Norges offentlige utredninger
NOU 2003: 11

Konkurranse i kollektiv livsforsikring

Utredning nr. 10 fra Banklovkommisjonen

Utredning fra Banklovkommisjonen oppnevnt ved kongelig resolusjon 6. april 1990. Avgitt til Finansdepartementet 5. mars 2003

Midlertidig versjon

Til Finans- og tolldepartementet

Banklovkommisjonen legger med dette frem sin utredning nr. 10, NOU 2003: 11 Konkurranse i kollektiv livsforsikring. Utredningen er delt i to deler som begge omfatter emneområder av sentral betydning for konkurranseforholdene i markedet for kollektiv pensjonssparing.

Den første delen inneholder utkast til ny lovgivning om kommunale pensjonsordninger tilpasset behovet for ryddige konkurranseforhold i det kommunale markedssegment. Kommisjonens lovutkast vil gjøre det mulig for samtlige livsforsikringsselskaper å markedsføre kommunale pensjonsprodukter som imøtekommer de krav som etter Arbeidsrettens dom av 8. oktober 2002 følger av gjeldende Hovedtariffavtale i kommunal sektor. Det forutsettes at de dispensasjoner fra gjeldende lov om forsikringsvirksomhet som er meddelt ulike selskaper, skal bortfalle.

Den andre delen av utredningen inneholder et lovutkast med et samlet regelverk om flytting av livsforsikrings- og pensjonskontrakter. Lovutkastet viderefører prinsippet om alminnelig flytterett i lov om forsikringsvirksomhet § 7-8. I denne delen av utredningen har kommisjonen lagt vesentlig vekt på forenkling, opprydding og modernisering av de detaljerte og omfattende forskrifter som i dag gjelder på området. Lovutkastet omfatter flytting av så vel private som kommunale pensjonsordninger.

Banklovkommisjonen har søkt å sluttføre sitt arbeide med utredningen så vidt mulig i god tid før 1. juli 2003 som er den oppfyllelsesfrist Arbeidsrettens dom fastsetter.

Kommisjonens lovforslag er enstemmige.

Oslo, 5. mars 2003
Erling Selvig
leder

Bernt Nyhagen, nestleder
Kjersti Elvestad
Jo Gjedrem
Jan A. Halvorsen
Øystein Løining
Rolf A. Skomsvold
Olav Vannebo

Olav Breck
Grete Faremo
Eystein Gjelsvik
Øivind Fegth Knutsen
Per Melsom
Per Anders Stalheim

Ottar Dalsøren
Ragnhild Fusdahl
Arnhild Dordi Gjønnes
Tor Kobberstad
Erling G. Rikheim
Liv Synnøve Taraldsrud

Lise Ljungmann
(hovedsekretær)
Kari Lærum
Gudrun Rogdaberg
Åse Natvig

INNHOLD

2

0 SAMMENDRAG 9

0.1 SAMMENDRAG 9
0.1.1 Innledning 9
0.1.2 Bakgrunn for lovarbeidet 10
0.1.3 Sammendrag Del I om kommunale pensjonsordninger 10
0.1.4 Sammendrag Del II om flytting 13
0.2 SUMMARY IN ENGLISH 15
0.2.1 Introduction 15
0.2.2 Background to the legislative work 16
0.2.3 Summary Part I on municipal pension schemes 17
0.2.4 Summary Part II on transfers 19

DEL I KONKURRANSE OM KOMMUNALE PENSJONSORDNINGER 23

1 UTGANGSPUNKTER 25

1.1 STORTINGETS BEHANDLING AV KOMMUNALE PENSJONSORDNINGER 25
1.2 FINANSMINISTERENS BREV TIL FINANSKOMITEEN 26
1.3 BANKLOVKOMMISJONENS MANDAT OG ARBEID 27

2 AKTØRER OG MARKEDSFORHOLD I KOMMUNAL SEKTOR 29

2.1 KOMMUNAL LANDSPENSJONSKASSE 29
2.1.1 En oversikt 29
2.1.2 Pensjonsprodukter 30
2.1.3 Hovedtariffavtalens krav til kommunale pensjonsordninger 30
2.1.4 Et hovedsynspunkt 33
2.1.5 Regelverket – noen hovedpunkter 34
2.1.6 Medlemskap i fellesordning og gjensidig selskap 36
2.2 DE ØVRIGE LIVSELSKAPENE 36
2.3 NOE OM KONKURRANSEFORHOLDENE 38
2.3.1 Regelverk og konkurranse 38
2.3.2 Gjennomsiktighet i markedet 40
2.3.3 Noe om markedsutviklingen 41
2.4 HOVEDSPØRSMÅL 42

3 FINANSIERINGSOPPLEGG OG RISIKOFORDELING I KLPS FELLESORDNING 45

3.1 FORSIKRINGSFORHOLDET FOR PENSJONSORDNINGER I FELLESORDNINGEN 45
3.2 FORSIKRINGSTAKERNES PREMIEANSVAR 46
3.2.1 Omfang av premieansvaret 47
3.2.2 Oppgjør av premieansvaret 50
3.2.3 Særlig om premieansvar for ikke forsikringsbare ytelser 52
3.2.4 Sammenfatning 53
3.3 MEDLEMSANSVARET I KLP 54
3.4 RETTSLIGE RELASJONER OG RISIKOFORDELING I FELLESORDNINGEN I KLP 56
3.4.1 Trepartsforholdet 56
3.4.2 Arbeidsgiveren som forsikringstaker 57
3.4.3 Arbeidstakerne som forsikrede 58
3.4.4 KLP som pensjonsleverandør 58

4 KLPS FELLESORDNING SOM PENSJONSPRODUKT 61

4.1 FELLESORDNINGEN SOM YTELSESBASERT BRUTTOORDNING 61

4.1.1 Problemer i bruttoordninger ... *61*
4.1.2 Forholdet til folketrygden ... *62*
4.1.3 Lønnsøkning i forsikringsåret ... *64*
4.1.4 G-regulering av ytelsene ... *66*
4.1.5 Retten til alderspensjon ... *67*
4.1.6 Avtalefestet pensjon ... *68*
4.1.7 Sammenfatning ... *68*
4.2 PREMIEBEREGNING OG GJENNOMSNITTSPREMIER ... 69
4.2.1 Utgangspunkter ... *69*
4.2.2 Foretakspensjon ... *70*
4.2.3 Kommunale pensjonsordninger i Fellesordningen ... *71*
4.3 OVERSKUDD I KLP ... 76
4.3.1 KLPs regelverk og praksis ... *76*
4.3.2 Endringer i KLPs praksis ... *78*
4.3.3 Forholdet til forsikringsvirksomhetsloven ... *79*
4.4 FORSIKRINGSTEKNISKE AVSETNINGER (FONDSSIKRING) ... 79
4.4.1 Avsetningskrav i kollektiv livsforsikring ... *79*
4.4.2 Avsetningspraksis i KLP ... *80*
4.5 FRIPOLISERETTIGHETER MV. ... 82

5 KOMMUNALE PENSJONSORDNINGER I ANDRE LIVSELSKAPER ... 85

5.1 REGELVERKET I ANDRE LIVSELSKAPER ... 85
5.2 PRODUKTUTFORMINGEN ... 85
5.2.1 Hovedpunkter ... *85*
5.2.2 Gjennomføringsmåten ... *86*
5.3 REGELVERKSBAKGRUNN FOR PRODUKTUTFORMINGEN ... 89
5.4 ARBEIDSRETTENS DOM AV 8. OKTOBER 2002 ... 95
5.5 NYE DISPENSASJONER FRA LOV OM FORSIKRINGSVIRKSOMHET ... 98

6 KOMMUNALE PENSJONSORDNINGER I KLP OG ANDRE LIVSELSKAPER ... 99

7 BANKLOVKOMMISJONENS VURDERINGER OG FORSLAG ... 103

7.1 TILNÆRMINGSMÅTEN TIL LOVARBEIDET ... 103
7.1.1 Behovet for felles rammebetingelser ... *103*
7.1.2 Gjennomføringsmåten ... *104*
7.1.3 Utgangspunkter for utformingen av lovutkastet ... *105*
7.1.4 Lovtekniske spørsmål ... *107*
7.1.5 Forholdet til EØS-reglene ... *108*
7.2 VIRKEOMRÅDET FOR LOVUTKASTET ... 109
7.3 PREMIER I KOMMUNALE PENSJONSORDNINGER – HOVEDSPØRSMÅL ... 110
7.3.1 Alminnelige synspunkter ... *110*
7.3.2 Forholdet til folketrygden ... *111*
7.3.3 Nye lovregler om premier i kommunale pensjonsordninger ... *112*
7.4 FELLESORDNINGER FOR PREMIEBEREGNING ... 117
7.4.1 Hovedtariffavtalens krav til finansieringssystemet i kommunale pensjonsordninger ... *117*
7.4.2 Premieutjevning i et kollektiv av pensjonsordninger ... *119*
7.4.3 KLPs system for premieberegning ... *120*
7.4.4 Utjevning av kostnadsnivået for pensjonsordningene i en fellesordning ... *122*
7.4.5 Beregningen av ordinær årspremie til fellesordningen ... *127*
7.4.6 Beregning av reguleringspremie til fellesordningen ... *130*
7.4.7 Beregning av andre premier til fellesordningen ... *134*
7.5 INNBETALING AV ÅRETS PREMIER ... 134
7.5.1 Innbetalingsregler ... *134*
7.5.2 Virkningen av unnlatt betaling av premie ... *135*
7.5.3 Inntektsføring av premiekrav ... *136*
7.6 PREMIERESERVE ... 136
7.7 PENSJONSORDNINGENS MIDLER ... 139
7.7.1 Alminnelige regler ... *139*
7.7.2 Investeringsvalg ... *140*

7.7.3 Overskudd ... *140*
7.7.4 Flytting av kommunale pensjonsordninger ... *142*
7.8 KOMMUNALE PENSJONSORDNINGER SOM EGEN BRANSJE ... 142
7.9 SÆRLIGE KONKURRANSEFORHOLD: FLYTTING AV PENSJONSORDNING TIL KLP ... 142
7.10 SÆRLIGE KONKURRANSEFORHOLD: PENSJONSORDNINGER FOR KOMMUNALE FORETAK ... 144
7.10.1 Begrenser Overføringsavtalen flytteretten? ... *144*
7.10.2 Er det forsikringsrettslig grunnlag for å skille mellom KLP og de øvrige livselskapene? ... *145*
7.10.3 Opphør av pensjonsordning for kommunalt foretak ... *147*
7.10.4 Pensjonsordninger i andre livselskaper enn KLP ... *149*
7.10.5 Refusjonsordningen i Overføringsavtalen ... *150*
7.10.6 Forsikringsrettslige konklusjoner ... *151*

8 ADMINISTRATIVE OG ØKONOMISKE KONSEKVENSER ... 153

8.1 INNLEDNING ... 153
8.2 ØKONOMISKE OG ADMINISTRATIVE KONSEKVENSER FOR DET OFFENTLIGE ... 153
8.3 ADMINISTRATIVE OG ØKONOMISKE KONSEKVENSER FOR PRIVATE ... 154

9 SPESIELLE MOTIVER TIL KAPITTEL 8B. KOMMUNALE PENSJONSORDNINGER ... 155

10 UTKAST TIL LOVREGLER OM KOMMUNALE PENSJONSORDNINGER ... 169

DEL II FLYTTING ... 177

1 UTGANGSPUNKTER ... 179

1.1 BANKLOVKOMMISJONENS OPPDRAG ... 179
1.2 FLYTTING I RETTSLIG PERSPEKTIV ... 180
1.3 FLYTTING OG BRANSJESKILLER ... 181

2 FLYTTERETT OG KONKURRANSEFORHOLD ... 183

2.1 LOVFESTING AV FLYTTERETT ... 183
2.2 NOE OM NORDISK RETT ... 185
2.2.1 Svensk rett ... *185*
2.2.2 Dansk rett ... *186*
2.2.3 Et par refleksjoner ... *188*
2.3 UTVIKLINGEN I NORGE ... 188

3 FORSKRIFTSVERKET OM FLYTTING ... 191

3.1 FLYTTEFORSKRIFTEN 1991 ... 191
3.2 FLYTTING AV KOLLEKTIVE PENSJONSORDNINGER ... 192
3.2.1 Vilkår for flytting ... *192*
3.2.2 Det nye forsikringsforholdet ... *193*
3.2.3 Flytting av kommunale pensjonsordninger ... *195*
3.2.4 Fripoliser og andre individuelle pensjonsrettigheter ... *196*
3.2.5 Kostnader ved flytting ... *196*
3.2.6 Dispensasjon ... *197*
3.2.7 Flytting av pensjonsordning med innskuddspensjon ... *198*
3.3 FLYTTING AV ANDRE TYPER AV LIVSFORSIKRING ... 199
3.3.1 Kollektive livsforsikringer ... *199*
3.3.2 Individuelle livsforsikringer ... *200*

4 RAMMER FOR UTREDNINGEN ... 203

4.1 ALMINNELIG FLYTTERETT ... 203
4.2 LOVFESTING AV NYTT REGELVERK OM FLYTTING ... 204
4.3 FOR HVILKE FORSIKRINGS- OG PENSJONSKONTRAKTER TRENGS DET LOVREGLER OM FLYTTING? ... 205

4.4 HVILKE INSTITUSJONER SKAL OMFATTES AV LOVUTKASTET? 207

5 FLYTTING AV KOLLEKTIVE PENSJONSORDNINGER 209

5.1 HOVEDLINJER I LOVUTKASTET 209
5.2 FLYTTINGEN MÅ GJELDE HELE PENSJONSORDNINGEN 209
5.3 OPPSIGELSEN 212
5.4 OPPSIGELSE AV KOMMUNALE PENSJONSORDNINGER 212
5.5 ARBEIDSTAKERNES STILLING I OPPSIGELSESPROSESSEN 215
5.6 OMKOSTNINGER OG GEBYR 216
5.7 OVERFØRING AV PENSJONSORDNINGENS MIDLER 217
5.8 ANVENDELSEN AV OVERFØRTE MIDLER 218

6 FLYTTING AV PENSJONSRETTIGHETER UTGÅTT FRA KOLLEKTIVE PENSJONSORDNINGER 221

6.1 OVERSIKT 221
6.2 FLYTTING VED MEDREGNING AV TIDLIGERE TJENESTETID 221
6.3 FLYTTING AV FRIPOLISE OG PENSJONSKAPITALBEVIS 225
6.4 HENVISNING TIL BESTEMMELSENE OM FLYTTING AV KOLLEKTIVE PENSJONSORDNINGER 225

7 FLYTTING AV INDIVIDUELLE PENSJONSAVTALER 227

8 ADMINISTRATIVE OG ØKONOMISKE KONSEKVENSER 231

8.1 INNLEDNING 231
8.2 ØKONOMISKE OG ADMINISTRATIVE KONSEKVENSER FOR DET OFFENTLIGE 231
8.3 ØKONOMISKE OG ADMINISTRATIVE KONSEKVENSER FOR PRIVATE 232

9 SPESIELLE MOTIVER TIL KAPITTEL 8C. FLYTTING 233

9.1 SPESIELLE MOTIVER TIL FORSIKRINGSVIRKSOMHETSLOVEN 233
9.2 ENDRINGER I ANDRE LOVER 244
9.2.1 Lov om foretakspensjon 244
9.2.2 Lov om innskuddspensjon 245

10 UTKAST TIL LOV OM ENDRING I FORSIKRINGSVIRKSOMHETSLOVEN OG I VISSE ANDRE LOVER 247

DEL III VEDLEGG 253

VEDLEGG 1 255

1 UTKAST TIL LOV OM FORSIKRINGSVIRKSOMHET KAPITLENE 8A TIL 8C 255

1.1 KAPITTEL 8A. KOLLEKTIV LIVSFORSIKRING MV. (UTREDNING NR. 7) 255
1.2 KAPITTEL 8B. KOMMUNALE PENSJONSORDNINGER. (UTREDNING NR. 10 DEL I) 266
1.3 KAPITTEL 8C. FLYTTING (UTREDNING NR. 10 DEL II) 273

VEDLEGG 2 279

2 DAGENS FORSKRIFTSBESTEMMELSER 279

2.1 FLYTTEFORSKRIFTEN 279
2.2 INNSKUDDSFORSKRIFTEN KAPITTEL 5 293

VEDLEGG 3 295

3 HOVEDTARIFFAVTALEN KAPITTEL 2 OM PENSJON 295

3.1 HOVEDTARIFFAVTALEN 1996-98 295
3.2 HOVEDTARIFFAVTALEN 1998-00 298
3.3 HOVEDTARIFFAVTALEN 2000-02 301
3.4 HOVEDTARIFFAVTALEN 2002-04 304

VEDLEGG 4 ..... **307**

4 KLPS VEDTEKTER MV. **307**

4.1 VEDTEKTER FOR KOMMUNAL LANDSPENSJONSKASSE GJENSIDIG FORSIKRINGSSELSKAP.... 307
4.2 FELLES KOMMUNAL PENSJONSORDNING – VEDTEKTER 317
4.3 FORSIKRINGSVILKÅR FELLES KOMMUNAL PENSJONSORDNING 333

VEDLEGG 5 ..... **337**

5 OVERFØRINGSAVTALEN MED STATENS PENSJONSKASSE MV. **337**

5.1 GJELDENDE OVERFØRINGSAVTALE MED KOMMENTARER 337
5.2 BREV FRA KREDITTILSYNET TIL STATENS PENSJONSKASSE AV 16. DESEMBER 1998 343
5.3 UTDRAG AV NOU 2000: 28 TJENESTEPENSJON ETTER SKIFTE AV ARBEIDSGIVER OG STRUKTURENDRINGER I OFFENTLIG SEKTOR 352

VEDLEGG 6 ..... **367**

6 BANKLOVKOMMISJONENS TIDLIGERE UTREDNINGER. BANKLOVKOMMISJONENS SAMMENSETNING **367**

6.1 NOU 1994: 19 FINANSAVTALER OG FINANSOPPDRAG 367
6.2 NOU 1995: 25 SIKRINGSORDNINGER OG OFFENTLIG ADMINISTRASJON M.V. AV FINANSINSTITUSJONER 367
6.3 NOU 1996: 24 BETALINGSSYSTEMER M.V. 368
6.4 NOU 1998: 14 FINANSFORETAK M.V. 368
6.5 NOU 1999: 31 OPPKJØP OG INNDRIVING AV FORDRINGER M.V. 370
6.6 NOU 2001: 23 FINANSFORETAKENES VIRKSOMHET 371
6.7 NOU 2001: 24 NY LIVSFORSIKRINGSLOVGIVNING 371
6.8 NOU 2002: 14 FINANSFORETAKENES VIRKSOMHET II 372
6.9 NOU 2002: 21 OPPSIGELSE MV. AV FORSIKRINGSAVTALER 372
6.10 BANKLOVKOMMISJONENS SAMMENSETNING 372

0 Sammendrag

0.1 Sammendrag

0.1.1 Innledning

Banklovkommisjonens Utredning nr. 10 Konkurranse i kollektiv livsforsikring omfatter to problemområder av sentral betydning for konkurranseforholdene i livsforsikrings- og pensjonsmarkedet.

I Del I behandler *kommisjonen* spørsmål knyttet til konkurranseforholdene innenfor markedet for kommunale pensjonsordninger. Kommunale pensjonsordninger har hittil ikke vært gjenstand for lovregulering. Det lovutkast om kommunale pensjonsordninger som nå fremlegges, er utformet som et rammeverk for kommunale pensjonsprodukter med det formål å legge forholdene til rette for ryddig konkurranse i dette markedssegment. Et hovedsynspunkt er at alle livsforsikringsselskaper skal kunne tilby kommunale pensjonsprodukter som er i samsvar med de krav Hovedtariffavtalen for kommunal sektor stiller, og at dette skal kunne gjøres uten behov for dispensasjon fra de alminnelige regler om livsforsikringsvirksomhet. Lovutkastet åpner derfor for etablering av fellesordninger for premieberegning med henblikk på å motvirke at pensjonskostnadene vil variere med kjønn og alder, og avklarer dessuten ulike spørsmål som alminnelige virksomhetsregler er antatt å reise i forhold til kommunale pensjonsordninger.

Del II inneholder en gjennomgang og vurdering av gjeldende forskriftsverk om flytting av livsforsikrings- og pensjonsavtaler. *Kommisjonen* mener at regelverket om flytting er av så stor betydning for konkurranseforholdene i livsforsikrings- og pensjonsmarkedet i sin alminnelighet, at reglene i hovedsak bør være lovfestet. Lovutkastet viderefører prinsippet om alminnelig flytterett i gjeldende lov, og tar for øvrig først og fremst sikte på å oppnå en tiltrengt modernisering og vesentlig forenkling av reglene på dette området. Lovutkastet om flytting inneholder i tråd med dette, utførlige regler for flytting av både private og kommunale kollektive pensjonsordninger, samt visse regler for flytting av pensjonsrettigheter utgått fra kollektive pensjonsordninger og av ulike individuelle pensjonsavtaler.

De to lovutkastene foreslås tatt inn i lov om forsikringsvirksomhet som nye kapitler 8b og 8c. Utkastene må sees i sammenheng med Banklovkommisjonens Utredning nr. 7, NOU 2001: 24 Ny livsforsikringslovgivning og det utkast til nytt kapittel 8a i lov om forsikringsvirksomhet som der ble fremlagt. *Banklovkommisjonen* har lagt vekt på å utforme de to lovutkastene i denne utredningen slik at de kan gjennomføres som tillegg til, eller uavhengig av, lovutkastet i NOU 2001: 24. På de punkter det blir en forskjell mellom tilpasningen til gjeldende forsikringsvirksomhetslov og suppleringen av utkastet til nytt kapittel 8a i forsikringsvirksomhetsloven i Utredning nr. 7, er dette markert ved at tilpasningene til gjeldende regler er tatt inn som hakeparenteser i lovteksten.

0.1.2 Bakgrunn for lovarbeidet

Banklovkommisjonen hadde vinteren 2002 påbegynt arbeidet med ny lovgivning om flytting av livsforsikringskontrakter, herunder private og kommunale pensjonsordninger. Av tidsmessige grunner hadde dette problemområdet ikke latt seg innpasse i Utredning nr. 7. Ved brev av 15. mai 2002 ba Finansdepartementet Banklovkommisjonen om å vurdere tiltak for å sikre effektiv konkurranse i markedet for kommunale tjenestepensjonsordninger, herunder vurdere blant annet de særlige regler om flytting av slike pensjonsordninger. Banklovkommisjonens arbeid ble på denne bakgrunn utvidet til å omfatte de spørsmål knyttet til kommunale pensjonsordninger som det nye oppdraget omhandlet. Det forelå en nær sammenheng mellom de to områdene, både fordi begge har vesentlig betydning for konkurranseforholdene i forsikrings- og pensjonsmarkedet, og fordi behovet for særlige regler om flytting av kommunale pensjonsordninger i stor grad ville bero på hvordan regelverket for forsikringsvirksomhet knyttet til kommunale pensjonsordninger ble utformet. Det har vært en målsetning at flyttereglene for kommunale og private pensjonsordninger så vidt mulig bør være de samme, for derved å bidra til å bygge ned det tradisjonelle skillet mellom det private og det kommunale segment av markedet for kollektive pensjonsordninger.

Arbeidsretten avsa den 8. oktober 2002 en dom som blant annet fastlegger tolkningen av ulike bestemmelser om kommunale pensjonsordninger i Hovedtariffavtalen i kommunal sektor. Domskonklusjonen inneholder pålegg med en oppfyllelsesfrist satt til 1. juli 2003, og vil reelt innebære sterke begrensninger i markedsadgangen med mindre nødvendige endringer i forsikringslovgivningen blir gjennomført. *Banklovkommisjonen* har lagt Arbeidsrettens dom til grunn for sitt arbeid, og utredningen inneholder en analyse av dommen med oversikt over de synspunkter i dommen som etter *Banklovkommisjonens* oppfatning antas å ha særlig betydning som utgangspunkter i lovarbeidet. *Banklovkommisjonen* har også lagt stor vekt på å få sluttført sitt arbeide med utredningen så vidt mulig i god tid før utløpet av oppfyllelsesfristen for de pålegg domskonklusjonen inneholder.

Arbeidsgrunnlaget for *Banklovkommisjonens* behandling og vurdering av de to emneområdene har – på samme måte som når det gjelder Utredning nr. 7, NOU 2001: 24 – vært utarbeidet innenfor en arbeidsgruppe hvor representanter på høyt nivå fra berørte livsforsikringsselskaper og LO har inngått. Dette har blant annet lettet tilgangen til relevant materiale og muliggjort innspill fra berørte parter på tidlige stadier av lovarbeidet.

Innenfor den tidsramme som *Banklovkommisjonen* har hatt, har det ikke vært mulig å foreta en helt fullstendig gjennomgang av de konkurransemessige forhold innenfor kollektiv livsforsikring som ikke allerede er omhandlet i Utredning nr. 7. Dette gjelder blant annet spørsmål knyttet til sammenslåing, omdanning mv. av fripoliser og andre pensjonsrettigheter utgått fra ulike typer av kollektive pensjonsordninger. Dette er spørsmål som vil bli behandlet senere.

0.1.3 Sammendrag Del I om kommunale pensjonsordninger

(1) *Banklovkommisjonen* har nedlagt betydelig arbeid i å klarlegge de ulike særtrekk ved de pensjonsprodukter som i dag markedsføres innenfor det kommunale pensjonsmarkedet, med særlig vekt på KLPs kommunale fellesordning som her er markedsleder og nært knyttet til Hovedtariffavtalen i kommunal sektor. Tilgjengelig

materiale er teknisk meget komplisert, til dels uoversiktlig og vanskelig tilgjengelig. Målet med kartleggingen har vært å legge grunnlaget for en så vidt mulig omforent felles forståelse av den foreliggende situasjon og dermed også grunnlag for en bred vurdering av de lovtiltak som det er behov for. I utredningen Del I er det derfor gitt til dels meget utførlige beskrivelser av de pensjonsrettslige og økonomiske realiteter i de ulike elementer som inngår i de pensjonsprodukter som tilbys av KLP og i senere år er utviklet av andre større livselskaper som er aktive i det kommunale pensjonsmarkedet (se kapittel 3 til 5). En hovedkonklusjon er at de *forsikringsrettslige* forskjeller mellom produktene er begrensede og refererer seg til et fåtall av temaer (se kapittel 6).

Det synes å ha vært vanlig oppfatning i mange miljøer at det i forhold til KLPs pensjonsprodukt ikke har foreligget noe grunnlag for å skille mellom de forsikringsrettslige forpliktelser som til enhver tid har vært sikret i Felles kommunal pensjonsordning i KLP, og de arbeidsrettslige forpliktelser som de enkelte kommunale arbeidsgivere har påtatt seg i forhold til sine arbeidstakere gjennom Hovedtariffavtalens bestemmelser om pensjonsordninger. Analysen av KLPs og dets medlemmers forsikringsrettslige ansvar etter KLPs vedtekter og forsikringsvilkår viser at det ikke er grunnlag for denne oppfatning. Det må trekkes et prinsipielt skille mellom kommunenes arbeidsrettslige forpliktelser etter Hovedtariffavtalen når det gjelder hvilke pensjonsrettigheter arbeidstakerne *skal kunne* opptjene, og KLPs forsikringsforpliktelser når det gjelder de pensjonsrettigheter som arbeidstakerne *til enhver tid har opptjent.* Som pensjonsleverandør har KLP intet ansvar for den forsikringsmessige dekning av pensjonsrettigheter som vil bli opptjent i fremtiden. Rettslig sett har KLP til en hver tid bare ansvar for ytelser som det *er* betalt premie for og som derfor er blitt dekket ved forsikringsmessige avsetninger.

Det har også vært vanlig – med utgangspunkt i Hovedtariffavtalen – å betegne kommunale pensjonsordninger som bruttoordninger, som på samme måte som Statens Pensjonskasse (SPK), skal gi ytelser tilsvarende 2/3 av sluttlønn, og å tillegge dette betydning i forhold til KLPs ansvar som pensjonsleverandør. Det er ikke grunnlag for en slik oppfatning. Selv om ytelsesspekteret i kommunal pensjonsordning i hovedsak er det samme som i SPK, er imidlertid finansieringssystemene i statlige og kommunale ordninger helt forskjellige. De kommunale pensjonsordninger er fondsbaserte på samme måte som private tjenestepensjonsordninger, dvs. med gradvis oppbygging av pensjonskapital via årlig premieinnbetaling i yrkesaktive år. SPKs forpliktelser derimot er sikret ved statens ansvar og finansieres ved tilførsel av statlige midler etter hvert som utbetaling skjer. Dessuten er ytelsene fra kommunale pensjonsordninger omfattet av samordningsloven med den virkning at det i pensjonsleverandørens ansvar skal gjøres fradrag for ytelsene fra folketrygden. Forsikringsvilkår, premier og fondsoppbygging (forsikringsmessige avsetninger) er tilpasset dette, og rettslig og økonomisk får kommunale pensjonsordninger dermed i hovedsak samme karakter som nettoordninger, dvs. ordningene skal forsikringsmessig sikres og gi pensjonsytelser i tillegg til ytelser fra folketrygden. En analyse av Overføringsavtalen med Statens Pensjonskasse som kommunale pensjonsordninger omfattes av, viser at dette ikke medfører endringer i KLPs eller andre pensjonsleverandørers forsikringsmessige ansvar.

Det er videre gjort en analyse av hvilke krav Hovedtariffavtalen i kommunal sektor slik den er tolket av Arbeidsretten, stiller til en kommunal pensjonsordning, særlig på bakgrunn av at Arbeidsrettens hovedsynspunkt er direkte knyttet til KLPs premieberegningspraksis. Resultatene av den detaljerte analyse av KLPs praksis som

er gjort, er derfor lagt til grunn ved utformingen av hovedlinjene i det utkast til nye lovregler som er foreslått. Det er imidlertid i denne sammenheng trukket et skille mellom de utjevningsvirkninger som er nødvendige av hensyn til Hovedtariffavtalens krav til finansieringssystemet, og de utjevningsvirkninger når det gjelder samlede pensjonskostnader for de enkelte kommunale arbeidsgivere, som KLPs system for øvrig frembringer. Eksempelvis er kompensasjonsgraden i folketrygden avhengig av lønnsnivå, og virkningene for de enkelte kommunale arbeidsgiveres premienivå av samordningen med folketrygden vil derfor variere med gjennomsnittlig lønnsnivå for medlemsmassen i de forskjellige pensjonsordningene.

(2) *Banklovkommisjonen* har lagt til grunn at effektiv konkurranse forutsetter både markedsadgang og adgang til å konkurrere om kunder på grunnlag av produktmangfold, priser, finansieringsopplegg, valg av selskapsform mv. Fra et konkurransesynspunkt er det ikke ønskelig å oppnå like konkurransevilkår ved lovkrav som fører til standardisert produktutforming og virksomhetsopplegg. Det er vesentlig at reguleringen av virksomheten i lov- og forskriftsverket ikke medfører rammer for enkelte av pensjonsleverandørene som reelt medfører bånd og begrensninger av konkurransemessig betydning. For *Banklovkommisjonen* har det vært et mål å etablere virksomhetsregler som er felles for samtlige leverandører av kommunale pensjonsprodukter, og som gjør det mulig for alle å markedsføre pensjonsprodukter som imøtekommer de krav som følger av gjeldende Hovedtariffavtale i kommunal sektor slik disse er fastlagt av Arbeidsretten. De lovregler om kommunale pensjonsordninger som foreslås, gjelder først og fremst premieberegning, avsetningskrav og forvaltningen av pensjonsordningens midler. Selve ytelsesspekteret i kommunale pensjonsordninger er fastlagt i Hovedtariffavtalen.

Lovforslaget åpner for at alle pensjonsleverandører kan opprette fellesordninger som tilfredsstiller Hovedtariffavtalen i kommunal sektor sitt krav til kjønns- og aldersnøytralt finansieringssystem av den type som inntil nå bare KLP har kunnet benytte. Adgangen til å opprette fellesordninger for premieberegning gjør at det i lovforslaget må trekkes et klart skille mellom selve finansieringssystemet og beregningen av minstekravene til forsikringsmessige avsetninger for den enkelte pensjonsordning. Uavhengig av beregning av premiene som de enkelte kommunale arbeidsgivere (forsikringstakere) årlig skal betale, må avsetningskravet beregnes slik at pensjonsleverandørens reelle forpliktelser til enhver tid er forsikringsmessig dekket ved fondsavsetninger.

Lovforslaget hensyntar at premien i en kommunal pensjonsordning vil utgjøre summen av premier for de ulike typer av ytelser som finnes i en kommunal pensjonsordning. I en kommunal pensjonsordning vil det være ytelser som lar seg premiesette på forhånd ut fra forsikringstekniske beregninger og ytelser som først kan premiesettes ved forsikringstilfellets inntreden. På denne bakgrunn skiller lovforslaget mellom ordinær årspremie, reguleringspremie for oppregulering av ytelser som følge av lønnsregulering og oppregulering av løpende pensjoner som følge av G-regulering, samt andre premier for såkalte ikke forsikringsbare ytelser. Lovutkastet hensyntar videre at disse premiene vil bli beregnet på ulike tidspunkt i løpet av forsikringsåret, og at de vil stå i en noe forskjellig stilling i forhold til regler om premieberegning innenfor en fellesordning.

Siden kommunale pensjonsordninger hittil ikke har vært særskilt lovregulert, har det vært atskillig uklarhet med hensyn til anvendelsen av forsikringsvirksomhetslovens bestemmelser på dette området. Lovforslaget søker å

avklare disse spørsmålene slik at ingen pensjonsleverandør skal trenge dispensasjon for å tilby kommunale pensjonsprodukter som imøtekommer Hovedtariffavtalens krav. I lovforslaget er det derfor tatt inn bestemmelser om blant annet virkningene av samordning av ytelsene fra folketrygden og forvaltning og disponering av midler tilknyttet pensjonsordningen. Det foreslås at kommunale pensjonsordninger skal behandles som en egen bransje i forsikringsselskapene og det åpnes for at midlene tilknyttet den enkelte pensjonsordning skal kunne forvaltes som en egen investeringsportefølje etter samme regler som i lov om foretakspensjon. Når det gjelder overskudd som tilføres pensjonsordningen, foreslås det at dette skal godskrives forsikringstakeren og i sin helhet overføres til pensjonsordningens premiefond. Det åpnes således ikke for at en pensjonsleverandør selv kan trekke årets overskudd direkte inn i årets premieoppgjør.

I utredningens Del I kapittel 7 peker *Banklovkommisjonen* også på enkelte forhold av konkurransemessig betydning i det kommunale pensjonsmarkedet som ligger utenfor Banklovkommisjonens mandat å ta stilling til. Dette gjelder enkelte interne organisatoriske forhold i KLP samt pensjonsleverandørenes forhold til Overføringsavtalen.

0.1.4 Sammendrag Del II om flytting

Dagens regelverk vedrørende flytting av livsforsikrings- og pensjonskontrakter kommer til uttrykk i omfattende og dels vanskelig tilgjengelige forskrifter. *Banklovkommisjonen* har lagt til grunn at både konkurransehensyn og utviklingen i lovgivningen i de siste 10-15 år tilsier at prinsippet om alminnelig flytterett videreføres. Ved utarbeiding av lovforslaget i Del II av utredningen har *Banklovkommisjonen* lagt vesentlig vekt på forenkling, opprydding og modernisering av flytteregelverket slik at et nytt, lovfestet regelverk vil legge forholdene til rette for ryddig markedskonkurranse. Det siste innebærer blant annet at det i lovgivningen må være klare regler om risikoovergangen mellom pensjonsinnretningene ved en flytting. *Kommisjonen* har også lagt vekt på at regelverket ikke skal gi selvstendig motiv for bruk av flytterett. Det vises til Del II kapittel 4.

Flertallet av livsforsikrings- og pensjonskontrakter tilbys av livsforsikringsselskaper og pensjonskasser. En del typer av pensjonsprodukter kan imidlertid også tilbys av banker og forvaltningsforetak for verdipapirfond. Av praktiske grunner foreslås et samlet flytteregelverk inntatt i forsikringsvirksomhetsloven. Gjennom en endring i forsikringsvirksomhetsloven § 1-1 gjøres flyttebestemmelsene gjeldende for banker og forvaltningsforetak.

Forslaget til nytt kapittel 8c i forsikringsvirksomhetsloven vil erstatte forsikringsvirksomhetsloven § 7-8 med tilhørende forskrifter. Lovutkastet gjelder flytting i form av bytte av pensjonsinnretning. Dette innebærer at kontraktsforholdet i avgivende pensjonsinnretning avsluttes ved oppsigelse, og det etableres en tilsvarende kontrakt i den nye pensjonsinnretningen. I forbindelse med flyttingen skjer det en overføring av midlene tilknyttet pensjonsordningen fra avgivende pensjonsinnretning til mottakende pensjonsinnretning. Spørsmål om omdanning av en livsforsikrings-/pensjonskontrakt eller andre endringer i kontraktsforholdene må løses i ellers gjeldende regelverk.

Banklovkommisjonen foreslår at virkeområdet for flyttereglene gjøres generelt slik at alle livsforsikrings- og pensjonskontrakter i utgangspunktet omfattes av

regelverket. De materielle reglene i lovutkastet er imidlertid konsentrert om de praktisk viktige kontraktstyper, blant annet for å gjøre regelverket lettere tilgjengelig og mer brukervennlig. I avsnittene I, II og III i kapittel 8c i lovutkastet gis det utførlige flytteregler for kollektive pensjonsordninger, samt for pensjonsrettigheter utgått fra kollektive pensjonsordninger og individuelle pensjonsavtaler. Dette har sin bakgrunn i at disse typene kontrakter utgjør det alt vesentlige av livs- og pensjonsavtaler på markedet i dag. For kontrakter som faller utenfor disse delene av lovutkastet, vil det være opp til partene å regulere dette nærmere i forsikringsvilkårene. Dersom praksis etter myndighetenes oppfatning gir uønskede virkninger, vil flytting av slike kontrakter kunne reguleres i forskrift.

I Del II kapittel 5, redegjør *Banklovkommisjonen* for den nærmere utformingen av de enkelte bestemmelser i lovforslaget. Et sentralt utgangspunkt er at en flytting skal omfatte hele pensjonsordningen. For kommunale pensjonsordninger vil dette også omfatte oppsatte (fripolise)rettigheter utgått fra pensjonsordningen. En flytting skal videre omfatte samtlige aktive medlemmer og pensjonister i pensjonsordningen. Som følge av dette foreslås det endringer i lov om foretakspensjon § 8-7 som åpner for at pensjonister kan holdes utenfor en flytting av en foretakspensjonsordning. Medlemmenes innflytelse på flytteprosessen er sikret gjennom bestemmelser om informasjonsplikt og rett for medlemmene til å uttale seg før endelig beslutning om flytting treffes.

Det foreslås videre at det innføres en generell oppsigelsesfrist på to måneder. For kommunale pensjonsordninger som inngår i fellesordning som beskrevet i utredningen Del I, åpnes det imidlertid for at det i forsikringsavtalen kan avtales at oppsigelsen likevel først skal få virkning ved første kvartalsskifte, halvårsskifte eller årsskifte, se avsnitt 5.4.

Pensjonsordningens midler skal overføres til den nye pensjonsinnretningen ved utløpet av oppsigelsesfristen. Dersom pensjonsordningens midler overstiger 200 mill. kroner, foreslås det at avgivende pensjonsinnretning gis en forlenget frist på to måneder fra oppsigelsesfristens utløp til å ferdigstille oppgjøret. Fra bransjehold er det pekt på at disse fristene vil være tilstrekkelige i praksis. Omfanget av pensjonsordnings midler skal fastsettes til den forsikringstekniske beregnede verdi på tidspunktet for oppsigelsesfristens utløp. For å forenkle oppgjøret mellom pensjonsinnretningene, foreslås det at avkastningen i perioden fra oppsigelsesfristens utløp til oppgjør finner sted skal beregnes ut fra renten på folioinnskudd i Norges Bank.

Banklovkommisjonen har lagt til grunn at oppgjøret normalt vil skje ved kontanter. En har likevel åpnet for oppgjør for midler i særskilte investeringsporteføljer i stedet bør kunne skje helt eller delvis ved overføring av investeringsportefølje.

Når det gjelder anvendelsen av de overførte midler i mottakende pensjonsinnretning, har *Banklovkommisjonen* lagt til grunn at midlene skal opprettholde den rettslige karakter de har hatt i avgivende pensjonsinnretning så langt det er mulig. Et hovedhensyn her vil være å motvirke at regelverket selv gir motiv til flytting.

I lovutkastet avsnitt II om pensjonsrettigheter utgått fra kollektive pensjonsordninger og avsnitt III om individuelle pensjonsavtaler, herunder individuelle livrenteforsikringer, har en i så stor grad som mulig, gitt reglene for kollektive pensjonsordninger tilsvarende anvendelse. Det vises til Del II kapittel 6 og 7.

Utredningens Del III inneholder vedlegg med blant annet sammenstilling av utkastene til nye kapitler 8a, 8b og 8c i lov om forsikringsvirksomhet som er fremmet fra *Banklovkommisjonens* side i Utredningene nr. 7 og nr. 10, gjeldende forskriftsbestemmelser om flytting, Hovedtariffavtalen i kommunal sektor, gjeldende vedtekter og forsikringsvilkår for KLP, samt Overføringsavtalen med Statens Pensjonskasse. I vedleggene er det også tatt inn en oversikt over *Banklovkommisjonens* tidligere utredninger samt *kommisjonens* sammensetning.

0.2 Summary in English

0.2.1 Introduction

The *Banking Law Commission's* Report no. 10, Competition in Group Life Insurance, covers two problem areas of significant importance to the competitive conditions in the life insurance and pension markets.

In Part I the *Commission* deals with questions related to the competitive conditions in the market for municipal pension schemes. Municipal pension schemes have so far not been subject to any statutory regulation. The draft legislation on municipal pension schemes being presented now has been formulated as a framework for municipal pension products for the purpose of facilitating orderly competition in this market segment. A principal point of view is that all life insurance companies shall be able to offer municipal pension products that meet the requirements stipulated in the General Collective Agreement for the municipal sector, and that they shall be able to do so without the need for any exemption from the general rules for insurance activities. The draft legislation opens therefore an opportunity for joint schemes for the calculation of premiums with a view to counteracting the fact that the pension costs will vary according to gender and age, and clarifies, moreover, various questions that it is assumed the general business operation rules will raise in relation to municipal pension schemes.

Part II contains a review and evaluation of the current regulations for transferring life insurance and pension contracts. The *Commission* believes that the transfer regulations are of great importance to the competitive conditions in the life insurance and pension markets in general, and that the rules should essentially be made into law. The draft legislation retains the general right to transfer principle of the current legislation, and aims otherwise to achieve a much-needed modernisation and significant simplification of the rules in this area. The draft legislation on transfers contains accordingly, detailed rules for the transfer of both private and municipal group pension schemes, in addition to certain rules for the transfer of pension rights derived from group pension schemes and various individual pension contracts.

It is proposed that the draft legislation be incorporated into the Insurance Activity Act as new Chapters 8b and 8c. The drafts must be viewed in the context of the *Banking Law Commission's* Report no. 7, NOU 2001: 24, New Life Insurance Legislation, and the proposed new Chapter 8a of the Insurance Activity Act that was presented there. The *Banking Law Commission* has attached importance to formulating the two draft amendments in this report so that they can be implemented

as addendums to or independently of the draft legislation in NOU 2001: 24. At any points where there is a difference between adaptation to the current Insurance Activity Act and supplementation of the draft for a new Chapter 8a of the Insurance Activity Act in Report no. 7, this has been marked by placing the adaptations to the current rules in brackets in the legislative text.

0.2.2 Background to the legislative work

The *Banking Law Commission* had started work on new legislation for the transfer of life insurance contracts, including private and municipal pension schemes in the winter of 2002. Due to time constraints, we were not able to include this problem area in Report no. 7. In a letter of 15 May 2002, the Ministry of Finance requested that the *Banking Law Commission* evaluate measures to ensure effective competition in the market for municipal service pensions, and to evaluate in this context special rules for transferring such pension schemes, etc. The *Banking Law Commission*'s work was expanded accordingly to include the questions related to municipal pension schemes that were part of the new task. There was a close correlation between these two areas, because both of them are of great significance to the competitive conditions in the insurance and pension markets, and because the need for special rules for the transfer of municipal pension schemes would be contingent to a great extent on how the regulations for the insurance activities associated with municipal pension schemes were formulated. One of the *Commission's* aims has been to make the rules for transferring municipal and private pension schemes the same whenever possible, so as to contribute to erasing the traditional distinction between the private and municipal segments of the market for group pension schemes.

The Labour Court handed down a judgment on 8 October 2002 that defines, for example, the interpretation of various provisions relating to municipal pension schemes in the General Collective Agreement for the municipal sector. The conclusion of this judgment contains orders and sets a deadline of 1 July 2003 for the fulfilment of these orders. This will in reality entail severe market access restrictions unless the necessary amendments to the insurance legislation are implemented. The *Banking Law Commission* has based its work on the Labour Court's judgment, and the report contains an analysis of this judgment with a summary of the points of view therein that are assumed, in the opinion of the *Banking Law Commission,* to be of special importance as a point of departure for legislative work. The *Banking Law Commission* has also attached importance to completing its work on the report well in advance, if at all possible, of the fulfilment deadline for the orders issued in the conclusion of the judgment.

The working foundation for the *Banking Law Commission*'s review and evaluation of the two subject areas has been prepared – in the same manner as was the case with Report no. 7, NOU 2001: 24 – by a working group where high-level representatives from the affected life insurance companies and the Norwegian Confederation of Trade Unions (LO) have participated. This has, for example, made our access to relevant material easier and enabled input from the affected parties at the early stages of the legislative work.

It has not been possible within the time frame available to the *Banking Law Commission*, to conduct a complete review of the competitive conditions in the group life insurance industry that have not already been covered in Report no. 7. This

applies for example to questions related to the merger, conversion, etc., of free policies and other pension rights derived from various types of group pension schemes. These are questions that will be reviewed at a later time.

0.2.3 Summary Part I on municipal pension schemes

(1) The *Banking Law Commission* has invested a great deal of work in clarifying the distinguishing features of the pension products that are currently marketed in the municipal pension market, with special emphasis on KLP's joint municipal scheme, which is a market leader here and closely linked to the General Collective Agreement for the municipal sector. The available material is technically very complicated, complex and difficult to grasp. The aim of our survey has been to lay the foundation for the greatest possible agreement on a common understanding of the situation at hand, and thus a foundation for a broad evaluation of the legislative measures that are required. In Part I of the report very detailed descriptions are, to some extent, given of the legal and financial pension realities associated with the various elements included in the pension products that are offered by KLP and developed in subsequent years by other large life insurance companies that are active in the municipal pension market (see Chapter 3 to 5). One of our main conclusions is that the *legal insurance* differences between the products are limited and refer to very few topics (see Chapter 6).

It appears to have been a common perception in many environments that there has not been any reason in relation to KLP's pension product for making a distinction between the legal insurance obligations, which have always been guaranteed by KLP's joint municipal pension scheme, and the legal labour law obligations, which the individual municipal employers have assumed in relation to their employees through the provisions of the General Collective Agreement on pension schemes. The analysis of the legal insurance liability of KLP and its members based on KLP's articles of association and conditions of insurance, shows that there are no grounds for this perception. A principal distinction must be made between the municipalities' legal labour law obligations pursuant to the General Collective Agreement with regard to what pension rights the employees *shall earn*, and KLP's insurance obligations with regard to what pension rights the employees *have earned at any given time*. As a pension provider, KLP does not have any liability for the insurance of pension rights that will be earned in the future. Legally KLP is only liable at any given time for the benefits for which a premium *has been* paid and for which technical insurance reserves have been set aside.

It has also been common – based on the General Collective Agreement – to refer to municipal pension schemes as gross schemes, which, in the same manner as the Norwegian Public Service Pension Fund (SPK), shall pay benefits corresponding to two-thirds of the employee's final salary, and to ascribe importance to this in relation to KLP's liability as a pension provider. There are no grounds for such a perception. Even though the benefit range in the joint municipal scheme is basically the same as in SPK, the financing systems for the state and municipal schemes are nevertheless completely different. The municipal pension schemes are fund based in the same manner as the private service pension schemes, i.e. with a gradual build-up of the pension capital via annual premium payments during working years. SPK's obligations are on the other hand guaranteed by the state's liability and financed by

state funding as the benefits are paid. In addition, benefits from municipal pension schemes are encompassed by the Coordination Act, which means that benefits from the National Insurance Scheme shall be deducted from the pension provider's liability. The conditions of insurance, premiums and build-up of funds (technical insurance reserves) are adapted to this, and legally and financially the nature of the municipal pension schemes is thus primarily the same as net schemes, i.e. the schemes shall be guaranteed by insurance and provide pension benefits in addition to the benefits from the National Insurance Scheme. An analysis of the Transfer Agreement with the Norwegian Public Service Pension Fund, which encompasses the municipal pension schemes, shows that this does not entail any amendment of the insurance liability of KLP or other pension providers.

In addition, an analysis has been made of what the General Collective Agreement, as it has been interpreted by the Labour Court, requires of the municipal pension scheme, especially on the background of the fact that the Labour Court's principal point of view is directly related to KLP's premium calculation practices. The results of the detailed analysis made of KLP's practices have therefore been used as a basis for formulating the main features of the draft for the proposed new regulations. In this context, however, a distinction has been made between the equalization effects that are necessary due to the General Collective Agreement's financing system requirements, and the equalization effects with respect to the total pension costs for the individual municipal employers, which are incidentally brought about by KLP's system. For example, the degree of compensation in the National Insurance Scheme is dependent on salary levels, and the effects of coordination with the National Insurance Scheme on the premium level of the individual municipal employers will therefore vary according to the average salary level for the membership base in the various pension schemes.

(2) The *Banking Law Commission* finds that effective competition requires market access and access to compete for customers on the basis of product diversity, prices, financing schemes, form of business organisation, etc. From a competition perspective it is not desirable to achieve equal competitive conditions by implementing statutory requirements that result in standardised products and business operations. It is essential that the regulation of business operations in laws and regulations does not limit certain pension providers, so that the regulation entails in reality impediments and restrictions with regard to competition. It has been the aim of the *Banking Law Commission* to establish business operation rules that are common to all of the providers of municipal pension products, enabling all of them to market pension products that satisfy the requirements of the existing General Collective Agreement for the municipal sector as they have been defined by the Labour Court. The statutory provisions relating to municipal pension schemes that are being proposed apply primarily to the calculation of premiums, reserve requirements and management of the pension scheme's funds. The actual benefit range of the municipal pension schemes are defined in the General Collective Agreement.

The legislative proposal opens the opportunity for all pension providers to establish joint schemes that satisfy the requirements of the General Collective Agreement for the municipal sector for a gender and age neutral financing system of the type that only KLP has been able to offer up to now. Access to establish joint schemes for the calculation of premiums means that a clear distinction must be made in the legislative proposal between the actual financing system and the calculation of the minimum requirements for technical insurance reserves for the individual pension

scheme. Regardless of the calculation of premiums that the individual municipal employers (policyholders) must pay annually, the reserve requirements must be calculated in such a manner that the pension provider's real obligations are covered by reserves at any given time.

The legislative proposal takes into account that the premiums in a municipal pension scheme will represent the sum total of premiums for the various types of benefits that exist in a municipal pension scheme. In a municipal pension scheme there will be benefits for which the premium can be determined in advance by means of actuarial calculations and benefits for which the premium cannot be determined before the insurance event occurs. The legislative proposal distinguishes accordingly between ordinary annual premiums, adjustment premiums for increasing benefits as a result of salary adjustments and increasing the running pensions as a result of an adjustment of the National Insurance basic amount (G), as well as other premiums for so-called non-insurable benefits. The draft legislation also takes into account that these premiums will be calculated at different times during the insurance year, and that they will have a somewhat different standing in relation to the rules for the calculation of premiums within a joint scheme.

Since municipal pension schemes have not been regulated specifically by law up to now, there has been a great deal of uncertainty with regard to the application of the provisions of the Insurance Activity Act in this area. The legislative proposal seeks to clarify these questions so that no pension provider will require an exemption to offer municipal pension schemes that meet the requirements of the General Collective Agreement. The legislative proposal includes therefore provisions, for example, on the effects of coordinating the benefits from the National Insurance Scheme and the management and disposition of funds associated with the pension scheme. It is proposed that the municipal pension schemes shall be treated as a separate line of business in the insurance companies and an opportunity will be opened so that the funds associated with the individual pension scheme can be managed as a separate investment portfolio in accordance with the same rules as in the Company Pension Act. With regard to profits that are added to the pension scheme, it is proposed that they shall be credited to the policyholder and transferred in their entirety to the pension scheme's premium fund. Thus the pension provider will not have an opportunity to include the profit for the year directly in the premium settlement for the year.

In Part I, Chapter 7 of the report, the *Banking Law Commission* also points out certain elements of importance to competition in the municipal pension market that lie outside the *Banking Law Commission*'s terms of reference to review. This applies to certain internal organisational relationships in KLP and the pension providers' relationship to the Transfer Agreement.

0.2.4 Summary Part II on transfers

The current rules for transferring life insurance and pension contracts are found in extensive and to some extent difficult to grasp regulations. The *Banking Law Commission* has found that both competitive factors and the development of the legislation during the last 10-15 years indicate that the general right to transfer principle should be retained. In preparing the legislative proposal in Part II of the report, the *Banking Law Commission* has attached considerable importance to

simplifying, cleaning up and modernising the transfer rules, so that new statutory rules will facilitate orderly market competition. The latter entails for example that the legislation must contain clear rules on the transfer of risk between the pension institutions in connection with transfers. The *Commission* has also attached importance to the regulations providing an independent motive for use of the right to transfer. Reference is made to Part II, Chapter 4.

The majority of life insurance and pension contracts are offered by life insurance companies and pension funds. Some types of pension products can, however, also be offered by banks and management companies for securities funds. Due to reasons of a practical nature, it is proposed that a complete set of transfer rules be incorporated into the Insurance Activity Act. The transfer provisions will be made applicable to banks and management companies through an amendment of Section 1.1 of the Insurance Activity Act.

The proposal for a new Chapter 8c of the Insurance Activity Act will replace Section 7-8 of the Insurance Activity Act and the associated regulations. The draft legislation applies to transfers in the form of changing pension institutions. This entails that the contractual relationship in the ceding pension institution is terminated, and a corresponding contract is established in the new pension institution. Funds associated with a pension scheme are transferred from the ceding pension institution to the receiving pension institution in connection with a transfer. Questions concerning the conversion of a life insurance/pension contract or other changes in the contractual relationships must be solved in otherwise applicable regulations.

The *Banking Law Commission* proposes that the transfer rules have a general scope so that all life insurance and pension contracts are in principle encompassed by the regulations. The substantive rules in the draft legislation are, however, concentrated on the practically important contract types, in order, for example, to make the regulations more readily accessible and user friendly. In Sections I, II and III in Chapter 8c of the draft legislation, detailed transfer rules are given for municipal pension schemes, as well as pension rights derived from group pension schemes and individual pension contracts. This is due to the fact that these types of contracts represent essentially all the life insurance and pension contracts on the market today. For contracts that fall outside the scope of these sections of the draft legislation, it will be up to the parties to regulate this in more detail in the conditions of insurance. If the practice gives undesired effects in the opinion of the authorities, then the transfer of such contracts may be regulated in regulations.

In Part II, Chapter 5, the *Banking Law Commission* gives further details of the formulation of the individual provisions in the legislative proposal. A key point of departure is the fact that a transfer shall include the entire pension scheme. For municipal pension schemes, this will also include defined (free policy) rights derived from the pension scheme. A transfer shall also include all the active members and pensioners in the pension scheme. As a result of this, amendments are proposed to Section 8-7 of the Company Pension Act that will open an opportunity so that pensioners can be excluded in a transfer of a company pension scheme. The members' influence over the transfer process is guaranteed through provisions relating to the required disclosure of information and the members' right to voice their opinion before a final transfer decision is made.

The introduction of a general two-month period of notice is also proposed. For municipal pension schemes that are included in a joint scheme as described in Part I of the report, however, an opportunity will be opened so that it can be agreed in the

insurance contract that the termination will nevertheless not be effective until the next quarter, half year or year, see Section 5.4.

The pension scheme's funds shall be transferred to the new pension institution by the end of the notice period. If the pension scheme's funds exceed NOK 200 million, it is proposed that the ceding pension institution shall be given an extended deadline of two months from the end of the notice period to finalise the settlement. Industry sources have pointed out that these deadlines will be adequate in practice. The scope of the pension scheme's funds shall be set at the calculated technical insurance value at the end of the notice period. To simplify settlement between the pension institutions, it is proposed that the return during the period from the end of the notice period until settlement is made shall be calculated based on Norges Bank's overnight deposit rate.

The *Banking Law Commission* has found that settlement should normally be made in cash. An opportunity has nevertheless been opened that the settlement of funds in special investment portfolios should instead be made by the full or partial transfer of the investment portfolio.

With regard to the application of the transferred funds in the receiving pension institution, the *Banking Law Commission* finds that the funds shall retain the same legal character they had in the ceding pension institution whenever possible. A primary consideration here would be to counteract that the regulations in themselves provide a motive for transfer.

In Section II of the draft legislation on pension rights derived from group pension schemes and Section III on individual pension contracts, including individual annuity contracts, the rules for group pension schemes have been given a corresponding application whenever possible. Reference is made to Part II, Chapters 6 and 7.

Part III of the report contains appendices, including, among others, a compilation of the drafts for the new Chapters 8a, 8b and 8c of the Insurance Activity Act that have been presented by the *Banking Law Commission* in Report nos. 7 and 10, the current transfer regulations, the General Collective Agreement for the municipal sector, KLP's current articles of association and conditions of insurance, and the Transfer Agreement with the Norwegian Public Service Pension Fund. The appendices also include a summary of the *Banking Law Commission's* earlier reports and a list of the *Banking Law Commission's* members.

Del I
Konkurranse om kommunale pensjonsordninger

1 Utgangspunkter

1.1 Stortingets behandling av kommunale pensjonsordninger

I løpet av Stortingets vårsesjon 2002 behandlet finanskomiteen et Dok. nr. 8 forslag fra Siv Jensen og andre FRP-medlemmer vedrørende konkurransen mellom KLP og andre livsforsikringsselskaper i markedet for kommunale pensjonsordninger. Det hevdes i Dok. nr. 8 forslaget at konkurransen ikke fungerer tilfredsstillende og at årsaken dels er KLPs dispensasjoner fra lov om forsikringsvirksomhet og dels tariffavtaler i kommunal sektor. Konkurransen fra kommunale pensjonskasser ble ikke særskilt behandlet. Det vises blant annet til følgende forhold:

- KLPs dispensasjon fra forsikringsvirksomhetsloven § 7-6,
- Flytteforskriften § 3-8 om flytting av kommunale pensjonsordninger bare ved årsskiftet, se vedlegg 2.1,
- Overføringsavtalen med Statens Pensjonskasse, se vedlegg 5.1,
- Hovedtariffavtalens bestemmelser vedrørende tjenestepensjonsordninger, blant annet om KLPs finansieringssystem, se vedleggene 3.1 til 3.4.

I Innst.S.nr.136 (2001-2002) Innstilling fra finanskomiteen om forslag fra stortingsrepresentantene Per Sandberg, Siv Jensen og Gjermund Hagesæter om å be Regjeringen gjennomføre tiltak for å sikre fri konkurranse på markedet for kommunale tjenestepensjonsordninger, uttaler Finanskomiteens flertall (H, KrF, V og FRP):

> "*Flertallet* viser til det arbeid som er igangsatt og at finansministeren i brev til komiteen av 21. mars 2002 antar det vil være hensiktsmessig å oversende problemstillinger knyttet til premieberegning i, og flytting fra, KLP til Banklovkommisjonen for en nærmere vurdering og for utarbeidelse av forslag til eventuelle tiltak. *Flertallet* vil understreke at det bør legges økt vekt på effektiv konkurranse om pensjonsforsikring i kommunal sektor, og på at KLP ikke lenger får fordeler vedrørende slike kontrakter.
>
> *Flertallet* er enig i at Banklovkommisjonen ser på disse spørsmålene og ber departementet komme raskt tilbake til Stortinget med eventuelle tiltak. På denne bakgrunn anbefaler komiteen at Dokument nr. 8:76 (2001-2002) vedlegges protokollen." (S. 2).

Mindretallet (de øvrige partier) gikk inn for å avvise dokumentet. Det ble vist til Kredittilsynets uttalelse om at utviklingen etter 1998 ikke har vanskeliggjort konkurransen om pensjonsordninger i kommunal sektor, og anført at det derfor ikke vil være behov for endringer. Mindretallet viste også til EFTA domstolens avgjørelse vedrørende tariffavtalers forhold til konkurransereglene, og anførte at Norge ikke bør begrense sin handlefrihet her. Om forsikringsspørsmålene uttaler mindretallet blant annet:

> "*Desse medlemene* viser til at KLP i dag er det eineste forsikringsselskapet som har søkt om å nytte eit system med gjennomsnittlege premiar som er uavhengige av alder og

kjønn. *Desse medlemene* meiner dersom konkurransen i marknaden for kommunale tenestepensjonar skal aukast, bør dette heller skje ved at fleire selskap nyttar gjennomsnittlege premiar, enn ved å innskrenke vilkåra for KLP." (S. 3).

1.2 Finansministerens brev til finanskomiteen

I *brev 21. mars 2002* understreker finansministeren i sin vurdering av Dok. nr. 8:76 at det etter Regjeringens mening er viktig å sikre at konkurransen fungerer i markedet for kommunale pensjonsordninger, og tar deretter opp en del særlige problemer.

Med utgangspunkt i Overføringsavtalen og NOU 2000: 28 Tjenestepensjon etter skifte av arbeidsgiver og strukturendringer i offentlig sektor, uttales i brevet:

> "En problemstilling har sammenheng med at visse deler av ytelsene i offentlige tjenestepensjonsordninger etter Kredittilsynets vurdering ikke kan forsikres gjennom løpende premie i et privat forsikringsselskap. Dette gjelder eksempelvis G-regulering av løpende pensjoner og oppsatte rettigheter, muligheten til å fratre stilling med pensjon etter 85-års regelen, og bruttogarantien i forbindelse med samordningen med tjenestepensjon med faktisk utbetalte folketrygdytelser. Utvalgets [Overføringsutvalget] primære løsning har vært den såkalte *garantimodellen* … . Subsidiært har utvalget foreslått en modell med *betingede ytelser* … . Dersom foretaket går konkurs eller opphører på annen måte, kan det ikke innhentes tilleggspremie for de deler av ytelsen som ikke er forsikringsbare, og pensjonisten vil i dette tilfellet ikke være fullt sikret." (S. 4).

Andre særtrekk, særlig vedrørende fondssikringen av opptjent pensjon, omhandles som et flytteproblem via sitat fra et brev fra Kredittilsynet:

> "Etter Kredittilsynets mening kan KLPs forsikringstekniske premie- og beregningsgrunnlag ikke videreføres i sin nåværende form under gjeldende forsikringsvirksomhetslov dersom flytting skal kunne foretas utenom årsskiftet. KLPs pensjonssystem … og tilhørende premieberegningssystem og avsetningsmodell er som kjent basert på en finansieringsmodell hvor alle forpliktelser først er fullfinansiert ved årets slutt. Dersom KLP blir pålagt å flytte pensjonsordninger på andre tidspunkter … vil det være ubalanse mellom forpliktelser og tilhørende fondsmidler."

Kredittilsynet viser her videre til forsikringsvirksomhetsloven §§ 7-5 og 8-2 som det ikke er gitt dispensasjon fra, og konkluderer med at det ikke er grunn til å endre flytteforskriften § 3-8.

Finansministeren tar "foreløpig" Kredittilsynets vurdering til etterretning.

Når det gjelder videre tiltak, mener finansministeren at det nok er konkurranse i markedet, men at det også kan stilles spørsmål ved de faktorer og insentiver som driver konkurransen: "Det kan eksempelvis være noe usikkert om de produkter som tilbys er sammenlignbare og forståelige for kommunene." Finansministeren viser videre til at gjeldende lov er til hinder for at andre livselskaper enn KLP utlikner premieforskjeller grunnet kjønns- og alderssammensetning over flere forsikringstakere, og uttaler:

> "I utgangspunktet antar jeg derfor at et system der alle selskaper tilbyr kommunale pensjonsordninger etter lignende premieberegningssystem som KLP er lite aktuelt og

> ønskelig. … [P]remieberegningssystemer med kryssubsidiering har elementer i seg som kan virke tilslørende og i utgangspunktet ikke er forenlige med de prinsipper som er lagt til grunn for et godt fungerende marked. Disse ulemper vil neppe bli mindre i tilfeller der flere selskaper benytter et prinsipp med "gjennomsnittsberegning" av premie …".

På denne bakgrunn antar finansministeren at problemstillinger knyttet til premieberegning i, og flytting fra, KLP bør sendes til Banklovkommisjonen "for en nærmere vurdering og for utarbeidelse av forslag til eventuelle tiltak". Det vises til at kommisjonen behandler "beslektede problemstillinger knyttet til flytting av forsikringskontrakter" og til at problemene i markedet for kommunale pensjonsordninger "er svært komplekse og de berører en rekke ulike parter".

1.3 Banklovkommisjonens mandat og arbeid

Ved *brev av 15. mai 2002* fra Finansdepartementet er Banklovkommisjonen bedt om å vurdere tiltak for å sikre effektiv konkurranse i markedet for kommunale tjenestepensjonsordninger. Det vises i brevet til Dok. 8-forslaget fra Siv Jensen mfl. og til finanskomiteens uttalelser i Innst. S nr. 136 (2001-2002) ved behandlingen av forslaget. I brevet uttaler departementet under overskriften "Oppfølgning":

> "Finansdepartementet ber Banklovkommisjonen vurdere problemstillinger knyttet til premieberegning i, og flytting fra, KLP og å utarbeide forslag til eventuelle tiltak. Det bes om at det i vurderingen legges vekt på konkurransemessige forhold."

I brevet uttales videre at problemstillingene er "komplekse og berører en rekke ulike parter", og det vises til NOU 2000: 28 Tjenestepensjon etter skifte av arbeidsgiver og strukturendringer i offentlig sektor. Banklovkommisjonen bes vurdere behovet for eventuell kontakt med berørte parter og andre organer som arbeider med beslektede problemstillinger.

Banklovkommisjonen hadde vinteren 2002 påbegynt arbeidet med ny lovgivning om flytting av livsforsikringskontrakter, herunder private og kommunale pensjonsordninger. Etter mottagelsen av oppdraget fra Finansdepartementet ble dette arbeidet utvidet til å omfatte de spørsmål knyttet til kommunale pensjonsordninger som det nye mandatet omfattet. Det hadde vist seg å være en nær sammenheng mellom de to områdene, blant annet fordi behovet for særlige regler om flytting av kommunale pensjonsordninger i stor grad ville bero på utformingen av reglene om livsforsikringsselskapenes virksomhet knyttet til kommunale pensjonsordninger.

Banklovkommisjonen har organisert arbeidet med disse to problemområdene på samme måte som ved utarbeidelsen av Utredning nr. 7, NOU 2001: 24 Ny livsforsikringslovgivning, se vedlegg 6.7. For at *kommisjonen* skulle få et best mulig grunnlag for sin behandling og vurdering av behovet for ny lovgivning og utformingen av utkast til lovbestemmelser, ble det forberedende arbeid overlatt til en arbeidsgruppe blant annet med representanter på høyt nivå fra Kommunal Landspensjonskasse og de øvrige store livsforsikringsselskapene, samt Landsorganisasjonen. I lys av at *Banklovkommisjonen* selv er meget bredt sammensatt, se vedlegg 6.10, har *kommisjonen* for øvrig ikke sett behov for ytterligere tiltak for å etablere kontakt med andre berørte parter og organer.

Kommisjonen har imidlertid under sitt arbeid gjort seg kjent med Foreløpig rapport fra Pensjonskommisjonen 4. september 2002, Mål, prinsipper og veivalg for pensjonssystemet.

Under arbeidet med denne utredningen avsa Arbeidsretten den 8. oktober 2002 en dom vedrørende tolkningen av bestemmelser om kommunale pensjonsordninger i Hovedtariffavtalen i kommunal sektor. Resultatet i dommen og den tidsramme for oppfyllelse av pålegg den inneholder, er sentralt bakgrunnsstoff for utredningen av de forsikringsrettslige spørsmål på området. *Banklovkommisjonen* har derfor lagt stor vekt å sluttføre sitt arbeid med utredningen så vidt mulig i god tid før utløpet av oppfyllelsesfristen for de pålegg domskonklusjonen inneholder, det vil si 1. juli 2003.

2 Aktører og markedsforhold i kommunal sektor

2.1 Kommunal Landspensjonskasse

2.1.1 En oversikt

Kommunal Landspensjonskasse (KLP) er et gjensidig forsikringsselskap med konsesjon til å drive livsforsikringsvirksomhet, sist gitt i 2001. Likevel er det en utbredt oppfatning at selskapet og dets virksomhet på ulike måter står i en viss særstilling i forhold til de øvrige livselskapene i det norske markedet for kollektiv pensjonsforsikring. Dette skyldes flere forhold.

KLPs virksomhet består av tre hovedområder som alle reelt er organisert som tre ”fellesordninger”, hver bestående av et antall pensjonsordninger for ulike institusjoner og foretak: Den lovfastsatte Pensjonsordningen for sykepleiere, Pensjonsordningen for sykehusleger og Felles kommunal pensjonsordning. Innholdet i disse tre ”fellesordningene” som alle omfatter et antall pensjonsordninger for ulike arbeidsgivere, er i hovedsak de samme. Alle tre er for øvrig nært knyttet til Statens Pensjonskasse via den såkalte Overføringsavtalen, jf. vedlegg 5.1, og pensjonsordningene er derfor i alt vesentlig bygget over samme lest som Statens Pensjonskasse. KLP har i tillegg adgang til å drive virksomhet utenfor de tre ”fellesordningene”.

Felles kommunal pensjonsordning (Fellesordningen) som her har krav på størst interesse, har hittil omfattet pensjonsordninger for kommuner og kommunale foretak og institusjoner, samt statlige og visse andre helseforetak. Endringer i sammensetningen av kundemassen (forsikringstakere og forsikrede) i senere år, særlig som følge av at statlige helseforetak er kommet til, har imidlertid ført til at KLP fra 2003 vil la helseforetakene og fylkeskommunene bli egne ”fellesordninger” utskilt fra Fellesordningen.

Det aller meste av KLPs virksomhet knytter seg altså til pensjonsordninger i offentlig sektor. Selskapet har lenge vært og er fortsatt en hovedaktør i markedet for kommunale pensjonsordninger. De fleste kommunale pensjonsordninger inngår i dag i Fellesordningen som står for en meget vesentlig del av selskapets virksomhet. Målt i premievolum utgjør kommuner og - fra 2002 - statlige helseforetak tyngden av KLPs virksomhet. Som følge av at de aller fleste av KLPs ”forsikringstakere” er norske kommuner og fylkeskommuner, samt statlige helseforetak, avviker ”arbeidsgiversiden” vesentlig fra det som gjelder for de øvrige livselskapene. I senere år har bildet endret seg noe fordi en god del særlige pensjonsordninger for kommunale foretak og foretak med kommunal eierandel og tilknytning er kommet til, men fortsatt utgjør denne virksomheten ikke mer enn om lag 10 prosent av KLPs premievolum.

2.1.2 Pensjonsprodukter

De kommunale pensjonsordningene i KLP har hittil fremtrådt i hovedsak som et standardprodukt med produktegenskaper som avviker fra det som hittil har vært vanlig for pensjonsordninger i privat sektor. Dette skyldes nok både at kommunale pensjonsordninger hittil ikke er blitt lovregulert, og at pensjonsspørsmålene i kommunale sektor i så stor grad er håndtert innenfor de rammer gjeldende tariffavtaler trekker opp (nedenfor avsnitt 2.1.3). Dette – sammen med de kommunale pensjonsordningers tilknytning til Statens Pensjonskasse gjennom Overføringsavtalen (nedenfor avsnitt 2.1.3) – har hatt bestemmende innflytelse på produktutformingen.

I grunntrekkene har de kommunale pensjonsordningene i Fellesordningen i sin nåværende form likevel svært meget til felles med ytelsesbasert foretakspensjon, og de kan noe upresist kalles "kommunale foretakspensjonsordninger". Det er imidlertid en god del – til dels vesentlige - ulikheter når det gjelder enkelthetene. Lov om foretakspensjon gjelder således ikke for de kommunale pensjonsordningene, herunder pensjonsordninger etablert som kommunal pensjonsordning av skattepliktig kommunalt foretak. Engangsbetalt foretakspensjon eller innskuddspensjon inngår for tiden heller ikke i KLPs virksomhet, selv om selskapets konsesjon i og for seg også omfatter slike produkter.

Endringer i sammensetningen av kundemassen og i markedsforholdene har ført til at KLP nå har vurdert og er i ferd med å gjennomføre ulike produkttilpasninger og endringer i sin praksis. Dette gjelder blant annet etablering av nye fellesordninger og åpning for en viss valgfrihet innenfor Fellesordningen når det gjelder den del av ytelsesspekteret som omfatter såkalte ikke forsikringsbare ytelser. Et pensjonsprodukt tilsvarende vanlig foretakspensjon ventes markedsført i 2003, blant annet for å kunne møte konkurranse fra andre livselskaper om pensjonsordninger for foretak i offentlig sektor. Det må derfor her tas i betraktning at innslaget i KLP av ytelsesbaserte pensjonsordninger i henhold til lov om foretakspensjon, basert på særskilt premieberegning for den enkelte arbeidsgiver ut fra sammensetningen av arbeidsstokken i dennes virksomhet, vil kunne øke i fremtiden.

Disse endringene vil generelt sett redusere forskjellen mellom praksis i KLP og de øvrige selskapene, og de vil således også få vesentlig innvirkning på hvilke lovgivningsbehov som foreligger når det gjelder virksomhet knyttet til kommunale pensjonsordninger. Dette er det redegjort nærmere for nedenfor kapittel 6.

2.1.3 Hovedtariffavtalens krav til kommunale pensjonsordninger

(1) Hovedtariffavtalen for kommunal sektor inneholder en rekke bestemmelser vedrørende utformingen av kommunale pensjonsordninger, se vedleggene 3.1 til 3.4. De viktigste kravene er:

- pensjonsrettighetene skal være omfattet av overføringsavtale med Statens Pensjonskasse, noe som praktisk sett blant annet betyr at de pensjonsrettigheter som skal kunne opptjenes under de kommunale pensjonsordningene, i alt vesentlig vil måtte være de samme som i Statens Pensjonskasse. Ved forskrift 22. april 1997 nr. 374 utferdiget med hjemmel i kommuneloven, er det fastsatt (§ 2) at kommunale pensjonsordninger ikke må gi høyere ytelse enn Statens Pensjonskasse,
- alle pensjonsrettigheter skal være "forsikringsmessig dekket" i et livsforsikringsselskap eller i en kommunal pensjonskasse, dvs.

pensjonsrettighetene skal – etter hvert som de opptjenes - sikres ved forsikringstekniske avsetninger i pensjonsinnretningen,
- finansieringssystemet for kommunale pensjonsordninger skal være ”kjønnsnøytralt” og for øvrig utformes slik at det ”ikke virker utstøtende på eldre arbeidstakere”,
- bytte av pensjonsleverandør ved flytting av en pensjonsordning kan bare gjennomføres i samsvar med de krav til fremgangsmåte som er fastsatt i avtalen.

Kommunale arbeidsgivere som er bundet av Hovedtariffavtalen i kommunal sektor, er rettslig forpliktet til å etablere og opprettholde pensjonsordning i samsvar med de krav avtalen fastsetter. Dette ble tradisjonelt gjort ved pensjonsordning i Kommunal Landspensjonskasse eller i tilsvarende egen kommunal pensjonskasse. Etter at en del kommuner i slutten av 1990-årene flyttet sine pensjonsordninger til andre livselskaper, oppsto det tvist mellom arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjonene i kommunal sektor om de kommunale pensjonsprodukter disse selskapene benytter, tilfredsstiller kravene i Hovedtariffavtalen.

Tvisten ble løst av Arbeidsretten ved en utførlig dom av 8. oktober 2002, sak nr. 7/1999. I dommen drøftes og avgjøres en rekke spørsmål vedrørende tolkningen av bestemmelsene i Hovedtariffavtalen om utformingen av kommunale pensjonsordninger, se nærmere nedenfor avsnitt 5.4. Dommen presiserer således det nærmere innhold i kravene om at pensjonsrettighetene skal være ”forsikringsmessig dekket”, og at finansieringssystemet må være ”kjønnsnøytralt” og ikke virke ”utstøtende på eldre arbeidstakere”. Det vesentlige i denne sammenheng er at Arbeidsretten kom til at de kommunale pensjonsordninger i andre livselskaper enn KLP oppfylte kravet om at pensjonsrettighetene skulle være ”forsikringsmessig dekket”, men derimot ikke kravene til finansieringssystemet. De saksøkte kommuner ble derfor pålagt å sørge for å få finansieringssystemet rettet innen 1. juli 2003. Samtidig gjøres det klart i dommen at Hovedtariffavtalen ikke stiller bestemte krav til hvem som skal være pensjonsleverandør, og en påstand om at kommunene var forpliktet til å flytte pensjonsordningene tilbake til KLP ble derfor ikke gitt medhold.

(2) Hovedtariffavtalen krever som nevnt at kommunale pensjonsordninger skal være omfattet av *overføringsavtale med Statens Pensjonskasse* (SPK). Avtalen er inntatt som vedlegg til NOU 2000: 28 Tjenestepensjon etter skifte av arbeidsgiver og strukturendringer i offentlig sektor, som inneholder en utførlig redegjørelse for og vurdering av avtalen. Den er også inntatt i Del III vedlegg 5.1. Formålet med Overføringsavtalen er å sikre at arbeidstakere som har vært omfattet av flere kommunale og statlige pensjonsordninger, får pensjon som om arbeidstakerne i samlet tjenestetid har vært omfattet av en og samme ordning, samt å forenkle utbetalingene av pensjoner (§ 2). Arbeidstakerne skal dermed unngå å tape opptjente pensjonsrettigheter ved skifte av arbeidsgiver innenfor kommunal og statlig sektor.

En kommunal eller annen offentlig arbeidsgiver kan som forsikringstaker slutte seg til Overføringsavtalen ved å inngå avtale med Statens Pensjonskasse, jf. Lov om Statens Pensjonskasse § 46. Avtalen med SPK medfører at forsikringstakeren samtidig får tilsvarende Overføringsavtale med de andre pensjonsordningene som har inngått avtale med SPK (§ 1). For pensjonsordninger i KLPs fellesordninger følger tilslutningen til Overføringsavtalen av at KLP har egen avtale med SPK. For pensjonsordninger etablert i andre livselskaper, må kommunen eller annen offentlig arbeidsgiver inngå egen avtale med SPK. Om Overføringsavtalen gir grunnlag for på

denne måte å skille mellom KLP og de øvrige livselskapene, behandles nedenfor avsnitt 7.10, hvor konklusjonene fremgår i avsnitt 7.10.6.

Overføringsavtalen inneholder utførlige bestemmelser til gjennomføring av den samordning av pensjonsrettigheter og utbetaling av pensjoner som er formålet med avtalen. Bestemmelsene er basert på prinsippet om tvungen medregning av tjenestetid fra andre pensjonsordninger i offentlig sektor (§ 4). En forutsetning for at dette kan la seg gjøre, er at de pensjonsordninger som omfattes av dette nettverket i hovedsak har samme ytelsesspekter og regler om arbeidstakernes rett til pensjon. I praksis innebærer dette at reglene i loven om Statens Pensjonskasse må bli retningsgivende for utformingen av regelverket for de pensjonsordninger som omfattes. Hovedtariffavtalens krav om at kommunale pensjonsordninger skal ha overføringsavtale med SPK, innebærer derfor reelt et krav om at de kommunale pensjonsordningene i alt vesentlig må være utformet på samme måte (§ 9).

Til grunn for samordningen ligger følgende prinsipper:

- en arbeidstaker som har opptjent pensjonsrettigheter i flere kommunale og statlige pensjonsordninger, skal få pensjonen utbetalt fra den pensjonsordning arbeidstakeren sist var medlem av, i henhold til de regler som gjelder for denne pensjonsordningen (§ 5),
- en arbeidstakers samlede pensjon beregnes ut fra sluttlønnen hos den kommunale eller statlige arbeidsgiver arbeidstakeren sist var ansatt hos, og ut fra den samlede tjenestetid hos samtlige kommunale og statlige arbeidsgivere. Det skjer således tvungen medregning av tjenestetid fra tidligere kommunalt eller statlig arbeidsforhold selv om sluttlønnen ved fratreden var lavere enn hos siste arbeidsgiver (§ 4),
- for en arbeidstaker som fratrer hos en kommunal eller statlig arbeidsgiver uten rett til utbetaling av pensjon, beregnes en ”oppsatt” pensjonsrettighet ut fra sluttlønn og samlet tjenestetid ved fratreden. I forhold til arbeidstakere som senere tiltrer annen kommunal eller statlig stilling, vil dette ikke ha praktisk betydning ut over at tjenestetid medregnes ved beregning av rett til pensjon fra den pensjonsordning arbeidstakeren dermed blir medlem av,
- pensjonsordning hvor arbeidstakeren siste er ansatt, foretar utbetaling av samlet pensjon etter sitt regelverk, men har til gjengjeld rett til refusjon fra de kommunale og statlige pensjonsordninger hvor arbeidstakeren tidligere var ansatt, i samsvar med de ”oppsatte” rettigheter som er opptjent i hver av dem (§ 6).

Refusjonsordningen innebærer således at den utbetalende pensjonsordning plikter å utbetale pensjon beregnet ut fra arbeidstakerens sluttlønn i den utbetalende ordningen og den samlede tjenestetid i samtlige kommunale og statlige pensjonsordninger hvor arbeidstakeren har vært medlem. Dette betyr i praksis at den utbetalende ordning selv må dekke differansen mellom utbetalt pensjon og de beløp som kan kreves refundert fra pensjonsordninger hvor arbeidstakeren tidligere var medlem. I regressomgangen er en refunderende pensjonsordnings ansvar begrenset til den rett til pensjon som arbeidstakeren ut fra lønn og tjenestetid hadde opptjent ved fratreden, dvs. den premiereserve som på utbetalingstidspunktet sikrer denne ”oppsatte” pensjonsrettighet, herunder tilført avkastning (§ 6). Den reduksjon i utbetalende og refunderende pensjonsordningers ytelser og ansvar som følger av at ytelsene skal

samordnes med folketrygden, blir fordelt mellom dem ut fra tjenestetiden i de ulike pensjonsordningene (§ 7).

2.1.4 Et hovedsynspunkt

Karakteristisk for de kommunale pensjonsordninger i KLP er – sett fra de forsikredes side – at ordningene omfatter et bredt spekter av ytelser (nedenfor avsnitt 4.1), og – sett fra forsikringstakernes (arbeidsgivernes) side – at premiene beregnes etter prinsipper som også har ikke ubetydelige utjevningseffekter når det gjelder pensjonskostnadene for de enkelte pensjonsordninger (nedenfor avsnitt 4.2). Sett fra pensjonsleverandørens – KLPs – side, er det i tillegg karakteristisk at pensjonsordningene også skal omfatte ytelser som ikke lar seg dekke av forsikringsteknisk forhåndsberegnede premier. Dersom forutsetningene for antatt premie for slike ytelser har sviktet, har derfor selskapet foretatt forsikringsteknisk etterberegning av premiene etter hvert som nye forsikringsforpliktelser er oppstått og økningen av forsikringsforpliktelsene i et forsikringsår er brakt på det rene (nedenfor avsnitt 4.1.2 til 4.1.6). Dette har stor betydning både for omfanget og oppgjøret av forsikringstakernes premieansvar overfor KLP (nedenfor avsnitt 3.2), samt for omfanget av KLPs forsikringsforpliktelser og risikoposisjon til enhver tid (nedenfor avsnitt 3.4).

Disse forhold innebærer at det i forhold til KLPs virksomhet og kommunale pensjonsordninger i KLP *alltid* må trekkes et prinsipielt skille mellom:

(1) omfanget av KLPs forsikringsforpliktelser og selskapets risikoposisjon etter forsikringsforholdet til enhver tid, og

(2) de arbeidsrettslige forpliktelser forsikringstakerne som arbeidsgivere har etter Hovedtariffavtalen, til å sørge for at arbeidstakerne fortløpende blir sikret fastsatte pensjonsrettigheter, og til å dekke kostnadene etter hvert som rettighetene blir rettslig sikret innenfor det foreliggende forsikringsforholdet i KLP.

I tidsperspektiv innebærer dette skillet at forsikringstakerne som arbeidsgivere til enhver tid vil ha plikt til å sørge for at arbeidstakerne får de arbeidsrettslig fastsatte pensjonsrettigheter som ennå ikke er blitt forsikringsmessig sikret i KLP. Pensjonsrettighetene vil ikke være sikret før selskapet som pensjonsleverandør rettslig har overtatt tilsvarende forpliktelser i forhold til de forsikrede/arbeidstakerne. Dette skjer imidlertid etappevis for et år ad gangen, etter hvert som arbeidsgiveren/forsikringstakeren betaler premie og arbeidstakerne opptjener rett til pensjon i samsvar med forsikringsavtalen.

Forholdet er tilsvarende når en kommunal pensjonsordning er opprettet i et av de andre livsforsikringsselskapene, se nedenfor kapittel 5.

I forhold til de kollektive pensjonsordninger i kommunal sektor er det således *et helt grunnleggende utgangspunkt* at ansvaret for, og den økonomiske risiko ved å opprettholde pensjonsordningene for etter hvert å sikre arbeidstakerne de pensjonsytelser tariffavtalene forutsetter, hviler på de enkelte kommunale arbeidsgivere, og at dette ansvaret med tilhørende risiko ikke er overtatt av KLP eller andre selskaper som pensjonsleverandør, verken i forhold til arbeidsgiverne eller arbeidstakerne som forsikrede. Pensjonsleverandørens ansvar og risiko knytter seg bare til de pensjonsrettigheter som arbeidstakerne til enhver tid har opptjent under

pensjonsordningen, og som arbeidsgiveren som forsikringstaker har betalt eller har fått plikt til å betale premie for til selskapet.

I denne utredningen behandles derfor de spørsmål som knytter seg til kommunale pensjonsordninger, i et *forsikringsrettslig* perspektiv. Innfallsvinkelen er således prinsipielt en annen enn den som ligger til grunn for *Pensjonskommisjonens vurdering* av hvordan tjenestepensjonsordninger i offentlig sektor bør utformes og tilpasses det alminnelige pensjonssystem i folketrygden. Hovedspørsmålet der vil være hvilken rolle tjenestepensjoner i offentlig og privat sektor bør ha som supplement til folketrygden i et fremtidig, nasjonalt pensjonssystem, se *Mål, prinsipper og veivalg for pensjonssystemet,* Foreløpig rapport fra Pensjonskommisjonen 4. september 2002, s. 82 flg. Dette er spørsmål som først og fremst oppstår i forhold til utformingen av lovgivningen om Statens Pensjonskasse og tariffavtalene i kommunal sektor med tilhørende Overføringsavtale.

For *Pensjonskommisjonen* vil derfor det sentrale være de samfunnsøkonomiske og politiske vurderinger av slike spørsmål. De løsninger som velges, må ta hensyn til og tilpasses statens og kommunenes stilling som arbeidsgivere og den rolle arbeidslivets organisasjoner vil ha ved utformingen av pensjonsordningene som del av de alminnelige lønns- og arbeidsvilkår i offentlig sektor. Det gir en *arbeidsrettslig* innfallsvinkel: Hvilke fremtidige pensjonsforpliktelser skal arbeidsgiverne i offentlig sektor kunne påta seg, eller – sagt på en annen måte - hvilken rett til supplerende pensjon skal arbeidstakerne etter hvert kunne opparbeide under arbeidsforholdet? Svarene vil angi rammene for livselskapenes utforming av de kollektive pensjonsproduktene for offentlig sektor. Livselskapenes hovedoppgave vil imidlertid fortsatt være begrenset til å sikre arbeidstakerne de pensjonsrettigheter hver av arbeidstakerne *til enhver tid har opparbeidet* innenfor det overordnede system som fastlegger de supplerende pensjoners fremtidige rolle. Dette er et *forsikringsrettslig* spørsmål.

2.1.5 Regelverket – noen hovedpunkter

Virksomheten i KLP er med enkelte unntak undergitt reglene i forsikringsvirksomhetsloven med tilhørende forskriftsverk. Pensjonsordningene i ”fellesordningene” er imidlertid utformet slik at reglene i lov- og forskriftsverket ikke kan gjøres gjeldende for selskapets virksomhet uten enkelte tilpasninger. Den øvrige virksomhet i KLP er likevel undergitt lov- og forskriftsverket i sin helhet.

Når det gjelder pensjonsordninger innenfor de tre ”fellesordningene”, fikk KLP i 1990 en alminnelig dispensasjon fra forsikringsvirksomhetsloven § 7-6 vedrørende prinsippene for beregningen av premier:

> ”Finansdepartementet dispenserer også fra § 7-6 om *premier*, slik at KLP kan videreføre sitt nåværende forsikringsprodukt, …”.

Bestemmelsene i lov om forsikringsvirksomhet § 7-6 er imidlertid holdt i så vidt generelle ordelag at en dispensasjon fra denne bestemmelsen i seg selv neppe er av særlig betydning. Det vesentlige i Finansdepartementets vedtak er derfor selve begrunnelsen, dvs. at det ”nåværende forsikringsprodukt” i KLP skal kunne videreføres også etter at lov om forsikringsvirksomhet er satt i kraft. Skal dette la seg gjøre, må dispensasjonen derfor tolkes utvidende slik at også andre virksomhetsregler

i forsikringsvirksomhetsloven enn § 7-6 må vike dersom de dermed blir trådt for nær. Kredittilsynet har således alltid oppfattet dispensasjonen slik at den også omfatter fordelingsreglene i lovens § 7-5. Om forholdet til lovens § 8-1 om overskudd, se nedenfor avsnitt 4.3.

I samsvar med dispensasjonen fra Finansdepartementet, benytter KLP et beregningsgrunnlag for Fellesordningen tilpasset kommunale pensjonsordninger slik disse er utformet i praksis innenfor de rammer tariffavtalene trekker opp for pensjonsordningene (foran avsnitt 2.1.3). Beregningsgrunnlaget er godkjent av Kredittilsynet og bygger i hovedsak på den praksis for premieberegning som over tid er utviklet innenfor KLP.

Årspremiene for pensjonsordninger tilknyttet Fellesordningen skal beregnes slik at de samlede premieinntekter vil være tilstrekkelig til å dekke Fellesordningens utgifter, herunder forsikringstekniske avsetninger, jf. Forsikringsvilkårene for Fellesordningen pkt. 5 første ledd. Som det fremgår nedenfor avsnitt 3.2, har KLP gjennomført dette prinsippet ved en ordning for beregning og betaling av årets premie for de enkelte pensjonsordninger som bygger på:

(1) et skille mellom forhåndsberegning av årspremien ved begynnelsen av forsikringsåret og endelig beregning av enkelte deler av premien senest ved årets utgang, og
(2) et skille mellom kvartalsvis innbetaling av beregnet årspremie og endelig oppgjør av samlet premieansvar ved årets utgang. Årets overskudd inngår i oppgjøret av samlet premieansvar.

Et annet viktig særtrekk er at den enkelte pensjonsordnings årspremie, dvs. ordningens andel av samlet årspremie til Fellesordningen, hittil har fremtrådt som fastsatt etter en gjennomsnittsberegning ut fra medlemmenes pensjonsgrunnlag, jf. forsikringsvilkårene for Fellesordningen pkt. 5 annet ledd. Denne fremgangsmåten er benyttet for å oppnå kjønns- og aldersnøytrale premier[1] i den enkelte pensjonsordning. Samtidig fører fremgangsmåten til at premienivået for de enkelte pensjonsordninger ikke reflekterer at fordelingen etter blant annet alder, kjønn og lønnsnivå innenfor medlemsmassen i pensjonsordningene som regel vil være noe forskjellig (nedenfor avsnitt 4.2.3). Slik premieberegning medfører således også en viss utjevning av premienivået mellom pensjonsordningene.

Den produkttilpasning KLP for tiden er i ferd med å vurdere å gjennomføre, vil i tilfelle lede til at gjennomsnittsberegning av premie først og fremst vil omfatte ordinær (forsikringsteknisk) forskuddspremie. Premie for økte forsikringsforpliktelser vedrørende ulike ikke forsikringsbare ytelser, vil som hovedregel bli beregnet særskilt for hver pensjonsordning (nedenfor avsnitt 3.2).

I praksis har den fremgangsmåte for premieberegning som KLP hittil har benyttet, ført til at KLP også har hatt behov for visse tilpasninger ved praktiseringen av enkelte andre deler av regelverket for kollektiv pensjonsforsikring. Dette gjelder blant annet beregning, fordeling og bruk av forsikringsteknisk overskudd, og beregning og oppfylling av krav til forsikringstekniske avsetninger til sikring av pensjonsforpliktelsene til enhver tid. Dette redegjøres det nærmere for nedenfor i

[1] Kjønns- og aldersnøytral premie blir av redaksjonelle grunner anvendt her og i det videre. Med kjønns- og aldersnøytral premie menes i denne utredningen det samme som i Hovedtariffavtalens formulering om at finansieringssystemet for kommunale pensjonsordninger skal være "kjønnsnøytralt" og utformes slik at det "ikke virker utstøtende på eldre arbeidstakere" og Arbeidsrettens forståelse av denne slik det fremgår i dommen av 8. februar 2003 (nedenfor avsnitt 5.4).

avsnitt 4.3. og 4.4. I tillegg gjelder det særlige regler om flytting av kommunale pensjonsordninger tilpasset virksomheten i KLP.

2.1.6 Medlemskap i fellesordning og gjensidig selskap

KLPs særstilling i forhold til øvrige livselskaper har i og for seg nær sammenheng med at kommunale pensjonsordninger tilknyttet Fellesordningen utgjør den klart største delen av virksomheten i selskapet. Disse pensjonsordningene er etablert i KLP av kommuner, fylkeskommuner og foretak med kommunal eierandel og tilknytning, samt statlige helseforetak. I henhold til forsikringsavtalene er det et vilkår at slike pensjonsordninger også skal være tilsluttet Fellesordningen og undergitt det regelverk som gjelder for den. Forsikringsavtalene medfører dessuten at kommunen eller foretaket (forsikringstakeren) samtidig blir medlem i KLP som gjensidig forsikringsselskap. Disse to – ulike - former for medlemsansvar er regulert i KLPs vedtekter §§ 2-2 og 2-3 (nedenfor avsnitt 3.3, se vedlegg 4.1).

Forholdet mellom KLP og den enkelte forsikringstaker i Fellesordningen blir dermed prinsipielt sett regulert av *tre ulike regelsett*, ett som gjelder selve forsikringsforholdet, ett som gjelder medlemskapet i Fellesordningen, og ett som gjelder medlemskapet i livsforsikringsselskapet. I praksis kan det derfor være vanskelig å få klart for seg skillet mellom en kommunes rettigheter og plikter som forsikringstaker, som medlem av Fellesordningen og som selskapsmedlem. En årsak til dette er at så vel regelverket for pensjonsordninger i Fellesordningen som KLPs egne vedtekter, til dels inneholder bestemmelser som i hvert fall i prinsippet kan tenkes å ha betydning i alle tre relasjoner. En annen årsak er at de rettslige og økonomiske realiteter når det gjelder pensjonsordningene innenfor Fellesordningen, i stor grad er følger av den praksis KLP over tid har etablert ved anvendelsen av sitt regelverk på bakgrunn av de krav som følger av lov- og forskriftsverket. En god del av de ”regler og retningslinjer” som følges, fremgår derfor ikke direkte av regelverk.

2.2 De øvrige livselskapene

KLP har ikke lenger så å si en monopolstilling i markedet for kommunale pensjonsordninger. Også de andre store livselskapene har for tiden porteføljer av et visst omfang, noe som skyldes aktiv markedsføring i den siste 5-årsperioden. Selskapene har utviklet og markedsført kommunale pensjonsprodukter som i hovedsak ligger innenfor de rammer som kommunale arbeidsgivere har etter tariffavtalene i kommunal sektor (nedenfor kapittel 5). Som nevnt foran avsnitt 2.1.3, har imidlertid disse pensjonsproduktene også enkelte egenskaper når det gjelder premieberegning som er i strid med kravene i Hovedtariffavtalen i kommunal sektor.

De øvrige livselskapers regelverk for kommunale pensjonsordninger avviker en del fra det som gjelder for kommunale pensjonsordninger i KLP. Den mest iøynefallende ulikhet er at hver pensjonsordning utgjør et eget rettsforhold. De øvrige livselskapene har etter lov- og forskriftsverket ikke adgang til å opprette ”fellesordninger” med de utjevningsvirkninger når det gjelder premieberegning, som kravene til finansieringssystemet i Hovedtariffavtalen medfører, jf. lov om forsikringsvirksomhet § 7-5. Disse selskapene opererer derfor ikke med noen

”fellesordning” for de kommunale pensjonsordninger, og pensjonsordningene har heller ikke noen selskapsrettslig forankring. Spørsmål om medlemsansvar som nevnt i KLPs vedtekter §§ 2-2 og 2-3 oppstår derfor ikke.

De øvrige livselskapene har opplyst at de, generelt sett, leverer kommunale pensjonsprodukter innenfor de virksomhetsregler som selskapene er undergitt etter lov- og forskriftsverket, og som ellers gjelder for selskapenes pensjonsprodukter i privat sektor. Dette har sammenheng med flere forhold. De kommunale pensjonsproduktene måtte utformes ut fra de begrensninger når det gjelder selskapenes virksomhet, som følger av forsikringsvirksomhetsloven med tilhørende forskriftsverk (nedenfor avsnitt 5.2 og 5.3). I tillegg kommer påvirkning fra selskapenes egen forretningsstrategi, og de tradisjoner som preger deres sentrale virksomhetsområde – tjenestepensjonsordninger i privat sektor.

I den pågående debatt om konkurransen i markedet for kommunale pensjonsordninger, har de øvrige selskapene særlig fremhevet at en del av regelverket for livsforsikring medfører ulike konkurranseulemper for dem. Det er blant annet pekt på at de øvrige selskapene ikke har dispensasjon fra forsikringsvirksomhetsloven § 7-6 for virksomhet i det kommunale markedssegment, og at lov- og forskriftsverkets virksomhetsregler til dels medfører særlige begrensninger, samt særlig at flyttereglene for kommunale pensjonsordninger er uheldig for konkurransen i markedet. På denne bakgrunn vil det her være en viktig oppgave å klarlegge hvilke ulikheter i produktutforming og virksomhetsopplegg som måtte foreligge. Dette vil gjøre det mulig å vurdere i hvilken utstrekning slike ulikheter kan tilbakeføres til de rammer lov- og forskriftsverket setter for virksomheten i de øvrige livselskapene, eller i tilfelle skyldes påvirkning fra selskapenes egen forretningsstrategi eller øvrige kollektivvirksomhet. Arbeidsrettens dom av 8. oktober 2002 gir vesentlige bidrag til klarleggingen av disse forhold.

Hittil har en i liten grad rettet søkelyset mot ulikheter når det gjelder den pensjonsrettslige regulering av pensjonsordninger i privat og kommunal sektor. En årsak er nok at de kommunale pensjonsordninger ennå ikke er blitt gjenstand for lovregulering. I medhold av kommuneloven § 24 har riktignok Sosial- og helsedepartementet gitt forskrift av 22. april 1997 nr. 374 om pensjonsordninger for kommunalt eller fylkeskommunalt ansatte. Denne sier imidlertid lite utover at en kommunal pensjonsordning ikke må gi høyere ytelser enn etter lov om Statens Pensjonskasse, samt å fastsette hvilke arbeidstakere som skal omfattes av en kommunal pensjonsordning. Et annet forhold er at de rammer som tariffavtalene i kommunal sektor trekker opp, og som er felles for KLP og de øvrige selskapene, stort sett er ganske vide og forholdsvis generelle slik at det i mange henseender kan velges ulike fremgangsmåter for å oppfylle de krav som stilles. Pensjonsrettslige spørsmål i kommunal sektor (produktutformingen) kan derfor i stor grad reguleres forholdsvis fritt av selskapene og forsikringstakerne ved utforming av forsikringsavtalen og vilkårene i den. På enkelte områder vil imidlertid virksomhetsreglene i forsikringsvirksomhetsloven med forskrifter, sammenholdt med de krav tariffavtaler stiller, medføre krav til produktutforming som reelt vil innebære konkurransehinder eller konkurranseulempe for de øvrige livselskapene (nedenfor kapittel 6).

Det er antatt at gjeldende lov- og forskriftsverk er til hinder for at andre livselskaper enn KLP påtar seg de forpliktelser som en overføringsavtale med Statens Pensjonskasse medfører, se NOU 2000: 28 s. 185-92, gjengitt i vedlegg 5.3. For de kommunale pensjonsordninger som er etablert i disse livselskapene, er dette problemet i praksis blitt løst ved at de kommuner det gjelder har sluttet seg til

Overføringsavtalen og dermed påtatt seg det ansvar avtalen medfører (foran avsnitt 2.1.3). Denne fremgangsmåte lar seg imidlertid ikke benytte i forhold til pensjonsordninger for kommunale foretak som driver næringsvirksomhet, se kommuneloven § 51. KLP har imidlertid for pensjonsordningene i sine fellesordninger kunnet slutte seg til Overføringsavtalen som følge av den dispensasjon fra bestemmelser i forsikringsvirksomhetsloven selskapet er meddelt (foran avsnitt 2.1.5), og fordi KLPs medlemsansvar etter vedtektene §§ 2-2 og 2-3 er antatt å gi tilfredsstillende sikkerhet for oppfyllelsen av forpliktelsene etter Overføringsavtalen. Det er derfor anført at KLP praktisk sett har noe nær et monopol når det gjelder pensjonsordninger for kommunale foretak (nedenfor avsnitt 2.3.3). I hvilken utstrekning Overføringsavtalen og det øvrige regelverk gir grunnlag for disse oppfatninger, blir behandlet nedenfor avsnitt 7.10.

2.3 Noe om konkurranseforholdene

2.3.1 Regelverk og konkurranse

Konkurransen i markedet for kommunale pensjonsordninger har hittil stort sett vært konsentrert om det som kan kalles annenhåndsmarkedet. Det er derfor spørsmål knyttet til flytting av kommunale pensjonsordninger mellom KLP og andre livselskaper som har stått i sentrum. Det har vært lagt liten vekt på at kollektivmarkedet er delt opp i en kommunal og en privat sektor, og at alle selskapene unntatt KLP, forsatt har det meste av sin kollektivvirksomhet knyttet til privat sektor. Årsaken er nok at det hittil har vært liten innbyrdes konkurranse mellom kommunale og private pensjonsprodukter. Økende fristilling av kommunale foretak kan endre på dette (nedenfor avsnitt 2.3.3).

Flytting av kommunale pensjonsordninger har i praksis hittil vært ”enveistrafikk” - det har i hovedsak dreiet seg om *fra*flytting fra KLP. Flytting til KLP fra et av de øvrige livselskapene, eller flytting mellom disse, er ennå ikke blitt et særlig aktuelt tema. Disse forhold skaper i seg selv ubalanse i markedet. Flytteproblemene har i tillegg vært knyttet til de rammer tariffavtalene i kommunal sektor angir for produktutformingen og til spørsmålet om tariffavtalene medfører begrensninger i flytteadgangen for kommunale arbeidsgivere. Både hovedtariffavtalen i kommunal sektor og flytteforskriften har særlige prosedyreregler for skifte av pensjonsleverandør. Arbeidsrettens dom av 8. oktober 2002 klargjør hvilke problemer en her står overfor (foran avsnitt 2.1.3). Også andre forhold vil imidlertid ha betydning dersom målet er å oppnå effektiv konkurranse i markedet for kommunale pensjonsordninger.

For det første, den alminnelige oppfatning synes å ha vært at særtrekk ved KLPs produktutforming, premieberegning og finansieringsordning nødvendiggjør særlige flytteregler, og at dette vanskeliggjør flytting til andre livselskaper og dermed begrenser konkurransen. KLPs system for endelig beregning og avregning av årets premier ved årsskiftet antas således å ha ført til at oppsigelse og flytting fra KLP bare kan foretas med virkning fra et årsskifte. Dessuten kan en kommunal ordning bare flyttes og etableres i nytt selskap som kommunal ordning, og fripoliserettigheter kan overhodet ikke flyttes.

Slike synspunkter ligger til grunn for reglene om flytting av kommunale pensjonsordninger i henhold til lov om forsikringsvirksomhet § 7-8 med tilhørende forskrift. Disse reglene hevdes å føre til stivhet i systemet og til særlige oppgjørsproblemer ved flytting, blant annet fordi de oppgjørsfrister som er fastsatt i gjeldende forskrift, skaper et behov for likviditetsberedskap ved et årsskifte. I hvilken utstrekning flyttereglene for kommunale pensjonsordninger bør foreslås endret, kan imidlertid best vurderes i forbindelse med den samlede gjennomgang av regelverket om flytting av kollektive pensjonsordninger som *Banklovkommisjonen* foretar i Del II av denne utredningen. Dette vil blant annet gjøre det mulig å vurdere flyttespørsmålene på bakgrunn av det utkast til nye lovbestemmelser om kommunale pensjonsordninger i KLP og andre livselskaper som sammenfatter resultatene av *kommisjonens* drøftelser nedenfor i kapittel 7.

For det annet er det også pekt på at ulikheter i regelverk og produktutforming i seg selv kan gi motiv for flytting (regel-arbitrage). De særlige regler om kommunale pensjonsordningers egenkapitaltilskudd til KLP og KLPs regler om utbetaling egenkapital ved flytting illustrerer dette. Krav om egenkapitaltilskudd ved flytting *til* KLP bidrar på den annen side til å skape den ubalanse i markedet som er omtalt ovenfor (nedenfor avsnitt 3.1).

For det tredje, det foreligger ikke regler om omdanning av kommunale ordninger til foretakspensjon eller omvendt. Hovedtariffavtalen i kommunal sektor krever dessuten at kommuneansattes pensjonsordninger skal omfattes av Overføringsavtalen med Statens Pensjonskasse, noe som i tilfelle av flytting fra KLP til annet livselskap har gjort det påkrevd at den kommune det gjelder selv må slutte seg til Overføringsavtalen med SPK og påta seg de forpliktelser avtalen medfører. Selv om Overføringsavtalen kan sies opp med tre måneders varsel med virkning for fremtidige medlemmer, vil oppsigelse neppe være aktuelt for kommunenes pensjonsordninger. Kommunale foretak som ikke omfattes av Hovedtariffavtalen, kan imidlertid med virkning for fremtiden gå over til foretakspensjon. Dette gjelder foretak som er medlem av NHO og statlige helseforetak som er tilsluttet NAVO.

For det fjerde, KLPs tradisjonelt forholdsvis sterke stilling i markedet for kommunale pensjonsordninger synes til dels å ha sammenheng med de særlige regler som i praksis gjelder for KLPs virksomhet. På den annen side, når pensjonsprodukter av den type KLP nå tilbyr, etterspørres av parter i arbeidslivet og - som følge av Hovedtariffavtalen i kommunal sektor - fortsatt vil bli etterspurt, vil både dette forhold og hensynet til KLP tale vesentlig mot uten videre å oppheve slike særregler og for øvrig innføre lovkrav som stenger for produkter med slike særtrekk. Dette ville i tilfelle også aktualisere spørsmål om forholdet mellom lovgivning og tariffavtaler på dette området. En annen tilnærmingsmåte vil være å vurdere mulige endringer i lov- og forskriftsverket som vil gi både KLP og andre livselskaper adgang til å tilby tilsvarende pensjonsprodukter på i hovedsak likeverdige vilkår. Dette vil åpne for konkurranse i markedet, basert på kommunale pensjonsprodukter i samsvar med de krav Hovedtariffavtalen i kommunal sektor stiller.

En slik tilnærmingsmåte innebærer imidlertid ikke at en - som utgangspunkt for vurderingen av spørsmål om regelverksendringer - uten videre legger til grunn at KLPs praksis i alle henseender må forutsettes videreført i sin nåværende form. KLP har selv blitt klar over at utviklingen på markedet for kommunale pensjonsordninger har skapt et behov for å vurdere ulike tilpasninger, og har allerede gjennomført forskjellige endringer i sitt opplegg. Tilnærmingsmåten i lovarbeidet både kan og bør derfor være bredere. *Hovedoppgaven* vil være å vurdere hvordan reguleringen av

kollektivvirksomhet knyttet til kommunale pensjonsordninger bør utformes for å virke på en egnet måte i forhold til alle pensjonsleverandører av kommunale pensjonsordninger. Dette vil være en forutsetning for at regelverket kan virke konkurransenøytralt.

En annen sak er imidlertid i hvilken grad det i årene som kommer, faktisk vil foreligge effektiv konkurranse i markedet for kommunale – og private – pensjonsordninger. Dette vil nødvendigvis også måtte bero på en rekke andre forhold enn hvordan regelverket er utformet fra myndighetenes side.

Banklovkommisjonen legger her denne tilnærmingsmåte til grunn. Effektiv konkurranse forutsetter både markedsadgang og adgang til å konkurrere om kunder på grunnlag av produktmangfold, priser, finansieringsopplegg, valg av selskapsform mv. Fra konkurransesynspunkt er det derfor ikke ønskelig å oppnå like konkurransevilkår ved lovkrav som fører til standardisert produktutforming og virksomhetsopplegg. Det vesentlige er at reguleringen av virksomheten i lov- og forskriftsverket ikke medfører rammer for enkelte av pensjonsleverandørene som reelt medfører bånd og begrensninger av konkurransemessig betydning. Det må i den foreliggende situasjon være et mål å etablere virksomhetsregler som er felles for samtlige leverandører av kommunale pensjonsprodukter, og som gjør det mulig for hver av leverandørene å markedsføre pensjonsprodukter som imøtekommer de krav som følger av gjeldende Hovedtariffavtale i kommunal sektor slik disse er fastlagt av Arbeidsretten.

2.3.2 Gjennomsiktighet i markedet

I NOU 2001: 24 Ny forsikringslovgivning fremhevet *Banklovkommisjonen* som en forutsetning for effektiv konkurranse i kollektivmarkedet at det foreligger tilstrekkelig gjennomsiktighet når det gjelder produktutforming, priser og andre forhold av betydning for markedsaktørenes vurderinger og handlemåte. I NOU 2001: 24 s. 17-18 uttales det blant annet:

> ”Utbyggingen av produktspekteret innenfor kollektiv pensjonsforsikring vil også åpne for andre former for konkurranse mellom selskapene i kollektivmarkedet. En forutsetning for dette vil imidlertid være at det foreligger tilstrekkelig gjennomsiktighet når det gjelder prissetting av og egenskaper ved de ulike produkter eller produktelementer som blir tilbudt fra selskapenes side. Dette tilsier at et nytt offentligrettslig regelverk bør være oversiktlig og gi forutberegnelige virkninger. En tilsvarende målsetning vil måtte stilles til selskapenes pristariffer og andre vilkår, ganske særlig fordi en kollektiv pensjonsordning – så å si uten hensyn til utforming – fortsatt vil være et produkt med egenskaper som ikke umiddelbart vil være lett tilgjengelig. Ved utformingen av hovedelementene i lovutkastet er det lagt vesentlig vekt på å utvikle et *rammeverk* for utforming av pristariffer som kan gi grunnlag for effektiv konkurranse i livsforsikringsmarkedet.”

Disse synspunkter bør også kunne være retningsgivende for tilnærmingsmåten når det gjelder konkurranseforholdene i markedet for kommunale pensjonsordninger.

Produktutforming, prissetting, finansieringsopplegg mv. når det gjelder kommunale pensjonsordninger, synes hittil å være preget av de tradisjoner som over tid har utviklet seg innenfor KLP, og som kan forklares blant annet ut fra eier- og organisasjonsforhold i selskapet og organisatoriske forhold i den del av arbeidslivet som betegnes som kommunal sektor. Det er derfor en krevende oppgave å få klarlagt

de pensjonsrettslige og økonomiske realiteter i de ulike elementer som inngår i de pensjonsprodukter som tilbys av KLP. Tilsvarende kan det være vanskelig å få nødvendig oversikt over de kommunale pensjonsprodukter som i de senere år er tilbudt av de øvrige selskapene, og i tillegg vurdere den pensjonsrettslige og økonomiske betydning av ulikheter i forhold til KLP når det gjelder produktutforming, prissetting, finansieringsopplegg mv. Et forhold av betydning kan her være at enkelte deler av ytelsesspekteret unntas ved forsikringsteknisk beregning av årspremien og i stedet forutsettes dekket av engangspremier etter hvert som slike forsikringsforpliktelser oppstår.

I tillegg til virkninger av enkelte ulikheter i lov- og forskriftsverket, preges således konkurransen på markedet for kommunale pensjonsordninger av betydelig mangel på gjennomsiktighet når det gjelder forhold av vesentlig betydning både for konkurransen mellom leverandørene av pensjonsprodukter og for de kommunale arbeidsgiveres valg av pensjonsprodukter og leverandør. Produkter og priser er vanskelig sammenlignbare. *Banklovkommisjonen* viser her til sin utredning i NOU 2001: 24 Ny livsforsikringslovgivning. Utredningen inneholder utkast til nye lovbestemmelser og tiltak som nettopp skal motvirke slike forhold og legge forholdene til rette for effektiv konkurranse i kollektivmarkedet. Før det kan vurderes om det i tillegg vil være behov for særlige lovtiltak for å legge forholdene bedre til rette for konkurranse i markedet for kommunale pensjonsordninger, vil det imidlertid være nødvendig så vidt mulig å klarlegge de ulike særtrekk ved de pensjonsprodukter som i dag markedsføres. Det vil bli gjort nedenfor i kapitlene 3 til 5.

2.3.3 Noe om markedsutviklingen

Utviklingen kan tyde på at det i kommende år også vil kunne etablere seg et førstehåndsmarked for pensjonsordninger i kommunal sektor, det vil si et marked hvor kommunaleide - utskilte eller nye – foretak kan etablere ny pensjonsordning. Allerede i dag er det en god del foretak med kommunale pensjonsordninger som er medlemmer av NHO eller NAVO, og således ikke bundet av Hovedtariffavtalen i kommunal sektor. I den utstrekning foretaket har skatteplikt, er det av konkurransehensyn, vesentlig at foretaket får skattefradrag for kostnadene, uten hensyn til om pensjonsordningen etableres i KLP eller i et av de øvrige livselskapene i samsvar med de nye pensjonslovene. Konkurransegrunnlaget vil for så vidt være ensartet.

Det har her betydning at lov om foretakspensjon ikke gjelder for fristilte kommunale foretak med skatteplikt, herunder datterselskaper av kommunaleide foretak, dersom foretaket har valgt å etablere eller opprettholde en kommunal pensjonsordning. Foretakets kostnader ved kommunal pensjonsordning gir i så fall inntektsfradrag etter forskrift 19. november 1999 nr. 1158, endret ved forskrift 5. juli 2002 nr. 788, som utfyller skatteloven § 6-45 annet ledd. Bestemmelsen i skatteloven gjelder foretak som har eller har hatt en kommunal eierandel eller som har nær tilknytning til kommune, f.eks. kraftselskaper.

Slike foretak vil således kunne etablere kommunal pensjonsordning i KLP uten å miste rett til inntektsfradrag etter skatteloven. Som følge av at KLPs fellesordninger er tilsluttet Overføringsavtalen med Statens Pensjonskasse, vil slike pensjonsordninger også være omfattet av denne avtalen. Dette vil som regel ikke være tilfelle hvis foretaket etablerte tilsvarende ordning i annet livselskap. De øvrige

livselskapene har ikke tilsvarende avtale med Statens Pensjonskasse, og det er antatt at gjeldende regelverk også er til hinder for at disse selskapene påtar seg de forpliktelser Overføringsavtalen medfører. Heller ikke den kommune foretaket har tilknytning til, kan påta seg tilsvarende forpliktelse overfor Statens Pensjonskasse dersom foretaket driver næringsvirksomhet, jf. kommuneloven § 51 annet ledd. Kommunale foretak som er bundet av Hovedtariffavtalen i kommunal sektor, vil derfor kunne ha vanskelig for å oppfylle kravet om at pensjonsordningen skal være omfattet av Overføringsavtalen med Statens Pensjonskasse med mindre pensjonsordningen etableres i KLP, se NOU 2000: 28 s. 185 flg. Det samme gjelder for "fristilte" kommunale foretak som foretrekker å ha kommunal pensjonsordning, noe som i praksis begrenser foretakets adgang til å flytte pensjonsordningen fra KLP til annet livselskap.

Et annet spørsmål vil være om det forhold at foretaket er kommunaleid, fører til komplikasjoner i forbindelse med utskillelse eller nyetablering dersom foretaket skal overta arbeidstakere som tidligere har vært omfattet av kommunal pensjonsordning. En må også ta i betraktning at kommuner og kommunale foretak som i dag omfattes av tariffavtaler i kommunal sektor, vil kunne ha behov for senere å kunne utforme sin pensjonsordning uten nødvendigvis å følge det standardprodukt KLP har utviklet. Det må i tilfelle skje ved regelverksendring, eventuelt omdanning av pensjonsordning. Slike forhold kan begrunne et behov for reglene om kommunale ordninger som gir større fleksibilitet og valgfrihet ved utformingen.

Det må for øvrig her tas i betraktning at også KLP kan tenkes med årene å ville engasjere seg i pensjonsmarkedet i privat sektor eller i deler av dette. I så fall vil KLP få innslag i og en profil på sin virksomhet som prinsipielt ikke avviker så meget fra de øvrige livselskaper. Uavhengig av slike forhold kan for øvrig selve markedsutviklingen medføre at forskjellen mellom privat og kommunal sektor og mellom virksomheten til KLP og andre livselskaper gradvis vil bli mindre.

2.4 Hovedspørsmål

Det er mye som taler for at den sterkere vektlegging av hensynet til effektiv konkurranse fra Stortingets side, vil medføre at dispensasjoner og andre særlige regler for kommunale pensjonsordninger i KLP vil ha vanskelig for å overleve på sikt. *Banklovkommisjonens* utgangspunkt under disse forhold er at reguleringen for kollektiv pensjonsforsikring og for selskaper som driver kollektivvirksomhet, bør søkes utformet slik at det i hovedsak kan gjelde for alle leverandører i markedet for kommunale pensjonsordninger (foran avsnitt 2.3.1). En står her overfor flere ulike spørsmål.

Et første spørsmål er hvordan regelverket bør utformes for at alle pensjonsleverandører skal kunne tilby kommunale pensjonsprodukter i samsvar med de krav som følger av den gjeldende Hovedtariffavtale i kommunal sektor slik disse er fastlagt ved Arbeidsrettens dom. *Banklovkommisjonen* er her henvist til å forholde seg til Hovedtariffavtalen som nå foreligger og slik bestemmelsene i den skal tillegges rettvirkning etter Arbeidsrettens oppfatning. Det kan selvsagt ikke utelukkes at Hovedtariffavtalen kan bli endret på et senere tidspunkt. Som ledd i en oppfølgning av Pensjonskommisjonens sluttrapport og den politiske behandling av denne, vil det for eksempel kunne bli påkrevet å gjøre en fornyet gjennomgang av regelverket på dette

området. Det tidsperspektiv en her står overfor, tilsier likevel at de regelendringer som hensynet til effektiv konkurranse i kollektivmarkedet nå begrunner, i hovedsak søkes gjennomført så snart som mulig.

For det annet mener *Banklovkommisjonen* at det også er behov for å vurdere spørsmål vedrørende enkelte andre sider ved virksomhetsreglene for kollektiv livsforsikring enn de som direkte knytter seg til de forhold som står sentralt i Arbeidsrettens dom. Gjennomgangen av praksis vedrørende kommunale pensjonsordninger i KLP og de øvrige livselskapene nedenfor i kapitlene 3 til 6, viser at lov- og forskriftsverket mv. i enkelte henseender kan virke noe forskjellig i forhold til selskapene. Også på slike områder oppstår det derfor spørsmål om behovet for harmonisering av rammebetingelsene for alle pensjonsleverandører og for presisering av regelverket på enkelte områder, for å motvirke at anvendelsen av reglene praktisk sett gir forskjellige virkninger for de ulike markedsaktører. Også slike spørsmål må vurderes ut fra målsetningen om å sikre at regelverket virker konkurransenøytralt.

For det tredje vil det oppstå ulike spørsmål som følge av at de fleste leverandører av kommunale pensjonsordninger også har eller vil kunne få en større eller mindre del av sin virksomhet knyttet til pensjonsordninger etter reglene i lovene om foretakspensjon og innskuddspensjon. Dette skulle tilsi at en også vurderer ulike tiltak som i tilfelle vil være påkrevd for å få etablert et så vidt mulig felles og tilstrekkelig fleksibelt regelverk for virksomheten knyttet til pensjonsordninger i så vel privat som kommunal sektor. Det vil være en fordel om ulikhetene i gjeldene lov- og forskriftsverk kan fjernes eller reduseres, slik at en så langt som mulig får et felles rammeverk for leverandører av pensjonsordninger uavhengig av om det gjelder pensjonsordning i kommunal eller privat sektor. I den utstrekning det fortsatt er behov for ulike regler for pensjonsordninger i privat og kommunal sektor, f.eks. som følge av de krav som er fastsatt i tariffavtale, kan det imidlertid i tillegg også være behov for regler som i det enkelte selskap etablerer nødvendig økonomiske skiller mellom de to virksomhetsområder.

Ut fra ulike synsvinkler vil det således kunne foreligge behov for en rammelovgivning for markedet for ytelsesbaserte pensjonsordninger og for de selskaper som leverer slike pensjonsprodukter. *Banklovkommisjonen* antar at opplegget i lovutkastet i NOU 2001: 24 Ny livsforsikringslovgivning generelt sett vil være en egnet ramme og i store trekk imøtekomme det lovgivningsbehov det her gjelder. Lovutkastet er tatt med i utredningens Del III vedlegg 1. Særlige regler som det i tillegg skulle være behov for av hensyn til virksomhet i kollektivmarkedet i kommunal sektor, burde forholdsvis lett kunne la seg innpasse i lovopplegget der.

Når det gjelder den offentlige regulering av livselskapenes virksomhet, er det generelt sett en nær sammenheng mellom den pensjonsrettslige regulering av kollektiv pensjonsforsikring og reguleringen av kollektivselskapenes virksomhet, se NOU 2001: 24 s. 15-16. Det bør derfor her tas i betraktning at også regelverkstiltak som i og for seg fremtrer som pensjonsrettslige, kan bidra til å gjøre reguleringen av kollektivmarkedet mer konkurransenøytral. Bestemmelser i lovgivningen om ytelsesbasert foretakspensjon kan i enkelte henseender tenkes å danne et brukbart utgangspunkt for regulering også av enkelte forhold vedrørende kommunal foretakspensjon, blant annet for å fjerne den usikkerhet som mangel på "kjøreregler" ellers kan skape for markedsaktørene.

Et fjerde hovedtema vil etter dette være en utredning og vurdering av regelverket for flytting av kommunale pensjonsordninger mellom ulike pensjonsleverandører. Dette vil bli vurdert som en del av de spørsmål som knytter seg

til gjennomgang av gjeldende regler om flytting av pensjonsordninger, og utarbeidelsen av et forslag til ny lovgivning som kan avløse lov om forsikringsvirksomhet § 7-8 med tilhørende forskrift (se foran avsnitt 2.3.1). Disse spørsmål behandles i utredningens Del II. Viktige spørsmål vil her være i hvilken utstrekning det fortsatt – etter de lovforslag som for øvrig fremlegges - vil være behov for særlige regler om flytting av kommunale pensjonsordninger, og hvordan oppsatte (fripolise)rettigheter i kommunale pensjonsordninger skal håndteres.

3 Finansieringsopplegg og risikofordeling i KLPs fellesordning

3.1 Forsikringsforholdet for pensjonsordninger i Fellesordningen

Selve forsikringsforholdet for den enkelte pensjonsordning er regulert gjennom bestemmelser i (1) avtalen/forsikringsbeviset, (2) forsikringsvilkårene for pensjonsordninger i Fellesordningen, og (3) vedtektene for Fellesordningen, se vedtektene 2002 § 1-2, se vedlegg 4.2. Det er utarbeidet særlige standard forsikringsvilkår for slike pensjonsordninger (vedlegg 4.3). Regelverket utfylles og presiseres gjennom den praksis som over tid er etablert innenfor KLP, og viktige elementer i forsikringsforholdet er således ikke nedfelt i bestemmelser i regelverk. Særlig viktig er det at enkelthetene i KLPs system for beregning og oppgjør av premier er utviklet over årene i selskapspraksis uten noen gang å bli konkretisert i bestemmelser i regelverket. Den oversikt over innholdet av det regelverk som gjaldt i 2002, gir derfor ikke noe fullstendig bilde av forsikringsforholdet, og det er heller ikke tatt hensyn til de tilpasninger og endringer KLP for tiden vurderer å sette i verk fra og med 2003 eller allerede har gjennomført.

Vedtektene for Fellesordningen omhandler i hovedsak de samme forhold når det gjelder pensjonsordningen som lov om foretakspensjon:

- vilkårene for at en arbeidstaker skal være medlem av pensjonsordningen (kap. 2 og 3),
- pensjonsgrunnlaget (kap. 4). Pensjonsgrunnlaget fastsettes ut fra fast lønn og pensjonsgivende tillegg, i hovedsak på samme måte som i lov om Statens Pensjonskasse (§ 4-1),
- beregningen av tjenestetid (medlemskapstid), med regler om medregning av tjenestetid i annen pensjonsordning tilsluttet Overføringsavtalen (kap. 5),
- aldersgrense (kap. 6),
- retten til alderspensjon og beregningen av alderspensjon for den enkelte arbeidstaker (kap. 7), jf. § 1-4 om regulering av pensjoner. Utførlige regler om når rett til pensjon inntrer, er gitt i § 7-1, som blant annet inneholder den såkalte 85-års regelen, og i § 7-4, som blant annet fastsetter at 30 års tjenestetid gir rett til full pensjon,
- attførings- og uførepensjoner, samt etterlattepensjoner (kap. 8 til 10),
- oppsatte pensjonsrettigheter for fratrådte arbeidstakere, og beregning av alderspensjon i henhold til "fripoliserettighetene" (kap. 11), jf. § 1-4 og § 4-7 om regulering av løpende pensjoner og oppsatte rettigheter.

Forsikringsvilkårene for pensjonsordninger innenfor Fellesordningen, se vedlegg 4.3, omhandler først og fremst forhold som gjelder selve forsikringsavtalen:

- plikt til å yte egenkapitalinnskudd ved avtale om tilknytning til Fellesordningen (pkt. 2, jf. selskapets vedtekter § 2-3). Tilskuddet skal utgjøre samme andel av de samlede egenkapitaltilskudd i selskapet som premiereserven for pensjonsordningen utgjør i forhold til den samlede premiereserve i Fellesordningen på avtaletidspunktet. Plikten til å foreta

egenkapitalinnskudd vil ha stor praktisk og konkurransemessig betydning i tilfelle av flytting av etablerte pensjonsordninger, f.eks. fra annet livselskap eller kommunal pensjonskasse til KLP, men har liten betydning ved nyetablering av pensjonsordning,

- premieberegning (pkt. 4 til 7). I pkt. 5 heter det helt generelt:

> ”Premien består av forsikringstakers andel og medlemsinnskudd [fra de ansatte]. Premien fastsettes av KLPs styre i prosent av pensjonsgrunnlaget.
> Forsikringstakerens andel fastsettes slik at den samlede premien er tilstrekkelig til å dekke Fellesordningens utgifter (etter forsikringsteknisk gjennomsnittsberegning). Fellesordningen holdes i egen bonusgruppe.”

- premieinnbetaling og opphør av KLPs ansvar ved mislighold (pkt. 9):

> ”Dersom premien ikke betales ved forfall, skal KLP sendes nytt premievarsel med 14 dagers frist. Betales ikke premien innen denne fristen, bortfaller KLPs ansvar, jfr. Forsikringsavtaleloven § 14-2. Medlemmene skal i så fall varsles ved skriftlig melding eller på annen forsvarlig måte. For det enkelte medlem opphører forsikringen tidligst en måned etter at slikt varsel er gitt …”

- opphør og flytting av pensjonsordningen (pkt. 10 til 16). I pkt. 10 er det fastsatt at oppsigelse av avtale tilsluttet Fellesordningen kan skje ”med to måneders frist til opphør ved kalenderårets slutt.” Regler om flytting er inntatt i pkt. 11 som blant annet angir at KLPs forpliktelse overfor medlemmer som omfattes av flyttingen, opphører når forsikringen opphører. Om tilbakebetaling av egenkapitalinnskudd og beregningen av beløpet er det gitt regler i pkt. 15.

I tillegg pålegger forsikringsvilkårene pkt. 8 forsikringstakeren plikt til senere å yte egenkapitaltilskudd om nødvendig for å sikre Fellesordningens og KLPs soliditet til en hver tid (pkt. 8). Bestemmelsen er lik KLPs vedtekter § 2-3 som er sitert nedenfor avsnitt 3.3. Tilskuddets størrelse beregnes i tilfelle ut fra årspremien for den enkelte pensjonsordning i Fellesordningen, og i praksis er det blitt dekket ved bruk av forsikringstakernes andel av årets overskudd og bare unntaksvis ved særskilt innbetaling.

3.2 Forsikringstakernes premieansvar

Regelverket for kollektiv pensjonsforsikring i Fellesordningen inneholder kun enkelte og helt generelt utformede bestemmelser om beregningen av premien for den enkelte pensjonsordning. Hovedbestemmelsen her er pkt. 5 i Forsikringsvilkårene for Fellesordningen som er gjengitt foran avsnitt 3.1. Det sies også svært lite i regelverket om hvordan ansvaret for årets premie skal dekkes av forsikringstakeren. Bakgrunnen for dette er nok at KLPs ordning for beregning og betaling av premie i hovedtrekk er fastlagt gjennom det særlige beregningsgrunnlag Kredittilsynet har godkjent for KLP, og at enkelthetene er et resultat av den praksis på disse områdene som over tid har vokst frem innenfor KLP (se foran avsnitt 2.1.2). Enkelthetene her er imidlertid viktige. De vil være av vesentlig betydning for den enkelte forsikringstaker, og de vil

dessuten bidra til å kaste lys over en del forhold ved KLPs virksomhet som vil kunne ha betydning for konkurransen i markedet for kommunale pensjonsordninger.

Det er helt grunnleggende for en forståelse av systemet for premieberegning – finansieringssystemet - i KLP, at det skilles klart mellom:

- beregningen av *det samlede årlige premievolum til Fellesordningen*, en beregning som foretas på vanlig måte ut fra forsikringstekniske prinsipper. Dette gjelder enten det dreier seg om den del som er "ordinær årlig forskuddspremie" og som beregnes ved forsikringsårets begynnelse, eller om tillegg i form av "reguleringspremie" og annen premie for ikke forsikringsbare ytelser som beregnes i løpet av året etter hvert som KLPs forpliktelser oppstår, blant annet som følge av lønnsstigning og G-regulering av pensjonsrettigheter,
- den etterfølgende *fordelingen mellom pensjonsordningene i Fellesordningen av det samlede årlige premievolum til Fellesordningen.* Denne fordeling er hittil som hovedregel foretatt på grunnlag av den enkelte pensjonsordnings andel av det samlede pensjonsgrunnlag for alle pensjonsordningene i Fellesordningen. "Reguleringspremien" til Fellesordningen for økte forpliktelser som følge av lønnsstigning og G-regulering er imidlertid nesten alltid blitt dekket direkte av KLPs finansavkastning ut over grunnlagsrenten (overskudd), og har derfor normalt ikke fremtrådt som særskilt tilleggspremie. Fremgangsmåten innebærer reelt at "reguleringspremien" til Fellesordningen er blitt fordelt mellom pensjonsordningene ut fra størrelsen av premiereserven knyttet til den enkelte pensjonsordning,
- *den praksis KLP hittil har fulgt* på disse to områdene *og de endringer i praksis som KLP har gjennomført* i 2001 og senere. KLP vil nå skille mellom ordinær (forskudds)premie, "reguleringspremie" og premie for tidligpensjonering før nådd aldersgrense. Dette innebærer, for det første at hovedregelen om fordeling mellom pensjonsordningen ut fra den enkelte ordnings andel av pensjonsgrunnlaget først og fremst vil få betydning for den ordinære (forskudds)premie. KLP vil således gå over til å beregne særskilt "reguleringspremien" direkte for hver pensjonsordning som en prosent av premiereserven knyttet til hver pensjonsordning og ikke etter ordningens andel av pensjonsgrunnlaget. Dette medfører for det annet, at finansavkastning ut over grunnlagsrenten i sin helhet blir gjenstand for særskilt fordeling som overskudd og ikke som hittil direkte trukket inn i oppgjøret for premieansvaret.

Opplegget har vært, og er, i hovedtrekk følgende:

3.2.1 Omfang av premieansvaret

For det første, ved begynnelsen av forsikringsåret foretar KLP en *forhåndsberegning av årspremien* til Fellesordningen. På dette grunnlag beregnes deretter hvor stor andel av denne årspremien hver av pensjonsordningene skal belastes. Det dreier seg altså her prinsipielt om to atskilte beregninger, noe som også fremgår uttrykkelig av Forsikringsvilkårene for Fellesordningen pkt. 5.

(1) I beregningen av *årspremien til Fellesordningen* har hittil inngått – i tillegg til vanlige forsikringstekniske elementer - blant annet en mindre del av antatt

”reguleringspremie” ut fra forventet lønnsutvikling for medlemmene av pensjonsordningen og antatt G-regulering av løpende pensjoner og oppsatte (fripolise)rettigheter i løpet av forsikringsåret. Den forhåndsberegnede årspremie har derfor, i tillegg til den forsikringsteknisk beregnede hoveddel, også omfattet en mindre andel av antatt ”reguleringspremie”, men derimot i hovedsak ikke premier for andre ikke forsikringsbare ytelser, det vil si ytelser som først lar seg forsikringsteknisk premiesette som engangspremie etter at selve forpliktelsen for selskapet er oppstått. Forklaringen er at den største delen av ”reguleringspremien”, herunder økning som følge av høyere lønnsøkning eller G-regulering enn antatt, fortsatt er dekket direkte av KLPs finansavkastning ut over grunnlagsrenten (årets overskudd) og ikke ved særskilt innbetaling fra forsikringstakerne. Med noen unntak fra senere år, har årlig finansavkastning i KLP vært stor nok til at det har latt seg gjøre å dekke ”reguleringspremien” på denne måten uten *formelt* å beregne og belaste forsikringstakerne med særskilt reguleringspremie (nedenfor avsnitt 3.2.2). I noen år har imidlertid finansavkastningen ikke vært tilstrekkelig, og resten har da vært dekket ved innkalling av tilleggspremie.

Omfanget av den ”reguleringspremie” og annen tilleggspremie for ikke forsikringsbare ytelser som Fellesordningen må tilføres i et år, beregnes ut fra vanlige forsikringstekniske prinsipper i lys av den samlede årlige økning i forsikringsforpliktelsene og dermed avsetningskravene, blant annet som følge av det prosentvis lønnsøkning og G-regulering medfører. Dette er nødvendig for at disse ytelsene skal være ”forsikringsmessig dekket”. G-reguleringen er fastsatt av Stortinget og utgjør derfor en prosentsats som vil gjelde for alle pensjonsordninger. Prosentvis lønnsøkning i forsikringsåret kan derimot variere noe mellom pensjonsordningene, men her bygger KLP likevel av praktiske grunner på den *gjennomsnittlige prosentvise lønnsøkning for alle pensjonsordningene i Fellesordningen*. Prinsipielt vil dette gi egne utjevningsvirkninger når det gjelder nivået på ”reguleringspremien” i de enkelte pensjonsordninger.

(2) Det neste stadiet i premieberegningen er å fastsette *de enkelte pensjonsordningenes årlige forskuddspremie.* Dette skjer ved en egen fordeling av samlet forhåndsberegnet årspremie til Fellesordningen ut fra pensjonsgrunnlagene i hver av ordningene. Hovedformålet er å oppnå at premiene for arbeidstakerne i de enkelte pensjonsordninger fremtrer som kjønns- og aldersnøytrale. Samtidig skjer det imidlertid også en utjevning av premienivået for de enkelte pensjonsordningene (nedenfor avsnitt 4.2.3). Det sies derfor at premier i KLP er fastsatt ved gjennomsnittsberegning.

Disse utjevningsvirkningene, som sto så sentralt i Arbeidsrettens dom av 8. oktober 2002 (nedenfor avsnitt 5.4), gjelder imidlertid bare i forhold til de premieelementer som inngår ved beregningen av årets (forskudds)premie til Fellesordningen, herunder den mindre del av ”reguleringspremien” som beregningen omfatter. Hoveddelen av ”reguleringspremien” og premier for andre ikke forsikringsbare ytelser, som hittil er dekket direkte via overskudd på finansavkastningen, er derimot reelt blitt fordelt mellom pensjonsordningene etter størrelsen av premiereserven knyttet til den enkelte pensjonsordning. Dette skyldes at også KLPs kapital forvaltes under ett (NOU 2001: 24 s. 93-94), og at det derfor blir en direkte sammenheng mellom premiereservens størrelse og den enkelte pensjonsordnings bidrag til og dermed andel av samlet finansavkastning ut over grunnlagsrenten.

(3) En forhåndsberegning av årlig premievolum til Fellesordningen må nødvendigvis i enkelte henseender bli av *foreløpig* karakter. Årsaken er at kommunale pensjonsordninger skal gi rett til ulike ytelser som ikke lar seg forsikringsteknisk premiesette på forhånd, og som derfor ikke anses som forsikringsbare i tradisjonell forstand (nedenfor avsnitt 4.1). Størst betydning har her økte forsikringsforpliktelser som følge av lønnsutvikling og G-regulering i løpet av året. KLPs ordning for premieberegning forutsetter derfor at KLP prinsipielt har adgang til å foreta *endelig* beregning av "reguleringspremien", herunder den del av årlig forskuddspremie til Fellesordningen som er "reguleringspremie", når årets lønnsutvikling og G-regulering lar seg fastslå.

Engangspremier til Fellesordningen for nye forpliktelser vedrørende andre ikke forsikringsbare ytelser, for eksempel til dekning av kostnadene ved "tidligpensjon" i henhold til 85-års regelen eller AFP-ordningene, kan på samme måte først foretas i løpet av året etter hvert som forpliktelsene oppstår. Også slike premier blir vanligvis dekket av finansavkastningen, og er derfor stort sett ikke omfattet av fordelingsreglene i Forsikringsvilkårene for Fellesordningen pkt.5.

Fellesordningen må således i løpet av forsikringsåret tilføres tilleggspremier (engangspremier) som følge av at forsikringsforpliktelsene av ulike grunner øker mer i løpet av året enn det som ligger til grunn for beregningen av årlig forskuddspremie. Samlet årspremie til Fellesordningen blir derfor høyere enn forhåndsberegnet årspremie, særlig som følge av den "reguleringspremie" lønnsøkning og G-regulering i løpet av året betinger. Dette har hittil normalt ikke gitt seg utslag i krav om tilleggsinnbetaling fra forsikringstakerne fordi finansavkastningen ut over grunnlagsrenten (overskuddsmidler) er trukket direkte inn i selve oppgjøret av premieansvaret (nedenfor avsnitt 3.2.2). I de aller fleste år har de tilleggspremier Fellesordningen har behov for å få tilført, blitt dekket på denne måten uten ytterligere ansvar for, og innbetaling fra, forsikringstakerne. En viktig konsekvens av denne oppgjørsformen er at det ikke alltid vil være helt enkelt for forsikringstakere og omverden for øvrig å få tilstrekkelig klart for seg de ulike stadier i selve beregningen av årlige premier.

(4) Beregningen av de enkelte pensjonsordningers andel av årlig (forskudds)premie til Fellesordningen bygger som nevnt på det samlede pensjonsgrunnlag medlemmene i den enkelte ordning representerer. Avhengig av ulikheter i sammensetningen av medlemsmassen i de enkelte pensjonsordninger kan dette i praksis føre til utjevning av pensjonskostnadene mellom pensjonsordningene (nedenfor avsnitt 4.2.3). KLP er kommet til at utjevningsvirkningene på enkelte områder kan bli større i fremtiden enn de har vært hittil. Utjevningen vil således forsterkes dersom KLP - som følge av mindre finansavkastning og overskudd i årene fremover - skulle bli nødt til å la en større del av "reguleringspremien" inngå i beregningen av årlig (forskudds)premie og dermed omfattes av fordeling ut fra de enkelte pensjonsordningers pensjonsgrunnlag. Dette er nok bakgrunnen for at KLP nå går over til en ordning med "reguleringspremie" som *formelt* beregnes særskilt for hver pensjonsordning i prosent av de premiereserver som sikrer opptjente rettigheter i den enkelte pensjonsordning, dvs. etter en prosentsats motsvarende den prosentvise økningen i pensjonsrettighetene. Den nye ordningen innebærer også at "reguleringspremien" vil bli innkrevd særskilt og ikke som hittil dekket direkte via finansavkastningen.

Ut fra tilsvarende overveielser vurderer KLP å etablere en særskilt ordning for finansiering av "tidligpensjon", dvs. pensjon til personer som etter eget valg fratrer

med rett til pensjon før nådd pensjonsalder i henhold til 85-års regelen eller AFP-ordningene. Dette opplegget vil gi forsikringstakerne adgang til å velge mellom finansiering via særskilt (engangs)premie eller premie beregnet helt eller delvis ut fra de regler som gjelder for Fellesordningen.

Generelt vil slike endringer i KLPs praksis innebære at forskjellen mellom praksis i KLP og de øvrige livselskapene blir vesentlig redusert. Pensjonsordningenes andeler av den ordinære årlige forskuddspremie vil imidlertid fortsatt bli bestemt ved gjennomsnittsberegning ut fra pensjonsgrunnlagene i samsvar med de krav Hovedtariffavtalen i kommunal sektor stiller til finansieringssystemet for kommunale pensjonsordninger (nedenfor avsnitt 5.4).

3.2.2 Oppgjør av premieansvaret

Ved begynnelsen av forsikringsåret har KLP i tillegg foretatt *en særskilt forhåndsberegning av hvor stor del av det forhåndsberegnete årlige premiebeløp til Fellesordningen som skal innbetales* av de enkelte pensjonsordninger i løpet av året i form av kvartalsvise premieterminer. I forhold til KLPs virksomhet må det altså skilles mellom den fremgangsmåte som benyttes for å fastlegge selve størrelsen av de årlige premier, og den fremgangsmåte som benyttes for å fastlegge når og hvordan premieansvaret skal dekkes ved innbetalinger eller på annen måte (foran avsnitt 2.1.4). KLPs system for beregning og avregning av premie gjør det imidlertid ikke umiddelbart lett å skille de to prosesser fra hverandre.

(1) Utgangspunktet har vært at det forhåndberegnete årlige premiebeløp ikke automatisk er avgjørende for størrelsen av innbetalingsterminene. Ved forhåndsberegningen av hvor store de kvartalsvise innbetalingsterminer skal være, har KLP nesten uten unntak også tatt hensyn til hvor stor finansavkastningen i året må antas å bli. Størrelsen av innbetalingsterminene avpasses således etter forventet finansavkastning ut over grunnlagsrenten og dermed etter størrelsen av forventet overskudd. Bakgrunnen er at pensjonsordningenes samlede andel av årets finansavkastning ut over grunnlagsrenten i KLP først – før fordeling som overskudd mellom forsikringstakerne - brukes direkte til å dekke differansen mellom endelig samlet årspremie til Fellesordningen, inkludert premie til dekning av lønnstigning og G-regulering, og summen av de kvartalsvise innbetalte premieterminer. Dette forklarer hvorfor oppgjøret av premieansvaret først kan være klart ved årets utgang. Ordningen betyr dessuten at det bare er resten av overskuddet som *formelt* blir fordelt mellom pensjonsordningene etter lov om forsikringsvirksomhet § 8-1 og deretter tilført premiefond.

Denne praksis innebærer at samlet premieinnbetaling fra en forsikringstaker hittil reelt har hatt karakter av nettopremie, og at resten av årets premie blir dekket av årets overskuddsmidler. Dessuten blir fordelingen av overskuddsmidler mellom pensjonsordningene nært knyttet opp til KLPs praksis når det gjelder premieberegning, og dette kan gi fordelingsgrunnlag for overskuddsmidler som prinsipielt avviker fra de regler om disponering av overskudd som gjelder for andre livselskaper enn KLP (nedenfor avsnitt 4.3). I alle tilfelle vil overskudd reelt bli godskrevet forsikringstakerne på et tidligere tidspunkt enn vanlig i andre livselskaper. Der blir overskudd først etter at årsregnskapet er avlagt, fordelt mellom forsikringstakerne og tilført premiefondene. Tilført overskudd vil derfor ikke være disponibelt før ved utsendelse av kontoutskrifter.

(2) Finansieringsopplegget for kommunale pensjonsordninger i Fellesordningen i KLP innebærer altså at en del av samlet årlig premie til Fellesordningen normalt er blitt dekket ved disponering av pensjonsordningenes andel av overskuddet i det samme året. Dette har først og fremst hatt betydning for oppgjøret av det aller meste av "reguleringspremien" (foran avsnitt 3.2.1), dvs. premie til dekning av økte forpliktelser på grunn av lønnsutvikling og G-regulering. KLP har opplyst at i de aller fleste år har årets overskudd vært stort nok til å dekke differansen mellom endelig årspremie til Fellesordningen og innbetalte terminbeløp. Ytterligere innbetaling fra forsikringstakernes side ved årets utgang er da ikke nødvendig for å få dekket endelig årspremie til Fellesordningen og sikre fullt oppgjør av forsikringstakernes samlede premieansvar i forsikringsåret.

Unntagelsesvis – f.eks. slik som i 2001 og 2002 – har utsiktene til finansavkastning og overskudd vært så usikre at KLP ikke har kunnet ta hensyn til mulig overskudd ved beregningen av kvartalsterminene. Utviklingen på verdipapirmarkedet gjør at KLP også i de nærmeste årene må vente moderat finansavkastning. Skulle tidligere praksis videreføres under slike forhold, ville dette stille KLP overfor valget mellom enten å fastsette høyere innbetalingsterminer for forskuddspremie eller oftere enn hittil måtte kreve særskilt innbetaling av tillegg i løpet av forsikringsåret eller ved årets utgang. I begge tilfelle ville en vesentlig større del av samlet årspremie til Fellesordningen få karakter av gjennomsnittspremie, dvs. bli undergitt reglene om fordeling mellom pensjonsordningene etter pensjonsgrunnlagene i de enkelte ordningene. Selskapet har derfor i stedet valgt å innføre en ordning med særskilt beregning av "reguleringspremien" for hver pensjonsordning, og har krevet innbetaling av denne del av årspremien med egen frist uavhengig av de kvartalsvise terminer. Årets overskudd vil etter dette få vesentlig mindre betydning for oppgjøret av premieansvaret i KLP enn hva tilfellet har vært i 1980-90 årene.

Gjennomfører KLP en ordning basert – generelt sett – på et skille mellom (1) ordinær, forsikringsteknisk beregnet, forskuddspremie med etterfølgende gjennomsnittsberegning innenfor Fellesordningen, (2) "reguleringspremie" beregnet særskilt for hver pensjonsordning, og (3) egen premie til dekning av "tidligpensjon" helt eller delvis beregnet særskilt for den enkelte pensjonsordning, må altså følgen bli at årets overskudd ikke lenger vil bli trukket direkte inn i oppgjøret av premieansvaret slik som hittil. Hittil er årets overskudd først og fremst benyttet til å dekke premieansvar for de deler av årspremien som i så fall vil bli gjenstand for særskilt beregning for de enkelte pensjonsordninger. Det nye opplegget forutsetter således at fordelingen av overskudd blir frikoblet fra oppgjøret av premieansvaret og i sin helhet blir gjenstand for fordeling mellom pensjonsordningene og deres premiefond etter reglene i lov om forsikringsvirksomhet § 8-1 med tilhørende regelverk på samme måte som i andre selskaper. Dette vil også måtte medføre at KLP heller ikke ved forhåndsberegningen av terminene for kvartalsvis premieinnbetaling vil ta hensyn til forventet overskudd i forsikringsåret.

(3) Denne ordningen for betaling og oppgjør av premieansvaret som KLP hittil har praktisert, utelukker imidlertid ikke at summen av kvartalsvise premieinnbetalinger og overskuddet i forsikringsåret kunne vise seg å være utilstrekkelig til fullt ut å dekke samlet årspremien for pensjonsordningene i Fellesordningen, beregnet ut fra økning av forsikringsforpliktelsene i løpet av året. I så fall må Fellesordningen tilføres ytterligere premiemidler for at KLP kan oppfylle avsetningskravet for pensjonsordningene i Fellesordningen ved slutten av året, og

hver pensjonsordning må etterbetale sin andel av udekket samlet årspremie til Fellesordningen, senest ved årets utgang.

Det dreier seg da altså om *innbetaling av tilleggspremie etter KLPs regler for beregning og fordeling av forsikringstakernes premieansvar.* Dette ansvaret er en konsekvens av at tidligere innbetalte premiebeløp fra de enkelte pensjonsordninger ikke er tilstrekkelig til å dekke den samlede premie som økningen av pensjonsrettighetene i pensjonsordningene i løpet av året betinger. Det dreier seg altså om et ansvar som følger av forsikringsforholdet, og derfor ikke om et medlemsansvar basert på reglene om etterutligning av underskudd i Fellesordningen eller egenkapitaltilskudd KLPs vedtekter §§ 2-2 og 2-3. Betydningen av å skille mellom de ulike grunnlag og beregningsmåter for ansvar overfor KLP er det gjort nærmere rede for nedenfor avsnitt 3.3, 4.2.3 og 5.3(1).

3.2.3 Særlig om premieansvar for ikke forsikringsbare ytelser

Det fremgår foran avsnitt 3.2.1 at det ved forhåndsberegningen av årlig premie til Fellesordningen er tatt et visst hensyn til antatt lønnsregulering og G-regulering av pensjonsrettigheter i løpet av forsikringsåret. Når omfanget av lønnsstigningen og G-reguleringen er klart, normalt ved lønnsoppgjøret pr. 1. mai, foretas det endelig beregning av den premie slike forhold betinger. Dessuten må det beregnes premie til Fellesordningen (engangspremier) som følge av at andre ikke forsikringsbare ytelser er kommet til i løpet av året og har ført til økte forsikringsforpliktelser. Dette er nødvendig for å få beregnet den samlede årlige premie til Fellesordningen ut fra økningen av KLPs forsikringsforpliktelser i løpet av året. Hittil er den enkelte pensjonsordnings andel av årspremien til Fellesordningen deretter bestemt ved Forsikringsvilkårene for Fellesordningen pkt. 5 og den særlige praksis som reelt for fordeling av ”reguleringspremien” (foran avsnitt 3.2.1).

KLPs ordning for innbetaling og annet oppgjør av premieansvar for ikke forsikringsbare ytelser har imidlertid vært nokså sammensatt. I praksis har summen av de premier Fellesordningen må tilføres for å dekke lønns- og G-regulering og andre ikke forsikringsbare ytelser i forsikringsåret, blitt dekket på flere ulike måter, slik redegjørelsen foran avsnitt 3.2.1 og 3.2.2 viser.

For det første, en normalt mindre del av premietillegg for lønnsutvikling og G-regulering er normalt blitt dekket innenfor de kvartalsvise premieterminer KLP har fastsatt for de enkelte pensjonsordninger ut fra pensjonsgrunnlagene i hver ordning. Dette skyldes at KLP allerede ved sin forhåndsberegning av samlet årlig premie til Fellesordningen normalt også har tatt noe hensyn til blant annet *antatt* lønnsøkning og G-regulering i forsikringsåret. Disse forhold er det nærmere redegjort for foran avsnitt 3.2.1, jf. nedenfor avsnitt 4.2.3 og 4.1. Det fremgår der at fordelingen mellom pensjonsordningene deretter er foretatt ut fra pensjonsgrunnlagene, og at resten av ”reguleringspremien” blir fordelt etter en annen fordelingsnøkkel fordi den i praksis er blitt dekket av finansavkastning ut over grunnlagsrenten.

For det annet, premietillegg til Fellesordningen for andre såkalte ikke forsikringsbare ytelser, f.eks. tidligpensjon før nådd pensjonsalder, har hittil i praksis blitt dekket dels ved et tillegg knyttet til ordinær årspremie og dels – om nødvendig for å dekke et restbeløp - ved KLPs egen direkte avregning mot det samlede overskudd fra finansavkastningen i forsikringsåret (foran avsnitt 3.2.2 og nedenfor avsnitt 4.3). Overskuddsmidler som benyttes på denne måte, er dermed også reelt blitt

fordelt mellom pensjonsordningene ut fra pensjonsgrunnlagene, men KLPs praksis på dette området ventes nå å bli lagt om, se nedenfor avsnitt 3.2.4.

For det tredje, udekket rest av de premietillegg som Fellesordningen skal tilføres som følge av alle typer av ikke forsikringsbare ytelser i forsikringsåret, må i tilfelle deretter også dekkes ved en fordeling mellom pensjonsordningene i henhold til Forsikringsvilkårene for Fellesordningen pkt. 5 eller de særlige regler for fordeling av "reguleringspremie". Uavhengig av om inndekningen av premietillegg skjer via ordinær premieinnbetaling eller ved innbetaling av tilleggspremie, blir derfor fordelingen mellom pensjonsordningene i stor grad reelt bestemt ut fra pensjonsgrunnlagene for pensjonsordningene.

Udekket premietillegg blir altså ikke fordelt mellom pensjonsordningene etter den fordelingsnøkkel for underskudd i Fellesordningen som KLPs vedtekter § 2-2 angir. Det vesentlige her er derfor ikke at alle pensjonsordningene i tilfelle må betale tillegg til de ordinære – kvartalsvise – innbetalinger av premie i løpet av året for at Fellesordningen skal bli tilført nødvendige midler. Det avgjørende er hvilken del av KLPs regelverk som er grunnlaget for deres ansvar overfor KLP og dermed bestemmer fordelingen av ansvaret mellom pensjonsordningene, dvs. hvor meget KLP kan kreve av hver av dem (nedenfor avsnitt 3.3).

3.2.4 Sammenfatning

Periodiseringen av innbetalinger til dekning av samlet årspremie for pensjonsordninger i KLP har hittil på flere måter avveket fra det som ellers er vanlig i kollektiv pensjonsforsikring, blant annet slik at endelig avregning og oppgjør av premieforpliktelse i praksis foretas ved forsikringsårets utgang. Dette gjør at en for pensjonsordninger innenfor Fellesordningen prinsipielt må skille i tid og realitet mellom:

(1) Selve beregningen av den samlede premie KLP skal ha fra den enkelte pensjonsordning i det enkelte forsikringsår i henhold til forsikringsavtalen, basert blant annet på en kombinasjon av forhåndsberegning ved årets begynnelse, beregning etter hvert av engangspremier, og endelig beregning ved årets avslutning. Denne beregningen bestemmer *størrelsen* av samlet årspremie for den enkelte pensjonsordning.

(2) Periodiseringen av premieinnbetalinger i løpet av året, samt bruk av pensjonsordningenes andel av årets overskudd ved oppgjør av KLPs tilgodehavende etter forsikringsavtalen, og innbetaling av mulig udekket rest ved forsikringsårets utgang. Disse forhold bestemmer *oppgjørsmåten* og på hvilke tidspunkter forsikringstakerens ansvar for samlet årspremie skal dekkes ved innbetalinger eller annet oppgjør.

(3) Forsikringstakerens ansvar overfor KLP etter forsikringsavtalen, og forsikringstakernes to typer av medlemsansvar etter KLPs vedtekter §§ 2-2 og 2-3 (nedenfor avsnitt 3.3).

3.3 Medlemsansvaret i KLP

(1) KLP er som nevnt et vanlig gjensidig forsikringsselskap og har dessuten organisert det aller meste av sin virksomhet i flere atskilte "fellesordninger". De kommuner og foretak som har sin kollektive pensjonsordning i selskapet, er derfor ikke bare vanlige forsikringstakere, men også medlemmer i en av dets "fellesordninger" og i selve selskapet (KLPs vedtekter § 2-1), se vedlegg 4.1. Dette innebærer, for det første, at en kommune og foretak – i tillegg til sitt ansvar som vanlig forsikringstaker – også vil ha ansvar som medlem av den fellesordning det gjelder. Dette ansvaret er regulert i KLPs vedtekter § 2-2 og i regelverket for den enkelte fellesordning. For det annet vil forsikringstakeren også være medlem av et gjensidig selskap og derfor ha medlemsansvar etter regler i selskapets vedtekter, jf. forsikringsvirksomhetsloven § 4-8. I samsvar med den avtalefrihet denne bestemmelsen gir, er ansvaret som selskapsmedlem nærmere regulert i KLPs vedtekter § 2-3.

I vedtektene skilles det således mellom (1) pro rata ansvar for underskudd oppstått i den forsikringsvirksomhet som gjelder pensjonsordninger i den fellesordning forsikringstakeren er medlem av, og (2) forsikringstakerens ansvar som medlem i et gjensidig forsikringsselskap til å betale sin del av "egenkapitaltilskudd" for å sikre selskapets soliditet. Etter bestemmelser i KLPs vedtekter §§ 2-2 og 2-3 dreier det seg imidlertid i begge tilfelle om et *pro rata ansvar uten innslag av subsidiært solidarisk ansvar for medlemmene.*

§ 2-2 annet ledd lyder:

> "Medlemmer av KLP som har tegnet kollektiv pensjonsforsikring er i fellesskap ansvarlige for at underskudd som er oppstått innen denne delen av virksomheten dekkes av medlemmene i forhold til den premiereserve som er beregnet for deres pensjonsordning. *Kan slik dekning ikke gjennomføres av ett eller flere medlemmer, skal det foretas reduksjon av ytelsene i disse medlemmers pensjonsordninger.* Nærmere bestemmelser gis i vedtektene for den enkelte pensjonsordning." (Uthevet her).

§ 2-3 lyder:

> "Medlemmer med pensjonsordning i KLP plikter å betale egenkapitaltilskudd i den utstrekning det er nødvendig for å gi selskapet tilfredsstillende soliditet. *Tilskuddet fastsettes i forhold til premien og beregnes særskilt for den enkelte pensjonsordning* av KLPs styre for det enkelte kalenderår.
>
> Egenkapitaltilskuddet skal kunne nyttes til dekning av tap eller underskudd ved løpende drift, … .
>
> …
>
> Nærmere bestemmelser om egenkapitaltilskudd gis i vedtektene for den enkelte pensjonsordning."(Uthevet her).

Begge paragrafene pålegger altså medlemmene en plikt til å foreta innbetalinger til KLP i tillegg til årets premie for egen pensjonsordning. Det benyttes imidlertid ulike fordelingsnøkler i de to bestemmelsene. Etter ordlyden skal underskudd i Fellesordningen (§ 2-2) fordeles etter pensjonsordningenes premiereserver, mens egenkapitaltilskudd fra medlemmene (§ 2-3) – merkelig nok - skal beregnes og fordeles mellom medlemmene i selskapet ut fra årspremien for det enkelte medlem. Det er opplyst fra KLP at en for tiden vurderer å endre vedtektene § 2-3 slik at fordelingsnøkkelen blir den samme i begge bestemmelser.

KLP har opplyst at det bare i helt spesielle situasjoner vil være aktuelt å gjøre gjeldende medlemsansvar etter KLPs vedtekter. Skulle dette skje, er det dessuten forutsetningen at også de enkelte pensjonsordningers samlede tilskudd til dekning av underskudd i Fellesordningen i et år så vidt mulig skal dekkes direkte ved anvendelse av årets overskudd.

Begge disse typer av medlemsansvar må imidlertid prinsipielt holdes atskilt fra det enkelte medlems plikt som forsikringstaker til - ved utgangen av forsikringsåret - å foreta innbetaling av det beløp som trengs i tillegg til kvartalsvise premieterminer for at endelig beregnet årspremie for egen pensjonsordning skal være dekket fullt ut, se foran avsnitt 3.2.2 og 3.2.3. Disse to former for medlemsansvar er imidlertid av helt forskjellig rettslig karakter.

(2) Fellesordningen fremtrer som en *forsikringsrettslig overbygning* for de enkelte kommunale pensjonsordninger, og den virker først og fremst som en *premieberegningspool,* dvs. et redskap for gjennomsnittsberegning av pensjonsordningenes premier med det hovedformål å sikre kjønns- og aldersnøytrale premier. Det som særtegner Fellesordningen er KLPs regler og praksis for selve beregningen av årspremie for de enkelte pensjonsordninger i Fellesordningen og for hvordan dette premieansvaret skal gjøres opp ved innbetaling, bruk av overskudd og i tilfelle etterbetaling av premie. Dette er det redegjort nærmere for foran avsnitt 3.2.

Rettsvirkningene av medlemskap i Fellesordningen fremgår således først og fremst av forsikringsavtalen med tilhørende forsikringsvilkår og vedtekter for Fellesordningen, dvs. det regelverk som bestemmer forsikringsforholdet mellom KLP og den enkelte forsikringstaker. De fem "fellesordningene" KLP nå har, er derfor avgrenset ut fra behovet for at hver av "fellesordningene" skal ha en høy grad av homogenitet vurdert ut fra forsikringstekniske prinsipper. Er ikke dette tilfellet, kan de utjevningsvirkninger når det gjelder premienivået for pensjonsordningene i en fellesordning som gjennomsnittsberegningen også medfører, bli større enn det forsikringstakerne i praksis vil godta. Fellesordningene har således forsikringsrettslig grunnlag og er derfor prinsipielt uavhengig av KLPs selskapsform, selv om det nok historisk her er en forbindelseslinje.

I tillegg kommer medlemmenes pro rata ansvar for underskudd i Fellesordningen etter KLPs vedtekter § 2-2. Dette ansvaret har imidlertid ikke vist seg å ha hatt noen betydning i praksis. Det er for øvrig også noe uklart i hvilke tilfelle og på hvilken måte det kan oppstå et underskudd i Fellesordningen som vil utløse dette medlemsansvar. Etter Forsikringsvilkårene for Fellesordningen pkt. 5 skal nemlig de premier pensjonsordningene skal svare, beregnes slik at Fellesordningen hvert år tilføres de premiemidler som trengs for å dekke kostnadene, herunder de forsikringstekniske avsetninger. Det oppstår ikke noe underskudd når det er fullt samsvar mellom pensjonsordningenes årlige premieansvar etter forsikringsavtalen og Fellesordningens årlige kostnader. Fordelingsnøkkelen for underskudd er knyttet til pensjonsordningenes premiereserve, og dette skulle nærmest tyde på at et underskudd i tilfelle må skyldes tap som har sammenheng med kapitalforvaltningen. Som følge av at kapitalforvaltningen er felles for alle pensjonsordningene i KLP, vil imidlertid slikt tap være tap på selskapsnivå, felles for alle medlemmer av KLP uansett hvilken fellesordning de enkelte pensjonsordninger er tilknyttet.

Medlemsansvaret etter KLPs vedtekter § 2-3 er derimot rent *selskapsrettslig*, knyttet til samtlige medlemmer i KLP som gjensidig forsikringsselskap. Ansvaret, som skal sikre soliditeten i selskapet samlet sett, påhviler derfor også medlemmer som ikke inngår i noen av fellesordningene i KLP.

(3) Ved utgangen av et forsikringsår vil således en forsikringstaker og medlem i KLP kunne ha ansvar overfor selskapet på tre prinsipielt forskjellige grunnlag:

- ansvar som forsikringstaker for samlet årspremie for egen pensjonsordning som ikke er dekket ved innbetalte premieterminer og overskudd tilført pensjonsordningene i Fellesordningen. Dette ansvaret må sees i sammenheng med kravet i pkt. 5 i forsikringsvilkårene for Fellesordningen om at den samlede årspremien minst skal tilsvare ordningens årsutgifter (gjengitt foran 3.1),
- ansvar som medlem/forsikringstaker med pensjonsordning innenfor Fellesordningen, for sin andel av underskudd i Fellesordningen i henhold til vedtektene § 2-2. Det må her dreie seg om ansvar for underskudd som er oppstått selv om Fellesordningen i et år er tilført så store premiemidler som Forsikringsvilkårene for Fellesordningen pkt. 5 krever,
- ansvar som selskapsmedlem for sin del av egenkapitaltilskudd for å sikre KLPs soliditet i henhold til vedtektene § 2-3.

Prinsipielt kan det tenkes at alle tre typer av ansvar vil kunne foreligge ved ett og samme årsoppgjør, til dels også være utløst av samme årsaksforhold. Denne tredelingen gir likevel viktige utgangspunkter når en skal klarlegge og forstå de rettslige og økonomiske realiteter i KLP-systemet. Årsaken er at det gjelder ulike vilkår for de tre former for ansvar og dessuten ulike regler om fordelingen av ansvaret mellom forsikringstakerne/medlemmene. Egenkapitaltilskudd må således være begrunnet i hensynet til selskapets samlede soliditet, og vil i tilfelle måtte kreves betalt av samtlige medlemmer i selskapet uavhengig av om de er tilsluttet en av fellesordningene eller ikke. Dessuten følges det ulike regler ved håndteringen innenfor KLP av innbetalinger eller oppgjør vedrørende den ene eller annen form for ansvar.

Med utgangspunkt i reglene om medlemmenes plikt til å yte egenkapitaltilskudd, gjøres det i KLPs balanse et skille mellom medlemmenes andel av selskapets egenkapital og selskapets egen del av egenkapitalen (grunnkapitalen). For begge typer av egenkapital gjelder at de årlig tilføres egen avkastning, men avkastningen på medlemmenes egenkapital anvendes generelt som bidrag til å redusere premiene og ikke til utbytte. Et medlems andel av medlemmenes egenkapital bestemmes heller ikke av summen av de egenkapitaltilskudd som i sin tid er ytet, men ut fra den foreliggende egenkapital på beregningstidspunktet og etter forholdet mellom premiereservene knyttet til de enkelte pensjonsordningene i Fellesordningen. Dette fremgår blant annet av forsikringsvilkårene for Fellesordningen pkt. 15 om tilbakeføring av egenkapitalinnskudd ved flytting av pensjonsordningen fra KLP.

3.4 Rettslige relasjoner og risikofordeling i Fellesordningen i KLP

3.4.1 Trepartsforholdet

I NOU 2001: 24 Ny livsforsikringslovgivning s. 38 fremheves at kollektive pensjonsordninger rettslig sett er basert på et treparts- eller trekantforhold mellom pensjonsleverandør, arbeidsgiveren som forsikringstaker og arbeidstakerne som forsikrede. I kommunale pensjonsordninger kompliseres partsforholdene ved at det er

forbindelseslinjer mellom pensjonsordningene og så vel Hovedtariffavtalen mellom arbeidsorganisasjonene i kommunal sektor som Overføringsavtalen med Statens Pensjonskasse.

Dette skulle tilsi at spørsmål knyttet til kommunale pensjonsordninger lot seg best drøfte med utgangspunkt i et kvadratisk tankeskjema, med Hovedtariffavtalen plassert i et fjerde hjørne. Pensjonsleverandøren er imidlertid ikke bundet av Hovedtariffavtalen, og et slikt kvadrat vil derfor egentlig bestå av to *rettslige uavhengige* trekanter, eller trepartsforhold:

- et arbeidsrettslig trekantforhold som omfatter arbeidsgiver, arbeidstakere og Hovedtariffavtalen, og
- et forsikringsrettslig trekantforhold som omfatter pensjonsleverandøren, arbeidsgiveren som forsikringstaker og arbeidstakerne som de forsikrede.

Ved beskrivelsen av de rettsspørsmål som gjelder pensjonsordningene i kommunal sektor, blir det derfor enda viktigere å skille mellom de ulike rettslige relasjoner når hver parts rettigheter og plikter i forhold til hver enkelt av de øvrige parter skal klarlegges. En kan ikke legge til grunn at det er – og det foreligger heller ikke - sammenfall og symmetri mellom rettigheter og plikter i de ulike relasjoner, se foran avsnitt 2.1.4. I hvilken utstrekning dette er tilfelle, vil bero på den fordeling av forsikringsrisiko og økonomisk/finansiell risiko mellom de tre partene som følger av det samlede regelverk med tilknytning til pensjonsordningene.

Denne tilnærmingsmåten gjør det mulig å kartlegge den reelle fordeling av forsikringsrisiko og økonomisk risiko innenfor Fellesordningen i KLP og de pensjonsordninger den omfatter. En slik analyse vil avdekke viktige innslag av asymmetri mellom rettigheter og plikter i de ulike rettslige relasjoner, og vil dermed bidra til reell forståelse av KLPs egen samlede risikoposisjon. Fordeling mellom KLP og forsikringstakerne av den økonomiske risiko som knytter seg til forsikringsforholdene, kan dessuten påvirkes/modifiseres av reglene om forsikringstakernes medlemsansvar etter KLPs vedtekter §§ 2-2 og 2-3.

3.4.2 Arbeidsgiveren som forsikringstaker

Når det først gjelder kommunen som arbeidsgiver og forsikringstaker, må en skille mellom (1) de forpliktelser kommunen har etter Hovedtariffavtalen til å skaffe arbeidstakerne rett til tjenestepensjon, og (2) de pensjonsrettigheter arbeidstakerne til enhver tid er rettslig sikret i den pensjonsordning kommunen har etablert. Det førstnevnte forhold styres av ansettelsesvilkårene og tariffavtalens bestemmelser, det annet av forsikringsforholdet, dvs. forsikringsavtalen og reglene for pensjonsordninger i Fellesordningen. I kommunal sektor er dette skillet meget viktig fordi tariffavtalen pålegger arbeidsgiveren pensjonsforpliktelser som går ut over den rett til fremtidige pensjon som til enhver tid er sikret, eller som ut fra innhold og tidsperspektiv overhodet ikke kan sikres ved kollektiv pensjonsforsikring før de oppstår (foran avsnitt 2.1.3 og 1.4).

En kan altså ikke legge til grunn at pensjonsleverandørens forpliktelser overfor de forsikrede i alle henseender motsvarer de pensjonsforpliktelser kommunen som arbeidsgiver har overfor arbeidstakerne. Dette betyr at kommunen som arbeidsgiver har plikt - i forhold til arbeidstakerne - til *fortløpende* å sørge for nødvendige tillegg til allerede sikrede pensjonsrettigheter, og til etter hvert å dekke de merkostnader som

sikringen av de økte rettigheter medfører. På disse områdene virker således pensjonsordningen rettslig sett kun som *rammeavtale*. I forsikringsforholdet vil den i praksis få konkret innhold *etter hvert som nødvendige betingelser når det gjelder omfanget av KLPs ansvar, lar seg oppfylle og dessuten blir oppfylt fra arbeidsgiverens/kommunens side*. Arbeidsgiverens plikt til å sikre økningen i opptjent pensjon som følge av den alminnelige lønnsutvikling eller til å sørge for G-regulering av løpende pensjoner og oppsatte rettigheter (jf. vedtektene for Fellesordningen §§ 1-4 og 11-4), er her praktisk viktige eksempler.

3.4.3 Arbeidstakerne som forsikrede

Når det dernest gjelder arbeidstakerne, må en på samme måte skille mellom (1) den rett til pensjon de har krav på å få etter arbeidsforholdet, herunder Hovedtariffavtalen i kommunal sektor, og (2) arbeidstakernes pensjonsrettigheter til enhver tid overfor pensjonsleverandøren som forsikrede under pensjonsordningen. I kommunal sektor medfører tariffavtalen at arbeidstakerne etter arbeidsforholdet har krav på rettigheter som ennå ikke er blitt sikret eller overhodet kan bli forhåndssikret i pensjonsordningen. På dette punkt er det en prinsipiell forskjell mellom de tariff-festede kommunale pensjonsordninger og de ikke tariff-festede pensjonsordninger med ytelsesbasert foretakspensjon i privat sektor.

Selv om vedtektene for Fellesordningen §§ 1-4 og 11-4 således forutsetter at løpende pensjoner og oppsatte rettigheter årlig skal oppreguleres, innebærer dette ikke at pensjonsleverandøren også har et ubetinget ansvar for de økte rettigheter oppreguleringen skal gi. Oppregulering kan ikke finne sted før omfanget av lønnsutviklingen og G-reguleringen er klart, og pensjonsleverandøren har ved slik oppregulering dessuten rett til premietillegg (engangspremier) til dekning av økte avsetninger og fondssikring av de økte rettigheter. Betales ikke tillegget, vil leverandørens ansvar avkortes etter selskapets vedtekter § 2-2 annet ledd eller bortfalle etter forsikringsvilkårene pkt. 9, men det fremgår ikke klart hvordan dette prinsippet skal anvendes i forhold til forutgående merutbetalinger i forsikringsåret til pensjonister (nedenfor avsnitt 4.4).

KLPs ansvar for de forsikredes økte rettigheter som følge av lønnsutvikling og G-regulering, er således prinsipielt betinget av beregning og dekning av engangspremie ut over, og i tillegg til, den årlige forskuddspremie som er beregnet ved begynnelsen av forsikringsåret ut fra blant annet ytelsesnivået før oppreguleringen. Dette er i samsvar med prinsippet om at en kollektiv pensjonsordning skal avvikles og allerede opptjente rettigheter sikres dersom arbeidsgiveren ikke lenger betaler premie, jf. lov om foretakspensjon § 15-1.

3.4.4 KLP som pensjonsleverandør

For KLP som pensjonsleverandør må en på tilsvarende måte skille mellom (1) det ansvar for pensjon som arbeidstakerne etter hvert vil opptjene, og som selskapet etter sin avtale med kommunen som forsikringstaker forutsettes å skulle overta mot en premie beregnet etter forsikringsvilkårene, og (2) det ansvar for rett til pensjon som er opptjent til enhver tid av arbeidstakerne etter regelverket for pensjonsordningen, og som selskapet rettslig til enhver tid har påtatt seg overfor arbeidstakerne. Dette skillet

er helt grunnleggende for forståelsen av de ulike rettsforhold knyttet til kommunale pensjonsordninger i Fellesordningen i KLP og av KLPs forsikringsrettslige stilling, se foran avsnitt 2.1.4.

Oppreguleringen av pensjonsgrunnlaget i Fellesordningen og dermed oppreguleringen av KLPs forsikringsforpliktelser, er knyttet til tidspunktet for lønnsoppgjør i kommunal sektor og Stortingets vedtak om G-regulering. Endelig premieberegning fra KLPs side skjer derimot først senere og senest ved forsikringsårets utgang. I denne perioden vil pensjonsforpliktelsene overfor de forsikrede *fremtre* som større enn innbetalt premie skulle tilsi. Pensjonsordningene skal i tillegg også gi visse andre ytelser som ikke lar seg forsikringsteknisk premiesette på forhånd. Disse forhold er likevel uten betydning for KLPs *forsikringsrisiko*. Det følger av kommunens plikt etter forsikringsforholdet at den skal dekke kostnadene ved oppregulering og særlige ytelser ved engangspremier og i tilfelle tilleggsinnbetaling av premie ved årets utgang. I tillegg kommer det generelle medlemsansvar i Fellesordningen og i KLP som gjensidig selskap.

Det kan likevel tenkes at KLP som pensjonsleverandør i den relevante periode har en *finansiell* risiko (kredittrisiko) knyttet til kravet på tilleggspremier. Om dette er tilfelle, beror imidlertid på hvilken virkning det vil ha for ansvaret overfor de forsikrede, at slike tilleggspremier ikke blir dekket. Lov om foretakspensjon § 11-1 fjerde ledd viser at en pensjonsleverandør kan ha en slik risiko knyttet til forsikringstakerens betalingsevne og –vilje, fordi leverandørens ansvar overfor de forsikrede består selv om tillegget tilsvarende verdifallet i investeringsporteføljen ikke blir dekket av foretaket. Fellesordningen i KLP har imidlertid her den motsatte regel. De bestemmelser i KLPs vedtekter § 2-2 og forsikringsvilkår pkt. 9 som allerede er omtalt, må innebære at selskapets ansvar overfor de forsikrede i den pensjonsordning det gjelder, kan avkortes eller bortfalle dersom premietillegget ikke blir dekket. I så fall har KLP heller ingen finansiell risiko som nevnt, verken knyttet til kravet på tilleggspremier eller krav etter vedtektene § 2-2 om medlemsansvaret i Fellesordningen. Derimot vil selvsagt KLP alltid ha en finansiell risiko knyttet til selskapsmedlemmenes plikt til å innbetale egenkapitaltilskudd etter vedtektene § 2-3.

KLPs regler om medlemmenes ansvar for underskudd i Fellesordningen og om deres plikt til å innbetale egenkapitaltilskudd til KLP – sett i sammenheng med at KLPs forsikringstakere er kommuner og kommunale foretak – har imidlertid medført at det i praksis hittil ikke har vært noe behov for noen nærmere analyse av disse problemene og av skillet mellom forsikringsrisiko og finansiell risiko. Forsikringstakerne har i praksis dekket de samlede årspremier, i tilfelle inklusive egenkapitaltilskudd, som KLP har beregnet for å fondssikre forsikringsforpliktelsene ved utgangen av forsikringsåret. Som nevnt foran i avsnitt 3.2.2, benytter KLP Fellesordningens andel av årets overskudd til å dekke forsikringstakernes premieansvar ut over forskuddsbetalte premieterminer. I de aller fleste år har overskuddet også vært tilstrekkelig til å dekke meransvaret, men i senere år har KLP unntaksvis måttet kreve tilleggsinnbetaling ved årets utgang fordi overskuddet på finansavkastningen ikke har vært stort nok.

Analysen ovenfor er derimot relevant i forhold til *risikoforholdene i kommunale pensjonsordninger i andre livselskaper enn KLP* (nedenfor avsnitt 5.3). Ved å klarlegge den rettslig og risikomessig betydning prinsippet om endelig beregning av årspremie ved forsikringsårets utgang har for KLP, etablerer en samtidig også et grunnlag for å vurdere på hvilken måte de øvrige livselskapenes risikoposisjon

vil bli påvirket dersom tilsvarende regler ble gjort gjeldende for deres virksomhet i kommunal sektor.

4 KLPs Fellesordning som pensjonsprodukt

4.1 Fellesordningen som ytelsesbasert bruttoordning

4.1.1 Problemer i bruttoordninger

Kommunale pensjonsordninger er i prinsippet utformet som ytelsesbasert brutto-ordning som - på samme måte som Statens Pensjonskasse - skal gi medlemmene rett til en pensjon tilsvarende to tredeler av lønnen ved oppnådd pensjonsalder. Dette er nødvendig for at pensjonsordningene skal imøtekomme de *arbeidsrettslige* krav i Hovedtariffavtalen i kommunal sektor (foran avsnitt 2.1.3). I *forsikrings- og pensjonsrettslig* perspektiv derimot fremtrer ikke de kommunale pensjonsordningene i tilsvarende avklaret form. En har da å gjøre med kompliserte pensjonsprodukter hvor det foreligger et klart behov for å skille mellom form og rettslige realiteter. KLP har ikke avgitt noen bruttogaranti tilsvarende den forpliktelse forsikringstakerne som arbeidsgivere har i forhold til arbeidstakerne etter Hovedtariffavtalen.

For det første, KLPs ansvar som pensjonsleverandør og de forsikredes opptjente pensjonsrettigheter må til enhver tid bestemmes ut fra pensjonsgivende tjenestetid og det foreliggende lønnsnivå og pensjonsgrunnlag. Sluttlønn ved nådd pensjonsalder blir da en del av et fremtidsperspektiv som ennå ikke er og heller ikke kan være, sikret i pensjonsordningen, men som senere – etter hvert som årene går - forutsettes fortløpende å bli sikret rettslig forankring. Dette er det redegjort for foran avsnitt 2.1.4.

For det annet, pensjonsytelsene fra kommunale pensjonsordninger skal etter vedtektene for Fellesordningen fastsettes "i hovedsak som etter lov om Statens Pensjonskasse" (§ 1-1), og pensjonsordningene fremtrer derfor i utgangspunktet som bruttoordninger. Den rettslige og økonomiske realitet for KLP som pensjonsleverandør er likevel en ganske annen. Dette skyldes at vedtektene § 1-3 viser til samordningsloven og dessuten uttrykkelig angir at KLPs forsikringsforpliktelser er undergitt de begrensninger som følger av at pensjonsytelsene er gjenstand for samordning med folketrygdens ytelser. Dette innebærer at KLPs forpliktelser til enhver tid skal bestemmes ved at det i pensjonsgrunnlaget gjøres fradrag for ytelser fra folketrygden. Dette legger selskapet også hvert år til grunn ved beregningen av premier og kravene til forsikringstekniske avsetninger. Et viktig spørsmål blir derfor hvilke virkninger det har for KLPs forsikringsforpliktelser og rettigheter i forholdet til forsikringstakerne og de forsikrede, at grunnlaget for beregningene senere viser seg å svikte fordi fradraget for ytelser fra folketrygden blir mindre enn forventet. Dette drøftes nærmere nedenfor i avsnitt 4.1.2, hvor det fremgår at det er forsikringstakeren/arbeidsgiveren og ikke KLP som her bærer risikoen.

For det tredje, opptjente pensjonsrettigheter skal hvert år økes ved at pensjonsordningene i Fellesordningen tilføres en årlig forskuddspremie, forsikringsteknisk forhåndsberegnet ut fra det da foreliggende lønns- og pensjonsgrunnlag. Dessuten skal opptjente rettigheter årlig oppreguleres tilsvarende

økningen av pensjonsgrunnlaget som følge av lønnsutvikling og G-regulering av løpende pensjoner og oppsatte rettigheter. Dette betinger premietillegg, beregnet forsikringsteknisk som engangspremier så snart omfanget av årets lønnsoppgjør og G-regulering er klart. Årlig forskuddspremie med tillegg benyttes til nødvendig økning av de forsikringstekniske avsetninger. Den årlige økningen av KLPs forsikringsforpliktelser er imidlertid betinget av at årspremie og premietillegg blir dekket av forsikringstakerne, se nedenfor avsnitt 4.1.3 og 4.1.4.

For det fjerde, i en del tilfelle har en arbeidstaker adgang til å fratre med rett til (tidlig)pensjon fra KLP før pensjonsalderen er nådd. Det lar seg imidlertid ikke forutberegne i hvilket omfang det vil bli gjort bruk av ordninger med fleksibel pensjoneringsalder, og et forsikringsteknisk beregningsgrunnlag kan derfor ikke omfatte slike forhold. Beregningene kan først foretas når adgangen til å fratre før nådd pensjonsalder blir benyttet. Den økning av KLPs forsikringsforpliktelser dette vanligvis medfører, må i tilfelle sikres ved økte avsetninger, og de nødvendige midler må derfor tilføres KLP i form av tilleggspremie beregnet som engangspremie, se nedenfor 4.1.5 og 4.1.6.

4.1.2 Forholdet til folketrygden

I forholdet mellom KLP og de forsikrede, fremtrer de kommunale pensjonsordninger som bruttoordninger fordi omfanget av pensjonsrettighetene i utgangspunktet er fastsatt ut fra lønn ved nådd pensjonsalder. Rettighetene fremtrer dermed som formelt uavhengig av den rett til ytelser i folketrygden som også tilkommer de forsikrede. Pensjonsleverandørens ansvar og de forsikredes rett til pensjon synes derfor ikke å bli påvirket av hvilke pensjonsytelser det enkelte medlem måtte ha rett til fra folketrygden (eller fra andre pensjonsordninger). Den rettslige og økonomiske realitet er likevel at det ved utbetaling av pensjonsytelser skal gjøres fradrag for de pensjonsytelser som utbetales fra folketrygden. Dette følger av lov 6. juli 1957 nr. 26 om samordning av pensjons- og trygdeytelser og bekreftes av vedtektene for Fellesordningen § 1-3 første ledd.

Samordningen medfører altså en vesentlig reduksjon av KLPs forsikringsforpliktelser. Dette må selskapet selvsagt ta hensyn til ved sine beregninger av både premier og forsikringstekniske avsetninger. Det er likevel ikke til å unngå at det i praksis vil bli en viss forskjell på beregnet og faktisk virkning av samordningen. Etter regelverket for folketrygden kan således størrelsen av de trygdeytelsene som kommer til fradrag, ikke bestemmes før de kommer til utbetaling. Ved KLPs beregninger på tidligere tidspunkt kan det derfor bare gjøres fradrag for standardberegnet folketrygd til enhver tid.

Ytelsesbasert foretakspensjon etter lov om foretakspensjon derimot er utformet som såkalte netto-ordning, dvs. en pensjonsordning som skal gi bestemte ytelser fastsatt ut fra lønn og tjenestetid som tillegg til de ytelser folketrygden gir til enhver tid (§ 2-1, jf. § 5-5 første ledd bokstav c). Ytelsesnivået bestemmes i regelverket for pensjonsordningen. I praksis er imidlertid ytelsesplanen som regel utformet med sikte på at ytelsene fra pensjonsordningen og fra folketrygden til sammen skal ligge på et visst nivå i forhold til arbeidstakernes lønn ved nådd pensjonsalder (normalt 60-70 prosent). Dessuten inneholder loven § 5-7 retningslinjer for utformingen av pensjonsplanen som generelt sett setter en grense for samlet pensjon fra pensjonsordningen og folketrygden, fastsatt ut fra lønnen ved

pensjonsalder. I forhold til så vel denne grensen som ved utarbeidelse av ytelsesplanen, benyttes også her standardberegnet folketrygd for samtlige medlemmer (§§ 5-2 og 5-5). Uavhengig av disse forhold skal imidlertid ytelsene fra pensjonsordningen opptjenes og utbetales selv om den enkelte arbeidstaker dermed skulle få litt mer eller mindre samlet pensjon enn forutsatt. Ytelsene fra pensjonsordningen endres heller ikke uten videre av den grunn at ytelsesnivået i folketrygden senere blir endret, f.eks. slik at folketrygdens bidrag til samlet pensjon blir vesentlig mindre enn forutsatt i ytelsesplanen, jf. lov om foretakspensjon § 5-5 første ledd. Skal ytelsene fra pensjonsordningen økes tilsvarende, må dette skje ved at forsikringstakeren endrer ytelsesplanen og godtar den økning i premie som økningen i livselskapets forpliktelser betinger.

Vi synes her å stå overfor en viktig forskjell mellom de kommunale pensjonsordninger og de ytelsesbaserte pensjonsordninger i privat sektor. Pensjonsordninger etter lov om foretakspensjon bygger på det prinsipp at de forsikrede selv bærer risikoen for at samlet pensjon reduseres som følge av at ytelsesnivået i folketrygden blir lavere enn beregnet. I kommunale pensjonsordninger derimot fører samordningsloven og vedtektene for Fellesordningen til at det bare er de folketrygdytelser som til enhver tid faktisk blir utbetalt til den enkelte arbeidstaker, som kommer til fradrag i ytelsene fra pensjonsordningen. Dette gjelder selv om KLP er henvist til å legge standardberegnet folketrygd til grunn for sine beregninger av premier og avsetninger, ganske enkelt fordi ytelsene fra folketrygden først blir fastsatt ved nådd pensjonsalder. Dette synes å påvirke KLPs risikoposisjon i forhold til de forsikrede på to måter:

- KLP har risikoen for at faktisk utbetalt folketrygd vil avvike noe fra de standardberegnete ytelser i folketrygden som ligger til grunn for KLPs beregninger til enhver tid, og
- KLP bærer som leverandør av bruttopensjonsordninger også risikoen for en fremtidig – alminnelig - reduksjon av ytelsesnivået i folketrygden, f.eks. som følge av redusert kompensasjonsgrad.

En reduksjon av ytelsesnivået i folketrygden vil - i første omgang - automatisk innebære en generell økning av KLPs reelle ansvar overfor samtlige forsikrede i kommunale pensjonsordninger, ganske enkelt fordi en mindre del av deres samlede pensjon da vil bli dekket av ytelser fra folketrygden. I det tidsperspektiv som må legges til grunn på pensjonsområdet, fremtrer dette som en betydelig risiko knyttet til Fellesordningen. Rettslig og økonomisk sett er imidlertid risikoforholdet i de kommunale pensjonsordninger et annet, sett fra KLPs side.
Det er ikke KLP, men de kommunale arbeidsgiverne som forsikringstakere som reelt må bære risikoen for reduksjon av ytelsene fra folketrygden.

Dersom risikoen skulle materialisere seg, vil virkningen automatisk bli at fradraget etter samordningsloven blir mindre, og at en større del av samlet pensjon deretter må dekkes av ytelser fra pensjonsordningen. Når KLPs forsikringsforpliktelser øker på denne måten, må dessuten premiereserven knyttet til pensjonsordningene samtidig økes tilsvarende slik at opptjent pensjon fortsatt vil være fondssikret fullt ut. For pensjonsordninger i Fellesordningen fører begge deler til at tidligere beregnede og innbetalte premier viser seg å være utilstrekkelige, og at ytterligere premiemidler kreves for å dekke de økte ytelser og krav til avsetninger. Reduksjon av ytelsesnivået i folketrygden forrykker grunnlaget for KLPs premieberegninger i så stor grad at selskapet etter forsikringsavtalen, vil ha rett til å

kreve at forsikringstakerne betaler det nødvendige premietillegg, selv om selskapet i sine forsikringsvilkår ikke har tatt et uttrykkelig forbehold som dekker vesentlig svikt i forutsetningene i beregningsgrunnlaget. I forhold til KLP er det da forsikringstakerne/medlemmenes plikt å tilføre KLP de midler som trengs, jf. Forsikringsvilkårene for Fellesordningen pkt. 5.

Premietillegget innebærer at det i så fall ikke oppstår noe underskudd i Fellesordningen som kan kreves dekket etter KLPs vedtekter § 2-2. Grunnlaget for KLPs krav er her av vesentlig betydning fordi prinsippene for fordeling av ansvaret mellom de enkelte pensjonsordningene vil være andre i forhold til premieansvaret enn medlemsansvaret. Dette fremgår klart hvis KLPs vedtekter § 2-2 sammenholdes med Forsikringsvilkårene for Fellesordningen pkt. 5, se foran avsnitt 3.2 og 3.3 og nedenfor avsnitt 4.2.

I den utstrekning KLP har krav på tilleggspremie som følge av endringene i folketrygden, oppstår altså intet underskudd i Fellesordningen fordi den vil bli tilført nødvendige premiemidler. Skulle en likevel anta at KLP etter selve forsikringsavtalen ikke har rett til å kreve tilleggspremie for å få tilført nødvendige midler, vil forholdet imidlertid være at det i Fellesordningen er oppstått et underskudd tilsvarende underdekningen i forsikringstekniske avsetninger. Dette underskuddet vil medlemmene av Fellesordningen i så fall ha plikt til å dekke etter KLPs vedtekter § 2-2 annet ledd.

I første omgang er det derfor forsikringstakeren – kommunen eller foretaket – som i forhold til KLP reelt må bære risikoen for redusert folketrygd. Dersom en forsikringstaker ikke dekker sin del av tilleggspremien, eller i tilfelle sin del av underskuddet i Fellesordningen, har KLP imidlertid verken rett eller plikt til å utligne den udekkede del på de øvrige pensjonsordninger i Fellesordningen. Medlemsansvaret etter vedtektene for KLP § 2-2 er et pro rata ansvar *uten subsidiært solidarisk ansvar* (foran avsnitt 3.3). Det bestemmes derfor i § 2-2 at manglende innbetaling fra en forsikringstaker/medlem skal *"dekkes" ved at det foretas avkortning av ytelsene i den pensjonsordning det gjelder,* jf. Vedtekter for Felles Kommunal Pensjonsordning (januar 1997) § 12 B pkt. 10 hvor det sies: "Hvis premie ikke blir betalt, tar KLP dekning for skyldig premie i de opparbeidede rettigheter." KLPs regel har derfor lenge vært at det er de forsikrede (arbeidstakerne) – og ikke KLP selv eller de øvrige medlemmene i Fellesordningen - som i siste omgang bærer risikoen for at en kommune eller foretak som medlem av Fellesordningen er i stand til å dekke sin del av tilleggspremie eller underskudd som følge av redusert ytelsesnivå i folketrygden.

4.1.3 Lønnsøkning i forsikringsåret

Etter vedtektene for Fellesordningen §§ 4-1 flg. er regelen at opptjent pensjon skal beregnes ut fra lønn og tjenestetid til enhver tid, jf. også vedtektene §§ 7-3 og 11-4. Etter et tariffoppgjør beregnes således opptjent pensjon etter det nye lønnsgrunnlaget som om arbeidstakeren hadde hatt dette lønnsnivået i hele tjenestetiden. Dette kan uttrykkes slik at det ved lønnsforhøyelse skjer tvungen medregning av tidligere tjenestetid.

Lønnsforhøyelse i forsikringsåret – vanligvis som følge av tariffoppgjør pr. 1. mai – fører derfor normalt til en betydelig økning av pensjonsleverandørens forsikringsforpliktelser og dermed også av kravet til avsetninger. Dette innebærer at samlet årspremie til Fellesordningen må økes tilsvarende ved særskilt

”reguleringspremie” slik at de økte pensjonsrettigheter skal være fondssikret fullt ut. Om dette fører til at KLP også krever innbetaling av premietillegg ved årets utgang, har imidlertid hittil berodd både på om lønnsøkningen er større enn den som er lagt til grunn ved forhåndsberegningen av årspremien, og på om resten av ”reguleringspremien” lar seg dekke ved anvendelsen av årets overskudd (foran avsnitt 3.2).

Virkningene av lønnsforhøyelse i forsikringsåret er prinsipielt de samme når det gjelder ytelsesbaserte pensjonsordninger etter lov om foretakspensjon. Også i slike pensjonsordninger vil opptjent pensjon beregnes etter pensjonsplanen ut fra lønn og tjenestetid til enhver tid, se loven § 4-2 første ledd. Loven § 5-6 første ledd bokstav a) åpner imidlertid for at det ikke skal tas hensyn til tidligere tjenestetid ved lønnsforhøyelse ut over den alminnelige lønnsutvikling i foretaket, men dette har ikke betydning i forhold til lønnsøkning som følge av årlige lønnsoppgjør. Ved ytelsesbasert foretakspensjon vil det imidlertid gjelde andre regler for innbetaling av tilleggspremier som følge av lønnsøkning, blant annet fordi årets overskudd ikke vil kunne nyttes til å dekke tillegget.

Lov om foretakspensjon bygger på prinsippet om lineær opptjening av pensjon, og loven § 9-1 krever derfor at pensjonsordningens premiereserve (fondssikringen) til enhver tid skal være så stor at den er tilstrekkelig til å sikre den rett til pensjon medlemmene har opptjent. Dette kravet er antatt prinsipielt å måtte oppfylles ved at pensjonsordningen – som følge av lønnsforhøyelsen – tilføres et tillegg til forhåndsfastsatt og forskuddsinnbetalt årspremie tilsvarende behovet for økning av premiereserven (nedenfor avsnitt 4.4.1). Tillegget blir derfor normalt innkrevd som engangspremie forholdsvis kort tid etter at det er klart hvor store lønnsendringene blir.

For kommunale pensjonsordninger i Fellesordningen blir forholdet annerledes når det gjelder beregning og betaling av merpremie på grunn av lønnsstigning. ”Reguleringspremien” kan i og for seg beregnes så snart lønnsoppgjøret og G-reguleringen er fastsatt. KLP har imidlertid tradisjonelt lagt til grunn at ”reguleringspremien” skal dekkes direkte av finansavkastning ut over grunnlagsrenten, noe som i praksis har betydd at endelig oppgjør først ble gjennomført ved årets utgang. Resultatet i de aller fleste år har derfor vært at det ikke har vært behov for særskilt innbetaling av ”reguleringspremie”, verken i løpet av eller ved utgangen av forsikringsåret. Denne ordningen er utførlig beskrevet foran avsnitt 3.2. Der fremgår det også at KLP nå vil innføre en ordning med særskilt ”reguleringspremie” til dekning av oppregulering av forsikringsforpliktelsene som følge av lønnsutvikling og G-regulering, og at dekningen av ”reguleringspremien” frikobles fra disponeringen av overskudd på finansavkastningen. Den nye ordningen i KLP vil redusere ulikhetene vesentlig mellom KLPs praksis og det som ellers er vanlig i kollektiv livsforsikring.

For KLPs del har det således hittil foreligget en asymmetri i tid mellom økningen av selskapets pensjonsforpliktelser som følge av lønnsutvikling og endelig beregning og oppgjør når det gjelder årets premie. Dette er imidlertid prinsipielt uten betydning for hvilket premieansvar en forsikringstaker har overfor KLP og dermed for KLPs egen risikoposisjon. Det er selve lønnsøkningen som fører til økning av KLPs forsikringsforpliktelser overfor de forsikrede. Fra tidspunktet for lønnsøkningen vil derfor en forsikringstaker utvilsomt ha et ansvar overfor KLP for den tilleggspremie økningen av pensjonsforpliktelsene i tilfelle betinger. Prinsipielt forfaller imidlertid dette kravet til betaling først etter at endelig premieberegning er

foretatt, senest ved årets utgang. Først da har KLP foretatt oppgjør, normalt ved å bruke årets overskudd til å dekke sitt krav på merpremie. Verken forfallstid eller oppgjørsmåte endrer imidlertid det forhold at KLPs krav på "reguleringspremie" og en forsikringstakers samlede premieansvar rettslig sett er fastlagt fra og med det tidspunkt lønnsstigningen og økningen av KLPs forpliktelser finner sted. På dette tidspunkt kan også størrelsen av KLPs krav på merpremie beregnes slik at det – i samsvar med alminnelige prinsipper for regnskapsføring – skulle inntektsføres selv om selve oppgjøret utskytes til årets utgang. jf. forskrift 16. desember 1998 nr. 1241 om årsregnskap m.m. for forsikringsselskaper § 4-18 første ledd bokstav a), jf. for øvrig nedenfor avsnitt 4.2.

I perioden fra lønnsstigningen til årets utgang vil imidlertid KLP ha en finansiell – ikke forsikringsmessig – risiko knyttet til sitt krav på merpremie som følge av lønnsøkningen. Den finansielle risiko beror reelt på en kombinasjon av risiko knyttet til forsikringstakerens betalingsevne og risiko knyttet til størrelsen av overskudd på finansavkastningen i forsikringsåret, jf. foran avsnitt 2.1. og 3.2. At det knytter seg finansiell risiko til KLPs krav, er imidlertid ikke til hinder for at slike krav inngår i KLPs formuesmasse og dermed i de aktiva som etter reglene om kapitalforvaltningen skal dekke kravet til forsikringsmessige avsetninger i KLP (fondssikringen). I virkeligheten vil det knytte seg ulike finansielle risiki til samtlige aktiva i et livsforsikringsselskap. At KLPs krav på merpremie som følge av lønnsoppgjør er en del av KLPs aktivamasse, gjelder uavhengig av det særskilte pro rata ansvar for underskudd i Fellesordningen som medlemmene i Fellesordningen har etter selskapets vedtekter § 2-2. Skulle merpremien ikke bli betalt, fører Forsikringsvilkårene for Fellesordningen pkt. 9 og KLPs vedtekter § 2-2 til at pensjonsordningens ytelser skal avkortes og KLPs ansvar overfor de forsikrede i pensjonsordningen reduseres tilsvarende, jf. foran avsnitt 4.1.2.

4.1.4 G-regulering av ytelsene

Det er også andre viktige særtrekk ved ytelsene i kommunale pensjonsordninger i Fellesordningen, hvorav de viktigste er:

For det første, pensjonsytelser under utbetaling skal hvert år reguleres i samsvar med den årlige regulering av folketrygdens grunnbeløp (G-regulering). Dette er en konsekvens av § 1-4 i vedtektene for Fellesordningen som viser til de bestemmelser tariffavtalene inneholder om regulering av pensjoner. Størrelsen på G-reguleringen fastsettes hvert år av Stortinget blant annet ut fra den alminnelige utvikling i pris- og lønnsnivået. Realiteten er at pensjonene stort sett øker i takt med lønnsnivået i samfunnet, og at pensjonsbeløpet for den enkelte pensjonist dermed vil reflektere et høyere lønnsgrunnlag enn lønnen ved nådd pensjonsalder. Differensen mellom G-regulert pensjonsnivå og pensjon beregnet etter pensjonistens sluttlønn – og den motsvarende økning av avsatt premiereserve til sikring av økningen – skal etter reglene for Fellesordningen dekkes innenfor årspremien fra de kommuner hvor de enkelte pensjonister sist var ansatt. Premietillegget er en del av "reguleringspremien".

Etter lov om foretakspensjon derimot har en arbeidsgiver ingen ubetinget plikt til å sørge for G-regulering av pensjoner under utbetaling, jf. § 5-8, men i praksis skjer dette likevel ofte. Grensen for samlet pensjon fra pensjonsordningen og folketrygden i loven § 5-7 påvirkes direkte av G-reguleringen, men i en netto-ordning er endring av

folketrygdens ytelser for øvrig uten direkte betydning for ytelsesnivået (foran avsnitt 4.1.1). Imidlertid åpner lovens § 5-10 flg. for oppregulering av pensjonene tilsvarende G-regulering i den utstrekning økningen kan finansieres ved overskudd tilført pensjonistenes overskuddsfond. Skulle overskuddet ikke være stort nok, kan arbeidsgiveren skyte til nødvendig midler (§ 5-11). Overskuddet og i tilfelle tilskudd fra arbeidsgiveren benyttes til å fondssikre økte rettigheter.

For det annet gjelder ordningen med G-regulering av pensjoner under utbetaling også uførepensjoner, jf. vedtektene for Fellesordningen § 8-8 tredje ledd. Ved ytelsesbasert foretakspensjon skjer slik regulering etter reglene i lov om foretakspensjon § 5-10 flg. når overskudd tilført pensjonistenes overskuddsfond tillater det. Uførepensjonen i kommunale ordninger kan i tillegg øke som følge av at arbeidstakeren godskrives "automatiske lønnsopprykk" i uføreperioden, jf. vedtektene § 8-8 fjerde ledd. Utgangspunktet for beregningen av uførepensjon etter vedtektene § 8-8 første ledd er riktignok - på samme måte som i lov om foretakspensjon § 6-3 - lønnsgrunnlaget på uføretidspunktet (og den tjenestetid arbeidstakeren ville ha hatt ved nådd pensjonsalder), men lønnsgrunnlaget vil bli økt i samsvar med de lønnsopprykk som arbeidstakeren automatisk ville ha fått ved fortsatt arbeid i sin stilling.

For det tredje, i Fellesordningen skal også oppsatte pensjonsrettigheter (fripoliserettigheter) for fratrådte arbeidstakere reguleres årlig på samme måte som løpende pensjoner, se vedtektene for Fellesordningen § 11-4 første ledd. Kostnadene ved å fondssikre de økte rettigheter finansieres på samme måte som G-reguleringen av løpende pensjoner. Etter lov om foretakspensjon §§ 4-7 og 4-9 derimot er en fripolise et eget rettsforhold, basert på opptjent pensjon etter lønn og tjenestetid ved fratreden. Pensjonsytelsene vil deretter bare øke i den utstrekning fripolisen senere tilføres overskudd. I praksis har dette hittil betydd lite fordi overskudd på fripoliser er blitt benyttet på annen måte, særlig til å bygge opp nødvendig administrasjonsreserve.

Fellesordningens regler om G-regulering av løpende pensjoner og oppsatte rettigheter medfører tilleggspremie for de kommuner hvor de arbeidstakere reguleringen gjelder sist var ansatt, og utgjør en del av "reguleringspremien". For KLP blir således forholdet det samme som når det gjelder lønnsforhøyelse, se foran avsnitt 4.1.3. Som der nevnt akter KLP nå å etablere en ordning med særskilt "reguleringspremie", og denne skal også omfatte kostnadene ved økte forpliktelser som følge av G-regulering.

4.1.5 Retten til alderspensjon

Reglene om krav til tjenestetid for fulle pensjonsytelser er til dels forskjellige for pensjonsordninger i kommunal og privat sektor. Etter lov om foretakspensjon beregnes kravet til tjenestetid for full pensjon særskilt for hver enkelt arbeidstaker ut fra hvor mange år perioden fra opptak i pensjonsordningen og til nådd pensjonsalder vil utgjøre (§ 4-2), men minstekravet er 30 år eller et antall år i intervallet 30-40 år fastsatt i regelverket (§ 4-3). Ved avgang før fastsatt pensjonsalder skal det derfor – uavhengig av om minstekravet til tjenestetid er oppfylt - foretas forholdsmessig avkortning ut fra forholdet mellom arbeidstakerens faktisk tjenestetid og krav til tjenestetid for fulle pensjonsytelser beregnet etter loven § 4-2.

For kommunale pensjonsordninger gjelder andre regler. Kravet for rett til full alderspensjon er tjenestetid på 30 år. Er tjenestetiden kortere, skal det skje avkortning

med 1/30 pr. år, se vedtektene for Fellesordningen § 7-4 bokstav a) og b). Dette kravet må være oppfylt på det tidspunkt retten til alderspensjon inntrer etter reglene i vedtektene § 7-l. Hovedregelen er at rett til alderspensjon inntrer når aldersgrensen er nådd, men i en del tilfelle har den enkelte arbeidstaker adgang til å fratre med rett til pensjon på et tidligere tidspunkt (”tidligpensjon”). For arbeidstakere som har fratrådt på et tidligere tidspunkt uten rett til pensjon, gjelder regler om avkortning i vedtektene for Fellesordningen § 11-4 annet og tredje ledd.

Kostnadene som følge av at arbeidstakere har adgang til å fratre med rett til pensjon før fastsatt pensjonsalder, lar seg ikke forsikringsteknisk beregne på forhånd. Merkostnadene ved sikring av rett til pensjon dersom en arbeidstaker gjør bruk av den adgang til å fratre før pensjonsalderen som regelverket for Fellesordningen gir, må derfor dekkes ved tilleggspremie beregnet som engangspremie ut fra forholdene ved fratreden. Dette vil det bli tatt hensyn til når KLP beregner endelig årspremie for pensjonsordningene i Fellesordningen ved forsikringsårets utgang.

Hittil har de samlede kostnader som følge av at en del arbeidstakere i Fellesordningen årlig gjør bruk av denne adgangen, blitt fordelt mellom pensjonsordningene etter pensjonsgrunnlagene slik Forsikringsvilkårene for Fellesordningen pkt. 5 angir. KLP vurderer nå om det i stedet bør etableres en ordning som åpner for at slike kostnader helt eller delvis unntas fra slik gjennomsnittsberegning av premie og i stedet blir beregnet særskilt for den enkelte pensjonsordning som en egen premie for ”tidligpensjon” (foran avsnitt 3.2.1).

4.1.6 Avtalefestet pensjon

Kommunale pensjonsordninger omfatter også avtalefestet pensjon (AFP), se vedtektene for Fellesordningen § 7-1 bokstav e) og f), jf. § 7-4 bokstav e). Det er medlemmer som har fylt 65 år og fyller vilkårene for AFP i kommunal sektor, som vil ha rett til slik alderspensjon inntil fylte 67 år og retten til vanlig alderspensjon oppstår. En stort sett tilsvarende ordning er etablert for aldersgruppen 62-64 år. Det følger av lov om foretakspensjon § 3-10 at pensjonsordninger i privat sektor ikke gir rett til avtalefestet pensjon.

Kostnadene ved AFP-ytelser i et forsikringsår, kan ikke forutberegnes av KLP, og inkluderes derfor ved den endelige premieberegning ved årets utgang. Også de samlede kostnader for Fellesordningen ved AFP-ordningen er hittil blitt fordelt mellom pensjonsordningene i Fellesordningen ut fra det pensjonsgrunnlag som gjelder for hver ordning. Det skjer dermed en utjevning av kostnadene mellom pensjonsordningene uavhengig av i hvilken utstrekning medlemmene av de enkelte ordninger gjør bruk av rett til AFP. Som ledd i sin produktutvikling tar derfor KLP fra 2003 sikte på å etablere en ordning hvoretter AFP-kostnadene helt eller delvis kan kreves beregnet særskilt for den enkelte pensjonsordning som premie for ”tidligpensjon” og dermed unntas fra slik fordeling (foran avsnitt 3.2.1 og 3.2.3). AFP-kostnadene vil i så fall belastes den enkelte ordning i form av en engangspremie for de arbeidstakere som benytter sin rett til AFP-pensjon.

4.1.7 Sammenfatning

Fremstillingen foran i avsnittene 4.1.1 til 4.1.6 viser at de kommunale pensjonsordninger *forsikringsrettslig* ikke generelt kan betegnes som bruttoordninger.

I forhold til arbeidstakerne har pensjonsordningene riktignok både *arbeids- og forsikringsrettlig* normalt karakter av bruttoordning. Samtidig virker imidlertid pensjonsordningene i forholdet mellom KLP som pensjonsleverandør og arbeidsgiverne som forsikringstakere *forsikringsrettlig* i hovedsak som en netto-ordning. Pensjonsleverandørens ansvar er her rettslig begrenset til forskjellen mellom pensjon tilsvarende 2/3 lønn til enhver tid og ytelsene fra folketrygden, utbetalt i samsvar med det ytelsesnivå i folketrygden som har ligget til grunn for premieberegningen (foran avsnitt 4.1.2). Øker forskjellen som følge av reduksjon av ytelsesnivået i folketrygden, plikter hver av forsikringstakerne ved tilleggspremie å dekke sin del av pensjonsleverandørens beregnede merkostnader som følge av økningen av forsikringsforpliktelsene. I en pensjonsordning som ikke får tilført nødvendige midler, forblir imidlertid pensjonsleverandørens forsikringsforpliktelser uendret, også i forhold til de forsikrede.

At en forsikringstaker som arbeidsgiver har en *arbeidsrettslig* plikt i forhold til sine arbeidstakere til å dekke sin del av pensjonsleverandørens merkostnader som følge av redusert ytelsesnivå i folketrygden, er derfor ikke avgjørende for det *forsikringsrettslige* forhold mellom arbeidsgiveren som forsikringstaker og pensjonsleverandøren. Det kan derfor heller ikke i forsikringsrettslig sammenheng trekkes slutninger fra det forhold at de kommunale pensjonsordningene i KLP i arbeidsrettslig sammenheng har karakter av bruttoordning.

Som det fremgår foran i avsnittene 4.1.3 til 4.1.6, gjelder dette tilsvarende også i forhold til KLPs *forsikringsrettslige* ansvar i forhold til ulike såkalte ikke forsikringsbare ytelser som arbeidstakerne etter tariffavtale skal ha rett til og som etter hvert skal dekkes forsikringsmessig.

4.2 Premieberegning og gjennomsnittspremier

4.2.1 Utgangspunkter

Bestemmelsene om premieberegning i lov om forsikringsvirksomhet med tilhørende forskrifter er meget generelle og skjønnsmessige, og gir derfor lite konkret veiledning, se lovens §§ 7-6 og 7-5. De regelverk som gjelder særskilt for pensjonsordninger i kommunal og privat sektor, har også det til felles at bestemmelsene om premieberegning er holdt i meget generelle ordelag, se lov om foretakspensjon §§ 9-2 og 9-3 og Forsikringsvilkårene for Fellesordningen pkt. 5. Hovedtrekkene når det gjelder premieberegning, vil imidlertid fremgå av de beregningsgrunnlag som det enkelte selskap har meddelt Kredittilsynet og som tilsynet ikke har grepet inn overfor. I praksis innebærer dette at premieberegningen i det store og hele grunnes på prinsipper som ligger innenfor akseptert aktuarpraksis i kollektiv livsforsikring slik de oppfattes av de ulike livselskaper. De enkelte livselskapers praktisering av prinsippene innenfor rammen av Kredittilsynets kontroll får derfor vesentlig betydning for enkelthetene ved premiesettingen.

En konsekvens av disse forhold synes å være at aktuar- og selskapspraksis blir tillagt vesentlig vekt også ved tolkingen og anvendelsen av de generelle bestemmelsene i lov- og forskriftsverket og i annet regelverk på kollektivområdet. Det vil da nødvendigvis knytte seg atskillig usikkerhet til hvilke konklusjoner som skal

trekkes på dette grunnlag. Erfaringene fra senere år viser at det her er god plass for meningsforskjell, både mellom Kredittilsynet og selskapene og mellom de enkelte selskaper. Dette gir også en del av bakgrunnen for diskusjonen om konkurranseforholdene når det gjelder markedet for kommunale pensjonsordninger.

4.2.2 Foretakspensjon

Beregningen av årspremie for pensjonsordninger med ytelsesbasert foretakspensjon skjer etter fast selskapspraksis for hver enkelt arbeidstaker. Utgangspunktet er den rett til pensjon som den enkelte etter sitt lønnsgrunnlag opptjener i løpet av året, men på grunnlag av generelle og grovmaskede risikostatistikker tas det dessuten hensyn til den enkeltes kjønn og alder. Risikoforholdene vurderes på selskaps- og gruppebasis slik at en rekke ulike konkrete risikoforhold knyttet til enkeltmedlemmer av kollektivet ikke blir tatt i betraktning. I praksis skjer det likevel en viss nyansering via inndeling og avgrensning av ulike risikogrupper, f.eks. når det gjelder uførerisiko. Premiene beregnes særskilt for henholdsvis alderspensjon, uførepensjon og etterlatteytelser.

Ved premieberegningen skal det i utgangspunktet ikke tas direkte hensyn til ytelsene fra folketrygden. Ytelsene fra pensjonsordningene er prinsipielt uavhengig av disse, jf. lov om foretakspensjon § 2-1 (foran avsnitt 4.1.1). Det er imidlertid ganske vanlig at ytelsesplanen er knyttet til beløp fastsatt ut fra lønn og beregnet folketrygd, jf. loven § 5-2, og i så fall tas det også hensyn til standardberegnet folketrygd ved premieberegningen til enhver tid.

Foretakets årspremie beregnes til summen av premiene for samtlige arbeidstakere i pensjonsordningen. Det antas å være i strid med forsikringsvirksomhetsloven § 7-5 å anvende prinsipper ved premieberegningen som fører til utjevning av premienivået for ulike pensjonsordninger. Denne oppfatningen innebærer at det ikke vil være adgang til å benytte premieberegningspool tilsvarende KLPs Fellesordning. Selv om hovedformålet med en premieberegningspool er personalpolitisk, dvs. å komme frem til kjønns- og aldersnøytrale premier, vil den nemlig i tillegg virke slik at premienivået mellom flere pensjonsordninger blir utjevnet (nedenfor avsnitt 5.4). Det blir nedenfor avsnitt 4.2.3 redegjort for utjevningsvirkningene.

Foretakets årspremie beregnes tradisjonelt med bindende virkning ved begynnelsen av forsikringsåret, og den skal betales inn som forskuddspremie, med mindre terminbetaling avtales. Livselskapet har som regel ikke adgang til å kreve premietillegg dersom forutsetninger lagt til grunn viser seg å svikte, jf. lov om foretakspensjon § 9-5 tredje ledd og NOU 2001: 24 s. 58. Endringer i arbeidsstokk og lønnsforhold i løpet av året skal imidlertid meldes fortløpende til selskapet, slik at det etter hvert kan foretas nøyaktig etterberegning og justering av årspremien, jf. også foran avsnitt 4.1.3 om forholdet ved lønnsøkning. Tilsvarende gjelder dersom såkalte ikke forsikringsbare ytelser skal sikres i pensjonsordningen, normalt ved belastning av engangspremie, jf. foran avsnitt 4.1.5 og 4.1.6.

Tillegg til forskuddsbetalt årspremie skal normalt betales inn omgående. Etter fast praksis i Kredittilsynet antas selskapene ikke å kunne gi kreditt når det gjelder premieinnbetalinger, men for særlige tilfelle har lov om foretakspensjon § 9-2 en mer fleksibel løsning. Den vanlige oppfatning synes å være at premie må betales ved forfall for at fondssikringen av forsikringsforpliktelsene til enhver tid skal være

fullstendig. Dette synes likevel ikke å være til hinder for at også andre livselskaper enn KLP benytter kvartalsvise premieterminer eller venter til forsikringsårets utgang med å foreta nødvendige etterberegning og innkreving av premietillegg og engangspremier (nedenfor avsnitt 5.2).

4.2.3 Kommunale pensjonsordninger i Fellesordningen

Reglene om beregning av årspremien for pensjonsordninger i Fellesordningen er inntatt i Forsikringsvilkårene for Fellesordningen pkt. 5. Denne bestemmelsen innholder to prinsipper:

- premiene fra pensjonsordningene i Fellesordningen skal fastsettes slik at de samlede premier tilført Fellesordningen er tilstrekkelige til å dekke Fellesordningens utgifter etter forsikringsteknisk gjennomsnittsberegning, og
- premien for den enkelte pensjonsordning fastsettes i prosent av pensjonsgrunnlaget for medlemmene av pensjonsordningen, dvs. full pensjonsgivende lønn til medlemmene av pensjonsordningen til enhver tid.

Disse prinsippene gjennomføres i samsvar med fast praksis i KLP ved beregninger i to trinn. Til grunn ligger et skille mellom det premievolum Fellesordningen ut fra forsikringstekniske beregninger må tilføres i et år, og de andeler av det samlede premievolum som de enkelte pensjonsordninger skal svare for.

(1) Det første trinn i beregningen gjelder *de samlede premier som Fellesordningen må tilføres* i et år for at utgiftene i Fellesordningen, herunder forsikringstekniske avsetninger, skal være dekket fullt ut. Dette gjelder i forhold til alle typer av ytelser fra pensjonsordningene, dvs. i forhold både til ordinær årspremie og premietillegg (engangspremier) i form av ”reguleringspremie”, ”premie for tidligpensjon” mv. Etter det som er opplyst fra KLP, legger selskapet ved disse beregningene til grunn de samme aktuarmessige prinsipper som de øvrige selskaper benytter ved beregningen av årspremien for hver enkelt arbeidstaker i ytelsesbaserte pensjonsordninger. Dette innebærer at en ved beregningen av samlet årspremie til Fellesordningen tar hensyn blant annet til lønnsgrunnlag, tjenestetid, kjønn og alder for de arbeidstakere Fellesordningen omfatter. Når det gjelder enkelthetene, vises til redegjørelsen foran avsnitt 3.2.1.

Som følge av at det dreier seg om pensjonsordninger med ytelser som er undergitt samordning med folketrygden, må det i de kommunale pensjonsordningene dessuten tas hensyn til den reduksjon av pensjonsytelsene fra pensjonsordningene som samordningen betinger (foran avsnitt 4.1.1 og 4.1.2). Premieberegningen foretas derfor av KLP etter at det fra bruttoytelsen på 66 prosent av pensjonsgrunnlaget for de forsikrede er gjort et fradrag som tilsvarer standardberegnet folketrygd til enhver tid, jf. lov om foretakspensjon § 5-6. Når pensjon kommer til utbetaling, blir imidlertid fradrag gjort for faktisk utbetalt ytelse fra folketrygden slik samordningsloven krever. Det må da foretas etterberegning og -oppgjør, normalt med den virkning at premiereserven må økes noe.

De samlede premier Fellesordningen skal tilføres, vil deretter utgjøre summen av premiene for samtlige arbeidstakere i Fellesordningen beregnet på denne måten. Disse beregningene blir senere lagt til grunn når det gjelder beregningen av *kravene til forsikringstekniske avsetninger* for samtlige forsikringsforpliktelser knyttet til pensjonsordningene i Fellesordningen (se nedenfor avsnitt 4.4.2). Beregningene er

derimot *ikke* direkte avgjørende for de enkelte pensjonsordningers årspremier. De bestemmes ved en etterfølgende beregning av hvor stor andel av årspremien til Fellesordningen som hver av pensjonsordningene skal dekke. Det er dette som gjør at Fellesordningen først og fremst fungerer som en premieberegningspool.

(2) Etter Forsikringsvilkårene for Fellesordningen § 5 første ledd skal den samlede årspremie som skal tilføres Fellesordningen, fordeles mellom pensjonsordningene i Fellesordningen etter pensjonsgrunnlagene. Andre forhold som normalt vil være relevante ved premieberegning ut fra forsikringstekniske prinsipper, f.eks. fordelingen av arbeidstakerne i pensjonsordningene etter kjønn og alder, skal det således ikke tas hensyn til ved fordelingen. Bakgrunnen for denne fremgangsmåten er at Hovedtariffavtalen i kommunal sektor av personalpolitiske grunner krever at premiekostnaden for de enkelte arbeidstakere skal være kjønns- og aldersnøytral, og at dette kan oppnås ved fordeling ut fra pensjonsgrunnlaget. Denne siden av premieberegningen for kommunale pensjonsordninger i KLP var et av hovedtemaene i Arbeidsrettens dom 8. oktober 2002, og er utførlig behandlet nedenfor avsnitt 5.4.

Det er således ved det annet trinn av premieberegningen at KLP fastlegger *hvor stor andel av samlet årspremie til Fellesordningen som skal belastes den enkelte pensjonsordning*, og dermed utgjøre årspremien for pensjonsordningen. Hovedregelen i Forsikringsvilkårene pkt. 5 er som nevnt at fordelingen mellom pensjonsordningene skal foretas på grunnlag av hvilken andel av det samlede pensjonsgrunnlag for alle arbeidstakere i Fellesordningen som arbeidstakerne i den enkelte pensjonsordning representerer. En slik beregningsmåte er antatt generelt sett å være i strid med fordelingsreglene i § 7-5 i forsikringsvirksomhetsloven fordi den ikke bare ivaretar hensynet til kjønns- og aldersnøytralitet, men også medfører utjevning av pensjonskostnadene for de enkelte pensjonsordninger. Formelt skulle derfor nettopp denne bestemmelsen ha vært uttrykkelig omfattet av KLPs dispensasjon (foran avsnitt 2.1.5).

Fordelingsregelen i Fellesordningen medfører ikke ubetydelige *utjevningsvirkninger* når det gjelder premienivået for pensjonsordningene i Fellesordningen:

(a) For det første fører denne måten å beregne premien for den enkelte pensjonsordning på, til at *virkningene av samordningen med folketrygden prinsipielt vil bli omfordelt mellom pensjonsordningene*, med mindre fordelingen når det gjelder gjennomsnittlig lønnsnivå innenfor medlemsmassen, stort sett er den samme i alle pensjonsordningene. Som kjent fører regelverket for folketrygden til at kompensasjonsgraden i folketrygden faller med stigende inntektsnivå. Følgen er at den andel av samlet pensjon som ytelsene fra pensjonsordningen må dekke, vil stige med lønnsnivået. I en bruttoordning vil derfor pensjonskostnadene for den enkelte arbeidstaker, beregnet i prosent av lønn, stige med lønnsnivået. Pensjonsordninger med forholdsvis lavt gjennomsnittlig lønnsnivå – og tilsvarende lavere pensjonskostnader for Fellesordningen – vil dermed prinsipielt bidra til å dekke deler av de relativt sett høyere pensjonskostnadene for Fellesordningen når det gjelder pensjonsordninger med forholdsvis høyt gjennomsnittlig lønnsnivå. Det er imidlertid uklart hvor stor slike utjevningsvirkninger vil være i praksis, blant annet fordi KLP ved å inndele sine pensjonsordninger i fem særskilte "fellesordninger" har kunnet ta hensyn til ulikheter i lønnsnivå ved avgrensningen av hver fellesordning.

Det kan her være grunn til å feste seg ved at bestemmelsene i Hovedtariffavtalen for kommunal sektor ikke krever at finansieringssystemet for

kommunale pensjonsordninger skal være ”nøytralt” når det gjelder folketrygdens betydning for pensjonskostnadene for de enkelte arbeidstakere og de enkelte kommunale arbeidsgivere. Dette var derfor heller ikke noe tema i Arbeidsrettens dom 8. oktober 2002. At supplerende pensjonsordninger i kommunal og privat sektor har større praktisk betydning for høytlønnede enn for lavtlønnede er velkjent og er generelt sett en konsekvens av utformingen av folketrygdens ytelsesstruktur. At lønnsforskjeller derfor også må påvirke forholdet mellom pensjonskostnadene for de enkelte arbeidstakere målt i forhold til lønn, er derfor ikke til å unngå. Den enkelte arbeidsgiver må ta hensyn til dette når lønnsstrukturen for arbeidstakerne fastsettes fordi de samlede pensjonskostnader vil variere med det gjennomsnittlige lønnsnivå for arbeidstakerne i pensjonsordningen.

Et helt annet spørsmål er imidlertid om det innenfor en ”fellesordning” med pensjonsordninger for flere arbeidsgivere bør benyttes et system for premieberegning som medfører at virkningene av folketrygdens ytelsesstruktur for de samlede pensjonskostnader for de enkelte arbeidsgivere, prinsipielt vil være gjenstand for utjevning slik som tilfelle er for kommunale pensjonsordninger i Fellesordningen i KLP. Er variasjonene når det gjelder gjennomsnittlig lønnsnivå for de pensjonsordninger som er med i en slik ”fellesordning” forholdsvis beskjedne, kan praktiske hensyn tilsi dette. Om en pensjonsordning da belastes gjennomsnittsberegnet premie ut fra pensjonsgrunnlaget eller ut fra andre kjønns- og aldersnøytrale kriterier, vil da være av mindre betydning. KLP har anført at de fem ”fellesordningene” i selskapet er slik avgrenset at dette må antas å være tilfellet.

(b) For det annet fører beregningsmåten for de enkelte pensjonsordningers premier til Fellesordningen også til at årspremien for hver pensjonsordning blir fastlagt uten at det tas hensyn til variasjoner når det gjelder kjønns- og alderssammensetningen av arbeidsstokken i de enkelte pensjonsordninger. Ulikheter når det gjelder kjønns- og alderssammensetningen, påvirker den forsikringsrisiko hver pensjonsordning i Fellesordningen representerer, jf. Ot.prp. nr. 100 (2001-2002) s. 30 og 36 flg. Premieberegning basert på pensjonsgrunnlaget for de enkelte pensjonsordninger vil derfor prinsipielt medføre at også slike ulikheter i hovedsak settes ut av betraktning. Formålet – slik det fremgår av Arbeidsrettens dom 8. oktober 2002 – er nettopp at pensjonskostnaden for de enkelte arbeidstakere skal fremtre for de kommunale arbeidsgivere som uavhengig av arbeidstakernes kjønn og alder, blant annet for å motvirke at arbeidsgiverne i sin ansettelsespraksis av kostnadshensyn vektlegger kjønn eller alder.

Ved ansettelsen av en ny arbeidstaker vil således den direkte økning av den kommunale arbeidsgivers pensjonskostnad (grensekostnaden) bli bestemt av pensjonsgrunnlaget for arbeidstakeren, og ikke av premien beregnet individuelt ut fra alder og kjønn. Dersom slik premie overstiger økningen i pensjonskostnad, vil det overskytende bli fordelt mellom pensjonsordningene som ledd i gjennomsnittberegningen, men arbeidsgiveren vil dermed også reelt bli belastet med en forholdsmessig del av det overskytende beløp.

Uavhengig av dette medfører gjennomsnittsberegning av premie innenfor en fellesordning at pensjonskostnadene for den enkelte arbeidstaker formelt fremtrer som uavhengig av kjønn og alder både innenfor og mellom de enkelte pensjonsordningene som inngår i fellesordningen. Resultatet av gjennomsnittsberegningen er nemlig at hver pensjonsordning i Fellesordningen blir belastet en andel av det samlede premievolum Fellesordningen skal tilføres i året. Pensjonsordningens årspremie vil dermed fremtre som beregnet for pensjonsordningen som en enhet, i hovedsak

uavhengig av hvor mange medlemmer den har og hvordan disse fordeler seg etter lønnsnivå, alder og kjønn.

Et annet spørsmål er i hvilken utstrekning gjennomsnittsberegning for å oppnå kjønns- og aldersnøytrale premier også medfører at det reelt skjer en *utjevning mellom pensjonsordningene* slik at årspremien (pensjonskostnaden) for den enkelte pensjonsordning blir høyere eller lavere enn hva den ellers ville ha vært, dvs. fastsatt som summen av individuelt beregnede premier for samtlige medlemmer (foran avsnitt 4.2.2). Det er dette forhold som i tilfelle antas å være uforenlig med gjeldende lov- og forskriftsverk, og som vil være av betydning for konkurransen i markedet for kommunale pensjonsordninger. KLP har opplyst at det her tross alt dreier seg om meget begrensede – netto - utjevningsvirkninger sett i forhold til samlet årspremie for de enkelte pensjonsordninger. KLP viser til at variasjonene når det gjelder alders- og kjønnssammensetningen i pensjonsordningene i Fellesordningen, er forholdsvis beskjedne.

Det er mulig å sette i verk ”mottiltak” hvis det må antas at utjevningsvirkningene blir større enn pensjonsordninger som deltar i en fellesordning er parat til å godta. Et eksempel på det er den oppsplitting av Fellesordningen i reelt tre ”fellesordninger” som KLP nylig har gjennomført (foran avsnitt 2.1.1). De viktigste mottiltakene vil være:

- avgrensningen av den enkelte fellesordning slik at variasjonene mellom de enkelte pensjonsordningene når medlemsmassen fordeles etter kjønn og alder, blir forholdsvis beskjedne, f.eks. ved utfisjonering av en avvikende gruppe av pensjonsordninger,
- avgrensning av de deler av samlet årspremie som skal være gjenstand for gjennomsnittsberegning, f.eks. slik at utjevningsvirkningene bare knytter seg til ordinær årlig forskuddspremie, slik at øvrige deler av samlet årlig premie beregnes særskilt for hver enkelt pensjonsordning.

Prinsipielt vil imidlertid årspremien for den enkelte pensjonsordning i alle tilfelle få karakter av gjennomsnittspremie, beregnet ut fra de enkelte arbeidstakeres lønnsforhold. Reelt dreier det seg om en form for premieberegning som har et betydelig større innslag av gjennomsnittsberegning enn det som er vanlig i annen kollektivforsikring. Der benyttes gjennomsnittsberegning basert på grovmaskede risikostatistikker som i hovedsak reflekterer ulikheter i risiko for persongrupper inndelt etter gjennomsnittlig levealder, dødelighet og uførhet. Det legges lite vekt på risiko som varierer med andre forhold enn alder og kjønn.

(c) Det fremgår foran avsnitt 3.2.1 at KLPs prinsipper for gjennomsnittsberegning av premier hittil først og fremst har vært benyttet i forhold til de premieelementer som inngår ved beregningen av ordinær (forskudds)premie, eller som er engangspremier for ikke forsikringsbare ytelser. Dette gjelder imidlertid ikke ”reguleringspremie” til dekning av oppregulering av ytelser og forpliktelser som følge av lønnsutvikling og G-regulering i løpet av året.

Det aller meste av ”reguleringspremien” er i praksis *ikke blitt dekket ved innbetaling av premie etter vanlig fordeling mellom pensjonsordningene* som fastsatt i Forsikringsvilkårene for Fellesordningen pkt. 5. I stedet er reguleringspremien med få unntak dekket av KLP ved direkte anvendelse årets finansavkastning ut over beregningsrenten, dvs. av midler som ellers skulle ha vært tilført pensjonsordningene som overskudd (foran avsnitt 3.2). Den enkelte pensjonsordnings ”reguleringspremie” tilsvarer dermed reelt den del av overskuddet som ordningen skulle ha vært tilført om

dette ikke var blitt gjort. Etter bidragsprinsippet i lov om forsikringsvirksomhet § 8-1 tredje ledd, beregnes en pensjonsordnings andel av overskuddsmidlene ut fra størrelsen av premiereserven knyttet til ordningen. I virkeligheten innebærer KLPs praksis derfor at reguleringspremien reelt er blitt *fordelt mellom pensjonsordningene ut fra størrelsen av premiereservene knyttet til de enkelte ordningene* (nedenfor avsnitt 4.3). Denne fremgangsmåten er også forsikringsteknisk forsvarlig fordi en prosentvis oppregulering av pensjonsytelsene krever en i hovedsak tilsvarende økning av pensjonsordningens premiereserve. Det fremgår for øvrig foran avsnitt 3.2.1 at KLP beregner "reguleringspremien" ut fra gjennomsnittlig lønnsøkning og G-regulering for alle arbeidstakerne og pensjonister i Fellesordningen. Dette kan gi visse mindre utjevningsvirkninger fordi det ikke alltid vil være slik at gjennomsnittlig lønnsøkning er den samme for alle pensjonsordningene i Fellesordningen.

Det fremgår foran avsnitt 3.2 at den omleggingen av prinsippene for premieberegningen KLP er i ferd med å gjennomføre fra 2003, vil bygge på en tilsvarende kombinasjon av prinsipper om gjennomsnittsberegning av premien for pensjonsordningene i Fellesordningen. Det vesentlige vil i så fall være at ordinær, forsikringsteknisk beregnet (forskudds)premie til Fellesordningen fortsatt blir gjenstand for fordeling mellom pensjonsordningene etter Forsikringsvilkårene pkt. 5, og at "reguleringspremie" blir beregnet i prosent av pensjonsordningenes premiereserve slik at særlig problemer ikke oppstår i forhold til kravet om kjønns- og aldersnøytrale premier. Dette er også nødvendig dersom Kommunale pensjonsordninger i KLP skal være i samsvar med de forpliktelser kommunale arbeidsgivere har etter Hovedtariffavtalen i kommunal sektor, slik disse nå er fastlagt gjennom Arbeidsrettens dom 8. oktober 2002 (nedenfor avsnitt 5.4).

(d) Om en pensjonsordning i Fellesordningen kommer premiemessig bedre eller dårligere ut ved den beregningsmåte KLP benytter, enn pensjonsordningen ville ha gjort ved særskilt premieberegning for hver pensjonsordning, beror i stor grad på *netto* utjevningsvirkninger for den enkelte ordning av de forhold som er omtalt ovenfor (a)-(c).

(3) Den praksis for premieberegning for pensjonsordninger i Fellesordningen som KLP hittil har fulgt, antas som nevnt å være i strid med forsikringsvirksomhetsloven §§ 7-6 og 7-5 slik disse bestemmelsene blir tolket i samsvar med akseptert aktuarpraksis. KLPs praksis må derfor ha sitt grunnlag i selskapets dispensasjon fra loven § 7-6 (foran avsnitt 2.1.5). De øvrige livselskaper – som hittil ikke har hatt tilsvarende dispensasjon - antas ikke å ha hatt adgang etter gjeldende rett til å benytte tilsvarende gjennomsnittsberegning av premier, verken for pensjonsordninger i kommunal eller privat sektor. De svært så generelle bestemmelsene i lovens §§ 7-6 og 7-5 er blitt tolket slik at de antas å stenge for premieberegning som kan innebære innslag av utjevningsvirkninger eller kryss-subsidiering mellom ulike pensjonsordninger. Hovedsynspunktet må da være at det i så fall ikke har skjedd en fordeling av premiekostnadene "på en rimelig måte" mellom forsikringstakerne, slik lovens § 7-5 krever.

I hvilken utstrekning det faktisk har funnet sted eller vil skje kryss-subsidiering innenfor en "fellesordning" i større grad enn de fordeler forenklet administrasjon og reduserte kostnader kan rettferdiggjøre, vil bero på hvilke ulikheter når det gjelder forsikringsrisiko, som måtte foreligge innenfor medlemsmassen i de ulike pensjonsordninger som omfattes av "fellesordningen". Slike ulikheter vil særlig ha sammenheng med at virkningene av samordning med ytelser fra folketrygden vil variere med ulikheter i gjennomsnittlig lønnsnivå innenfor de enkelte

pensjonsordninger, samt med virkningene av variasjoner i alders- og kjønnssammensetningen i medlemsmassene. Markerte ulikheter mellom en del av pensjonsordningene og det øvrige kollektivet må under normale konkurranseforhold, antas i praksis å føre til at denne delen skilles ut som ny egen gruppe. I hvilken grad risikobildet innenfor en gruppe til enhver tid er så vidt homogent at ulike former for forenklet gjennomsnittsberegning av premier lar seg forsvare og gjennomføre i praksis, må vurderes fortløpende på bakgrunn av oppdatert forsikringsstatistikk.

Disse forhold har ført til at KLP nå vurderer ulike tiltak for å unngå at prinsippene for premieberegningen får utjevningsvirkninger innenfor kundemassen som kan oppleves som urimelige (foran avsnitt 3.2):

- KLP vil fra 2003 etablere pensjonsordningene for henholdsvis statlige helseforetak og fylkeskommunene som egne "fellesordninger", utskilt fra Fellesordningen for kommunale pensjonsordninger. Formålet er å oppnå at medlemsmassen i de ulike "fellesordningene" i forsikringssammenheng fremtrer som så vidt homogene at premiene for pensjonsordningene i hver gruppe fortsatt lar seg beregne ut fra pensjonsgrunnlagene uten for store utjevningsvirkninger,
- premietillegg for oppregulering av opptjente rettigheter i samsvar med omfanget av lønnsutvikling og G-regulering i forsikringsåret skal ikke inngå ved premieberegning ut fra pensjonsgrunnlaget eller dekkes av årets overskudd, men skal i stedet formelt fastsettes for de enkelte pensjonsordninger som særskilt "reguleringspremie". Denne premien vil motsvare det tillegg i nåverdi som oppreguleringen av pensjonsrettighetene i pensjonsordningen gjør påkrevet og fastsettes derfor generelt som en prosent av premiereserven knyttet til hver ordning, tilsvarende den prosentvise oppregulering,
- premietillegg for "tidligpensjon" i henhold til 85-års regelen og AFP-ordningene skal kunne unntas helt eller delvis fra vanlig premieberegning i Fellesordningen og beregnes særskilt for hver pensjonsordning hvor de arbeidstakere som gjør bruk av ordningene for "tidligpensjon" er medlemmer.

Slike tiltak vil i tilfelle være ledd i tilpasningen av virksomheten i KLP til konkurranseforholdene i markedet for pensjonsordninger i kommunal sektor. Tiltakene vil imidlertid samtidig bety at forskjellen mellom virksomheten i KLP og i de øvrige livselskapene vil bli betydelig mindre fordi også KLP vil få et større innslag av premier fastsatt særskilt ut fra forholdene i de enkelte pensjonsordninger. Utjevningsvirkningene når det gjelder premienivået for de enkelte pensjonsordningene, vil i så fall først og fremst knytte seg til den ordinære årlige premie til Fellesordningen, beregnet ved årets begynnelse ut fra vanlige forsikringstekniske prinsipper.

4.3 Overskudd i KLP

4.3.1 KLPs regelverk og praksis

Lov om forsikringsvirksomhet § 8-1 angir at forsikringsteknisk overskudd skal fordeles mellom forsikringstakerne "etter den enkelte kontrakts bidrag til dannelsen av overskuddet". Bestemmelsen har størst betydning for den del av avkastningen ved

kapitalforvaltningen som overstiger det avkastningsnivå som ligger til grunn for premieberegningen (beregningsrenten), men omfatter også overskudd på risikoelementet i premien. Det er åpnet for at livselskapene i sine vedtekter bestemmer at det årlig kan holde tilbake i selskapet inntil 35 prosent av overskuddet blant annet til forrentning og oppbygging av egenkapital, skatt mv.

Prinsippene for disponeringen av overskudd i KLPs pensjonsordninger er til dels andre. Selskapets vedtekter § 4-1 annet ledd bestemmer at årets inntekt, herunder finansinntektene, skal anvendes i prioritert rekkefølge til dekning av:

(1) kostnader som vedrører selskapets drift,
(2) pliktige avsetninger til forsikringsfondet,
(3) beløp som gjenstår etter dekning av kostnader og avsetninger, skal fordeles mellom selskapet/eierne og forsikringstakerne på følgende måte:
   - summen av avsetninger til frie fonds, utbetaling av utbytte og selskapets skatt kan maksimalt utgjøre 35 prosent av det gjenstående overskudd og årets kostnader til lønnsregulering og G-regulering av pensjoner under utbetaling og oppsatte (fripolise)rettigheter, likevel ikke mer enn gjenstående overskudd,
   - resten av overskuddet fordeles mellom pensjonsordningene etter lov om forsikringsvirksomhet § 8-l med tilhørende forskrift.

Disse bestemmelsene må sees i sammenheng med Forsikringsvilkårene for Fellesordningen pkt. 5 som bestemmer at Fellesordningen utgjør egen bonusgruppe. Det forutsettes at også de andre ”fellesordningene” i KLP utgjør egne bonusgrupper. Dette skulle i så fall innebære at brutto forsikringsteknisk overskudd må deles mellom de tre (fem) fellesordningene i KLP etter deres bidrag til overskuddet før fordelingsreglene i selskapets vedtekter § 4-1 kommer til anvendelse. Som følge av at kapitalforvaltningen i KLP – på samme måte som i andre livselskaper – forestås samlet av selskapet, blir den enkelte fellesordnings andel av overskudd på avkastningsresultatet i et år bestemt ut fra størrelsen av premiereservene knyttet til pensjonsordningene i den enkelte fellesordning.

Etter vedtektene § 4-1 annet ledd nr. 2 skal ”pliktige avsetninger til forsikringsfondet” foretas før fordeling av overskudd. Det samme gjelder også i andre livselskaper. KLPs nåværende praksis med

(1) beregning av ordinær årlig (forskudds)premie etter pensjonsgrunnlaget som omtalt foran avsnitt 4.2.3,
(2) endelig beregning og avregning av samlet årspremie ved forsikringsårets utgang som beskrevet foran avsnitt 3.2, og
(3) anvendelse av årets overskudd til å dekke det aller meste av ”reguleringspremie” til Fellesordningen, samt andre premier i tillegg til ordinær (forskudds)premie, jf. foran avsnitt 3.2.1 og 3.2.2,

medfører at denne bestemmelsen vil få en særlig betydning for anvendelsen av overskuddsmidler. Dette fremgår klarest av vedtektene § 4-1 annet ledd nr. 4 bokstav a) som forutsetter at en del av overskuddet allerede er benyttet direkte - en bloc - til dekning av ”fellesordningenes” samlede kostnader ved lønnsregulering og G-regulering. Som det fremgår av vedtektene § 4-1 annet ledd nr. 4 bokstav b), er det bare *resten av overskuddet*, dvs. overskudd ut over det som går til dekning av merpremien for og fondssikringen av de økte pensjonsrettigheter beregnet ved årets utgang, som blir fordelt etter bidragsprinsippet i loven § 8-1.

Denne ordningen er det gjort nærmere rede for foran avsnitt 3.2. Det fremgår der at ordningen medfører at:

- finansavkastning ut over grunnlagsrenten i hovedsak blir fordelt i samsvar med bidragsprinsippet i lov om forsikringsvirksomhet § 8-1 fordi "reguleringspremien" til Fellesordningen fordeles mellom pensjonsordningene ut fra hvor stor premiereserve som knytter seg til den enkelte ordning og ikke etter pensjonsgrunnlagene (foran avsnitt 4.2.3(2)). Reelt blir derfor hver pensjonsordning tilført avkastning i samsvar med hvilken avkastning midler tilsvarende premiereserven har gitt,
- endelig avregning av den enkelte pensjonsordnings premieansvar først skjer ved årets utgang når samlet finansavkastning lar seg beregne.

En del av finansavkastningen ut over grunnlagsrenten har imidlertid hittil også vært benyttet på tilsvarende måte til å dekke premietillegg til Fellesordningen for andre ikke forsikringsbare ytelser, dvs. ytelser som hittil har inngått ved fordeling av årspremien til Fellesordningen ut fra pensjonsgrunnlagene i de enkelte pensjonsordninger. I den utstrekning dette har skjedd, vil denne del av overskuddsmidlene også reelt bli fordelt mellom pensjonsordningene etter reglene om fordeling av årspremien til Fellesordningen. Dette vil gi utjevningsvirkninger i strid med bidragsprinsippet i lov om forsikringsvirksomhet § 8-1. En slik fordeling innebærer at pensjonsordninger innenfor Fellesordningen med store premiereserver og tilsvarende større bidrag til det samlede overskuddet, ikke kommer like godt ut som om fordelingen var basert på bidragsprinsippet. Det samme ville være tilfelle – og med betydelig større omfordelingsvirkninger – dersom også reguleringspremien til Fellesordningen var blitt fordelt mellom pensjonsordningene etter størrelsen av pensjonsgrunnlaget i de enkelte pensjonsordningene, i stedet for som i praksis hittil å bli dekket direkte ved bruk av overskuddsmidler (foran avsnitt 4.2.3).

Overskudd i forsikringsåret ut over det som blir anvendt til dekning av premie til Fellesordningen, skal fordeles mellom de enkelte pensjonsordninger etter bidragsprinsippet i loven § 8-1. Det følger imidlertid av vedtektene § 4-1 annet ledd nr. 4 bokstav a) at beregningen av hvor stor del av årets samlede overskudd KLP har rett til å tilbakeholde, skal foretas ut fra størrelsen av overskuddet før noe av overskuddet er benyttet til å dekke merkostnadene ved lønnsøkning og G-regulering. Som det fremgår av denne bestemmelsen, kan dette bety at alt gjenstående overskudd dermed blir tilbakeholdt av KLP til styrking av egenkapitalen og fordelt mellom selskapets egen (grunn)kapital og medlemmenes egenkapital, jf. foran avsnitt 3.3.

4.3.2 Endringer i KLPs praksis

KLPs praksis på dette området betyr at det meste av de overskuddsmidler som skriver seg fra finansavkastning ut over grunnlagsrenten, blir direkte anvendt i forbindelse med det årlige oppgjøret av pensjonsordningenes premieansvar. Dette - sett i sammenheng med enkelthetene når det gjelder beregningen av ulike deler av premien til Fellesordningen – gjør at KLP neppe i tilstrekkelig grad får synliggjort overfor forsikringstakerne og omverdenen hvor stor finansavkastningen, ut over grunnlagsrenten, reelt er. Når den største delen av overskuddet i praksis er benyttet direkte til å dekke reguleringspremien, vil det heller ikke fremgå hvor stor del den enkelte pensjonsordning reelt tilføres av slike overskuddsmidler. Det er bare

unntaksvis – når overskuddet er utilstrekkelig til å dekke reguleringspremien og KLP må kreve resten innbetalt som særskilt reguleringspremie – at de reelle forhold synliggjøres. I andre livselskaper derimot vil en pensjonsordnings andel av overskudd bli tilført premiefondet og alltid fremgå av kontoutskrift før det disponeres av forsikringstakeren på annen måte.

Den endring KLP nå vil gjennomføre i sin praksis når det gjelder beregning og oppgjør av premieansvar, basert på et skille mellom ordinær forsikringsteknisk (forskudds)premie, "reguleringspremie" og andre tilleggspremier, vil innebære at fordelingen av overskuddsmidler helt frikobles fra oppgjøret av premieansvaret og i hovedsak vil foregå på samme måte som i andre livselskaper. Dette er det redegjort nærmere for foran avsnitt 3.2.1 og 2.2. Den nye praksis på disse områder vil også bety at fordelingen av overskuddet i sin helhet vil skje med utgangspunkt i bidragsprinsippet i lov om forsikringsvirksomhet § 8-1, og at en pensjonsordnings andel av overskuddet vil bli tilført et premiefond knyttet til ordningen.

4.3.3 Forholdet til forsikringsvirksomhetsloven

Det kan prinsipielt reises spørsmål om KLPs praksis hittil når det gjelder disponering og fordeling av forsikringsteknisk overskudd, til dels har vært i strid med forsikringsvirksomhetsloven § 8-1 med tilhørende regelverk. KLPs dispensasjon fra lovens bestemmelser omfatter kun § 7-6 om premier, men som det fremgår foran avsnitt 2.1.5, vises det i dispensasjonen til at KLP skal kunne "videreføre sitt nåværende forsikringsprodukt". Hvilken betydning skal dette tillegges i forhold til andre bestemmelser i loven som vil være av betydning for KLPs produktutforming?

KLPs prinsipper for premieberegning og tilhørende praksis vedrørende disponering av overskudd kan hevdes å være så nært knyttet til utformingen av pensjonsordningene i Fellesordningen, at KLPs dispensasjon ved en naturlig tolkning må antas i nødvendig utstrekning også å omfatte lovens regler om forsikringsteknisk overskudd og disponeringen av dette. I tillegg kommer at beregningsgrunnlaget for Fellesordningen er godkjent av Kredittilsynet, og at reglene i KLPs vedtekter om disponeringen og fordelingen av overskudd også har slik godkjennelse. Dette er momenter som vil måtte tillegges betydelig vekt ved tolkningen av dispensasjonens rekkevidde. Etter at KLP nå gjennomfører endringer i sin praksis på disse områder, er det her ikke grunn til å gå nærmere inn på disse spørsmål. En praksis i KLP som ville innebære at også reguleringspremien til Fellesordningen ble fordelt mellom pensjonsordningene etter pensjonsgrunnlagene og deretter dekket av overskuddsmidler, ville imidlertid få slike omfordelingsvirkninger i forhold til bidragsprinsippet i lov om forsikringsvirksomhet § 8-1, at en uttrykkelig dispensasjon ville være påkrevd.

4.4 Forsikringstekniske avsetninger (fondssikring)

4.4.1 Avsetningskrav i kollektiv livsforsikring

Lov om foretakspensjon § 9-1 fastsetter at premiereserven (avsetningene) for en pensjonsordning til enhver tid skal være så stor at den er tilstrekkelig til å sikre

opptjente pensjonsrettigheter. Premiereserven er et rent forsikringsteknisk beregnet uttrykk for nåverdien av et livselskaps forsikringsforpliktelser knyttet til pensjonsordningen til enhver tid. Premiereserven for den enkelte pensjonsordning vil derfor være en del av de samlede forsikringstekniske avsetninger (ofte kalt forsikringsfondet) som et livselskap plikter å føre opp i selskapets balanse som "gjeldspost" på passivasiden, jf. § 8-2 i lov om forsikringsvirksomhet som gjelder et livselskaps samlede forsikringsforpliktelser.

Selskapet skal også sørge for til enhver tid å ha en formuesmasse – verdiberegnet etter gjeldende regnskapsregler - oppført på aktivasiden i balansen som minst tilsvarer det samlede avsetningskravet til enhver tid. Det følger av reglene om kapitalforvaltning hvilke aktiva som kan inngå i den del av formuesmassen som skal dekke pliktige avsetninger i forsikringsfondet. Disse forhold er det gjort nærmere rede for i NOU 2001: 24 s. 85 flg. Det fremgår der at formuesmassen er gjenstand for fellesforvaltning, slik at ingen del av formuesmassen er særskilt tilordnet den enkelte pensjonsordning til dekning av dennes premiereserve.

I samsvar med disse reglene har det vært vanlig oppfatning at et kollektivselskap som regel må kreve årlig premie forskuddsbetalt ved begynnelsen av året, og at det ikke kan påta seg nye forsikringsforpliktelser, f.eks. som følge av lønnsøkning i året, uten omgående innbetaling av premie (foran avsnitt 4.2.2). Dette er ment å sikre at forsikringsforpliktelsene ikke øker uten at formuesmassen samtidig øker tilsvarende. Selv kortsiktig premiekreditt er antatt normalt å være i strid med lov- og forskriftsverket, jf. loven § 7-1, men et slikt krav fremgår ikke uttrykkelig av regelverket, jf. forsikringsavtaleloven §§ 14-1 og 19-5. En slik hovedregel vil få særlig betydning i kollektiv forsikring fordi en må regne med at både lønnsgrunnlaget og arbeidsstokkens sammensetning vil endre seg i løpet av et forsikringsår med den følge at premietillegg ofte må beregnes og betales under året.

Denne oppfatningen av regelverket innebærer at et livselskap som hovedregel må få premie beregnet og innbetalt omlag samtidig med at forsikringsforpliktelsene øker, f.eks. som følge av tilgang på arbeidstakere, lønnsforhøyelse og G-regulering, eller sikring av særlige ikke forsikringsbare ytelser. Lov om foretakspensjon åpner bare i enkelte tilfelle for at foretaket kan foreta innbetaling av skyldig beløp i ettertid, se loven §§ 9-2(2) og (3), 9-5(2) og 11-1(4). I andre tilfeller skulle således et livselskap normalt ikke kunne gi "kreditt" når det gjelder premieinnbetaling fra foretakene, f.eks. ved at en del av premien beregnes og innkreves ved slutten av året som premietillegg. Noe annet vil i tilfelle forutsette at premietillegget ikke lar seg beregne og fakturere før ved årets utgang, se forskrift 16. desember 1998 nr. 1241 om årsregnskap m.m. for forsikringsselskaper § 4-18 første ledd bokstav a).

4.4.2 Avsetningspraksis i KLP

De alminnelige regler om krav til forsikringstekniske avsetninger og reglene om kapitalforvaltningen gjelder også for KLP. KLP har opplyst at størrelsen av forsikringstekniske avsetninger i hovedsak beregnes på samme måte som for netto-ordninger i henhold til lov om foretakspensjon. Dette vil innebære at man beregner avsetningskravet for hver enkelt arbeidstaker i Fellesordningen, hensett til standardberegnet folketrygd, alder, kjønn mv. Avsetningen er til enhver tid lik lineært opptjent fripolise multiplisert med engangspremien for vedkommende**s** alder og kjønn. Avsetningskravet beregnes således ut fra de forhold som inngår ved

beregningen av de samlede årspremier som Fellesordningen må tilføres, og ikke etter de prinsipper som ligger til grunn for beregningen av årspremien for den enkelte pensjonsordning, jf. foran avsnitt 4.2.3.

Virkningen av regelverkets bestemmelser om avsetninger og kapitalforvaltning blir likevel til dels andre når de gis anvendelse på KLPs virksomhet. Dette skyldes først og fremst at KLP foretar endelig beregning av avsetningskrav og samlet årspremie for de enkelte pensjonsordninger ved årets utgang, og at det deretter foretas oppgjør av samlet premieansvar ved avregning av forskuddsbetalte terminer, andel av årets overskudd og i tilfelle tilleggsinnbetaling av udekket rest, se foran avsnitt 3.2.2.

Ved den beregning av ordinær årspremie (med visse antatte premietillegg i løpet av året) som KLP foretar ved forsikringsårets begynnelse, tas det i liten grad hensyn til forventet lønnsstigning og G-regulering av løpende pensjoner og oppsatte (fripolise)rettigheter og annen særlig økning av forsikringsforpliktelsene gjennom året. Årspremien beregnet på denne måten legges deretter til grunn ved beregningen av kvartalsvise premieterminer. Målet er at innbetalte terminer med tillegg av antatt finansavkastning (overskudd) i løpet av året til sammen fullt ut vil tilsvare det premievolum Fellesordningen må tilføres for at økning av forsikringsforpliktelsene i løpet av året, beregnet ved årets utgang, skal være fondssikret fullt ut. Lønnsutviklingen og omfanget av G-reguleringen vil vanligvis fastlegges ved tariffoppgjør og stortingsvedtak i første halvdel av forsikringsåret. Deretter foretar KLP beregning av de premietillegg dette betinger, men endelig oppgjør av samlet premieansvar er hittil normalt foretatt først ved årets utgang. Dette skyldes altså at årets finansavkastning ut over grunnlagsrenten (overskuddsmidler) blir trukket inn i det endelige oppgjør av premieansvaret fordi avkastningsresultatet først kan beregnes ved årets utgang.

Denne praksis innebærer at kravet til forsikringstekniske avsetninger i KLP, beregnet ut fra økningen i forsikringsforpliktelser blant annet som følge av årets lønnsøkning og G-regulering mv., normalt blir endelig fastlagt og fullt ut dekket av tilførte premiemidler først ved årets utgang, jf. KLPs vedtekter § 4-1 (foran avsnitt 4.3.1). Dette synes å ha gitt grunnlag for den oppfatning i KLP at avsetningskravet ikke kan eller vil være fullt ut oppfylt før det ved utgangen av året er foretatt avregning og oppgjør for den enkelte pensjonsordnings samlede premieansvar. Dette uttrykkes slik at prinsippene for foreløpig premieberegning ved begynnelse av året og de etterfølgende innbetalinger av forskuddsterminer normalt fører til at selskapets avsetninger vil ligge noe over minstekravet til avsetninger i perioden frem til vårens lønnsoppgjør, og deretter ligge noe under avsetningskravet for opptjente pensjonsrettigheter til enhver tid. Underdekningen vil imidlertid gradvis reduseres mot null frem til utgangen av året.

KLPs beskrivelse her har sammenheng med regnskapspraksis i KLP. KLPs regnskaper bygger på den hovedregel at krav på premie ikke blir inntektsført før kravet er beregnet og betalingsfrist fastsatt. Det fremgår foran avsnitt 3.2 og 3.3 at de kommuner og foretak som har pensjonsordninger i KLP har plikt som forsikringstakere til å dekke den tilleggspremie selskapet skal ha som følge av økningen av de pensjonsrettigheter arbeidstakerne vil opptjene i løpet av året, blant annet hensett til lønnsøkning og G-regulering, og at ansvaret for slik tilleggspremie prinsipielt oppstår på det tidspunkt økningen av KLPs forsikringsforpliktelser inntrer. Slike krav på premietillegg er hittil likevel ikke blitt omgående inntektsført eller krevet innbetalt av KLP, ganske enkelt fordi forutsetningen har vært at tilleggene til

slutt skulle dekkes av overskudd på finansavkastningen i samme år og ikke ved innbetaling. KLP har opplyst at man i stedet hver måned økte avsetningskravet med 1/12 av antatt/beregnet økning i forsikringsforpliktelsene på grunn av årets lønnsutvikling og G-regulering. Denne regnskapspraksis har ikke skapt problemer. Normalt økte KLPs formuesmasse omtrent tilsvarende som følge av at den finansavkastning KLP fortløpende mottok representerte et noenlunde tilsvarende månedlig overskudd, dvs. finansavkastningen ut over grunnlagsrenten. Dette forklarer hvorfor endelig beregning av avsetningskrav og selve oppgjøret av forsikringstakernes premieansvar først kunne foretas ved årets utgang, etter at det var blitt klart hvor stor finansavkastningen ut over grunnlagsrenten var blitt.

Denne praksis medførte reelt at forsikringstakerne i KLP – vurdert ut fra prinsippet om forskuddsbetaling av premier - fikk en kortsiktig kreditt fordi oppgjøret av premieansvaret først ble foretatt ved årets utgang, og fordi årets overskudd på finansavkastningen ble benyttet til å dekke deler av premieansvaret før vanlig fordeling av overskudd ble foretatt. Dessuten vil KLP i perioden fra lønnsoppgjøret til årets utgang ha en finansiell risiko knyttet til kravet på slik tilleggspremie (foran avsnitt 3.4 og 4.1.3). Det påpekes der at dette likevel ikke er til hinder for at KLPs krav på tilleggspremie fra forsikringstakerne i Fellesordningen likevel inngår i KLPs formuesmasse og dermed blir en del av de aktiva som kan benyttes til dekning av forsikringstekniske avsetninger. Dette fremgår også av forskrift 16. desember 1998 nr. 1241 om årsregnskap m.m. for forsikringsselskaper § 4-18 første ledd bokstav a), og av EU/EØS direktivet 92/96/EØF art. 21 nr. 1 bokstav B, bokstav h). I forhold til disse reglene er det ikke oppgjørstidspunktet, men det tidspunkt da kravet oppstår som vil måtte bli avgjørende, men en forutsetning er selvsagt at kravet er presisert og varslet.

De endringer som KLP er i ferd med å gjennomføre når det gjelder beregning og oppgjør av premieansvar (foran avsnitt 4.2 og 3), vil bringe betydelige endringer i den praksis som hittil har vært fulgt. Disse endringene synes å måtte innebære at:

- avsetningskravene beregnes etter hvert som forsikringsforpliktelsene oppstår,
- premietillegg for økte forsikringsforpliktelser som oppstår i løpet av forsikringsåret, blir beregnet og innkrevd etter hvert som forpliktelsene oppstår,
- overskudd trekkes ikke inn i oppgjøret av premieansvaret, men blir gjenstand for vanlig fordeling etter gjeldende regler, og
- behovet for endelig beregning av avsetningskrav og avregning av premier ved årets utgang bortfaller eller reduseres vesentlig.

4.5 Fripoliserettigheter mv.

I kommunale pensjonsordninger utstedes pensjonsbevis for opptjente rettigheter beregnet etter lønn og tjenestetid ved fratreden. Pensjonsgrunnlaget G-reguleres deretter frem til nådd pensjonsalder, se foran avsnitt 4.1.4. Som følge av Overføringsavtalen med Statens Pensjonskasse (foran avsnitt 2.1.3), gjelder her dessuten en del særregler ved gjeninntreden i offentlig stilling:

- ved senere gjeninntreden i kommunal eller statlig stilling, vil den tidligere tjenestetid gi grunnlag for tvungen medregning ved beregning av pensjon på grunnlag av sluttlønn og samlet tjenestetid (Overføringsavtalen §§ 2 og 4), dvs. tidligere tjenestetid anses opptjent i siste ordning,
- ved gjeninntreden tas en arbeidstaker opp som medlem uavhengig av alder,

- virkningen av medregningen, hvorved tidligere tjenestetid anses opptjent i siste ordning, er at oppsatt (fripolise)rettighet i den tidligere ordningen bortfaller, sml. lov om foretakspensjon §§ 4-11 og 4-12,
- ved nådd pensjonsalder vil samlet pensjon utbetales etter sluttlønn og samlet tjenestetid under ordningen for den siste offentlige arbeidsgiver (Overføringsavtalen § 5). Utbetalende ordning har imidlertid regressadgang til de ordninger hvor vedkommende tidligere var ansatt. Refusjonen beregnes ut fra pensjonsrett opptjent i refunderende ordning på medregningstidspunktet med tillegg av avkastning frem til tidspunktet for refusjon (Overføringsavtalen § 6),
- arbeidstakeren kan ikke flytte opptjente rettigheter med tilhørende midler til annen pensjonsinnretning, og premiereserve til sikring av slike rettigheter har hittil ikke fulgt med ved flytting av pensjonsordningen.

Disse prinsippene følger i hovedsak av Overføringsavtalen mellom Statens Pensjonskasse og de kommunale pensjonsinstitusjonene. Kommunale ordninger i andre selskaper enn KLP har tilsvarende ordning etter avtale mellom SPK og vedkommende kommune. Denne ordningen omfatter ikke pensjonsordninger for kommunale foretak.

I pensjonsordninger med ytelsesbasert foretakspensjon i privat sektor, utstedes egen fripolise for opptjente rettigheter beregnet etter lønn og tjenestetid ved fratreden. Rettsforholdet blir da annerledes:

- inntreden i ny privat eller offentlig stilling påvirker ikke opptjente rettigheter,
- i tilfelle hvor den nye ordningen har regler om medregning, gjelder reglene i lov om foretakspensjon §§ 4-11 til 4-13. En forutsetning for medregning er at arbeidstakeren samtykker i at premiereserve knyttet til fripolisen overføres til den nye pensjonsordningen. Opptjente rettigheter ved tjenestetid på lavere lønnsnivå, og med tilsvarende lavere premiereserve, vil etter § 4-12 få redusert betydning ved fastsettelse av samlede rettigheter i den nye ordningen fordi nivået bestemmes av overført premiereserve,
- fripolisen er et eget rettsforhold (lovens § 4-9) som kan flyttes til annet selskap, og følger derfor ikke med ved flyttingen av pensjonsordningen til annet selskap. Fripoliser oppreguleres ikke, men har rett til eget overskudd, noe som i praksis har vist seg å bety lite. Overskuddet har hittil stort sett gått til dekning av kostnadsoverforbruk og oppbygging av administrasjonsreserve i selskapene,
- hver pensjonsleverandør foretar utbetaling i henhold til sine forpliktelser uten samordning, unntatt ved sammenslåing etter lovens § 4-15.

5 Kommunale pensjonsordninger i andre livselskaper

5.1 Regelverket i andre livselskaper

Forsikringsforholdet for kommunale pensjonsordninger i de øvrige livselskapene er undergitt et regelverk som i hovedsak er bygget opp på samme måte som i KLP (jf. foran avsnitt 3.1). Det skilles således mellom selve forsikringsavtalen, tilhørende standardvilkår, og vedtekter for pensjonsordningen. Vedtektene er tilpasset de krav tariffavtalene stiller og har derfor i alt vesentlig samme innhold som KLPs vedtekter for Fellesordningen. En prinsipielt viktig forskjell er imidlertid at det i de øvrige livselskapene er *forsikringsavtalen med tilhørende standardvilkår* som er bestemmende for rettigheter og plikter i forsikringsforholdet. Vedtektenes bestemmelser er bare del av forsikringsforholdet i den utstrekning forsikringsavtalen og vilkårene henviser til dem. Vedtektene virker derfor i større grad som en ramme for pensjonsordningen.

Selve forsikringsavtalen synes også å utgjøre en vesentlig viktigere del av regelverket for de kommunale pensjonsordningene i de øvrige selskapene. I samsvar med de krav til innhold som oppregnes i standardvilkårene, blant annet når det gjelder ytelser og premier, forutsettes en rekke av de sentrale forhold i praksis å bli regulert uttrykkelig i selve forsikringsavtalen. Dette åpner for en viss valgfrihet og innslag av ”skreddersøm” ved utformingen av den enkelte pensjonsordning. De kommunale pensjonsordningene i de øvrige selskapene får derfor ikke helt samme karakter av standardprodukt som i KLP. Hovedlinjene må likevel bli de samme, ganske enkelt fordi pensjonsordningene må ligge innenfor rammen av gjeldende tariffavtaler.

5.2 Produktutformingen

5.2.1 Hovedpunkter

De øvrige livselskapene har som nevnt utviklet og markedsført kommunale pensjonsprodukter med utgangspunkt i de rammer som følger av tariffavtalene i kommunal sektor (foran avsnitt 2.2). Pensjonsordningene dekker således et tilsvarende spekter av ytelser, dvs. alderspensjon, uførepensjon, etterlattepensjoner og - stort sett - også AFP-pensjoner og andre særlig ytelser forutsatt i tariffavtalene. Ytelsene bestemmes imidlertid formelt og reelt – som i KLP - med utgangspunkt i hvor stor del av samlet pensjon for den enkelte arbeidstaker som ytelsene fra folketrygden må ventes å dekke (foran avsnitt 4.1.2). Samordningsloven gjelder også for kommunale pensjonsordninger i andre selskaper enn KLP.

De øvrige selskapene har utformet sine kommunale produkter ut fra et klart skille mellom (1) pensjonsytelser hvor premier og avsetningskrav kan beregnes på forhånd etter vanlige forsikringstekniske prinsipper, og (2) særlige ytelser som skal

dekkes i henhold til tariffavtalen, men som ikke på forhånd lar seg premiesette ut fra vanlige risikofaktorer og forsikringstekniske beregninger. Dette gjelder blant annet:

- oppregulering av opptjente rettigheter og løpende pensjoner som følge av lønnsutvikling og G-regulering i forsikringsåret,
- bruk av rett til AFP-pensjon,
- uttak av pensjon før pensjonsalderen, blant annet etter 85-års regelen,
- endring av ytelsesnivået i folketrygden,
- forskjell mellom standardberegnet og utbetalt folketrygd.

Disse ytelsene og enkelte andre særlige forhold blir derfor i første omgang holdt utenfor den vanlige forsikringstekniske beregning av årlige forskuddspremier og avsetningskravene. Inntrer vilkårene for slike ytelser, forutsettes imidlertid slike forpliktelser å inngå som en del av selskapets forsikringsforpliktelser, noe som fører til økte ytelser og avsetningskrav i forsikringsåret. Normalt må det derfor – på samme måte som ved endringer i arbeidsstokken i løpet av året - fortløpende foretas etterberegning og innbetaling av tilleggspremier (jf. foran avsnitt 4.1.3 til 4.1.6). Økningen i forsikringsforpliktelsene er knyttet til det tidspunkt pensjonsordningen skal belastes med en særskilt engangspremie til dekning av kostnadene, herunder avsetninger til sikring av fremtidige utbetalinger.

I forhold til arbeidstakernes pensjonsrettigheter ligger derfor de kommunale pensjonsprodukter i de øvrige livselskapene rettslig og økonomisk så å si helt på linje med KLPs standardprodukt. Forsikringsrettslig blir også pensjonsleverandørenes risikoposisjon i hovedsak den samme (nedenfor avsnitt 5.3). Dette medfører at pensjonsordningene – på samme måte som i KLP – reelt virker i hovedsak som nettoordninger i forholdet mellom forsikringstakeren og selskapet (foran avsnitt 4.1.1 og 4.1.7). Det har da for så vidt mindre betydning at kommunale pensjonsordninger i de øvrige selskaper heller ikke i utgangspunktet fremtrer som bruttoordninger.

Den vesentlige forskjell mellom kommunale pensjonsordninger i KLP og de øvrige livselskapene gjelder finansieringssystemet, dvs. prinsippene for premieberegningen. Dette er det redegjort for nærmere foran avsnitt 4.2. Det fremgår der at gjeldende lov- og forskriftsverk antas å være til hinder for at de øvrige livselskapene for premieformål organiserer de kommunale pensjonsordninger innenfor fellesordninger slik som i KLP, og således etablerer en premieberegningspool for gjennomsnittsberegning av premiene for de enkelte pensjonsordninger. Dette forhindrer de øvrige livselskapene fra å benytte et finansieringssystem for kommunale pensjonsordninger som er i samsvar med de krav Hovedtariffavtalen i kommunal sektor stiller. Dette er en konsekvens av Arbeidsrettens dom 8. oktober 2002 (nedenfor avsnitt 4.4). Redegjørelsen nedenfor avsnitt 5.2 og 5.3 tar derfor utgangspunkt i de øvrige livselskapenes kommunale pensjonsprodukter slik de var utformet før denne dommen.

5.2.2 Gjennomføringsmåten

De virksomhetsregler som gjelder for de øvrige livselskapene, uavhengig av om pensjonsproduktene retter seg til offentlig eller privat sektor, har gjort det nødvendig for selskapene rettslig og praktisk å velge til dels andre fremgangsmåter og kontraktsvilkår ved produktutformingen enn de som ligger til grunn for KLPs praksis i kommunal sektor.

Dette innebærer, for det første, at de årlige premier og avsetninger for pensjonsordningene hittil er beregnet særskilt for hver pensjonsordning slik som redegjort for foran avsnitt 4.2.2. I hovedsak foretas beregningene ut fra de forsikringstekniske beregningsgrunnlag selskapene ellers benytter. Beregningsrenten er imidlertid lavere og ligger på samme nivå som i KLP, dvs. 3,4 prosent mot ellers om lag 3,8 prosent.

For det annet må selskapene beregne årspremien for pensjonsordningen med bindende virkning ved årets begynnelse slik at årspremien kan innbetales forskuddsvis for et år av gangen eller i terminer i løpet av året (foran avsnitt 4.2.2). Beregningen skjer da ut fra foreliggende lønnsnivå og pensjonsgrunnlag med fradrag for standardberegnet folketrygd på dette tidspunkt. Dessuten gis det et overslag over antatt tilleggspremie for økte forpliktelser vedrørende ikke forsikringsbare ytelser som ventes å oppstå i løpet av året, og i samsvar med dette kan det etableres et bufferfond for særskilte engangspremier for slike forpliktelser beregnet i løpet av året etter hvert som forpliktelsene oppstår.

Videre benyttes det forsikringsvilkår som innebærer at endringer i arbeidsstokken og økning i forsikringsforpliktelser i løpet av forsikringsåret skal anses som *utvidelse* av forsikringen. I så fall kan det etter forsikringsvilkårene beregnes tilleggspremier, også etter annet forsikringsteknisk beregningsgrunnlag enn opprinnelig benyttet, med virkning fra den dag melding om utvidelsen er sendt til selskapet. Slike bestemmelser gjør det mulig for et selskap å beregne særskilte engangspremier i tilfelle hvor forsikringsforpliktelsen vil øke som følge av lønnsutvikling og G-regulering av opptjente rettigheter eller som følge av at arbeidstakere gjør bruk av adgang til å fratre med rett til pensjon før nådd aldersgrense (jf. foran avsnitt 4.1).

Selv om slike tilleggspremier prinsipielt forfaller til betaling etter påkrav i samsvar med forsikringsavtalelovens regler, og derfor forutsettes dekket omtrent samtidig med utvidelsen av selskapets forsikringsforpliktelser (foran avsnitt 4.1.3 og 4.4.1), åpner forsikringsvilkårene for at det kan avtales henstand på inntil 6 måneder. Avtalefriheten på dette punkt kan, i forhold til de økninger i ytelsene det her dreier seg om, i praksis innebære at endelig årspremie for pensjonsordningen ikke trenger å være brakt på det rene og fullt ut oppgjort før mot slutten av forsikringsåret.

For det tredje benyttes det også forsikringsvilkår som inneholder helt generelle forbehold med rett for selskapet til å endre forsikringsvilkår og premier dersom det inntrer forhold som er vesentlig forskjellig fra forutsetningene i beregningsgrunnlaget. En økning av forsikringsforpliktelsene som følge av betydelig reduksjon av ytelsesnivået i folketrygden vil således utvilsomt omfattes av slike bestemmelser, og det samme gjelder andre økte forsikringsforpliktelser og vesentlig endringer i risikoforløpet i selskapet. Slike forhold vil betinge særskilt premietillegg, normalt i form av engangspremie til dekning av økte krav til forsikringstekniske avsetninger.

For det fjerde inneholder forsikringsvilkårene bestemmelser hvoretter en økning av selskapets forsikringsforpliktelser i løpet av forsikringsåret bortfaller, eller pensjonsordningen skal opphøre, dersom skyldig premier eller premietillegg ikke betales innen de fastsatte frister. I forsikringsforholdet med andre livselskaper enn KLP er det således også forsikringstakeren og i siste omgang de forsikrede som må bære den rettslige og økonomiske risiko knyttet til forhold som forutsettes å øke forsikringsforpliktelsene i løpet av forsikringsåret, jf. foran avsnitt 4.1 og 3.4.

For det femte skal forsikringsteknisk overskudd fordeles mellom pensjonsordningene etter bidragsprinsippet i lov om forsikringsvirksomhet § 8-1 med

tilhørende forskrift. Risikoresultatet for pensjonsordninger i kommunal sektor beregnes likevel til dels atskilt fra risikoresultatet i privat sektor. Bidraget til overskudd fra finansavkastningen må også beregnes særskilt fordi premiene for kommunale pensjonsordninger blir beregnet ut fra en lavere beregningsrente enn det avkastningsnivå selskapet ellers legger til grunn**.** Pensjonsordningens andel av overskuddet kan ikke trekkes direkte inn i oppgjøret av premieansvaret. Tilført overskudd skal i sin helhet godskrives premiefondet etter utgangen av forsikringsåret. Det er ikke knyttet noe overskuddsfond for pensjonister til kommunale pensjonsordninger. Forklaringen er at pensjonene blir G-regulert uavhengig av årets overskudd, og at oppsatte rettigheter, som ikke utgjør egne rettsforhold (fripoliser), også blir G-regulert. Imidlertid har selskapene etter forsikringsvilkårene rett til selv å belaste premiefondet dersom premier ikke blir betalt innen betalingsfristen, og økonomisk sett trenger derfor sluttresultatet ikke å bli så svært forskjellig.

De øvrige regler om fordeling av overskudd i livselskapene fører således til at en forsikringstaker får godskrevet sin andel av årets overskudd først i det etterfølgende år. Dette skyldes at fordeling av overskudd foretas etter at årsregnskapet er fastsatt, og overskuddet tilføres premiefondet i forbindelse med utsendelse av kontoutskriftene til forsikringstakerne. I forhold til KLPs praksis dreier det seg her om en viss forskyvning i tid som vanligvis vil være av betydning for forsikringstakernes likviditetssituasjon.

De ulikheter som hittil har foreligget mellom kommunale pensjonsordninger i KLP og de øvrige livselskapene knytter seg etter dette først og fremst til *selve beregningen av premien, periodisering av premieinnbetalinger og oppgjøret av forsikringstakerens premieansvar* (se nærmere nedenfor avsnitt 5.3 og 5.4). Selskapene kan ikke benytte en fremgangsmåte for beregning av premiene for kommunale pensjonsordninger med så betydelige innslag av gjennomsnittsberegning som er karakteristisk for den praksis KLP hittil har fulgt. Dette kan føre til at premienivået i større grad varierer fra år til annet.

Også de andre livselskapene inkluderer som regel et forhåndsanslag over årets kostnader ved forpliktelser og ytelser som ikke lar seg premiesette på forhånd. Likevel vil nok de engangspremier for slike ytelser som beregnes og innkreves i løpet av forsikringsåret, lettere fremtre som særskilte premietillegg til den forskuddsbetalte årspremie. På bakgrunn av KLPs praksis på området gir derfor flere selskaper forsikringstakerne overslag over antatte årskostnader og oppfordrer til innbetaling av tillegg til beregnet årlig forskuddspremie som kan fungere som bufferfond. Livselskapene kan således ikke benytte pensjonsordningens andel av årets overskudd for å dekke tilleggene før overskuddet er tilført pensjonsordningens premiefond.

Ulikheter i premieberegning og bruk av overskudd ved oppgjør av premieansvar, samt uklare grenser mellom forsikringstakernes premieansvar i KLP og deres ansvar som medlemmer av Fellesordningen (foran avsnitt 3.2 og 3), gjør det vanskelig uten videre å sammenligne det reelle premienivå for en pensjonsordning i KLP og pensjonsordning i et av de øvrige selskaper. Dette – sammen med ulikheter av mer formell art ved utformingen av regelverket for pensjonsordningene - bidrar vesentlig til at gjennomsiktigheten i markedet for kommunale pensjonsordninger blir mindre enn ønskelig ut fra konkurransesynspunkt.

5.3 Regelverksbakgrunn for produktutformingen

Kredittilsynet har i et brev av 16. desember 1998 til Statens Pensjonskasse kommet utførlig inn på de prinsipielle spørsmål knyttet til henholdsvis KLPs og de øvrige selskapenes ansvar og risikoposisjon som leverandør av kommunale pensjonsordninger, se vedlegg 5.2. Det fremgår der at det etter Kredittilsynets oppfatning foreligger slike forskjeller mellom institusjonene og det lov- og forskriftsverket de er undergitt, at det bare er de kommunale pensjonsordninger i KLP som kan karakteriseres som bruttoordninger i samsvar med de krav tariffavtaler i kommunal sektor angir. Det anføres videre at de øvrige selskapene heller ikke – på samme måte som KLP - kan overta ansvar for pensjonsordninger utformet som bruttoordninger, eller avgi slik bruttogaranti som etter Kredittilsynets oppfatning er knyttet til pensjonsordningene i KLP. Synspunktene i brevet ble kort tid etter retningsgivende for Kredittilsynets merknader til de kommunale pensjonsprodukter i andre livsforsikringsselskaper enn KLP (1999).

Ved vurderingen av synspunktene i Kredittilsynets brev er det flere forhold som må tas i betraktning. For det første, det synes å ha vært en vanlig oppfatning på den tiden at KLPs ansvar knyttet til pensjonsordninger i Fellesordningen omfattet bruttogaranti og G-regulering, og at forpliktelsene var sikret ved et felles ansvar for forsikringstakerne. En ventet således at KLP i praksis ikke ville påberope seg bestemmelser i regelverket som ga adgang til å redusere ytelsen i tilfelle av manglende premiebetaling fra en forsikringstaker. Det må antas at Kredittilsynet har tatt utgangspunkt i slike oppfatninger. For det annet, KLPs regelverk er redaksjonelt omarbeidet siden 1998. Dette kan ha medført at begrensningene i KLPs ansvar knyttet til pensjonsordninger i Fellesordninger har kommet klarere frem i det någjeldende regelverk (foran avsnitt 3.1).

Banklovkommisjonen må – ved vurderingen av de spørsmål som for tiden knytter seg til kommunale pensjonsordninger - legge til grunn KLPs regelverk slik det nå fremtrer i forsikringsvilkår og vedtekter for Fellesordningen. En viser til den betydning synspunktene i Kredittilsynets brev har hatt for utformingen av kommunale pensjonsprodukter i andre livselskaper enn KLP, og til at synspunktene – i den utstrekning de fortsatt er dekkende – vil kunne få vesentlige virkninger for fremtidig konkurranse i pensjonsmarkedet. For *Banklovkommisjonen* blir derfor et sentralt spørsmål om det er samsvar mellom Kredittilsynets oppfatninger fra 1998 og KLPs regelverk slik det i dag er utformet. De relevante deler av KLPs regelverk er utførlig drøftet foran avsnitt 3.3 og 4.1. Konklusjonene der er:

- at KLPs forsikringsrettslige ansvar ikke innbefatter noen bruttogaranti eller plikt til G-regulering,
- at slikt ansvar bare oppstår i den utstrekning KLP har mottatt premie til forsikringsmessig dekning av ansvaret, og
- at de øvrige forsikringstakere i fellesordningen ikke har noe felles ansvar for premie som ikke dekkes av en forsikringstaker.

Disse konklusjonene avviker prinsipielt fra det som tidligere synes å ha vært vanlig oppfatning. Det er derfor behov for å foreta en nærmere analyse og vurdering av i hvilken utstrekning hovedsynspunktene i Kredittilsynets brev fortsatt er dekkende.

(1) I brevet til Statens Pensjonskasse drøftes først de prinsipielle spørsmål som er knyttet til kommunale pensjonsordninger i KLP og KLPs virksomhet generelt, og som det her er redegjort for foran i avsnitt 2.1, kapittel 3 og avsnittene 4.1 og 4.2.

Disse uttalelsene tyder på at Kredittilsynet her bygger på det som var vanlig oppfatning på den tiden og legger derfor ikke vekt på at *rettslig sett* har heller ikke KLP *på forhånd* påtatt seg – ved bruttogaranti eller på annen måte - noen forpliktelse for de såkalte ikke forsikringsbare ytelser som skal dekkes etter tariffavtalene. Også KLPs forpliktelse oppstår først når forsikringstilfellet eller andre vilkår inntrer. I så fall må også KLPs beregning av hvilke ytterligere premiemidler Fellesordningen har behov for å få tilført når KLPs forsikringsforpliktelser øker som følge av G-regulering (eller andre ikke forsikringsbare forhold), foretas ut fra forsikringstekniske prinsipper på samme måte som når de øvrige selskaper beregner engangspremier i slike tilfeller. Dette er nødvendig for at KLP skal kunne beregne økningen i kravet til forsikringstekniske avsetninger som følge av de nye forpliktelser som er oppstått, og for at Fellesordningen skal bli tilført nødvendige midler til dekning av avsetningskravene.

(2) Brevet fra Kredittilsynet er her av interesse også fordi Kredittilsynet der gir uttrykk for hvordan kommunale pensjonsordninger i de øvrige livselskapene bør eller må utformes dersom ordningene skal unngå å komme i konflikt med de virksomhetsreglene selskapene er undergitt. Ved en sammenligning av disse synspunktene med fremstillingen foran, avsnitt 5.1 og 5.2, fremgår det at Kredittilsynets oppfatninger – naturlig nok - har fått bestemmende innvirkning på utformingen av kommunale pensjonsordninger i de øvrige livselskapene. I brevet til Statens Pensjonskasse, som særlig knytter seg til pensjonsordninger for kommunale foretak, uttaler Kredittilsynet generelt blant annet:

> ”Kredittilsynet har ved vurderingen lagt til grunn at livsforsikringsselskapene ikke har adgang til å gi garantier eller annen form for sikring av ytelser som ikke er forsikringsbare, herunder dekke ytelser/krav som det ikke er mulig å legge inn forutsetninger for i premiefastsettelsen etter forsikringstekniske prinsipper.
>
> …
>
> Innen privat pensjonsforsikring innbetales premie forskuddsvis for et år av gangen. Når kommunale pensjonsordninger (som må oppfylle kravene i Overføringsavtalen og tariffavtalen) skal sikres i et livsforsikringsselskap, vil det ikke være mulig å dekke alle ytelser forsikringsteknisk ved innbetaling av årlig premie [= forskuddspremie].
>
> Kredittilsynet legger til grunn at eneste mulige løsning er at livsforsikringsselskapene utarbeider produkter (innenfor de rammer forsikringsvirksomhetsloven setter bl.a. i §§ 7-5 til 7-7) hvor selskapene i forsikringsavtalen har forbeholdt seg adgang til å kunne kreve innbetaling av tilleggspremie i form av engangspremie for ytelser som det ikke er mulig å fastsette før forsikringstilfellet inntreffer, f.eks. på grunn av bruttogarantien og tilleggsytelser som skyldes den årlige G-reguleringen. Innbetaling av tilleggspremien må foretas på det tidspunkt forsikringstilfellet inntreffer, hhv. det tidspunkt G-reguleringen trer i kraft.”

Kredittilsynet påpeker videre at et slikt opplegg for andre livselskaper enn KLP, basert på *etterberegning* av engangspremier, ikke må forveksles med den ordning for *etterutligning* som KLP praktiserer i samsvar med sine vedtekter og reglene for gjensidige forsikringsselskaper i lov om forsikringsvirksomhet § 4-8. Slik etterutligning innebærer at

”…alle forsikringstakere innbetaler ytterligere premie når det i ettertid viser seg at det er betalt for lite premie på forskudd, og premieberegningssystemet forutsetter at reguleringer, bruttogaranti mv. skal være forsikret. Dersom det i henhold til avtale med forsikringstakerne, eller som følge av et produkts utforming, er forutsatt at det skal betales tilleggspremier som skissert ovenfor for nærmere angitte dekninger, er dette ikke å anse som et etterutligningssystem.”

Banklovkommisjonen viser til at også i KLP blir de tilleggspremier Fellesordningen må tilføres som følge av at vilkårene for oppregulering av pensjonsrettighetene eller andre ikke forsikringsbare ytelser er oppfylt, beregnet ut fra forsikringstekniske prinsipper (engangspremier), og deretter belastet eller fordelt mellom forsikringstakerne etter reglene om premieberegning i KLPs forsikringsvilkår og KLPs praksis for øvrig. Det dreier seg derfor her også for KLP om ”etterberegning” av tilleggspremie, og således ikke om ”etterutligning” i henhold til KLPs vedtektsbestemmelser om medlemsansvar gitt med hjemmel i lov om forsikringsvirksomhet § 4-8.

Slike tilleggspremier til KLP blir riktignok bare unntaksvis dekket ved innbetaling fra forsikringstakerne, se nærmere foran avsnitt 4.3 om anvendelsen av overskudd. De premiemidler som etter KLPs beregninger må tilføres Fellesordningen i slike tilfeller, vil i praksis nå bli dekket på flere måter, se foran avsnitt 3.2.3, hvorfra gjengis følgende:

” For det første, en normalt mindre del av premietillegg for lønnsutvikling og G-regulering er normalt blitt dekket innenfor de kvartalsvise premieterminer KLP har fastsatt for de enkelte pensjonsordninger ut fra pensjonsgrunnlagene i hver ordning. Dette skyldes at KLP allerede ved sin forhåndsberegning av samlet årlig premie til Fellesordningen normalt også har tatt noe hensyn til blant annet *antatt* lønnsøkning og G-regulering i forsikringsåret. Disse forhold er det nærmere redegjort for foran avsnitt 3.2.1, jf. nedenfor avsnitt 4.2.3 og 4.1. Det fremgår der at fordelingen mellom pensjonsordningene deretter er foretatt ut fra pensjonsgrunnlagene, og at resten av ”reguleringspremien” blir fordelt etter en annen fordelingsnøkkel fordi den i praksis er blitt dekket av finansavkastning ut over grunnlagsrenten.

For det annet, premietillegg til Fellesordningen for andre såkalte ikke forsikringsbare ytelser, f.eks. tidligpensjon før nådd pensjonsalder, har hittil i praksis blitt dekket dels ved et tillegg knyttet til ordinær årspremie og dels – om nødvendig for å dekke et restbeløp - ved KLPs egen direkte avregning mot de samlede overskudd fra finansavkastningen i forsikringsåret (foran avsnitt 3.2.2 og nedenfor avsnitt 4.3). Overskuddsmidler som benyttes på denne måte, er dermed også reelt blitt fordelt mellom pensjonsordningene ut fra pensjonsgrunnlagene, men KLPs praksis på dette området ventes nå å bli omlagt, se nedenfor avsnitt 3.2.4.

For det tredje, udekket rest av de premietillegg som Fellesordningen skal tilføres som følge av alle typer av ikke forsikringsbare ytelser i forsikringsåret, må i tilfelle deretter også dekkes ved en fordeling mellom pensjonsordningene i henhold til Forsikringsvilkårene for Fellesordningen pkt. 5 eller de særlige regler for fordeling av ”reguleringspremie”. Uavhengig av om inndekningen av premietillegg skjer via ordinær premieinnbetaling eller ved innbetaling av tilleggspremie, blir derfor fordelingen mellom pensjonsordningene i stor grad reelt bestemt ut fra pensjonsgrunnlagene for pensjonsordningene.

Udekket premietillegg blir altså ikke fordelt mellom pensjonsordningene etter den fordelingsnøkkel for underskudd i Fellesordningen som KLPs vedtekter § 2-2 angir. Det vesentlige her er derfor ikke at alle pensjonsordningene i tilfelle må betale tillegg til de ordinære – kvartalsvise – innbetalinger av premie i løpet av året for at Fellesordningen skal bli tilført nødvendige midler. Det avgjørende er hvilken del av KLPs regelverk som er grunnlaget for deres ansvar overfor KLP og dermed bestemmer fordelingen av ansvaret mellom pensjonsordningene, dvs. hvor meget KLP kan kreve av hver av dem (nedenfor avsnitt 3.3)."

(3) Kredittilsynet kommer i brevet deretter inn på hvilke virkninger *endringer i ytelsesnivået i folketrygden* vil ha i kommunale pensjonsordninger i henholdsvis KLP og de øvrige livselskapene. Kredittilsynet legger til grunn at en bruttoordning innebærer at pensjonsinnretningen - som følge av bruttogaranti - vil være forpliktet til å dekke den differanse som skyldes at ytelser utbetalt fra folketrygden blir lavere enn forutsatt ved premieberegningen. Kredittilsynet legger deretter til grunn at det i forsikringsforholdet er KLP som har risikoen for størrelsen av ytelsene utbetalt fra folketrygden, og uttaler blant annet:

"I *bruttoordninger* tas det utgangspunkt i at det skal oppnås et bestemt nivå på totalytelsene inkludert folketrygdens ytelser. Pensjonsordningens ytelser defineres som differansen mellom en bestemt total prosent av pensjonsgrunnlaget og *faktiske* folketrygdytelser til enhver tid. Reglene for beregning av ytelsene i folketrygden er utformet slik at ytelsenes eksakte størrelse først kan fastsettes når forsikringstilfellet er inntruffet.

…

En bruttoordning innebærer at pensjonsinnretningen er forpliktet til å dekke opp manglende folketrygdytelser dersom disse blir lavere enn forutsatt.

Det antas at det ved bruk av en differanseordning, kombinert med at det i tillegg foretas dekning med engangspremie for ytelser som ikke er forsikringsteknisk dekket gjennom innbetalingene i premiebetalingstiden, vil være mulig å sikre bruttogarantien på en måte som er tilfredsstillende i forhold til Overføringsavtalens (og tariffavtalens) krav. Private livsforsikringsselskaper (utenom KLP) må benytte differanseordninger, og fastsette premien på grunnlag av antatte ytelser fra folketrygden.

Etter Kredittilsynets oppfatning kan bruttogarantien i dag ikke forsikres i andre livsforsikringsselskaper enn KLP. Årsaken til at KLP kan forsikre bruttogarantien er blant annet at dette er et gjensidig selskap der det i vedtektene er bestemt at det kan innkalles ytterligere premie. KLP kan foreta en etterutligning på forsikringstakerne ved årets slutt for å dekke manglende premie som skyldes at grunnbeløpet i folketrygden og pensjonsgrunnlaget til medlemmene har utviklet seg annerledes enn det som er lagt til grunn i den beregnede forskuddspremie.

En annen medvirkende årsak til at KLP kan forsikre bruttogarantien er at selskapet har felles solidariske pensjonsordninger for de kommuner og kommunale foretak som er forsikringstakere, og hvor det benyttes et solidarisk premiesystem hvor den enkelte forsikringstaker betaler en andel av den samlede premie til fellesordningen basert på sine medlemmers andel av det samlede pensjonsgrunnlag."

De spørsmål Kredittilsynet her tar opp vedrørende hvilket ansvar KLP som "pensjonsinnretning" har i tilfelle av avvik mellom standardberegnet og utbetalt folketrygd, er det nærmere redegjort for foran avsnitt 4.1.2 og 4.1.7, jf. avsnitt 3.4.

Det fremgår der at *rettslig sett har* heller ikke KLP - etter reglene for Fellesordningen - *på forhånd* påtatt seg noen forpliktelse i forhold til forsikringstakerne som innebærer at selskapet har den økonomiske risikoen for slike avvik. Ved slike avvik kan og skal KLP sørge for at Fellesordningen tilføres tilleggspremier fra forsikringstakerne som i sum tilsvarer engangspremier beregnet etter den økning i forsikringsforpliktelsene avvikene medfører, og i tilfelle fordele premiebeløpet mellom pensjonsordningene etter Forsikringsvilkårene for Fellesordningen pkt. 5. Samtidig må forsikringstekniske avsetninger økes tilsvarende for å sikre forsikringsmessig dekning av det økte ansvaret. Heller ikke KLP kan derfor – ved bruttogaranti eller på annen måte – påta seg ansvar for slike tilleggsforpliktelser og sørge for at disse er sikret ved forsikringstekniske avsetninger, før selskapet har hatt mulighet til å beregne en forsikringsteknisk premie for tilleggsansvaret.

I KLP vil selvsagt ansvaret for de tilleggspremier Fellesordningen må tilføres som følge av at ytelsene fra folketrygden blir lavere enn forutsatt, fordeles mellom pensjonsordningene i Fellesordningen på vanlig måte etter forholdet mellom pensjonsgrunnlagene – og ikke etter KLPs vedtekter § 2-2. Gjeldende regelverk i KLP gir ikke grunnlag for å hevde at pensjonsordningene i KLP *forsikringsrettslig* må anses som "felles solidariske pensjonsordninger" for forsikringstakerne. KLPs vedtekter §§ 2-2 og 2-3 forutsetter begge at medlemsansvaret for underskudd i Fellesordningen og for innbetaling av egenkapitaltilskudd er et pro rata ansvar uten subsidiært solidaransvar (foran avsnitt 3.3). At omfanget av de enkelte forsikringstakernes premieansvar bestemmes ved en gjennomsnittsberegning ut fra pensjonsgrunnlagene, endrer ikke det forhold at hver forsikringstaker kun er ansvarlig for sin andel av de samlede premier som Fellesordningen må tilføres i hvert forsikringsår (foran avsnitt 4.2.3).

Den ordning som KLP må praktisere på dette området, tilsvarer derfor prinsipielt den modell som etter Kredittilsynets oppfatning bør legges til grunn av de andre livselskapene når det gjelder kommunale pensjonsordninger. Som nevnt foran avsnitt 5.2.2, har de andre livselskapene også rett etter forsikringsvilkårene til å kreve tillegg i form av engangspremier når utbetalte folketrygdytelser viser seg å bli lavere enn forutsatt ved premieberegningen. KLPs og de øvrige livselskapenes risikoposisjon på dette området er således den samme uten hensyn til om pensjonsordningene i utgangspunktet er utformet som "bruttoordninger" eller "differanseordninger".

Forsikringsrettslig kan de kommunale pensjonsordningene derfor heller ikke etter KLPs regelverk sies å være basert på "bruttogaranti" (foran avsnitt 4.1.7).

En annen sak er at de kommunale pensjonsordningene – uavhengig av om de er opprettet i KLP eller andre livselskaper - i praksis vil fungere *overfor de forsikrede* som om de var bruttoordninger. Dette skyldes imidlertid det *faktiske* forhold at de kommunale forsikringstakere så å si uten unntak dekker sitt ansvar overfor selskapet når økning av forsikringsforpliktelser ut over det som er forutsatt ved beregningen av de ordinære årlige premiene, gir selskapet krav på tilleggspremie. Det *forsikringsrettslige* forhold trer først klart frem dersom en av forsikringstakerne ikke dekker sin andel av tilleggspremiene (foran avsnitt 4.1.2 og 4.1.7). Dette gjelder uavhengig av om ansvaret for tilleggspremie grunnes på forsikringsavtalens vilkår eller på medlemsansvaret i et gjensidig selskap, og derfor også uavhengig av om pensjonsinnretningen er KLP eller et av de øvrige selskapene. I kommunal sektor vil risikoen for en forsikringstakers evne og vilje til å dekke sitt ansvar også være den samme enten pensjonsinnretningen er KLP eller et av de øvrige selskapene. En annen sak er at risikoen rent faktisk vil bero på om det er en kommune eller et foretak med

kommunale eierinteresser som er forsikringstaker, noe som også påpekes av Kredittilsynet.

(4) Kredittilsynet kommer i brevet deretter inn på de tilsvarende spørsmål knyttet til *G-regulering av løpende pensjoner og oppsatte rettigheter*. Også dette er såkalte ikke forsikringsbare ytelser fordi omfanget av oppreguleringen ikke vil være kjent når vanlig beregning av årlige forskuddspremier foretas. Det uttales blant annet:

> ”I henhold til Overføringsavtalen (og tariffavtalen) skal oppsatte og løpende ytelser sikres en regulering i takt med folketrygdens grunnbeløp. Kredittilsynet er av den oppfatning at det i private livsforsikringsselskaper (utenom KLP) ikke er mulig å sikre G-reguleringen på annen måte enn ved innbetaling av en engangspremie for reguleringen på det tidspunkt reguleringen foretas. Engangspremien vil være en tilleggspremie i forhold til årets ordinære premie. Slik dekning av G-regulering innebærer i praksis at det må innbetales en tilleggspremie en gang hvert år med virkning fra reguleringstidspunktet, som normalt er 1. mai.
>
> …
>
> Kredittilsynet vil presisere at det ikke vil være mulig for andre livsforsikringsselskaper enn KLP innenfor gjeldende regler i forsikringsvirksomhetsloven å sikre G-reguleringen av løpende pensjoner og oppsatte rettigheter før reguleringstillegget er gitt. …
>
> Bakgrunnen for at private livsforsikringsselskaper ikke kan sikre G-reguleringen før reguleringen har funnet sted, er hovedsakelig den samme som bakgrunnen for at disse selskapene ikke kan forsikre en bruttogaranti før pensjonstilfellet inntreffer. Det er hovedsakelig forsikringsvirksomhetsloven § 7-6, jfr. § 7-5, som er til hinder for at det kan opprettes en ordning i private livsforsikringsselskaper hvor en gruppe av forsikringstakere er kollektivt ansvarlig for finansiering av regulering av oppsatte og løpende pensjoner for forsikrede uavhengig av blant annet om den enkelte forsikringstakers virksomhet er opphørt på det tidspunkt reguleringen skal finne sted eller ikke. KLP har de dispensasjoner som er nødvendige for å kunne sikre regulering framover i tid av oppsatte og løpende pensjoner for kommunale foretak etter at foretaket har gått til opphør. Det vises igjen til at KLP er organisert som et gjensidig forsikringsselskap og har vedtektsfestet adgang til etterutligning.”

Kredittilsynet gir her uttrykk for i alt vesentlig de samme synspunktene som når det gjelder økte forsikringsforpliktelser som følge av endring av ytelser fra folketrygden og andre ikke forsikringsbare ytelser. Det vises derfor til bemerkningene ovenfor og til avsnitt 4.1.3 og 4.1.4 foran. Heller ikke etter KLPs regelverk er forsikringstakerne ”kollektivt ansvarlig for finansieringen av regulering av oppsatte og løpende pensjoner” slik at selskapet vil ”kunne sikre reguleringen framover i tid av oppsatte og løpende pensjoner for kommunale foretak etter at foretaket er gått til opphør”. Derimot vil både KLP og de øvrige livselskapene kunne sikre oppreguleringen *etter hvert som regulering finner sted,* men forutsetningen er da at det i det enkelte tilfelle blir innbetalt engangspremier til dekningen av de avsetninger økningen av forsikringsforpliktelsene vil betinge.

(5) De synspunkter som fremgår av Kredittilsynets brev av 16. desember 1998, svarer i alt vesentlig til de synspunkter på KLPs og de øvrige livselskapers rettslige stilling som senere fremkommer i NOU 2000: 28 Tjenestepensjon etter skifte av arbeidsgiver og strukturendringer i offentlig sektor. I denne utredningen er det betydningen av Overføringsavtalen med Statens Pensjonskasse som KLP har sluttet

seg til, som er det sentrale tema. Hovedsynspunktet der er at gjeldende lov- og forskriftsverk er til hinder for at de øvrige livselskapene påtar seg de forpliktelser Overføringsavtalen medfører. De spørsmål som oppstår i denne forbindelse er utførlig behandlet nedenfor avsnitt 7.10.

5.4 Arbeidsrettens dom av 8. oktober 2002

I Arbeidsrettens dom vedrørende bestemmelsene i Hovedtariffavtalen i kommunal sektor (foran avsnitt 2.1.3) legges det til grunn at kommunale pensjonsordninger innenfor Fellesordningen i KLP oppfyller de krav avtalen setter. Det konstateres samtidig at kommunale pensjonsordninger etablert i andre livselskaper ikke gjør dette fordi finansieringssystemet, dvs. systemet for premieberegning, ikke fyller de krav til kjønns- og aldersnøytralitet som følger av Hovedtariffavtalen, jf. foran avsnitt 4.2 hvor ulikhetene mellom KLP og de øvrige selskapene på dette området er omtalt. Derimot antar Arbeidsretten at de kommunale pensjonsproduktene i de øvrige livselskapene er utformet slik at det ytelsesspekter Hovedtariffavtalen omhandler, må antas å være "forsikringsmessig dekket" i avtalens forstand på samme måte som i KLP. Det fremgår for øvrig av en sammenligning med redegjørelsen foran avnitt 4.1 og 4.4, og 5.1 og 5.2 at de rettslige og økonomiske realiteter her er de samme for KLP og de øvrige selskapene.

Det er her grunn til å komme noe nærmere inn på Arbeidsrettens syn på disse spørsmålene:

(1) Arbeidsretten drøfter først (dommen pkt. 593 flg.) hva som ligger i kravet om at ytelsene skal være "forsikringsmessig dekket". Etter rettens syn krever dette at ansvaret og risikoen for pensjonsytelsen må være overført til pensjonsleverandøren i henhold til forsikringsavtalen slik at

> "alle de former for pensjonsytelser som er hjemlet i HTA … skal være dekket i et forsikringsselskap eller en pensjonskasse gjennom en forhåndsbetalt risikopremie".

En kommunal arbeidsgiver har således ikke adgang til å stå som selvassurandøren for enkelte ytelser og ta kostnadene over driften etter hvert som de påløper. I dommens pkt. 733 utdypes hovedsynspunktet slik:

> "Dette innebærer at *forsikringsbare* pensjonsytelser skulle være dekket … gjennom en forhåndsbetalt risikopremie, og at *ikke forsikringsbare* pensjonsytelser skulle være dekket gjennom engangspremier som innbetales når forsikringstilfellet inntrer."

Ut fra dette konkluderer Arbeidsretten (dommen pkt. 735) med at det ikke var tariffstridig av de kommunale arbeidsgivere å etablere pensjonsordning ved avtale som fastsatte at de ikke forsikringsbare ytelser skulle dekkes etter hvert ved engangspremier, og at ytelsene derfor ikke trengte å være omfattet av den ordinære årlige forskuddspremie. Utformingen av kommunale pensjonsprodukter i andre livselskaper enn KLP (foran avsnitt 5.2) var derfor på dette punkt ikke i strid med Hovedtariffavtalens krav.

(2) Arbeidsretten behandler deretter kravet om at finansieringssystemet for kommunale pensjonsordninger må være "kjønns- og aldersnøytralt" (dommen pkt.

608 flg.). Retten presiserer først at utrykket ”kjønnsnøytralt” naturlig gir uttrykk for ”et krav om at finansieringskostnadene utgjør det samme beløp for kvinner og menn under ellers like forutsetninger”. Kravet om at finansieringssystemet ikke ”virker utstøtende på eldre arbeidstakere” gir derimot i seg selv ”ikke anvisning på noe tariffkrav om absolutt premiemessig nøytralitet i forholdet mellom eldre og yngre arbeidstakere”. Retten peker også på at disse bestemmelsene bygger på en ”personalpolitisk målsetning” slik at de enkelte arbeidsgivere ikke skal ha ”økonomisk motiv for å tilsette menn fremfor kvinner og yngre fremfor eldre arbeidstakere”.

Etter en utførlig drøftelse av avtaleforarbeider og forhandlinger omkring disse bestemmelsene i Hovedtariffavtalen, er Arbeidsrettens konklusjon (dommen pkt. 628) at avtalen

> ”hjemler et krav om at en tjenestepensjonsordning på hovedtariffavtalens område må bygge på et finansieringssystem som innebærer at premieutgiftene *utjevnes* over et kollektiv som består av flere forsikringstakere (kommuner m.v.). … Ved flytting av pensjonsordningen til et livsforsikringsselskap … må finansieringssystemet således bygge på et prinsipp om *gjennomsnittsberegning* av premie i den forstand at **forsikringsteknisk utregnet premie blir utliknet på flere forsikringstakere**. Videre må konsekvensen av de forutsetninger partene må antas å ha bygd på under tariffrevisjonen i 1998, være at premieutjevningen skal omfatte ***alle kostnadselementene* i finansieringssystemet, slik den gjør etter den modellen som anvendes i fellesordningen FKP i KLP** [det vises her til vilkår lik Forsikringsvilkårene for Fellesordningen pkt. 5]. Ut over dette er det imidlertid **ikke grunnlag for å stille opp noe krav om at et pensjonsforsikringsprodukt i *detalj* må bygge på de utjevningsprinsipper som praktiseres av KLP** … .
>
> Heller ikke spørsmålene om *hvor stort* et kollektiv av forsikringstakere må være, eller hvor mange kommuner m.v. og arbeidstakere det må omfatte, for å være tariffmessig, er det nødvendig for Arbeidsretten å ta stilling til slik saken ligger an. … Det som her vil være avgjørende, er de underliggende økonomiske realiteter. Kravet må nærmere bestemt være at en gitt fellesordning rent faktisk medfører at **den enkelte kommunes *grensekostnader* ved å ansette kvinner fremfor menn eller eldre fremfor yngre, reelt sett pulveriseres i en slik grad at de i praksis ikke vil kunne gi noe incitament i retning av diskriminering ut fra alder eller kjønn.** Etter det Arbeidsretten kan se, vil det derfor måtte gjelde visse grenser for *hvor lite* et slikt kollektiv kan være uten at ordningen støter an mot kravet om at finansieringssystemet skal være kjønnsnøytralt og ikke virke utstøtende på eldre arbeidstakere. Den nærmere grensedragning er det ikke nødvendig å gå inn på i vår sak.” [Halvfet skrift er tilføyet her].

I samsvar med dette ble de saksøkte kommuner pålagt å sørge for at finansieringssystemet for deres pensjonsordninger ble brakt i samsvar med Hovedtariffavtalens krav innen 1. juli 2003.

(3) Resultatet av Arbeidsrettens dom er således at kommunale arbeidsgivere, som er bundet av Hovedtariffavtalen i kommunal sektor, ikke vil kunne videreføre sine pensjonsordninger på grunnlag av de forsikringsavtaler som er inngått med andre livselskaper enn KLP. Arbeidsretten betegner det for øvrig som et ”tankekors” at tariffpartene forutsatte at det under Hovedtariffavtalen fortsatt skulle være en reell flytteadgang, fordi bevisførselen viste at de også var klar over at ”de private livselskapene ville være avhengig av blant annet dispensasjon fra

forsikringsvirksomhetsloven for å kunne imøtekomme det tariffkravet som ble innført ved HTA".

Arbeidsrettens henvisning til de prinsipper for beregning av gjennomsnittspremier som KLP praktiserer i samsvar med Forsikringsvilkårene for Fellesordningen pkt. 5, innebærer at systemet for premieberegning må føre til at pensjonskostnadene for kvinner og menn og for eldre og yngre arbeidstakere blir utjevnet. Det avgjørende her er etter Arbeidsrettens syn at *grensekostnadene* ved ansettelse og medlemskap i pensjonsordningen på denne måten blir utjevnet slik at forskjellen på grensekostnaden ved å ansette menn eller kvinner og yngre eller eldre reelt blir redusert i forhold til hva den ellers ville være, jf. foran avsnitt 4.2.3. I denne sammenheng er det grunn til å feste seg ved at Arbeidsretten (dommen pkt. 628) ikke stiller noe krav om at finansieringssystemet for kommunale pensjonsordninger "i detalj" må bygge på KLPs praksis.

(4) Det grensekostnadssynspunkt Arbeidsretten legger til grunn, innebærer at slik utjevning av pensjonskostnadene ikke vil kunne skje innenfor en og samme pensjonsordning. Ansettes en ny arbeidstaker vil arbeidsgiverens samlede pensjonskostnad i alle tilfelle reelt øke med den premie som blir beregnet for denne arbeidstakeren ut fra blant annet alder og kjønn. Dette lar seg ikke skjule ved en etterfølgende gjennomsnittsberegning for arbeidstakerne i pensjonsordningen. Dette er bakgrunnen for at Arbeidsretten stiller krav om utjevning innenfor et kollektiv bestående av flere forsikringstakere med særskilte pensjonsordninger (en fellesordning), likevel uten å angi hvor stort kollektivet eller utjevningsvirkningen vil måtte være.

Denne del av Arbeidsrettens begrunnelse reiser særlige spørsmål i forhold til de kommunale pensjonsordninger som er etablert som særskilte pensjonskasser. Som nevnt ovenfor, vil arbeidsgiverens samlede premie alltid måtte øke med grensekostnaden for rett til pensjon for den nye arbeidstaker det gjelder. Heller ikke i en pensjonskasse med en pensjonsordning er det til å unngå at den individuelt beregnede premie blir avgjørende for hvor stor premieøkningen og dermed grensekostnaden vil være, og at denne vil variere med arbeidstakerens alder og kjønn. På denne bakgrunn kan det reises spørsmål om Arbeidsrettens dom også betyr at Hovedtariffavtalen er til hinder for at kommuner videreférer egne kommunale pensjonskasser.

Det må ved vurderingen av dette spørsmål tas hensyn til at ingen av kommunene med egne pensjonskasser var trukket inn i saken, og at det i dommen derfor knapt uttales noe om pensjonskassenes stilling i forhold til Hovedtariffavtalen. Dessuten utgjør pensjonskasser tradisjonelt et betydelig innslag i det kommunale pensjonsområdet. Disse forhold taler for at en ikke kan trekke en slik slutning av dommen, og at det er et åpent spørsmål om Hovedtariffavtalen rettslig sett stenger for at en kommune videreférer sin pensjonsordning i egen pensjonskasse.

Et annet spørsmål er om en kommune som i dag har pensjonsordningen i KLP eller et annet livselskap, kan - uten å handle tariffstridig - omdanne denne til en pensjonskasse for derved å unngå de krav som Hovedtariffavtalen etter Arbeidsrettens dom stiller. Dette beror først et fremst på en tolkning av Hovedtariffavtalen i lys av det lojalitetsprinsipp som gjelder ved all kontraktstolkning, også på arbeidsrettens område. Spørsmålet berører således ikke regelverket for forsikringsvirksomhet, og det er derfor ikke grunn til å gå nærmere inn på dette her.

(5) *Banklovkommisjonen* bør ta utgangspunkt i Arbeidsrettens dom ved vurderingen av hvilke regelverksendringer det vil være behov for ut fra hensynet til

konkurranse i markedet for kommunale pensjonsordninger. Dette er det redegjort for foran avsnitt 2.4. Som det fremgår der, vil imidlertid også andre forhold enn de dommen angår, måtte vurderes dersom målet er at rammebetingelsene for pensjonsleverandørene skal kunne anses som konkurransenøytrale. Dette gjelder først og fremst andre ulikheter ved den praksis som følges i KLP og de øvrige livselskapene (se nedenfor kapittel 6).

5.5 Nye dispensasjoner fra lov om forsikringsvirksomhet

Kort tid etter Arbeidsrettens dom søkte de tre største livselskapene, Storebrand Livsforsikring AS, Vital Forsikring ASA og Gjensidige Nor Spareforsikring, om dispensasjon fra lov om forsikringsvirksomhet §§ 7-5 og 7-6, samt visse andre bestemmelser. Hovedbegrunnelsen var at selskapene etter gjeldende lov- og forskriftsverk ville være avskåret fra å tilby kommunale pensjonsordninger i samsvar med de krav Hovedtariffavtalen stiller til finansieringssystemet for slike pensjonsordninger. Det ble også vist til at KLP ellers ville ha så å si monopol på slike pensjonsordninger i tiden frem til nødvendige regelverksendringer kunne gjennomføres.

Ved brev av 29. november 2002 meddelte Finansdepartementet de tre selskapene dispensasjon fra lov om forsikringsvirksomhet §§ 7-5 og 7-6 på vilkår som i hovedsak vil gjøre det mulig for selskapene å tilby kommunale pensjonsordninger med et finansieringssystem tilsvarende det som ble benyttet av KLP. Vilkårene angir således prinsippene for beregning av premier og avsetningskrav, og det presiseres at overskudd skal fordeles etter lovens § 8-1 med tilhørende forskrift. Dispensasjonen gjelder bare for pensjonsordninger for kommuner og foretak som er bundet av Hovedtariffavtalen i kommunal sektor, men derimot ikke for kommunale foretak som er medlem i, og derfor bundet av, tariffavtale inngått av NHO og NAVO.

6 Kommunale pensjonsordninger i KLP og andre livselskaper

Redegjørelsen foran i kapitlene 2 til 5 viser at de kommunale pensjonsordninger i KLP og de øvrige livselskapene i hovedsak er like når det gjelder produktegenskaper, selv om det kan konstateres visse formelle ulikheter når det gjelder utforming av forsikringsavtalen med tilhørende forsikringsvilkår. Selskapenes forsikringsforpliktelser og risikoposisjon er derfor i hovedsak sammenfallende når det gjelder kommunale pensjonsordninger, og dette gjelder også i forhold til dekningen av såkalte ikke forsikringsbare ytelser. Minstekravene til forsikringstekniske avsetninger i selskapene blir derfor også beregnet på samme måte etter vanlige forsikringstekniske prinsipper ut fra de forsikringsrettslige forpliktelser som foreligger til enhver tid.

Uavhengig av hvilke forpliktelser forsikringstakerne som arbeidsgivere måtte ha overfor sine arbeidstakere etter tariffavtale, har ingen av livselskapene på et gitt tidspunkt noe ansvar for pensjonsrettigheter som vil bli opparbeidet i de etterfølgende år. Slike pensjonsrettigheter omfattes ikke av de premier selskapene har beregnet seg eller har fått rett til å beregne seg, og de skal heller ikke på forhånd sikres ved forsikringstekniske avsetninger. Alle selskapene har for øvrig også bestemmelser som innebærer at en økning av forsikringsforpliktelsene i løpet av et forsikringsår, for eksempel som følge av lønnsstigning og G-regulering, bortfaller dersom den premie økningen betinger, ikke blir dekket av forsikringstakeren (foran avsnitt 3.3, jf. 4.1.2, og 5.2).

Redegjørelsen foran i kapitlene 2 til 5 viser imidlertid også at det på enkelte områder likevel har vært fulgt en til dels forskjellig praksis i KLP og de øvrige livselskapene. Dette gjelder først og fremst forhold knyttet til premieberegning og oppgjør av premieansvar. Samtidig viser redegjørelsen at KLP har gjennomført og er i ferd med å gjennomføre, endringer i sin praksis på disse områdene som vil redusere de ulikheter i selskapspraksis som tidligere forelå. For *Banklovkommisjonen* ligger det da nær å ta utgangspunkt i den situasjon som må antas å foreligge etter at arbeidet i KLP er sluttført. Tidligere praksis i KLP vil således først og fremst gi bidrag til forståelsen av hvilke forsikringsrettslige problemer som kollektivvirksomheten i kommunale sektor har aktualisert. Dette viser også at det fortsatt kan være behov for rettslig avklaring i en del henseender.

I dette perspektivet synes de viktigste ulikhetene mellom praksis i KLP og de øvrige livselskapene å gjelde:

(1) *Beregning av årlige premier.* Beregning av årlige forskuddspremier foretas både i KLP og de øvrige livselskapene ut fra de samme forsikringstekniske prinsipper, men for øvrig er fremgangsmåten forskjellig.

I andre livselskaper enn KLP har ordinær årlig forskuddspremie vært beregnet særskilt for hver pensjonsordning som summen av årspremiene for hver av arbeidstakerne i den enkelte pensjonsordning (foran avsnitt 4.2.2). Ved beregningen tas det ikke hensyn til de premietillegg som en forventer at nye forpliktelser vedrørende ikke forsikringsbare ytelser i løpet av året vil betinge. For slike forpliktelser beregnes særskilte engangspremier etter hvert som de oppstår i løpet av året som følge av lønnsstigning, G-regulering og ”tidligpensjonering”.

I KLP derimot beregnes først ordinær forskuddspremie for samtlige arbeidstakere i alle pensjonsordningene i Fellesordningen. Hver pensjonsordnings andel av den samlede forskuddspremie til Fellesordningen blir deretter bestemt ved en etterfølgende fordeling av samlet premie for samtlige arbeidstakere ut fra forholdet mellom samlet pensjonsgrunnlag for de arbeidstakere som omfattes av hver av ordningene. Denne form for gjennomsnittsberegning i KLP gir kjønns- og aldersnøytrale premier i den enkelte pensjonsordning, men fører samtidig til utjevning av premienivået for de pensjonsordninger som inngår i en fellesordning (foran avsnitt 4.2.3).

Dernest går KLP fra 2003 over til formelt å beregne en særlig "reguleringspremie" for hver pensjonsordning til dekning av den økning av forsikringsforpliktelsene som lønnsstigning og G-regulering i året vil medføre. "Reguleringspremien" skal imidlertid fortsatt beregnes i prosent av premiereserven knyttet til de enkelte pensjonsordninger. Årsaken er, at det i hovedsak er en direkte sammenheng mellom den prosentvise oppregulering av pensjonsrettighetene og den prosentvise økning av premiereserven for pensjonsordningen som oppreguleringen gjør nødvendig. Denne ordningen vil redusere forskjellen til praksis i andre livselskaper, blant annet når det gjelder disponering og fordeling av overskudd på avkastningsresultatet. KLP beregner også engangspremier for andre ikke forsikringsbare ytelser ("tidligpensjon") oppstått i løpet av året, og her vil selskapet nå innføre en ordning som gir den enkelte pensjonsordning en mulighet til å velge om den premien helt eller delvis skal omfattes av prinsippet om gjennomsnittsberegning (foran avsnitt 3.2 og 4.2.3).

Den viktigste forskjell mellom KLP og de øvrige livselskapene vil derfor knytte seg til de prinsippene for gjennomsnittsberegning av ordinær årlig forskuddspremie som omhandles i Arbeidsrettens dom av 8. oktober 2002 (foran avsnitt 5.4).

(2) *Avregning og oppgjør av årlig premieansvar.* I KLP beregnes en pensjonsordnings andel av årlig forskuddspremie til Fellesordningen før begynnelsen av forsikringsåret, men premiebeløpet innbetales i kvartalsvise rater som fastsatt i forsikringsvilkårene. Dessuten er det hittil ved årets utgang foretatt endelig avregning og oppgjør av premien for den årlige økning av forsikringsforpliktelsene som følge av ikke forsikringsbare ytelser, blant annet "reguleringspremien", og i praksis blir årets overskudd direkte trukket inn i oppgjøret. Denne praksis vil nå bli endret (foran avsnitt 4.3). Når KLP innfører en ordning for premieberegning basert på skille mellom ordinær forskuddspremie, "reguleringspremie" og premie for "tidligpensjon", vil dette måtte bety at bruken og fordelingen av årets overskudd frikobles fra oppgjøret av premieansvaret (foran avsnitt 3.2). De øvrige livselskapene kan ikke benytte pensjonsordningenes andel av årets overskudd til å dekke premieansvar før det er tilført premiefondet for pensjonsordningen (foran avsnitt 5.2.2).

I de øvrige livselskapene omfatter beregningen av forskuddspremie som nevnt, bare elementer som da kan inngå i en forsikringsteknisk beregning, og etter vanlig oppfatning forfaller forskuddspremien i sin helhet til betaling før begynnelsen av forsikringsåret eller fordeles kvartalsvis over året. I den utstrekning engangspremier beregnes og belastes forsikringstakerne i løpet av forsikringsåret, forfaller også slike premiebeløp til betaling etter hvert som de påløper. Periodiseringen av innbetalinger synes derfor fortsatt å bli noe forskjellig.

(3) *Fordelingen av årets overskudd.* KLPs praksis hittil når det gjelder bruk av årets overskudd til å dekke de tilleggspremier som Fellesordningen skal tilføres for

ikke forsikringsbare ytelser, har betydning for fordelingen av overskudd (foran avsnitt 4.3). Ulikhetene mellom KLP og de øvrige livselskapene på dette området vil imidlertid fjernes når KLP – som følge av endringer i praksis når det gjelder oppgjør av premieansvar – går over til særskilt fordeling av overskudd etter lov om forsikringsvirksomhet § 8-1 med tilhørende forskrifter og etablerer premiefond tilknyttet de enkelte pensjonsordningen.

(4) *Forsikringstekniske avsetninger.* Kravene til forsikringstekniske avsetninger blir beregnet ut fra samme forsikringstekniske prinsipper og til i hovedsak samme tidspunkter både i KLP og de øvrige livselskapene. Den ordning KLP hittil har praktisert, er omtalt foran avsnitt 4.4.3. De endringer som KLP nå gjennomfører når det gjelder premieberegning, oppgjør av premieansvar og fordeling av overskudd, synes å medføre at også de mindre ulikheter som har foreligget på dette området blir fjernet. Av hensyn til behovet for å sikre at de forsikringstekniske avsetninger er tilfredsstillende sikret ved innbetalte premier, vil det imidlertid være behov for like regler når det gjelder periodiseringen av premieinnbetalinger.

7 Banklovkommisjonens vurderinger og forslag

7.1 Tilnærmingsmåten til lovarbeidet

7.1.1 Behovet for felles rammebetingelser

Banklovkommisjonen legger til grunn at de ulikheter mellom praksis i KLP og de øvrige livselskapene som det er gitt oversikt over foran kapittel 6, på ulike måter og i varierende omfang, vil kunne ha betydning for konkurransen i markedet for kommunale pensjonsordninger. En del av disse ulikhetene har direkte sammenheng med de krav til kommunale pensjonsordninger som følger av Hovedtariffavtalen i kommunal sektor. Det fremgår således av Arbeidsrettens dom at under gjeldende regelverk vil andre livselskaper enn KLP være avskåret fra å markedsføre kommunale pensjonsprodukter som oppfyller de krav til finansieringssystem som avtalen inneholder, men de store livselskapene har i ettertid søkt om og fått nødvendig dispensasjon for å kunne gjøre det (foran avsnitt 5.5). På andre områder er årsaksforholdet mer sammensatt.

Et forhold er at det innenfor KLP - forlengelsen av de tariffestede krav - over tid har kunnet utviklet seg en praksis som fortsatt til dels avviker fra hva som ellers har vært og er vanlig i andre livselskaper. Dette må ses i sammenheng med utformingen av den dispensasjon KLP har hatt fra reglene om premieberegning mv. i lov om forsikringsvirksomhet (foran avsnitt 2.1.5). Et annet forhold er at det til dels har knyttet seg betydelig usikkerhet til hvordan ulike deler av det gjeldende lov- og forskriftsverk skal praktiseres i forhold til den virksomhet knyttet til tariffestede kommunale pensjonsordninger som andre livselskaper enn KLP driver. Resultatet er til dels blitt at disse selskapene har hatt vanskelig for å håndtere kommunale pensjonsordninger på samme måte som KLP også på områder som ikke direkte berøres av de krav Hovedtariffavtalen stiller.

Ut fra dette legger *Banklovkommisjonen* til grunn at det nå foreligger et klart behov for å vurdere i hvilken utstrekning det på disse områdene kan og bør gjennomføres endringer i gjeldende lov- og forskriftsverk som kan sikre felles rammebetingelser for alle leverandører av kommunale pensjonsordninger. Slike endringer vil kunne ta form av regler som på visse områder vil harmonisere praksis i KLP og de øvrige livselskapene, og som på andre områder åpner for at de øvrige livselskapene kan følge en praksis som hittil har vært forbeholdt KLP, se foran avsnitt 2.4 hvor det er gitt en oversikt over hovedproblemene. Det viktigste spørsmål knytter seg til utformingen av regler som åpner for gjennomsnittsberegning av premier innenfor de rammer Arbeidsrettens dom trekker opp ut fra kravet til kjønns- og aldersnøytrale premier (foran avsnitt 5.4).

I tillegg vil det imidlertid være behov for regler som klargjør ulike forhold vedrørende anvendelsen av virksomhetsreglene i lov- og forskriftsverket både når det

gjelder virksomhet knyttet til kommunale pensjonsordninger, og når det gjelder virksomheten i selskaper med kollektivvirksomhet i så vel kommunal som privat sektor. Lovgivningsbehovene på slike områder har nær sammenheng med det vide ytelsesspekteret i kommunale pensjonsordninger, og vil derfor i liten grad bli påvirket av en mulig fremtidig endring av Hovedtariffavtalens krav til finansieringssystemet i de kommunale pensjonsordningene. Ved vurderingen av behovet for avklaring på disse områder bør det generelt sett legges stor vekt på å legge forholdene til rette for ryddig konkurranse og bedre gjennomsiktigheten i markedet for kommunale pensjonsordninger (foran avsnitt 2.3.2).

7.1.2 Gjennomføringsmåten

Det er mye som taler for at den sterkere vektlegging av hensynet til effektiv konkurranse fra Stortingets side vil medføre at dispensasjoner og andre særlige regler for kommunale pensjonsordninger i KLP vil ha vanskelig for å overleve på sikt. En overordnet målsetning bør være at finanslovgivningen - lik den er utformet til enhver tid - kan anvendes generelt uten at det gjøres bruk av dispensasjoner for å unngå eller begrense ulike virkninger av sentrale lovbestemmelser. *Banklovkommisjonen* legger dette til grunn. Skal regelverket i det store og hele kunne virke konkurransenøytralt, må det til enhver tid gjeldende lov- og forskriftsverk prinsipielt gjelde på samme måte for virksomheten i alle livsforsikringsselskaper og pensjonskasser. Særregulering gjennom dispensasjoner vil lett kunne få utilsiktede virkninger, blant annet fordi det lett kan oppstå uklarhet med hensyn til hvor langt en dispensasjon egentlig rekker. Den foreliggende dispensasjon til KLP illustrerer dette (foran avsnitt 2.1.5).

I den foreliggende situasjon vil det generelt sett neppe være noen fullgod løsning på sikt å søke å løse de konkurranseproblemer som ulikheter i regelverket for KLP og andre livselskaper medfører i markedet for kommunale pensjonsordninger, ved å utvide området for den foreliggende dispensasjon til også å omfatte de øvrige livselskapene. En slik fremgangsmåte kan likevel være velbegrunnet som et rent midlertidig og begrenset tiltak i påvente av gjennomføringen av en samlet regulering av de ulike spørsmål som praksis på dette område både i KLP og i de øvrige livselskapene aktualiserer. I samsvar med dette**,** ble dispensasjonssøknader som tre av de store livselskapene fremmet umiddelbart etter Arbeidsrettens dom 8. oktober 2002, innvilget for tiden frem til ny lovgivning er gjennomført. Dispensasjonene - utformet innenfor rammen av gjeldende lovgivning - inneholder derfor vilkår som i første rekke er knyttet til selv bruken av gjennomsnittsberegning av premie. Andre spørsmål av betydning for konkurranseforholdene kan imidlertid vanskelig håndteres innenfor rammen av slike dispensasjoner.

Banklovkommisjonen legger etter dette til grunn at det fortsatt er behov for en samlet gjennomgang av de grunnleggende problemer vedrørende konkurransen i markedet for kommunale pensjonsordninger som er avdekket i løpet av de senere år. De spørsmål som er aktualisert i den foreliggende situasjon som følge av Arbeidsrettens dom 8. oktober 2002, utgjør tross alt kun en del – om enn en svært viktig del – av dette problemkomplekset. I tillegg kommer at KLPs dispensasjon er direkte knyttet opp til KLPs tidligere praksis på området, og at det over tid derfor har oppstått en del usikkerhet om rekkevidden av den i forhold til ulike deler av gjeldende lov- og forskriftsverk. Dette er det redegjort for foran avsnitt 2.1.5. *Banklovkommisjonen* mener derfor at det fortsatt vil være behov for lovgivning som

kan etablere felles rammebetingelser når det gjelder KLP og de øvrige livselskapenes virksomhet knyttet til kommunale pensjonsordninger.

Banklovkommisjonen vurderer situasjonen slik at det må antas å være høyst usikkert om det vil bli foretatt vesentlige endringer i det tariffastsatte opplegg for pensjonsordningene i kommunal sektor før Pensjonskommisjonens endelige utredning foreligger, og konklusjonene når det gjelder det fremtidige pensjonssystem er trukket i den etterfølgende politiske behandling av utredningen. Først deretter vil det være klart hvilken rolle de supplerende pensjonsordningene skal ha innenfor det fremtidige pensjonssystem. I tillegg må det tas hensyn til at det nok kan bli behov for et lovarbeid av til dels betydelig omfang som ledd i oppfølgningen av de prinsipper som fastlegges under den politiske behandling av utredningen. Det knytter seg derfor ikke liten usikkerhet til omfanget av og tidsrammen for dette arbeidet. Det tidsperspektiv en her står overfor, tilsier etter *Banklovkommisjonens* oppfatning derfor også at de regelendringer som hensynet til effektiv konkurranse i kollektivmarkedet nå begrunner, bør søkes gjennomført ved lovendring.

Banklovkommisjonen legger etter dette til grunn at det er behov for regelverkstiltak for å motvirke den konkurransesituasjon i markedet for kommunale pensjonsordninger som nå foreligger. Det legges videre til grunn at de endringer i regelverket som i tilfelle gjennomføres, vanskelig kan ventes å bli av helt midlertidig karakter. I tillegg kommer at de endringer i regelverket det vil kunne bli tale om, i atskillig utstrekning vil berøre prinsipper som ligger til grunn for utformingen av gjeldende lovregulering. En generell retningslinje for *Banklovkommisjonens* arbeid er dessuten at hovedtrekkene i regelverket bør lovfestes slik at forskriftsformen først og fremst benyttes i forhold til utfyllende detaljregler. Det har i denne sammenheng betydning at de kommunale pensjonsordningene til sammen utgjør et betydelig innslag i kollektivmarkedet sett under ett. Hensynet til ordnede konkurranseforhold både i denne delen av kollektivmarkedet og i markedet generelt**,** tilsier at det nå bør skje en avklaring når det gjelder markedsaktørenes rammebetingelser i et bredere perspektiv enn det som i tilfelle vil kunne ligge til grunn for midlertidige dispensasjoner.

På denne bakgrunn er *Banklovkommisjonen* kommet til at et utkast til endringer i gjeldende regelverk, tilpasset forholdene i kollektivmarkedet i kommunal sektor, bør utarbeides med henblikk på at de nye reglene vil kunne komme til å gjelde inntil videre over et ikke uvesentlig antall år, og at utkastet til nye regler også av den grunn bør utarbeides i form av utkast til lovendring.

7.1.3 Utgangspunkter for utformingen av lovutkastet

(1) *Banklovkommisjonen* har kommet til at utgangspunktet for utformingen av et utkast til lovendringer i den foreliggende situasjon, bør være at lovreguleringen for kollektiv pensjonsforsikring og for selskaper som driver kollektivvirksomhet skal kunne gjøres generelt gjeldende for alle leverandører i markedet for kommunale pensjonsordninger. Det må særlig legges vekt på å utforme lovutkastet slik at alle pensjonsleverandører vil kunne tilby kommunale pensjonsprodukter i samsvar med de krav som følger av den gjeldende Hovedtariffavtale i kommunal sektor slik disse er fastlagt ved Arbeidsrettens dom. I tillegg er det behov for å vurdere andre sider ved virksomhetsreglene for kollektiv livsforsikring i kommunal sektor enn de som direkte knytter seg til de forhold som står sentralt i Arbeidsrettens dom (foran kapittel 6). På

slike områder vil det være behov både for en harmonisering av rammebetingelsene for alle pensjonsleverandører, og for en presisering av regelverket på enkelte områder for å motvirke at anvendelsen av reglene praktisk sett gir forskjellige virkninger for de ulike markedsaktører. Også i slik sammenheng vil det være en viktig målsetting å sikre at regelverket så vidt mulig vil virke konkurransenøytralt.

Et utgangspunkt for *Banklovkommisjonen* vil videre være at samtlige pensjonsleverandører i markedet for kommunale pensjonsordninger prinsipielt bør være undergitt det alminnelige lov- og forskriftsverket for livsforsikringsselskapers virksomhet. Dette skulle tilsi at lov- og forskriftsverk bør søkes utformet så vidt fleksibelt at det kan utgjøre et i hovedsak felles rammeverk for leverandører av ytelsesbaserte pensjonsordninger uavhengig av om det gjelder pensjonsordning i kommunal eller privat sektor. *Banklovkommisjonen* antar at opplegget i lovutkastet i NOU 2001: 24 Ny livsforsikringslovgivning**,** her - generelt sett - vil utgjøre en egnet ramme og i store trekk imøtekomme dette hovedsynspunktet. De særlige regler som det i tillegg skulle være behov for av hensyn til virksomhet i kollektivmarkedet i kommunal sektor, f.eks. som følge av tariffastsatte krav til kommunale pensjonsordninger, burde forholdsvis lett kunne la seg innpasse i lovopplegget der eller som et tillegg til dette. Også ved utformingen av slike særlige regler for virksomhet knyttet til kommunale pensjonsordninger**,** må det legges til grunn at reglene skal gjelde for samtlige aktører i denne del av kollektivmarkedet.

(2) Det foreligger generelt sett en nær sammenheng mellom den offentlige regulering av livselskapenes virksomhet og regelverket for ulike typer av kollektiv pensjonsforsikring, se NOU 2001: 24 s. 15-16. Dette innebærer at også regler som formelt fremtrer som pensjonsrettslige, kan få virkninger for konkurransesituasjonen. Lovtiltak med henblikk på harmonisering av pensjonsrettslige regler og praksis hos de ulike pensjonsleverandørene kan derfor også bidra til å gjøre reguleringen av kollektivmarkedet mer konkurransenøytral. En årsak til ulikheter mellom praksis i KLP og de øvrige livselskapene når det gjelder kommunale pensjonsordninger, synes således å være at det for tiden ikke gjelder sikre "kjøreregler" på flere områder av konkurransemessig betydning. Mange av de ulikheter i praksis som inngår i sammenfatningen foran kapittel 6, kan således ha en slik forklaring. Dersom målet er å sikre felles rammebetingelser for aktørene i markedet for kommunale pensjonsordninger, foreligger det derfor etter *Banklovkommisjonens* oppfatning behov for å inkludere i lovutkastet regler som i og for seg formelt fremtrer som pensjonsrettslige, men som reelt også vil ha karakter av virksomhetsregler for KLP og de øvrige livselskapene.

Det vises i denne sammenheng til at kommunale pensjonsordninger hittil ikke har vært gjenstand for særskilt lovregulering, og til at det heller ikke er *Banklovkommisjonens* oppgave å fremme forslag om ny lovgivning på dette området. De særlige lovregler som det antas å være behov for i den foreliggende situasjon, kan vanskelig tas inn i lov om foretakspensjon uten at dette vil medføre en vesentlig utvidelse av virkeområdet for denne loven. En er derfor blitt stående ved at de pensjonsrettslige regler som det ut fra konkurransehensyn nå er behov for, bør innarbeides i det lovutkast som nå fremlegges, for å legge forholdene til rette for markedskonkurranse når det gjelder kommunale pensjonsordninger.

(3) *Banklovkommisjonen* legger til grunn at pensjonsleverandørene i markedet for kommunale pensjonsordninger fortsatt vil kunne være organisert i forskjellige typer av selskaper samt pensjonskasser. I dag er KLP et gjensidig forsikringsselskap, mens de øvrige selskapene er aksjeselskaper. Særlig i forhold til et gjensidig selskap

er det vesentlig at det trekkes et klart skille mellom det enkelte medlems ansvar i selskapsforholdet og ansvar i forsikringsforholdet. Er forsikringsselskapet et aksjeselskap, følger et slikt skille allerede av den selskapsrettslige lovgivning. KLPs regelverk (2001) har imidlertid vist seg å inneholde bestemmelser i forsikringsvilkårene og vedtektene for Fellesordningen og i selskapsvedtektene som har innbudt til atskillig tolkingstvil på dette punkt, noe som blant annet fremgår foran avsnitt 5.3 og i NOU 2000: 28 s. 185 flg. *Banklovkommisjonen* har derfor lagt vesentlig vekt på å utforme sitt lovutkast slik at forsikringstakerens og selskapets rettigheter og plikter i forsikringsforholdet blir avgrenset på en klar måte. Dermed etableres også en klar grense til det eieransvar som forsikringstakerne vil ha som medlemmer av det gjensidige selskap. Uten at det her skilles mellom forsikringstakeransvar og eieransvar, vil det neppe være mulig å få frem en enhetlig regulering av forsikringsforholdet, prinsipielt uavhengig av pensjonsleverandørens selskapsform. I lovutkastet legges det imidlertid ikke vekt på å nøytralisere virkningene av ulike selskapsformer som benyttes.

(4) *Banklovkommisjonen* har som nevnt**,** lagt vesentlig vekt på å utforme lovutkastet som et fleksibelt rammeverk. Lovutkastet inneholder derfor først og fremst bestemmelser som adresserer prinsipielle og viktige spørsmål som gjelder virksomhet knyttet til kommunale pensjonsordninger. Det foreligger imidlertid klarligvis atskillig usikkerhet med hensyn til på hvilke områder behovet for lovregler vil melde seg i praksis etter hvert som virkningene av at markedet for kommunale pensjonsordninger åpnes for markedskonkurranse mellom et antall av pensjonsleverandører. På enkelte områder kan det også vise seg behov for mer detaljerte regler enn lovutkastet inneholder. *Banklovkommisjonen* mener derfor at det forholdsvis snart melder seg behov for nærmere regler til utfylling og avgrensning av enkelte bestemmelser i lovutkastet. En har derfor i lovutkastet § 8b-1 tredje ledd tatt inn en hjemmel for Kongen til å fastsette slike forskrifter.

7.1.4 Lovtekniske spørsmål

Det utkast til ny lovgivning om livsforsikringsvirksomhet som *Banklovkommisjonen* la frem i sin Utredning nr. 7 (NOU 2001: 24), var utformet som et nytt kapittel 8a i lov om forsikringsvirksomhet**,** se vedlegg 1.1. Denne fremgangsmåte ble valgt fordi utkastet først og fremst dekket de sentrale emneområder ved en lovregulering av livsforsikringsvirksomhet. Da lovutkastet ble utarbeidet**,** var det klart nok at det - senere eller etter at ny lovgivning var gjennomført - ville være behov for å komplettere utkastet på en del punkter. Viktige områder i denne sammenheng vil være ny lovgivning om kommunale pensjonsordninger og om flytting av pensjons- og livsforsikringskontrakter, som begge inngår i denne utredningen. *Banklovkommisjonens* målsetning var og er**,** at lovarbeidet kan sluttføres på et senere tidspunkt og presenteres redaksjonelt i form av i et samlet utkast til lovregulering av liv- og skadeforsikring.

Banklovkommisjonen er kommet til at arbeidet med de spørsmål som knytter seg til kommunale pensjonsordninger ikke har avdekket noe behov for en fornyet gjennomgang av ulike deler av utkastet til lovregulering av livsforsikringsvirksomhet i sin alminnelighet i NOU 2001: 24. Lovutkastet ble i sin tid utformet med henblikk på at det skulle utgjøre et så vidt fleksibelt regelverk at det kunne gjelde for samtlige livselskaper i markedet for kollektive pensjonsordninger. I hvilken utstrekning det nå

foreligger behov for særlig lovregulering av virksomhet knyttet til kommunale pensjonsordninger, er derfor vurdert først og fremst på bakgrunn av lovutkastet i NOU 2001: 24, selv om lovbehandlingen av dette forslaget ennå ikke er sluttført.

Banklovkommisjonen har ved denne vurderingen lagt til grunn at de tariffestede rammer for utformingen av kommunale pensjonsordninger, vil innebære at det i kollektivmarkedet fortsatt vil foreligge et markert skille mellom det kommunale og det private markedssegment. Som et utgangspunkt, må det legges til grunn at denne situasjonen nok vil vedvare, i det minste til hovedstrukturen i det fremtidige nasjonale pensjonssystem vil være fastlagt ved den politiske behandling av Pensjonskommisjonens endelige utredning. I den foreliggende situasjon tilsier dette at virkeområdet for lovutkastet bør begrenses til kommunale pensjonsordninger, og dessuten at lovutkastet innholdsmessig bør begrenses til å regulere de særlige spørsmål som knytter seg til slike pensjonsordninger og som ikke lar seg løse innenfor rammen av de alminnelige reglene om livsforsikringsvirksomhet. Hvilke emneområder dette er, fremgår i hovedsak foran kapittel 6.

Det lovutkastet som fremlegges i denne utredningen, fremtrer derfor som et supplement til lovutkastet i NOU 2001: 24. Redaksjonelt er lovutkastet i samsvar med dette utformet som utkast til et nytt kapittel 8b om kommunale pensjonsordninger i lov om forsikringsvirksomhet. Denne tilnærmingsmåten innebærer altså at *Banklovkommisjonen* ikke kan se at virksomhet knyttet til kommunale pensjonsordninger gir grunnlag for å foreslå endringer i de alminnelige regler om virksomheten i livsforsikringsselskaper, unntatt på et par punkter hvor forholdet mellom dette regelverket og de særlige regler som foreslås for kommunale pensjonsordninger må avklares.

Banklovkommisjonen vil imidlertid presisere at utkastet til nytt kapittel 8b om kommunale pensjonsordninger også lar seg lett kombinere med, og kan gjennomføres som supplement til de alminnelige virksomhetsreglene i någjeldende lovgivning. Det vil selvsagt i så fall være behov for enkelte bestemmelser som avklarer forholdet mellom de generelle regler for livsforsikringsvirksomhet og utkastet til et nytt kap. 8b om kommunale pensjonsordninger. Det fåtall av bestemmelser som det her er behov for, må imidlertid da gis en noe annen lovteknisk utforming. I lovutkastet er dette synliggjort ved bruk av hakeparenteser.

7.1.5 Forholdet til EØS-reglene

I overensstemmelse med prinsippet om fri flyt av tjenesteytelser, er hovedreglene i EØS-reglene at markedsadgangen skal være lik for alle forsikringsselskaper, uavhengig av i hvilket EØS-land et selskap har hovedkontor. *Banklovkommisjonen* kan ikke se at kommunal pensjonsordning vil skape særlige problemstillinger eller stå i noen særskilt stilling i forhold til EØS-regelverket. EØS-selskaper med hovedkontor i andre EØS-land vil i forhold til kommunale pensjonsordninger ha tilsvarende markedsadgang som norske livsforsikringsselskaper. En annen sak er om denne markedsadgangen vil bli benyttet av utenlandske EØS-selskaper.

7.2 Virkeområdet for lovutkastet

Banklovkommisjonen er**,** som det fremgår ovenfor, kommet til at det ut fra hensynet til konkurranseforholdene i markedet for kommunale pensjonsordninger bør utarbeides et utkast til nye særlige lovregler om kommunale pensjonsordninger i den utstrekning dette er påkrevd for å etablere felles rammebetingelser for alle pensjonsleverandører i dette markedet. Blant aktørene vil det på tilbudssiden finnes både livsforsikringsselskaper og kommunale pensjonskasser. Disse pensjonsinnretningene bør alle ha adgang til å utforme sine kommunale pensjonsprodukter slik at de imøtekommer de krav kommunale arbeidsgivere vil stille i samsvar med tariffavtaler og de behov som for øvrig gjør seg gjeldende i kommunal sektor. *Banklovkommisjonen* er derfor kommet til at lovutkastet bør omfatte både livsforsikringsselskaper og pensjonskasser som har kommunale pensjonsordninger. Med *kommunal pensjonsordning* forstås her en pensjonsordning som imøtekommer de produktkrav som det er redegjort for foran avsnitt 2.1.3.

Kommunale pensjonsordninger er i dag et pensjonsprodukt som først og fremst har betydning for kommunale arbeidsgivere som er bundet av Hovedtariffavtalen i kommunal sektor eller av særskilt tariffavtale som stiller tilsvarende krav til pensjonsordning for de arbeidstakere denne gjelder for. Foruten kommuner og fylkeskommuner vil dette være ulike foretak som er eiet av eller forøvrig har nær tilknytning til en kommune. I tillegg kommer statlige helseforetak, samt en del ”fristilte” kommunale foretak som fortsatt vil etterspørre kommunale pensjonsordninger i stedet for ytelsesbasert foretakspensjon eller andre pensjonsordninger etter lovene om foretakspensjon eller innskuddspensjon. Det dreier seg her først og fremst om foretak som har eller har hatt en kommunal eierandel, eller som har nær tilknytning til en kommune, f.eks. kraftselskaper. De av disse foretakene som er skattepliktige, vil få inntektsfradrag for kostnadene knyttet til kommunal pensjonsordning (foran avsnitt 2.3.3), og foretakene står derfor reelt fritt til å velge slik pensjonsordning i stedet for ytelsesbasert foretakspensjon.

Banklovkommisjonen mener etter dette at kommunale pensjonsordninger for slike kommunaleide og kommunaltilknyttede foretak også bør omfattes av lovutkastet, selv om foretaket ikke har noen tariffestet plikt til å ha kommunal pensjonsordning fordi de er medlemmer av NAVO eller NHO. Pensjonsordninger for foretak med kommunal tilknytning vil fortsatt være en ikke uvesentlig del av markedet for kommunale pensjonsordninger, og virkeområdet i lovutkastet § 1-1 første og annet ledd er utformet i samsvar med disse synspunkter.

Lov om foretakspensjon kapittel 12 inneholder regler som gjør det mulig å opprette felles pensjonsordning for flere foretak som inngår i samme konsern. Også innenfor den kommunale sektor**,** vil det kunne være praktisk at en kommune og ett eller flere foretak hvor kommunen har den bestemmende innflytelse, har felles pensjonsordning uavhengig av om pensjonsordningen er opprettet i et livselskap eller i en pensjonskasse. Foretak som har eller har hatt en kommunal eierandel, eller som har nær tilknytning til kommunen, bør også kunne omfattes av en slik felles pensjonsordning. Det er særlig de større kommunene som kan ha interesse av å ha slik felles pensjonsordning, og det bør derfor fremgå klart at også slike pensjonsordninger vil omfattes av lovutkastet. *Banklovkommisjonen* foreslår således at det gis uttrykkelige bestemmelser om adgangen til å opprette felles pensjonsordning i kommunal sektor, se lovutkastet § 1-2. Reglene der er i hovedsak utformet i samsvar med reglene i lov om foretakspensjon kapittel 12 om felles pensjonsordning i

konsernforhold. I tillegg er det åpnet for at en felles pensjonsordning skal kunne fungere som en fellesordning for premieberegning, dvs. oppfylle tariffestede krav til finansieringssystem, se nedenfor avsnitt 7.3.

7.3 Premier i kommunale pensjonsordninger – hovedspørsmål

7.3.1 Alminnelige synspunkter

Det fremgår foran avsnitt 4.2 og 5.2 at det foreligger ulike, til dels kompliserte spørsmål knyttet til beregningen av premier for kommunale pensjonsordninger. Det er flere årsaker til dette.

For det første er *ytelsesspekteret* i kommunale pensjonsordninger meget bredt og variert. Dette medfører at årets premie for en pensjonsordning normalt vil utgjøre summen av premier for ulike typer av ytelser, til dels også beregnet på forskjellige måter, jf. lovutkastet § 8b-4 første ledd. Dessuten er det her nødvendig å bygge på et skille mellom ytelser som lar seg premiesette på forhånd ut fra forsikringstekniske beregninger, og ulike ytelser som ikke kan premiesettes på denne måten før vilkårene for pensjonsrettighetene er oppfylt, jf. lovutkastet § 8b-5. Innslaget av engangspremier vil derfor som regel måtte bli ganske betydelig. Det er behov for å tilpasse lovreguleringen til en slik premiestruktur.

For det annet, Hovedtariffavtalen i kommunal sektor stiller bestemte krav til *finansieringssystemet* for kommunale pensjonsordninger som setter grenser for i hvor stor utstrekning de premier som skal belastes den enkelte pensjonsordning kan beregnes direkte ut fra vanlige forsikringstekniske prinsipper (foran avsnitt 5.4). Formålet er å motvirke de ulikheter slik beregning vil gi når det gjelder pensjonskostnadene for kvinner og menn og for eldre og yngre arbeidstakere. En forutsetning for dette er - slik det fremgår av Arbeidsrettens dom - at det kan etableres fellesordninger for premieberegning som hver omfatter et antall pensjonsordninger for forskjellige kommunale arbeidsgivere. Lov- og forskriftsverket må derfor endres slik at det åpnes *adgang* til å benytte fellesordninger ved premieberegning, og dessuten inneholder regler for hvordan premieberegningen skal foregå innenfor en fellesordning, jf. lovutkastet § 8b-6.

For det tredje fører disse forhold til at det har oppstått en god del spørsmål knyttet til *innbetaling av premier* og oppgjøret av premieansvaret (foran avsnitt 3.2.2 og 5.2), først og fremst når det gjelder tidspunktene for betaling av de ulike deler av samlet årlig premie for en pensjonsordning, jf. lovutkastet § 8b-9. Dette er spørsmål som har en praktisk betydning - også konkurransemessig - fordi periodiseringen av innbetalingene påvirker forsikringstakernes likviditetssituasjon og livselskapenes økonomi. Dessuten er det med henblikk på kommunale pensjonsordninger - utformet i utgangspunktet som bruttoordninger - behov for å klargjøre hvilken virkning det har for pensjonsinnretningens forpliktelser overfor forsikringstaker og de forsikrede at premie ikke blir innbetalt, jf. lovutkastet § 8b-9 fjerde ledd. Det har i praksis knyttet seg betydelig usikkerhet til hvordan dette spørsmålet er og bør bli løst.

Banklovkommisjonen viser til at det her dreier seg om forhold av til dels stor betydning for premiestruktur, og dermed for beregning og betaling av priser for forsikringstjenester i markedet for kommunale pensjonsordninger. Praksis på disse

områdene vil derfor kunne få vesentlig innvirkning på konkurranseforholdene i markedet. Videre viser erfaringen fra senere år at det knytter seg atskillig usikkerhet til i hvilken grad de alminnelige regler om livsforsikringsvirksomhet vil sette grenser for livselskapenes praksis på området. Her er det behov for en avklaring, både av hensyn til de ulike leverandører av kommunale pensjonsprodukter, og for at konkurranse mellom dem skal kunne foregå på et sikrere rettslig grunnlag enn hittil. Det dreier seg her om forhold som i stor grad har sammenheng med kommunale pensjonsordningers egenart som følge av det brede ytelsesspekter ordningene omfatter, og som derfor ikke er direkte knyttet til de krav til finansieringssystemet for pensjonsordningene som Hovedtariffavtalen inneholder. Uavhengig av om kravene til finansieringssystemet skulle bli endret, foreligger det derfor behov for nødvendig avklaring av en del hovedpunkter gjennom lovgivning.

Banklovkommisjonen mener derfor at det foreligger et klart behov for lovregulering av hovedpunktene når det gjelder premieberegning og premiebetaling for kommunale pensjonsordninger. Dette vil gi rammer for utformingen av forsikringsvilkårene som er felles for alle pensjonsleverandører. En slik regulering vil også bringe nødvendig klarhet i forhold til de alminnelige regler for livsforsikringsvirksomhet, fordi den vil avgrense rekkevidden av dette regelverket i forhold til kontraktspraksis fra selskapenes side som er godtatt av de særlige regler om kommunale pensjonsordninger. Det er således blant annet behov for lovregler som gjør det klart at alle leverandører av kommunale pensjonsordninger vil ha adgang til å etablere fellesordninger for premieberegning som oppfyller tariffastsatte krav til finansieringssystemet for kommunale pensjonsordninger.

7.3.2 Forholdet til folketrygden

Pensjonsytelsene i kommunale pensjonsordninger er i utgangspunktet fastsatt som bruttoytelser. Dette er i samsvar med Hovedtariffavtalens bestemmelser som viser til det opplegg Statens Pensjonskasse benytter. For Statens Pensjonskasse gjelder imidlertid ikke noe krav om at pensjonsrettighetene skal være fondssikrede slik som i vanlige livselskaper og pensjonskasser. Når et slikt opplegg skal gjennomføres for kommunale pensjonsordninger opprettet i slike pensjonsinnretninger, oppstår det derfor en del særlige spørsmål. Dette skyldes at både samordningsloven og særlige forsikringsvilkår medfører at pensjonsinnretningens forpliktelser reelt og rettslig likevel er begrenset til forskjellen mellom fastsatte bruttoytelser og ytelsene fra folketrygden. Dette gjelder for så vel KLP som for de øvrige livselskapene. Konsekvensen er at premier for kommunale pensjonsordninger må bli - og blir - beregnet ut fra pensjonsinnretningens reelle og rettslige forpliktelser, og at de forsikringsmessige avsetninger til sikring av opptjente pensjonsrettigheter må beregnes på samme grunnlag.

Dette byr imidlertid på visse problemer. Størrelsen av ytelser fra folketrygden lar seg således ikke nøyaktig fastsette før retten til utbetaling oppstår ved nådd pensjonsalder. Det vil derfor knytte seg en viss usikkerhet til enhver premieberegning før dette tidspunkt. Livselskapene er her henvist til å bygge på *beregnet* folketrygd, dvs. størrelsen av de ytelser som, ut fra folketrygdens regelverk på beregningstidspunktet, må antas å bli utbetalt ved nådd pensjonsalder. Det kan også tenkes at ytelsesnivået i folketrygden senere blir endret i forhold til det som ligger til grunn for tidligere års premieberegning. En større del av samlet pensjon kan da måtte

dekkes ved ytelser fra pensjonsinnretningen. Slike risiki knyttet til størrelsen av ytelsene fra folketrygden lar seg ikke premiesette på forhånd, og kan derfor vanskelig bæres av pensjonsinnretningene.

Dette er det redegjort for foran avsnitt 4.1.2. Det fremgår der at det i forholdet mellom pensjonsleverandøren og forsikringstakeren/den kommunale arbeidsgiver er det forsikringstakeren som må bære slike risiki og dermed - i form av tilleggspremie - de økonomiske virkninger av at det blir en forskjell på beregnet og faktisk utbetalt folketrygd. *I forholdet mellom pensjonsleverandøren og forsikringstakeren virker altså den kommunale pensjonsordning ikke som en bruttoordning* (foran avsnitt 4.1.7).

Disse forhold har ført både til betydelig usikkerhet med hensyn til de kommunale pensjonsordningers karakter i henholdsvis arbeidsrettslig og forsikringsrettslig sammenheng, og til uklarhet med hensyn til de ulike pensjonsinnretningers forpliktelser knyttet til kommunale pensjonsordninger. Dette fremgår blant annet i de uttalelser fra Kredittilsynet som er gjengitt foran avsnitt 5.3. Det fremgår der at slik usikkerhet og uklarhet også kan innvirke på konkurranseforholdene i markedet for kommunale pensjonsordninger.

På denne bakgrunn antar *Banklovkommisjonen* at det er behov for en uttykkelig avklaring når det gjelder hvilken betydning ytelser fra folketrygden skal tillegges i *forsikringsrettslig* sammenheng, dvs. ved beregning av premier og avsetningskrav for kommunale pensjonsordninger. Det vises her til lovutkastet § 8b-5 fjerde ledd og 8b-10 tredje ledd, som begge angir at det skal gjøres fradrag for beregnet folketrygd ved beregningene av premier og forsikringsmessige avsetninger.

I tillegg er det behov for en klar plassering av risikoen for avvik mellom beregnet og utbetalt folketrygd. Dette er en risiko som i tid og omfang har en slik karakter at den vanskelig kan bæres av en pensjonsinnretning. *Banklovkommisjonen* mener derfor at risikoen – som hittil – må bæres av forsikringstakeren (kommunen eller det kommunale foretak), se lovutkastet § 8b-8 første ledd. Dette er også i samsvar med de forpliktelser den kommunale arbeidsgiver har påtatt seg overfor arbeidstakerne ved Hovedtariffavtalen i kommunal sektor (foran 2.1.4).

Banklovkommisjonen mener videre at pensjonsinnretningen heller ikke i forhold til arbeidstakerne bør pålegges noe subsidiært ansvar for at den kommunale arbeidsgiveren faktisk oppfyller sine forpliktelser overfor arbeidstakerne og betaler den tilleggspremie som i tilfelle er påkrevd for å sikre forsikringsmessig dekning av den reduksjon av samlede pensjonsytelser som ellers vil følge av redusert ytelsesnivå i folketrygden. Pensjonsinnretningen bør heller ikke subsidiært bære en så vidt betydelig og ubestemmelig risiko. Blir slik tilleggspremie ikke innbetalt, må derfor resultatet bli at pensjonsinnretningens forpliktelser og avsetninger opprettholdes på det reelle ytelsesnivå som er lagt til grunn ved premieberegningen i tidligere år, se lovutkastet §§ 8b-9 fjerde ledd og 8b-10 fjerde ledd.

7.3.3 Nye lovregler om premier i kommunale pensjonsordninger

Etter *Banklovkommisjonens* oppfatning er det vesentlig at et nytt regelverk for beregning av premier for kommunale pensjonsordninger dekker de områder som vil være av betydning for ordnet konkurranse i kollektivmarkedet i kommunal sektor. Det er således viktig at regelverket vil virke på en konkurransenøytral måte i forhold til markedsaktørene. Disse synspunkter tilsier, for det første, at regelverket utformes i

hovedsak som et *rammeverk* som også vil gi pensjonsleverandørene gode muligheter til å fastlegge sin strategi ut fra markedsforholdene til enhver tid. Denne tilnærmingsmåten til utformingen av forsikringslovgivningen er det gjort nærmere rede for i NOU 2001: 24 Ny livsforsikringslovgivning s. 17-18. For det annet, skal regelverket for beregning av premier kunne virke konkurransenøytralt, må regelverket også være tilpasset de krav Hovedtariffavtalen i kommunal sektor stiller til ytelsesspekteret (foran avsnitt 4.1) og til finansieringssystemet i kommunale pensjonsordninger (foran avsnitt 5.4).

(1) *Banklovkommisjonen* viser til at konklusjonene i Arbeidsrettens dom er nært knyttet til hovedtrekkene ved det opplegg for premieberegning i Fellesordningen for kommunale pensjonsordninger som er utviklet i KLPs praksis (foran avsnitt 5.4). Arbeidsretten gir uttrykk for at et opplegg som i hovedsak svarer til KLPs praksis vil være i samsvar med kravene i Hovedtariffavtalen.

KLPs beregning av premier for kommunale pensjonsordninger vil på flere måter avvike vesentlig fra vanlig praksis når det gjelder ytelsesbaserte pensjonsordninger i privat sektor. Dette er det utførlig redegjort for foran avsnitt 4.2.3 og 3.2.1. Forsikringsteknisk fremtrer KLPs system på mange måter som en hybrid fordi det bygger på et skille mellom (1) beregningen av premien for de enkelte pensjonsordningene (”finansieringssystemet”), og (2) beregningen av kravet til forsikringsmessige avsetninger for den rett til pensjon som er opptjent i den enkelte ordning. Skal pensjonsrettighetene være fullt fondssikret (forsikringsmessig dekket), må avsetningskravet alltid beregnes forsikringsteknisk *på personnivå*, dvs. ut fra hver enkelt arbeidstakers opptjente pensjonsrettigheter. Premiene derimot fastsettes på *pensjonsordningsnivå,* dvs. prinsipielt uavhengig av forsikringsteknisk beregnet premie for hver enkelt arbeidstaker i pensjonsordningen.

Utgangspunktet ved beregning av premien for kommunale pensjonsordninger er likevel en vanlig forsikringsteknisk beregning ut fra den rett til pensjon den enkelte arbeidstaker opptjener i løpet av et forsikringsår. Dette gjelder uavhengig av om det dreier seg om ordinære årspremier eller ulike engangspremier til dekning av ytelser som ikke lar seg premiesette på forhånd. Slike beregninger vil fastslå det samlede premievolum som pensjonsinnretningen må bli tilført i det enkelte forsikringsår. Beregningene er i alle tilfelle nødvendig for at så vel KLP som de øvrige livselskapene skal kunne bestemme og oppfylle minstekravene til forsikringsmessige avsetninger for kommunale pensjonsordninger, og dermed for at pensjonsrettigheter opptjent under den enkelte ordning til en hver tid skal være fullt fondssikret (”forsikringsmessig dekket”). Avsetningskravene bestemmes som nevnt etter særskilte beregninger av den avsetning som er påkrevd for å sikre den rett til pensjon som *hver enkelt arbeidstaker* har opptjent (nedenfor avsnitt 7.6).

Resultatet av forsikringsteknisk beregning av premie for de enkelte arbeidstakere blir imidlertid ikke lagt direkte til grunn når premien for den enkelte pensjonsordning skal fastlegges, dvs. slik at premien for en pensjonsordning tilsvarer summen av premiene for samtlige medlemmer av pensjonsordningen. Dette skyldes de krav til kjønns- og aldersnøytralt ”finansieringssystem” for kommunale pensjonsordninger som er fastsatt i Hovedtariffavtalen, slik disse nå er fortolket i Arbeidsrettens dom. Disse kravene innebærer at det samlede premievolum til pensjonsinnretningen er gjenstand for etterfølgende omfordeling mellom pensjonsordningene ut fra prinsipper som ikke er forsikringsteknisk begrunnet. Resultatet av omfordelingen er derfor *en samlet premie for hver enkelt pensjonsordning* som prinsipielt er uavhengig av hvordan medlemsmassen er

sammensatt og hva som er forsikringsteknisk beregnet pensjonskostnad for de enkelte arbeidstakere.

Ved utformingen av utkast til nye lovregler om premieberegning for kommunale pensjonsordninger, felles for alle pensjonsinnretninger, er *Banklovkommisjonen* etter dette kommet til at det vil være hensiktsmessig å ta utgangspunkt i det system som KLP praktiserer for sine fellesordninger i kommunal sektor og for tiden søker å videreutvikle. De tiltakene som overveies, vil i seg selv medføre at forskjellen mellom praksis i KLP og de øvrige livselskapene vil bli mindre enn den har vært hittil. Forutsetningen for det lovutkast som er utarbeidet, er at KLPs nåværende dispensasjon etter lov om forsikringsvirksomhet § 13-8 bortfaller, og at verken KLP eller de øvrige livselskapene vil ha behov for slike eller andre dispensasjoner når det gjelder virksomhet knyttet til kommunale pensjonsordninger.

(2) Det fremgår av redegjørelsen foran avsnitt 3.2 og 4.2 at KLP over tid har utviklet et system for premieberegning basert på premie beregnet som gjennomsnittspremie for alle pensjonsordninger i en fellesordning, supplert med visse innslag av premier beregnet særskilt for de enkelte pensjonsordningene. Innenfor dette systemet skiller KLP mellom:

- ordinær årspremie, beregnet ved årets begynnelse,
- reguleringspremie til dekning av økte pensjonsforpliktelser som følge av årlig lønnsutvikling og av G-regulering av løpende pensjoner og oppsatte pensjonsrettigheter, beregnet så snart omfanget av lønnsutviklingen og G-reguleringen er klarlagt,
- andre premier for såkalte ikke forsikringsbare ytelser, beregnet foreløpig ved årets begynnelse, men endelig etter hvert som vilkårene for pensjonsrettighetene er oppfylt (forsikringstilfellet inntrer) eller ved årets utgang.

Denne tredeling av samlet årlig premie, basert på et skille mellom ordinær årspremie, reguleringspremie og andre særlige premier som KLP nå introduserer, vil gi en hensiktsmessig struktur ved utformingen av lovregler som skal være felles for alle leverandører av kommunale pensjonsprodukter. En slik premiestruktur vil være godt tilpasset ytelsesspekteret i kommunale pensjonsordninger. Inndelingen reflekterer også at de tre ulike typer av premie vil bli beregnet på ulike tidspunkter i løpet av et forsikringsår, og at de dessuten – og det er viktig - vil stå i en noe forskjellig stilling i forhold til regler om premieberegning innenfor en fellesordning. Denne tredelingen, og dens betydning i forhold til reglene om fellesordninger fremgår av lovutkastet § 8b-4.

En slik premiestruktur er også godt i samsvar med den praksis som hittil er blitt fulgt av andre livselskaper enn KLP ved beregningen av premier for kommunale pensjonsordninger. Det har imidlertid hittil eksistert atskillig uklarhet når det gjelder til hvilke tidspunkter de ulike typer av premier skal beregnes. På dette området har derfor praksis i KLP og de øvrige livselskapene hittil vært til dels forskjellig. Denne uklarhet kan og bør nå ryddes av veien. Her er det behov for harmonisering av praksis. Lovutkastet § 8b-5 legger her opp til en periodisering av premieberegningene som stemmer både med den praksis andre livselskaper enn KLP hittil har fulgt, og den praksis som KLP nå gjennomfører. Som det fremgår av lovutkastet § 8b-9 er det ut fra konkurransehensyn likevel behov for særlige regler om periodiseringen av premieinnbetalingene.

(3) *Banklovkommisjonen* legger til grunn at de ulike typer av premie i utgangspunktet skal beregnes etter vanlig forsikringstekniske prinsipper, se lovutkastet § 8b-5. Slike beregninger vil pensjonsinnretningene i alle tilfelle måtte foreta ved beregningen av det samlede premievolum som en fellesordning årlig skal tilføres, og som ledd i beregningen av kravet til de forsikringsmessige avsetninger som skal sikre opptjente pensjonsrettigheter i de pensjonsordninger som fellesordningen omfatter.

Lovutkastet tar som utgangspunkt at premie for den enkelte pensjonsordning skal beregnes forsikringsteknisk med mindre annet følger av de regler om gjennomsnittsberegning av premie som lovutkastet inneholder, se lovutkastet § 8b-4 annet ledd. Selv om det i lovutkastet åpnes *adgang* til å etablere fellesordninger for premieberegning, bør pensjonsleverandøren stå *forsikringsrettslig* fritt til å avgjøre om adgangen skal benyttes. I hvilken utstrekning det vil være nødvendig for en pensjonsleverandør å gjøre dette for å kunne delta i markedet for kommunale pensjonsordninger, vil bero på utformingen av Hovedtariffavtalen til enhver tid. Denne tilnærmingsmåten vil gi nødvendig fleksibilitet i det *forsikringsrettslige regelverk*. Den innebærer således at det forsikringsrettslige regelverk om kommunale pensjonsordninger ikke nødvendigvis vil måtte endres, selv om det skulle skje endringer i de bestemmelser om finansieringssystemet som den någjeldende Hovedtariffavtale inneholder.

Banklovkommisjonen legger således til grunn at lovutkastet må ha bestemmelser som uttrykkelig gir adgang til å etablere fellesordninger av flere kommunale pensjonsordninger, basert på prinsipper for premieberegning som vil motvirke at pensjonskostnadene for de enkelte medlemmer, for likeverdige pensjonsrettigheter, vil variere med kjønn og alder, se lovutkastet § 8b-6 første ledd. Gjeldende Hovedtariffavtale medfører at slike bestemmelser er nødvendig for at alle pensjonsinnretninger skal kunne ha adgang til markedet for kommunale pensjonsordninger. Lovreguleringen av fellesordninger vil imidlertid utgjøre et helt nytt innslag i norsk forsikringslovgivning, og utformingen av et regelverk på dette området reiser derfor en god del spørsmål som ikke har vært vurdert tidligere. Disse spørsmål behandles nedenfor i avsnitt 7.4.

I forbindelse med utformingen av lovutkastet på dette punkt, er det ikke nødvendig for *Banklovkommisjonen* å foreta en nærmere vurdering av fordeler og ulemper ved slike fellesordninger eller å foreta en avveining av de kryssende hensyn. En vil imidlertid peke på at kommunale pensjonsordninger, i visse henseender, her står i en særlig stilling. I pensjonsordninger med det ytelsesspekter som disse ordningene har, vil således de samlede pensjonskostnader for den enkelte arbeidstaker i meget beskjeden grad variere med arbeidstakerens kjønn. Det er mulig at utslagene vil bli noe større dersom pensjonsleverandørene tar i bruk risikostatistikker som er mer nyanserte enn den svært så grovmaskede gruppeinndeling som det hittil har vært vanlig å benytte. På den annen side er det klart nok at pensjonskostnadene for den enkelte arbeidstaker vil variere med arbeidstakerens alder, og at variasjonene her er betydelig større enn variasjoner etter kjønn. I hvilken utstrekning det er ønskelig å benytte et system for premieberegning som motvirker slike variasjoner, beror i stor grad på hvilken vekt det legges på målsetningen om å legge forholdene til rette for at eldre arbeidstakere skal forbli yrkesaktive.

Lovutkastet § 8b-6 vil bare kunne inneholde hovedreglene når det gjelder premieberegningen for kommunale pensjonsordninger som inngår i en fellesordning. *Banklovkommisjonen* antar at det i praksis etter hvert kan vise seg å være behov for

visse supplerende regler. En foreslår derfor at Kongen gis hjemmel til å fastsette nærmere regler om fellesordninger.

(4) Det bør videre komme klart til uttrykk i regelverket for kommunale pensjonsordninger at det ved de forsikringstekniske beregninger av premie skal legges til grunn at rett til pensjon opptjenes lineært fra ansettelsen og frem til nådd pensjonsalder eller annen særlig aldersgrense, se lovutkastet § 8b-7 første ledd. Dette prinsipp ligger også til grunn for lov om foretakspensjon § 4-2 første ledd. I motsetning til ytelsesbasert foretakspensjon, er imidlertid regelen i kommunale pensjonsordninger at det skal skje medregning av tidligere tjenestetid i kommunal eller annen pensjonsordning omfattet av overføringsavtale med Statens Pensjonskasse. Virkningen av at tidligere tjenestetid medregnes, vil være at en ved premieberegningen må legge et tilsvarende tidligere tidspunkt til grunn som ansettelsestidspunktet.

Premieberegning basert på prinsippet om lineær opptjening reiser visse særlige problemer i de tilfelle hvor regelverket for kommunale pensjonsordninger gir arbeidstakere rett til å fratre med rett til utbetaling av pensjon før pensjonsalderen nås, jf. foran avsnitt 4.1.5 og 4.1.6. I den utstrekning arbeidstakere gjør bruk av slik rett, forrykkes grunnlaget for beregningen av tidligere års premier, med det resultat at premiereserven vil være utilstrekkelig til å sikre de pensjonsrettigheter som dermed tilkommer den enkelte arbeidstaker. Det er derfor behov for beregning og innbetaling av særskilt engangspremie til dekning av manglende premiereserve, se lovutkastet § 8b-7 tredje ledd.

(5) Lovutkastet bør også inneholde bestemmelser for det tilfelle at vesentlige forutsetninger for beregningsgrunnlaget for kommunal pensjonsordning skulle svikte. Tilsvarende bestemmelser finnes i lov om foretakspensjon § 9-5, som imidlertid krever at slike spørsmål blir regulert i forsikringsvilkårene. Spørsmålet har imidlertid atskillig større rekkevidde for kommunale pensjonsordninger fordi disse i utgangspunktet fremtrer som bruttoordninger. Behovet for avklaring av virkningene av vesentlig forutsetningssvikt er tilsvarende større. De fleste livselskapene har slike bestemmelser i sine alminnelige forsikringsvilkår. KLP derimot, mangler tilsvarende *uttrykkelige* bestemmelser.

Banklovkommisjonen mener at det her er å foretrekke at de regler som skal gjelde, fremgår av loven selv. En side av dette problemkomplekset er behandlet foran avsnitt 7.3.2, nemlig virkningen av at forutsetninger med hensyn til utbetaling av ytelser fra folketrygden viser seg å svikte, se lovutkastet § 8b-8 første ledd. Viser det seg at andre vesentlige forutsetninger svikter, bør pensjonsleverandøren sørge for at beregningsgrunnlaget og forsikringsvilkårene tilpasses den nye situasjonen, se lovutkastet § 8b-8 annet ledd. En slik bestemmelse er også begrunnet ut fra soliditetshensyn, jf. lovutkastet i NOU 2001: 24 § 8a-8.

At det i tilfelle utarbeides nytt beregningsgrunnlag og nye premietariffer, er imidlertid ikke ensbetydende med at pensjonsleverandøren i slike tilfelle også vil ha rett til etterberegning av premie for tidligere forsikringsår. Som nevnt foran avsnitt 5.2, er det vanlig at andre livselskaper enn KLP benytter forsikringsvilkår som gir rett til slik etterberegning. Regelverket for KLP har også bestemmelser som reelt fører til det samme selv om de ikke er utformet på samme uttrykkelige måte (foran avsnitt 3.3 og 4.1.2). Det er derfor behov for en lovregel som krever at forbehold om etterberegning fremgår klart av forsikringsvilkårene, se lovutkastet § 8b-8 annet ledd.

7.4 Fellesordninger for premieberegning

7.4.l Hovedtariffavtalens krav til finansieringssystemet i kommunale pensjonsordninger

Hovedtariffavtalen krever at finansieringssystemet for kommunale pensjonsordninger skal være ”kjønnsnøytralt” og for øvrig være utformet slik at det ”ikke virker utstøtende på eldre arbeidstakere”. Avtalen inneholder imidlertid ikke ytterligere bestemmelser som angir hva som ligger i kravet til kjønns- og aldersnøytralitet. Avtalen stiller heller ikke bestemte krav til hvordan premier til finansiering av kommunale pensjonsordninger skal beregnes. Det dreier seg altså om *krav til finansieringssystemets virkemåte, dvs. funksjonskrav.* Hovedtariffavtalen selv inneholder *ikke konkrete krav til hvordan systemet for premieberegning skal utformes for at kjønns- og aldersnøytralitet skal oppnås.* Dette er forhold som Arbeidsrettens dom 8. oktober 2002 bidrar til å klarlegge.

(1) Arbeidsretten behandler først hva som ligger i kravet om at finansieringssystemet for kommunale pensjonsordninger må være kjønns- og aldersnøytralt (dommen pkt. 608 flg.). Retten presiserer at utrykket ”kjønnsnøytralt” naturlig gir uttrykk for ”et krav om at finansieringskostnadene utgjør det samme beløp for kvinner og menn under ellers like forutsetninger”. Kravet om at finansieringssystemet ikke ”virker utstøtende på eldre arbeidstakere” gir derimot i seg selv ”ikke anvisning på noe tariffkrav om absolutt premiemessig nøytralitet i forholdet mellom eldre og yngre arbeidstakere”. Arbeidsretten viser til at kravene om kjønns- og aldersnøytralitet bygger på en ”personalpolitisk målsetning”, og innebærer at premiene i kommunale pensjonsordninger må beregnes slik at de enkelte arbeidsgivere ikke skal ha ”økonomisk motiv for å tilsette menn fremfor kvinner og yngre fremfor eldre arbeidstakere”.

Arbeidsrettens uttalelser innebærer at kravene i Hovedtariffavtalen ikke vil være oppfylt ved den form for forsikringsteknisk premieberegning som livselskapene vanligvis har gjort og fortsatt gjør bruk av. Slik premieberegning bygger på risikostatistikk som skiller etter kjønn og alder, og – under ellers like forhold – blir resultatet følgelig ulike pensjonskostnader for kvinner og menn og for eldre og yngre arbeidstakere. Skal kommunale arbeidsgivere i sin personalpolitikk, f.eks. ved valg av arbeidstaker ved nyansettelse, ikke påvirkes av ulikheter i pensjonskostnadene, må finansieringssystemet for kommunale pensjonsordninger derfor også omfatte en ordning for *utjevning* av forskjeller som forsikringsteknisk premieberegning gir. Systemet må imidlertid samtidig sikre at pensjonsinnretningen blir tilført et så stort samlet premievolum for den gruppe arbeidstakere det gjelder, at pensjonsrettighetene vil være fullt ut forsikringsmessig dekket, dvs. sikret ved forsikringsteknisk beregnet avsetning i pensjonsinnretningen. Utjevningen vil derfor få karakter av en *etterfølgende omfordeling* av de samlede pensjonskostnader etter forsikringsteknisk beregning. Omfordelingsnøkkelen må derfor være kjønns- og aldersnøytral og dessuten føre til at virkningene av omfordelingen er tilstrekkelige til at pensjonskostnadene for de enkelte arbeidstakere vil fremstå som kjønns- og aldersnøytrale. En slik utjevningsordning må etableres i form av en premieberegningspool – en fellesordning – som omfatter et antall pensjonsordninger, og som fastsetter en samlet premie for hver pensjonsordning, prinsipielt uavhengig av hvordan medlemsmassen er sammensatt.

(2) Prinsippene for en ordning for premieutjevning omtales utførlig i Arbeidsrettens dom. Konklusjonen er der (dommens pkt. 628) at Hovedtariffavtalen

> ”hjemler et krav om at en tjenestepensjonsordning på hovedtariffavtalens område må bygge på et finansieringssystem som innebærer at premieutgiftene *utjevnes* over et kollektiv som består av flere forsikringstakere (kommuner m.v.). … Ved flytting av pensjonsordningen til et livsforsikringsselskap … må finansieringssystemet således bygge på et prinsipp om *gjennomsnittsberegning* av premie i den forstand at **forsikringsteknisk utregnet premie blir utliknet på flere forsikringstakere**. Videre må konsekvensen av de forutsetninger partene må antas å ha bygd på under tariffrevisjonen i 1998, være at premieutjevningen skal omfatte ***alle kostnadselementene* i finansieringssystemet, slik den gjør etter den modellen som anvendes i fellesordningen FKP i KLP** [det vises her til vilkår lik Forsikringsvilkårene for Fellesordningen pkt. 5]. Ut over dette er det imidlertid **ikke grunnlag for å stille opp noe krav om at et pensjonsforsikringsprodukt i *detalj* må bygge på de utjevningsprinsipper som praktiseres av KLP …**
>
> Heller ikke spørsmålene om *hvor stort* et kollektiv av forsikringstakere må være, eller hvor mange kommuner m.v. og arbeidstakere det må omfatte, for å være tariffmessig, er det nødvendig for Arbeidsretten å ta stilling til slik saken ligger an. Retten vil likevel understreke at HTA … gir anvisning på to *selvstendige* krav til nøytralitet i forhold til alder og kjønn, og at disse følgelig må oppfylles selv under et regime med premieutjevning. Foranlediget av de saksøkte kommuners anførsler vil retten bemerke at disse kravene *ikke* kan anses som oppfylt bare ved at premien for den enkelte kommune *oppgis* i prosent av det samlede pensjonsgrunnlag. Bestemmelsen krever noe mer enn en kjønns- og aldersnøytral faktura. Det som her vil være avgjørende, er de underliggende økonomiske realiteter. Kravet må nærmere bestemt være at en gitt fellesordning rent faktisk medfører at **den enkelte kommunes *grensekostnader* ved å ansette kvinner fremfor menn eller eldre fremfor yngre, reelt sett pulveriseres i en slik grad at de i praksis ikke vil kunne gi noe incitament i retning av diskriminering ut fra alder og kjønn**. Etter det Arbeidsretten kan se, vil det derfor måtte gjelde visse grenser for *hvor lite* et slikt kollektiv kan være uten at ordningen støter an mot kravet om at finansieringssystemet skal være kjønnsnøytralt og ikke virke utstøtende på eldre arbeidstakere. Den nærmere grensedragningen er det ikke nødvendig å gå inn på i vår sak.” [Halvfet skrift er tilføyet her].

Arbeidsrettens domsgrunner inneholder to hovedsynspunkter.

For det *første*, finansieringssystemet må bygge på et prinsipp om gjennomsnittsberegning av premie som innebærer at ”forsikringsteknisk utregnet premie blir utliknet på flere forsikringstakere”. Kravet til utjevning av premiene for de enkelte arbeidstakere er at ”den enkelte kommunes grensekostnader ved å ansette kvinner fremfor menn eller eldre fremfor yngre, reelt sett pulveriseres i en slik grad at de i praksis ikke vil kunne gi noe incitament i retning av diskriminering ut fra alder eller kjønn.”

For det *annet*, premieutjevningen må omfatte ”alle kostnadselementene i finansieringssystemet, slik den gjør etter den modellen som anvendes i FKP [Felles kommunal pensjonsordning] i KLP”. Denne uttalelsen viser at det system for premieberegning som praktiseres av KLP på grunnlag av pkt. 5 i Forsikringsvilkårene for Fellesordningen, er antatt å være i samsvar med kravet til kjønns- og

aldersnøytralitet i Hovedtariffavtalen. Den grad av utjevning av premieforskjeller som skyldes arbeidstakernes alder og kjønn som KLPs premiepraksis fører til, anses således som tilstrekkelig. Imidlertid fastslår Arbeidsretten samtidig at det ikke er grunnlag for å kreve at "et pensjonsprodukt i detalj må bygge på de utjevningsprinsipper som praktiseres av KLP". Så vel KLP som andre livselskaper har dermed et visst spillerom i forhold til de prinsipper for premieberegning som KLP hittil har lagt til grunn. Det grensekostnadsynspunkt Arbeidsretten benytter, angir her rammen for hvilke avvik som vil være tariffmessige.

(3) Arbeidsrettens hovedsynspunkter gir viktige føringer ved utformingen av et regelverk om premieberegning som vil gi alle pensjonsleverandører adgang til å tilby kommunale pensjonsprodukter i samsvar med kravet til kjønns- og aldersnøytrale premier i Hovedtariffavtalen. Det er derfor behov for å søke klarlagt noe nærmere, hvilke krav til gjennomsnittsberegning av premier innenfor et kollektiv av pensjonsordninger – en fellesordning – som følger av Arbeidsrettens to hovedsynspunkter (nedenfor avsnitt 7.4.2 til 7.4.4).

7.4.2 Premieutjevning i et kollektiv av pensjonsordninger

Arbeidsretten er kommet til at det i Hovedtariffavtalens krav om at finansieringssystemet for kommunale pensjonsordninger skal være kjønns- og aldersnøytralt, ligger et krav om at pensjonskostnadene, forsikringsteknisk beregnet for de enkelte arbeidstakere, må "utjevnes over et kollektiv som består av flere forsikringstakere", dvs. en gruppe av flere pensjonsordninger. Dette standpunkt er en konsekvens av det grensekostnadssynspunkt som retten legger til grunn. Skal premieforskjeller knyttet til kjønn og alder bli utjevnet i en slik grad at forskjell i pensjonskostnader i praksis ikke vil kunne gi noe incitament i retning av diskriminering ut fra alder eller kjønn, er det nødvendig å foreta gjennomsnittsberegning av premien for de enkelte pensjonsordninger ut fra samlede pensjonskostnader for samtlige arbeidstakere i en gruppe av pensjonsordninger.

Slik utjevning av pensjonskostnadene vil ikke kunne skje ved en gjennomsnittsberegning innenfor en og samme pensjonsordning. Ved ansettelse av en ny arbeidstaker vil arbeidsgiverens samlede pensjonskostnader i alle tilfelle måtte øke med den forsikringstekniske premie**,** beregnet for denne arbeidstakeren**,** ut fra blant annet alder og kjønn. Grensekostnaden blir derfor lik forsikringsteknisk premie. Dette er nødvendig for å fondssikre de nye pensjonsrettighetene og lar seg ikke skjule ved en etterfølgende gjennomsnittsberegning for alle arbeidstakerne i pensjonsordningen. Utjevning av pensjonskostnadene for de enkelte arbeidstakere for å oppnå kjønns- og aldersnøytralitet**,** kan derfor bare oppnås ved å beregne en samlet premie for hver enkelt pensjonsordning ved en etterfølgende omfordeling mellom pensjonsordningene av det samlede - forsikringsteknisk beregnede - premievolum for alle arbeidstakerne i *det kollektiv av enkelte pensjonsordninger* som en fellesordning utgjør.

Utjevningsvirkninger i samsvar med de krav til "kjønnsnøytrale" og "aldersnøytrale" pensjonskostnader for de enkelte arbeidstakere Hovedtariffavtalen stiller, forutsetter derfor - slik Arbeidsretten er kommet til - at premieberegningen skjer innenfor *et kollektiv av pensjonsordninger* for ulike arbeidsgivere, dvs. en fellesordning som premieberegningspool. Beregningen av premie for hver pensjonsordning må foregå slik at det samlede - forsikringstekniske - premievolum for samtlige arbeidstakere i kollektivet blir fordelt mellom pensjonsordningene i

kollektivet etter prinsipper som er kjønns- og aldersnøytrale, f.eks. - som i KLP - etter pensjonsgrunnlaget. Graden av utjevning av forskjeller i pensjonskostnader vil reelt bero på størrelsen, samt sammensetningen ut fra kjønn, alder og lønnsnivå, av medlemsmassen i kollektivet av pensjonsordninger sett i forhold til størrelsen, samt sammensetningen ut fra kjønn, alder og lønnsnivå, av medlemsmassen i den enkelte pensjonsordning. Medlemsmassen i kollektivet må imidlertid være av et visst omfang, i hvert fall hvis utjevningsvirkningen i forhold til arbeidstakernes kjønn og alder skal samsvare med det grensekostnadssynspunkt Arbeidsretten benytter.

Banklovkommisjonen viser til at Arbeidsrettens dom gir begrenset veiledning når det gjelder hvilken sammensetning eller størrelse kollektivet av pensjonsordninger må ha for å tilfredsstille de krav Hovedtariffavtalen stiller til finansieringssystemet. Som det fremgår foran 7.4.1, uttaler Arbeidsretten kun at en fellesordning må medføre at

> "… den enkelte kommunes *grensekostnader* ved å ansette kvinner fremfor menn eller eldre fremfor yngre, reelt sett pulveriseres i en slik grad at de i praksis ikke vil kunne gi noe incitament i retning av diskriminering ut fra alder og kjønn. Etter det Arbeidsretten kan se, vil det derfor måtte gjelde visse grenser for *hvor lite* et slikt kollektiv kan være …".

Den grensekostnad Arbeidsretten her omtaler, blir fordelt ("pulverisert") innenfor kollektivet av pensjonsordninger. Det avgjørende for om omfordelingsvirkningen er tilstrekkelig, synes derfor å være hvor stor del av grensekostnaden den kommunale arbeidsgiver indirekte må dekke som medlem av kollektivet, når grensekostnaden blir fordelt mellom pensjonsordningene i fellesordningen etter en kjønns- og aldersnøytral fordelingsnøkkel.

Banklovkommisjonen legger etter dette til grunn at også en fellesordning som omfatter en begrenset portefølje av kommunale pensjonsordninger, gjennomgående vil medføre en slik grad av utjevning av grensekostnadene at det vil være tilstrekkelig til å imøtekomme den retningslinje Arbeidsretten gir uttrykk for. Heller ikke *Banklovkommisjonen* ser imidlertid grunn til å gå nærmere inn på dette spørsmål. Hvor den nedre grense skal trekkes**,** beror i første rekke på en tolking av Hovedtariffavtalen.

7.4.3 KLPs system for premieberegning

Arbeidsretten viser i sin dom til de prinsipper for beregning av gjennomsnittspremier som KLP benytter og tradisjonelt har benyttet. Retten uttaler at "premieutjevningen skal omfatte alle kostnadselementene i finansieringssystemet, slik den gjør etter den modellen som anvendes i fellesordningen FKP i KLP", og viser i den sammenheng til pkt. 5 i Forsikringsvilkårene for Fellesordningen. Det er altså rettens oppfatning at et opplegg som i hovedsak gir tilsvarende utjevningsvirkninger som de prinsipper KLP praktiserer, tilfredsstiller kravene til finansieringssystemet i Hovedtariffavtalen.

For premieberegningsformål er de kommunale pensjonsordninger i KLP gruppert i "fellesordninger" som hver for seg i hovedsak har samme opplegg for premieberegning. Etter Forsikringsvilkårene for Fellesordningen pkt. 5, skal premien for en kommunal arbeidsgiver "fastsettes av KLPs styre i prosent av pensjonsgrunnlaget", dvs. samlet pensjonsgrunnlag (lønnsgrunnlag) for alle

arbeidstakerne i den enkelte pensjonsordning. Opplegget i pkt. 5 bygger på følgende prinsipper:

- fellesordningen skal i et år tilføres et premievolum som tilsvarer summen av de forsikringsteknisk beregnede pensjonskostnader for samtlige arbeidstakere i de pensjonsordninger som inngår i Fellesordningen,
- premien for hver pensjonsordning fastsettes deretter ved at det samlede premievolum til Fellesordningen i et år fordeles mellom pensjonsordningene etter forholdet mellom samlet pensjonsgrunnlag (lønnsgrunnlag) for samtlige medlemmer i hver av ordningene, og
- det samlede pensjonsgrunnlag for samtlige medlemmer i en pensjonsordning beregnes prinsipielt uavhengig av antall medlemmer og den enkeltes lønnsnivå, alder og kjønn.

Det er foran avsnitt 3.2 og 4.2 gjort utførlig rede for KLPs praktisering av denne ordningen. Det fremgår av redegjørelsen foran avsnitt 3.2.1 at KLP tradisjonelt har benyttet et "nettopremie" system. Denne praksis er i hovedsak basert på et skille mellom (1) årlig forskuddspremie basert på forsikringsteknisk beregning av samlet premievolum til fellesordningen, og (2) etterskuddsvis beregnet premie for økte pensjonsforpliktelser som følge av årlig oppregulering av pensjonsrettighetene som følge av lønnsutvikling og G-regulering, og av andre ytelser som ikke kan premiesettes på forhånd og derfor ikke anses som forsikringsbare. I samsvar med dette har KLPs forsikringstakere i de aller fleste år kun innbetalt sin andel av årlig forskuddspremie. Resten av de årlige pensjonskostnader i fellesordningen har KLP normalt - uavhengig av fordelingsregelen i pkt 5 i Forsikringsvilkårene for Fellesordningen - selv dekket under ett ved årets utgang ved intern overføring fra samlet finansavkastning ut over beregningsrenten, dvs. av overskuddsmidler.

Dette systemet har medført at fordelingsregelen i pkt. 5 i Forsikringsvilkårene for Fellesordningen i KLPs praksis nesten utelukkende er blitt anvendt ved beregningen av de enkelte pensjonsordningers andel av årlig forskuddspremie. Når det derimot gjelder de samlede pensjonskostnader for oppregulering av pensjonsrettigheter og andre ikke forsikringsbare ytelser i løpet av året, har den reelle fordelingsnøkkelen vært en annen. Den økonomiske realitet i KLPs overskuddspraksis er at den enkelte pensjonsordnings andel av disse pensjonskostnadene normalt har tilsvart *den del av overskuddet på finansavkastningen som pensjonsordningen har gått glipp av, men som ville vært tilført pensjonsordningen* dersom pensjonskostnadene ikke først var dekket en bloc**,** direkte av KLP selv**,** ved intern overføring fra årets overskuddsmidler. I så fall ville samlet overskudd på finansavkastningen blitt fordelt mellom KLPs pensjonsordninger etter bidragsprinsippet i lov om forsikringsvirksomhet § 8-1, dvs. etter størrelsen av premiereservene knyttet til de enkelte pensjonsordninger (foran avsnitt 4.3). KLPs overskuddspraksis har derfor normalt ført til at andre premier enn årlig forskuddspremie reelt er blitt fordelt mellom pensjonsordningene etter *størrelsen av premiereserven for hver pensjonsordning* og ikke etter fordelingsregelen i pkt. 5 i forsikringsvilkårene.

I enkelte år har overskuddet på finansavkastningen i KLP ikke vært tilstrekkelig til fullt ut å dekke pensjonskostnadene for oppregulering av pensjonsrettigheter og andre ikke forsikringsbare ytelser. KLP har opplyst at en da har vært nødt til å belaste forsikringstakerne med en særskilt "reguleringspremie" beregnet i prosent av størrelsen av premiereserven knyttet til den enkelte pensjonsordning. Dette skjedde blant annet i 2002, da samlet reguleringspremie til

fellesordningen deretter ble fordelt etter pkt. 5 i Forsikringsvilkårene for Fellesordningen, se vedlegg 4.2. Premietillegg for andre ikke forsikringsbare ytelser som unntaksvis ikke har latt seg dekke av overskuddsmidler, er blitt fordelt på samme måte. Det vises til redegjørelsen foran avsnitt 3.2.1 og 4.2.3(2).

Karakteristisk for det system for premieberegning som KLP har praktisert over tid er således at det først og fremst er årlig forskuddspremie som er blitt fordelt etter - og fastsatt i prosent av - samlet lønnsgrunnlag for den enkelte pensjonsordning slik pkt. 5 i Forsikringsvilkårene for Fellesordningen angir. Reguleringspremien for oppregulering av pensjonsrettighetene som følge av lønnsutvikling og G-regulering er derimot reelt blitt fordelt etter - og fastsatt i prosent av - størrelsen av premiereserven knyttet til den enkelte pensjonsordning, fordi disse pensjonskostnadene nesten alltid er blitt dekket ved overskuddsmidler og ikke ved innbetalt premie. Kostnadene ved oppregulering av pensjonsrettighetene ligger årlig i området 1/3 til 1/2 av samlet årspremie for pensjonsordningene, og utgjør således en meget stor del av årlige pensjonskostnader for kommunale arbeidsgivere.

Når Arbeidsretten - med henvisning til pkt. 5 i Forsikringsvilkårene for Fellesordningen - uttaler at premieutjevningen skal omfatte alle kostnadselementene i finansieringssystemet, slik den gjør etter den modellen som anvendes av KLP, må uttalelsen naturlig forstås som en henvisning til den rekkevidde fordelingsregelen i pkt. 5 over tid er gitt i KLPs egen praksis. Dersom også den enkelte pensjonsordnings andel av samlet reguleringspremie først skulle beregnes etter pkt. 5 i Forsikringsvilkårene for Fellesordningen og deretter dekkes av KLP ved intern overføring av overskuddsmidler, ville KLPs samlede overskudd reelt bli fordelt mellom pensjonsordningene på en måte som klart strider mot bidragsprinsippet i lov om forsikringsvirksomhet § 8-1. KLPs dispensasjon omfatter imidlertid ikke denne bestemmelsen, og det er ingen direkte sammenheng mellom den enkelte pensjonsordnings samlede lønnsgrunnlag og ordningens bidrag til overskudd på finansavkastningen. Det er derimot en direkte sammenheng mellom pensjonsordningens premiereserve, dennes bidrag til overskudd på finansavkastningen**,** og den prosentvise økning av premiereserven som årlig oppregulering av pensjonsrettighetene gjør påkrev**et**. At KLP har kunnet bruke overskuddsmidler direkte til dekning av reguleringspremier før fordeling av overskudd etter ellers gjeldende regler, skyldes således at KLPs praksis når det gjelder dekning av reguleringspremien, har ført til en fordeling av samlet overskudd mellom pensjonsordningene som i hovedsak stemmer med bidragsprinsippet (foran avsnitt 4.3).

7.4.4 Utjevning av kostnadsnivået for pensjonsordningene i en fellesordning

(1) Det fremgår foran avsnitt 7.4.2 at Hovedtariffavtalens krav om at kommunale pensjonsordninger skal ha et kjønns- og aldersnøytralt finansieringssystem bare kan gjennomføres innenfor rammen av en fellesordning bestående av et kollektiv av pensjonsordninger. Premien for den enkelte pensjonsordning fastsettes da etter en beregning i to trinn:

- først beregnes det samlede premievolum fra pensjonsordningene i fellesordningen ved forsikringsteknisk beregning av pensjonskostnadene for samtlige medlemmer i alle pensjonsordningene,

- dernest beregnes premien for den enkelte pensjonsordning ved en fordeling av det samlede premievolum mellom pensjonsordningene etter en kjønns- og aldersnøytral fordelingsnøkkel, f.eks. - som i KLP - etter samlet pensjonsgrunnlag (lønnsgrunnlag) for medlemmene i hver enkelt pensjonsordning.

Denne form for omfordelingen av samlet premievolum mellom pensjonsordningene i en fellesordning - basert på lønnsgrunnlaget som kjønns- og aldersnøytral fordelingsnøkkel - vil samtidig også føre til en større eller mindre *utjevning av de samlede pensjonskostnader (kostnadsnivået) for de enkelte pensjonsordningene i fellesordningen*. Enkelte pensjonsordninger i fellesordningen kan få premier som er høyere enn de pensjonskostnader som deres medlemsmasse faktisk medfører for fellesordningen, mens forholdet er omvendt for andre pensjonsordninger. Det er redegjort for dette foran avsnitt 4.2.3(2). Det fremgår der at slike utjevningsvirkninger vil skyldes at premien for den enkelte pensjonsordning blir fastsatt etter en fordelingsnøkkel som ikke tar hensyn til at:

- virkningene av samordningen med folketrygden varierer med ulike gjennomsnittlige lønnsnivå i den enkelte pensjonsordning,
- sammensetning etter alder og kjønn av medlemsmassen i de enkelte pensjonsordninger vil variere.

De kravene til finansieringssystemet i kommunale pensjonsordninger som bestemmelsene i Hovedtariffavtalen stiller, har personalpolitisk begrunnelse og skal praktisk sett føre til at pensjonskostnadene for *de enkelte arbeidstakere* fremtrer som nøytrale i forhold til kjønn og alder. Det ligger imidlertid ikke innenfor formålet med disse eller andre bestemmelser i Hovedtariffavtalen å frembringe utjevning av nivået på pensjonskostnadene for *de ulike kommunale pensjonsordningene*. En annen sak er at en del kommunale arbeidsgivere vil dra fordel av slike utjevningsvirkninger, eller se dem som fordelaktige fordi de vil kunne dempe variasjoner i årlige pensjonskostnader. Uavhengig av dette er imidlertid en viss utjevning av pensjonsordningenes årlig pensjonskostnader for pensjonsordningene i en fellesordning en uunngåelig følge av den form for premieberegning innenfor en fellesordning som er nødvendig for å få gjennomført en kjønns- og aldersnøytral personalpolitikk.

Dette innebærer at adgangen til markedet for kommunale pensjonsordninger reelt vil være betinget av at pensjonsleverandøren kan beregne premie for de enkelte pensjonsordninger innenfor rammen av en fellesordning slik at prinsippet om kjønns- og aldersnøytrale pensjonskostnader for arbeidstakerne blir gjennomført i nødvendig utstrekning. Etter vanlig tolking av gjeldende lov- og forskriftsverk**,** er imidlertid den utjevning av pensjonskostnadene for de enkelte pensjonsordninger (forsikringstakere) som samtidig vil oppstå, til hinder for at et vanlig livselskap gjør bruk av fellesordninger ved beregningen av premier, se foran kapittel 2. KLP står her i en særstilling fordi selskapet – i motsetning til andre livselskaper – lenge har hatt nødvendig dispensasjon (foran avsnitt 2.1.5). Den tolking av Hovedtariffavtalen som ble fastlagt ved Arbeidsrettens dom, innebar derfor at andre selskaper enn KLP reelt ble stengt ute fra markedet (foran avsnitt 5.2).

Banklovkommisjonen mener at det er påkrevd med lovendring for å rette på dette forhold og for at samtlige livselskap skal kunne tilby kommunale pensjonsordninger uten dispensasjon fra regelverket. Dette betyr at det må innføres bestemmelser i

regelverket som godtar den grad av utjevning av premienivået for ulike forsikringstakere som premieberegning innenfor en fellesordning nødvendigvis må medføre.

(2) For den enkelte kommunale arbeidsgiver som forsikringstaker**,** vil virkningene av at pensjonsordningen inngår i en fellesordning i KLP vise seg på tre måter (foran avsnitt 3.2.l):

- premie som belastes arbeidsgiveren, fremtrer som *pensjonsordningens premie*, og som en premie beregnet uavhengig av arbeidstakernes kjønn og alder,
- endring i samlet pensjonskostnad for pensjonsordningen som følge av at en arbeidstaker kommer til eller utgår som medlem (grensekostnaden), bestemmes i hovedsak ut fra arbeidstakerens lønnsnivå, og ikke etter alder eller kjønn,
- det skjer en *viss utjevning av premienivået for de enkelte pensjonsordninger i fellesordningen* som følge av at fordelingen av medlemmene etter kjønn, alder og lønnsnivå som regel ikke er den samme i alle pensjonsordningene i en fellesordning.

I debatten om konkurranseforholdene i markedet for kommunale pensjonsordninger**,** har utjevningen av pensjonskostnadene for de enkelte pensjonsordningene lenge vært et sentralt tema. For den enkelte kommunale arbeidsgiver vil de samlede pensjonskostnader etter omfordelingen innenfor fellesordningen, og ikke nødvendigvis detaljene i premieberegningen, være et viktig forhold ved valget av pensjonsleverandør og dermed for konkurransen i markedet. I forhold til den enkelte pensjonsordning kan imidlertid netto - positive eller negative - utjevningsvirkninger over tid vise seg å være beskjedne, selv om utslagene kan fremtre som mer markerte i et kortere tidsperspektiv og dermed innvirke på konkurransesituasjonen. KLP har opplyst at netto utjevningsvirkninger mellom pensjonsordningene over tid er meget begrensede, men dette synes å være trukket i tvil av andre livselskaper som anslår at utjevningsvirkningene ikke er helt ubetydelige. Uavhengig av dette er det – som redegjort for foran avsnitt 4.2.3(3) – mulig for pensjonsleverandørene å sette i verk ulike ”mottiltak” dersom disse utjevningsvirkningene blir større enn akseptabelt for arbeidsgiverne ut fra markedsforholdene. Det er derfor grunn til å anta at utjevningen av pensjonskostnadene for de enkelte pensjonsordningene vil bli holdt på et beskjedent nivå i et marked med konkurranse uten at dette får virkninger for gjennomføringen av prinsippet om kjønns- og aldersnøytral premieberegning.

Banklovkommisjonen mener at ny lovgivning om kommunale pensjonsordninger bør legge forholdene til rette for slik konkurranse. Ved utformingen av nye lovregler om bruk av fellesordninger ved premieberegning i kommunale pensjonsordninger**,** bør det derfor legges vekt på å unngå at utjevningsvirkningene når det gjelder pensjonskostnadene (premienivået) for de enkelte pensjonsordninger innenfor en fellesordning, blir større enn nødvendige for å ivareta Hovedtariffavtalens krav om kjønns- og aldernøytrale premier. I hvilken utstrekning slik utjevning av pensjonskostnadene for de enkelte pensjonsordninger vil finne sted, beror i stor grad på hvilke kriterier som legges til grunn ved fordelingen innenfor en fellesordning. Kan prinsippet om kjønns- og aldersnøytralitet gjennomføres på ulike måter, ligger det derfor nær å velge den form for kjønns- og aldersnøytral fordelingsnøkkel som har minst utjevningsvirkninger når det gjelder de samlede pensjonskostnader for de enkelte pensjonsordningene. I denne sammenheng er det grunn til å feste seg ved at Arbeidsretten (dommen pkt. 628) ikke stiller noe

krav om at finansieringssystemet for kommunale pensjonsordninger "i detalj" må bygge på de prinsipper som KLP har praktisert. Det vises for øvrig til avsnittene 7.4.5 flg. nedenfor.

(3) Det følger av Hovedtariffavtalen at de pensjonsrettigheter medlemmene av en kommunal pensjonsordning har opptjent, årlig skal oppreguleres i samsvar med lønnsutviklingen, og at løpende pensjoner og oppsatte pensjonsrettigheter til arbeidstakere som har fratrådt uten rett til utbetaling av pensjon, årlig skal reguleres i samsvar med endringen av folketrygdens grunnbeløp. Pensjonsordningene i en fellesordning må derfor årlig tilføres de midler – forsikringsteknisk beregnet – som trengs for å øke avsetningene til sikring av den økning av pensjonsrettighetene som lønnsutviklingen og G-reguleringen betinger.

KLPs praksis har vært at denne delen av de samlede pensjonskostnader i et år (reguleringspremien), med noen få unntak, har vært dekket i sin helhet direkte av KLP selv ved intern overføring av årets overskudd på finansavkastningen ut over beregningsrenten og uten noen forutgående fordeling mellom pensjonsordningene etter reglene i pkt. 5 i Forsikringsvilkårene for Fellesordningen, se foran avsnitt 7.4.3. Det fremgår der at den økonomiske realitet i denne ordningen er at hver pensjonsordning blir belastet med en samlet reguleringspremie fastsatt i prosent av pensjonsordningens samlede premiereserve. Det er bare rent unntaksvis at KLP ikke har kunnet dekke reguleringspremien fullt ut ved årets overskudd, og har krevd resten innbetalt som premie i samsvar med fordelingsnøkkelen i pkt. 5 i Forsikringsvilkårene for Fellesordningen. Det er imidlertid en lite tilfredsstillende ordning at fordelingsnøkkelen for en så vidt stor del av samlet årspremie – og dermed den reelle økonomiske fordeling mellom pensjonsordningene i en fellesordning – blir vesentlig endret alt etter om KLP i et år har oppnådd tilstrekkelig overskudd på finansavkastningen eller ikke.

KLPs normale praksis på dette området er forsikringsteknisk forsvarlig fordi en prosentvis oppregulering av pensjonsrettighetene – tilsvarende prosentvis lønnsøkning eller G-regulering – krever en i hovedsak tilsvarende prosentvis økning av pensjonsordningens premiereserve. Den prosentvise lønnsøkning eller G-regulering ligger utenfor den enkelte arbeidsgivers kontroll og er også fastsatt på en måte som generelt er uavhengig av alder og kjønn. Oppreguleringen av pensjonsrettighetene blir gitt anvendelse og får virkning for alle medlemmer og pensjonister og fratrådte arbeidstakere knyttet til pensjonsordningen uavhengig av deres alder og kjønn. Fremgangsmåten i KLP er derfor også godt i samsvar med de personalpolitiske hensyn Hovedtariffavtalen vektlegger.

Etter sin ordlyd omfatter pkt. 5 i Forsikringsvilkårene for Fellesordningen i KLP hele den premie som skal innbetales for pensjonsordningene i Fellesordningen. Bestemmelsen må antas å skrive seg fra den tid da KLPs overskudd på finansavkastningen var tilstrekkelige til fullt ut å dekke pensjonskostnadene ved oppregulering av pensjonsrettighetene uten særskilt innbetaling fra forsikringstakerne. I alle fall har KLP i praksis normalt ikke fordelt kostnadene ved oppregulering av pensjonsrettighetene etter den fordelingsnøkkel pkt. 5 angir, dvs. samlet pensjonsgrunnlag i den enkelte pensjonsordning. Denne fordelingsnøkkelen passer heller ikke særlig godt for fordeling av kostnadene ved årlig oppregulering av pensjonsrettighetene. Dette har flere årsaker.

For det første, pensjonsgrunnlaget for en pensjonsordning tilsvarer summen av pensjonsgrunnlagene for medlemmene av ordningen, dvs. den yrkesaktive del av arbeidstakerne tilknyttet ordningen. Det er imidlertid ingen direkte sammenheng

mellom samlet pensjonsgrunnlag og kostnadene ved en prosentvis oppregulering av medlemmenes opptjente pensjonsrettigheter. Selv om pensjonsgrunnlaget er det samme for to pensjonsordninger, kan kostnadene ved prosentvis samme økning av opptjente rettigheter bli ganske forskjellig, ganske enkelt fordi summen av opptjente rettigheter i en av ordningene er vesentlig større enn i den andre. Kostnadene for hver av pensjonsordningene vil derimot være proporsjonale med premiereserven i den enkelte ordning fordi den reflekterer i nåverdi summen av medlemmenes opptjente rettigheter.

For det annet må det tas i betraktning at den årlige prosentvise lønnsøkning for medlemmene i flere pensjonsordninger ikke nødvendigvis vil være den samme. Under ellers like forhold**,** er kostnadene tilsvarende større for medlemmene i den pensjonsordning med størst lønnsøkning.

For det tredje, pensjonsgrunnlaget i den enkelte pensjonsordning reflekterer overhodet ikke i hvilken utstrekning det er knyttet pensjonister eller fratrådte arbeidstakere med oppsatte rettigheter til ordningen. Samlet pensjonsgrunnlag beregnes som nevnt ut fra pensjonsgrunnlaget for yrkesaktive medlemmer i en pensjonsordning. Antallet pensjonister og fratrådte arbeidstakere og summen av deres pensjonsrettigheter kan derfor være nokså forskjellig i den enkelte pensjonsordning uten at dette fanges opp eller vektlegges av den fordelingsnøkkel pkt. 5 i Forsikringsvilkårene for Fellesordningen i KLP inneholder. En vesentlig del av kostnadene ved oppregulering av pensjonsrettighetene skriver seg imidlertid fra G-reguleringen av løpende pensjoner og oppsatte rettigheter.

Disse forhold medfører at en omfordeling av de samlede kostnader ved oppregulering av pensjonsrettighetene til samtlige medlemmer, pensjonister og fratrådte arbeidstakere i pensjonsordningene i en fellesordning, gjennomført ut fra samlet lønnsgrunnlag i hver av pensjonsordningene, vil kunne ha betydelige utjevningsvirkninger når det gjelder nivået på pensjonskostnadene for de enkelte pensjonsordningene. Slike utjevningsvirkninger, som ikke kan begrunnes som nødvendige ut fra prinsippet om kjønns- og aldersnøytralitet, unngås dersom kostnadene ved årlig oppregulering av pensjonsrettighetene i stedet - slik KLP tradisjonelt reelt har gjort - belastes i prosent av premiereserven knyttet til hver pensjonsordning. *Banklovkommisjonen* antar at hensynet til ordnet konkurranse i markedet for kommunale pensjonsordninger tilsier at dette reflekteres i de nye lovreglene om premieberegning i fellesordninger. Som det fremgår foran avsnitt 7.4.3, må det også antas at Arbeidsretten generelt har gitt sin tilslutning til KLPs premiepraksis på dette området.

(4) Ut fra dette mener *Banklovkommisjonen* at et regelverk for premieberegning innenfor en fellesordning bør utformes med utgangspunkt i den tredeling av samlet årspremie for en pensjonsordning som ligger til grunn for KLPs praksis:

- ordinær årlig forskuddspremie (nedenfor avsnitt 7.4.5),
- reguleringspremie til dekning av årlig oppregulering av pensjonsrettighetene som følge av lønnsutvikling og G-regulering (nedenfor avsnitt 7.4.6),
- andre premier for ikke forsikringsbare ytelser som utgår når forsikringstilfellet inntrer (nedenfor 7.4.7).

7.4.5 Beregningen av ordinær årspremie til fellesordningen

(1) I samsvar med synspunktene på rekkevidden av Arbeidsrettens dom (foran avsnitt 7.4.1 til 7.4.4), legger *Banklovkommisjonen* til grunn at *den ordinære årlige forskuddspremie* for pensjonsordningene i en fellesordning må fastsettes ved at de forsikringstekniske beregnede pensjonskostnader for året omfordeles mellom pensjonsordningene etter en kjønns- og aldersnøytral fordelingsnøkkel. For denne delen av samlet årspremie for pensjonsordningen tilsier de personalpolitiske målsetninger i Hovedtariffavtalen utvilsomt at det må skje en utjevning av pensjonskostnadene for de enkelte arbeidstakere slik at grensekostnaden ikke varierer med den enkeltes kjønn eller alder. Dette kan oppnås ved at omfordelingen av pensjonskostnadene innenfor fellesordningen - slik som i KLP - baseres på samlet pensjonsgrunnlag (lønnsgrunnlag) for hver av de enkelte pensjonsordninger som inngår i fellesordningen (foran avsnitt 7.4.2 og 7.4.3). Ved utformingen av lovutkastet har en derfor tatt utgangspunkt i denne fordelingsnøkkelen, se lovutkastet § 8b-6 annet ledd. Denne beregningsmåten som innebærer at grensekostnaden for den enkelte arbeidstaker blir bestemt uavhengig av arbeidstakerens kjønn og alder, står helt sentralt i Arbeidsrettens dom.

Det er foran avsnitt 4.2.3(2), pekt på at KLPs praksis for beregning av ordinær årspremie for den enkelte pensjonsordning ut fra samlet pensjonsgrunnlag i pensjonsordningene (lønnsgrunnlaget), medfører utjevningsvirkninger ut over det som er nødvendig for å oppnå kjønns- og aldersnøytralitet. Denne fordelingsnøkkelen tar ikke hensyn til at ytelser fra folketrygden utbetalt til de enkelte arbeidstakere, reelt og rettslig kommer til fradrag i selskapets pensjonsforpliktelse. Virkningen av samordningen med folketrygden er imidlertid forskjellig for de enkelte arbeidstakere fordi kompensasjonsgraden i folketrygden faller med høyere lønnsnivå. Dette tar KLPs fordelingsnøkkel ikke hensyn til, selv om selskapets reelle pensjonsforpliktelser er prosentvis mindre ved lavt lønnsnivå enn ved høyt lønnsnivå. Resultatet blir derfor at variasjoner i gjennomsnittlig lønnsnivå for arbeidstakerne i de enkelte pensjonsordningene i en fellesordning - og dermed variasjoner når det gjelder virkningene av samordningen med folketrygden - ikke får betydning for størrelsen av den premie den enkelte pensjonsordning skal betale.

En slik utjevning av virkningene av samordning med folketrygden betyr praktisk sett at en pensjonsordning med lavere lønnsgjennomsnitt enn de øvrige ordningene i en fellesordning, reelt belastes med en noe høyere premie enn om utgangspunktet for premieberegningen var den del av de opptjente pensjonsrettigheter for arbeidstakerne i pensjonsordningen som KLP selv reelt står ansvarlig for. En pensjonsordning med et høyere gjennomsnittlig lønnsnivå vil omvendt få en noe lavere premie enn KLPs prosentvise høyere pensjonsforpliktelse skulle tilsi. Denne utjevningen av premienivået mellom pensjonsordningene er mer omfattende enn påkrevd ut fra hensynet til kjønns- og aldersnøytralitet, og bør - i samsvar med synspunktene foran avsnitt 7.4.4(2) - om mulig kunne unngås.

Utjevningsvirkninger som følge av folketrygdens varierende betydning vil kunne unngås dersom den samlede ordinære årspremie til en fellesordning i stedet ble fordelt mellom pensjonsordningene ut fra brutto alderspensjon etter lønnsgrunnlaget fratrukket beregnet alderspensjon fra folketrygden for samtlige medlemmer i hver av pensjonsordningene i fellesordningen. Også en slik fordelingsnøkkel vil ivareta hensynet til kjønns- og aldersnøytralitet fordi ytelsene fra folketrygden ikke varierer med kjønn og alder. Den nøytralitet i forhold til lønnsnivåets betydning for ytelsene

fra folketrygden som er virkningen av den fordelingsnøkkel KLP har benyttet, vil derimot unngås.

Banklovkommisjonen mener etter dette at kravet til kjønns- og aldersnøytralitet vil være oppfylt enten fordelingsnøkkelen for ordinær årspremie knyttes til pensjonsgrunnlaget (lønnsgrunnlaget) slik som i KLP, eller til nivået på alderspensjonsytelsen etter fradrag av beregnet folketrygd. De krav til finansieringssystemet Hovedtariffavtalen i kommunal sektor stiller, vil derfor ikke være til hinder for at den enkelte fellesordning gis adgang til å velge hvilken av disse fordelingsnøklene som skal benyttes ved fordelingen mellom pensjonsordningene av samlet premievolum til fellesordningen, se lovutkastet § 8b-6 annet ledd.

(2) Kommunale pensjonsordninger er i utgangspunktet utformet som bruttoordninger, men samordningsloven og forsikringsvilkårene medfører likevel at pensjonsinnretningens forpliktelser reelt og rettslig er begrenset til forskjellen mellom fastsatte bruttoytelser og ytelsene fra folketrygden. Dette må det tas hensyn til også ved beregningen av premien for pensjonsordningene i en fellesordning. Folketrygdytelsene lar seg imidlertid ikke nøyaktig fastslå før ved utbetaling, og ved forsikringsteknisk beregning av pensjonskostnadene må en derfor gjøre fradrag for *beregnet* folketrygd, dvs. størrelsen av de ytelser som - ut fra folketrygdens regelverk på beregningstidspunktet - må antas å bli utbetalt til de enkelte arbeidstakere.

Når ytelsene fra folketrygden kommer til utbetaling ved nådd pensjonsalder - ofte mange år senere - kan det vise seg at utbetalte ytelser blir mindre enn beregnet, og at ytelsene fra pensjonsinnretningen må bli tilsvarende større. Dette gjelder selv om regelverket for folketrygden ikke er blitt endret i mellomtiden. Risikoen for slike avvik lar seg ikke premiesette på forhånd, og pensjonsinnretningen må derfor beregne premietillegg i form av engangspremie til dekning av økte kostnader på det tidspunkt avvik viser seg. Dette er det redegjort for foran avsnitt 4.1.2 og 7.3.2.

Ut fra dette foreligger det et visst behov for å avklare hvordan slike engangspremier skal håndteres i forhold til reglene om premieberegning i fellesordninger. I praksis viser det seg at de fleste arbeidstakere ved nådd pensjonsalder vil få ytelser fra folketrygden som avviker noe, men ikke meget fra den ytelse pensjonsinnretningen har lagt til grunn for sine beregninger. Praktisk sett kan dette være et problem av noe omfang fordi det år om annet vil være et ikke ubetydelig antall arbeidstakere som når pensjonsalderen, men økonomisk sett dreier det seg tross alt totalt om forholdsvis begrensede beløp. Dette taler for at slike engangspremier blir inkludert i beregningen av ordinær årspremie til fellesordningen i det etterfølgende år.

Avvik mellom beregnet og utbetalt folketrygd kan imidlertid også skyldes at folketrygdens regelverk blir endret slik at ytelsesnivået reduseres generelt eller med virkning for store grupper. Et eksempel på dette er innføringen av såkalte ”knekkpunkter” i begynnelsen av 1990-årene. Selv om det her dreier seg om enkeltstående tilfelle, vil en slik endring økonomiske sett medføre at pensjonsinnretningens forpliktelser øker tilsvarende overfor samtlige eller større grupper av medlemmene i pensjonsordningene i en fellesordning. Dette innebærer at de forsikringstekniske avsetninger (premiereserven) må økes omgående med et beløp tilsvarende nåverdien av de økte forpliktelser for at disse skal være forsikringsmessig dekket, og pensjonsinnretningen har derfor krav på engangspremie til dekning av økte avsetningskrav (foran avsnitt 4.1.2).

Den reelle økning av pensjonsinnretningens forpliktelser i forhold til medlemmene i den enkelte pensjonsordning vil imidlertid kunne variere som følge av at kompensasjonsgraden i folketrygden varierer med lønnsnivået. En

regelverksendring som innføringen av ”knekkpunkter” i folketrygden i begynnelsen av 1990-årene, illustrerer dette. Dersom de engangspremier til dekning av de økte forpliktelser skulle inngå ved omfordelingen av pensjonskostnadene innenfor en fellesordning, vil virkningene av endringene i folketrygdens regelverk for de enkelte pensjonsordningene bli utjevnet i betydelig grad. Dette vil ikke være i samsvar med de hensyn som tilsier at kompensasjonsgraden i folketrygden bør variere med lønnsnivået. Det er også vanskelig å se at personalpolitiske hensyn og kravet om kjønns- og aldersnøytralitet i Hovedtariffavtalen krever at slike engangspremier omfattes av omfordelingen innenfor fellesordningen. Engangspremiene skyldes i tilfelle utelukkende endringer i folketrygdsystemet som - når det gjelder så vel kostnader som ytelser - i seg selv er kjønns- og aldersnøytralt, og virkningene av en omfordeling vil bare være en utjevning av engangspremiene i forholdet mellom de ulike pensjonsordninger og forsikringstakere innenfor en fellesordning.

Ut fra dette, og i samsvar med synspunktene foran avsnitt 7.4.4(2), er *Banklovkommisjonen* prinsipielt kommet til at engangspremier til dekning av økning av pensjonsforpliktelsene som følge av regelverksendring i folketrygden, bør beregnes særskilt for hver pensjonsordning i en fellesordning. Virkningene for de ulike pensjonsordningene vil imidlertid kunne variere med de endringer i folketrygdens regelverk som i tilfelle gjennomføres. Nærmere regler om beregningen av tilleggspremier bør derfor i tilfelle tilpasses det aktuelle tiltak og gis ved forskrift.

(3) Ordinær årspremie skal prinsipielt dekke alle ytelser og risiki som ved begynnelsen av et forsikringsår lar seg premiesette ved forsikringsteknisk beregning. Hovedtariffavtalen forutsetter således at samtlige elementer som inngår ved beregning av ordinær årspremie, blir gjenstand for omfordeling mellom pensjonsordningene i en fellesordning. Dette gjelder også i forhold til retten til uførepensjon i tilfelle hvor uføregraden er mindre enn 50 prosent og derfor ikke gir rett til uførepensjon fra folketrygden. Verken i Hovedtariffavtalen eller i KLPs vedtekter for Fellesordningen inneholder reglene om uførepensjon noe minstekrav til uføregrad, heller ikke regler for uføregrad i området 20 til 50 prosent slik som i lov om foretakspensjon § 6-1. Hovedtariffavtalens krav om forsikringsmessig dekning av uføreytelsene må derfor innebære at kommunale pensjonsordninger skal gi uførepensjon uavhengig av hvilken uføregrad som påvises. Dette - sammen med kravet om kjønns- og aldersnøytrale premier - tilsier at ordinær årspremie beregnes slik at den også omfatter uføreytelser ved uføregrader som er mindre enn hva som kreves etter folketrygden.

Det har vært hevdet at enkelte livselskaper likevel ikke inkluderer denne ytelsen ved ordinær premieberegning, men i stedet beregner engangspremie når forsikringstilfellet inntrer. *Banklovkommisjonen* viser til at dette i tilfelle ikke foranlediger særlig lovtiltak. Det vil være opp til partene i Hovedtariffavtalen å ta opp spørsmål som gjelder om avtalens bestemmelser blir etterlevd i praksis.

(4) Ordinær årspremie blir beregnet ut fra arbeidsstokkens sammensetning ved årets begynnelse og tar ikke hensyn til de ulike endringer som vanligvis skjer i løpet av et forsikringsår. Spørsmål om kjønns- og aldersnøytrale pensjonskostnader knytter seg imidlertid særlig til slike tilsettings- og oppsigelsessituasjoner. Tilsettes en arbeidstaker i løpet av året, er det klart nok at arbeidsgiveren skal dekke pensjonskostnadene for den del av året som gjenstår når arbeidstakeren opptas som medlem av pensjonsordningen. *Banklovkommisjonen* antar at hensynet til kjønns- og aldersnøytralitet prinsipielt er til hinder for at pensjonskostnadene da beregnes forsikringsteknisk for den enkelte arbeidstaker selv om dette bare skjer med virkning for resten av forsikringsåret. Dette tilsier at en i stedet tar utgangspunkt i det

premienivå som er reflektert i pensjonsordningens ordinære årspremie**,** og beregner en premie tilsvarende det prosentvise tillegg i det samlede pensjonsgrunnlag som følger av at arbeidstakeren er opptatt som medlem, se lovutkastet § 8b-6 tredje ledd. Tilsvarende metode bør omvendt kunne benyttes ved beregning av hvor meget av for meget betalt forskuddspremie som skal refunderes dersom en arbeidstaker fratrer i løpet av året.

(5) Et lignende spørsmål, men av atskillig større rekkevidde, oppstår i tilfelle hvor en kommunal pensjonsordning flyttes til eller for øvrig nyetableres i et livselskap og blir del av dettes fellesordning. Dette volder ikke vanskeligheter for premieberegningen for pensjonsordningene i fellesordningen dersom tilflyttingen skjer med virkning fra et årsskifte. Skjer imidlertid flyttingen i løpet av forsikringsåret, oppstår det spørsmål om hvordan premien for pensjonsordningen for resten av året skal beregnes.

Banklovkommisjonen legger til grunn at tilflytting av en pensjonsordning ikke kan eller bør medføre ny premieberegning for hele fellesordningen. De øvrige pensjonsordninger i fellesordningen har før tidspunktet for tilflyttingen fått fastlagt de premier som de skal betale. At en ny pensjonsordning senere kommer til, kan vanskelig tillegges virkninger for deres rettsstilling. Dette innebærer at premien for den tilflyttede pensjonsordningen må fastsettes særskilt.

En mulig løsning vil være å foreta vanlig forsikringsteknisk beregning av premien for denne pensjonsordningen for resten av året. Dette lar seg prinsipielt sett vanskelig forene med Hovedtariffavtalens krav om kjønns- og aldersnøytral premieberegning. Slik premieberegning kan også gi et premienivå som fremtrer som lavere eller høyere enn premienivået for de pensjonsordningene som allerede er i fellesordningen, og således inneholde et element av forskjellsbehandling. En annen løsning som ivaretar begge disse innvendinger, vil være å fastsette premien for den tilflyttede pensjonsordning ut fra det samlede årlige premievolum for fellesordningen som beregnet på flyttetidspunktet, og den prosentvise økning av det samlede pensjonsgrunnlag i fellesordningen som følge av tilflyttingen.

Banklovkommisjonen er kommet til at den sistnevnte løsningen er å foretrekke. Det livselskap som pensjonsordningen flytter til, har selv kontroll over fra hvilket tidspunkt det vil overta ansvaret for pensjonsordningen. Selskapet bør da også selv bære risikoen for at premie beregnet ut fra det premienivå som ligger til grunn for fellesordningen er tilstrekkelig til å dekke den økning av kravet til forsikringstekniske avsetninger som tilflyttingen av pensjonsordningen utløser.

7.4.6 Beregning av reguleringspremie til fellesordningen

(1) Den andre tunge delen av årspremien i kommunale pensjonsordninger er *reguleringspremien.* Denne del av samlet årspremie vil grovt sagt ligge omtrentlig på samme nivå som den ordinære årspremie, dvs. utgjøre nær halvparten av samlet årspremie for en pensjonsordning. Reguleringspremien går til dekning av generell oppregulering av de pensjonsrettigheter samtlige aktive arbeidstakere, fratrådte arbeidstakere og pensjonister har opptjent på tidspunktet for oppregulering.

For aktive arbeidstakere foretas oppregulering av opptjent pensjon i samsvar med lønnsutviklingen ved årets lønnsoppgjør, men den kan bli noe forskjellig for ulike grupper av arbeidstakere innenfor en pensjonsordning. Fra og med lønnsendringen skal opptjente pensjonsrettigheter beregnes ut fra det nye

lønnsgrunnlaget og samlet tjenestetid. Premiereserven til sikring av opptjent pensjon må derfor økes tilsvarende, og dekkes ved en reguleringspremie beregnet som engangspremie. For aktive arbeidstakere vil dessuten fortsatt opptjening av pensjon bli basert på det nye og høyere lønnsgrunnlaget, noe som også gjør omberegning av ordinær årspremie nødvendig. Den ekstra premie som omberegningen fører til, inngår imidlertid ikke i reguleringspremien, men fremtrer som tilleggspremie til ordinær årspremie.

Reguleringen av oppsatte rettigheter for fratrådte arbeidstakere og av ytelsene til pensjonister med løpende pensjoner, skjer derimot ut fra den årlige, prosentvise endring i grunnbeløpet i folketrygden (G-regulering). Stort sett vil G-reguleringen bli tilpasset den alminnelige lønnsutvikling i samfunnet, men innenfor den enkelte pensjonsordning kan G-reguleringen likevel avvike fra prosentvis lønnsøkning. Normalt skjer oppreguleringen av pensjonsrettighetene fra tidspunktet for årets lønnsoppgjør, selv om Stortingets vedtak om G-regulering ofte treffes på et annet tidspunkt. Også økningen av slike pensjonsrettigheter må sikres ved økt premiereserve og særskilt reguleringspremie.

(2) Ved beregning av reguleringspremie har KLP hittil tatt utgangspunkt i en forsikringsteknisk beregning av det samlede premievolum fellesordningen må tilføres for at de rettigheter som følger av oppreguleringen, skal være fullt ut forsikringsmessig dekket og sikret. En har imidlertid her ikke tatt hensyn til variasjoner i lønnsutviklingen for enkelte grupper av arbeidstakere eller til at omfanget av lønnsutviklingen og G-reguleringen ofte vil være noe forskjellig. KLP har i stedet benyttet et beregnet prosentvis gjennomsnitt av økning av pensjonsgrunnlaget for alle arbeidstakere, fratrådte arbeidstakere med oppsatte rettigheter, og pensjonister i Fellesordningen (foran avsnitt 3.2.1). En prosentvis lik oppregulering av pensjonsrettighetene vil gjennomgående slå ut i behov for en tilsvarende prosentvis økning av samlet premiereserve knyttet til pensjonsordningen. De pensjonsrettigheter som samtlige medlemmer i en pensjonsordning har opptjent, vil dermed være fullt sikret ved slik prosentvis økning av samlet premiereserve knyttet til pensjonsordningen, selv om særskilt beregnet premiereserve for de enkelte arbeidstakere for likeverdige pensjonsrettigheter fortsatt vil variere med medlemmenes kjønn, alder og lønnsnivå.

Denne beregningsmåten medfører at reguleringspremien for den enkelte pensjonsordning generelt sett alltid har hatt karakter av gjennomsnittspremie selv om den er blitt beregnet på annen måte enn ordinær årspremie. Likevel har begrepet ”reguleringspremie” ikke vært ofte brukt i KLP systemet. Selskapet har i stedet regelmessig sørget for at den samlede reguleringspremie til fellesordningen i sin helhet ble dekket internt i selskapet ved bruk av det årlige overskudd på avkastningsresultatet. Dette er midler som ellers skulle ha vært fordelt mellom forsikringstakerne etter bidragsprinsippet i lov om forsikringsvirksomhet § 8-1. Praktisk sett innebærer derfor KLPs praksis på dette området at *hver pensjonsordnings andel av reguleringspremien i fellesordningen indirekte ble bestemt ut fra den samlede premiereserve som var knyttet til den enkelte ordning*. Kravet til kjønns- og aldersnøytralitet har således vært iakttatt også ved den beregningsmåten. Det er foran avsnitt 7.4.3 redegjort for KLPs praksis på dette området.

Arbeidsrettens dom kommer ikke direkte inn på spørsmål knyttet til kjønns- og aldersnøytralitet når det gjelder reguleringspremien. I de sentrale avsnitt i dommens pkt. 628, vises det helt generelt tilbake til dommens pkt. 59, som imidlertid ikke inneholder annet enn en gjengivelse av KLPs Forsikringsvilkår for

Fellesordningen pkt. 5. Denne bestemmelsen (gjengitt foran 3.1.1) angir at premien for den enkelte pensjonsordning skal beregnes i prosent av pensjonsgrunnlaget. Bestemmelsen er åpenbart utformet på et tidspunkt hvor KLP ikke belastet pensjonsordningene med særskilt reguleringspremie, men uten unntak dekket reguleringspremien direkte ved bruk av overskudd på finansavkastningen. Det er bare i de senere år, med til dels lav finansavkastning og utilstrekkelig overskudd, at KLP i enkelte år har vært nødt til å innkalle noe tilleggspremie for å få dekket den gjenstående del av reguleringspremien.

(3) *Banklovkommisjonen* viser til at reguleringspremien utgjør en meget vesentlig del av samlet årspremie for en pensjonsordning. I utgangspunktet skulle derfor Hovedtariffavtalens krav til finansieringssystemet for kommunale pensjonsordninger tilsi at reguleringspremien for den enkelte pensjonsordning blir beregnet på samme måte som ordinær årlig forskuddspremie. Dette gjelder selv om forbindelseslinjen mellom premieberegning og den kommunale arbeidsgivers personalpolitikk blir svakere og mer indirekte i forhold til en samlet og samtidig oppregulering av pensjonsrettighetene til samtlige arbeidstakere, fratrådte arbeidstakere og pensjonister i en og samme pensjonsordning.

I Arbeidsrettens dom 8. oktober 2002 pkt. 628 gis det uttrykk for at kjønns- og aldersnøytral premieberegning "skal omfatte *alle kostnadselementene* i finansieringssystemet, slik den gjør etter den modellen som anvendes i fellesordningen FKP i KLP". Det er foran avsnitt 7.4.3, redegjort utførlig for KLPs praksis på dette området. Det fremgår der som karakteristisk for KLPs praksis at det ikke er beregnet særskilt reguleringspremie for den enkelte pensjonsordning med omfordeling etter reglene i Forsikringsvilkårene for Fellesordningen pkt. 5. Det er videre foran avsnitt 7.4.4(3) antatt at KLPs fremgangsmåte er godt i samsvar med de personalpolitiske hensyn Hovedtariffavtalen vektlegger.

Banklovkommisjonen viser til at etter KLPs praksis har beregning av de enkelte pensjonsordningers reelle reguleringspremie hele tiden i hovedsak vært basert på en annen fordelingsnøkkel enn pensjonsgrunnlaget. Som følge av at reguleringspremien nesten alltid er blitt dekket av overskudd på avkastningsresultatet, er den enkelte pensjonsordnings reguleringspremie indirekte, men reelt, bestemt av størrelsen av den premiereserve som er knyttet til pensjonsordningen. Det har bare vært unntaksvis – når overskuddet ikke har vært stort nok – at KLP har krevd innbetaling av premie for å få reguleringspremien dekket i sin helhet og har fastsatt premiebeløpet for den enkelte ordning etter fordelingsnøkkelen i Forsikringsvilkårene for Fellesordningen pkt. 5. Realiteten vil i så fall være at den del av reguleringspremien som dekkes av overskuddsmidler, reelt fordeles mellom pensjonsordningene etter en fordelingsnøkkel (premiereserven), mens den del som innbetales, blir fordelt mellom pensjonsordningene etter den annen fordelingsnøkkel (pensjonsgrunnlaget). *Banklovkommisjonen* mener at en lovregel her bør reflektere det som normalt har vært KLPs praksis på dette området.

KLP tar sikte på - med virkning for 2003 - også formelt, å gå over til å beregne særskilt reguleringspremie for de enkelte pensjonsordninger i fellesordningen, men selskapet vil samtidig videreføre prinsippet om reguleringspremie fastsatt i prosent av den enkelte ordningens samlede premiereserve. Den samlede reguleringspremie til fellesordningen vil dermed fortsatt bli bestemt etter samlet premiereserve knyttet til hver av ordningene, og premiereservene for de enkelte pensjonsordninger vil beløpsmessig bli økt med samme prosentsats. Denne fordelingsnøkkelen er som nevnt, nøytral i forhold til den enkelte arbeidstakers kjønn, alder og lønnsnivå. Også

en ordning med særskilt beregnet reguleringspremie oppfyller således de krav Hovedtariffavtalen stiller til finansieringssystemet. Dessuten fører ordningen til mindre utjevning av premienivåene for de enkelte pensjonsordningene enn om reguleringspremien var blitt fordelt etter pensjonsgrunnlagene i hver pensjonsordning. Det er foran 7.4.4 redegjort nærmere for dette.

Banklovkommisjonen er etter dette kommet til at lovutkastets bestemmelser om reguleringspremie bør utformes med utgangspunkt i de prinsipper som reelt har kommet til uttrykk i KLPs praksis på dette området, se lovutkastet § 8b-6 femte ledd, jf. § 8b-5 annet ledd. Det stemmer best med Arbeidsrettens dom å legge til grunn den forelingsnøkkel som KLP indirekte har benyttet i lang tid og som KLP fra 2003 også tar sikte på å benytte direkte ved beregningen av reguleringspremie for de enkelte pensjonsordninger.

(4) Ved beregning av reguleringspremie for den enkelte pensjonsordning**,** bygger som nevnt KLP på et prosentvis gjennomsnitt av lønnsstigning og G-regulering for samtlige arbeidstakere, fratrådte arbeidstakere og pensjonister i fellesordningen. Dette tar ikke hensyn til at oppreguleringen for yrkesaktive arbeidstakere kan være prosentvis noe forskjellig fra G-reguleringen av pensjonsrettighetene for fratrådte arbeidstakere og pensjonister, og at fordelingen mellom disse tre grupper kan variere i pensjonsordningene i fellesordningen. Brukes en gjennomsnittsprosent beregnet ut fra lønnsøkning og G-regulering for samtlige pensjonsordninger, er det ikke til å unngå at det også skjer en utjevning av premienivåene for de ulike pensjonsordningene. Så lenge Hovedtariffavtalens målsetning om kjønns- og aldersnøytrale premier oppnås, er det imidlertid ikke ønskelig at premieberegningen gir slike utjevningsvirkninger, se foran avsnitt 7.4.4(2).

Banklovkommisjonen mener at en slik fremgangsmåte må føre til større grad av utjevning når det gjelder premienivået i de enkelte pensjonsordningene, enn om reguleringspremie for den enkelte ordning blir basert på en tilsvarende gjennomsnittsprosent beregnet for hver ordning. I den enkelte pensjonsordning vil det være direkte sammenheng mellom den gjennomsnittlige prosentvise økning av pensjonsrettighetene og den prosentvise økning av samlet premiereserve knyttet til pensjonsordningen, og det vil ikke ha betydning at lønnsutviklingen for ulike grupper av yrkesaktive er forskjellig eller prosentvis avviker fra G-reguleringen. Reguleringspremien kan derfor beregnes ut fra den prosentvise økning av samlet premiereserve knyttet til den enkelte pensjonsordning som oppreguleringen av pensjonsrettighetene betinger.

Banklovkommisjonen bemerker for øvrig at utjevningsvirkningene når det gjelder premienivået for pensjonsordningene i en fellesordning, ville bli vesentlig mindre enn etter KLPs praksis dersom beregningen av reguleringspremie i stedet ble basert på et skille mellom gjennomsnittlig prosentvis lønnsutvikling for yrkesaktive og prosentvis G-regulering for fratrådte arbeidstakere og pensjonister. Reguleringspremien for den enkelte pensjonsordning ville i så fall bli tilsvarende todelt slik at premiereserven for pensjonsrettigheter for henholdsvis yrkesaktive og for fratrådte arbeidstakere og pensjonister ble oppregulert etter noe ulike prosentsatser. Dette ville motvirke utjevning av premienivåene mellom pensjonsordningene i fellesordningen som følge av at fordelingen mellom yrkesaktive, fratrådte arbeidstakere og pensjonister varierer.

Dersom lønnsoppgjøret innebærer små forskjeller mellom de yrkesgrupper som inngår i fellesordningen, og det etter pensjonsinnretningens vurdering vil være

praktisk å anvende gjennomsnittlig prosentvis lønnsvekst for samtlige yrkesaktive, bør dette anses å være i overensstemmelse med lovutkastet § 8b-6 femte ledd første punktum.

7.4.7 Beregning av andre premier til fellesordningen

Den tredje gruppe av premier omfatter først og fremst engangspremier som følge av at arbeidstakere velger å gjøre bruk av rett til gå av med utbetaling av pensjon før nådd pensjonsalder, dvs. tidligpensjonering etter AFP-ordningen eller etter 85-års regelen eller andre regler i KLPs vedtekter for Fellesordningen § 7-1. I tillegg kommer enkelte spesialpremier av mindre betydning. I den utstrekning slike engangspremier unntaksvis ikke har latt seg dekke ved overføring fra årets overskudd på finansavkastningen, har slike premietillegg blitt fordelt av KLP etter fordelingsnøkkelen i Forsikringsvilkårene for Fellesordningen pkt. 5.

For engangspremier for tidligpensjonering**,** vurderer KLP nå å gjennomføre en ordning som vil gi forsikringstakerne adgang til å velge mellom ulike alternativer for gjennomsnittsberegning og særskilt beregning for den enkelte pensjonsordning. Gjennomsnittsberegning vil i tilfelle skje helt eller delvis etter pensjonsgrunnlagene, dvs. ut fra samme fordelingsnøkkel som for ordinær årspremie (foran avsnitt 7.4.5) Variasjonene i størrelse når det gjelder de kommunale pensjonsordningene er så vidt store at en må regne med at de enkelte forsikringstakere her kan foretrekke ulike løsninger. En må således regne med at det her kan skje en viss utvikling når det gjelder prinsippene for premieberegning.

Banklovkommisjonen er etter dette kommet til at det her neppe er behov for å lovfeste noen bestemt fremgangsmåte for beregningen av slike engangspremier. En viser til at Arbeidsretten i sin dom påpeker at premieberegningen ”ikke i detalj må bygge på de utjevningsprinsipper som praktiseres av KLP”. Dette er spørsmål som i tilfelle kan reguleres i forsikringsvilkårene for de ulike pensjonsleverandører, alt etter sammensetningen av porteføljen av kommunale pensjonsordninger, se lovutkastet § 8b-6 tredje ledd.

7.5 Innbetaling av årets premier

7.5.l Innbetalingsregler

Gjeldende lov- og forskriftsverk inneholder ikke klare regler om innbetaling av premier for kollektive pensjonsordninger. Dette er en medvirkende årsak til at praksis når det gjelder innbetaling av premier**,** har vært forskjellig for KLP og andre livselskaper. Det har dels hatt betydning at det har vært noe uklart i hvilken utstrekning lov- og forskriftsverket her krever forskuddsbetaling av premie, og således begrenser adgang for andre livselskaper enn KLP til å regulere spørsmålet i forsikringsvilkårene. Et annet forhold er at KLP tradisjonelt har koblet oppgjør av premieansvaret sammen med disponeringen av årets overskudd, men KLP gjennomfører nå endringer i sin praksis som vil innebærer at det i KLP - på samme måte som i andre livselskaper - vil bli trukket et klart skille mellom fordelingen av overskudd og innbetaling av premier. Dette skille reflekteres i lovutkastet §§ 8b-9 og

8b-14. Det følger av § 8b-14 at årets overskudd som hovedregel skal tilføres premiefondet etter ellers gjeldende regler og ikke trekkes direkte inn i oppgjøret av årets premieansvar.

Banklovkommisjonen er selvsagt klar over at spørsmålene knyttet til innbetaling av premier i første rekke er av praktisk karakter. Likevel viser erfaringen når det gjelder kommunale pensjonsordninger at det her er et område hvor det er behov for en viss opprydding for å legge et grunnlag for ordnede konkurranseforhold i markedet for kommunale pensjonsordninger (foran avsnitt 7.3.1). Dette tilsier at reglene om innbetaling av premie utformes noe forskjellig for de tre ulike typer av premie som inngår i den premiestruktur som er lagt til grunn for lovutkastet (foran avsnitt 7.4.1).

Når det først gjelder *ordinær årspremie*, beregnet ved årets begynnelse og undergitt gjennomsnittsberegning innenfor fellesordning, bør regelen i samsvar med praksis hittil være at innbetaling skal skje i like kvartalsvise terminer, med mindre forsikringsvilkårene fastsetter at hele premiebeløpet skal forskuddsbetales eller innbetales i like månedlige terminer, se lovutkastet § 8b-9 første ledd. Dermed gjøres det også klart at de alminnelige regler om livselskapenes virksomhet ikke stenger for en slik praksis i kollektiv livsforsikring. Den lovbestemmelse som foreslås, overlater til den enkelte pensjonsleverandørs forsikringsvilkår å fastlegge om terminbeløpet skal innbetales forskudds- eller etterskuddsvis for hver termin.

Når det dernest gjelder *reguleringspremie*, er praksis i KLP og de øvrige livselskapene nå at den kreves innbetalt så snart den kan beregnes og fastsettes, dvs. den forfaller til betaling etter påkrav i samsvar med reglene i forsikringsavtaleloven §§ 14-1 og 14-2. *Banklovkommisjonen* antar imidlertid at praktiske hensyn kan tilsi at det bør være adgang til å fordele reguleringspremien i like deler over de innbetalingsterminer som gjenstår når reguleringspremien er beregnet, se lovutkastet § 8b-9 annet ledd.

Øvrige engangspremier for ikke forsikringsbare ytelser, bør som hovedregel kreves innbetalt så snart de er beregnet. Her kan det imidlertid av praktiske grunner være hensiktsmessig å åpne for at det i påkravet fastsettes betalingsfrist lik fristen for siste termin, senest ved utgangen av året, se lovutkastet § 8b-9 tredje ledd.

7.5.2 Virkningen av unnlatt betaling av premie

De bestemmelser som foreslås i lovutkastet § 8b-9 første til tredje ledd, innebærer at det vil kunne oppstå en viss asymmetri mellom økningen av pensjonsleverandørens forpliktelser og selve innbetalingen av de premier som skal gå til dekning av økningen, med mindre forsikringsvilkårene krever forskuddsbetaling av premie. Hvilken løsning som her velges innenfor rammen av lovutkastets bestemmelser om premieinnbetaling, vil imidlertid ikke få virkninger for fondssikringen av opptjente rettigheter eller for livselskapenes soliditet. Det fremgår foran avsnitt 3.4.4 og 5.2 og 5.3 at de innbetalingsregler som foreslås, ikke vil påføre pensjonsleverandørene særlig forsikringsmessig eller finansiell risiko. Både KLP og de øvrige selskapene har bestemmelser i sitt regelverk som innebærer at økning av forsikringsforpliktelsene bortfaller dersom skyldig premie ikke blir betalt. Det fremgår for øvrig også at slike bestemmelser ikke har hatt nevneverdig betydning i forhold til kommunale arbeidsgivere som forsikringstakere. Dette må antas å ha sammenheng med at unnlatt betaling av premie til dekning av pensjonsytelser som kommunale arbeidsgivere har

plikt etter Hovedtariffavtalen til å sørge for at arbeidstakerne får, i alle tilfelle vil innebære brudd på avtalen og tariffstridig handlemåte fra arbeidsgiverens side.

Uavhengig av disse forhold, antar *Banklovkommisjonen* at det - i lys av det meget vide og varierte ytelsesspektret kommunale pensjonsordninger skal omfatte etter Hovedtariffavtalen - er behov for å lovfeste en regel om at unnlatt innbetaling av premie medfører bortfall av den økning av pensjonsleverandørens forpliktelser som premien skulle dekke, se lovutkastet § 8b-9 fjerde ledd. Dette vil prinsipielt klargjøre at det er den kommunale arbeidsgiver - og ikke pensjonsleverandøren - som bærer ansvaret for at arbeidstakerne faktisk erverver de pensjonsrettigheter de etter Hovedtariffavtalen har krav på. Dermed fjernes også den uklarhet vedrørende den rettslige karakter av og ansvarsforholdet for kommunale pensjonsordninger i KLP som bestemmelsene i KLPs vedtekter §§ 2-2 og 2-3 om medlemsansvar synes å ha gitt grunnlag for (foran avsnitt 3.3 og 4.4, jf. avsnitt 4.1.2 og 5.3). Ut fra konkurransehensyn er det vesentlig at en kommunal pensjonsordning undergitt de bestemmelser som foreslås i lovutkastet, vil ha og fremtrer med samme *forsikringsrettslige* karakter uavhengig om den er opprettet i KLP eller et av de øvrige livselskapene.

7.5.3 Inntektsføring av premiekrav

Det fremgår av forskrift 16. desember 1998 nr. 1241 om årsregnskap m.m. for forsikringsselskaper § 4-18 første ledd bokstav a) at krav på premie som hovedregel ikke kan inntektsføres før kravet er forfalt. Når annen forfallstid ikke er fastsatt, vil forfallstidspunktet bli bestemt av forsikringsavtaleloven § 14-1, jf. § 19-1, det vil si tidligst en måned etter premievarsel. Bestemmelsene om innbetaling av premie i lovutkastet § 8b-9 første til tredje ledd kan her skape visse problemer fordi de kan innebære en lengre betalingsfrist for et varslet premiekrav og dermed at kravet forfaller på et senere tidspunkt. Som det fremgår foran avsnitt 4.4.2, har tilsvarende forhold ført til usikkerhet innenfor KLP med hensyn til om varslede, men ikke forfalte premiekrav skal inntektsføres og inngå i selskapets aktivamasse før kravene er forfalt.

Banklovkommisjonen antar at det her er behov for en klar regel, felles for alle pensjonsleverandører. En legger til grunn at premiekrav utgjør en vanlig fordring på selskapets hånd, og at den derfor bør regnskapsmessig håndteres som andre fordringer. En foreslår derfor at premiekrav som er varslet med innbetalingsfrist i samsvar med bestemmelsene i lovutkastet § 8b-9 første til tredje ledd, skal inntektsføres som forfalt premie selv om krav forfaller til betaling på et senere tidspunkt, se lovutkastet § 8b-9 femte ledd. Reglene i lovutkastet § 8b-9 vil i alle tilfelle medføre at årets premie skal være innbetalt ved årets utgang.

7.6 Premiereserve

(1) Lov om foretakspensjon § 9-1 fastlegger minstekravet til den premiereserve som skal være knyttet til en pensjonsordning i henhold til loven. Bestemmelsen må sees i sammenheng med lovens § 4-2 om lineær opptjening av pensjon, og lovens § 9-2 om minstekrav til den premie som forsikringstakeren årlig skal tilføre pensjonsordningen. Gjeldende lov- og forskriftsverk inneholder ikke tilsvarende bestemmelser for

kommunale pensjonsordninger. Spørsmål om krav til og beregning av premiereserve for kommunale pensjonsordninger har derfor hittil vært håndtert innenfor de alminnelige regler om livsforsikringsselskapers forsikringsmessige avsetninger, jf. lov om forsikringsvirksomhet § 8-2.

Banklovkommisjonen mener at det i tillegg til reglene om premieberegning i lovutkastet §§ 8b-5 til 8b-7, som er motstykket til lov om foretakspensjon §§ 4-2 og 9-2, er behov for bestemmelser også om minstekrav til og beregning av premiereserven for en kommunal pensjonsordning, se lovutkastet § 8b-10. Det har i denne sammenheng betydning at innføring av adgangen til å etablere fellesordninger for premieberegning medfører at det for kommunale pensjonsordninger vil gå et mer markert skille mellom premieberegning og beregning av premiereserve enn forholdet er ved pensjonsordninger med foretakspensjon, jf. lovutkastet §§ 8b-6 annet ledd og 8b-10 annet ledd (foran avsnitt 7.3.3). Premiereserven (de forsikringsmessige avsetninger) skal beregnes ut fra forpliktelsene i den enkelte pensjonsordning, og premiereserven er knyttet til selve pensjonsordningen selv om denne inngår i en fellesordning for premieberegningsformål. For kommunale pensjonsordninger oppstår det også enkelte særlige spørsmål ved beregningen av premiereserve. Det er således behov for å få avklart spørsmålet om hvilken betydning samordningen med ytelser fra folketrygden skal tillegges ved beregning av premiereserve.

(2) *Banklovkommisjonen* legger til grunn at minstekravet til premiereserve for en kommunal pensjonsordning prinsipielt - på samme måte som etter lov om foretakspensjon § 9-1 - bør være at premiereserven til enhver tid skal være så stor at den etter beregningsgrunnlaget for ordningen er tilstrekkelig til å sikre den rett til pensjon som samtlige medlemmer har opptjent på beregningstidspunktet. Dette vil også være i samsvar med de alminnelige regler om forsikringsmessige avsetninger som er foreslått i lovutkastet §§ 8a-17 til 8a-19 i NOU 2001: 24. Det er dessuten behov for å presisere at beregningen av premiereserve dermed er uavhengig av premieberegningen innenfor en fellesordning (lovutkastet § 8b-6 annet ledd), og at premiereserven minst skal utgjøre summen av de premiereserver som trengs for å sikre retten til opptjent pensjon for hvert enkelt medlem i pensjonsordningen, se lovutkastet § 8b-10 annet ledd. Premiereserve for rett til pensjon opptjent av arbeidstakere som har fratrådt sin stilling med eller uten rett til utbetaling av pensjon, kommer i tillegg.

Lovutkastet § 8b-10 annet ledd innebærer at gjennomsnittsberegning av premie innenfor en fellesordning ikke vil innvirke på beregningen av minstekravet til premiereserve. Beregningen av premiereserve som skal være tilstrekkelig til å sikre opptjent rett til pensjon, må nødvendigvis baseres på forsikringstekniske prinsipper og vil således uunngåelig reflektere variasjoner i forsikringsmessig risiko innenfor medlemsmassen. Størrelsen av beregnet premiereserve for den enkelte arbeidstaker må derfor variere blant annet med arbeidstakerens kjønn og alder dersom premiereserven til enhver tid skal være tilstrekkelig til å sikre den rett til pensjon som den enkelte har opptjent. Denne beregningsmåten er for øvrig i samsvar med den praksis som både KLP og de øvrige livselskapene har fulgt, og den er også fullt forenlig med den personalpolitiske målsetning som ligger bak kravene i Hovedtariffavtalen vedrørende finansieringssystemet for kommunale pensjonsordninger. Det avgjørende i så måte er at pensjonsrettighetene er forsikringsmessig dekket fullt ut, samtidig som selve pensjonskostnaden for den enkelte arbeidstaker ikke skal variere med kjønn og alder, slik at dette kan innvirke på den kommunale arbeidsgivers valg av arbeidstakere (foran avsnitt 7.3.3).

(3) Ved beregning av premiereserve for arbeidstakere som har fått medregnet tidligere tjenestetid fra annen pensjonsordning som omfattes av overføringsavtale med Statens Pensjonskasse, oppstår særlige spørsmål. Hovedregelen etter Overføringsavtalen er at utbetaling av samlet pensjon skal foretas av den pensjonsinnretning hvor arbeidstakeren sist var ansatt, men denne vil ha regressrett i forhold til pensjonsordningen hvor rett til pensjon var opptjent ved den tjenestetid som er medregnet. Den pensjonsordning som skal utbetale pensjonsytelsen**,** bør derfor ha adgang til å gjøre fradrag ved beregningen av sine avsetninger tilsvarende den premiereserve som må antas å være tilstrekkelig til å sikre tidligere opptjent rett til pensjon, se lovutkastet § 8b-10 annet ledd. Fradraget vil imidlertid ikke nødvendigvis være identisk med premiereserven i den tidligere pensjonsordningen eller verdien av den regressrett som kan gjøres gjeldende ved utbetaling av pensjon.

(4) *Banklovkommisjonen* viser til avsnitt 7.3.2 foran vedrørende de spørsmål som oppstår i kommunale pensjonsordninger som følge av samordningen av ytelsene fra pensjonsordningen og ytelsene fra folketrygden. Den reduksjon av pensjonsleverandørens forpliktelser til enhver tid som samordningen medfører, bør tillegges virkning både ved beregningen av premier (lovutkastet § 8b-5 fjerde ledd) og ved beregningen av minstekravet til premiereserve (lovutkastet § 8b-10 tredje ledd). I forholdet mellom pensjonsleverandøren og forsikringstakeren/den kommunale arbeidsgiver er det den sistnevnte som i første omgang skal bære den økonomiske risikoen for reduksjon av ytelsene fra folketrygden. Pensjonsleverandøren kan i slike tilfelle kreve tilleggspremie til dekning og sikring av økte forpliktelser overfor arbeidstakerne (lovutkastet § 8b-8 første ledd). Dette er også i samsvar med den forpliktelse forsikringstakeren (den kommunale arbeidsgiver) har overfor sine arbeidstakere etter Hovedtariffavtalen. Blir slik tilleggspremie ikke betalt, bortfaller imidlertid pensjonsleverandørens ansvar overfor arbeidstakerne i tilsvarende omfang (lovutkastet § 8b-9 fjerde ledd).

Banklovkommisjonen antar at disse hovedreglene bør lovfestes både fordi de gjelder spørsmål av sentral betydning for partene, og fordi de vil yte vesentlige bidrag til avklaring av de kommunale pensjonsordningers rettslige karakter og av pensjonsleverandørens forpliktelser og risiko knyttet til slike pensjonsordninger. Dette tilsier at det bør fremgå klart av lovgivningen at minstekravet til premiereserve skal beregnes ut fra pensjonsleverandørens reelle forpliktelser til enhver tid. Det foreslås derfor i lovutkastet § 8b-10 tredje ledd at det ved beregningen av premiereserve knyttet til en kommunal pensjonsordning**,** skal gjøres fradrag i pensjonsytelsene for de ytelser som ut fra til enhver tid gjeldende regler for folketrygden kan antas å bli utbetalt av folketrygden. Endres regelverket for folketrygden slik at fradraget viser seg å bli mindre enn antatt, må tilleggspremie kreves etter lovutkastet § 8b-8 første ledd, og kravet til premiereserve oppjusteres tilsvarende. Skulle tilleggspremien ikke bli innbetalt, bortfaller imidlertid økningen av pensjonsleverandørens forpliktelser, og dette tilsier at det i så fall også gjøres tilsvarende fradrag ved beregningen av minstekravet til premiereserve, se lovutkastet § 8b-10 fjerde ledd.

7.7 Pensjonsordningens midler

7.7.1 Alminnelige regler

Banklovkommisjonen viser til at kommunale pensjonsordninger hittil ikke har vært lovregulert, og at det for slike pensjonsordninger således ikke gjelder regler tilsvarende lov om fortakspensjon del 3 om pensjonsordningens midler (kapitlene 8 til 11). Lovutkastet §§ 8b-4 til 8b-10 om premier og premiereserve i kommunale pensjonsordninger har imidlertid sitt motstykke i bestemmelser i lov om foretakspensjon kapittel 9. På de øvrige områder som lov om foretakspensjon del 3 omfatter, vil det således kunne være behov for lovfesting av en del hovedregler for kommunale pensjonsordninger.

For det første, "pensjonsordningens midler" er et sentralt begrep i lov om foretakspensjon. Også i forhold til kommunale pensjonsordninger vil begrepet pensjonsordningens midler ha betydning i ulike sammenheng, blant annet i forhold til rådighet over og flytting av pensjonsordningens midler. Begrepets innhold vil imidlertid til dels være et annet når det gjelder kommunale pensjonsordninger, og det foreligger derfor behov for en klar avgrensning. I samsvar med dette foreslås det i lovutkastet § 8b-11 presisert at en kommunal pensjonsordnings midler omfatter premiereserve til sikring av opptjente pensjonsrettigheter til enhver tid, samt tilleggsavsetninger,[kursreserve] og premiefond. I motsetning til lov om foretakspensjon § 8-1**,** vil premiereserven knyttet til en kommunal pensjonsordning også omfatte premie til sikring av pensjonsrettigheter opptjent av arbeidstakere som har fratrådt uten rett til utbetaling av pensjon (jf. foran avsnitt 4.5), samt premiereserve som sikrer pensjoner under utbetaling.

I samsvar med Hovedtariffavtalen fastsetter regelverket for kommunale pensjonsordninger at løpende pensjoner skal reguleres årlig i samsvar med endringene i folketrygdens grunnbeløp (G-regulering). Kommunale pensjonsordninger trenger derfor ikke noe pensjonistenes overskuddsfond for regulering av løpende pensjoner, jf. lov om foretakspensjon § 8-5 annet ledd og §§ 5-10 flg. Alt overskudd tilført pensjonsordningen bør derfor som hovedregel godskrives forsikringstakeren og overføres til et premiefond for pensjonsordningen, se nedenfor avsnitt 7.7.3. Lovutkastet forutsetter således at det skal være knyttet et eget premiefond til hver kommunale pensjonsordning, og at midlene i premiefondet vil være en del av pensjonsordningens midler.

En side av kravet om at pensjonsrettighetene i en kommunal pensjonsordning skal være "forsikringsmessig dekket", er at pensjonsordningens midler forvaltes av pensjonsleverandøren og således blir holdt rettslig og praktisk atskilt fra forsikringstakerens midler. Med utgangspunkt i lov om foretakspensjon §§ 8-2 til 8-4 foreslår *Banklovkommisjonen* at de viktigste hovedregler om rådigheten over pensjonsordningens midler og kapitalforvaltningen nå blir lovfestet for kommunale pensjonsordninger, se lovutkastet §§ 8b-12 og 8b-13. Det er her lagt vekt på at de fleste kollektivselskapene nå vil drive virksomhet både i privat og kommunal sektor, og at det vil være en fordel at reglene i hovedsak blir de samme på disse områdene. Når det gjelder disponeringen av midler i premiefondet**,** foreslås at reglene i lov om foretakspensjon §§ 10-2 til 10-4 gis tilsvarende anvendelse så langt de passer.

7.7.2 Investeringsvalg

Lov om foretakspensjon § 11-1 gir forsikringstakeren adgang til å avtale at midler tilsvarende premiereserven knyttet til ytelsesbasert foretakspensjon skal forvaltes som en investeringsportefølje tilordnet pensjonsordningen. Avtalen skal angi hvordan porteføljen er sammensatt, hvilken adgang det er til å endre sammensetningen og hvilken avkastningsgaranti som i tilfelle er knyttet til porteføljen. Også midler i premiefond kan forvaltes i egen investeringsportefølje (lovens § 11-3).

Banklovkommisjonen legger til grunn at også kommunale arbeidsgivere vil kunne være interessert i å gjøre bruk av tilsvarende ordninger, og mener derfor at det nå bør åpnes adgang for å knytte særskilte investeringsporteføljer til ytelsesbaserte, kommunale pensjonsordninger, se lovutkastet § 8b-15. En legger særlig vekt på at en bestemmelse tilsvarende lov om foretakspensjon § 11-1 fjerde ledd vil medføre at det er forsikringstakeren/den kommunale arbeidsgiver som i tilfelle vil bære risikoen for resultatet av slik forvaltning, og at pensjonsleverandøren vil ha et subsidiært ansvar overfor de sikrede for at differansen mellom det avkastningsnivå som inngår i beregningsgrunnlaget, og det avkastningsresultat som oppnås, blir dekket. Arbeidstakernes pensjonsrettigheter vil således ikke bli påvirket av om avkastningsresultatet er godt eller dårlig. For øvrig minnes om at lovutkastet §§ 8a-17 til 8a-24, særlig § 8a-22, i NOU 2001: 24 er utformet med henblikk på tilfelle hvor midler knyttet til kollektive pensjonsordninger, blir forvaltet som egen investeringsportefølje.

7.7.3 Overskudd

Banklovkommisjonen viser til bemerkningene foran avsnitt 7.7.1. Det fremgår der at overskudd som tilføres en kommunal pensjonsordning, som hovedregel i sin helhet skal overføres til premiefondet for pensjonsordningen. Dette fremgår av lovutkastet § 8b-14 første ledd.

Til grunn for denne bestemmelsen ligger også prinsippet om at årets overskudd ikke skal trekkes inn i oppgjøret av forsikringstakerens ansvar for årets premier, slik dette inntil ganske nylig ble gjort i KLPs praksis (foran avsnitt 4.3.1). Ut fra konkurransehensyn er det viktig at KLP og de øvrige livselskapene følger en ensartet praksis når det gjelder disponeringen og fordeling av overskudd. KLP gjennomfører nå endringer i sin praksis som vil innebære at selskapet vil frikoble disponeringen av overskudd fra oppgjøret av premieansvaret (foran avsnitt 4.3.2). Denne ordningen vil innebære at overskudd vil bli fordelt etter at årsregnskapet er fastsatt, og at overskudd tilført pensjonsordningen vil kunne disponeres av forsikringstakeren først når kontoutskrift er utsendt.

Banklovkommisjonen antar at det - tross dette - vil være en fordel at den overskuddsordning som skal praktiseres av KLP og de øvrige livselskapene når det gjelder kommunale pensjonsordninger, kommer klart til uttrykk i lovreglene for kommunale pensjonsordninger. Disponeringen av overskudd har vært et omtvistet tema i diskusjonen av konkurranseforholdene i markedet for kommunale pensjonsordninger, og det har vært uklart om KLPs dispensasjon indirekte ga rom for unntak også fra ellers gjeldende regler om fordeling og disponering av overskudd. Det bør derfor gjennom lovgivning nå gjøres klart at lov- og forskriftsverkets regler om overskudd skal gjelde for pensjonsordninger i så vel privat som kommunal sektor.

En forutsetning for at alt overskudd tilføres premiefondet, er at oppsatte (fripolise)rettigheter for fratrådte arbeidstakere og løpende pensjoner årlig blir regulert i samsvar med endringen i folketrygdens grunnbeløp. Etter Hovedtariffavtalen plikter en kommunal arbeidsgiver å sørge for at dette blir gjort og å dekke de engangspremier oppreguleringen betinger. Om overskuddet tilført pensjonsordningens premiefond i det enkelte år**,** eller over tid, er større eller mindre enn slike engangspremier, har da betydning bare for arbeidsgiveren og ikke - som etter lov om foretakspensjon §§ 5-10 og 4-9 - for pensjonister og fratrådte arbeidstakere med fripoliserettigheter.

En regel om at alt overskudd som godskrives pensjonsordningen skal tilføres premiefondet, kan imidlertid ikke gjelde uten unntak. Det foreligger enkelte særlige tilfelle hvor Hovedtariffavtalens regler om G-regulering av oppsatte rettigheter og pensjoner under utbetaling ikke blir fulgt opp i praksis. I så fall må det ved fordelingen av overskudd tas hensyn til dette for at premiereserve knyttet til slik pensjonsrettighet blir tilført eget overskudd.

(1) En del av de arbeidstakere som fratrer sin stilling med oppsatte rettigheter, trer senere inn **i** stilling som omfattes av annen pensjonsordning i offentlig sektor. Overføringsavtalen med Statens Pensjonskasse § 4 fører i så fall til at tidligere tjenestetid alltid skal medregnes ved fastsettelsen av rett til pensjon i den nye pensjonsordningen hvor arbeidstakeren blir medlem. Virkningen av slik "tvungen" medregning vil være at arbeidstakerens oppsatte (fripolise)rettighet da faller bort og ikke deretter blir G-regulert, jf. KLPs vedtekter for Fellesordningen § 11-5. Den tidligere arbeidsgiver har altså ikke lenger noen plikt til å sørge for G-regulering. På den annen side, den nye pensjonsordning som senere utbetaler pensjon til arbeidstakeren basert på samlet tjenestetid, vil til gjengjeld få et refusjonskrav mot tidligere pensjonsordning hvor arbeidstakeren var medlem (foran avsnitt 2.1.3).

Etter Overføringsavtalen vil refusjonskravet i omfang bli bestemt av den premiereserve som knytte**r** seg til den oppsatte rettighet på tidspunktet for medregning, med tillegg av avkastning tilført i perioden frem til tidspunktet for refusjon. Refusjonsordningen forutsetter således at premiereserven for oppsatt rettighet som faller bort på grunn av medregning, årlig blir tilført sin andel av overskudd i samsvar med reglene om fordeling av overskudd. En annen sak er at den pensjonsinnretning som krever refusjon, reelt vil bære risikoen for størrelsen av det overskudd som faktisk er oppnådd av den pensjonsinnretning hvor arbeidstakeren opprinnelig hadde sin oppsatte rettighet.

(2) Dersom et foretak med kommunal pensjonsordning skulle gå konkurs eller opphøre på annen måte, må foretaket avvikles og pensjonsordningen derfor normalt også opphøre. I så fall vil pensjonsordningen bli avviklet og arbeidstakernes opptjente rett til pensjon sikret ved oppsatte (fripolise)rettigheter. Det vil deretter ikke være grunnlag for senere G-regulering av oppsatte rettigheter, heller ikke av rettigheter fra tiden før opphøret av pensjonsordningen. Det samme gjelder i forhold til løpende pensjoner, som i et slikt tilfelle heller ikke vil bli G-regulert. Årsaken er ganske enkelt at den kommunale arbeidsgiver som plikter å betale de premier G-reguleringen betinger, ikke lenger eksisterer (nedenfor avsnitt 7.10.3). I slike tilfelle bør imidlertid de oppsatte rettighetene og løpende pensjoner i stedet bli tilført overskudd i samsvar med gjeldende regler.

I samsvar med dette, er det i lovutkastet § 8b-14 annet ledd foreslått at premiereserve knyttet til oppsatt pensjonsrettigheter og løpende pensjoner som ikke er blitt G-regulert, i stedet skal ha rett til å få tilført overskudd.

7.7.4 Flytting av kommunale pensjonsordninger

Reglene om flytting av pensjonsordninger er av vesentlig betydning for konkurransen i kollektivmarkedet sett under ett. I Del 2 av denne utredningen legger *Banklovkommisjonen* frem forslag til nye lovregler på dette området. Som nevnt foran avsnitt 2.4, vil spørsmålet om det fortsatt vil være behov for særlige regler om flytting av kommunale pensjonsordninger bli vurdert i forbindelse med, og på bakgrunn av utkastet til ny lovgivning på dette området. Lovutkastet § 8b-17 viser derfor til utkastet til et nytt kapittel 8c om flytting.

7.8 Kommunale pensjonsordninger som egen bransje

Det er foran avsnitt 2.3 pekt på at utviklingen i kollektivmarkedet må antas å medføre at de aller fleste leverandører av kommunale pensjonsordninger også vil ha en betydelig del av sin virksomhet knyttet til pensjonsordninger i privat sektor og til individuell livsforsikring. Som følge av at kommunale pensjonsordninger – selv om lovutkastet blir gjennomført – fortsatt vil stå i en viss særstilling, foreligger det likevel et visst behov for regler som i det enkelte livselskap etablerer nødvendige økonomiske skiller mellom virksomheten i den kommunale og i den private del av kollektivmarkedet. Ulikhetene både når det gjelder ytelsesspekteret og premieberegningen, er så vidt betydelige at det av hensyn til ryddig konkurranse her må antas å være et behov for økonomiske skiller.

Banklovkommisjonen er derfor kommet til at de kommunale pensjonsordningene bør behandles som egen bransje og at det bør kreves at det føres eget regnskap for bransjen, se lovutkastet § 8b-3. En legger til grunn at dette vil bidra til å legge forholdene til rette for tilfredsstillende tilsyn med virksomheten i kommunal sektor. Det legges også til grunn at en slik ordning ikke vil ha få betydning for inndelingen av forsikringsklasser som grunnlag for tildeling av konsesjon.

7.9 Særlige konkurranseforhold: Flytting av pensjonsordning til KLP

Et hovedformål med det lovutkast *Banklovkommisjonen* har utarbeidet, har vært å sikre like rammebetingelser for alle pensjonsleverandører og ryddige konkurranseforhold i markedet for kommunale pensjonsordninger. Dette er ikke alene tilstrekkelig til å sikre balanserte konkurranseforhold. Organisatoriske forhold i KLP som gjensidig forsikringsselskap vil innebære at selskapet likevel vil ha vanskelig for fullt ut å kunne gjøre seg gjeldende i markedskonkurransen. Hovedårsaken til dette er at det i KLPs regelverk ikke er trukket noe klart skille mellom en forsikringstakers ansvar i forsikringsforholdet og det eieransvar forsikringstakeren har som selskapsmedlem. Det er en forutsetning for ryddig konkurranse at en kommunal pensjonsordning forsikringsrettslig kan opprettes eller flyttes ut fra rådende markedsforhold uten direkte virkninger for eieransvaret (foran avsnitt 7.1.3).

Konkurransen i markedet for kommunale pensjonsordninger har hittil først og fremst dreiet seg om flytting av pensjonsordninger fra KLP til de øvrige livselskapene (foran avsnitt 2.3.1). Sett fra KLPs side har det vesentlige derfor vært å legge forholdene til rette for å beholde mest mulig av eksisterende portefølje. Å søke å få tilbake fraflyttede pensjonsordninger vil praktisk sett være meget vanskelig for KLP. Spørsmålet om tilbakeflytting kan således ikke vurderes alene ut fra de forsikringsmessige forhold. En kommunal arbeidsgiver må nå også ta i betraktning at KLP som gjensidig selskap vil ha behov for egenkapitalinnskudd for å kunne oppfylle økte krav til solvensmarginkapital og ansvarlig kapital, beregnet ut fra premiereserven knyttet til pensjonsordningen (foran avsnitt 3.1). Praktisk sett vil imidlertid plikten etter gjeldende regelverk til å foreta egenkapitalinnskudd - sett fra KLPs side - virke som et hinder for konkurranse om etablerte kommunale pensjonsordninger. Ved nyetablering av pensjonsordning, f.eks. for et nytt kommunalt foretak, vil derimot valget av pensjonsleverandør som regel bli bestemt ut fra en vurdering av forsikringsmessige forhold.

Omvendt kan det også få vesentlig betydning for markedskonkurransen at en kommunal pensjonsordning som flytter fra KLP - i tillegg til pensjonsordningens midler - også vil få utbetalt sin andel av KLPs egenkapital på flyttetidspunktet. Som nevnt foran avsnitt 3.3, skilles det i KLPs balanse mellom medlemmenes andel av selskapets egenkapital og selskapets egen del av egenkapitalen (grunnkapitalen). Det gis ikke utbytte, men medlemmenes egenkapital tilføres avkastning i samsvar med årsresultatet. Et medlem kan likevel få frigjort sin del av egenkapitalen ved å avslutte forsikringsforholdet og flytte pensjonsordningen til annen pensjonsinnretning som er aksjeselskap uten plikt til kapitalinnskudd. Dette kan gi en kommunal arbeidsgiver insentiv til å flytte pensjonsordningen til annet selskap, selv om markedsforholdene isolert sett ikke gir grunnlag for det.

KLPs regelverk om medlemmenes eieransvar og andel av selskapets egenkapital bidrar således vesentlig til å skape en ubalanse i annenhåndsmarkedet for kommunale pensjonsordninger. Selskapets konkurransekraft i markedet ville endres vesentlig dersom selskapets stilling som pensjonsleverandør ble frikoblet fra forsikringstakernes eierkapital og eieransvar. En forutsetning for dette er at flytting av pensjonsordninger til eller fra KLP ikke automatisk vil innvirke på størrelsen av den egenkapital selskapet har til enhver tid. Slike variasjoner i egenkapitalen er imidlertid ingen nødvendig konsekvens av den gjensidige selskapsform. Også et gjensidig selskap vil kunne la medlemmenes egenkapitalandel komme til uttrykk i egenkapitalinstrumenter i stedet for å la den fremtre som en rett til andel av selskapets faktiske kapital til enhver tid.

Det vil selvsagt i første omgang være opp til selskapet selv å vurdere om den nåværende situasjon foranlediger særlige tiltak fra selskapets side for å oppnå dette. Spørsmålet har imidlertid også en samfunnsmessig side, i den utstrekning en vektlegger hensynet til ryddig konkurranse i så vidt stor del av kollektivmarkedet som markedet for kommunale pensjonsordninger utgjør. Et aktuelt lovtiltak vil således kunne være å kreve – uavhengig av selve medlemsansvaret – at et gjensidig selskap skal utstede grunnfondsbevis for den kapital medlemmene faktisk skyter inn i selskapet. Dette vil bidra til en høyere grad av stabilitet i selskapets kapitalsituasjon enn det någjeldende regelverk i KLP gjør. Vurderingen av dette bør imidlertid utstå til man har et bedre overblikk over resultatet av den omstillingsprosess som for tiden pågår i KLP.

7.10 Særlige konkurranseforhold: Pensjonsordninger for kommunale foretak

7.10.1 Begrenser Overføringsavtalen flytteretten?

Kommunale foretak er i meget stor grad omfattet av Hovedtariffavtalen i kommunal sektor. En del av de foretakene som har kommunale eierinteresser eller for øvrig nær tilknytning til kommuner, er imidlertid medlemmer av NHO, og således ikke bundet av Hovedtariffavtalen. Mange av disse foretakene kan likevel ha vanlig kommunal pensjonsordning i KLP. Det er foran avsnitt 2.3.3 redegjort for den adgang også skattepliktige foretak med kommunal tilknytning har til å etablere kommunal pensjonsordning i stedet for ytelsesbasert foretakspensjon. Det samme gjelder de statlige helseforetakene som er tilsluttet NAVO.

Det synes å være en utbredt oppfatning at pensjonsordningene for kommunale foretak står i en viss særstilling når det gjelder konkurransen i markedet for kommunale pensjonsordninger. Det anføres at slike pensjonsordninger i praksis vanskelig lar seg flytte. En særlig grunn til dette er at pensjonsordninger for kommunale foretak som er etablert i KLPs Fellesordning, omfattes av Overføringsavtalen med Statens Pensjonskasse, som er utførlig omtalt foran avsnitt 2.1.3. Det samme vil ikke være tilfelle dersom slike pensjonsordninger flyttes fra KLP og etableres i andre livselskaper. Den vanlige oppfatning har vært at gjeldende lov- og forskriftsverk er til hinder for at disse selskapene slutter seg til Overføringsavtalen og påtar seg de forpliktelser avtalen medfører.

Denne oppfatningen fremgår klart både av Kredittilsynets brev 16. desember 1998 til Statens Pensjonskasse (foran avsnitt 5.3), og av redegjørelsen i NOU 2000: 28 s. 185 flg., jf. s. 28-29. Hovedsynspunktet er at en pensjonsordning bare kan være med i Overføringsavtalen dersom den gir, og forsikringsmessig dekker, ytelser som er likeverdige med ytelsene i Statens Pensjonskasse. Dette omfatter også ytelser basert på den bruttogaranti og G-regulering som det har vært vanlig å forbinde med pensjonsordninger i Statens Pensjonskasse og Fellesordningen i KLP (foran avsnitt 5.3). I samsvar med dette synet anføres det at dette kravet vil være oppfylt av pensjonsordninger i KLP, og – samtidig – at kravet derimot ikke kan oppfylles av kommunale pensjonsordninger i andre livselskaper (NOU 2000: 28 s. 28). Bakgrunnen for den oppfatningen er i hovedsak at:

- en kommunal pensjonsordning bare vil være likeverdig med Statens Pensjonskasse dersom hele ytelsesspekteret i pensjonsordningen, basert på bruttogaranti, G-regulering av oppsatte rettigheter og oppsatte pensjoner, og fleksibel pensjoneringsalder, til enhver tid er fullt forsikringsmessig dekket i pensjonsinnretningen,
- en pensjonsinnretning som slutter seg til Overføringsavtalen får ansvar for bruttogaranti, G-regulering og andre ikke forsikringsbare ytelser tilsvarende Statens Pensjonskasses ansvar,
- KLPs dispensasjon fra lov om forsikringsvirksomhet §§ 7-6 og 7-5 gjør det mulig for selskapet å påta seg de forpliktelser og risiki dette medfører, og KLPs vedtekter §§ 2-2 og 2-3 om etterutligning av premier og

medlemsansvar gir også tilfredsstillende sikkerhet for at selskapets pensjonsforpliktelser vil bli oppfylt, og

- gjeldende lov- og forskriftsverk medfører at andre livselskaper enn KLP ikke kan påta seg forpliktelser som innebærer at hele ytelsesspekteret etter kommunale pensjonsordninger til enhver tid er fullt forsikringsmessig dekket. Disse selskapene må derfor utforme sine kommunale pensjonsprodukter slik at de ikke omfatter bruttogaranti og G-regulering slik som i KLP, og de kan heller ikke påta seg tilsvarende forpliktelser ved å slutte seg til Overføringsavtalen.

Etter det *Banklovkommisjonen* kan se**,** er disse synspunktene holdbare bare under den forutsetning at (1) KLP faktisk har et så vidtgående forsikringsrettslig ansvar som her forutsatt (nedenfor avsnitt 7.10.2), og (2) tilslutning til Overføringsavtalen krever eller medfører at en pensjonsinnretning har et så vidtgående forsikringsrettslig ansvar som KLP antas å ha (nedenfor avsnitt 7.10.3). *Banklovkommisjonen* mener at verken KLPs någjeldende regelverk eller Overføringsavtalen rettslig kan forstås på denne måten.

7.10.2 Er det forsikringsrettslig grunnlag for å skille mellom KLP og de øvrige livselskapene?

(1) *Banklovkommisjonen* viser til avsnitt 4.1, 5.2 og 5.3 foran, hvor det er gjort nærmere rede for utformingen av de kommunale pensjonsordninger i henholdsvis KLP og de øvrige livselskapene. Den redegjørelsen for KLPs någjeldende regelverk som der er gitt, viser at KLP og de øvrige livselskapene i virkeligheten har utformet sine kommunale pensjonsprodukter i hovedsak på samme måte, både når det gjelder selve ytelsesspekteret og i hvilken utstrekning ytelsene til enhver tid er forsikringsmessige dekket. Videre fremgår det at de forpliktelser og risiki kommunale pensjonsordninger medfører, for så vel KLP som de andre livselskapene, gjør at pensjonsordningene - i forholdet mellom selskapet og forsikringstakeren - verken har eller kan gis karakter av bruttoordning, med risiko for selskapet for at ytelsene fra folketrygden blir mindre enn beregnet. Selskapenes håndtering av forhold knyttet til fremtidig G-regulering av pensjonsrettigheter og andre ikke forsikringsbare ytelser er også i hovedsak den samme, dvs. alle selskaper krever engangspremier til dekning av slike rettigheter etter hvert som de oppstår.

Det fremgår foran avsnitt 4.1, jf. avsnitt 3.3, at etterutligningsansvaret i Fellesordningen etter KLPs vedtekter § 2-2 bare er et pro rata ansvar uten subsidiært solidarisk ansvar og - i samsvar med dette - at manglende premiebetaling for en pensjonsordning fører til motsvarende avkortning av ytelsene til de forsikrede i denne ordningen. Dette har lenge vært den rettslige situasjon i KLP, jf. blant annet Vedtekter for Felles Kommunal Pensjonsordning (januar 1997) § 12B pkt. 10 hvor det heter: "Hvis premie ikke blir betalt, tar KLP dekning for skyldig premie i de opparbeidede rettigheter", dvs. ved å trekke på premiereserven knyttet til pensjonsrettighetene. Regelen i så vel tidligere som någjeldende regelverk er således at ikke-innbetalt premie for en pensjonsordning ikke kan etterutlignes på de øvrige medlemmer av Fellesordningen. Også på dette punkt er forholdet tilsvarende når det gjelder andre livselskaper enn KLP (foran avsnitt 5.2).

Banklovkommisjonen må derfor – uavhengig av hva som i sin tid måtte ha vært vanlig oppfatning – ut fra gjeldende regelverk legge til grunn at verken KLP eller

forsikringstakerne som medlemmer av Fellesordningen eller av selskapet, har et særlig ansvar knyttet til bruttogaranti og G-regulering slik som beskrevet i NOU 2000: 28. En annen sak er at den gode betalingsevnen til forsikringstakerne i KLP og KLPs egen interne bruk av årets overskudd til å dekke deler av premieansvaret har medført at de rettslige spørsmål sjelden har kommet på spissen.

(2) På bakgrunn av dette er det vanskelig å se at den beskrivelse av ansvarsforholdene i KLP som gis i NOU 2000: 28 som grunnlag for et skille i forhold til Overføringsavtalen mellom KLP og de øvrige livselskapene, gir et dekkende bilde av forholdene i dag. I virkeligheten er forholdet at forpliktelser og risiko knyttet til kommunale pensjonsordninger i KLP og de øvrige livselskapene, i hovedsak er de samme, særlig når det gjelder bruttogaranti og G-regulering. Selskapenes forsikringsmessige avsetninger er således også bestemt ut fra den rett til pensjon som er opptjent til enhver tid.

Det er derfor klart nok at forpliktelsene til KLP og de øvrige livselskapene atskiller seg vesentlig fra pensjonsforpliktelsene til Statens Pensjonskasse. Forklaringen på dette er at den statlige pensjonsordning i hovedsak ikke er premiefinansiert, og at den derfor heller ikke er fondsbasert. Den "forsikringsmessige dekning" av pensjonsrettighetene i Statens Pensjonskasse sikres gjennom statens alminnelige ansvar for oppfyllelsen av pensjonsforpliktelsene etter hvert som utbetaling skal foretas. Et skille i tid mellom forsikringsmessig fondssikring av opptjente pensjonsrettigheter til enhver tid og ansvaret ved utbetaling av pensjonsytelser er derfor ikke relevant for Statens Pensjonskasse.

Selv om det er et vilkår for at en pensjonsordning skal omfattes av Overføringsavtalen at den i hovedsak gir *ytelser* som er likeverdige med Statens Pensjonskasse, kan det derfor ikke - som anført i NOU 2000: 28 s. 28 - legges til grunn at de ytelser som må antas å komme til utbetaling i pensjonsordninger i KLP eller annet livselskap, til enhver tid også skal være fullt ut *forsikringsmessig sikret* i selskapet slik som i Statens Pensjonskasse. Kravet til premiefinansierte og fondsbaserte kommunale pensjonsordninger i KLP og de øvrige livselskapene vil tvert imot måtte begrenses til et krav om *forsikringsmessig dekning av de pensjonsrettigheter som er opptjent til enhver tid*, se foran avsnitt 2.1.4 og avsnitt 4.1.7. Ingen av disse selskapene har økonomisk styrke til - uavhengig av motsvarende premieinnbetaling fra forsikringstakeren/arbeidsgiveren - å bære ansvar for pensjonsrettigheter som vil opptjenes eller oppstå i fremtiden, f.eks. som følge av G-regulering av pensjonsrettighetene. Som nevnt pålegger heller ikke KLPs vedtekter § 2-2 om etterutligning medlemmene av Fellesordningen noe solidarisk ansvar som kan gi sikkerhet i så måte.

(3) Overføringsavtalens formål og innhold er det redegjort for foran avsnitt 2.1.3. Avtalen inneholder i hovedsak et regelverk for samordning av pensjonsutbetalinger basert på prinsippet om tvungen medregning av tjenestetid fra tidligere ansettelsesforhold i stat og kommunesektoren. Avtalen inneholder således overhodet ikke bestemmelser som medfører at KLPs eget - forsikringsrettslige - ansvar øker i forhold til de pensjonsordninger som KLPs tilslutning til avtalen omfatter. Tvert imot forutsetter avtalen at det ved utbetaling av pensjoner fra KLP er KLPs regelverk som skal legges til grunn, se Overføringsavtalens § 5 første ledd. På samme måte skal det refusjonskrav en utbetalende pensjonsinnretning har mot den pensjonsordning hvor den tidligere tjenestetid er opptjent, bestemmes ut fra de bestemmelser som gjelder for den pensjonsrett som er opptjent i den refunderende ordning, se Overføringsavtalen § 6 første ledd.

En annen sak er at de rettslige begrensninger i KLPs ansvar i forsikringsforholdet som regelverket inneholder, neppe vil få praktisk betydning i forhold til kommunenes pensjonsordninger, ganske enkelt fordi kommunene fortløpende oppfyller sine forpliktelser til å betale premier til KLP for dekning av G-regulering av pensjonsrettigheter og andre ikke forsikringsbare ytelser etter hvert som selskapets forpliktelser oppstår. Har en kommune sin pensjonsordning i et annet livselskap blir forholdet tilsvarende, uavhengig av hvilket særlig ansvar kommunen - i samsvar med etablert praksis - i så fall måtte påta seg ved egen tilslutning til Overføringsavtalen. Risikoen knyttet til en kommunes betalingsevne og -vilje er den samme, enten det er KLP eller et annet selskap som er pensjonsleverandør. Den samme risiko knytter seg for øvrig også til den forpliktelse en kommune har påtatt seg i forhold til Statens Pensjonskasse gjennom egen tilslutning til Overføringsavtalen når pensjonsordningen er flyttet fra KLP.

Sett fra Statens Pensjonskasses side blir derfor den eneste forskjell mellom KLP og de øvrige livselskapene når det gjelder tilslutning til Overføringsavtalen, at KLPs vedtekter § 2-3 gir selskapet - som gjensidig forsikringsselskap - rett til å innkalle egenkapitaltilskudd fra sine medlemmer dersom selskapets soliditet er truet. Egenkapitalinnskudd kan imidlertid bare innkreves til dekning av det ansvar som selskapet rettslig har påtatt seg. Begrensningene i KLPs forsikringsrettslige ansvar knyttet til kommunale pensjonsordninger kommer således til anvendelse uavhengig av om adgangen til å innkalle egenkapitaltilskudd benyttes eller ikke.

Banklovkommisjonen kan etter dette ikke se at det – i forhold til kommunale pensjonsordninger utformet i samsvar med de krav Hovedtariffavtalen stiller – er forsikringsrettslig grunnlag for å skille mellom KLP og de øvrige selskapene når det gjelder adgangen til å slutte seg til Overføringsavtalen, eller i forhold til kravet om at en kommune selv må slutte seg til Overføringsavtalen.

Banklovkommisjonen kan for øvrig heller ikke se at det lovutkast som nå fremlegges, medfører endringer i de forsikringsrettslige ansvarsforhold slik de er i dag. En viser særlig til lovutkastet § 8b-9 fjerde ledd som vil innebære en lovfesting av prinsippet om at manglende premiebetaling medfører bortfall av den økning av forsikringsforpliktelsene som den ikke innbetalte premie skulle dekke. Som det fremgår ovenfor, er en slik regel allerede bygget inn både i KLPs någjeldende regelverk og i de forsikringsvilkår som er benyttet av de øvrige livselskapene (se også foran avsnitt 4.1.2).

7.10.3 Opphør av pensjonsordning for kommunalt foretak

Pensjonsordninger for kommunale foretak står i en viss særstilling i forhold til Overføringsavtalen fordi slike foretak kan – i motsetning til den kommune den har tilknytning til - gå konkurs eller opphøre på annen måte. I så fall vil det - etter opphøret - ikke lenger finnes noen arbeidsgiver, og dermed forsikringstaker, som kan betale nødvendig premie til sikring av en økning av pensjonsforpliktelsene etter at foretaket er opphørt. Når foretaket opphører, må også pensjonsordningen avvikles på en slik måte at den rett til pensjon arbeidstakerne har opptjent ved avslutningen av arbeidsforholdet, sikres ved oppsatte (fripolise)rettigheter, og at utbetalingen av løpende pensjoner kan fortsette ut fra det grunnlag som foreligger når foretaket opphører. *Banklovkommisjonen* antar at det er behov for å lovfeste disse hovedreglene, se lovutkastet § 8b-18.

Et viktig spørsmål etter at foretaket og pensjonsordningen er avviklet, er om de oppsatte rettigheter og løpende pensjoner fortsatt skal G-reguleres, og i tilfelle hvordan kostnadene skal dekkes. Et helt tilsvarende spørsmål oppstår dersom ytelsene fra folketrygden viser seg å bli mindre enn beregnet, eller en arbeidstaker gjør bruk av adgang til å fratre med rett til utbetaling av pensjon før nådd pensjonsalder. Spørsmålet om G-regulering er her det praktisk viktigste, og redegjørelsen nedenfor er derfor begrenset til dette.

I KLP er alle pensjonsordninger i Felles kommunal pensjonsordning omfattet av Overføringsavtalen som følge av at KLP er tilsluttet Overføringsavtalen. Dette gjelder pensjonsordninger for så vel kommuner som for foretak med kommunale eierinteresser eller annen kommunal tilknytning. Mange av disse foretakene vil være egne rettssubjekter som er atskilt rettslig og økonomisk fra de kommuner de har tilknytning til, og som derfor kan gå konkurs eller bli avviklet på annen måte uten ansvar for kommunen. I NOU 2000: 28 s. 188 antas at dette ikke vil skape noe problem i forholdet mellom KLP og Statens Pensjonskasse, fordi nødvendig premie til sikring av økning i pensjonsrettighetene etter opphøret, f.eks. ved G-regulering, vil bli dekket ved etterutligning på Fellesordningens medlemmer i KLP:

> ”Medlemmer [de forsikrede] av Felles kommunal pensjonsordning i KLP må kunne anses å være sikret bruttogaranterte ytelser som i hovedsak tilsvarer de ytelsene som medlemmene av Statens Pensjonskasse har rett til, herunder regulering av oppsatte og løpende ytelser. Tilsvarende gjelder for andre fellesordninger i KLP.
>
> Dette gjelder også medlemmer i fellesordningen(e) som er eller har vært ansatt i kommunale foretak som har opphørt. Deres pensjonsrettigheter blir med andre ord regulert på linje med de øvrige, selv om vedkommende foretak/ arbeidsgiver ikke lenger innbetaler premie til Fellesordningen. Det er de øvrige forsikringstakere i Fellesordningen som i disse tilfeller står ansvarlig for finansieringen av regulering av de oppsatte rettigheter og løpende pensjoner for disse medlemmer av Fellesordningen, i den grad reguleringen ikke finansieres gjennom avkastning på premiereserven knyttet til disse medlemmers rettigheter. Dette må antas til tross for at KLPs ansvar er betinget av at de enkelte forsikringstakere innbetaler tilleggspremier dersom dette er nødvendig for å dekke utbetalinger av bruttogaranterte ytelser på linje med ytelsene i Statens Pensjonskasse.
>
> Bakgrunnen for dette er dels den implisitte kommunale garantien som ligger i etterutligningsordningen. …
>
> Vilkårene i Fellesordningen innebærer for øvrig at KLP i motsetning til andre livsforsikringsselskaper har forpliktet seg til å anvende avkastningen av forsikringsmidlene til regulering av pensjonene. Det vil derfor bare helt unntaksvis være nødvendig å dekke reguleringen med tilleggspremie (eventuelt etterutligning) fra de andre forsikringstakere i Fellesordningen.”

Det legges altså til grunn i NOU 2000: 28 at oppsatte rettigheter og løpende pensjoner til medlemmer av pensjonsordningen til det foretak som er opphørt, skal G-reguleres også etter opphøret av foretaket, og at premiekostnadene for slik G-regulering skal etterutlignes på de øvrige pensjonsordningene i Fellesordningen. Hensett til de tidsperspektiver en står overfor i pensjonssammenheng, vil det i så fall kunne dreie seg om et både betydelig og langvarig ansvar. Det er imidlertid da neppe noen rimelighet i at de øvrige kommunale forsikringstakere skal dekke et slikt ansvar når heller ikke den kommune det opphørte foretaket har hatt tilknytning til, selv gjør det. En slik løsning er heller ikke forenlig med det pro rata ansvar uten subsidiær

solidaritet som KLPs vedtekter § 2-2 nå inneholder. Fellesordningen i KLP er en premieberegningspool som skal sikre kjønns- og aldersnøytrale premier, ikke en selskapslignende konstruksjon med varig fellesansvar dersom noen av medlemmene ikke dekker sitt ordinære premieansvar.

Overføringsavtalen endrer ikke dette. Avtalens § 11, jf. § 10 forutsetter derimot ganske enkelt at en pensjonsordning som må opphøre, trer ut av avtalen senest tre måneder etter opphøret. Overføringsavtalen har overhodet ingen bestemmelser som krever fremtidig G-regulering av oppsatte rettigheter i de tilfelle hvor medregning av tjenestetid finner sted. Den forutsetter kun at utbetalende pensjonsinnretning har et refusjonskrav mot den pensjonsordning hvor arbeidstakeren tidligere var medlem, beregnet etter den rett til pensjon som var opptjent etter regelverket i denne pensjonsordningen (nedenfor avsnitt 7.10.5). For øvrig medfører også opphør av tilknytningen til Overføringsavtalen at heller ikke avtalens regler om tvungen medregning av tjenestetid deretter skal anvendes i forhold til tjenestetid opptjent i en pensjonsordning som ikke lenger er tilsluttet Overføringsavtalen.

7.10.4 Pensjonsordninger i andre livselskaper enn KLP

Andre livselskaper enn KLP har som nevnt ikke sluttet seg til Overføringsavtalen. Etter vanlig oppfatning kan de heller ikke påta seg de forpliktelser Overføringsavtalen antas å medføre, uten å handle i strid med gjeldende lov- og forskriftsverk (foran avsnitt 7.10.2).

Når det gjelder kommunenes egne pensjonsordninger i andre livselskaper enn KLP, er som nevnt det problem dette antas å reise, i praksis blitt løst ved at den enkelte kommune i stedet slutter seg til Overføringsavtalen. Det fremgår foran avsnitt 7.10.2 at dette først og fremst har betydning rent formelt. Uavhengig av dette kan denne fremgangsmåten imidlertid ikke benyttes for pensjonsordninger for foretak med kommunal tilknytning. Kommuneloven § 51 første ledd om kommunale garantier er til hinder for at den kommune et kommunalt foretak har tilknytning til, påtar seg et tilsvarende ansvar hva angår pensjonsordningen for foretak som driver næringsvirksomhet.

I NOU 2000: 28 s. 28 legges det ut fra dette til grunn at et annet livselskap enn KLP vil være avskåret fra å ha pensjonsordninger for kommunale foretak, med mindre det ansvar som der antas å følge av Overføringsavtalen, sikres ved kredittforsikring eller annen garanti fra tredjemann:

> ”Dersom et kommunalt foretak opphører, vil nåværende og tidligere ansatte i foretaket som har rettigheter til pensjon som ikke har begynt å løpe, imidlertid ikke lengre ha en forsikringstaker som kan betale eventuell nødvendig tilleggspremie for bruttogarantien. Utvalget mener at det bør kunne gis en tilfredsstillende sikkerhet for *varig* dekning av bruttogarantien dersom det stilles en kommunal garanti eller en kredittforsikring …
>
> Utvalget mener videre at det bør kunne gis tilfredsstillende sikkerhet for *varig* regulering av løpende og oppsatte rettigheter, dersom det stilles en kommunal garanti eller kredittforsikring, …” (Uthevet her).

Banklovkommisjonen viser til at etter gjeldende regelverk er heller ikke pensjonsrettigheter i pensjonsordninger i KLP sikret varig G-regulering dersom pensjonsordningen opphører fordi foretaket går konkurs eller opphører av annen

grunn (foran avsnitt 7.10.2), og til at pensjonsordningen i så fall må utgå av Overføringsavtalen med de virkninger dette har i forhold til øvrige parter (foran avsnitt 7.10.3). Synspunktene i NOU 2000: 28 må være bygget på den oppfatning at det skal være fullt samsvar mellom arbeidsgiverens forpliktelse etter Hovedtariffavtalen og den forsikringsmessige dekning til enhver tid av disse forpliktelsene i form av ansvar for pensjonsinnretningen (jf. foran avsnitt 2.1.4 og 4.1.7). Som nevnt foran 7.10.2, kan imidlertid verken KLP eller de øvrige livselskapene gi fondsbasert forsikringsmessig dekning for annet enn de pensjonsrettigheter som til enhver tid er opptjent i pensjonsordningen. Det er heller ikke livselskapenes oppgave å innestå for at de arbeidsgivere som er bundet av Hovedtariffavtalen, også fortløpende sørger for forsikringsmessig dekning av de pensjonsrettigheter arbeidstakerne etter hvert vil opptjene ved fremtidig arbeid, eller for at arbeidsgiverne oppfyller sin tariffestede plikt til fortsatt å ha pensjonsordning.

Når et foretak med kommunal tilknytning går konkurs eller opphører på annen måte, foreligger ikke lenger noe rettssubjekt som kan holdes ansvarlig, verken arbeidsrettslig eller forsikringsrettslig, for fremtidige lønns- og pensjonsforpliktelser, uavhengig av om forpliktelsene er kommet til uttrykk i Hovedtariffavtalen eller i de enkelte arbeidsavtaler. De pensjonsrettigheter som er opptjent på opphørstidspunktet, er derimot fondssikret i pensjonsinnretningen. I samsvar med dette bestemmer også Overføringsavtalen § 11 jf. § 10, at en pensjonsordning som opphører, trer ut av Overføringsavtalen innen den vanlige oppsigelsesfrist på tre måneder. Dette betyr at avtalens bestemmelser om tvungen medregning og samordning av pensjonsutbetaling trer ut av kraft i forhold til den pensjonsordning det gjelder. Dette vil forhindre at de øvrige parter i Overføringsavtalen senere vil bli påført tap som følge av at pensjonsordningen for foretaket er avviklet.

7.10.5 Refusjonsordningen i Overføringsavtalen

Spørsmålene knyttet til G-regulering av pensjonsrettigheter etter at et foretak med kommunal pensjonsordning er opphørt, må også sees i sammenheng med den refusjonsordning Overføringsavtalen § 6 etablerer. Denne ordningen har sin bakgrunn i reglene om tvungen medregning av tidligere tjenestetid i annen pensjonsordning i offentlig sektor, se avtalens § 4 (foran avsnitt 2.1.3). Virkningen av slik medregning er at den oppsatte (fripolise)rettighet arbeidstakeren har fra sitt tidligere tjenesteforhold, må anses bortfalt slik det er sagt uttrykkelig i KLPs vedtekter for Fellesordningen § 11-5 første ledd. Deretter skal rett til pensjon beregnes ut fra samlet tjenestetid og ved nådd pensjonsalder utbetales av den pensjonsordning hvor arbeidstakeren sist var medlem (Overføringsavtalen § 5). Til gjengjeld får utbetalende pensjonsordning rett til refusjon fra den tidligere pensjonsordningen, beregnet ut fra de bestemmelser som gjelder for den pensjonsrett som er opptjent i den refunderende pensjonsordning (Overføringsavtalen § 6). Refusjonskravet vil i omfang bli bestemt ut fra den premiereserve som knyttet seg til den oppsatte (fripolise)rettighet på tidspunktet for medregning, med tillegg av tilført overskudd i perioden frem til tidspunktet for refusjon (foran avsnitt 7.7.3). Alt dette betyr at G-reguleringen av den oppsatte rettighet opphører på medregningstidspunktet.

Dersom et foretak med kommunal pensjonsordning opphører, vil arbeidstakernes rett til pensjon opptjent på opphørstidspunket, bli sikret ved oppsatte pensjonsrettigheter for hver enkelt arbeidstaker. Som følge av at foretaket er opphørt,

vil G-regulering av den oppsatte rettighet ikke finne sted. Har arbeidstakeren hele sin tjenestetid fra denne pensjonsordningen, vil arbeidstakeren ved nådd pensjonsalder motta pensjon beregnet ut fra den oppsatte rettighet og det overskudd premiereserven knyttet til pensjonsrettigheten i mellomtiden er blitt tilført (foran avsnitt 7.7.3).

Har arbeidstakeren fått medregnet tjenestetid fra annen offentlig pensjonsordning omfattet av Overføringsavtalen, vil den oppsatte pensjonsrettighet på det tidspunkt pensjonsordningen avvikles, bli beregnet ut fra samlet tjenestetid. For øvrig blir forholdet det samme. Den pensjonsinnretning hvor det opphørte foretaket hadde sin pensjonsordning, vil ved nådd pensjonsalder utbetale slik pensjon som den oppsatte rettighet på avviklingstidspunktet med tilført overskudd gir grunnlag for. Medregningen av tidligere tjenestetid har medført at den oppsatte pensjonsrettighet fra det tidligere tjenesteforhold er bortfalt på medregningstidspunktet, blant annet med den virkning at G-regulering opphørte. At oppsatt pensjonsrettighet beregnet ut fra samlet tjenestetid ikke blir G-regulert etter at foretaket er opphørt, gir således ikke arbeidstakeren noen rett til å vekke den oppsatte pensjonsrettighet fra det tidligere tjenesteforhold til live igjen med henblikk på særskilt fremtidig G-regulering.

I den situasjon som foreligger etter at foretaket er opphørt, vil derfor den tidligere oppsatte pensjonsrettighet bare ha betydning for utbetalende pensjonsordnings refusjonskrav etter Overføringsavtalens § 6. Dette vil som nevnt foran, bli beregnet ut fra den premiereserve som på medregningstidspunktet knytter seg til den oppsatte pensjonsrettighet i den tidligere pensjonsordningen, med tillegg av det overskudd som senere er tilført premiereserven. Noe spørsmål om G-regulering oppstår således heller ikke i forhold til refusjonsordningen. Dersom en arbeidstaker fra det opphørte foretaket senere skulle bli medlem av en annen pensjonsordning i offentlig sektor, vil bestemmelsene om medregning av tidligere tjenestetid i prinsippet ikke komme til anvendelse fordi den pensjonsordning tjenestetiden skriver seg fra, ikke lenger er tilsluttet Overføringsavtalen. Det er derfor også av denne grunn uten betydning for de øvrige parter i Overføringsavtalen om opptjent rett til pensjon for medlemmene av den opphørte ordningen senere er blitt G-regulert eller ikke.

Banklovkommisjonen kan etter dette ikke se at det av hensyn til refusjonsordningen i Overføringsavtalen skulle være påkrevd å sikre at oppsatte rettigheter i pensjonsordningen for et foretak som er gått konkurs eller for øvrig opphørt, blir G-regulert etter opphøret.

7.10.6 Forsikringsrettslige konklusjoner

Etter dette antar *Banklovkommisjonen* at det i forhold til Overføringsavtalen med Statens Pensjonskasse ikke foreligger *forsikringsrettslig* grunnlag for å skille mellom KLP og de øvrige livselskapene når det gjelder adgang til å slutte seg til avtalen for pensjonsordninger som er utformet i samsvar med kravene i Hovedtariffavtalen for kommunal sektor. Dette innebærer at:

- det for kommuners pensjonsordninger i andre livselskaper enn KLP ikke er grunnlag for å stille krav om at en kommune selv må slutte seg til Overføringsavtalen når et slikt krav ikke gjøres gjeldende for kommuners pensjonsordninger i KLP,
- det for pensjonsordninger for foretak med kommunal tilknytning i andre livselskaper enn KLP, ikke er grunnlag for å stille krav om særskilt garanti

eller kredittforsikring, når et slikt krav ikke gjøres gjeldende for slike foretaks pensjonsordninger i KLP,

- det av hensyn til refusjonsordningen i Overføringsavtalen ikke er grunnlag for å stille krav om særskilt garanti eller kredittforsikring verken fra KLP eller de øvrige livselskapene, for å sikre G-regulering av oppsatte rettigheter i kommunal pensjonsordning for foretak som har gått konkurs eller opphørt på annen måte.

Endringer i praktiseringen av Overføringsavtalen med Statens Pensjonskasse i samsvar med disse konklusjoner, vil legge forholdene til rette for markedskonkurranse også når det gjelder kommunale pensjonsordninger for foretak med kommunal tilknytning.

Banklovkommisjonen kan ikke utelukke at for eksempel Statens Pensjonskasse ved sin utforming eller praktisering av Overføringsavtalen kan tenkes å ha bygget på en oppfatning av hvilket rettslig ansvar KLP har etter någjeldende og tilsvarende tidligere regelverk, som avviker fra konklusjonene foran avsnitt 7.10.2. Det vil i tilfelle være opp til Statens Pensjonskasse selv å vurdere betydningen i forhold til Overføringsavtalen av at virksomheten i så vel KLP som i de øvrige livselskapene er - og må være - basert på de prinsipper som ligger til grunn for fondsbaserte pensjonsordninger. Det samme gjelder i forhold til betydningen av at en tilslutning til Overføringsavtalen ikke medfører endring i selskapenes forsikringsrettslige ansvar i henhold til det regelverk som gjelder for kommunale pensjonsordninger (foran avsnitt 7.10.3 og 7.10.4). Det fremgår imidlertid foran avsnitt 7.10.3 til 7.10.5 at Overføringsavtalen selv har bestemmelser som forhindrer at partene påføres særlig tap som følge av disse forholdene, eller av at en pensjonsordning må avvikles og utgå av ordningen.

8 Administrative og økonomiske konsekvenser

8.1 Innledning

Banklovkommisjonen foreslår at det i lov om forsikringsvirksomhet inntas et nytt kapittel 8b om kommunale pensjonsordninger. Forslaget inneholder de regler som trengs for at alle livsforsikringsselskaper skal kunne tilby kommunale pensjonsprodukter som er i samsvar med de krav Hovedtariffavtalen i kommunal sektor stiller, og er ment å legge forholdene til rette for ryddige konkurranseforhold i dette pensjonsmarkedet. Forslaget innholder utførlige regler om premieberegningen, blant annet om bruk av fellesordninger for å motvirke at premiekostnadene varierer med kjønn og alder, og om virkningene av samordning med ytelsene fra folketrygden. I tillegg foreslås regler om krav til forsikringsmessig dekning av pensjonsforpliktelsene og om forvaltning og disponering av midler knyttet til slike pensjonsordninger. Det foreslås at midlene skal kunne forvaltes som egen investeringsportefølje etter samme regler som i lov om foretakspensjon.

Banklovkommisjonen mener at lovutkastet imøtekommer de lovgivningsbehov som utviklingen på markedet for kommunale pensjonsprodukter har ført med seg. Kommunale pensjonsordninger har hittil ikke vært undergitt særskilt lovregulering, noe som medfører atskillig uklarhet med hensyn til anvendelsen av reglene i lov om forsikringsvirksomhet på dette området. Lovutkastet er ment å avklare slike spørsmål.

Lovutkastet er utarbeidet slik at det kan innpasses så vel i gjeldende forsikringsvirksomhetslov som i det lovopplegg som det er fremmet forslag om i NOU 2001: 24 Ny livsforsikringslovgivning. Det er således ikke nødvendig å ha sluttført den lovmessige behandling av nevnte utredning for at regelverket for kommunale pensjonsordninger skal kunne gjennomføres i lovgivningen.

8.2 Økonomiske og administrative konsekvenser for det offentlige

Lovutkastet vil neppe medføre ekstra kostnader eller nye arbeidsoppgaver av betydning for myndighetene. Livsforsikringsselskapenes virksomhet innenfor det kommunale pensjonsmarkedet er allerede undergitt myndighetstilsyn. Lovforslaget vil derimot innebære at myndighetene nå får et samlet lovverk å forholde seg til på et område som i liten grad har vært lovregulert og som hittil har vært dominert av atskillig uklarhet og dels vanskelig tilgjengelig praksis. Avklaringen av rettstilstanden antas å ville gi arbeidsbesparelser hos tilsynsmyndighetene og dessuten å bidra til bedre innsikt i, og lettere kontroll av, dette markedssegmentet. Over tid vil det kunne vise seg behov for visse utfyllende regler, men i et begrenset omfang.

Videre vil myndighetene på vanlig måte motta produktmeldinger fra selskapene som ønsker å etablere fellesordninger for premieberegning i kommunale pensjonsordninger i henhold til lovutkastet. Dette antas imidlertid ikke å ville legge beslag på vesentlige ressurser hos tilsynsmyndighetene, blant annet fordi antallet markedsaktører neppe vil øke vesentlig i forhold til dagens situasjon. Lovforslaget legger til rette for at selskapene skal kunne tilby produkter i det kommunale

markedssegmentet uten behov for særskilte dispensasjoner. Dette vil være en administrativ gevinst både for myndighetene og for livselskapene.

8.3 Administrative og økonomiske konsekvenser for private

For forsikringskundene - kommuner, fylkeskommuner, kommunale foretak mv. – vil lovutkastet først og fremst imøtekomme et behov for avklaring av rettstilstanden og klargjøring av de rammer som vil gjelde for de ulike markedsaktørers produkter. En del kostnadskrevende tvister og rettsprosesser vil derfor kunne unngås. Lovutkastet antas å øke gjennomsiktigheten i markedet og således skape mer ryddige og oversiktlige markeds- og konkurranseforhold. Et mer gjennomsiktig marked vil være til fordel både for forsikringskundene og for de forsikrede.

Utover bruk av ressurser til å sette seg inn i regelverket, vil livselskapene få en del datautviklingskostnader knyttet til etablering av premieberegning innenfor fellesordninger og enkelte andre forhold. Det er vanskelig å skulle gi noe anslag på størrelsen av disse kostnadene. For KLP som allerede har etablert systemer for fellesordninger, vil det kunne være behov for produkttilpasning og utvikling av alternative produkter for å møte den økte konkurransen som antas å oppstå som følge av lovutkastet.

På samme måte som i andre områder med markedskonkurranse, vil tilbydernes markedsføringskostnader kunne øke. På den annen side vil den offentligrettslige regulering - slik som det lovutkast som foreslås - kunne gis karakter av rammeregulering med betydelig handlefrihet for markedsaktørene. Det er vanskelig å bedømme om livselskapene dermed vil få høyere markedsføringskostnader i det kommunale pensjonsmarkedet enn hittil, noe som blant annet vil bero på det enkelte selskaps egen strategi. En kostnadsøkning fremstår i alle tilfelle som begrenset i forhold til de fordeler lovutkastet gir ved å etablere et grunnlag for ryddig konkurranse innenfor dette markedssegmentet.

9 Spesielle motiver til kapittel 8b. Kommunale pensjonsordninger

Til § 8b-1. Virkeområde
Første ledd angir virkeområde for kapittel 8b. Bestemmelsene i første ledd bokstav a omfatter pensjonsordninger som er opprettet av kommunale arbeidsgivere som er bundet av hovedtariffavtale mellom arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjonene i kommunal sektor eller annen tariffavtale som stiller tilsvarende krav til pensjonsordningen som Hovedtariffavtalen for kommunal sektor. Bestemmelsene gjelder uavhengig av om pensjonsordningen opprettes i et livsforsikringsselskap med rett til å drive slik virksomhet i Norge eller i pensjonskasse. Et mål er å sikre felles rammebetingelser for samtlige aktører i markedet for kommunale pensjonsordninger. I dette ligger at det er uten betydning om forsikringsselskapet er organisert som et aksjeselskap eller et gjensidig selskap. Lovutkastet har imidlertid ikke som siktemål å nøytralisere virkningene av de ulike selskapsformer som benyttes. Dette er nærmere behandlet i Del I avsnitt 7.1.3, 7.2 og 7.9.

I ”tariffavtale med tilsvarende krav” ligger det blant annet at opprettelsen av kommunale pensjonsordning kan være avtalt direkte mellom arbeidsgiveren og arbeidstakeren. Det behøver ikke dreie seg om en tariffavtale inngått mellom arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjonene.

Foruten kommuner og fylkeskommuner vil ulike foretak som er eiet av eller for øvrig har nær tilknytning til en kommune og som er medlem av Kommunenes Sentralforbund, være bundet av Hovedtariffavtalen i kommunale sektor eller annen tariffavtale som stiller tilsvarende krav til pensjonsordning.

Første ledd *bokstav b* som omfatter ”statlige helseforetak og andre statlige foretak”, er tatt med for at reglene ikke skal være til hinder for at foretak som tidligere har vært innenfor det kommunale pensjonssystem skal kunne opprettholde slike pensjonsordninger selv om eierforholdet endres. Dessuten kan også statlige arbeidsgivere som følge av tariffavtale utenom kommunal sektor ha en plikt til å opprette pensjonsordninger som tilfredsstiller de samme krav som til en kommunal pensjonsordning. ”Tilsvarende pensjonsordninger” innebærer at pensjonsordningen må oppfylle de samme krav som følger av Hovedtariffavtalen for kommunal sektor, jf. bokstav a.

Bokstav c dekker blant annet ”fristilte” kommunale foretak. Slike foretak kan etterspørre kommunale pensjonsordninger selv om de ikke har en tariffestet plikt til å ha slike ordninger. Formuleringen i lovteksten er i samsvar med bestemmelsen om inntektsfradrag for kostnader til kommunal pensjonsordning i forskrift 19. november 1999 nr. 1158, endret ved forskrift 5. juli 2002 nr. 788. Lovteksten omfatter for eksempel interkommunale foretak som eies eller har vært eiet av flere kommuner. Det samme gjelder foretak hvor en kommune har eller har hatt et indirekte eierskap. Selskapsformen vil imidlertid ikke være avgjørende for at et foretak skal falle inn under denne bestemmelsen. Stiftelser vil for eksempel kunne omfattes av bestemmelsen dersom stiftelsen har en slik nær tilknytning til en kommune som vil gi skattefradrag i medhold av skattereglene.

Når det gjelder tidligere statseide foretak som ikke er medlem av Statens Pensjonskasse, har *Banklovkommisjonen* valgt å overlate spørsmålet om slike foretak skal kunne etablere kommunale pensjonsordninger i overensstemmelse med det foreslåtte regelverk til regulering i forskrift. Variasjonene mellom foretakene kan her være så store at det er lite hensiktsmessig å regulere dette spørsmålet i lovbestemmelser.

I *annet ledd* gis det en definisjon av "kommunal pensjonsordning". I definisjonen ligger det ingen begrensning i hvem som kan opprette en kommunal pensjonsordning. En pensjonsordning kan være utformet i samsvar med de krav som er fastsatt i Hovedtariffavtalen for kommuner og således anses som en kommunal pensjonsordning, selv om ikke arbeidsgiveren har en tariffestet plikt til å opprette en pensjonsordning som tilfredsstiller disse krav. Det vises til Del I avsnitt 7.2.

Etter hvert som virkningene av at markedet for kommunale pensjonsordninger åpnes for markedskonkurranse blir synlige, kan det på enkelte områder vise seg behov for mer detaljerte regler enn det lovutkastet inneholder. I tredje ledd er tatt inn hjemmel for å gi slike regler samt avgrense rekkevidden av bestemmelsene. Det vises til Del I avsnitt 7.1.3.

Til § 8b-2. Kommunale konsernforhold

På samme måte som innenfor privat sektor vil det kunne være praktisk at en kommune og et eller flere foretak hvor kommunen har den bestemmende innflytelse, har en felles pensjonsordning uavhengig av om pensjonsordningen er opprettet i et livselskap eller i en pensjonskasse. I *første ledd* er fastsatt en uttrykkelig adgang til å opprette slik felles pensjonsordning. Det vises til Del I avsnitt 7.2.

Annet ledd åpner for at en slik felles pensjonsordning skal kunne fungere som en fellesordning for premieberegning, jf. § 8b-6. For øvrig gir annet ledd bestemmelser i lov om foretakspensjon § 12-3 om fordeling av premie, avkastning, overskudd og kostnader mellom de ulike gruppene i pensjonsordningen tilsvarende anvendelse. Videre er lov om foretakspensjon § 12-4 gitt tilsvarende anvendelse så langt den passer. Når det gjelder § 12-4 første ledd vil det bare være felles premiefond som er aktuelt for kommunal konsernordning idet en kommunal pensjonsordning ikke har overskuddsfond for pensjoner under utbetaling.

Tredje ledd gir lov om foretakspensjon §§ 12-5 til 12-7 tilsvarende anvendelse ved opphør av tilknytningen mellom kommunen og et foretak som er beskrevet i første ledd.

Til § 8b-3. Kommunal bransje

Kommunale pensjonsordninger vil stå i en viss særstilling i forhold til andre kollektive pensjonsordninger. Det er derfor behov for regler som i det enkelte selskap etablerer nødvendige økonomiske skiller mellom den kommunale og den private del av kollektivvirksomheten. Bestemmelsen innebærer at det skal etableres en egen bransje for kommunale pensjonsordninger med eget bransjeregnskap. Dette er nærmere behandlet i Del I avsnitt 7.8.

Flere fellesordninger i samme livselskap vil kunne inngå i samme bransje og samme bransjeregnskap. Bestemmelsen innebærer ikke krav om at risikoresultatet må skille mellom de ulike fellesordningene. Bransjen for kommunale pensjonsordninger

og bransjeregnskapet vil omfatte alle kommunale pensjonsordninger i et livselskap både de som er etablert innenfor og utenfor en fellesordning.

Bestemmelsen er ikke aktuell for pensjonskasser da en pensjonskasse etter gjeldende regler enten vil dekke kommunal eller privat pensjonsordning. En kombinasjon kan vanskelig tenkes ut fra de hovedprinsipper som gjelder for pensjonskasser. Lovteksten i § 8c-3 omfatter derfor bare livselskaper.

I. Premier

Til § 8b-4. Årets premie

Første ledd angir hva som vil utgjøre den årlige premie for en kommunal pensjonsordning. Bestemmelsen angir tredelingen av premien som er sentral i en kommunal pensjonsordning. Tidspunktet for beregning vil være forskjellig for de ulike delene av premien. De tre delene vil også stå i forskjellig stilling i forhold til en fellesordning i henhold til § 8b-6. Det er redegjort for bestemmelsen i Del I avsnitt 7.3.1 og 7.3.3(2). Årets premie i en kommunal pensjonsordning vil avvike fra årlig premie i en foretakspensjonsordning fordi ytelsesspekteret i en kommunal pensjonsordning er bredere og variasjonen mellom ytelsene større.

Annet ledd fastsetter at hovedreglen for premieberegningen vil være en beregning i medhold av de bestemmelsene som er fastsatt i § 8b-5. Ved premieberegningen etter § 8b-5 skal prinsippet om linearitet som følger av § 8b-7 legges til grunn. Det samme gjelder adgangen til å beregne tilleggspremie ved endring av folketrygden eller andre vesentlige forutsetninger som er benyttet ved fastsettelse av premietariffene etter § 8b-8. Dersom en kommunal pensjonsordning inngår i en fellesordning opprettet i henhold til § 8b-6, vil premieberegningen innebære et avvik fra de utgangspunkter for premieberegning som er fastsatt i § 8b-5.

Til § 8b-5. Premieberegning

Reglene i § 8b-5 angir hovedreglene for premieberegning. Bestemmelsen må ses i sammenheng med §§ 8b-7 og 8b-8. Utgangspunktet er at premien for de ulike typer ytelser skal beregnes etter vanlige forsikringstekniske prinsipper. Det er redegjort nærmere for bestemmelsen i Del I avsnitt 7.3.3(2) og (3).

Første ledd er utformet med utgangspunkt i lov om foretakspensjon § 9-2. Når det gjelder ”risikopremier” og ”kostnader for tjenester” henvises det til lovutkastet §§ 8a-5, 8a-6 og 8a-7 i NOU 2001: 24 Ny livsforsikringslovgivning.

Annet punktum markerer at det skal skje en forhåndsberegning av premien. Bestemmelsen reflekterer at en lønnsøkning har to virkninger i en kommunal pensjonsordning. For det første ved lønnsøkning må den forhåndsberegnede årspremien omregnes slik at den dekker den økte lønnen for resten av året. Dette vil utgjøre et tillegg til den beregnede ordinære årspremie ved årets begynnelse. Innbetaling av slik premie er regulert i § 8b-9 første ledd. Den andre virkningen av lønnsutvikling er at det må innbetales premie som følge av at lønnsutviklingen også medfører økning av allerede opptjente rettigheter. Det må således skje en regulering i forhold til premien som er innbetalt for tidligere år. Dette dekkes av reguleringspremien som er behandlet i § 8b-5 annet ledd, jf. § 8b-9 annet ledd. Se Del I avsnitt 7.4.6(1).

Annet ledd gjelder beregning av premie til dekning av lønns- og G-regulering. Det er nærmere redegjort for bestemmelsen i Del I avsnitt 7.4.6(3) og (4).

Tredje ledd gjelder beregning av premie for ytelser som ikke faller inn under første eller annet ledd. Denne bestemmelsen omfatter ytelser som bare kan dekkes ved en engangspremie beregnet ved forsikringstilfellets inntreden og således ikke ved en forhåndsberegnet premie. Det vises til Del I avsnitt 7.4.7 hvor det forutsettes at beregningen av slike engangspremier skjer ut fra forsikringstekniske prinsipper.

Fjerde ledd fastsetter at det ved premieberegningen skal gjøres fradrag for beregnede ytelser fra folketrygden. Uklarhetene har vært såpass store rundt dette forholdet at det er viktig at dette kommer klart fram i lovteksten selv om bestemmelsen er strengt tatt juridisk overflødig da slikt fradrag allerede følger av samordningsloven. Det vises til Del I avsnitt 7.3.2 og 7.6 (4). For å unngå at beregningen av folketrygdytelsene blir en konkurransefaktor, er det på samme måte som i lov om foretakspensjon § 5-5 tatt inn en bestemmelse om hvordan beregnet folketrygd skal utregnes. Grunnpensjonen skal etter fjerde ledd annet punktum bokstav a) settes lik tre firedeler av grunnbeløpet ut fra pensjonsgivende inntekt. Tre firedeler av grunnbeløpet er valgt i stedet for hele grunnbeløpet, fordi de fleste forsikringsselskaper i dag allerede bruker dette ved beregning av folketrygden også i kommunal sektor. Erfaringstall viser at utbetalt folketrygd ikke er så høy som beregnet folketrygd. Ved å redusere marginen mellom beregnet og faktisk folketrygd ved bruk av tre firedeler av grunnbeløpet, blir premien jevnere fordelt og store tilleggspremier ved pensjonsalder unngås, jf. lovutkastet § 8b-5 tredje ledd. Dersom grunnpensjonen for gifte og samboende pensjonister økes slik budsjettmessige avtaler i Stortinget for Statsbudsjettet 2003 kan tyde på, kan det være behov for endre beregningen av grunnbeløpet hvis erfaringene viser at faktisk folketrygd blir mindre enn beregnet folketrygd i de fleste tilfeller. Det er derfor uttrykkelig sagt at det kan fastsettes en annen beregning av grunnbeløpet i forskrift.

Bokstav b svarer i substans til lov om foretakspensjon § 5-5 første ledd bokstav b.

Til § 8b-6. Fellesordning for premieberegning

Formålet med § 8b-6 er å gi hjemmel for etablering av fellesordninger for premieberegning hos leverandører av kommunale pensjonsordninger. Bestemmelsen innebærer således et unntak fra ellers gjeldende regler om premieberegning, jf. lovutkastet § 8b-5. Paragraf 8b-6 har videre til formål å fastsette hvordan premieberegning i en fellesordning skal gjennomføres. Det vises til Del I avsnitt 7.3.3(3).

”Premie” er i denne sammenheng brukt i betydningen premie for den enkelte pensjonsordning. Når det gjelder kostnadene knyttet til det enkelte medlem, er ”pensjonskostnad” brukt for å markere et skille mellom samlede kostnader på pensjonsordningens premienivå og kostnadene knyttet til de enkelte medlemmer av pensjonsordningen. Fellesordningen har til oppgave å angi fremgangsmåten for beregning av premien for de pensjonsordninger som fellesordningen omfatter.

Første ledd innebærer en adgang for en leverandør til å etablere fellesordning/fellesordninger, men inneholder ingen plikt til dette. Spørsmålet om hvor stor en fellesordning må være eller hvilke sammensetning en fellesordning må ha i forhold til alder og kjønn, for å tilfredsstille kravet om et kjønns- og aldersnøytralt finansieringssystem, vil bero på en tolkning av Hovedtariffavtalen.

Hakeparentesen angir hvordan lovteksten skal lyde dersom den vedtas uten at de foreslåtte lovendringer i NOU 2001: 24 er trådt i kraft. Se Del I avsnitt 7.1.4.

Det er nærmere redegjort for *annet ledd* i Del I avsnitt 7.4.4 og 7.4.5. Første punktum må ses i sammenheng med lovutkastet § 8b-10 om premiereserve. Etter annet punktum kan fordelingen av den samlede ordinære premie på den enkelte pensjonsordning enten skje i forhold til pensjonsgrunnlaget slik KLP gjør i dag, eller ut fra brutto alderspensjonsytelser fratrukket beregnet ytelse fra folketrygden. Pensjonsinnretningen står ikke fritt til å velge noen annen fordelingsnøkkel enn de som er nevnt i lovteksten. Med mindre noe annet er fastsatt i forsikringsvilkårene, legges det til grunn at pensjonsgrunnlaget er valgt som fordelingsnøkkel.

Tredje ledd gjelder fordeling av premien i tilfelle hvor en arbeidstaker opptas i pensjonsordning som inngår i fellesordning i løpet av forsikringsåret. Det er lagt til grunn at avvik fra forsikringsteknisk beregnet premie inngår ved beregningen av ordinær årspremie til fellesordningen i det etterfølgende år. Pensjonsinnretningens egenkapital vil således stå risikoen for eventuelle avvik som oppstår i løpet av året som følge av opptak av arbeidstakere. Ved beregning av hvor stor andel av forskuddsbetalt premie som skal refunderes ved en arbeidstakers fratreden i løpet av året gjelder metoden som beskrives i tredje ledd tilsvarende. Det er nærmere redegjort for bestemmelsen i Del I avsnitt 7.4.5(4). Bestemmelsen vil også gjelde ved arbeidstakeres skifte av stilling som medfører endret lønnsnivå. Det må da beregnes en tilleggspremie for resten av året som følge av lønnsøkning. Et annet spørsmål er oppjusteringen av opptjente rettigheter i slike tilfelle.

Fjerde ledd angir hvilke premie en ny pensjonsordning som opptas i fellesordningen i løpet av forsikringsåret skal betale. Pensjonsinnretningens risiko knyttet til et opptak av en ny pensjonsordning vil kunne være større enn ved opptak av en enkelt arbeidstaker i løpet av året etter tredje ledd. Det vil være opp til mottakende selskap å avgjøre fra hvilket tidspunkt opptaket i tilfelle skal skje. Dersom selskapet vurderer at risikoen er større enn det selskapet er villig til å påta seg, vil opptak av pensjonsordningen måtte skje ved årsskiftet. Det vises til Del I avsnitt 7.4.5(5). Når en pensjonsordning trer ut av fellesordningen som følge av flytting eller opphør i løpet av forsikringsåret vises det til §§ 8b-17 og 8b-18.

I Del I avsnitt 7.4.6 er det redegjort nærmere for *femte ledd*. Bestemmelsen innebærer at fordelingen av reguleringspremien baseres på en annen fordelingsnøkkel enn den ordinære premie, jf. § 8b-6 annet ledd. Det skilles mellom premie knyttet til oppregulering som følge av lønnsutvikling for aktive medlemmer i første punktum og premie for G-regulering av pensjoner for pensjonister og fratrådte arbeidstakere i annet punktum. På bakgrunn av skillet mellom reguleringspremie ved lønnsregulering og tilleggspremie som følge av økt lønn ved skifte av stilling som nevnt under tredje ledd, vil pensjonsinnretningen måtte få informasjon fra kommunen/foretaket om årsaken til lønnsendringen.

Når det gjelder fordeling av engangspremier som nevnt i § 8b-5 tredje ledd, foreslås en valgfrihet for leverandøren i sjette ledd. Valg av fordelingsnøkkel skal fremgå av forsikringsvilkårene. Det vises til Del I avsnitt 7.4.5 (2) og 7.4.7.

Sjuende ledd gir hjemmel til å fastsette nærmere regler for premieberegning i en fellesordning innenfor de rammer som trekkes opp i § 8b-6 første til sjette ledd. Det vises til Del I avsnitt 7.3.3 (3).

Til § 8b-7. Premieberegning ut fra lineær opptjening mv.

Ved beregning av hvilke premie som trengs i den enkelte pensjonsordning for å dekke de forsikringstekniske avsetninger, skal det i henhold til *første ledd* legges til grunn at pensjon opptjenes lineært frem til pensjonsalder. Det vises til Del I avsnitt 7.3.3 (4). Bruk av "pensjonsordningenes" i første ledd markerer at premien i en kommunal pensjonsordning fastsettes på pensjonsordningsnivå, mens avsetningskravet i henhold til § 8b-10 beregnes ut fra de forsikringsforpliktelser som foreligger overfor de forsikrede.

Prinsippet om lineæropptjening er det samme som ligger til grunn for lov om foretakspensjon § 4-2 første ledd og § 9-2 første ledd. Det vises derfor til NOU 1998: 1 Utkast til lov om foretakspensjon avsnitt 6.3 der slik opptjening er nærmere beskrevet og definert.

I kommunale pensjonsordninger er det tvungen medregning av tidligere tjenestetid i kommunal eller statlig pensjonsordning. I annet punktum fastsettes det derfor at tjenestetiden i nåværende pensjonsordning skal regnes slik at omfatter den tidligere opptjente tjenestetid.

Annet ledd gir lov om foretakspensjon § 9-3 tilsvarende anvendelse. Det er særlig her § 9-3 annet til fjerde ledd som er relevante.

En kommunal pensjonsordning omfatter flere ytelser som gir medlemmet en rett til å fratre med rett til utbetaling av pensjon før vedkommende har fylt 67 år eller nådd annen særaldersgrense. Disse ytelsene benevnes ofte "tidlig pensjon" og omfatter blant annet den såkalte 85-års regelen samt AFP. På bakgrunn av at premien i henhold til første ledd skal beregnes lineært frem til pensjonsalder på 67 år eller annen særaldersgrense, vil en slik tidligpensjonering medføre at det på fratredelsestidspunktet er innbetalt for lite premie til å sikre pensjonsrettighetene som tilkommer det enkelte medlem. Denne manglende premiereserven skal i medhold av *tredje ledd* dekkes ved innbetaling av engangspremie som beregnes i medhold av § 8b-5 tredje ledd. Det vises til Del I avsnitt 7.3.3(4).

Til § 8b-8. Endring i forutsetningene for beregningsgrunnlaget

Bestemmelsen utgjør en sikkerhetsventil for de tilfeller hvor vesentlige forutsetninger for beregningsgrunnlaget for kommunal pensjonsordning skulle svikte. Det er nærmere redegjort for bestemmelsen i Del I avsnitt 7.3.3(5).

I samsvar med samordningsloven er det i § 8b-5 fjerde ledd fastsatt at det ved beregning av premie skal gjøres fradrag i pensjonsytelsene for beregnet folketrygd ut fra de til enhver tid gjeldende regler for folketrygden. Dersom den beregnede folketrygd avviker fra den faktiske folketrygd som kommer til utbetaling, enten som følge av endrede forutsetninger for beregningen av folketrygden eller som følge av endringer i regelverket for folketrygden, vil pensjonsleverandørene i henhold til *første ledd* ha krav på tilleggspremie for å dekke en negativ differanse. Dersom differansen er positiv skal overskytende premiereserve tilføres premiefondet.

Annet ledd bestemmer at det skal fastsettes nytt beregningsgrunnlag og eventuelt endrede vilkår dersom det oppstår vesentlige endringer i forutsetninger for beregningsgrunnlaget, herunder endring av regelverket for folketrygden. Det er nærmere redegjort for bestemmelsen i Del I avsnitt 7.3.3(5). I 1990 traff Kredittilsynets styre et prinsippvedtak med hensyn til adgangen til endring av premie og forsikringsvilkår i forsikringstiden. Innen kollektiv pensjonsforsikring tillates en endringsklausul i forsikringsvilkårene som gir selskapet rett til å forhøye premiesatsene for løpende kontrakter. Forutsetningen er at selskapets

kapitalavkastning eller omkostninger er vesentlig forskjellige fra forutsetningene i beregningsgrunnlaget for premien. Det ble lagt til grunn at beregningsgrunnlaget bør normalt ikke revideres oftere enn hvert femte år for løpende kontrakter. Det vises til NOU 1998: 1 Utkast til lov om foretakspensjon avsnitt 6.8.4. Det vises videre til *Banklovkommisjonens* utredning nr. 7, NOU 2001: 24 Ny livsforsikringslovgivning avsnitt 7.2.2, 7.5.3 og 7.8 samt lovutkastet § 8a-8. Ved vedtakelse av disse forslagene vil endringer i forutsetningene for beregningsgrunnlaget komme i noe annen stilling enn det som er gjeldende praksis.

Annet ledd er ment å hjemle slike endringer av beregningsgrunnlaget. Skal pensjonsinnretningen kunne gjøre bruk av en rett til å kreve ytterligere premie for tidligere forsikringsår, bør det imidlertid fremgå klart i forsikringsvilkårene at selskapet forbeholder seg en slik rett. Det vises for øvrig til forsikringsavtaleloven § 19-8 som gir selskapet adgang til å ta forbehold i avtalen om endring av vilkår og premie. En endring i henhold til annet ledd vil ikke kreve Kredittilsynets samtykke, men endringen må i samsvar med bestemmelsene i forsikringsvirksomhetsloven § 7-6 annet ledd med tilhørende forskrift meldes til Kredittilsynet på vanlig måte.

Hakeparentesen angir hvordan lovteksten skal lyde dersom den vedtas uten at de foreslåtte lovendringer i NOU 2001: 24 er trådt i kraft. Se Del I avsnitt 7.1.4.

I *tredje ledd* gis lov om foretakspensjon § 9-5 første og annet ledd tilsvarende anvendelse. Dette innebærer at Kredittilsynet kan kreve at pensjonsleverandøren endrer tarifferingen for en kommunal pensjonsordning hvis de anvendte premietariffer ikke gir betryggende sikkerhet for medlemmenes opptjente pensjon. Et slikt krav fra Kredittilsynets side vil bare få virkning for beregning av premier som forfaller etter Kredittilsynets vedtak om endring av premietarifferingen. Endringen vil således ikke få tilbakevirkende kraft. Det vises for øvrig til NOU 1998: 1 Utkast til lov om foretakspensjon avsnitt 6.8.4.4. Det bemerkes at selv om bestemmelsene i lov om foretakspensjon § 9-5 første og annet ledd gjelder tilsvarende, er det ikke nødvendigvis slik at anvendelsen av bestemmelsene innenfor kommunale pensjonsordninger vil være den samme som ved foretakspensjonsordninger. Dersom forsikringsvilkårene inneholder forbehold som nevnt i annet ledd siste punktum, kan Kredittilsynet gi pålegg om at selskapet gjør bruk av denne adgangen når hensynet til selskapets soliditet tilsier det.

Til § 8b-9. Innbetaling av premie

Spørsmålene omkring innbetaling av ulike typer premier er et generelt problem som reiser seg for svært mange livsforsikringsavtaler. Selv om dette er et generelt problem, finner *Banklovkommisjonen* det riktig å lovfeste bestemmelser om dette for kommunale pensjonsordninger. Disse bestemmelsene vil kunne gi føringer for hvordan disse problemstillingene vil kunne løses på andre områder enn kommunal pensjon. Det er nærmere redegjort for § 8b-9 i Del I avsnittene 7.5.1 til 7.5.3.

Første ledd fastsetter hovedregelen om at innbetalingen av ordinær årspremie skal skje i like kvartalsvise terminer. I forsikringsavtalen kan det imidlertid fastsettes en annen periodisering av innbetalingene. Dette er gjort for å sikre at selskapene kan videreføre den praksis de har etablert i dag. Selskapene har blant annet anført at periodiseringen har betydning for den likviditetsmessige belastningen hos kunden. Ved den foreslåtte bestemmelse vil det være opp til de markedsmessige forhold å avgjøre hva som vil bli hovedregelen i praksis. Imidlertid har det vært viktig for

Banklovkommisjonen at bestemmelsen inneholder en klar hovedregel slik at det må uttrykkelig avtales mellom partene dersom denne hovedregelen ikke skal følges.

Når det gjelder første ledd *annet punktum* vises det til merknadene til § 8b-5 første ledd. Det er lagt til grunn at den normale situasjon vil være at premietillegget som følge av en vedtatt lønnsøkning, først vil være beregnet etter at lønnsøkningen er trådt i kraft. Dersom beregningen skulle bli ferdig før lønnsøkningen er trådt i kraft, bør det ikke by på problemer å tilpasse innbetalingen til dette. *Banklovkommisjonen* har ikke sett behov for å legge dette inn i lovteksten.

Annet ledd fastsetter at reguleringspremien i henhold til § 8b-5 annet ledd forfaller ved påkrav fra pensjonsinnretningen så snart premien er fastsatt, jf. forsikringsavtaleloven §§ 14-1 og 14-2. Bestemmelsen må ses i sammenheng med lovutkastet § 8b-10. Reguleringspremien kan fordeles likt over de gjenstående betalingsterminer i forsikringsåret. Hvilke betalingsterminer som gjenstår, vil bero på om partene i forsikringsavtalen har fraveket hovedregelen i første ledd om kvartalsvise terminer. Dersom det er avtalt at hele den ordinære årspremie skal betales forskuddsvis, vil reguleringspremien måtte betales i sin helhet ved påkravet. Det kan imidlertid også avtales mellom partene at reguleringspremien skal betales i sin helhet etter påkrav selv om partene har avtalt at den ordinære årspremien skal betales i terminer.

Tredje ledd gjelder innbetaling av engangspremie for pensjonsrettigheter som medlemmene får i løpet av året og som ikke kan premiesettes på forhånd ut fra forsikringstekniske beregninger, jf. § 8b-5 tredje ledd. Pensjonsinnretningen kan på samme måte som ved reguleringspremien etter annet ledd, kreve at hele premien skal innbetales med en gang eller fordele premien over gjenstående terminer. Bestemmelsen åpner imidlertid også for at pensjonsinnretningen kan sette forfall til årets siste premietermin avtalt i henhold til første ledd eller senest ved årets utgang. Dette sikrer at KLP ikke trenger dispensasjon for å kunne videreføres sitt premiebetalingssystem. Dette system er nærmere beskrevet i Del I avsnitt 3.2.1 og 3.2.2.

Fjerde ledd er en sentral bestemmelse hva gjelder forståelsen av fellesordningens forsikringsrettslige virkninger for den enkelte pensjonsordning og den enkelte forsikrede. Det er nærmere redegjort for bestemmelsen i Del I avsnitt 7.5.2 og 7.3.2. Bestemmelsen gjør det klart at dersom ikke forsikringstaker innbetaler premien, vil ikke de forsikringsforpliktelser som premien skulle dekke bli sikret av pensjonsinnretningen. Forsikringstakerne for de øvrige pensjonsordningene i en fellesordning vil ikke være ansvarlige for å dekke den premie som ikke innbetales fra en forsikringstaker. Heller ikke pensjonsinnretningen vil i henhold til lovutkastets regler, stå ansvarlig i forhold til medlemmene dersom ikke premie innbetales. Pensjonsinnretningen vil i henhold til annet punktum ha en plikt til å varsle medlemmene i pensjonsordningen om at økte forsikringsforpliktelser ikke vil bli dekket som følge av manglende premieinnbetaling fra forsikringstakers side. Innbetalingsbestemmelsene i første til tredje ledd kan medføre at forsikringsselskapet har utbetalt ytelser hvor premien ennå ikke har forfalt. Dette vil innebære en begrenset kredittrisiko for pensjonsinnretningen idet tredje punktum fastsetter at for meget utbetalt pensjon ikke kan kreves tilbake. Fjerde ledd er ikke ment å stenge for forsikringsvilkår om oppsigelse av en pensjonsordning som følge av manglende premieinnbetaling. Denne bestemmelsen angir bare den umiddelbare forsikringsrettslige virkningen av manglende innbetaling av premie.

Femte ledd gjelder inntektsføring av krav på innbetaling av premie i overensstemmelse med første til tredje ledd. Det vises til Del I avsnitt 7.5.3. Bestemmelsen er av regnskapsmessig art og kunne for så vidt vært plassert i regnskapsreglene for livselskap og pensjonskasser. *Banklovkommisjonen* har imidlertid valgt å plassere bestemmelsen i de særskilte reglene for kommunale pensjonsordninger fordi den vil være av betydning i forhold til gjeldende krav til avsetninger.

II. Premiereserve

Til § 8b-10. Minstekrav til premiereserve
Bestemmelsen fastsetter minstekravene til forsikringsmessige avsetninger i en kommunal pensjonsordning. Som påpekt i motivene til § 8b-7, fastsettes kravet til forsikringsmessige avsetninger ut fra beregninger basert på forsikringsforpliktelsene overfor de forsikrede. Bestemmelsen tar ikke stilling til minstekrav til avsetninger av andre typer som følger av forsikringsvirksomhetsloven for øvrig.

Første ledd svarer til lov om foretakspensjon § 9-1. Det er nærmere redegjort for bestemmelsen i Del I avsnitt 7.6. Utgangspunktet er at premiereserven for pensjonsordningen alltid skal være forsikringsteknisk beregnet og beregnet ut fra pensjonsinnretningens reelle forsikringsrettlige forpliktelser til enhver tid. Det vises til lovutkastet i NOU 2001: 24 Ny livsforsikringslovgivning §§ 8a-17 og 8a-19.

Annet til fjerde ledd angir nærmere hvordan minstekravet til premiereserven etter første ledd skal beregnes. Bestemmelsen markerer at beregningen av premiereserven er knyttet til pensjonsordningen selv om denne inngår i en fellesordning. Fellesordningen får først og fremst betydning ved beregningen av premien den enkelte pensjonsordning skal betale. Ved beregningen av minstekravet til premiereserve skal premiereserven for opptjent pensjon knyttet til pensjonister og fratrådte arbeidstakere medregnes. Etter annet ledd annet punktum kan det i tilfelle medregning, gjøres fradrag for premiereserve tilstrekkelig til å sikre tidligere opptjent tjenestetid. Hvor stort fradraget skal være, må beregnes av pensjonsinnretningen. Dette fradraget vil ikke nødvendigvis være lik premiereserven sikret i den tidligere pensjonsordningen eller lik verdien av regresskravet som kan gjøres gjeldende ved utbetaling av pensjon. Dersom det på utbetalingstidspunktet viser seg å være en differanse mellom det beregnede fradrag og det regresskrav den utbetalende pensjonsinnretning kan gjøre gjeldende overfor tidligere pensjonsinnretning i medhold av Overføringsavtalen, vil dette være en risiko som påligger utbetalende pensjonsinnretning.

I tilfelle hvor premiereserven overføres fra tidligere pensjonsordning i samsvar med lovutkastet i Del II § 8c-12, vil et fradrag i medhold av annet ledd annet punktum ikke være aktuelt. Den samlede premiereserve i pensjonsordningen for medlemmet må da også omfatte retten til pensjon som er opptjent i tidligere pensjonsordninger.

Tredje ledd avklarer hvilke betydning samordningen med folketrygden skal ha ved beregning av hvor stor premiereserven må være for at minstekravene skal være oppfylt. Samordningen med folketrygden er på tilsvarende måte tillagt virkning ved premieberegningen i henhold til § 8b-5 fjerde ledd. Det vises for øvrig til avsnitt 7.3.2 når det gjelder forskjellen mellom beregnet og faktisk folketrygd.

Etter *fjerde ledd* skal det videre gjøres fradrag for bortfall av forsikringsforpliktelser som følge av premie som ikke blir innbetalt, jf. § 8c-9 fjerde ledd.

III. Pensjonsordningens midler

Til § 8b-11. Pensjonsordningens midler
Det er nærmere redegjort for bestemmelsen i Del I avsnitt 7.7.1. Bestemmelsen definerer hva som utgjør pensjonsordningens midler til enhver tid, og har blant annet betydning for rådigheten over midlene. Den svarer til lov om foretakspensjon § 8-1, men har en noe annen ordlyd i det ytelsessammensetningen er annerledes i en kommunal pensjonsordning enn i en foretakspensjonsordning.

I bestemmelsens annet punktum sier uttrykkelig at premiereserve knyttet til fratrådte arbeidstakeres rett til pensjon er omfattet av pensjonsordningens midler. Bestemmelsen er en konsekvens av at fratrådte arbeidstakeres pensjonsrettigheter er knyttet til pensjonsordningen og ikke frikoblet fra denne på samme måte som fripolise rettigheter utgått fra private pensjonsordninger. Annet punktum gjelder også arbeidstakere som fratrer med rett til straks begynnende pensjon. Dette vil omfatte premiereserve knyttet til både alders-, uføre- og etterlattepensjon.

Hakeparentesen angir hvordan lovteksten skal lyde dersom den vedtas uten at de foreslåtte lovendringer i NOU 2001: 24 er trådt i kraft. Se Del I avsnitt 7.1.4.

Til § 8b-12. Rådighet over pensjonsordningens midler
Det er nærmere redegjort for bestemmelsen i Del I avsnitt 7.7.1. Bestemmelsen svarer til lov om foretakspensjon §§ 8-2 og 8-3.

Første ledd fastsetter at det også innenfor kommunale pensjonsordninger gjelder et separasjonsprinsipp mellom forsikringstakers midler og pensjonsordningens midler. Dette prinsippet er særlig av betydning hvor pensjonsinnretningen er pensjonskasse opprettet av en kommune eller et kommunalt foretak. Som en konsekvens av dette er det i annet punktum fastsatt forbud mot enkelte disposisjoner som kan medføre en sammenblanding av forsikringstakers og pensjonsordningens midler. *Annet punktum* må ikke oppfattes som uttømmende.

I *annet ledd* fastsetter at pensjonsordningens midler ikke kan brukes til utbetaling av pensjoner eller andre ytelser til arbeidstakere som ikke er opptatt som medlem av pensjonsordning. Etter Hovedtariffavtalen for kommunal sektor skal alle arbeidstakere i en kommune i opptas som medlemmer i pensjonsordningen så sant de har en arbeidstid som overstiger 14 timer per uke. Annet ledd vil således innebære at forsikringstakeren ikke kan anvende premiefondsmidler til å dekke pensjon for arbeidstakere som arbeider mindre enn 14 timer per uke.

Tredje ledd gir lov om foretakspensjon §§ 10-2 og 10-4 tilsvarende anvendelse så langt de passer. *Banklovkommisjonen* har sett det som en fordel at det er samsvar mellom privat og kommunal sektor når det gjelder disponering av pensjonsordningens midler så langt det er mulig. Lov om foretakspensjon § 10-2 fastsetter hvilke midler som skal tilføres premiefondet. I hovedsak vil hele bestemmelsen her være anvendelig på kommunale pensjonsordninger med unntak av henvisningen til § 5-12 i § 10-2 bokstav c som gjelder pensjonistenes overskuddsfond. Lov om foretakspensjon § 10-3 setter grenser for hva midlene i premiefondet kan brukes til. Premiefondets midler vil

for det første kunne brukes til dekning av årets premie fastsatt i medhold av bestemmelsene i §§ 8b-4 til 8b-9, jf. lov om foretakspensjon § 10-3 første ledd bokstav a.

Bestemmelsene i § 10-3 første ledd bokstav b, c, d og f vil blant annet som følge av ytelsesspekteret i en kommunal pensjonsordning ikke passe for denne type ordninger. Det samme gjelder annet og tredje ledd i § 10-3.

Lov om foretakspensjon § 10-4 vedrørende overføring av premiefondsmidler til forsikringstaker antas å kunne være aktuell for kommunale foretak.

Til § 8b-13. Kapitalforvaltningen

Det vises til Del I avsnitt 7.7.1. Bestemmelsen svarer til lov om foretakspensjon § 8-4. *Første ledd* henviser til de generelle kapitalforvaltningsbestemmelser som gjelder for pensjonsinnretningen med mindre det avtales at midlene i pensjonsordningen skal underlegges investeringsvalg i samsvar med § 8b-15. Det vises for øvrig til lovutkastet i NOU 2001: 24 Ny livsforsikringslovgivning §§ 8a-11 til 8a-13.

Annet ledd er særlig aktuell for pensjonskasser der lån til kommunen eller kommunale foretak samt lån til pensjonsordningens medlemmer forekommer hyppigst. Slike lån skal ytes til markedsrente.

I *tredje ledd* fastsettes det at avkastningen på premiefondets midler skal tilføres premiefondet. Det vises for øvrig til § 8b-14.

Til § 8b-14. Overskudd

Første ledd fastsetter hovedregelen om at overskuddet ikke skal trekkes inn i oppgjøret av årets premieansvar. Hovedregelen er at overskuddet skal fordeles etter bidragsprinsippet og tilføres den enkelte pensjonsordnings premiefond. Bestemmelsen er nærmere beskrevet i Del I avsnitt 7.5.1 og 7.7.3. Bestemmelsen avviker fra den praksis som har vært ført i KLP. Første ledd omfatter som hovedregel også overskudd knyttet til pensjoner under utbetaling og oppsatte rettigheter knyttet til fratrådte arbeidstakere. Disse vil ikke ha noen selvstendig rett til overskudd i det forsikringstaker vil være forpliktet til å G-regulere pensjonene i henhold til Hovedtariffavtalen.

Dersom pensjonsordningen opphører som følge av at forsikringstaker går konkurs eller avvikles, vil ikke G-reguleringen bli opprettholdt. Det samme kan gjelde dersom forsikringstakeren ikke av andre grunner betaler reguleringspremien for G-regulering. I en slik situasjon er det rimelig at overskuddet tilføres premiereserven knyttet til fratrådte arbeidstakere og pensjonister, jf. *annet ledd*. Tilsvarende vil gjelde dersom G-regulering er opphørt som følge av tvungen medregning i annen kommunal pensjonsordning, se Del I avsnitt 7.10.5

I de tilfelle hvor overskuddet i henhold til annet ledd skal tilføres premiereserven, skal overskuddet fordeles lik forholdet mellom premiereserven for alders- uføre- og etterlattepensjon. En slik fordeling vil først og fremst ha betydning i forhold til refusjonskravet i medhold av Overføringsavtalen, idet refusjonsbeløpet er direkte knyttet opp til den rett til pensjon som var opptjent etter regelverket i den tidligere pensjonsordning, se Del I avsnitt 7.10.3.

Til § 8b-15. Egen investeringsportefølje
Bestemmelsen er nærmere beskrevet i Del I avsnitt 7.7.2. Den svarer til lov om foretakspensjon § 11-1. Bestemmelsen fastsetter en adgang for en pensjonsinnretning til å tilby kommunale pensjonsordninger med investeringsvalg for forsikringstakeren. Det er opptil den enkelte pensjonsinnretning å avgjøre om den vil tilby et slikt produkt.

I samsvar med bestemmelsene i lov om foretakspensjon om investeringsvalg for ytelsesbasert foretakspensjonsordning, er også pensjonsinnretningen ved kommunale pensjonsordninger gitt et subsidiært ansvar i forhold til de forsikrede for eventuell differanse mellom den avkastning som er forutsatt i beregningsgrunnlaget for pensjonsordning og oppnådd avkastning.

Det vises for øvrig til lovutkastet i NOU 2001: 24 Ny livsforsikringslovgivning §§ 8a-17 til 8a-24.

IV Øvrige bestemmelser

Til § 8b-16. Pensjonsinnretningens opplysningsplikt
Første ledd fastsetter en plikt for pensjonsinnretningen til å føre egen konto for hver pensjonsordning. Denne plikten gjelder uansett om en pensjonsordning inngår i en fellesordning i medhold av § 8b-6 eller ikke. Utover regnskap og status pr. 31. desember for det enkelte år, er det overlatt til Kredittilsynet å fastsette nærmere regler for føring av kontoen. Det vises for øvrig til gjeldende bestemmelse i forsikringsvirksomhetsloven § 8-10.

Annet ledd fastsetter en plikt for pensjonsinnretningen til hvert år å sende ut en kontoutskrift for den enkelte pensjonsordningen. Kontoutskriften skal gjelde for den enkelte pensjonsordning. Det kan således ikke utstedes en felles utskrift for samtlige pensjonsordninger som inngår i en fellesordning. Kontoutskriften skal inneholde "opplysninger som vil være av vesentlig betydning for forsikringstakerens vurdering av forsikringsforholdet". Dette vil for eksempel være opplysninger om samlet avkastning tilført pensjonsordningens premiefond, total premie belastet forsikringstakeren og forsikringsmessige avsetninger knyttet til pensjonsordningen. Det foreslås overlatt til Kredittilsynet å gi nærmere regler om dette.

Banklovkommisjonen har vurdert det slik at det ikke er grunnlag for å kreve at det skal utstedes kontoutskrift til fratrådte arbeidstakere med oppsatte rettigheter knyttet til opptjent pensjon selv om disse i utgangspunktet er ansett som særskilte kontrakter. På bakgrunn av bestemmelsene om tvungen medregning i Overføringsavtalen, vil det være vanskelig for pensjonsinnretningene å ha kontroll på hvilke rettigheter som er bortfalt som følge av medregning. I stedet er det i *tredje ledd* fastsatt en plikt for pensjonsinnretningen å utstede et pensjonsbevis til arbeidstakere som fratre sin stilling uten rett til straks begynnende pensjon. Dette beviset vil utgjøre en bekreftelse på at vedkommendes oppsatte rettigheter. Beviset skal i henhold til annet punktum inneholde opplysninger om størrelsen av de opptjente rettigheter på fratredelsestidspunktet. På forespørsel fra rettighetshaverens side vil pensjonsinnretningen videre ha en plikt til å oppdatere disse opplysningene på forespørsel. Avgivende pensjonsinnretning vil ha en informasjonsplikt i de tilfelle pensjonsordningen flyttes til en annen pensjonsinnretning og de oppsatte rettigheter i henhold til lovforslaget i Del II § 8c-11 første ledd omfattes av flyttingen.

Til § 8b-17. Flytting av pensjonsordning
Det vises til Del I avsnitt 7.7.4 samt utredningens del II.

Til § 8b-18. Opphør av pensjonsordningen
Det er nærmere redegjort for bestemmelsen i Del I avsnitt 7.10.3. Den bygger på bestemmelsene i lov om foretakspensjon kapittel 15. Blant annet som følge av at en kommunal pensjonsordning vil være obligatorisk i de fleste tilfelle, vil imidlertid opphørsgrunnene avvike fra foretakspensjonsordninger. En kommune vil blant annet som følge av dette ikke kunne beslutte avvikling av en pensjonsordning.

Første ledd fastsetter når en kommunal pensjonsordning skal opphøre. *Annet ledd* fastsetter hva som skal skje med pensjonsordningens midler når pensjonsordningen opphører. Midlene skal fordeles mellom de aktive medlemmene, pensjonister og arbeidstakere som har fratrådt sin stilling uten rett til straks begynnende pensjon på grunnlag av premiereserven. Midlene fordelt på den enkelte rettighetshaver skal anvendes til sikring av deres rett til pensjon i pensjonsinnretningen i form av oppsatte rettigheter. Det vises i denne sammenheng til § 8b-14 annet ledd. Opphør av en fellesordning er ikke regulert her. I slike tilfelle vil det bli et spørsmål om refundering av innbetalt premie.

10 Utkast til lovregler om kommunale pensjonsordninger

I lov 10. juni 1988 nr. 39 om forsikringsvirksomhet (forsikringsvirksomhetsloven) gjøres følgende endringer:

Nytt kapittel 8b skal lyde:

Kapittel 8b. Kommunale pensjonsordninger

§ 8b-1. *(Virkeområde)*

(1) Bestemmelsene i dette kapittel gjelder

a) pensjonsordninger med ytelsesbasert pensjon opprettet i livsforsikringsselskap eller i pensjonskasse av kommunal arbeidsgiver som er bundet av hovedtariffavtale inngått mellom arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjonene i kommunal sektor, eller av tariffavtale med tilsvarende krav til pensjonsordning for kommunal arbeidsgiver,

b) tilsvarende pensjonsordninger for statlige helseforetak og andre statlige foretak,

c) tilsvarende pensjonsordninger for foretak hvor en kommune har den bestemmende innflytelse eller har eller har hatt en kommunal eierandel, eller som har nær tilknytning til en kommune.

(2) Som kommunal pensjonsordning regnes her pensjonsordning som omfattes av første ledd.

(3) Kongen kan fastsette nærmere regler til utfylling og avgrensning av bestemmelsene i kapitlet her.

§ 8b-2. *(Kommunale konsernforhold)*

(1) En kommune og et eller flere foretak hvor kommunen har bestemmende innflytelse, eller flere slike foretak, kan opprette felles pensjonsordning. Foretak som kommunen har eller har hatt en eierandel i, eller som har nær tilknytning til kommunen, kan også omfattes.

(2) Pensjonsordningen kan i samsvar med bestemmelsene § 8b-6 anses som fellesordning for premieberegning. For øvrig gjelder lov om foretakspensjon § 12-3 og 12-4 tilsvarende så langt det passer.

(3) Ved opphør av tilknytningen til konsernforholdet gjelder lov om foretakspensjon §§ 12-5 til 12-7 tilsvarende.

§ 8b-3. *(Kommunal bransje)*

(1) Et livsforsikringsselskap som driver virksomhet knyttet til både kommunale og andre kollektive pensjonsordninger, skal behandle de kommunale pensjonsordningene som egen bransje. Det skal føres eget regnskap for bransjen.

I. Premier

§ 8b-4. *(Årets premier)*

(1) Årlig premie for en pensjonsordning skal tilsvare summen av ordinær årspremie, reguleringspremie og særskilte engangspremier for ytelser som ikke kan premiesettes på forhånd.

(2) Premier beregnes etter reglene i § 8b-5, jf. §§ 8b-7 og 8b-8, for så vidt annet ikke følger av reglene i § 8b-6 om fellesordning for premieberegning.

§ 8b-5. *(Premieberegning)*

(1) Pensjonsordningen skal årlig tilføres en premie som etter beregningsgrunnlaget for ordningen er tilstrekkelig til å sikre den rett til pensjon som medlemmene vil opptjene i løpet av året, med tillegg av årets risikopremier og kostnader for tjenester (ordinær årspremie). Premie for hvert år beregnes ved årets begynnelse og senere i året i takt med lønnsutviklingen.

(2) Pensjonsordningen skal i tillegg hvert år tilføres premie til dekning av oppreguleringen i løpet av året av opptjente pensjonsrettigheter og løpende pensjoner (reguleringspremie). Reguleringspremie beregnes på tidspunktet for oppreguleringen ut fra lønnsutviklingen i løpet av året og reguleringen av pensjoner under utbetaling og opptjent rett til pensjon til medlemmer som har fratrådt sin stilling uten rett til utbetaling av pensjon, i samsvar med endringen av folketrygdens grunnbeløp.

(3) Pensjonsordning skal også hvert år tilføres premie til dekning av andre pensjonsrettigheter som medlemmene i tilfelle får i løpet året, og som ikke kan premiesettes på forhånd ut fra forsikringstekniske beregninger. Slik premie beregnes på det tidspunkt pensjonsrettighetene oppstår.

(4) Ved beregninger av premie etter reglene i paragrafen her skal det i samsvar med samordningsloven gjøres fradrag i pensjonsytelsene for de ytelser som, ut fra til enhver tid gjeldende regler for folketrygden, kan antas å bli utbetalt fra folketrygden (beregnet folketrygd). Ved beregningen skal:

a) grunnpensjonen for samtlige medlemmer settes til tre firedeler av grunnbeløpet, med mindre annet er fastsatt ved forskrift,
b) tilleggspensjonen beregnes for hvert medlem etter folketrygdens regler, men skal ikke utgjøre mindre enn folketrygdens særtillegg.

§ 8b-6. *(Fellesordning for premieberegning)*

(1) Bestemmelsene i § 8a-5 [§§ 7-5 og 7-6] er ikke til hinder for at det opprettes fellesordninger som består av flere pensjonsordninger, for at premie for de enkelte pensjonsordninger som inngår i en fellesordning, skal bli fastsatt ved beregning basert på prinsipper som vil motvirke at pensjonskostnaden for de enkelte

medlemmer for tilsvarende pensjonsrettigheter vil variere med medlemmenes kjønn og alder.

(2) En fellesordning opprettet i henhold til første ledd, skal hvert år tilføres premier tilsvarende summen av ordinær årspremie fastsatt etter forsikringsteknisk beregning for samtlige pensjonsordninger som inngår i fellesordningen. Den enkelte pensjonsordnings andel av samlet premie til fellesordningen beregnes ut fra forholdet mellom samlet pensjonsgrunnlag for medlemmene i hver av pensjonsordningene, med mindre det er fastsatt i forsikringsvilkårene for pensjonsordningene i fellesordningen at beregningen i stedet skal foretas ut fra brutto alderspensjonsytelse fratrukket beregnet ytelse fra folketrygden for samtlige medlemmer i hver av pensjonsordningene.

(3) Opptas en arbeidstaker som medlem av en pensjonsordning i løpet av et forsikringsår, belastes tilleggspremie for den del av året som da gjenstår. Tillegget beregnes ut fra pensjonsordningens andel av samlet ordinær årspremie til fellesordningen og den prosentvise økning av pensjonsordningens beregningsgrunnlag etter annet ledd annet punktum som det nye medlemmet representerer. Avvik fra forsikringsteknisk beregnet premie inngår ved beregningen av ordinær årspremie til fellesordningen i det etterfølgende år. Bestemmelsene i første til tredje punktum gjelder tilsvarende ved beregningen av premietillegg for særskilt lønnsøkning for et medlem av pensjonsordningen.

(4) Dersom det i løpet av et forsikringsår opptas en ny pensjonsordning i en fellesordning, skal den ordinære årspremie for pensjonsordningen for resten av året beregnes ut fra den samlede ordinære årspremie til fellesordningen som er beregnet for året, og den prosentvise økning av det samlede beregningsgrunnlaget etter annet ledd annet punktum som pensjonsordningen medfører.

(5) Reguleringspremie nevnt i § 8b-5 annet ledd beregnes for hver pensjonsordning i fellesordningen ut fra den prosentvise økning av premiereserven for pensjonsordningen som er påkrevd som følge av oppregulering av medlemmenes opptjente pensjonsrettigheter ut fra lønnsutviklingen. Reguleringspremien for oppregulering av pensjoner under utbetaling og av opptjent rett til arbeidstakere som har fratrådt sin stilling uten rett til utbetaling av pensjon, skal beregnes i forhold til den del av premiereserven som sikrer slike pensjonsrettigheter.

(6) Det skal fastsettes i forsikringsavtalen i hvilken utstrekning premier som nevnt i § 8b-5 tredje ledd skal beregnes særskilt for hver pensjonsordning eller helt eller delvis ved gjennomsnittsberegning som nevnt i annet ledd.

(7) Kongen kan fastsette nærmere regler om fellesordninger.

§ 8b-7. *(Premieberegning ut fra lineær opptjening mv.)*

(1) Ved beregning av pensjonsordningenes premier skal det legges til grunn at medlemmenes rett til pensjon opptjenes lineært fra tidspunktet for medlemskap i pensjonsordningen og frem til en pensjonsalder på 67 år eller annen særaldersgrense. Skal tidligere tjenestetid fra statlig eller annen kommunal pensjonsordning medregnes, regnes tidspunktet for medlemskap fra et tilsvarende tidligere tidspunkt.

(2) Lov om foretakspensjon § 9-3 gjelder tilsvarende.

(3) Virkningene av at medlemmer gjør bruk av rett til å fratre med rett til utbetaling av pensjon før nådd pensjonsalder, skal beregnes særskilt. Det skal i tilfelle kreves tilleggspremie som nevnt i § 8b-5 tredje ledd.

§ 8b-8. *(Endring i forutsetningene for beregningsgrunnlaget)*

(1) Viser det seg at fradraget i pensjonsytelsene for ytelser utbetalt av folketrygden blir mindre enn lagt til grunn ved premieberegningen, skal det beregnes tilleggspremie etter § 8b-5 tredje ledd til dekning av differansen. Det gjelder også dersom årsaken er endring i regelverket for folketrygden som medfører at ytelsene fra folketrygden reduseres eller vil bli redusert. Blir fradraget for ytelser fra folketrygden større enn lagt til grunn ved premieberegningen, skal overskytende premiereserve tilføres premiefondet.

(2) Viser det seg ellers at vesentlige forutsetninger for beregningsgrunnlag som er benyttet ved fastsettelse av premietariffer for [beregning av premier i] tidligere år svikter, skal det fastsettes nytt beregningsgrunnlag og i tilfelle endrede vilkår for pensjonsordningen. Forbehold om rett til etterberegning av premie i slike tilfelle skal i tilfelle tas inn i vilkårene for pensjonsordningen.

(3) Lov om foretakspensjon § 9-5 første og annet ledd gjelder tilsvarende.

§ 8b-9. *(Innbetaling av premie)*

(1) Ordinær årspremie beregnet etter § 8b-5 første ledd og § 8b-6 annet til fjerde ledd, skal innbetales i like kvartalsvise terminer, med mindre det er fastsatt i forsikringsavtalen at den ordinære årspremien skal betales på forskudd før forsikringsåret begynner eller i like månedlige terminer. Premietillegg for nye medlemmer eller som følge av lønnsøkning for medlemmene skal kreves innbetalt så snart tillegget er beregnet, men innbetalingen kan fordeles i like deler over de premieterminer som da gjenstår.

(2) Reguleringspremie skal kreves innbetalt så snart den årlige reguleringspremien kan fastsettes. Innbetalingen kan fordeles i like deler over de premieterminer som gjenstår når reguleringspremien er fastsatt.

(3) Engangspremier som nevnt i § 8b-5 tredje ledd skal kreves innbetalt så snart de er fastsatt. Det kan i påkravet fastsettes at innbetaling først skal skje samtidig med årets siste premietermin eller senest ved årets utgang.

(4) Blir premie for et forsikringsår ikke innbetalt ved årets utgang eller ved utløpet av annen frist fastsatt i nytt premievarsel etter lov om forsikringsavtaler § 14-2, bortfaller den økning av forsikringsforpliktelsene som den ikke innbetalte premie skulle dekke. Medlemmene i pensjonsordningen skal i tilfelle varsles om dette. Det kan likevel ikke som følge av slikt bortfall kreves tilbakebetaling av for meget utbetalt pensjon.

(5) Når det er gitt varsel om krav på premie med betalingsfrist i samsvar med reglene i paragrafen her, skal kravet inntektsføres som forfalt premie selv om kravet forfaller til betaling på et senere tidspunkt.

II. Premiereserve

§ 8b-10. *(Minstekrav til premiereserve)*

(1) Premiereserven for pensjonsordningen skal til enhver tid være så stor at den etter beregningsgrunnlaget for ordningen er tilstrekkelig til å sikre den rett til

pensjon som medlemmene har opptjent, herunder rett til uførepensjon og etterlattepensjon.

(2) Premiereserven for en pensjonsordning skal minst tilsvare summen av de premiereserver som trengs for å sikre retten til opptjent pensjon for hvert enkelt medlem i pensjonsordningen, herunder premiereserve for rett til pensjon opptjent av arbeidstakere som har fratrådt sin stilling med eller uten rett til utbetaling av pensjon. For medlem som har fått medregnet tjenestetid fra annen pensjonsordning, jf. § 8b-7 første ledd, skal det gjøres fradrag tilsvarende den premiereserve som vil være tilstrekkelig for å sikre rett til pensjon opptjent ved den tidligere tjenestetid.

(3) Ved beregningen av premiereserve skal det i samsvar med samordningsloven gjøres fradrag i pensjonsytelsene for de ytelser som, ut fra til enhver tid gjeldende regler for folketrygden, kan antas å bli utbetalt av folketrygden.

(4) Ved beregning av premiereserve etter paragrafen her skal det også gjøres fradrag for økning av forsikringsforpliktelsene som er bortfalt etter § 8b-9 fjerde ledd.

III. Pensjonsordningens midler

§ 8b-11. *(Pensjonsordningens midler)*

(1) En kommunal pensjonsordnings midler tilsvarer premiereserve til sikring av opptjent pensjon til enhver tid, samt tilleggsavsetninger[, kursreserve] og premiefond. Som premiereserve regnes også premiereserve til sikring av rett til pensjon opptjent av arbeidstakere som har fratrådt sine stillinger med eller uten rett til utbetaling av pensjon.

§ 8b-12. *(Rådighet over pensjonsordningens midler)*

(1) Pensjonsordningens midler skal holdes atskilt fra forsikringstakerens midler. Midlene hefter ikke for dennes forpliktelser og kan ikke ved pantsettelse eller på annen måte benyttes til å sikre eller å dekke dennes kreditorer.

(2) Midlene kan ikke benyttes til å utbetale pensjoner eller andre ytelser til arbeidstakere som ikke er opptatt som medlem.

(3) For premiefond knyttet til pensjonsordningen gjelder lov om foretakspensjon §§ 10-2 til 10-4 tilsvarende så langt de passer.

§ 8b-13. *(Kapitalforvaltningen)*

(1) Pensjonsordningens midler skal forvaltes i samsvar med de regler for kapitalforvaltningen i livsforsikringsselskaper og pensjonskasser som gjelder til enhver tid, med mindre annet følger av § 8b-15.

(2) Renten for lån til forsikringstaker eller medlemmer skal settes lik vanlig markedsrente for tilsvarende lån. Lånevilkårene skal gi adgang til å endre renten i samsvar med utviklingen av markedsrenten.

(3) Avkastning av midler knyttet til premiefond skal årlig tilføres premiefondet.

§ 8b-14. *(Overskudd)*

(1) Overskudd [på avkastningsresultatet og på risikoresultatet] tilført pensjonsordningen skal godskrives forsikringstakeren og overføres til pensjonsordningens premiefond.

(2) Overskudd på premiereserve knyttet til pensjon under utbetaling eller knyttet til oppsatt pensjonsrettighet til fratrådt arbeidstaker skal likevel tilføres premiereserven dersom pensjonsytelsen eller pensjonsrettigheten ikke er blitt regulert i samsvar med årlig endring av grunnbeløpet i folketrygden.

§ 8b-15. *(Egen investeringsportefølje)*

(1) Forsikringstakeren kan i samsvar med bestemmelser i regelverket for pensjonsordningen avtale at pensjonsordningens premiereserve skal forvaltes som en investeringsportefølje tilordnet pensjonsordningen. Avtalen skal angi hvordan porteføljen skal sammensettes og hvilken adgang det er til å endre sammensetningen, samt den avkastningsgaranti som i tilfelle er knyttet til porteføljen.

(2) Avkastning ut over det som er lagt til grunn i pensjonsordningens beregningsgrunnlag overføres til premiefondet.

(3) Er avkastningen på investeringsporteføljen i en regnskapsperiode ikke så stor som forutsatt i beregningsgrunnlaget for pensjonsordningen, skal differansen kreves dekket ved overføring fra premiefondet eller tilskudd fra forsikringstakeren. Pensjonsinnretningen svarer overfor de forsikrede for at differansen blir dekket.

(4) Lov om foretakspensjon §§ 11-3 til 11-5 gjelder tilsvarende.

IV. Øvrige bestemmelser

§ 8b-16. *(Pensjonsinnretningens opplysningsplikt)*

(1) Pensjonsinnretningen skal opprette og føre egen konto for hver pensjonsordning som skal inneholde regnskap og status pr. 31. desember for det enkelte år. Nærmere regler fastsettes av Kredittilsynet.

(2) Pensjonsinnretningen skal hvert år sende forsikringstakeren utskrift av kontoen for pensjonsordningen sammen med opplysninger som vil være av vesentlig betydning for forsikringstakerens vurdering av forsikringsforholdet. Kredittilsynet gir nærmere regler om dette.

(3) Pensjonsinnretningen skal utstede et pensjonsbevis til arbeidstakere som fratrer sin stilling uten rett til straks begynnende pensjon. Pensjonsbeviset skal opplyse hvilke pensjonsrettigheter vedkommende har opptjent (oppsatte rettigheter) på fratredelsestidspunktet. Pensjonsinnretningen skal senere på forespørsel fra innehaveren av pensjonsbeviset gi oppdatert informasjon. Ved flytting av pensjonsordningen som omfatter den oppsatte rettighet i medhold av § 8c-11, skal pensjonsinnretningen som pensjonsordningen flyttes fra informere den fratrådte arbeidstaker.

8b-17. *(Flytting av pensjonsordning)*

(1) Pensjonsordningen og dens midler kan flyttes til annen pensjonsinnretning etter reglene i kapittel 8c.

§ 8b-18. *(Opphør av pensjonsordningen)*

(1) Dersom et foretak med kommunal pensjonsordning går konkurs eller det er truffet vedtak om at foretaket eller dets virksomhet skal avvikles, skal pensjonsordningen opphøre. Det samme gjelder om foretaket slutter å betale premie til pensjonsordningen og premien ikke kan dekkes av midler i premiefondet.

(2) Når en pensjonsordning opphører, skal pensjonsordningens midler fordeles mellom medlemmene og arbeidstakere som har fratrådt sine stillinger med eller uten rett til utbetaling av pensjon, på grunnlag av premiereserven knyttet til opptjente pensjonsrettigheter til hver enkelt person, og benyttes til å sikre deres rett til pensjon i pensjonsinnretningen.

V. Ikrafttreden

Loven trer i kraft fra den tid Kongen bestemmer.

Del II
Flytting

1 Utgangspunkter

1.1 Banklovkommisjonens oppdrag

Finansdepartementets ba i *brev av 13. juli 2000* Banklovkommisjonen om å utrede forslag til ny livsforsikringslovgivning. Bakgrunnen for dette mandatet var Konkurranseflateutvalgets innstilling NOU 2000: 9 Konkurranseflater i finansnæringen. Konkurranseflateutvalget konkluderte med at det er behov for en gjennomgang av regelverket for livsforsikring generelt med sikte på en forenkling og modernisering av regelverket. Finansdepartementet uttaler i mandatet til kommisjonen:

> ”Det skal legges vekt på å utarbeide et regelverk for livsforsikring som gir insentiver til en effektiv drift med god lønnsomhet og soliditet, som sikrer en klar fordeling av risiko og avkastning mellom kunder og eiere, gir muligheter til å utvikle nye produkter som kundene etterspør og som ivaretar viktige kundehensyn, herunder kontoføring og flytterett.”

De sentrale områder innenfor dette mandatet ble behandlet i Utredning nr. 7, NOU 2001: 24 Ny livsforsikringslovgivning, som ble avgitt 29. juni 2001, se vedlegg 6.7. I denne utredningen foretok *Banklovkommisjonen* en gjennomgang av virksomhetsreglene for livsforsikringsselskaper med særlig vekt på kollektiv livsforsikring og individuell livsforsikring i selskaper som driver kollektiv virksomhet. Reglene om flytting av kontrakter om livs- og pensjonsforsikringer ble imidlertid ikke behandlet i utredningen. *Banklovkommisjonen* uttaler i denne forbindelse (s. 17):

> ”*Banklovkommisjonen* vil for øvrig peke på at utredningen av tidsmessige årsaker ikke omfatter en del emner av den offentlige regulering av livsforsikringsselskaper knyttet til problemer som er felles for kollektiv og individuell livsforsikring. Det har således i denne omgang ikke vært mulig å foreta en gjennomgang av reglene om flytting av forsikringskontrakter med hjemmel i lov om forsikringsvirksomhet § 7-8. ”

Gjennomgangen av lov- og forskriftsverket om flytting av kontrakter om livs- og pensjonsforsikring startet opp vinteren 2002 da arbeidet med Utredning nr. 8, NOU 2002: 14 Finansforetakenes virksomhet II, nærmet seg sin avslutning. Arbeidet ble organisert på samme måte som ved utarbeidelsen av NOU 2001: 24. Utarbeidelsen av arbeidsgrunnlaget for *Banklovkommisjonens* behandling og vurdering av behovet for nye lovregler for flytting er således overlatt til en arbeidsgruppe hvor representanter på høyt nivå for berørte selskaps- og arbeidstakerinteresser har inngått.

Ved *brev av 15. mai 2002* ba Finansdepartementet Banklovkommisjonen om å vurdere tiltak for å sikre effektiv konkurranse i markedet for kommunale

tjenestepensjonsordninger, blant annet når det gjelder premieberegning i og flytting av kommunale pensjonsordninger. Det ble anmodet om at det i vurderingen ble lagt vekt på konkurransemessige forhold. De spørsmål dette mandatet omhandler unntatt spørsmål som gjelder flytting, er behandlet i Del I av denne utredning. Flytting av kommunale pensjonsordninger er her behandlet sammen med de alminnelige spørsmål om flytting av pensjonsordninger og pensjonsavtaler. Arbeidsgrunnlaget for Banklovkommisjonen er også på dette området utarbeidet i den nedsatte arbeidsgruppen (foran Del I avsnitt 1.3).

1.2 Flytting i rettslig perspektiv

Den sentrale lovbestemmelse om flytting av kontrakter om livs- eller pensjonsforsikring, er lov om forsikringsvirksomhet § 7-8, jf. også lov om foretakspensjon § 8-7 og lov om innskuddspensjons § 8-5. I forsikringsvirksomhetsloven § 7-8 fastslås det generelt at en kontrakt om livs- eller pensjonsforsikring, ved melding til selskapet, kan sies opp for overføring av midlene knyttet til forsikringen til annet selskap eller pensjonskasse. Tilsvarende har arbeidstaker som er medlem av kollektiv pensjonsforsikring, ved opphør av tjenesteforhold, rett til å få overført en andel av de midler som er knyttet til forsikringen, til sikring av tilsvarende pensjonsrettigheter knyttet til nytt tjenesteforhold, jf. også lov om foretakspensjon § 4-9 femte ledd og lov om innskuddspensjon §§ 6-3 og 3-3 tredje ledd.

De nærmere regler til gjennomføring av flytteretten er gitt i forskrift 27. november 1991 nr. 757 om rett til overføring av oppsamlede midler knyttet til kollektiv eller individuell livs- eller pensjonsforsikring (*flytteforskriften*), se vedlegg 2.1. Tilsvarende bestemmelser om flytting av pensjonsordninger med innskuddspensjon uten pensjonsforsikring er senere gitt i § 5-1 flg. i forskrift 22. desember 2000 nr. 1413 til lov om innskuddspensjon, se vedlegg 2.2. Også for individuelle pensjonspareavtaler (IPA), er det i forskrift 19. november 1999 nr. 1158 til utfylling og gjennomføring mv. av skatteloven av 26. mars 1999 nr. 14 § 6-47-25 uttrykkelig fastsatt at det gjelder en flytterett.

”Flytting” av en forsikringskontrakt eller pensjonsrettighet som nevnt, innebærer således i rendyrket form at det skjer et bytte av livselskap uten at det nødvendigvis samtidig skjer andre endringer i det rettsforhold forsikringskontrakten eller pensjonsrettigheten gir uttrykk for. Det dreier seg rettslig sett likevel om en sammensatt transaksjon. Ved flytting må det bestående rettsforhold bringes til opphør og et tilsvarende nytt rettsforhold etableres i annet livselskap. Rettslig sett forutsetter således flytting to ulike disposisjoner, en oppsigelse av det bestående rettsforhold og en ny forsikringsavtale som etablerer det nye rettsforholdet i et annet livselskap. I tillegg må midlene knyttet til kontrakten i det avgivende selskap beregnes og deretter overføres til det mottakende selskap til sikring av de rettigheter det nye avtaleforholdet skal gi. Det vil derfor også knytte seg ulike rettslige spørsmål til de oppgjør og avregninger som må foretas i forbindelse med overføringen av midlene mellom selskapene.

Den flytterett som følger av lov om forsikringsvirksomhet § 7-8, er altså i første omgang en rett til å avslutte det foreliggende kontraktsforholdet ved *oppsigelse*. Virkningen er imidlertid ikke at pensjonsordningen eller forsikringsforholdet dermed bringes til opphør, f.eks. slik at en pensjonsordning må avvikles etter reglene i lov om

foretakspensjon kapittel 15 eller lov om innskuddspensjon kapittel 13. En oppsigelse med hjemmel i § 7-8 krever at forsikringsforholdet deretter videreføres ved ny avtale om etablering av en tilsvarende pensjonsordning i en annen pensjonsinnretning. For foretaket som har kollektiv pensjonsordning og for ordningens medlemmer, vil flytteretten således reelt bety en adgang til å videreføre pensjonsordningen på nytt avtalegrunnlag med en annen pensjonsleverandør og i tilfelle med endrede vilkår.

På samme måte må det for individuelle livsforsikringer skilles mellom flytting av forsikringskontrakten til annet selskap og avslutning av forsikringsforholdet ved et gjenkjøp av forsikringen fra livselskapets side. Gjenkjøp kan være aktuelt ved kapital- og livrenteforsikring, men det er ikke adgang til å gjenkjøpe IPA-forsikringer. Ved gjenkjøp får forsikringstakeren utbetalt nettoverdien av midlene knyttet til kontrakten. Tidligere ble det også gjort fradrag for de kostnader forsikringskontrakten var belastet med av selskapet, men som etter avbrudd av kontrakten ikke ville bli amortisert som forutsatt ved premiebetaling over hele forsikringstiden (gjenkjøpsfradraget).

I tilfelle av flytting av pensjonsordninger vil en forsikringstaker ofte også ønske å gjøre *endringer* i pensjonsplanen eller andre deler av regelverket for pensjonsordningen, og å få slike endringer reflektert i avtalen med den nye pensjonsinnretningen. Slike endringer vil imidlertid også kunne ha betydning for arbeidstakere som forsikrede. De spørsmål som knytter seg til endringer av pensjonsordninger eller andre forsikringskontrakter må i alle tilfelle holdes atskilt fra de spørsmål som gjelder selve flyttingen av forsikringskontrakten. Adgangen til å foreta slike endringer vil bero på de regler som gjelder for de ulike typer av pensjons- og forsikringsprodukter. For kollektive pensjonsordninger vil bestemmelser i lovgivningen om foretakspensjon og innskuddspensjon, samt i Hovedtariffavtalen i kommunal sektor kunne sette grenser for hvilke endringer som kan foretas. (Hovedtariffavtalen kapittel 2 om pensjon for periodene 1996 til 2004 er tatt inn i vedlegg 3.1 til 3.4.) Gjeldende lov- og forskriftverk om flytting forutsetter derfor at det samtidig ikke foretas endringer i pensjonsordningen, med mindre noe annet følger av de regler som gjelder for de enkelte pensjonsprodukter. Slike endringer må således i utgangspunktet gjennomføres før eller etter selve flyttingen (nedenfor avsnitt 3.2).

Flytting av en pensjonsordning kan også inngå i et opplegg for å gjennomføre *omdanning av pensjonsordningen* til en annen type pensjonsordning, for eksempel fra foretakspensjonsordning til innskuddspensjonsordning eller omvendt. Om og i tilfelle på hvilken måte slik omdanning kan skje, beror imidlertid ikke på reglene for flytting av pensjonsordninger. Omdanning av pensjonsordninger må i tilfelle gjennomføres uavhengig av om pensjonsordningen flyttes eller ikke, etter bestemmelsene i lov om foretakspensjon §§ 15-5 og 15-6 og lov om innskuddspensjon § 14-1 flg. Forholdet er tilsvarende dersom flytting finner sted som ledd i *sammenslåing eller deling av pensjonsordninger* på grunn av fusjon, fisjon eller lignende selskapstransaksjoner. For foretakspensjonsordninger og innskuddspensjonsordninger er de særlige spørsmål som i så fall oppstår, regulert i lov om foretakspensjon kapitlene 13 og 14 og lov om innskuddspensjon kapitlene 11 og 12.

1.3 Flytting og bransjeskiller

Spørsmål vedrørende flytting av kollektive pensjonsordninger og individuelle pensjonsavtaler er først og fremst av betydning for markedet for livs- og pensjonsforsikringer. I deler av pensjonsmarkedet deltar imidlertid også andre aktører

enn livsforsikringsselskaper og pensjonskasser. Pensjonsordninger med innskuddspensjon og individuelle pensjonsavtaler (IPA) kan således opprettes også i banker og forvaltningsforetak for verdipapirfond. Også for slike pensjonsordninger og pensjonsavtaler kan det følgelig oppstå spørsmål om flytting, både mellom slike institusjoner og mellom disse og livsforsikringsselskaper. I gjeldende lov- og forskriftsverk er de spørsmål flytting reiser i slike tilfelle stort sett blitt håndtert med utgangspunkt i det regelverk som gjelder flytting av kontrakter om livs- og pensjonsforsikring, jf. § 5-1 flg. i forskrift 22. desember 2000 nr. 1412 til lov om innskuddspensjon. *Banklovkommisjonen* antar at det neppe er hensiktsmessig fortsatt å bygge på et slikt formelt skille i forskriftsverket. Det nye regelverket bør gi en samlet regulering av flyttespørsmålene og derfor også omfatte de tilfellene som forskriften til innskuddpensjonsloven i dag regulerer.

Pensjonssparing oppfattes nå som et viktig vekstområde for sentrale grupper i forsikrings- og finansnæringen. Lovgivningen om hvilke typer av virksomhet de ulike typer av institusjoner kan drive, vil imidlertid i enkelte henseender sette grenser for de ulike markedsaktører deltagelse i konkurransen. Eksempelvis vil kollektiv og individuell pensjonsforsikring være et markedssegment forbeholdt pensjonsinnretninger som kan drive livsforsikring. I tilfelle av flytting vil slike og andre lovregler sette grenser for hvilken ny pensjonsleverandør som kan velges ved videreføring av en pensjonsordning eller en pensjonsavtale. *Banklovkommisjonen* antar at spørsmål knyttet til de *virksomhetsbegrensninger* lovgivningen inneholder, prinsipielt bør holdes atskilt fra de spørsmål som gjelder selve flyttingen av et kontraktsforhold. En vil derfor ikke her komme nærmere inn på de særlige spørsmål som slike institusjonsrettede virksomhetsbegrensninger måtte reise. Det legges til grunn at det er regelverket om flytting av pensjonsordninger, pensjonsavtaler og forsikringskontrakter innenfor de rammer som lovfastsatte virksomhetsbegrensninger trekker opp, som skal gjennomgås og vurderes. Forutsetningen er således at mottakende pensjonsinnretning har lovlig adgang til å drive virksomhet som omfatter den type av pensjonsprodukt det gjelder.

2 Flytterett og konkurranseforhold

2.1 Lovfesting av flytterett

En alminnelig rett til å flytte livs- og pensjonsforsikringer ble innført i norsk rett i 1988 ved lov om forsikringsvirksomhet § 7-8, og ble deretter nærmere regulert i flytteforskriften fra 1991. Dette regelverket er senere lagt til grunn ved utformingen av lovene om foretakspensjon og innskuddspensjon med tilhørende forskriftsverk i 2000. Flytteretten i forsikrings- og pensjonslovgivningen er først og fremst begrunnet ut fra behovet for konkurranse i forsikringsmarkedet, men ved utformingen av regelverket for flytting vil også hensynet til forsikringstakernes og de forsikredes rettsstilling få betydelig vekt.

I NOU 1986: 5 Konkurransen på finansmarkedet (Løining-utvalget), ble det pekt på at forsikringsselskaper også ville konkurrere om etablerte forsikringskunder, og at eksisterende bestand i volum utgjorde et klart større markedssegment enn markedet for nye kontrakter. For at konkurransen skulle bli reell i hele markedet, mente utvalget at forholdene måtte legges til rette for at forsikringsselskaper kunne trekke til seg kunder fra andre selskaper. Utvalget begrunnet dette blant annet med:

> ”En vurderer det som helt fundamentalt for konkurransen selskapene i mellom, at det ikke legges unødvendige hindringer i veien for flytting av forsikringer. Det foreslås derfor at en klargjør hvilke muligheter gjeldende lover og regler gir for å overføre midler opparbeidet i et forsikringsforhold til et nytt forsikringsselskap, for kollektiv pensjonsforsikring i tillegg også til en selvstendig pensjonskasse. Det må også klargjøres hvilke forutsetninger som må settes for slike overføringer. Om nødvendig må flytterett og forutsetninger lovfestes. For kapitalforsikring og til dels livrente innebærer dette bare at rettigheter som forsikringstakeren i praksis har etter gjeldende vilkår, i så fall blir lovfestet, mens det for pensjonsforsikringer (både individuell og kollektiv forsikring) innebærer en vesentlig styrking av forsikringstakerens rettigheter. Denne styrking av forsikringstakers (bedriftens) rettigheter må en i kollektiv forsikring påse ikke rammer de forsikrede (lønnstaker o.l.) på noen urimelig måte. Det er viktig at kunden får presise opplysninger om kostnadene forbundet med skifte av selskap, på samme måte som opplysninger bør gis ved endring av forsikring innen et selskap.” (S. 162).

Utvalgets flertall foreslo i samsvar med dette at det skulle lovfestes en rett for forsikringstaker til å overføre alle oppsamlede midler på en livsforsikring og på individuell og kollektiv pensjonsforsikring til ny pensjonsinnretning. Utvalget la til grunn at overføringsretten måtte gjelde verdien av kontrakten på flyttetidspunktet, inkludert verdien av opparbeidet overskudd, og at Kredittilsynet måtte gis hjemmel til å godkjenne regler for beregning av fordeling av de oppsamlede overskudd på de enkelte kontrakter.

I høringsrunden ble det gitt uttrykk for ulike oppfatninger når det gjaldt behovet for, og ønskeligheten av, en lovfesting av flytterett. Fra bransjehold ble det således generelt anført at flyttespørsmålene burde løses ved avtale. Finansdepartementet sluttet seg imidlertid til forslaget fra Løining-utvalget. I Ot.prp.

nr. 42 (1986-87) Om lov om forsikringsvirksomhet, viste Finansdepartementet til utvalgets begrunnelse og til at de aller fleste av høringsinstansene hadde gått inn for lovfesting av en regel om flytterett. Departementet uttalte (s. 126):

> ”En slik rett til overføring av en forsikring er etter departementets vurdering viktig for å øke konkurransen selskapene imellom på grunn av den volummessige størrelse på den etablerte kontraktsmasse i forhold til de nye kontrakter som tegnes. … Departementet mener imidlertid at lovfesting av flytteretten er nødvendig for å sikre alle forsikringstakerne og de forsikrede slike rettigheter, og at dette i tilstrekkelig grad skjer bl.a. ved lik behandling og etter fastsatte regler.”

Departementet var enig med utvalget i at det i og for seg kunne være naturlig å innarbeide lovbestemmelser om flytterett i forsikringsavtaleloven. Imidlertid viste man til at forsikringsavtaleloven for tiden undergikk en omfattende revisjon. For å sikre at overføringsretten raskt ble sikret nødvendig lovhjemmel, ble det foreslått at bestemmelsen ble inntatt i forsikringsvirksomhetsloven. Departementet pekte videre på at utformingen av en regel om rett til overføring av livs- og pensjonsforsikringer reiser kompliserte spørsmål når det gjelder nærmere betingelser for overføringsretten og gjennomføringen av denne, og uttalte blant annet (s. 127):

> ”De forsikredes lovbestemte og kontraktsmessige rettigheter må under ingen omstendighet kunne reduseres ved overføring av kontrakten. Overføringsreglene må derfor ses i sammenheng med de regler som definerer og sikrer de forsikredes rettigheter.”

I Innst. O. nr. 60 (1987-88) Lov om forsikringsvirksomhet, sluttet forbruker- og administrasjonskomiteen seg til prinsippene i departementets forslag, men pekte også på at forslaget hadde reist en del tolkningsspørsmål og spørsmål av prinsipiell karakter. Det ble på s. 22 vist til at enkelte spørsmål var besvart av Finansdepartementet i brev til komiteen av 20. januar 1988. I brevet het det blant annet at flytteretten:

> ”… reiser omfattende problemstillinger av juridisk og forsikringsteknisk art og som ikke kan behandles i sin helhet i lovteksten. …
>
> Av de kompliserte spørsmål som er forutsatt løst i de regler som skal gis i tilknytning til § 7-8, er de forsikredes rettigheter ved en ønsket flytting av en kollektiv pensjonsordning. Det må anses å være på det rene at arbeidstakerne som forsikrede har rettigheter knyttet til de allerede opptjente midler som ønskes overført. Arbeidstakerne bør derfor sikres medvirkning i beslutningsprosessen.
>
> Som foran nevnt gir loven en ubetinget rett (under hensyntagen til tredjemannsinteresser) til å flytte opptjente pensjonsrettigheter *fra* et forsikringsselskap. Det er imidlertid en forutsetning at det blir truffet ny avtale med et annet forsikringsselskap (eller en pensjonskasse) om overtagelse av midlene og forsikringsforpliktelsene.”

Forbruker- og administrasjonskomiteen forutsatte ”at de spørsmål som fortsatt står ubesvart i denne forbindelse vil finne sine løsninger i forbindelse med utarbeidelsen av forskriftene.” Det ble senere gjort ved utførlige regler i flytteforskriften fra 1991, som det vil bli gjort nærmere rede for nedenfor kapittel 3.

2.2 Noe om nordisk rett

2.2.1 Svensk rett

Svensk lovgivning inneholder ikke generelle bestemmelser om flytting av en livsforsikring fra en pensjonsinnretning til en annen. I det svenske finansdepartementets promemoria DS 1998:45 Reformerade försäkringsrörelsesregler, konkluderes det med at det ikke bør innføres noen lovfestet rett for forsikringstakeren til å flytte en livsforsikringskontrakt uavhengig av hva partene har avtalt om gjenkjøp eller flytting i kontrakten. Det er foran avsnitt 1.3 redegjort for forskjellen mellom flytting og avslutning av forsikringsforholdet ved gjenkjøp.

Det svenske finansdepartementet begrunner dette med at en bestemmelse om generell flytterett vil innebære et vidtgående inngrep i avtalefriheten. Det legges i og for seg til grunn at en slik rett til gjenkjøp eller flytting vil kunne bedre konkurransen på livsforsikringsmarkedet og forbedre forsikringstakernes valgfrihet. En slik bestemmelse vil imidlertid medføre særskilte komplikasjoner og sannsynligvis ekstra kostnader for forsikringstakerne i alminnelighet, særlig dersom bestemmelsen får anvendelse på nåværende tradisjonelle forsikringer. Dette skyldes problemer med å bestemme en rimelig gjenkjøpsverdi for alle forsikringer og fordelingen av kostnadene for flyttingen. Et annet problem er hvilke hensyn som bør tas og hvilke krav som bør stilles til undersøkelser av forsikringstakernes helsetilstand ved tidspunktet for gjenkjøpet eller flyttingen.

Det svenske finansdepartementet peker videre på at en generell flytterett kan påvirke forsikringsselskapenes plasseringsstrategi samt medføre en forverring av avkastningen som følge av mer forsiktige plasseringer på grunn av usikkerheten for gjenkjøp og flytting. En annen konsekvens kan bli at forsikringstakerne må betale kontraktsslutningskostnader for samme forsikring flere ganger. Det konkluderes med at konkurransen og valgfriheten på livsforsikringsmarkedet kan ivaretas uten at det innføres en generell flytterett for alle livsforsikringskontrakter. Dette er fulgt opp i Regeringens proposition 1998/99:87 ”Ändrade försäkringsrörelsesregler”.

Det ble imidlertid i promemoriaen foreslått en endring i kommunalskattelag (SFS 1928:1230) slik at reglene om pensjonsforsikring ikke var til hinder for at partene kan inngå avtale om flytterett. Dette er gjennomført ved en endring av 31 § i Kommunalskattelagen som innebærer at en pensjonsforsikring, med forsikringsgiverens samtykke, kan gjenkjøpes for direkte overføring til en pensjonsforsikring av samme type i et annet forsikringsselskap. Endringen gjelder også for overføringer mellom pensjonsforsikringer hos en og samme forsikringsgiver. Flere svenske livsforsikringsselskaper har etter dette valgt å ta inn en viss flytterett for forsikringstakerne i sine forsikringsvilkår. Det skal videre bemerkes at i Sverige er tjenestepensjonsforsikringer ofte etablert med oppnevning av ugjenkallelig begunstigede for den enkelte ansatte. Ved en innføring av flytterett måtte det derfor stilles krav om samtykke fra de ansatte og i denne forbindelse legges det til grunn at det må stilles krav til informasjonen til de ansatte.

2.2.2 Dansk rett

Danmark har et annet system for tilleggspensjon utover det sosial pensjonssystemet (folketrygd) enn de ordninger som er vanlige i Norge. Pensjonsordningene er ikke som hos oss knyttet til det enkelte foretak som arbeidsgiver, men i stor grad knyttet til arbeidsgiver- og fagorganisasjonene. Det danske systemet er nærmere beskrevet i NOU 2001: 27 Om kjønnsnøytralitet i pensjonsordninger i privat sektor, vedlegg 4, og i NOU 2000: 9 Konkurranseflater i finansnæringen, avsnitt 5.7.6.10.

Tjenestepensjonsordningene i Danmark kan deles i to grupper. Den ene gruppen er tjenestepensjonsordningene som er opprettet for tjenestemannsansatte i stat og kommune. (Tjenestemenn utgjør kun en gruppe av de statlige ansatte og de innehar stort sett lederstillinger og lignende.) For statsansatte tjenestemenn er ordningene regulert av lov, mens ordningen for de kommunalt ansatte tjenestemenn er regulert i vedtekter fastsatt av den enkelte kommune. Den andre gruppen omfatter de avtalebaserte tjenestepensjonsordningene som er etablert på grunnlag av avtaler mellom arbeidsmarkedets parter. Offentlig ansatte som ikke er sikret under en lovfestet ordning, er omfattet av avtalebaserte ordninger. For de avtalebaserte ordningene kan det skilles mellom ordninger som er etablert ved avtale mellom en arbeidsgiverforening og et fagforbund, og ordninger med avtaler som er inngått i den enkelte virksomhet. Begge typer ordninger administreres av et livsforsikringsselskap eller en pensjonskasse. Om lag 95 prosent av de avtalebaserte tjenestepensjonsordningene er utformet som innskuddsbaserte ordninger, mens de lovfestede tjenestemannspensjonene er ytelsesbaserte.

I avtalene mellom arbeidsmarkedets parter kan det være lagt bindinger eller føringer på hvor pensjonsordningene skal etableres. Partene i arbeidslivet i Danmark har også sittet sentralt i opprettelsen av flere forsikringsselskaper og såkalte tverrgående pensjonskasser. Disse forhold har også fått betydning for spørsmålet om flytting av ordninger.

Ved jobbskifte eller virksomhetsoverdragelse vil en dansk arbeidstaker ha lovfestet rett til vederlagsfritt å få overført avsetningene (premiereserven) knyttet til opptjent pensjon til den pensjonsordning som den nye arbeidsgiveren i tilfelle er tilsluttet. Opptjente pensjonsrettigheter vil imidlertid ikke alltid kunne sikres fullt ut ved en slik overføring. Rettighetene i en ny pensjonsordning bestemmes, som ved medregning, ut fra størrelsen av overført premiereserven og beregningsgrunnlaget i den nye pensjonsinnretningen, og opptjent rett til pensjon kan derfor bli mindre dersom den nye ordningen har et dyrere beregningsgrunnlag, sml. lov om foretakspensjon § 4-12 første ledd tredje punktum. Det er imidlertid ingen plikt for arbeidstakeren til å flytte opptjente rettigheter i slike tilfelle, og opptjente rettigheter med tilhørende premiereserve kan forbli i den gamle ordningen. Flytting i henhold til den lovfestede flytteretten ved jobbskifte utgjør likevel en meget stor andel av de samlede flyttinger.

Det danske systemet med store pensjonsordninger som dekker hele tariffavtaleområder, medfører at flytting av pensjonsordninger er lite utbredt i Danmark. Utover lovbestemmelsen om flytterett ved jobbskifte er det ingen generell lovfestet flytterett i dansk rett. Når det gjelder flytting av hele pensjonsordninger kan det imidlertid ved kollektivavtale bestemmes at fremtidig innbetaling av pensjonspremier skal skje til et nytt pensjonsinstitutt (livselskap eller pensjonskasse). Opptjente pensjonsrettigheter kan derimot ikke flyttes ved kollektive avtaler med mindre hvert enkelt medlem gir en aktiv aksept.

På begynnelsen av 1990-tallet ble det reist en del kritikk over de muligheter det var for flytting av en pensjonsavtale fra et livsforsikringsselskap/tverrgående pensjonskasse til et annet. Kritikken gikk ut på at de kostnader som ble belastet foretakene var for høye, og at alle pensjonsleverandørene benyttet ett og samme system med like betingelser for flytting. Det ble nedsatt et utvalg med representanter fra Finanstilsynet og forsikringsbransjen. Rapporten som ble avgitt 17. januar 1994, viser at spørsmålene vedrørende flytting av pensjonsordninger – på samme måte som i Sverige – ble drøftet under synsvinkelen "gjenkjøp". I NOU 2000: 9 Konkurranseflater i finansnæringen, er innholdet av denne rapporten sammenfattet slik (s. 135):

"Utvalgets rapport. "Rapport om genkøbsfradrag" ble avgitt 17. januar 1994. Rapporten gjaldt kun flytting som ikke hadde sammenheng med jobbskifte eller virksomhetsoverdragelse. Rapporten ble sendt på høring til ... . Etter dette har Finanstilsynet uttalt at "en er oppmærksom på at det er væsentligt, at forbrugerne får en rimelig og overskuelig information om betingelserne for og konsekvenserne av de givne valgmuligheder".

Det fremkommer også av rapporten at det er en utbredt misforståelse at det gebyret som skal betales ved opphevelse av en forsikring "i utide", bare skal dekke kostnadene ved selve transaksjonen. Gebyret skal også medgå til dekning av de kostnader som påløp allerede ved tegningen av forsikringen og som ennå ikke er betalt gjennom de premiebetalinger som har finnet sted. Videre skal gebyret også dekke noen av de risikoer som oppstår som følge av en tidlig opphevelse av kontrakten. Utvalget mener at gjenkjøpsfradraget i utgangspunktet må bestå av:

- fradrag for ubetalte nytegningskostnader,
- transaksjonskostnader,
- et kursvern og
- et risikovern.

Utvalget understreker at disse elementer kan fastsettes på forskjellige måter og stiller ingen bestemte krav til hvordan de enkelte elementer skal utformes, men at det skal tilstrebes at den enkelte forsikringstaker betaler for de kostnader som kan henføres til vedkommendes kontrakt. Utvalget presiserer viktigheten av at den gjenstående forsikringsbestand ikke skal dekke kostnader for de forsikringstakere som gjenkjøper sine forsikringer.

Med kursvern menes kursrisiko som følge av ugunstige kursforhold på aktiver som selskapet må selge for å kunne utbetale den garanterte gjenkjøpsverdi. Det må i denne forbindelse nevnes at i Danmark benyttes gjenkjøpsfradrag også ved kollektive ordninger.

Med risikovern menes det forhold at med mindre en forsikring overveiende består av livsbetingede ytelser (m.a.o. livrenter ifølge norsk terminologi), blir det i dag ikke krevet helseopplysninger ved gjenkjøp. Vurderinger av helsetilstanden hos de forsikringstakerne som foretar gjenkjøp bør derfor av forsiktighetsgrunner antas å være av spekulativ natur. Friske personer kan tenkes å gjenkjøpe en forsikring med henblikk på å etablere en ny forsikring, hvor det kreves nye helseopplysninger.

I den utstrekning en pensjonsordning domineres av livsbetingede ytelser, f. eks. ren alderspensjon, og den gjenkjøpes med kontant utbetaling, må det forventes at personer med svak helse (personer som antas å leve kortere enn gjennomsnittet) ønsker å gjenkjøpe forsikringene.

I slike gjenkjøpssituasjoner mister forsikringsbestanden den risikogevinst som var forutsatt i beregningsgrunnlaget og som i henhold til det alminnelige forsikringsprinsipp skulle anvendes til de som forblir i bestanden lenger enn gjennomsnittet."

2.2.3 Et par refleksjoner

Oversikten over svensk og dansk rett viser at det i markedet for kollektive pensjonsordninger ikke vil gjelde noen alminnelig flytterett med mindre dette følger av forsikringsavtalen selv. Det synes som om den danske og svenske forsikringsbransjen har lagt stor vekt på å videreføre den stabilitet i markedet som dette over tid vil gi, og at det fra bransjehold særlig er fremhevet ulike betenkeligheter ved lovfestet flytterett og den økning i markedskonkurranse som flytteretten vil kunne avstedkomme.

Et annet fellestrekk synes å være at debatten om flytting i begge land har vært nært knyttet opp til spørsmålene vedrørende gjenkjøp av både individuelle og kollektive livs- og pensjonskontrakter. Gjenkjøpsordningen slik den er utviklet i selskapspraksis, forutsetter imidlertid normalt at forsikringsforholdet avvikles, og at det gjøres et "gjenkjøpsfradrag" ved oppgjøret mellom pensjonsinstituttet og forsikringstakeren. I den danske flytte-utredningen "Rapport om genkøbsfradrag", fremgår det at gjenkjøpsoppgjøret vil bli basert på ulike og til dels vurderingsbaserte forhold, noe som i praksis nok kan føre til at det blir vanskelig å forutsi resultatet. Dette må antas **å** virke hemmende på markedskonkurransen, særlig i kollektivmarkedet, hvor gjenkjøpsfradraget også vil kunne få virkninger for de forsikrede arbeidstakeres rettigheter.

Den danske og den svenske utredningen skriver seg fra henholdsvis 1994 og 1998. I løpet av de forholdsvis få år som er gått, synes det i hvert fall hos oss å ha skjedd en viss holdningsendring når det gjelder hvilken vekt hensynet til ryddig markedskonkurranse bør tillegges ved utformingen av offentligrettslig regulering av næringsvirksomhet. Dette gjelder også i forhold til pensjons- og forsikringslovgivningen, jf. blant annet NOU 2001: 24 Ny livsforsikringslovgivning s. 17-19 og de oppdrag fra Finansdepartementet som er grunnlaget for *Banklovkommisjonens* behandling av de områder som inngår i Utredning nr. 10 (foran avsnitt 1.1).

2.3 Utviklingen i Norge

Prinsippet om flytterett i lov om forsikringsvirksomhet § 7-8 etter 1988 er senere lagt til grunn for utformingen av lovgivning og forskrifter på forsikrings- og pensjonsområdet.

Som forutsatt av Stortinget under behandlingen av lov om forsikringsvirksomhet (foran avsnitt 2.1), ble det i 1991 utferdiget en meget omfattende og detaljert forskrift med nærmere regler om gjennomføringen av flytting av de ulike typer av livs- og pensjonsforsikringskontrakter, se forskrift 27. november 1991 nr. 757 om rett til overføring av oppsamlede midler knyttet til kollektiv eller individuell livs- eller pensjonsforsikring (*flytteforskriften*). Forskriften, som senere er endret en rekke ganger, inneholder det regelverk som i praksis er bestemmende for flytteadgangen og for gjennomføringen av flyttingen i de ulike typetilfeller. De aller

fleste reglene adresserer de spørsmål som gjelder selve overføringen av midler knyttet til en forsikring fra en pensjonsinnretning til en annen.

Pensjonslovene vedtatt i 2000 viderefører denne linjen. Etter lov om foretakspensjon § 8-7 kan en foretakspensjonsordning overføres til en annen pensjonsinnretning etter reglene i forsikringsvirksomhetsloven § 7-8 med tilhørende forskrift. Videre viser bestemmelsen til lov om foretakspensjon § 5-8, noe som betyr at flytting ikke kan gjennomføres slik at medlemmers rett til opptjent pensjon eller premierserve knyttet til opptjent pensjon blir redusert. Heller ikke kan det benyttes et beregningsgrunnlag for pensjonsordningen i den nye pensjonsinnretningen som medfører at opptjent pensjon eller premiereserve blir redusert.

På tilsvarende måte fastsetter innskuddspensjonsloven § 8-5 at pensjonsordningens midler kan flyttes etter ellers gjeldende regler til annen institusjon som nevnt i § 2-2, det vil si bank, livsforsikringsselskap, pensjonskasse eller forvaltningsselskap for verdipapirfond. Flytteforskriften gjelder imidlertid ikke for bank eller forvaltningsselskap for verdipapirfond. I forskrift 22. desember 2000 nr. 1413 til innskuddspensjonsloven § 5-1 flg. er det derfor fastsatt særlige regler om flytting av pensjonsordninger med innskuddspensjon mellom banker, forvaltningsselskap for verdipapirfond og forsikringsselskap eller pensjonskasse. Forskriften bygger til dels på reglene i flytteforskriften.

Norsk tilslutning til og gjennomføring av EØS- avtalen har ikke medført endringer i regelverket om flytting. EUs direktiver på forsikringsområdet inneholder således ikke bestemmelser om flytting av forsikrings- og pensjonskontrakter, og det er få land innenfor EU som har slike bestemmelser i sin lovgivning. Forsikringskontrakter tegnet i Norge av utenlandske forsikringsselskaper er imidlertid i hovedsak undergitt de norske flyttereglene, jf. § 10 i forskrift 22. september 1995 nr. 827 om forsikringstjenesteytelser og etablering av filial av forsikringsselskaper med hovedsete i annen stat i EØS.

3 Forskriftsverket om flytting

3.1 Flytteforskriften 1991

Som nevnt ovenfor er det i forskrift 27. november 1991 nr. 757 om rett til overføring av oppsamlede midler knyttet til kollektiv eller individuell livsforsikring (*flytteforskriften*), gitt nærmere regler om betingelsene for rett til flytting og gjennomføringen av flytting av de ulike typer av livs- og pensjonsforsikring. Forskriftens kapittel 1 og 2 inneholder en del alminnelige bestemmelser, men for øvrig er de materielle reglene inndelt i 9 - til dels omfangsrike - kapitler. Redaksjonelt er det trukket et skille mellom reglene for de kollektive pensjonsordningene (kapittel 3 til 6) og reglene for hver av de øvrige typer av livs- og pensjonsforsikringer, som er presentert hver for seg i egne kapitler (kapittel 7 til 11). Ved utformingen av bestemmelsene i de enkelte kapitler er det likevel i atskillig utstrekning gjort bruk av henvisninger til bestemmelser i de øvrige kapitler som dermed gis tilsvarende anvendelse.

Flytteforskriftens bestemmelser vedrørende *kollektive pensjonsordninger* gjelder flytting mellom pensjonsinnretninger (herunder pensjonskasser), og omfatter både private og kommunale pensjonsordninger og individuelle pensjonsrettigheter som utspringer av kollektivordninger. Inndelingen er som følger:

- kap. 3. Overføring av midler knyttet til private pensjonsordninger,
- kap. 4. Overføring av midler i privat pensjonskasse,
- kap. 5. Overføring av midler knyttet til kommunale pensjonsordninger,
- kap. 6. Overføring av individuelle pensjonsrettigheter i privat pensjonsordning.

For øvrig inneholder flytteforskriften også regler for følgende typer av kontrakter:

- kap. 7. Kollektiv pensjonsforsikring for foreningsmedlemmer,
- kap. 8. Gruppelivsforsikring,
- kap. 9. Individuell renteforsikring,
- kap. 10. Kapitalforsikring,
- kap. 11. Kapitaliseringsprodukter.

Flytteforskriften adresserer først og fremst de spørsmål som knytter seg til selve overføringen av midler knyttet til livs- og pensjonsforsikringskontrakter mellom forsikringsinstitusjonene. Tilnærmingsmåten er således forsikringsrettslig, og forskriften inneholder få bestemmelser som direkte regulerer de kontraktsrettslige spørsmål som oppstår ved flyttingen av selve kontraktsforholdet, dvs. når den eksisterende kontrakt skal avvikles og ny kontrakt inngås med annet selskap. En del slike spørsmål behandles imidlertid indirekte fordi det i forskriften gjennomgående skilles mellom vilkårene for overføring av midler knyttet til forsikringskontrakten og selve gjennomføringen av overføringen. Videre er det i regi av Forsikringsforbundet (nå Finansnæringens Hovedorganisasjon) blitt det utarbeidet en del beregningsmeldinger til Kredittilsynet for bransjen som løser en del problemstillinger knyttet til flytteregelverket og som beskriver den nærmere praktiseringen av deler av regelverket.

Flytteforskriften ble utformet før moderniseringen av pensjonslovgivningen i perioden 2000-2002. En del av forskriftens bestemmelser fremtrer derfor som overflødige etter vedtagelsen av lovgivningen om foretakspensjon og innskuddspensjon. Dette åpner for en forenkling av regelverket. Det lovutkast om kommunale pensjonsordninger som fremlegges i utredningen her, muliggjør ytterligere forenklinger.

3.2 Flytting av kollektive pensjonsordninger

Slettet: ¶

3.2.1 Vilkår for flytting

Hovedregelen i flytteforskriften er at en kollektiv pensjonsordning bare kan flyttes til en annen pensjonsinnretning dersom det der opprettes en annen tilsvarende pensjonsordning, jf. forskriften §§ 3-1 og 5-1. Dette har betydning fordi en innenfor kollektivområdet må skille mellom pensjonsordninger med henholdsvis ytelsesbasert foretakspensjon, engangsbetalt foretakspensjon, innskuddspensjon og annen kollektiv livrente. I tillegg kommer skillet mellom private og kommunale ytelsesbaserte pensjonsordninger.

Bakgrunnen for hovedregelen er sammensatt. En forklaring er at de ulike typer av pensjonsordninger er forsikringsteknisk forskjellige og til dels også behandles skattemessig forskjellig. I tillegg kommer at flytting av en pensjonsordning også er en sak som angår arbeidstakerne og øvrige medlemmer av pensjonsordningen. Hovedregelen innebærer et krav om at arbeidstakernes og pensjonistenes opptjente pensjonsrettigheter blir reflektert i kontraktsforholdet i den nye pensjonsinnretningen, slik at pensjonsrettighetene er sikret der etter overføring av pensjonsordningens midler. Det er således et vilkår for flytting at verken opptjente pensjonsrettigheter eller tilhørende premiereserve blir redusert (forskriften § 3-2, jf. §§ 4-1 og 5-1).

Flyttingen av en pensjonsordning må som hovedregel gjelde hele pensjonsordningen, dvs. samtlige aktive medlemmer og pensjonister (forskriftens §§ 3-7, 4-1 og 5-1). Alders- og etterlattepensjonister kan i og for seg unntas (jf. lov om foretakspensjon § 8-7 annet ledd), men i praksis er det ikke vanlig å gjøre det. I forhold til foretak i konsernforhold som har felles pensjonsordning, har hvert foretak rett til å flytte sin del av den (jf. lov om foretakspensjon § 12-2 første ledd). Fratrådte arbeidstakere med fripolise eller pensjonskapitalbevis, samt fratrådte arbeidstakere med "oppsatte rettigheter" i kommunal pensjonsordning følger imidlertid ikke med ved flytting av den pensjonsordning rettighetene utspringer av.

Flytting av en pensjonsordning forutsetter som nevnt oppsigelse av den eksisterende pensjonsforsikringskontrakt og inngåelse av tilsvarende kontrakt med en annen pensjonsinnretning slik at pensjonsordningens midler kan bli overført dit (se foran avsnitt 1.2). Det fremgår av lov om forsikringsvirksomhet § 7-8 første ledd at oppsigelse skjer ved melding til selskapet. Verken denne bestemmelsen eller forskriften § 3-8 har klare regler om oppsigelsesfristens lengde som gir grunnlag for å fastslå det tidspunkt da det eksisterende kontraktsforhold opphører. Hovedregel i lov om forsikringsavtaler § 12-3 er at en kontrakt om livsforsikring kan avbrytes når som helst, men i forskriften § 3-8 er oppsigelsesfristen og fristen for overføringen av pensjonsordningens midler etter oppsigelse knyttet sammen. Det kan således ikke avtales lengre oppsigelsesfrist enn de oppgjørsfrister på to til åtte måneder som

bestemmelsen inneholder. For kollektive pensjonsforsikringer som er basert på at forsikringsforholdet må løpe gjennom hele året for å sikre finansieringen av de forsikrede ytelser, kan det likevel avtales at forsikringen først skal opphøre ved et årsskifte, uavhengig av når på året oppsigelse skjer. Dette er en særregel beregnet på kommunale pensjonsordninger, og KLPs Forsikringsvilkår for Fellesordningen pkt. 10 inneholder en slik oppsigelsesregel (foran Del I avsnitt 2.3.1), se vedlegg 4.2.

Utgangspunktet i forskriftens § 3-8, jf. § 5-3, er at pensjonsordningens midler skal være overført til den mottakende pensjonsinnretning innen to måneder etter at oppsigelsen ble mottatt. Oppgjørsfristen er imidlertid fire måneder hvis de midler som skal overføres ligger i intervallet 10 til 50 mill. kr, seks måneder i intervallet 50 til 200 mill. kr og åtte måneder dersom midlene overstiger 200 mill kr. Er pensjonsordningens midler mer enn 50 mill. kr, kan imidlertid oppgjørsfristen forlenges ved avtale med forsikringstakeren, og det samme gjelder hvis midlene forvaltes som egen investeringsportefølje med investeringsvalg. Dessuten kan avgivende og mottakende institusjon foreta midlertidig oppgjør og i så fall avtale frist for sluttoppgjøret. For flytting fra pensjonskasse, er det ikke fastsatt oppgjørsfrist.

Før et foretak treffer beslutning om flytting av sin pensjonsordning, må saken forelegges styringsgruppen til uttalelse, jf. lov om foretakspensjon § 2-4 og lov om innskuddspensjon §§ 2-6 og 8-5. Hovedtariffavtalen i kommunal sektor har regler om fremgangsmåten ved flytting av kommunale pensjonsordninger. I tillegg har flytteforskriften §§ 3-4 og 3-5 utførlige regler om informasjonsplikt overfor de forsikrede og om deres adgang til å uttale seg før gjennomføringen av flyttingen.

Statens Pensjonskasse omfattes ikke av lov om forsikringsvirksomhet, se lovens § 13-1. Flytteretten etter lovens § 7-8 med tilhørende forskrift, gjelder derfor ikke pensjonsordninger i Statens Pensjonskasse. Virksomheten i Statens Pensjonskasse er ikke fondsbasert, og ved flytting av en pensjonsordning ut av Statens Pensjonskasse vil det således ikke skje noen overføring av midler til den pensjonsinnretning hvor pensjonsordningen videreføres. Kredittilsynet har likevel antatt at lov- og forskriftsverket ikke er til hinder for at en pensjonsordning med midler og rettigheter kan overføres til Statens Pensjonskasse på de betingelser som er fastsatt i forsikringsvirksomhetsloven § 7-8 med tilhørende forskrift. I relasjon til flytteforskriften har Kredittilsynet i samråd med Finansdepartementet lagt til grunn at en pensjonsordning i Statens Pensjonskasse er å anse som en kommunal pensjonsordning. Det er derfor bare kommunale pensjonsordninger som kan flyttes til Statens Pensjonskasse.

3.2.2 Det nye forsikringsforholdet

Flytteforskriften har få bestemmelser som stiller særlige krav når det gjelder innholdet av kontrakten om etablering av pensjonsordningen i den pensjonsinnretning ordningen flyttes til, men hovedregelen er som nevnt at pensjonsordningen må være av tilsvarende type. Slike spørsmål må i tilfelle avgjøres etter ellers gjeldende lov- og forskriftsverk. De fleste bestemmelsene i flytteforskriften gjelder overføringen av midlene knyttet til pensjonsordningen og disponeringen av dem til sikring av rettighetene i den nye pensjonsordningen. Overføringen skal omfatte pensjonsordningens midler i sin helhet, dvs. premiereserve, tilleggsavsetninger, kursreserve, premie- eller innskuddsfond og pensjonsreguleringsfond, og pensjonsordningens andel av årets overskudd frem til flyttetidspunktet (forskriften §§

1-6, 1-7 og 3-10 til 3-13, jf. § 5-3). Ved beregningen av midlene tas det utgangspunkt i kontoutskriften for siste regnskapsår.

Det følger av forskriften § 3-2, jf. § 5-1, at den nye pensjonsordningen må utformes slik at de forsikredes opptjente pensjonsrettigheter og premiereserve ikke blir redusert. I samsvar med dette fastslår forskriften § 3-3 annet ledd at pensjonistene skal sikres ytelser som minst tilsvarer ytelsene i pensjonsordningen før flyttingen. I forskriften § 3-12, jf. § 5-3, er det gitt regler om hvordan de overførte midler skal disponeres for å fondssikre pensjonsrettighetene i den nye pensjonsordningen. Hovedregelen er at det ut fra premiereserven for opptjente rettigheter, beregnet etter beregningsgrunnlaget i den tidligere pensjonsordningen, skal beregnes hvilke pensjonsrettigheter midlene gir i den nye pensjonsordningen etter det beregningsgrunnlag som benyttes i den nye pensjonsinnretningen. Er overført premiereserve ikke tilstrekkelig til å sikre opptjente pensjonsrettighetene når det nye beregningsgrunnlaget legges til grunn, skal resten dekkes ved bruk av overførte tilleggsavsetninger, premie- eller innskuddsfond eller innebetaling fra forsikringstakeren i nevnte rekkefølge. Dette er nødvendig for at opptjente pensjonsrettigheter fortsatt skal være fullt ut fondssikret.

Tilleggsavsetninger som det ikke er nødvendig å benytte til å dekke differansen mellom overført premiereserve og full premiereserve etter beregningsgrunnlaget i den nye pensjonsinnretningen, skal tilføres forsikringstakers andel av tilleggsavsetningene der, jf. flytteforskriften § 3-12 femte ledd. Skjer flyttingen til en pensjonskasse**,** skal slike tilleggsavsetninger overføres til pensjonskassens premiereserve. Bakgrunnen er at pensjonskasser ikke hadde rett til å foreta tilleggsavsetninger da flytteforskriften ble fastsatt. Nå fastsetter imidlertid forskrift 19. februar 1993 nr. 117 om forsikringsvirksomhetslovens anvendelse på pensjonskasser og pensjonsfond § 16, at forskriftsbestemmelser om tilleggsavsetninger for livsforsikring også får anvendelse på pensjonskasser, og denne del av flytteforskriftens § 3-12 femte ledd har derfor mistet sin betydning.

Hvis derimot den overførte premiereserven er større enn den premiereserve som etter det nye beregningsgrunnlaget trengs for å sikre de opptjente pensjonsrettigheter i den nye pensjonsinnretningen, skal overskytende premiereserve benyttes til å oppregulere pensjonsbeløpene (forskriften § 3-12 tredje ledd). Bakgrunnen er at både forskriften § 3-2 og lov om foretakspensjon § 5-8 annet ledd anerkjenner de forsikredes rett til premiereserve knyttet til opptjente pensjonsrettigheter. Bestemmelsen i § 3-12 tredje ledd gjelder imidlertid ikke for kommunale pensjonsordninger fordi pensjonsrettighetene der er gjenstand for årlig oppregulering (foran Del I avsnitt 4.4). I private pensjonsordninger derimot, stenger § 3-12 tredje ledd for at overskytende premiereserve blir overført til forsikringstakerens premiefond eller for øvrig kommer foretaket til gode. I praksis synes det likevel å være åpnet for en ordning som innebærer at overskytende premiereserve blir benyttet til å dekke fremtidige premier, for eksempel slik at foretaket i tiden etter flyttingen betaler lavere eller ingen premie for disse medlemmene inntil premiereserven samsvarer med opptjente rettigheter i den nye pensjonsordningen. Det er vanskelig å se at en slik praksis er forenlig med lov om foretakspensjon § 5-8 og forskriften § 3-12.

Forskriften § 3-3 omhandler pensjonsplanen for pensjonsordningen i den nye pensjonsinnretningen. Etter flyttingen skal ytelsene fastsettes etter den nye pensjonsplanen, men slik at ytelsene ikke blir lavere enn det som følger av forskriften § 3-2. Pensjonsplanen må altså utformes slik at pensjonsrettigheter og premiereserve

opptjent ved tjenestetid frem til flyttetidspunktet ikke blir redusert. Bestemmelsene i §§ 3-2 og 3-3 er i praksis visstnok forstått slik at det ikke kan skje endringer i regelverket for pensjonsordningen samtidig med flyttingen, og at endringer i tilfelle må foretas enten i forkant eller etterkant av selve flyttingen. At regelverket for den nye pensjonsordningen må utformes slik at opptjente pensjonsrettigheter og løpende pensjoner ikke blir redusert, er imidlertid ikke til hinder for at pensjonsplanen for opptjening av pensjon i tiden etter flyttetidspunktet legger seg på et annet og lavere ytelsesnivå enn den tidligere pensjonsplanen. Det dreier seg i så fall om en endring av regelverket uavhengig av flyttingen av pensjonsordningen (foran avsnitt 1.3), og lov om foretakspensjon § 5-9 inneholder regler om hvordan en slik nedsettelse av pensjonsytelsene skal gjennomføres.

3.2.3 Flytting av kommunale pensjonsordninger

Flytteforskriften § 5-1 flg. inneholder særlige bestemmelser om flytting av kommunale pensjonsordninger. Bestemmelsen viser i meget stor utstrekning til reglene om flytting av private pensjonsordninger, og redegjørelsen foran i avsnittene 3.2.1 og 3.2.2 er i hovedsak dekkende også for kommunale pensjonsordninger. En del av bestemmelsene inneholder imidlertid regler av særlig betydning for flytteadgangen. Viktigst er her § 5-1 tredje ledd hvoretter en kommunal pensjonsordning bare kan overføres til annen kommunal pensjonsordning, en bestemmelse som har vist seg å hindre markedskonkurransen på dette området (foran Del I avsnitt 2.3.1 og kapittel 5). Denne bestemmelsen gjelder uavhengig av om pensjonsordningen er etablert i et livselskap eller i en pensjonskasse. Flyttingen gjelder i tilfelle bare selve pensjonsordningen, og en fratrådt arbeidstaker kan ikke kreve at opptjente rettigheter med tilhørende premiereserve blir overført samtidig, jf. § 5-1 fjerde ledd. Andre deler av flytteforskriften inneholder også enkelte bestemmelser av særlig betydning for kommunal pensjonsordninger.

For det første har § 3-8 annet ledd en bestemmelse som for ”kollektiv pensjonsforsikring som er basert på at forsikringsforholdet må løpe gjennom hele året for å sikre finansieringen av de forsikrede ytelser”, åpner for avtale om at forsikringen skal opphøre ved et årsskifte. I samsvar med dette fastsetter KLPs Forsikringsvilkår for Fellesordningen pkt. 10 at en kommunal pensjonsordning tilsluttet Fellesordningen kan si opp forsikringsavtalen ”med to måneders frist til opphør ved kalenderårets slutt”. Dette betyr at oppsigelsen må være meddelt KLP før 1. november i oppsigelsesåret, og at fristen for overføringen av midlene dermed – uavhengig av omfanget av pensjonsordningens midler – blir 31. desember i oppsigelsesåret. Denne ordningen er hevdet å begrense konkurransen i markedet for kommunale pensjonsordninger (foran Del I avsnitt 2.3).

For det annet innebærer flytteforskriftens § 3-5 tredje ledd at de reglene om fremgangsmåten ved flytting av kommunale pensjonsordninger som Hovedtariffavtalen for kommunal sektor inneholder, går foran paragrafens egne bestemmelser om de forsikredes adgang til å uttale seg før flyttingen gjennomføres. Disse reglene sto sentralt i Arbeidsrettens dom av 8. oktober 2002, omtalt foran Del I avsnitt 5.4.

3.2.4 Fripoliser og andre individuelle pensjonsrettigheter

Pensjonsrettigheter til fratrådte arbeidstakere utgått fra private kollektive pensjonsordninger (fripoliser og pensjonskapitalbevis), vil ikke være omfattet av flyttingen av pensjonsordningen med mindre den enkelte fripoliseinnehaver ønsker dette, jf. forskriften § 3-6. Fripolisene anses i denne sammenheng som individuelle forsikringsavtaler og således et forhold mellom den fratrådte arbeidstaker og forsikringsselskapet (lov om foretakspensjon § 4-9 og lov om innskuddspensjon § 6-2). De fleste pensjonskasser har til nå ikke forvaltet fripoliser selv, men hatt en utløsningsavtale med et livsforsikringsselskap som innebærer at premierserven for fratrådte medlemmer overføres til livselskapet. Forskriftens § 3-6 er derfor ikke gitt tilsvarende anvendelse ved flytting fra pensjonskasser, jf. forskriftens § 4-1. I de senere år synes det imidlertid å være flere private pensjonskasser som ønsker å beholde fripolisene i pensjonskassene i stedet for å ha en utløsningsavtale med et livselskap.

Fratrådt arbeidstaker med fripolise eller pensjonskapitalbevis kan også selv flytte sine pensjonsrettigheter med tilhørende premiereserve til en annen tilsvarende pensjonsordning (lov om forsikringsvirksomhet § 7-8 annet ledd og flytteforskriften § 6-1). Dette kan være aktuelt først og fremst hvis arbeidstakeren senere blir medlem av en annen pensjonsordning som har regler om medregning av tjenestetid (lov om foretakspensjon § 4-11 flg.). Lov om foretakspensjon § 4-9 femte ledd og lov om innskuddspensjon § 6-3 gir også for øvrig en fratrådt arbeidstaker rett til å flytte sin fripolise eller pensjonskapitalbevis til annen pensjonsinnretning. Dette åpner blant annet for sammenslåing av likeartede pensjonsrettigheter etter lov om foretakspensjon § 4-15 og lov om innskuddspensjon § 6-4.

I en kommunal pensjonsordning vil normalt ikke de oppsatte pensjonsrettighetene knyttet til fratrådte arbeidstakere anses som særskilte kontrakter på samme måte som fripoliser i private pensjonsordninger. I samsvar med dette fastsetter flytteforskriften § 5-1 fjerde ledd at fratrådte arbeidstakere ikke kan *kreve* overføring av midlene til ny pensjonsordning. Praksis har videre vært at ved flytting av den kommunale pensjonsordning til en annen pensjonsinnretning, har oppsatte rettigheter blitt værende igjen i den tidligere pensjonsinnretningen fram til pensjonen kommer til utbetaling. Unntak gjøres ved avvikling av kommunal pensjonskasse. Denne praksisen har medført at forsikringstakeren har vært pliktig til å betale reguleringspremie for G-regulering av de oppsatte rettigheter til tidligere pensjonsinnretning så lenge det ikke har vært grunnlag for tvungen medregning i pensjonsordning som arbeidstakeren senere blir medlem av, se foran Del I avsnittene 4.5 og 7.10.

3.2.5 Kostnader ved flytting

Flytteforskriften § 1-5 fastsetter at en pensjonsinnretning kan beregne et rimelig gebyr til dekning av utgifter ved overføringen av pensjonsordningens midler til en annen pensjonsinnretning. Gebyret skal fastsettes under hensyn til omkostninger som skal være dekket gjennom de omkostningselementer det tidligere er tatt hensyn til ved beregning av premien for pensjonsordningen, og gebyret kan ikke settes høyere enn 5 000 kroner ved flytting av en kollektiv forsikringskontrakt. Utover dette kan ikke avgivende pensjonsinnretning kreve dekning av kostnader knyttet til overføring av en forsikring.

Den nye pensjonsinnretningen vil normalt kreve dekket kostnader knyttet til kontraktsinngåelsen og etableringen av pensjonsordningen. Flytteforskriften har ikke bestemmelser om dette.

Flytteforskriftens bestemmelser om gebyr må ses i sammenheng med bestemmelsene i § 3 i forskrift 21. november 1989 nr. 1167 om fordeling av kostnader, tap, inntekter, fond mv. mellom forsikringsselskaper i konsernforhold og mellom bransjer og kontrakter i et forsikringsselskap (kostnadsforskriften). Kostnadsforskriften § 3 fastsetter blant annet at kostnader som påløper ved inngåelse av livsforsikringskontrakt (kontraktsslutningskostnader), ikke skal medregnes i kostnadselementet ved fastsettelse av premietariff (beregningsgrunnlaget). Kontraktslutningskostnader skal belastes og betales av forsikringstakeren særskilt, senest ved første premiebetaling. Kostnadsforskriften § 3 fastsetter videre at ved opphør av livsforsikringskontrakter som følge av flytting eller gjenkjøp, kan selskapet bare gjøre fradrag for de kostnader som forsikringstakeren er belastet med frem til og med det året kontrakten opphører, og som da ikke er betalt (gjenkjøpsfradrag).

Flytteforskriftens bestemmelser om flyttegebyr og kostnadsforskriftens § 3 har til formål å hindre at forsikringsselskaper fastsetter gebyr eller periodiserer innbetaling av kostnader knyttet til forsikringstegningen slik at disse kostnadene hindrer flyttinger til en annen pensjonsinnretning. Bruk av gebyr og periodisering av kontraktsslutningskostnader kunne ellers hemme konkurransen om eksisterende livs- og pensjonsforsikringsordninger i markedet.

3.2.6 Dispensasjon

Flytteforskriften § 1-3 inneholder en hjemmel for Kredittilsynet til i særlige tilfelle å gjøre unntak fra bestemmelsene i forskriften. Dette kan imidlertid bare skje når dette er "uten prinsipiell betydning og for øvrig er ubetydelig".

I medhold av flytteforskriftens § 1-3 har Kredittilsynet gitt dispensasjoner til overføring av rettigheter med tilknyttede midler opptjent i privat kollektiv pensjonsordning fra et livsforsikringsselskap til Statens Pensjonskasse. Det har imidlertid vært fastsatt relativt snevre vilkår for en slik overføring. Det har vært forutsatt at hvert enkelt medlem av pensjonsordningen har samtykket til overføring av rettighetene og midlene til Statens Pensjonskasse. Det har videre vært et vilkår at intensjonen bak flytteforskriften § 3-2 om at overføringen ikke må medføre reduksjon i de forsikredes opptjente ytelser har vært oppfylt.

Kredittilsynet har forutsatt at forsikringsselskapet har samtykket til en overføring av pensjonsordningen med tilhørende midler til Statens Pensjonskasse, og har derfor ikke tatt stilling til om et livsforsikringsselskap også har plikt til å overføre midler til Statens Pensjonskasse i tilfelle hvor forsikringstakeren gis dispensasjon i henhold til flytteforskriftens § 1-3. Med virkning fra 1. mai 2000 ble knekkpunktet i lov om Statens Pensjonskasse for ytelser mellom 6 og 8 G opphevet. Dette skjedde med tilbakevirkende kraft for arbeidstakere som var i stilling på virkningstidspunktet. En del statlige foretak med pensjonsordning i Statens Pensjonskasse, hadde fram til dette hatt supplerende pensjonsordning som kompenserte helt eller delvis for dette knekkpunktet. Det reiste seg derfor spørsmål om overføring av midler fra de supplerende pensjonsordningene til Statens Pensjonskasse, men spørsmålet ble ikke løst fordi det ikke var mulig å få samtlige berørte medlemmer til å gi samtykke til

dette. Spørsmålet om det skal gis dispensasjon uten krav om samtykke fra hvert enkelt medlem er for tiden til behandling i Finansdepartementet.

Kredittilsynet har videre i enkelte tilfelle gitt dispensasjon i henhold til flytteforskriften § 1-3 for overføring av midler fra privat pensjonsordning til kommunal pensjonsordning.

3.2.7 Flytting av pensjonsordning med innskuddspensjon

Flytteforskriftens bestemmelser om flytting av private pensjonsordninger (§ 3-1 flg.) gjelder også pensjonsordninger med innskuddspensjon etablert i livsforsikringsselskap eller pensjonskasse. Dette fremgår blant annet av § 3-1 annet ledd. Pensjonsordning med innskuddspensjon, men uten forsikringselement, kan imidlertid være etablert i bank og forvaltningsforetak for verdipapirfond. Disse forhold er bakgrunnen for at forskrift 22. desember 2000 nr. 1413 til lov om innskuddspensjon § 5-1 flg. innholder en god del regler om flytting av pensjonsordninger med innskuddspensjon og pensjonskapitalbevis til fratrådte arbeidstakere utferdiget under slike pensjonsordninger.

Bestemmelsene om anvendelsesområdet for reglene i forskrift 22. desember 2000 er forholdsvis kompliserte. Det må her skilles mellom følgende tilfeller:

- flytting av pensjonsordninger med innskuddspensjon, eller pensjonskapitalbevis utferdiget under ordningen, *mellom livsforsikringsselskaper og pensjonskasser*. Her gjelder flytteforskriftens bestemmelser (§ 5-1 annet ledd første punktum)
- flytting av pensjonsordningen, eller pensjonskapitalbevis, *fra bank eller forvaltningsforetak for verdipapirfond*. Her gjelder bestemmelsene i forskrift 22. desember 2000 § 5-2 flg., se § 5-1 første ledd. Bestemmelsen omfatter etter ordlyden flytting til så vel bank og forvaltningsselskap som flytting til livsforsikringsselskap eller pensjonskasse, men er eller blir det ikke knyttet tilstrekkelig forsikringselement til pensjonsordningen**,** vil den ikke kunne flyttes til livsforsikringsselskap.
- flytting av pensjonsordningen, eller pensjonskapitalbevis, *fra livsforsikringsselskap eller pensjonskasse og til bank eller forvaltningsselskap for verdipapirfond* (§ 5-1 annet ledd annet punktum). Her gjelder flytteforskriftens bestemmelser om beregningen av de midler som skal overføres ved flyttingen, men det er uklart om bestemmelsene i forskrift 22. desember 2000 nr. 1413 også kommer til anvendelse. Det må for øvrig tas hensyn til pensjonsordning som fortsatt skal ha forsikringselement, ikke kan flyttes til bank eller forvaltningsforetak for verdipapirfond.

Regelverket i forskrift 22. desember 2000 nr. 1413 bygger i hovedsak på samme prinsipper som flytteforskriften. Pensjonsordning med innskuddspensjon kan således bare flyttes og etableres som innskuddspensjonsordning i annen pensjonsinnretning (§ 5-4), med mindre annet følger av reglene om omdanning av pensjonsordninger i lov om innskuddspensjon § 14-1. Flyttingen må heller ikke medføre reduksjon av den pensjonskapital arbeidstakerne har opptjent på flyttetidspunktet (§ 5-5), og arbeidstakerne skal gis informasjon og anledning til å uttale seg før flyttingen gjennomføres (§§ 5-6 og 5-7). Reglene om oppgjørsfrister og flyttegebyr er også i det store og hele de samme (§§ 5-9 og 5-3).

3.3 Flytting av andre typer av livsforsikring

3.3.1 Kollektive livsforsikringer

Flytteforskriften kapittel 7 fastsetter særlige regler for kollektiv pensjonsforsikring for foreningsmedlemmer (foreningsforsikring). Foreningsforsikring er beregnet på medlemmer av en landsomfattende eller lokal forening hvis formål er å ivareta medlemmers interesse som yrkesutøvere. Forsikringsavtalen vil inngås mellom foreningen og forsikringsselskapet. Det kan imidlertid avtales at det enkelte medlem innbetaler premien direkte til selskapet. Forsikringen kan omfatte alderspensjon, uførepensjon, premiefritak og etterlatteytelser. I motsetning til kollektiv pensjonsforsikring som tegnes av en arbeidsgiver, vil det ved foreningsforsikring kreves helseerklæring ved innmelding uansett forsikringens størrelse.

Flytteforskriften fastsetter at flytting av midler knyttet til en foreningsforsikring bare kan skje til en tilsvarende forsikring eller en individuell pensjonsforsikringsavtale (IPA), se nedenfor avsnitt 3.3.2. Flytting kan enten skje på initiativ fra forsikringstakeren (foreningen) eller den enkelte forsikrede (foreningsmedlemmet). Medlemmet kan motsette seg en flytting dersom flyttingen skjer på initiativ fra foreningen. I så tilfelle anses forsikringen som en individuell avtale for det enkelte medlem etter at flytting av foreningsforsikringen for øvrig er skjedd. Pensjonsforsikringer av denne type har en begrenset utbredelse og det skjer få nyetableringer hvert år.

Flytteforskriften kapittel 8 inneholder videre særlige flytteregler for gruppelivsforsikringer. En gruppelivsforsikring har en del særtrekk som gjør at den til dels i betydelig grad skiller seg fra de andre kollektive pensjonsordningene som er nevnt ovenfor. Gruppelivsforsikring er en kapitalforsikring som er tegnet på en gruppe av mennesker. Det vanligste er at den er tegnet av en arbeidsgiver på vegne av sine ansatte, men også for eksempel foreninger kan tegne gruppelivsforsikringer på vegne av foreningens medlemmer. I tillegg til dødsrisiko, omfatter gruppelivsforsikringen også ofte uførekapital og etterlatteytelser. Det spesielle ved en gruppelivsforsikring er at det er en ettårig risikoforsikring uten oppsparing av midler i vanlig forstand. Ordningens midler vil stort sett utgjøre innbetalt premie som ennå ikke er medgått til dekning av påløpt risiko. Ved en flytting vil derfor midlene som skal overføres**,** normalt være avhengig av hvor lang tid det er gått siden hovedforfall og premieinnbetaling.

Fra livsforsikringsbransjen er det opplyst at flytting av gruppelivsforsikring utenom hovedforfall er svært sjeldent. Enkelte selskaper har opplyst at flytting eller oppsigelse utenom hovedforfall bare aksepteres i spesielle tilfeller, for eksempel dersom det skjer organisatoriske endringer i foretaket ved en fusjon, sammenslåing eller lignende. Partene har således avtalt en innskrenkning av flytteretten i forsikringsvirksomhetsloven § 7-8. Verken forsikringsvirksomhetsloven § 7-8 eller flytteforskriften gir partene adgang til å avtale innskrenkninger i flytteretten ut over de tilfeller hvor dette er uttrykkelig fastsatt i flytteforskriften. Det er derfor tvilsomt om den praksis som har vært ført ved gruppelivsforsikringer er i overensstemmelse med gjeldende rett.

3.3.2 Individuelle livsforsikringer

Kapittel 9 og 10 i flytteforskriften gjelder individuelle livsforsikringer. Bestemmelsene skiller mellom individuelle renteforsikringer (kapittel 9) og kapitalforsikringer (kapittel 10).

Når det gjelder individuelle renteforsikringer, omfatter dette i dag individuelle pensjonsavtaler (IPA) og livrente. Både IPA og livrente er skattefavoriserte ordninger.

For livrente er det gitt bestemmelser i forskrift 19. november 1999 nr. 1158 til utfylling og gjennomføring mv. av skatteloven av 26. mars 1999 nr. 14 (skatteforskriften) § 5-41. Forskriften begrenser partenes avtalefrihet med hensyn til blant annet ytelsenes karakter, pensjonsalder og utbetalingstidspunkt. Ved en livrenteforsikring utbetaler forsikringsselskapet terminbeløp så lenge en person lever eller til personen når en bestemt alder. Det kan skilles mellom ”livrente med tilbakebetaling” og ”livrente uten tilbakebetaling”. Ved *livrente med tilbakebetaling* vil etterlatte ved forsikringstakerens død få tilbakebetalt innbetalt beløp uten rente med fradrag for beløp som eventuelt allerede er utbetalt forsikringstaker. Ved livrente med tilbakebetaling har også forsikringstaker en gjenkjøpsrett. Ved *livrente uten tilbakebetaling* vil ikke etterlatte ha noe krav på å få tilbakebetalt innbetalt beløp som ikke kom til utbetaling før forsikringstakerens død. Forsikringstakeren vil heller ikke ha noen gjenkjøpsrett. I tillegg kan en livrente være etablert som ”livrente med garanti” der forsikringstakers dødsfall vil utløse en straks begynnende utbetaling over fem eller ti år uavhengig av hvor mye av innbetalt løp som er utbetalt til forsikringstaker på dødsfallstidspunktet. En livrente kan videre etableres med tilleggsytelser i form av ulike risikodekninger. En livrente kan etableres med eller uten investeringsvalg.

Den skattemessige behandlingen av en livrente innebærer at innbetalt beløp ikke er fradragsberettiget. Ved utbetaling betales det kun skatt av avkastningen. Oppsparte midler er fritatt fra formuesbeskatning.

IPA er regulert i skatteforskriften § 6-47. En IPA kan tegnes med eller uten investeringsvalg. Den kan videre tegnes som et rent spareprodukt eller ha tilknyttede risikodekninger. For at et livselskap skal kunne tegne IPA som et rent spareprodukt i dag**,** må selskapet garantere en grunnlagsrente på tre prosent. IPA kan for øvrig tegnes i bank eller forvaltningsselskap for verdipapirfond. Ved en IPA utbetales det terminvise ytelser fra 64 år eller en annen avtalt pensjonsalder, fordelt over minimum 10 år. Skattemessig gis innbetalinger til en IPA fradragsrett innenfor et oppad begrenset beløp. Avkastningen er skattefri i oppsparingsperioden og det betales ikke formuesskatt for oppsparte midler. Utbetalingene skattelegges som pensjonsinntekt.

Når det gjelder retten til tilbakebetaling til etterlatte ved forsikringstakers død, må det skilles mellom *individuelle pensjonsforsikringsavtale* der de etterlatte ikke vil få noen tilbakebetaling**,** og *individuell pensjonsspareavtale* der de etterlatte vil få tilbakebetaling. En individuell pensjonsforsikringsavtale tegnes derfor som regel med enten en uføredekning/premiefritak eller dekninger som sikrer etterlatte.

Flytteforskriften kapittel 9 fastsetter at flytting av individuell renteforsikring kan skje til tilsvarende pensjonsordning. For individuelle pensjonsspareavtaler inngått med bank eller forvaltningsselskap for verdipapirfond, fremgår flytteretten av skatteforskriften § 6-47-25.

Foruten at overføring skal skje til en tilsvarende pensjonsavtale, kreves det samtykke fra en eventuell ugjenkallelig begunstiget, jf. flytteforskriften § 9-3. I IPA-bestemmelsene i skatteforskriften § 6-47 er det fastsatt at det kan oppnevnes begunstiget i form av etterlatteytelser. De begunstigede kan være ektefelle, registrert

partner eller samboer eller etterlatt livsarving. Ved pensjonsforsikringsavtaler kan begunstigelse også skje i form av barnepensjon til barn, stebarn eller fosterbarn fram til de fyller 21 år. Navnet på de begunstigede skal tas inn i pensjonsavtalen, men navnene vil i utgangspunktet kunne endres i ettertid, med mindre forsikringstaker har forpliktet seg til å ikke endre begunstigelsen (såkalt endelig begunstigelse). For livrente er det ikke i skatteforskriften fastsatt særskilte bestemmelser om begunstigelse.

Forsikringsavtaleloven § 15-5 fastsetter at oppnevnelse av begunstiget i utgangspunktet ikke medfører innskrenkninger i forsikringstakers råderett over forsikringen. Er begunstigelsen endelig, vil forsikringstaker ikke ha rett til å disponere over forsikringen til skade for den begunstigede. I "Forsikringsavtaleloven med kommentarer" av Claus Brynildsen, Børre Lid og Truls Nygård (2001) s. 407 uttales det at:

> "Velger forsikringstaker å ta ut gjenkjøpsverdien av forsikringen (§ 12-5), skal dette alltid anses som en disposisjon til skade for den begunstigede jf. NOU 1983: 56 s. 126. Sier forsikringstaker opp forsikringen i forsikringstiden (§ 12-3) vil dette innebære at den endelige begunstigedes rettighet faller bort, eller reduseres til gjenkjøpsverdien. Ifølge NOU 1983: 56 s. 126 skal dette ikke betraktes som en disposisjon "til skade" og dermed gyldig etter § 15-5 annet ledd.
>
> Med mindre forsikringstaker overfor den begunstigede har forpliktet seg til å holde forsikringen i kraft, kan altså forsikringstaker uten hinder av § 15-5 annet ledd velge å opphøre med premiebetalingen. Man må merke seg at de endelige begunstigede ikke har et lovmessig krav på å bli varslet om opphøret."

På bakgrunn av at forsikringstaker kan si opp forsikringen uten at dette anses å være til skade for den endelige begunstigede, legger *Banklovkommisjonen* til grunn at forsikringsavtaleloven § 15-5 annet ledd ikke er til hinder for at forsikringstakeren flytter forsikringen til en annen pensjonsinnretning. Forutsetningen er at det ikke skjer andre endringer i forsikringen som kan anses å være til skade for den begunstigede.

Når det gjelder oppgjørsfrister, gjelder de samme bestemmelsene som for kollektive pensjonsordninger, se ovenfor avsnitt 3.2.1. Dette innebærer at oppgjørsfristen for en individuell renteforsikring vil være 2 måneder fra oppsigelse ble mottatt. Ved beregning av de midler som skal overføres skal det tas utgangspunkt i kontoutskriften for siste regnskapsår. I flytteforskriften § 9-4, jf. § 9-8 siste ledd, er det imidlertid gitt en bestemmelse som gir avgivende forsikringsselskap rett til å kreve et seleksjonsfradrag. Dette innebærer at avgivende selskap kan beregne et fradrag i premiereserven når premiereserven ikke står i forhold til risikoen som bortfaller og overføringen derfor vil påføre selskapet tap. Det skjer således en sammenligning mellom den risiko og premiereserve som er tilknyttet avtalen og den risiko som er knyttet til den gruppe av forsikringsavtaler som blir igjen i foretaket med tilhørende premiereserve. Dersom premiereserven tilknyttet forsikringen er større enn den risiko som bortfaller i den avgivende pensjonsinnretning som følge av flyttingen, vil det kunne beregnes et fradrag i premiereserven.

For en individuell forsikringsavtale vil midlene som skal overføres til mottakende pensjonsinnretning utgjøre premiereserve beregnet etter avgivende selskaps beregningsgrunnlag, kontraktens andel av tilleggsavsetningene, kursreserve, premiefond og andel av årets overskudd fram til flyttetidspunktet. Hvis premiereserven ikke er tilstrekkelig til å dekke nødvendig reserve etter mottakende

selskaps beregningsgrunnlag, anvendes først andelen av overførte tilleggsavsetninger og deretter eventuelt overførte overskuddsmidler til oppbygging av premiereserven, jf. flytteforskriften § 9-8. Dersom premiereserven er større enn det som trengs for å dekke nødvendig reserve i mottakende selskap, skal det skje en økning av pensjonsbeløpene. Videre skal tilleggsavsetninger som ikke er nødvendig for å dekke reserve i mottakende selskap, tilføres forsikringstakers andel av selskapets tilleggsavsetninger. Andel av overskudd skal i henhold til retningslinjer gitt av Kredittilsynet enten brukes til kjøp av tilleggsdekninger, reduksjon av fremtidige premier eller tilføres forsikringens konto dersom det dreier seg om et kontobasert produkt, jf. Kredittilsynets rundskriv nr. 32/94.

Flytteforskriften presiserer i § 9-9 første ledd at den overførte premiereserve skal anvendes til sikring av ytelser av samme art og ha samme innbyrdes forhold som i den tidligere forsikring. Videre skal pensjonsalderen og utbetalingstiden for forsikringen være den samme. Flytteforskriftens bestemmelser om individuell renteforsikring inneholder videre regler om mottagende selskaps plikt til å påse at det nye og tidligere forsikringsforhold tilfredsstiller skattelovgivningens krav til individuelle pensjonsavtaler, jf. § 9-5.

En *individuell kapitalforsikring* kan utbetales på et fastsatt framtidig tidspunkt eller ved tidligere død eller uførhet. En kapitalforsikring vil normalt bestå av en risikodel, en omkostningsdel og en sparedel. Forsikringen kan utbetales som et engangsbeløp eller i terminer. Det vanlige er at sparedekninger og risikodekninger utbetales som engangsbeløp. Det foreligger ingen regler for ytelser eller aldersgrenser for individuell kapitalforsikring på samme måte som ovennevnte typer av individuelle renteforsikringer. Produktet er således ikke skattemotivert på samme måte som en livrentedekning eller en individuell pensjonsavtale. Dette innebærer at forsikringstaker ikke kan kreve fradrag for innbetalt premie, og den årlige avkastningen på sparedelen av en kapitalforsikring er skattepliktig som alminnelig inntekt. Kapitalforsikringer formuesbeskattes videre hos forsikringstakeren.

Flytteforskriften kapittel 10 henviser stort sett til reglene som er gitt for henholdsvis flytting av kollektive pensjonsforsikringer og individuelle renteforsikringer. Det er imidlertid gitt en særlig regel om at panthaver skal underrettes ved flytting dersom forsikringen er pantsatt.

4 Rammer for utredningen

Formatert: Overskrift 1

Formatert: Overskrift 2;Overskrift 2 Tegn Tegn

4.1 Alminnelig flytterett

Lov- og forskriftsverket om flytting av kontrakter om livs- og pensjonsforsikring er av vesentlig betydning for konkurranseforholdene i pensjonsmarkedet (foran avsnitt 2.1). Regelverket er basert på prinsippet om alminnelig flytterett, dvs. adgang til å flytte forsikrings- og pensjonskontrakter fra en pensjonsinnretning ved å inngå *tilsvarende* kontrakt med en annen pensjonsinnretning. Ulikheter mellom de forskjellige forsikrings- og pensjonsprodukter vil imidlertid – i den utstrekning de ikke kan fjernes ved omdanning eller lignende – praktisk sett medføre visse begrensninger i flytteretten. Det samme vil de regler som avgrenser virksomhetsområdet for de ulike typer av pensjonsinnretninger. Slike forhold vil selvsagt innvirke på konkurranseforholdene på forsikrings- og pensjonsmarkedet. Dette reiser spørsmål som må vurderes ut fra andre utgangspunkter enn de som vil være relevante i forhold til det gjeldende regelverk om flytting.

Banklovkommisjonen viser til at prinsippet om alminnelig flytterett som i 1988 kom til uttrykk i lov om forsikringsvirksomhet § 7-8, i årene deretter har ligget til grunn for utviklingen av lov- og forskriftsverket på forsikrings- og pensjonsområdet (foran avsnitt 2.3). *Banklovkommisjonen* legger derfor til grunn at det ut fra utviklingen i lovgivningen i de siste 10-15 år ikke foreligger noe grunnlag for fornyet vurdering av det prinsipielle spørsmål om alminnelig flytterett når det gjelder forsikrings- og pensjonskontrakter. Dette prinsippet antas nå å være allment akseptert, også fordi lovregulert flytterett er en forutsetning for åpen og ryddig konkurranse i forsikrings- og pensjonsmarkedet og for et vel fungerende marked. *Banklovkommisjonen* viser i denne sammenheng til redegjørelsen foran Del I kapittel 2. Det fremgår der at både de særlige regler om flytting av kommunal pensjonsordninger og andre deler av gjeldende regelverk er satt under debatt nettopp fordi reglene antas å legge hindringer i veien for flytting av kommunale pensjonsordninger og dermed for ryddig konkurranse om pensjonsordninger i kommunal sektor.

Banklovkommisjonen er på denne bakgrunn kommet til at den sentrale oppgave ved gjennomgangen av gjeldende lov- og forskriftsverk vil omfatte de spørsmål som selve flyttingen av kollektive pensjonsordninger og særlige pensjonsrettigheter som utspringer av slike ordninger, vil reise. Markedet for kollektive pensjonsordninger utgjør den klart største del av markedet for langsiktig sparing, og konkurranseforholdene i dette markedssegment er i senere år viet betydelig oppmerksomhet. Det er i denne forbindelse reist ulike spørsmål om gjeldende lov- og forskriftsverk i tilstrekkelig grad ivaretar behovet for åpen markedsadgang og ryddig konkurranse på dette området.

I denne sammenheng er det vist til at gjeldende forskriftsverk om flytting inneholder bestemmelser som på flere måter stiller kontrakter om kommunale pensjonsordninger i en viss særstilling. Banklovkommisjonen er anmodet om å vurdere disse blant annet ut fra hensynet til konkurranseforholdene i markedet (foran avsnitt 1.1). *Banklovkommisjonen* er kommet til at de spørsmål som ut fra hensynet til

markedskonkurranse gjelder kommunale pensjonsordninger generelt, og de spørsmål som knytter seg til selve flytting av kommunale pensjonsordninger, bør ses i sammenheng og således utredes og undergis vurdering innenfor samme utredning.

Banklovkommisjonen har - ved vurderingen av behovet for og utformingen av, nye lovregler om flytting - lagt til grunn at et nytt regelverk på flytteområdet bør utformes med henblikk på at reglene skal gjelde generelt både for private og for kommunale pensjonsordninger. På samme måte som på andre områder av forsikringslovgivningen, bør også målsettingen være at innholdet av reglene for de to typer av pensjonsordninger så vidt mulig er det samme. Dette vil bidra til å bygge ned det tradisjonelle skillet mellom det private og det kommunale segment av markedet for kollektive pensjonsordninger.

Formatert: Overskrift 2;Overskrift 2 Tegn Tegn

4.2 Lovfesting av nytt regelverk om flytting

Det er i ulike sammenheng pekt på at gjeldende regelverk i hovedsak er fastsatt i forskrifter, og at det dessuten fremtrer som meget komplisert og uoversiktlig. Bakgrunnen for at forskriftsformen i sin tid ble benyttet, fremgår foran avsnitt 2.1. Regelverket er senere endret en rekke ganger uten at dette har ført til noen samlet gjennomarbeiding. I sin nåværende form bærer derfor regelverket preg av å ha blitt til over tid, og det fremtrer som til dels uklart og vanskelig tilgjengelig og derfor lite brukervennlig. Også dette skaper usikkerhet og andre problemer for pensjonsinnretningene, forsikringstakerne og de forsikrede, og kan dermed innvirke på konkurranseforholdene.

Ut fra dette mener *Banklovkommisjonen* at det nå er behov for en samlet gjennomgang og vurdering av regelverket om flytting med henblikk på avklaring av hovedlinjene i et helt nytt, lovfastsatt regelverk på området. Ved utformingen av ny lovgivning på flytteområdet bør det legges vesentlig vekt på forenkling og opprydding i regelverket, samtidig som en ivaretar behovet for modernisering av regelverket i lys av utviklingen på forsikrings- og pensjonsområdet. Ved utformingen av lovutkastet er det således også lagt vekt på at ny lovgivning på dette området bør legge forholdene til rette for ryddig markedskonkurranse. En viktig side av dette er at regelverket i seg selv ikke bør gi selvstendig motiv for bruk av flytteretten.

Det lovutkast *Banklovkommisjonen* her legger frem, er utarbeidet i samsvar med den generelle retningslinje at hovedtrekkene i de sentrale deler av lovgivningen på finansområdet bør lovfestes og at forskriftsformen først og fremst benyttes i forhold til utfyllende detaljregler. Denne tilnærmingsmåten vil nødvendigvis føre til at utkastet til lovregler om flytting vil bli av et visst omfang, blant annet fordi loven selv bør innholde utførlige regler om flytting av de praktisk viktige typer av forsikrings- og pensjonsprodukter. *Banklovkommisjonen* er klar over at det fortsatt til en viss grad kan vise seg å være behov for utfyllende detaljregler om enkelte forhold av forsikringsteknisk og annen karakter. Utviklingen på forsikrings- og pensjonsområdet kan også medføre nye regelbehov innenfor det regelverk lovgivningen inneholder. Lovutkastet inneholder derfor en forskriftshjemmel som vil gjøre det mulig å imøtekomme slike regelbehov. *Banklovkommisjonen* mener imidlertid ikke med dette å gi uttrykk for at det nødvendigvis vil foreligge behov utfyllende regler, generelt eller på enkeltområder. Lovutkastet er utformet slik at lovreglene i seg selv burde kunne gi svar på de aller fleste spørsmål som antas å oppstå i praksis.

Ved en sammenligning av lovutkastet med regelverket i flytteforskriften vil det fremgå at en rekke av bestemmelsene i gjeldende forskriftsverk forutsettes utelatt som overflødige. Det er flere årsaker til dette. En del av reglene har mistet sin aktualitet. Ved utformingen av flytteforskriften ble det nok i sin tid lagt for stor vekt på at regelverket i alle deler skulle gi et samlet og fullstendig bilde av flytteadgangen og gjennomføringen av flyttingen. En del av reglene omhandler derfor forhold som har sammenheng med andre deler av lov- og forskriftsverket på forsikringsområdet, og som derfor ikke adresserer spørsmål som direkte gjelder flyttingen av en livsforsikring. Både av disse og andre grunner, vil det ved en redaksjonell gjennomarbeidning av regelverket være mulig å oppnå betydelig forenkling.

Formatert: Overskrift 2;Overskrift 2 Tegn Tegn

4.3 For hvilke forsikrings- og pensjonskontrakter trengs det lovregler om flytting?

Flytteforskriften er i sin tid utformet med henblikk på at den for hver av de ulike typer av forsikringsprodukter skulle gi et fullstendig regelsett om flytting. Dette førte til at flytteforskriften ble meget omfangsrik, og til at den dekket i detalj en del forsikringsprodukter som praktisk sett nå har liten betydning i flyttesammenheng. *Banklovkommisjonens* tilnærmingsmåte er at en ved utformingen av et nytt lovfastsatt regelverk om flytting bør kunne se bort fra kontraktstyper som ikke lenger er av nevneverdig praktisk betydning eller som i flyttesammenheng spiller liten rolle. *Banklovkommisjonen* er derfor kommet til at reglene om flytting av slike kontrakter – dersom det skulle vise seg behov for nærmere regler – i tilfelle bør kunne gis senere ved enkeltvedtak eller forskrift. I denne gruppen inngår blant annet kollektiv pensjonsforsikring for foreningsmedlemmer, gruppelivsforsikring og individuell kapitalforsikring. Dette tilsier at bestemmelsene om selve virkeområdet i lovutkastet likevel utformes generelt slik at den forskriftshjemmel som foreslås i lovutkastet får tilsvarende vid rekkevidde.

En slik tilnærmingsmåte gjør det mulig å konsentrere lovutkastet for øvrig om en regulering av flytteretten og gjennomføringen av flytting ved de praktisk viktige typer av livforsikrings- og pensjonskontrakter. Redaksjonelt er lovutkastet utformet i tre hovedavsnitt, blant annet slik at det kan tas hensyn til at regelbehovet varierer med hvilken type av forsikrings- og pensjonsprodukt det gjelder. Dette opplegget bygger på følgende prinsipper:

For det første legger *Banklovkommisjonen* til grunn at det vil være behov for utførlige lovregler om flytting av *kollektive pensjonsordninger*. Ved vurderingen av de spørsmål som knytter seg til flytting av kontrakter om kollektive pensjonsordninger, har *Banklovkommisjonen* tatt utgangspunkt i det regelverk for private kollektive pensjonsordninger som lov- og forskriftsverket om foretakspensjon og innskuddspensjon inneholder. Når det gjelder kommunale pensjonsordninger, bygges det her videre på det lovutkast som sammenfatter resultatene i Del I av denne utredningen, se særlig foran Del I avsnitt 2.4. Det utkast til nye lovregler om flytting av kontrakter om kollektive pensjonsordninger mv. som er utarbeidet, er også vurdert opp mot lovutkastet i Utredning nr. 7, NOU 2001: 24 Ny livsforsikringslovgivning.

For det andre bør imidlertid ikke et nytt regelverk om flytting avgrenses slik at det bare adresserer de spørsmål som oppstår ved flytting av pensjonsordninger, selv om dette markedsmessig er av klart størst betydning. Felles for kollektive pensjonsordninger er også at rett til pensjon opptjent av arbeidstakere som fratrer sin

stilling og opphører å være medlem av en pensjonsordning, blir sikret i form av individuelle pensjonsrettigheter. Det fremgår foran Del I avsnitt 4.5 at dette gjøres på noe ulike måter, og at en derfor, når det gjelder *pensjonsrettigheter for fratrådte arbeidstakere,* må skille mellom:

- individuell pensjonsrettighet sikret i form av fripolise etter lov om fortakspensjon § 4-6 flg.,
- individuell pensjonsrettighet sikret i form av pensjonskapitalbevis etter lov om innskuddspensjon § 6-1 flg., og
- "oppsatt pensjonsrettigheter" etter de avtalefestede regler som gjelder for kommunale pensjonsordninger.

Gjeldende lov- og forskriftsverk inneholder regler om flytting av individuelle pensjonsrettigheter som er sikret fratrådte arbeidstakere i kollektive pensjonsordninger. *Banklovkommisjonen* antar at spørsmål knyttet til flytting av kollektive pensjonsordninger vanskelig kan behandles på en fullgod måte uten at en samtidig regulerer de særlige spørsmål som knytter seg til pensjonsrettigheter opparbeidet av fratrådte arbeidstakere. Her oppstår ulike flyttespørsmål:

- skal slike pensjonsrettigheter følge med hvis pensjonsordningen som pensjonsrettighetene utspringer av, blir flyttet til annen pensjonsinnretning,
- hvordan skal slike pensjonsrettigheter med tilknyttede midler håndteres i tilfelle av medregning av tjenestetid ved medlemskap i annen pensjonsordning,
- skal de enkelte arbeidstakere selv kunne flytte slike pensjonsrettigheter uavhengig av om den pensjonsordning pensjonsrettigheten utspringer av, blir flyttet eller ikke.

For det tredje må individuelle pensjonsrettigheter som har sitt grunnlag i rett til pensjon opptjent under kollektive pensjonsordninger, prinsipielt holdes atskilt fra rett til pensjon i henhold til *individuell livsforsikring og andre kontrakter om individuelle pensjonsrettigheter*. Her må en skille mellom:

- individuelle pensjonsavtaler etter skatteloven (IPA), jf. forskrift 19. november 1999 nr. 1158 om utfylling og gjennomføring av skatteloven § 6-47 om individuelle pensjonsavtaler etter skatteloven, og
- ulike former for individuell livsforsikring, dvs. livrente og kapitalforsikring.

Banklovkommisjonen har vurdert særskilt om det i denne omgang er hensiktsmessig også å behandle reglene om flytting av individuelle pensjonsavtaler og kontrakter om individuell livsforsikring. Dette skyldes blant annet at dette er en forholdsvis heterogen gruppe av kontrakter, og at *kommisjonen* på et senere tidspunkt vil foreta en samlet gjennomgang av de spørsmål som knytter seg til en samlet regulering av individuell livsforsikring. Gjeldende lov- og forskriftsverk om flytting dekker imidlertid også dette området. Behovet for et enkelt og oversiktlig regelverk og andre lovtekniske hensyn tilsier at et nytt regelverk gjør det samme. På denne bakgrunn har *Banklovkommisjonen* valgt å behandle også flytting av de praktisk viktige individuelle pensjonsavtaler og livsforsikringskontrakter i denne utredningen. Dette gjelder imidlertid ikke kapitalforsikringer fordi de spørsmål som gjelder slike kontrakter blir i praksis håndtert som gjenkjøpsproblemer.

I samsvar med synspunktene ovenfor vil *Banklovkommisjonens* utkast til nye lovregler om flytting, for det første, omfatte flytting av kollektive pensjonsordninger, dvs. pensjonsordninger med foretakspensjon eller innskuddspensjon, kommunale

pensjonsordninger og kollektive livrenteordninger (lovutkastet avsnitt I). For det annet**,** vil lovutkastet ha regler for flytting av fripoliser, pensjonskapitalbevis og tilsvarende pensjonsrettigheter utgått av kollektive pensjonsordninger (lovutkastet avsnitt II). Det vil, for det tredje, også bli fremmet forslag om nye regler for flytting av individuelle pensjonsavtaler, herunder individuelle livrentekontrakter (lovutkastet avsnitt III).

Slettet: ¶

Formatert: Overskrift 2;Overskrift 2 Tegn Tegn

4.4 Hvilke institusjoner skal omfattes av lovutkastet?

Lovutkastet er beregnet på flytting av livforsikrings- og pensjonskontrakter mellom "pensjonsinnretninger". Som pensjonsinnretning regnes her livsforsikringsselskap, pensjonskasse, bank og forvaltningsselskap for verdipapirfond. Spørsmål om flytting kan dels gjelde overføring av kontrakter mellom institusjoner av samme type og dels gjelde overføring mellom forskjellige typer av institusjoner. Gjeldende forskriftsverk er utformet slik at forskjellige regler kommer til anvendelse avhengig av hvilke typer av institusjoner som er involvert i flyttingen. Dette har bidratt til at forskriftverket er blitt nokså komplisert, til dels også uoversiktlig. Det er her behov for forenkling og avklaring av regelverket.

Banklovkommisjonen antar at et nytt regelverk om flytting bør utformes ved en samlet lovmessig behandling av de spørsmål som flytting av kollektive og individuelle pensjonsavtaler reiser. Flyttespørsmålene har størst praktisk betydning i forhold til kollektive pensjonsordninger og individuelle pensjonsforsikringer, og dermed for livsforsikringsselskaper. Selv om flytting også i en viss utstrekning vil være aktuelt for pensjonsordninger og pensjonsavtaler inngått av banker og forvaltningsforetak for verdipapirfond, og for flytting mellom slike institusjoner og livsforsikringsselskaper, antar *Banklovkommisjonen* at det ut fra behovet for et samlet og helhetlig regelverk er mest hensiktmessig å innarbeide de nye lovreglene om flytting samlet i lov om forsikringsvirksomhet som et nytt kapittel 8c. En lovteknisk konsekvens av dette vil være, at det i lov om forsikringsvirksomhet kapittel 1 må tilføyes en bestemmelse som gjør det klart at lovens kapittel 8c om flytting også gjelder for banker og forvaltningsforetak for verdipapirfond. Dette innebærer som tidligere omtalt (avsnitt 1.3), ikke endringer i de regler som avgrenser den virksomhet de ulike typer av institusjoner kan drive.

5 Flytting av kollektive pensjonsordninger

5.1 Hovedlinjer i lovutkastet

Banklovkommisjonen viser til avsnitt 1.3 foran. Det fremgår der at en ved utformingen av regler for flytting av kollektive pensjonsordninger, rettslig bør skille mellom de viktigste stadier i flytteprosessen til tross for at denne praktisk sett fremtrer som en samlet transaksjon. I samsvar med dette, er det regelverk som foreslås bygget på følgende hovedelementer:

- oppsigelsen av den eksisterende kontrakt, herunder regler om oppsigelsesfrist (lovutkastet §§ 8c-2 og 8c-5),
- oppgjørsfristen, dvs. fristen for overføring av de midler som er knyttet til pensjonsordningen (lovutkastet § 8c-6),
- beregningen av de midler som pliktes overført (lovutkastet §§ 8c-7 og 8c-8),
- oppgjørsmåten ved overføringen av midlene (lovutkastet § 8c-9),
- anvendelsen av de overførte midler i samsvar med den kontrakt som viderefører pensjonsordningen (lovutkastet § 8c-10, jf. § 8c-3).

Flytting av en pensjonsordning vil også berøre arbeidstakernes og andre medlemmers interesser. Det vil derfor i tillegg være behov for regler som:

- fastlegger arbeidstakernes og andre medlemmers rolle i arbeidsgiverens beslutningsprosess ved flytting av pensjonsordningen (lovutkastet § 8c-3), og
- sikrer at de pensjonsrettigheter som er opptjent på flyttetidspunktet blir videreført i det nye kontraktsforholdet og sikret ved anvendelse av de overførte midler (lovutkastet § 8c-3).

De regler som foreslås i lovutkastet er beregnet på pensjonsordninger i henhold til de nye pensjonslovene, kommunale pensjonsordninger og kollektive livrenteordninger. I enkelte henseender vil det imidlertid være behov for særlige regler for kommunale pensjonsordninger uavhengig av hvilket forsikringsselskap som står som pensjonsleverandør. Slike spørsmål blir drøftet fortløpende i tilknytning til de hovedregler det i tilfelle er tale om å avvike fra.

Lovutkastet bygger i stor grad på prinsipper som ligger til grunn for flytteforskriften. Det er imidlertid likevel på en del punkter påkrevd å vurdere hvordan de nærmere regler bør utformes. Disse spørsmål tas opp i de følgende avsnitt.

Formatert: Overskrift 2;Overskrift 2 Tegn Tegn

5.2 Flyttingen må gjelde hele pensjonsordningen

Som det fremgår foran avsnitt 4.1, legger *Banklovkommisjonen* til grunn at en arbeidsgiver skal ha en alminnelig adgang til å si opp en kontrakt om kollektiv pensjonsordning for å få den videreført i henhold til ny tilsvarende kontrakt med annen pensjonsinnretning. I lov om foretakspensjon § 8-7 annet og tredje ledd er det

inntatt bestemmelser som forutsetter at det skal foreligge en viss adgang til å unnta fra flyttingen den del av pensjonsordning som gjelder pensjonister. Fra selskapshold er det påpekt at denne adgangen ikke benyttes i praksis, og at det blant annet ut fra kostnadshensyn bør unngås at en pensjonsordning blir oppdelt. *Banklovkommisjonen* mener i samsvar med dette, at det ikke bør være adgang til å splitte opp kontraktsforholdet og unnta noen del av pensjonsordningen fra flyttingen (lovutkastet § 8c-2), og foreslår derfor at bestemmelsene i lov om foretakspensjon § 8-7 annet og tredje ledd blir opphevet. For kommunale pensjonsordninger bør regelen være den samme fordi arbeidsgiveren også etter flyttingen vil være forpliktet til å sørge for G-regulering av løpende pensjoner og innbetale den premie som dette betinger. Det er derfor en fordel at flyttingen gjelder pensjonsordningen i sin helhet.

Lov om foretakspensjon § 2-9 og innskuddspensjonsloven § 2-10 åpner for at et foretak kan ha både en foretakspensjonsordning og en innskuddspensjonsordning. Videre kan et foretak ha to foretakspensjonsordninger dersom den ene har ytelsesbasert og den andre engangsbetalt alderspensjon. Dette er kalt parallelle pensjonsordninger. De ansatte vil ved parallelle pensjonsordninger enten være omfattet av foretakspensjonsordningen eller innskuddspensjonsordningen. Verken lov om foretakspensjon eller innskuddspensjonsloven er til hinder for at disse pensjonsordningene etableres i samme foretak. Med mindre begge pensjonsordningene har investeringsvalg, vil imidlertid følgen av dagens virksomhetsregler være at pensjonsordningen med investeringsvalg må etableres i et unit link-selskap, pensjonskasse, bank eller forvaltningsselskap for verdipapirfond. Pensjonsordningen uten investeringsvalg må etableres i et tradisjonelt forsikringssikringsselskap eller i en egen pensjonskasse. Ved endringene som er foreslått i NOU 2001: 24 Ny livsforsikringslovgivning, vil det ikke være nødvendig med særskilt forsikringsselskap for å kunne tilby investeringsvalg. Dersom dette gjennomføres, antas det at det vil bli mer aktuelt med parallelle pensjonsordninger i samme foretak, men noe krav om dette vil det ikke være behov for.

Som en følge av at etableringen av parallelle pensjonsordninger må kunne skje i to forskjellige pensjonsinnretninger og at det dreier seg om to selvstendige kontrakter, bør det også kunne skje en flytting av den ene av de to ordninger. Det må være en forutsetning at pensjonsinnretningene for begge pensjonsordningene gjøres kjent med regelverket i den andre ordningen, slik at pensjonsinnretningene kan påse at kravene til blant annet samme aldersgrense og rimelig forhold mellom alderspensjonsytelsene tilfredsstilles, jf. lov om foretakspensjon § 2-9 annet ledd og innskuddspensjonsloven § 2-10 annet ledd.

Ved lov 7. juni 2002 nr. 17 ble det videre gjort endringer i lov om foretakspensjon og innskuddspensjonsloven slik at det åpnes for såkalte kombinerte pensjonsordninger. Lov om foretakspensjon § 2-12 og innskuddspensjonsloven § 2-13 fastsetter at en fortakspensjonsordning med ytelsesbasert alderspensjon kan suppleres med en innskuddspensjonsordning eller en pensjonsordning med engangsbetalt alderspensjon. Heller ikke her er lovgivningen til hinder for at etablering kan skje i to forskjellige pensjonsinnretninger. Selv om innskuddspensjonsordningen eller den engangsbetalte pensjonsordningen vil utgjøre et supplement til foretakspensjonsordninger, vil det dreie seg om to forskjellige kontraktsforhold. På samme måte som ved parallelle pensjonsordninger, bør derfor den ene av de to pensjonsordningene kunne flyttes til en annen pensjonsordning. *Banklovkommisjonen* legger også her til grunn at det er en forutsetning at pensjonsinnretningene gjøres

kjent med regelverket i begge pensjonsordningene, slik at kravene i lov om foretakspensjon § 2-12 annet ledd kan ivaretas.

Ved flytting av en pensjonsordning oppstår det også spørsmål om individuelle pensjonsrettigheter opptjent av arbeidstakere som er fratrådt uten rett til utbetaling av pensjon, skal overføres sammen med pensjonsordningen. Etter lov om foretakspensjon § 4-9 utgjør en fripolise et eget rettsforhold, og for pensjonskapitalbevis har lov om innskuddspensjon § 6-2 en tilsvarende regel. Konsekvensen av dette er at slike pensjonsordninger ikke omfatter midler knyttet til fripoliser eller pensjonskapitalbevis utferdiget til fratrådte arbeidstakere (lov om foretakspensjon § 8-1 og lov om innskuddspensjon § 8-1). *Banklovkommisjonen* er kommet til at en på dette området ikke bør foreslå endringer. Etter at fripolisen eller pensjonskapitalbeviset er utstedt, har arbeidsgiveren ingen forpliktelse overfor den fratrådte arbeidstaker. Hovedregelen i lovutkastet bør bygge på det som her følger av gjeldende lovgivning. Det kan imidlertid ikke utelukkes at enkelte fratrådte arbeidstakere likevel vil se det som en fordel at deres fripolise eller pensjonskapitalbevis følger med, men dette vil i tilfelle være betinget av at vedkommende krever det ved å gjøre bruk av den flytterett som er knyttet til selve fripolisen eller pensjonskapitalbeviset (se lovutkastet § 8c-11 annet ledd).

For tilsvarende pensjonsrettigheter for arbeidstakere som har fratrådt og ikke lenger er medlem av kommunal pensjonsordning, er stillingen en annen. Slike ”oppsatte rettigheter” er i og for seg blitt bekreftet av pensjonsleverandøren ved utstedelse av pensjonsbevis, men pensjonsrettighetene er likevel på forskjellig vis fortsatt knyttet til pensjonsordningen. Midler til sikring av slike pensjonsrettigheter er således ikke holdt rettslig atskilt fra den kommunale pensjonsordnings øvrige midler, blant annet fordi også slike pensjonsrettigheter er gjenstand for årlig G-regulering, og fordi det således ikke er knyttet overskuddsrett til pensjonsrettsbevisene. Praksis har derfor hittil vært at de oppsatte pensjonsrettighetene ikke har fulgt med ved en flytting av pensjonsordningen. Dette medfører at en kommunal arbeidsgiver etter en flytting må fortsette å betale premie til den avgivende pensjonsinnretning i tillegg til den premie for selve pensjonsordningen som mottakende pensjonsinnretning har krav på.

Banklovkommisjonen mener at dette generelt sett ikke er noen helt god løsning. En viser også til at det ikke er knyttet noen individuell flytterett til individuelle pensjonsrettigheter i kommunale pensjonsordninger, og at det heller ikke bør innføres noen slik flytterett fordi arbeidsgiveren fortsatt vil ha forpliktelse til å sørge for årlig G-regulering og dekke kostnadene ved oppreguleringen, sml. lov om innskuddspensjon § 3-3 tredje ledd. Praktiske hensyn taler for at individuelle pensjonsrettigheter knyttet til kommunale pensjonsordninger fortsatt sikres sammen med pensjonsordningen og i den pensjonsinnretning der den kommunale arbeidsgiver velger å ha sin pensjonsordning. Dette er også lagt til grunn for lovutkastet § 8c-13, som bare gjelder fripoliser og pensjonskapitalbevis. Ut fra dette foreslår *Banklovkommisjonen* at regelen bør være at oppsatte pensjonsrettigheter skal følge med ved flytting av kommunal pensjonsordning (lovutkastet § 8c-2 annet ledd). Det bemerkes at dette i tilfelle bare bør gjelde ved flytting etter at lovgivning på grunnlag av lovutkastet måtte være satt i kraft, og at dette i tilfelle bør komme til uttrykk i en overgangsregel.

5.3 Oppsigelsen

Formatert: Overskrift 2;Overskrift 2 Tegn Tegn

Flytteforskriften § 3-8 inneholder regler om oppsigelses- og oppgjørsfrister uten at det trekkes noe helt klart skille mellom de to typer av frister. Som følge av at bestemmelsene i flytteforskriften legger hovedvekten på selve overføringen av midlene, blir oppgjørsfristen likevel det sentrale, blant annet med den virkning at det ikke fremgår klart hvilke virkninger det har at oppsigelsesfristen er utløpt. *Banklovkommisjonen* mener at det her er behov for en avklaring. I lovutkastet §§ 8c-5 og 8c-6 blir det således trukket et klart skille mellom oppsigelsesfrist og oppgjørsfrist, og i de øvrige bestemmelser i utkastet er det knyttet særlige rettsvirkninger til utløpet av oppsigelsesfristen.

Banklovkommisjonen foreslår at den alminnelige oppsigelsesfrist skal være to måneder. En antar at varslingsfristen ved oppsigelse bør være den samme uavhengig av størrelsen på pensjonsordningen og midlene knyttet til denne. En annen sak er at fristen for å foreta oppgjør og overføring av midlene etter at oppsigelsesfristen er utløpt, bør kunne variere med størrelsen av midlene knyttet til pensjonsordningen. Hovedregelen bør være at oppgjør skal foretas ved utløpet av oppsigelsesfristen. Ved beløp av betydelig størrelse, vil imidlertid avgivende pensjonsinnretning kunne ha behov for noe lengre tid for å få frigjort de midler som skal overføres (nedenfor avsnitt 5.7). I samsvar med synspunkter fra selskapshold, har en her valgt å knytte grensen for en lengre oppgjørsfrist til 200 mill. kr. Gjelder flyttingen midler som overstiger dette beløp, vil pensjonsinnretning ha en oppgjørsfrist på fire måneder fra mottagelsen av oppsigelsen.

Banklovkommisjonen mener videre at det bør klargjøres i lovgivning *hvilke virkninger det har at kontraktsforholdet opphører ved utløpet av oppsigelsesfristen*. Det sentrale er at avgivende pensjonsinnretnings forsikringsmessige risiko opphører og går over på den mottakende innretning i henhold til det nye kontraktsforholdet (lovutkastet § 8c-5 tredje ledd). Beregningen av de midler som skal overføres, er også knyttet til oppsigelsesfristens utløp (lovutkastet §§ 8c-7 og 8c-8). Videre er det klart at forvaltningen av de midler som skal overføres, etter utløpet av oppsigelsesfristen**,** i prinsippet forvaltes av avgivende pensjonsinnretning på vegne av arbeidsgiveren og mottakende pensjonsinnretning. Den avkastning som faktisk oppnås ved kapitalforvaltningen etter utløpet av oppsigelsesfristen, skulle derfor tilfalle arbeidsgiveren og overføres sammen med pensjonsordningens midler. Fra selskapshold er det påpekt at beregning av avkastningen i det enkelte tilfelle vil kunne medføre komplikasjoner i praksis, blant annet slik at endelig beregning ikke kan foretas før etter at oppgjør for øvrig er foretatt. Det er også vist til den praksis med standardberegning av avkastning som hittil har vært praktisert mellom de fleste selskapene. *Banklovkommisjonen* ser ikke avgjørende innvendinger mot en slik løsning, og foreslår ut fra dette at avkastningen skal beregnes ut fra innlånsrenten i Norges Bank (renten på foliokonto) i den periode det gjelder (lovutkastet § 8c-9 annet ledd). De selskaper som er involvert i flyttingen, bør imidlertid kunne avtale en annen løsning.

5.4 Oppsigelse av kommunale pensjonsordninger

Formatert: Overskrift 2;Overskrift 2 Tegn Tegn, Tabulatorer: Ikke på 11,75 cm

Også i *kommunale pensjonsordninger* har oppsigelsesfristen og oppgjørsfristen vært koblet sammen, se flytteforskriften § 3-8 annet ledd. I samsvar med denne bestemmelsen, har regelen i KLPs vedtekter (vedlegg 4.1), vært at oppsigelsesfristen

er to måneder, samtidig som det i samsvar med KLPs premieavregningspraksis for fellesordninger har vært fastsatt at oppsigelse bare kan foretas med virkning fra et årsskifte. Denne ordningen åpner i og for seg for at en oppsigelse i et år kan gis når som helst forut for 1. november i samme år, men ordningen innebærer samtidig at oppsigelse gitt i god tid før dette tidspunkt, ikke får virkning før fra årsskiftet. KLPs oppsigelsesregler er bygget på en særlig bestemmelse i flytteforskriften § 3-8 annet ledd annet punktum som gjelder "kollektive pensjonsforsikring som er basert på at forsikringsforholdet må løpe gjennom hele året for å sikre finansieringen av de forsikrede ytelser".

For kommunale pensjonsordninger i andre livselskaper, har de alminnelige reglene i flytteforskriften § 3-8 hittil kommet til anvendelse. Dette skyldes at de kommunale pensjonsprodukter som disse selskapene benyttet inntil Arbeidsrettens dom høsten 2002, ikke var basert på premieberegning innenfor en fellesordning (se foran Del I avsnitt 5.2). De dispensasjoner som disse selskapene nå har fått (foran Del I avsnitt 5.5), åpner imidlertid for premieberegning innenfor fellesordninger. Avhengig av hvordan de nye kommunale pensjonsordningene i disse selskapene måtte bli utformet, vil derfor bestemmelsen om at oppsigelse bare kan gis virkning fra et årsskifte i flytteforskriften § 3-8 annet ledd, også kunne gjelde for kommunale pensjonsordningene i disse selskapene.

Reglene i flytteforskriften § 3-8 og KLPs vedtekter om at oppsigelse bare kan skje med virkning fra et årsskifte, er antatt å medføre konkurransebegrensninger i markedet for kommunale pensjonsordninger, og Banklovkommisjonen er derfor anmodet om å vurdere om det på dette området bør foreslås endringer i regelverket (foran Del I avsnittene 1.3 og 2.1). I hovedsak oppstår samme problem i forhold til det regelverk for kommunale pensjonsordninger som er foreslått i lovutkastet kapittel 8b, se særlig § 8b-6 som for alle kommunale pensjonsordninger inneholder regler om premieberegningen i fellesordninger uavhengig av pensjonsleverandør.

Banklovkommisjonen antar at en alminnelig oppsigelsesfrist på minst to måneder også bør passe for kommunale pensjonsordninger, og at det samme gjelder de regler om den etterfølgende oppgjørsfrist som er foreslått i lovutkastet § 8c-6. Hovedspørsmålet blir etter dette om det i forhold til kommunale pensjonsordninger undergitt regler som foreslått i lovutkastet kapittel 8b, også skal gjelde regler som likevel knytter virkningene av oppsigelsen til et årsskifte slik som i flytteforskriften § 3-8, eventuelt til et halvårsskifte eller kvartalsskifte. I hvilken utstrekning vil en slik regel være påkrevd eller begrunnet ut fra finansieringssystemet for pensjonsordninger med fellesordning for premieberegning?

Etter det regelverk for kommunale pensjonsordninger som er foreslått i lovutkastet kapittel 8b, skilles det mellom reglene for premieberegning (§ 8b-6) og reglene for innbetaling av ulike deler av samlet årspremie (§ 8b-9). Samtidig følger det av § 8b-14 at det skal foretas særskilt fordeling av årets overskudd uavhengig av oppgjøret av premieansvaret for de enkelte pensjonsordningene. Dette innebærer at *utløpet* av et forsikringsår (årsskifte) ikke lenger fremstår som det sentrale knutepunkt for avregning og oppgjør av samlet årspremie, slik som det gjorde i KLP da årets overskudd ble benyttet internt i KLP til direkte å dekke en stor del av årspremiene. KLPs praksis forutsatte at premieavregning og -oppgjør måtte utstå inntil overskuddet lot seg beregne ved årets avslutning (foran Del I avsnitt 4.3). Begrunnelsen for denne ordningen bortfaller når premiekravene skal dekkes i sin helhet uavhengig av disponeringen av overskudd, men samtidig oppstår et annet problem. Dette knytter

seg imidlertid til *årets begynnelse* og har sammenheng med at beregningen av ordinær årlig forskuddspremie for fellesordningen bygger på den situasjon som da foreligger.

Etter lovutkastet § 8b-5 første ledd, jf. § 8b-6 annet ledd, skal den ordinære årspremie til en fellesordning forskuddsberegnes etter forsikringstekniske prinsipper for hvert år ved begynnelse av et forsikringsår ut fra den sammensetning av medlemsmassen i en fellesordning som da foreligger. Det samlede premievolum som fellesordningen skal tilføres, blir deretter fordelt mellom pensjonsordningene ut fra kjønns- og aldersnøytrale kriterier. Den enkelte pensjonsordnings årlige forskuddspremie er dermed fastlagt. Vesentlige endringer i medlemsmassen i fellesordningen som følge av tilflytting eller fraflytting av pensjonsordninger i løpet av året, vil kunne innvirke på forutsetningene for disse beregninger. Dette vil imidlertid ikke kunne korrigeres ved ny samlet premieberegning for fellesordningen fordi tilflytting eller fraflytting ikke bør få virkninger for premienivået for de øvrige pensjonsordninger som forblir medlemmer av fellesordningen hele året. Dette er det redegjort for foran Del I avsnitt 7.4.5(5) hvor premieberegningen for tilflyttet pensjonsordning er det sentrale, jf. lovutkastet § 8b-6 fjerde ledd.

Det omvendte problem er, hvilke virkninger det vil ha for de forsikringstekniske beregninger at én eller flere av de pensjonsordninger som inngår i beregningen av forskuddspremie, deretter flytter og går ut av fellesordningen i løpet av året. Er det av hensyn til pensjonsleverandørens stilling og det grunnlag for premieberegning som er anvendt, nødvendig å utsette flyttingen til utløpet av den periode forskuddspremiene er beregnet for, dvs. til utløpet av forsikringsåret?

I hvilken utstrekning fraflytting i løpet av premieberegningsperioden vil ha virkninger for premieberegningsgrunnlaget, vil bero på flere forhold, blant annet størrelsen og sammensetningen av medlemsmassen i den pensjonsordning som skal flytte, sett i forhold til den samlede medlemsmassen i fellesordningen ved årets begynnelse. Et annet forhold vil være hvilke sikkerhetsmarginer som er lagt inn i beregningene. For pensjonsordninger som inngår i en fellesordning for premieberegning, synes det derfor å være vanskelig å fastholde at oppsigelsesfristen skal være to måneder og at virkningene av oppsigelsen – uten unntak - inntrer ved fristens utløp. Omvendt er det neppe grunnlag for – ut fra hensynet til premieberegningen i fellesordninger - å lovfeste som generell regel at virkningene av oppsigelse alltid må være knyttet til et årsskifte. Hensynet til ryddig markedskonkurransen gir også grunnlag for innvendinger mot en slik regel. Ulike mellomløsninger kan imidlertid tenkes.

En løsning vil være å kombinere den alminnelige oppsigelsesfrist på to måneder med en rett for den avgivende pensjonsinnretning til i tilfelle å gjøre et ”risikofradrag” i de midler som skal overføres ved flyttingen, beregnet ut fra i hvilken grad flyttingen av en pensjonsordning forrykker grunnlaget for premieberegningen. En slik regel kan imidlertid medføre problemer i praksis, og vil dessuten også kunne ha konkurransebegrensende virkninger. Skal man unngå at et risikofradrag medfører reduksjon av pensjonsordningens midler som vil kunne få betydning for fortsatt sikring av arbeidstakernes opptjente rettigheter på flyttetidspunktet, vil ordningen måtte suppleres med en plikt for arbeidsgiveren til å dekke fradraget.

En annen mulighet vil være å legge den alminnelige oppsigelsesfrist på to måneder til grunn som lovens normalregel, men samtidig åpne for kontraktsfrihet slik at den enkelte pensjonsleverandør får mulighet til å utforme forsikringsvilkår som ut fra praktiske behov, fastsetter at virkningen av oppsigelsen likevel først skal inntre ved et kvartalsskifte, halvårsskifte eller årsskifte. I hvilken utstrekning slike vilkår i

tilfelle vil bli benyttet i praksis, vil i så fall også bero på hvilke bindinger av oppsigelsesadgangen de forskjellige arbeidsgivere vil være parat til å godta når det gjelder egen pensjonsordning.

Etter en samlet vurdering er *Banklovkommisjonen* blitt stående ved å foreslå den sistnevnte ordning. En legger til grunn at de praktiske problemer som flytteretten måtte reise når det gjelder premieberegning i fellesordninger, vil kunne variere blant annet med størrelsen av de enkelte pensjonsordninger og de enkelte fellesordninger. Dette skulle tilsi at problemene best ville kunne løses ved at pensjonsleverandør og forsikringstaker i tilfelle gjør bruk av den avtalefrihet som er bygget inn i lovutkastet § 8c-5 annet ledd. *Banklovkommisjonen* viser for øvrig til at kommunale arbeidsgivere i praksis også vil måtte ta hensyn til de regler om fremgangsmåten ved flytting av pensjonsordninger som Hovedtariffavtalen for kommunal sektor inneholder.

Slettet: ¶

Formatert: Overskrift 2;Overskrift 2 Tegn Tegn, Tabulatorer: Ikke på 11,75 cm

5.5 Arbeidstakernes stilling i oppsigelsesprosessen

Flytteforskriften §§ 3-4 og 3-5 inneholder regler om hvilken informasjon arbeidstakerne og pensjonistene skal gis før arbeidsgiveren treffer beslutning om flytting av pensjonsordningen, og om deres rett til å uttale seg i saken. Bakgrunnen er at flyttingen og den måten den gjennomføres på, vil kunne ha virkninger for deres rettigheter og stilling i pensjonsordningen selv om en legger til grunn at opptjente rettigheter på flyttetidspunktet ikke kan forringes. Før beslutning om flytting treffes, skal saken også forelegges den styringsgruppe som er opprettet for pensjonsordningen etter lov om foretakspensjon § 2-4 og lov om innskuddspensjon § 2-6. For kommunale pensjonsordninger innholder også Hovedtariffavtalen for kommunal sektor bestemmelser som skal sikre at arbeidstakernes og pensjonistenes interesser skal bli ivaretatt.

Banklovkommisjonen mener at det vil være en fordel at reglene om informasjonsplikt og uttalerett kommer til uttrykk i et nytt regelverk om flytting (lovutkastet § 8c-4). En legger til grunn at medlemmene i pensjonsordningen – både yrkesaktive og pensjonister - har behov for informasjon for å kunne vurdere om flyttingen er i samsvar med deres interesser, særlig om hvilke regler som skal gjelde for de yrkesaktive medlemmenes opptjening av pensjon når pensjonsordningen videreføres etter flyttingen. Videre bør medlemmene ha uttalerett. Ofte vil også arbeidstakerorganisasjoner uttale seg på vegne av sine medlemmer, og lovutkastet bør åpne for det. I denne sammenheng står kommunale pensjonsordninger i en viss særstilling som følge av de bestemmelser Hovedtariffavtalen inneholder, og *Banklovkommisjonen* mener at det fortsatt er behov for en regel som gjør det klart at lovutkastet § 8c-4 tredje ledd kan fravikes ved tariffavtale.

Flytteforskriftens bestemmelser på dette området er ikke endret etter at det i de nye pensjonslovene ble stilt krav om at det for hver pensjonsordning med en viss størrelse, skulle opprettes en styringsgruppe. *Banklovkommisjonen* mener at en beslutning om flytting av pensjonsordningen er en så viktig beslutning at saken skal behandles av styringsgruppe før vedtak fattes. Dette fremgår imidlertid ikke uttrykkelig av lovbestemmelsene om styringsgrupper, og en har derfor tatt inn en slik regel i lovutkastet § 8c-4 annet ledd.

Det fremgår foran avsnitt 5.2 at flytting av kommunale pensjonsordninger også vil omfatte oppsatte rettigheter til arbeidstakere som har fratrådt uten rett til utbetaling av pensjon. Også slike arbeidstakere vil ha behov for informasjon om

flyttingen før beslutning treffes. *Banklovkommisjonen* antar imidlertid at fratrådte arbeidstakeres interesser vil bli ivaretatt innenfor rammen av de bestemmelser Hovedtariffavtalen har om flytting, og har derfor ikke tatt inn i lovutkastet noen regel vedrørende fratrådte arbeidstakere. For pensjonsordninger i privat sektor oppstår ikke dette spørsmålet fordi fripoliser og pensjonskapitalbevis ikke omfattes av flytting av pensjonsordningen som de utspringer av.

Formatert: Overskrift 2;Overskrift 2 Tegn Tegn, Tabulatorer: Ikke på 11,75 cm

5.6 Omkostninger og gebyr

Ved flytting av en pensjonsordning vil avgivende pensjonsinnretning bli påført kostnader de ikke ville fått dersom ordningen hadde forblitt i pensjonsinnretningen. Avgivende pensjonsinnretning vil blant annet bli påført arbeid ved beregning av og overføring av midler.

I flytteforskriften fastsettes det at disse kostnadene skal dekkes av forsikringstaker. Alternativet ville vært at kostnadene ved flytting ble innregnet i kostnadselementet ved premieberegningen og fordelt på forsikringskollektivet som sådan uavhengig av om den enkelte kontrakt blir gjenstand for flytting. Hittil har det vært betraktet som urimelig at forsikringskollektivet skal bære disse omkostningene.

Det kan anføres at et flyttegebyr til avgivende pensjonsinnretning vil ha en konkurransehemmende effekt. *Banklovkommisjonen* er imidlertid av den oppfatning at så lenge det i flytteregelverket settes grenser for hvilke omkostninger som kan kreves dekket ved et flyttegebyr og det kan settes grenser for størrelsen på dette gebyret, vil ikke dette medføre en merkbar innlåsningseffekt som begrenser konkurransen. *Kommisjonen* finner det videre rimelig at forsikringsfelleskapet for øvrig ikke skal måtte bære omkostningene ved flytting av enkeltkontrakter.

Banklovkommisjonen foreslår på denne bakgrunn en videreføring av dagens prinsipp om at foretaket kan belastes et flyttegebyr ved flytting av en pensjonsordning, jf. lovutkastet § 8c-5 fjerde ledd. Flyttegebyr skal dekke kostnadene ved avslutning av kontrakten og overføring av pensjonsordningens midler. Det er kun omkostninger direkte knyttet til flyttingen som kan kreves dekket gjennom flyttegebyret. Omkostninger som uansett ville påløpt eller omkostninger pensjonsinnretningen har hatt i tilknytning til pensjonsordningen forut for flyttingen, kan ikke kreves dekket gjennom flyttegebyret. Det foreslås videre at det tas inn en uttrykkelig adgang til at flyttegebyret kan belastes premie- og innskuddsfondet. Dette nødvendiggjør en endring av lov om foretakspensjon § 10-3 første ledd og innskuddspensjonsloven § 9-3 første ledd.

Når det gjelder størrelsen på flyttegebyret, foreslås det at Kongen kan gi nærmere regler om dette.

Den som flytter sin pensjonsordning, vil videre ved flyttingen bli påført kostnader som følger av kontraktstegningen i den nye pensjonsinnretningen. Spørsmålet om kostnadsbelastning ved nytegning er regulert ved generelle regler i forskrift 21. november 1989 nr. 1167 om fordeling av kostnader, tap, inntekter, fond mv. mellom forsikringsselskaper i konsernforhold og mellom bransjer og kontrakter i et forsikringsselskap (kostnadsforskriften) § 3. *Banklovkommisjonen* går derfor ikke nærmere inn på disse spørsmål som hittil ikke har vært regulert ved særlige bestemmelser i flytteforskriften.

5.7 Overføring av pensjonsordningens midler

Formatert: Overskrift 2;Overskrift 2 Tegn Tegn, Tabulatorer: Ikke på 11,75 cm

De spørsmål som knytter seg til beregningen og overføringen av pensjonsordningens midler, foreslås regulert i lovutkastet §§ 8c-7 til 8c-9 ved bestemmelser som i stor grad bygger på de prinsipper som ligger til grunn for flytteforskriften § 3-10 flg. Reglene skiller ikke mellom private og kommunale pensjonsordninger, men mellom ytelsesbasert og innskuddsbaserte pensjonsordninger fordi hovedkomponentene i pensjonsordningens midler vil være forskjellige.

Hovedregelen bør fortsatt være at størrelsen av pensjonsordningens midler fastsettes til den forsikringsteknisk beregnete verdi på det tidspunkt oppsigelsesvirkningen inntrer, dvs. ved oppsigelsesfristens utløp. Avgivende pensjonsinnretnings beregningsgrunnlag legges da til grunn. Ved beregningen vil kontoutskriften for siste regnskapsår kunne tas som utgangspunkt, forutsatt at det fullt ut tas hensyn til senere endringer i flytteåret. Slik beregning vil være aktuell når pensjonsordningen har innskuddspensjon. Forvaltes pensjonsordningens midler i egne investeringsporteføljer, skal markedsverdien for de finansielle instrumenter som inngår legges til grunn. Også avkastnings- og verdisikringsgarantier skal omregnes til nåverdi på tidspunktet for utløpet av oppsigelsesfristen. Beregningsreglene fremgår av lovutkastet § 8c-7.

Beregningen av de *uføreavsetninger* som skal inngå i pensjonsordninger ved flyttingen, reiser en del kompliserte spørsmål, blant annet fordi selskapenes avsetningspraksis visstnok varierer en god del. *Banklovkommisjonen* mener at det er behov for å avklare de viktigste spørsmålene på dette området, se lovutkastet § 8c-8. Bakgrunnen er at flyttingen gjelder hele pensjonsordningen, innbefattet uførepensjonister og arbeidstakere som er syke og står i fare for å bli uføre (foran avsnitt 5.2).

Banklovkommisjonen mener, for det første, at premiereserven for uføreytelser til medlemmer som er uføre ved oppsigelsesfristens utløp, skal tilsvare kravet til full avsetning beregnet etter det beregningsgrunnlag som gjaldt for pensjonsordningen. Dette markerer at uførerisikoen har materialisert seg på et tidspunkt da avgivende pensjonsinnretning bar risikoen. Avsetningen bør derfor prinsipielt tilsvare nåverdien av de ytelser som - ved vurdering ut fra de forhold som da foreligger - kan påregnes å komme til utbetaling, herunder premiefritak. Dette utelukker ikke at en ved beregningen kan ta hensyn til den mulighet for fremtidig rehabilitering eller redusert uføregrad som erfaringsmessig foreligger i tilsvarende tilfelle. Derimot godtar ikke bestemmelsen en praksis som innebærer at en i første omgang bare foretar avsetning av en del av den premiereserve som etter forsikringsteknisk beregning vil være påkrevd, og deretter ved behov, forsterker avsetningen etter hvert som forholdene avklares. På den annen side vil det være vanskelig å bedømme og ta hensyn til risiko for fremtidig økning av uføregraden. Er uførhet konstatert, men selve uføregraden ikke fastsatt ved oppsigelsesfristens utløp, skal en bygge på den uføregrad som senere fastsettes ut fra den uførhet som forelå ved risikoovergangen.

Arbeidstakere som er sykmeldt ved utløpet av oppsigelsesfristen, kan representere et særskilt problem i tilfelle hvor sykdommen innebærer risiko for å føre til uførhet. I så fall har risikoen materialisert seg på flyttetidspunktet og bør derfor være avgivende pensjonsinnretnings ansvar. Det er imidlertid også behov for å trekke en grense her for hvor lenge den avgivende pensjonsinnretning skal bære en slik latent uførerisiko, og grensen bør tilpasses de regler som gjelder for håndtering av spørsmål om uførhet i folketrygden. Medlemmer som er sykmeldt ved utløpet av

oppsigelsesfristen, bør derfor regnes som uføre dersom den sykdom som da var konstatert, senere gir rett til rehabiliterings- eller attføringspenger eller uføreytelser innen ett år fra utløpet av oppsigelsesfristen (lovutkastet § 8c-8 annet ledd). *Banklovkommisjonen* mener at det foreligger behov for en klar regel når det gjelder fordelingen av risiko mellom avgivende og mottakende pensjonsinnretning i slike tilfelle, men lovutkastet bør ikke stenge for at det avtales et annet skjæringstidspunkt eller risikofordeling.

Banklovkommisjonen er kommet til at praktiske hensyn tilsier at selve oppgjøret ved overføringen av pensjonsordningens midler som hovedregel bør skje i penger (lovutkastet § 8c-9). Dersom midlene har vært forvaltet i egen investeringsportefølje, kan det imidlertid i enkelte situasjoner være uhensiktmessig å måtte realisere portefølje helt eller delvis, og en åpner derfor for at det i slike tilfelle kan avtales at oppgjør likevel skal skje ved overføring av porteføljen eller en bestemt del av denne.

Oppgjørsfristen utløper som hovedregel samtidig med oppsigelsesfristen (lovutkastet § 8c-6). I tilfelle hvor pensjonsordningens midler er 200 mill. kr eller mer, eller hvor det gjennomføres foreløpig oppgjør, vil imidlertid oppgjøret helt eller delvis måtte skje på et senere tidspunkt. De spørsmål som i så fall oppstår når det gjelder avkastning ved forvaltning av midlene i avgivende institusjon, i tiden fra utløpet av oppsigelsesfristen til oppgjørstidspunktet, er behandlet foran avsnitt 5.3.

Formatert: Overskrift 2;Overskrift 2 Tegn Tegn, Tabulatorer: Ikke på 11,75 cm

5.8 Anvendelsen av overførte midler

Banklovkommisjonen foreslår videreføring av prinsippet i flytteforskriften § 3-12 om at overført premiereserve skal benyttes til å sikre medlemmenes og pensjonistenes rettigheter i samsvar med det nye regelverket for pensjonsordningen og det beregningsgrunnlag det bygger på (lovutkastet § 8c-10 første ledd). Det samme gjelder for midler knyttet til oppsatte rettigheter som overføres samtidig ved flytting av kommunal pensjonsordning (lovutkastet § 8c-11). Andre deler av pensjonsordningens midler, f.eks. tilleggsavsetninger, kursreserve og premiefond, skal knyttes til pensjonsordningen i samsvar med gjeldende regler (lovutkastet § 8c-10 annet ledd). *Banklovkommisjonen* har her lagt vekt på at hovedregelen bør være at slike midler beholder sin rettslige karakter slik at selve flyttingen ikke er motivert ut fra fordeler som ville kunne oppnås dersom dette ikke var tilfellet.

Disse bestemmelsene må ses i sammenheng med lovutkastet § 8c-3 som stiller krav til utformingen av det nye regelverket for å sikre arbeidstakernes og pensjonistenes opptjente rettigheter. Det kreves dels at rettighetene skal fremgå av regelverket, og dessuten at dette ikke kan inneholde bestemmelser som reduserer opptjent rett til pensjon med tilhørende premiereserve eller opptjent pensjonskapital. Dette er for øvrig i samsvar med lov om foretakspensjon § 5-8. I samsvar med dette forutsetter lovutkastet § 8c-10 tredje ledd at premiereserven må styrkes dersom overført premiereserve ikke er tilstrekkelig til å sikre de rettigheter som er opptjent på flyttetidspunktet, når det nye beregningsgrunnlaget legges til grunn. Flyttingen skjer i henhold til beslutning av arbeidsgiveren, og kostnadene ved styrking av premiereserven bør derfor bæres av arbeidsgiveren. Manglende premiereserve skal derfor etter forslaget dekkes ved overføring fra premiefondet, men hvis dette ikke er tilstrekkelig, må resten dekkes ved overføring fra tilleggsavsetninger eller fra foretaket.

Banklovkommisjonen har ved utformingen av lovutkastet §§ 8c-10 og 8c-3 lagt avgjørende vekt på å sikre at flytting av en pensjonsordning ikke vil kunne få negative virkninger for de pensjonsrettigheter som tilkommer arbeidstakere og pensjonister på flyttetidspunktet i henhold til det regelverk som inntil da gjaldt for pensjonsordningen. De regler som vil bli bestemmende for fremtidig opptjening av pensjon, vil fremgå av det regelverk som skal gjelde for pensjonsordningen etter at den er overført til ny pensjonsinnretning (lovutkastet § 8c-3 første og tredje ledd).

Dersom den premierserve som overføres, overstiger hva som er påkrevd for å sikre opptjente pensjonsrettigheter etter beregningsgrunnlaget i mottakende pensjonsinnretning, skal - etter flytteforskriften § 3-12 - det overskytende benyttes til å øke pensjonsytelsene. Dette betyr at midlene anvendes som engangspremie for tillegg til ytelsene. *Banklovkommisjonen* mener at dette er den naturlig løsning for overskytende premiereserve knyttet til pensjoner under utbetaling. Når det gjelder yrkesaktive medlemmer av pensjonsordningen, blir forholdet noe annet.

Hvis en legger til grunn at ytelsesnivået etter det nye regelverk normalt vil være hovedsaklig det samme som etter regelverket som gjaldt inntil flyttingen, vil en tilsvarende regel kunne gjøre det påkrevd å utstede et betydelig antall fripoliser for tilsvarende tillegg. Dette vil være kostnadskrevende og dessuten føre til at ytelsesnivået for eksisterende medlemsmasse og nye arbeidstakere vil bli forskjellig. Et alternativ ville selvsagt kunne være å videreføre pensjonsordningen på det noe høyere ytelsesnivå for alle medlemmer til enhver tid, men dette vil kunne øke samlede pensjonskostnader og bryte med prinsippet om at det som hovedregel vil være opp til arbeidsgiveren å fastlegge ytelsesnivået i en pensjonsordning. Det har forekommet i praksis at overskytende premiereserve blir benyttet til å dekke fremtidig premier for de medlemmer det gjelder, men en slik løsning vil være i strid med lov om foretakspensjon § 5-8 tredje ledd.

Banklovkommisjonen vil etter dette foreslå at overskytende premiereserve blir benyttet som engangspremie for tillegg i tjenestetid, det vil si på en måte som tilsvarer den som benyttes ved medregning av tjenestetid etter lov om foretakspensjon § 4-12. Det forutsettes at økning i tjenestetid blir den samme for samtlige medlemmer, og at økningen i opptjent rett til pensjon således blir prosentvis den samme. En slik økning vil således få betydning for fripoliserettighetene for arbeidstakere som fratrer senere, og den vil også få betydning for arbeidstakere som fratrer med rett til pensjon før nådd pensjonsalder. For arbeidstakere som fratrer ved nådd pensjonsalder, vil det samme være tilfelle dersom minstekravet til tjenestetid ikke er oppfylt fullt ut. For arbeidstakere som fratrer ved nådd pensjonsalder og da har oppfylt minstekravet til full pensjon, vil derimot tillegget i tjenestetid ikke få direkte betydning. Det er imidlertid ikke til å unngå at reglene om medregning av tjenestetid fra tid til annen vil kunne føre til dette. *Banklovkommisjonen* mener at en klar og enkel regel her er å foretrekke selv om den i enkelte tilfelle vil kunne føre til et resultat som ikke oppleves som fullt ut rimelig. En viser også til at økt mobilitet i arbeidsmarkedet og økningen i fratreden før nådd pensjonsalder bidrar til å begrense det antall av tilfelle hvor tillegget til tjenestetiden ikke vil komme til å utgjøre en fordel for arbeidstakerne.

Medlemmet Vannebo mener at forslaget om bruk av overskytende premireserve ikke er heldig. Forslaget innebærer at flyttingen i seg selv vil kunne få betydning for den utbetalte pensjon som de aktive medlemmene opparbeider rett til. Ansatte med i utgangspunktet like pensjonsrettigheter, vil kunne få forskjellige ytelser på grunn av tilfeldigheter knyttet til om pensjonsordningen har byttet pensjonsleverandør underveis, og hvor ofte.

Dette medlemmet mener dessuten at den foreslåtte lovteksten øker kompleksiteten i produktet, herunder kostnader knyttet til EDB-løsninger. Arbeidstakeren vil ikke kunne beregne sine rettigheter etter en lineær modell der hvert år i ansettelse teller like meget. Dette medlem vil også påpeke at forslaget ikke angir hvor en skal gjøre av midler for medlemmer som vil få/får mer tjenestetid enn det som kreves for fulle ytelser.

Dette medlemmet mener det er en bedre løsning både prinsipielt og rent praktisk, at overskytende premiereserve benyttes til å øke opptjent pensjon, eventuelt at det går til premiefond.

Dersom overskytende reserve benyttes til å øke opptjent pensjon, vil det føre til at opptjent pensjon vil være noe større enn den lineære pensjonen i en kort periode. Deretter vil den lineære pensjonen overstige den opptjente. Premien for ordningen da vil kunne fremstå som noe rimeligere i en periode begrenset oppad til ett år etter flyttingen.

6 Flytting av pensjonsrettigheter utgått fra kollektive pensjonsordninger

6.1 Oversikt

Pensjonsrettigheter opptjent av arbeidstakere som er fratrådt uten rett til utbetaling av pensjon, vil i innhold og form variere med den type av pensjonsordning pensjonsrettighetene er utgått fra. Dette er det redegjort for foran avsnitt 4.3. Det fremgår der at også slike pensjonsrettigheter kan reise noe ulike spørsmål i forhold til et regelverk om flytting. Her må det skilles mellom tilfelle hvor pensjonsrettighetene (1) flyttes sammen med pensjonsordningen, (2) flyttes til annen pensjonsordning i forbindelse med medregning av tidligere tjenestetid i denne ordningen, og (3) flyttes alene etter krav fra rettighetshaveren.

Spørsmålet om pensjonsrettigheter som tilkommer fratrådte arbeidstakere, skal følge med ved flytting av den pensjonsordning den er utgått fra, er behandlet foran i avsnitt 5.2. Det fremgår der at det i forhold til dette spørsmål må skilles mellom oppsatte rettigheter i kommunale pensjonsordninger, og rettigheter i henhold til fripoliser og pensjonskapitalbevis. Dette skyldes at oppsatte rettigheter fortsatt har vesentlig tilknytning til den kommunale pensjonsordning de er utgått fra, mens fripoliser og pensjonskapitalbevis gir uttrykk for pensjonsrettigheter som er helt frikoblet fra den pensjonsordning de utgikk fra. I samsvar med dette har *Banklovkommisjonen* foreslått i lovutkastet § 8c-3 at oppsatte rettigheter skal følge med ved flytting av kommunal pensjonsordning, men fripoliser og pensjonskapitalbevis bare skal følge med dersom rettighetshaveren selv utnytter sin flytterett. De nærmere regler fremgår av lovutkastet § 8c-11. I de følgende avsnitt skal en drøfte de spørsmål som knytter seg til tilfelle av medregning og særskilt flytting av individuelle pensjonsrettigheter.

6.2 Flytting ved medregning av tidligere tjenestetid

(1) Spørsmål knyttet til håndteringen av pensjonsrettigheter som tilkommer fratrådte arbeidstakere og midler knyttet til slike rettigheter, oppstår også i tilfelle hvor arbeidstakeren senere blir medlem av en annen pensjonsordning hvor tjenestetiden fra det tidligere arbeidsforhold blir medregnet ved fastsettelsen av tjenestetiden for arbeidstakeren som medlem av den nye pensjonsordningen. Når tidligere tjenestetid fra annen pensjonsordning blir medregnet, blir virkningen at pensjonsrettighetene i den nye pensjonsordningen bestemmes ut fra *samlet* tjenestetid i de to pensjonsordningene. Dette gjelder uavhengig av om medregningen skjer i henhold til de regler om *tvungen medregning* som gjelder for kommunale pensjonsordninger, eller etter reglene om *frivillig medregning* i lov om foretakspensjon § 4-11 flg. I begge tilfelle blir resultatet at den arbeidstaker som får medregnet tidligere tjenestetid, får *samlet sine pensjonsrettigheter i den pensjonsordning han sist er medlem av og hvor medregningen skjer*. Denne pensjonsordningen vil ved nådd pensjonsalder forestå utbetaling av samlet pensjon. Følgelig vil ikke arbeidstakeren – etter at medregning er foretatt - også kunne gjøre krav på pensjonsrettigheter i den

pensjonsordning han tidligere var medlem av. De tidligere opptjente rettighetene må således opphøre fordi arbeidstakeren ellers vil få pensjonsrettigheter i de to pensjonsordningene som til sammen overstige hva den samlede tjenestetid egentlig gir grunnlag for. KLPs Vedtekter for Fellesordningen § 11-5 reflekterer dette prinsipp ved at det er fastsatt at retten til oppsatt pensjon faller bort dersom et tidligere medlem tar ny stilling som medfører medlemskap i pensjonsordning som går inn under Overføringsavtalen.

Når det gjelder de midler som skal sikre arbeidstakerens samlede pensjonsrettigheter etter medregning, oppstår to noe ulike spørsmål:

- Hva skal skje med de midler i den tidligere pensjonsordningen som sikret opptjente pensjonsrettigheter ved tjenestetid som senere blir medregnet i den nye pensjonsordningen? Skal disse midlene forbli i den tidligere pensjonsordningen til tross for at arbeidstakerens opptjente rettigheter der bortfaller i og med medregningen?
- Hvilke krav stilles til sikringen av de samlede pensjonsrettigheter i den nye pensjonsordningen etter at medregning har funnet sted? Skal premiereserven i den nye pensjonsordningen beregnes ut fra de samlede forpliktelser til utbetaling av pensjon som den nye pensjonsordningen har overfor arbeidstakeren etter medregningen? Eller skal premiereserven i den nye pensjonsordningen kun dekke den rett til pensjon som opptjenes ved tjenestetid som arbeidstakeren får som medlem av den nye pensjonsordning?

Den forsikringstekniske ryddige måte å løse disse spørsmål på, vil være å kreve at den nye pensjonsordningen skal beregne de midler som skal sikre arbeidstakerens rettigheter i den nye pensjonsordningen (premiereserven) ut fra de samlede pensjonsrettigheter arbeidstakeren har etter at det er foretatt medregning av tidligere tjenestetid. Bare en slik løsning vil gi full forsikringsmessig dekning av arbeidstakerens samlede pensjonsrettigheter i den nye pensjonsordningen. Praktisk sett vil dette også kunne la seg gjøre uten særskilt innbetaling av engangspremie til den nye pensjonsordningen dersom de midler som sikret opptjent pensjon i den tidligere pensjonsordningen, blir overført til den nye pensjonsordningen samtidig med gjennomføringen av medregningen av den tidligere tjenestetiden. For en slik løsning taler også at den tidligere pensjonsordningen ikke vil ha behov for de midler som sikret tidligere opptjent pensjon, når arbeidstakeren etter medregningen ikke lenger vil ha noe krav på utbetaling av pensjon fra den tidligere pensjonsordningen. I tilfelle av medregning av tidligere tjenestetid i annen pensjonsordning bør derfor hovedregelen være at midler som sikrer pensjonsrettigheter opptjent ved den tjenestetid som medregnes, bør overføres til den nye pensjonsordningen til sikring av arbeidstakerens samlede pensjonsrettigheter i denne ordningen. Dette er den løsning det er lagt opp til ved frivillig medregning etter reglene i lov om foretakspensjon § 4-11 flg.(se (3) nedenfor), men derimot ikke den løsning gjeldende Overføringsavtale med Statens Pensjonskasse har for tvungen medregning av tidligere tjenestetid i pensjonsordninger som omfattes av Overføringsavtalen.

(2) Når det først gjelder *kommunale pensjonsordninger* som er tilsluttet Overføringsavtalen med Statens Pensjonskasse, er regelen at tidligere tjenestetid opptjent i en pensjonsordning tilsluttet avtalen, skal medregnes ved fastsettelse av tjenestetiden i ny pensjonsordning omfattet av avtalen (Overføringsavtalen § 4). Dette er det redegjort for i Del I avsnitt 2.1.3(2) hvor det er gitt en oversikt over innholdet i

Overføringsavtalen. Videre er lovutkastet i Del I § 8b-7 første ledd annet punktum om medregning av tidligere tjenestetid utformet i samsvar med dette.

Denne form for tvungen medregning av tidligere tjenestetid i annen pensjonsordning omfattet av Overføringsavtalen medfører som nevnt ovenfor at den tidligere opptjente pensjonsrettighet bortfaller, og at pensjonsytelsene i sin helhet – beregnet ut fra samlet tjenestetid i begge pensjonsordningene - utbetales av pensjonsordningen for den arbeidsgiver hvor arbeidstakeren sist var ansatt (Overføringsavtalen § 5). Dette er det også gjort nærmere rede for i Del I avsnitt 7.10.5. De midler som knytter seg til pensjonsrettighetene i den tidligere pensjonsordningen, blir imidlertid ikke overført til den pensjonsinnretning som foretar medregningen og dermed blir forpliktet til å utbetale pensjonsytelsene beregnet etter samlet tjenestetid. I stedet inneholder Overføringsavtalen §§ 6 og 7 en komplisert refusjonsordning. Den pensjonsordning som forestår utbetaling av samlet pensjon, har krav på refusjon fra den tidligere pensjonsordningen etter hvert som pensjonsytelsene utbetales, det vil si på månedlig basis. Refusjonskravet beregnes imidlertid ikke forholdsmessig ut fra tjenestetiden i de to pensjonsordningene, men ut fra størrelsen av den pensjonsrettighet som var opptjent i den pensjonsordning arbeidstakeren tidligere var medlem av (Overføringsavtalen § 6). Refusjonsordningen er det redegjort nærmere for foran Del I avsnitt 7.10.2(3) og 7.10.5. *Banklovkommisjonen* mener at refusjonsordningen i Overføringsavtalen – slik den er utformet i bestemmelsene i avtalen - har ulike svakheter.

For det første, ordningen er basert på månedlig refusjon av en beregnet del av utbetalingen til de enkelte arbeidstakere som har nådd pensjonsalderen. Dette innebærer i seg selv at praktiseringen av refusjonsordningen må antas å være administrativt ressurskrevende både for utbetalende og refunderende pensjonsinnretning.

For det annet, prinsippet om at refusjonskravet skal beregnes ut fra de pensjonsrettigheter som i sin tid ble opptjent i den tidligere ordningen (Overføringsavtalen § 6), medfører også risiko for at utbetalende pensjonsordning påføres et meransvar som refusjonskravet ikke dekker. Refusjonskravets omfang vil bli beregnet ut fra den premiereserve som knyttet seg til den oppsatte rettighet på tidspunktet for medregning med tillegg av overskudd tilført rettigheten i perioden frem til tidspunktet for refusjon, se Del I avsnitt 7.7.3(1). Den nye pensjonsordningen bærer således risikoen for resultatet av kapitalforvaltningen i den tidligere ordningen.

For det tredje, dersom en alternativt antar at de oppsatte pensjonsrettigheter skal G-reguleres i tiden etter medregningen i stedet for å bli tilført overskudd, vil den tidligere pensjonsordninger få fordel av overskudd ut over det som kreves til å dekke G-reguleringen. Over tid må en regne med at overskuddet vil overstige G-reguleringen. Imidlertid vil slik G-regulering – i hvert fall i år med svak kapitalavkastning – innebære at både den tidligere pensjonsordnings arbeidsgiver og den nye pensjonsordningens arbeidsgiver vil måtte betale premie for samme arbeidstaker. Dette er spørsmål som ikke har kommet på spissen så lenge KLP har hatt gode overskudd på finansavkastningen og dessuten kunne benytte overskuddsmidler direkte til å dekke kostnader ved G-regulering av oppsatte rettigheter i sin alminnelighet. En kan ikke legge til grunn at dette vil være forholdet i kommende år.

For det fjerde, beregningen av kravet til avsetninger (premiereserve) i den nye ordningen til sikring av de samlede pensjonsrettigheter, vil kompliseres fordi en vanskelig vil kunne kreve at avsetningen tilsvarer full nåverdi av den samlede

pensjonsforpliktelse med mindre den nye pensjonsordningen tilføres nødvendig engangspremie til dekning av avsetningen. Alternativt vil det i avsetningskravet måtte gjøres et fradrag beregnet ut fra nåverdien av fremtidige refusjonskrav, se lovutkastet Del I § 8b-10 annet ledd annet punktum. Begge disse problemer vil elimineres dersom midler knyttet til de opptjente rettighetene ved tidligere tjenestetid blir overført til den nye pensjonsordning som foretar medregningen.

Banklovkommisjonen legger etter dette til grunn at prinsippet om medregning av tjenestetid når arbeidstakeren blir medlem av ny pensjonsordning tilknyttet Overføringsavtalen og om bortfall av de pensjonsrettigheter arbeidstakeren tidligere har opptjent ved tjenestetid som medregnes, bør reflekteres i lovutkastets bestemmelser om kommunale pensjonsordninger (lovutkastet § 8c-12 første ledd). *Banklovkommisjonen* mener videre at de svakheter den nåværende refusjonsordning har, tilsier at medregningsordningen burde baseres på prinsippet om at midler knyttet til den tidligere pensjonsrettighet blir overført til den pensjonsordning som ved å foreta medregningen blir forpliktet til å utbetale pensjonsytelser beregnet på grunnlag av samlet tjenestetid. En slik løsning vil være i samsvar med lov om foretakspensjon § 4-11 flg. (Se (3) nedenfor.) *Banklovkommisjonen* fremmer derfor forslag om at medregning av tidligere tjenestetid i ny kommunal pensjonsordning skal ha den virkning at midler knyttet til tidligere opptjente pensjonsrettigheter skal overføres til den nye pensjonsordning hvor arbeidstakeren blir medlem og medregningen gjennomføres (lovutkastet § 8c-12 første ledd). Denne regelen er først og fremst beregnet på å virke i forholdet mellom to kommunale pensjonsordninger. Løsningen skulle i og for seg også passe for tilfelle hvor Statens Pensjonskasse (SPK) medregner tjenestetid fra kommunal pensjonsordning når en arbeidstaker blir medlem av pensjonsordning tilknyttet SPK. Tilfelle hvor en kommunal pensjonsordning foretar medregningen av tjenestetid i pensjonsordning knyttet til Statens Pensjonskasse, står i en noe annen stilling.

Den avklaring av rettsforholdene og den forenkling av ordningen for medregning av tidligere tjenestetid som et slikt opplegg vil kunne medføre, bør vurderes lagt til grunn i forbindelse med den pågående revisjon av Overføringsavtalen med Statens Pensjonskasse. *Banklovkommisjonen* legger derfor ikke opp til at det i medregningstilfelle skal kunne skje utbetalinger fra SPK til kommunale pensjonsordninger med mindre det følger av bestemmelsene i en revidert overføringsavtale.

(3) Medregning av tidligere tjenestetid i *pensjonsordninger med foretakspensjon,* er frivillig på to måter. For det første må den nye pensjonsordningen ha bestemmelser i sitt regelverk som etablerer en ordning for slik medregning. For det annet kan medregning bare skje etter samtykke fra den enkelte arbeidstaker, se lov om foretakspensjon § 4-11 tredje ledd. Dersom disse vilkår er oppfylt vil midler knyttet til pensjonsrettigheter opptjent tidligere, bli overført til den nye pensjonsordningen og – ut fra beregningsgrunnlaget for pensjonsordningen – lagt til grunn for beregningen av tillegget i tjenestetid etter reglene i lov om foretakspensjon § 4-12. Virkningen av medregningen blir i så fall – på samme måte som ved medregning i kommunale pensjonsordninger – at pensjonsytelsene i den nye pensjonsordningen beregnes etter samlet tjenestetid og at tidligere opptjente pensjonsrettigheter bortfaller i og med overføringen av de midler som er knyttet til rettighetene. Dette foreslås lovfestet i lovutkastet § 8c-12 annet ledd.

Ved vurderingen av spørsmålene knyttet til frivillig medregning, er *Banklovkommisjonen* blitt klar over at bestemmelsene i lov om foretakspensjon § 4-11

annet ledd, jf. § 4-12 tredje ledd har fått en lite heldig utforming når en ser hen til virkningene av medregningen for arbeidstakeren. Begge bestemmelser forutsetter at det ved medregning skal gis et tillegg i pensjonsgivende tjenestetid og samtidig "*et motsvarende fradrag i pensjonsytelsen*". Poenget med medregning – i forhold til arbeidstakeren - er imidlertid at ytelsene i den nye pensjonsordningen skal beregnes ut fra summen av faktisk tjenestetid som medlem av den nye ordningen og et tillegg i tjenestetid beregnet ut fra overførte midler etter reglene i § 4-12 første eller annet ledd. Realiteten i medregningen ville falle bort hvis det samtidig skulle gjøres et motsvarende fradrag i pensjonsytelsene i den nye ordningen.

Bestemmelsen om fradrag i ytelsene kan bare tenkes å få betydning for beregningen av den premie som den nye pensjonsordningen skal betale for den arbeidstaker som har fått tidligere tjenestetid medregnet. Årspremien skal ikke beregnes ut fra årlig opptjening av fulle pensjonsytelser fordi den overførte premiereserve innebærer at pensjonsordningen allerede er tilført midler tilsvarende de ytelser som fripolisen gir rett til. En slik premieberegningsregel skulle etter lovens system være inntatt i lovens § 9-3. *Banklovkommisjonen* mener derfor at en må sørge for å få endret lov om foretakspensjon slik at ordene "og et motsvarende fradrag i pensjonsytelsen" utelates i § 4-11 annet ledd, og slik at § 4-12 tredje ledd utgår. I stedet bør lovens § 9-3 tilføyes et nytt femte ledd som lyder:

> " (5) Ved beregningen av premie for arbeidstakere som har fått medregnet tjenestetid etter reglene i §§ 4-11 og 4-12, skal det gjøres fradrag beregnet ut fra de ytelser i pensjonsordningen som den medregnede tjenestetid vil gi rett til."

6.3 Flytting av fripolise og pensjonskapitalbevis

Spørsmålene om særskilt flytting av pensjonsrettigheter som tilkommer arbeidstakere fratrådt uten rett til utbetaling av pensjon, er behandlet foran avsnitt 5.2. Det fremgår der at *Banklovkommisjonen* ikke finner grunn til å foreslå en regel som vil endre den nåværende praksis når det gjelder oppsatte pensjonsrettigheter i kommunale pensjonsordninger. På den annen side legger *Banklovkommisjonen* til grunn at den flytterett som i dag er knyttet til fripoliser og pensjonskapitalbevis skal videreføres, og det er behov for nærmere regler om bruk av flytteretten og overføringen av de midler som er knyttet til pensjonsrettighetene, se lovutkastet § 8c-13.

6.4 Henvisning til bestemmelsene om flytting av kollektive pensjonsordninger

Banklovkommisjonen har kommet til at de nærmere regler om gjennomføring av flytting av pensjonsrettigheter utgått fra kollektive pensjonsordninger bør så langt som mulig, knyttes opp mot de regler som er foreslått for flytting av kollektive pensjonsordninger. Redaksjonelt kan dette enklest gjøres ved henvisning til de bestemmelser som det er behov for i de enkelte tilfelle. De deler av regelverket for kollektive pensjonsordninger det vil være behov for, fremgår av henvisningene i lovutkastet §§ 8c-11 til 8c-13.

Formatert: Overskrift 1, Tabulatorer: Ikke på 11,75 cm

7 Flytting av individuelle pensjonsavtaler

Det fremgår av redegjørelsen foran avsnitt 4.3, at behovet for regler om flytting av individuelle livsforsikrings- og pensjonsavtaler først og fremst gjelder individuelle pensjonsavtaler etter skatteloven (IPA) og individuell livrenteforsikring. *Banklovkommisjonens* forslag i lovutkastet § 8c-14 er begrenset til disse kontraktstypene. Også på dette området mener *Banklovkommisjonen* at de regler det er behov for, stort sett kan lovfestes ved en henvisning til ulike regler inntatt i lovutkastets avsnitt om kollektive pensjonsordninger, som derfor foreslås gitt tilsvarende anvendelse. På et par punkter er det imidlertid behov for særlige regler.

Dette gjelder for det første, bestemmelser vedrørende anvendelsen av overførte midler. Lovutkastet § 8c-14 fjerde ledd, bygger i og for seg på prinsippene i utkastet § 8c-10 tredje og fjerde ledd, men er gitt en utforming som er tilpasset de pensjonsprodukter det gjelder. For det annet vil det være behov for en regel om plikt til å underrette personer som er begunstiget, om flyttingen.

Etter flytteforskriften § 9-4 om *seleksjonsfradrag*, er det tatt forbehold om at selskapet ved overføring av midler knyttet til individuell pensjons- eller livrenteforsikring med opplevelsesrisiko, kan kreve at det skal gjøres "et fradrag i premiereserven når premiereserven ikke står i forhold til den risiko som faller bort, og overføringen derfor vil påføre selskapet et tap." Det kan også kreves helseerklæring som forutsettes hensyntatt ved beregningen av fradraget. Seleksjonsfradrag medfører således at flytteverdien av slike forsikringer blir redusert i forhold til det som fremgår av kontoutskriften. Fra selskapshold er det anført at muligheten for seleksjonsfradrag er nødvendig for å hindre at forsikringstakere rømmer unna de forutsetninger som lå til grunn da avtalen ble tegnet og bruker en endret helsetilstand til å skaffe seg fordeler gjennom en flytting, samtidig som gjenværende bestand i avgivende pensjonsinnretning påføres en økt risiko..

Banklovkommisjonen viser til at bestemmelsen i flytteforskriften § 9-4 er meget løst formulert, både med hensyn til vilkårene og omfanget av et fradrag. Dette skaper generelt sett rettsusikkerhet i forsikringsforholdet. Det fremgår også at beslutning om seleksjonsfradrag først vil bli truffet etter at flyttespørsmålet er aktualisert. I realiteten overlater bestemmelsen helt til det enkelte selskap å bestemme i etterhånd – ved avslutningen av forsikringsforholdet – om fradrag skal gjøres eller ikke. De opplysninger som er fremkommet fra selskapshold gir heller ikke noe entydig bildet og det er grunn til å anta at praksis varierer en god del. I lys av at det her dreier seg om individuell forsikring i forbrukerforhold, mener *Banklovkommisjonen* derfor at det ikke er grunn til å videreføre en tilsvarende bestemmelse i lovutkastet. Dessuten vil seleksjonsfradrag av den type det her gjelder, kunne fremtre som uheldig i forhold til ryddig markedskonkurranse, blant annet fordi et vesentlig motiv synes å være å motvirke at den person som flytter sin forsikring, oppnår høyere ytelser i mottakende selskap enn forsikringen ga i avgivende selskap. *Banklovkommisjonen* er klar over at endringer i overlevelsesrisiko som følge av

høyere levealder representerer en utfordring for livsforsikringsselskapene. Dette gjelder imidlertid livsforsikring generelt, også kollektiv forsikring, og det synes vanskelig å begrunne at det her er behov for spesialløsninger for flyttetilfelle i individuell forsikring.

Medlemmet Vannebo mener det ikke er heldig å oppheve muligheten for et forsikringsselskap til å beregne et seleksjonsfradrag ved flytting av en individuell pensjonsforsikring. Selskapene har ønsket å unngå tilfeldig behandling av enkeltsøkere og meldt fra om dette til Kredittilsynet (Beregningsmelding nr. 150/92).

Dette medlemmet mener også at beskrivelsen av dagens praksis på området ikke er korrekt. Helsebedømmelsen følger Retningslinjer for helsebedømmelse gitt av Nemnden for helsebedømmelse. Seleksjonsfradraget er forskjellen mellom ordinær premiereserve og premiereserve etter bedømt dødelighet. Samtidig tar *dette medlemmet* avstand fra påstanden om at motivet for seleksjonsfradrag er et ønske fra selskapenes side om å unngå at den forsikrede skal oppnå høyere ytelser i mottakende selskap.

Dette medlemmet viser videre til at det er allmenn aksept for behovet for seleksjonsfradrag ved omdanning av individuelle pensjonsforsikringer, noe som også er nedfelt i forskrift 19. november 1999 nr. 1158 til utfylling og gjennomføring mv. av skatteloven av 26. mars 1999 nr. 14 § 6-47-23. Hensikten med seleksjonsfradraget er at et forsikringsselskap skal kunne sikre at den gjenværende kundebestanden ikke får endret sin totale risiko.

Ved en flytting av en individuell pensjonsforsikring skal det ikke samtidig kunne skje en omdanning til nye ytelser. Likevel viser historien at flytting gjerne er motivert ut fra muligheten til å endre ytelser etter flyttingen. Et nylig eksempel på dette var da det ble gitt adgang til å opprette egne fondsforsikringsselskaper (1997) som kunne selge produkter med investeringsvalg. Det har etter dette vært en stor overgang av forsikringer fra tradisjonelle selskap til selskap som tilbyr investeringsvalg. I sammenheng med overgangen, har bl.a. ytelsene blitt endret fra ytelser med garantert avkastning, til ytelser uten garantert avkastning. Selskapenes mulighet til å ta seleksjonsfradrag har forhindret at selskapene i denne prosessen har mistet all "god" risiko, enten fordi kunden har betalt et seleksjonsfradrag, eller fordi en rekke kunder da har valgt å ikke flytte sin forsikring. Antallet kunder som har blitt belastet seleksjonsfradrag kan ikke måles med antallet som har valgt å bli i selskapet fordi de har fått informasjon om at de kan bli belastet et seleksjonsfradrag. For sistnevnte tilfelle foreligger det, av naturlige grunner, ingen statistikk. Siden fondsforsikringsselskapene startet sin virksomhet har det (etter FNHs statistikker) blitt flyttet ca. 39 100 forsikringer til fondsforsikringsselskaper. Det alt vesentligste av dette er flyttinger fra tradisjonelle livselskap. Tallene viser at muligheten til å ta seleksjonsfradraget ikke har vært særlig flyttehindrende, samtidig som de avgivende selskapene har hatt mulighet til å sikre risikoen i bestanden.

Muligheten for å ta seleksjonsfradrag har i eksemplet som er omtalt ovenfor, ligget i det selskapet som faktisk hadde risikoen i forbindelse med omdanningen. Dersom det nå ikke blir tillatt å omdanne i sammenheng med en flytting, vil det typisk være mottagende selskap som vil stå for omdanningen. Det vil imidlertid i tilfellet nevnt over, være avgivende selskap som er utsatt for seleksjonsrisiko. Det er vesentlig at det er det selskapet som får endret sin risikosammensetning, som må ta seleksjonsfradraget.

Videre vil *dette medlemmet* peke på at kommisjonen ikke i tilstrekkelig grad har vurdert mulighetene for at den foreslåtte løsning kan føre til at kunder vil kunne

spekulere i å flytte sine forsikringer, ved at de kan oppnå gevinster som ikke har noen sammenheng med selskapenes egentlige konkurranseevne. Banklovkommisjonen har heller ikke gjort noen betraktninger omkring hvilken risiko selskapene kan bli utsatt for i en ”run”-liknende situasjon, dersom de ikke har mulighet til å ta seleksjonsfradrag ved flytting.

8 Administrative og økonomiske konsekvenser

8.1 Innledning

Gjeldende regelverk vedrørende flytting av livsforsikrings- og pensjonskontrakter fremgår i omfattende og til dels vanskelig tilgjengelige forskrifter. Ved utarbeidingen av utkastet til nye lovregler om flytting i form av et nytt kapittel 8c i lov om forsikringsvirksomhet, har *Banklovkommisjonen* ikke sett behov for prinsipielle endringer. Ut fra konkurransehensyn viderefører utkastet prinsippet om alminnelige flytterett, og hovedformålet har vært å oppnå nødvendig klargjøring og vesentlig forenkling av regelverket.

De fleste leverandører av livsforsikrings- og pensjonsprodukter vil være undergitt lov om forsikringsvirksomhet, men visse typer av pensjonsprodukter kan også tilbys av banker og forvaltningsforetak for verdipapirfond. Dette gir konkurranseflater på tvers av bransjeskiller, men i mindre grad på tvers av de ulike finanskonsernenes virksomhetsområder. Av praktiske grunner er det utarbeidet et samlet regelverk for flytting av livsforsikrings- og pensjonskontrakter. Da regelverket utvilsomt fortsatt vil ha størst betydning for livsforsikrings- og pensjonskasser, foreslår *Banklovkommisjonen* at dette innarbeides som et nytt kapittel i lov om forsikringsvirksomhet selv om de øvrige deler av denne loven ikke gjelder for banker og forvaltningsforetak. En antar at dette ikke vil skape vanskeligheter i praksis.

Lovutkastet omfatter i utgangspunktet alle livs- og pensjonsforsikringer, men materielt inneholder det bare utførlige regler for de viktigste hovedgrupper av kontrakter i markedet for pensjonssparing: Kollektive pensjonsordninger, pensjonsrettigheter utgått fra kollektive pensjonsordninger og individuelle pensjonsavtaler, herunder individuelle livrenteforsikringer. Forutsetningen er at enkelte kontraktstyper med liten betydning i praksis etter behov vil kunne reguleres ved forskrift dersom de forsikringsvilkår som blir benyttet i praksis viser seg å ha uønskede virkninger.

Lovutkastet er ment å dekke alle vesentlige spørsmål og forutsettes i liten grad utfylt ved detaljregler i forskrift.

8.2 Økonomiske og administrative konsekvenser for det offentlige

Lovutkastet er ment å gi en samlet lovregulering av alle vesentlig spørsmål ved flytting av livsforsikrings- og pensjonskontrakter. Ved redaksjonell bearbeidning er overflødige bestemmelser luket ut samtidig som uklare punkter er søkt avklart. Samlet sett utgjør lovutkastet også en betydelig forenkling i forhold til gjeldende flytteregelverk. Det er lagt vekt på å presentere regelverket på en måte som gir oversikt og er lettere tilgjengelig for så vel tilsynsmyndigheter som pensjonsinnretningene og kundene. Dette antas å ville gi myndighetene en rasjonaliseringsgevinst, blant annet som følge av reduksjon av forespørsler og tvister.

Behovet for myndighetene til å gi utfyllende regler antas også å være svært begrenset. Lovutkastet antas i seg selv å være tilstrekkelig til å løse de fleste spørsmål som antas å oppstå i praksis.

Banklovkommisjonen legger til grunn at myndighetene ikke vil bli påført nye omkostninger eller arbeidsoppgaver som følge av reglene i lovutkastet.

8.3 Økonomiske og administrative konsekvenser for private

Som nevnt ovenfor avsnitt 8.2, vil forenklingen av flytteregelverket innebære at det vil bli lettere å sette seg inn i både for pensjonsinnretningene og kundene sett i forhold til dagens regelverk. Dette vil også gi ryddigere ansvarsforhold og konkurranseforhold mellom de ulike pensjonsinnretningene. Særlig kravet om at flytting skal skje til en tilsvarende kontrakt, vil gjøre det lettere for den enkelte kunde å vurdere tilbudene fra andre selskaper i forhold til sin nåværende kontrakt. Det skilles her mellom selve flyttingen og andre typer av disposisjoner, så som omdanning eller endringer i produktsammensetningen.

For banker og forvaltningsforetak og for verdipapirfond vil dette være et nytt regelverk å sette seg inn, i det flyttereglene blir å finne i forsikringsvirksomhetsloven. Flytteretten for produkter som tilbys av disse pensjonsinnretningene har hittil stort sett fulgt av spesiallovgivningen.

Når det gjelder kommunale pensjonsordninger, foreslås det at en flytting av en pensjonsordning også skal omfatte oppsatte rettigheter utgått fra pensjonsordningen. Forslaget innebærer at kommunale arbeidsgivere i tilfelle får kun ett selskap å forholde seg til, og dessuten at utbetalende pensjonsinnretning vil slippe refusjonsprosessen overfor tidligere pensjonsordning. Dette vil innebære besparelser i form av reduserte administrasjonsomkostninger for den utbetalende pensjonsinnretningen. Det er uklart hvor store disse besparelsene vil bli. Dette vil blant annet avhenge av mobiliteten av arbeidskraft innenfor kommunal- og offentlig sektor.

9 Spesielle motiver til kapittel 8c. Flytting

9.1 Spesielle motiver til forsikringsvirksomhetsloven

Til § 1-1. Innledende bestemmelse
Nytt annet ledd annet punktum fastsetter at flyttebestemmelsene i kapittel 8c også gjelder for bank og forvaltningsforetak for verdipapirfond. Det vises til motivene til § 8c-1 annet ledd og de alminnelige motiver ovenfor Del II avsnitt 1.3 og 4.4.

Til § 8c-1. Virkeområde
Bestemmelsen fastsetter flyttereglenes generelle virkeområde. Opplistingen i *første ledd* er ment å dekke alle former for livs- og pensjonsforsikring. Det vises til Del II avsnitt 4.2.

I *bokstav a og b* nevnes henholdsvis foretakspensjonsordninger, herunder ordninger med engangsbetalt foretakspensjon, og innskuddspensjonsordninger. Dette omfatter også parallelle og kombinerte pensjonsordninger. *Bokstav c* gjelder kommunale pensjonsordninger slik de er definert i lovutkastet Del I § 8b-1. I *bokstav d* nevnes "andre kollektive pensjonsordninger" som blant annet omfatter kollektive pensjonsordninger utenfor skattereglene, herunder supplerende pensjonsordninger etablert av foretak som også har etablert foretakspensjonsordning eller innskuddspensjonsordning, og kollektiv livrente. Videre omfatter bokstav d kollektive pensjonsordninger for foreningsmedlemmer og gruppelivsforsikringer. Det vises i denne forbindelse til Del II avsnitt 3.3.1.

Bokstav e omfatter individuelle pensjonsrettigheter utgått fra kollektive pensjonsordninger som nevnt i bokstavene a til d. *Bokstav f* gjelder individuelle pensjonsavtaler og omfatter blant annet individuelle pensjonsavtaler etter skatteloven (IPA) inngått i henhold til forskrift 19. november 1999 nr. 1158 til utfylling og gjennomføring mv. av skatteloven av 26. mars 1999 nr. 14 (skatteforskriften) § 6-47 og individuelle livrenteforsikringer inngått i henhold til skatteforskriften § 5-41. I tillegg omfattes individuelle kapitalforsikringer. *Bokstav g* dekker eventuelle andre livsforsikringskontrakter som ikke er omfattet av opplistingen for øvrig.

Annet ledd angir hvilke pensjonsinnretninger som er omfattet av flytteregelverket. Det vises til Del II avsnitt 4.4. Foruten livsforsikringsselskaper og pensjonskasser omfattes banker og forvaltningsforetak for verdipapirfond. Forutsetningen for at en kontrakt skal kunne flyttes til en annen pensjonsinnretning er at pensjonsinnretningen har lovlig adgang til å tilby pensjonsprodukter av den aktuelle type. Det vises til Del II avsnitt 1.3. Det vises for øvrig til de foreslåtte endringene i forsikringsvirksomhetsloven § 1-1 annet ledd.

Tredje ledd må ses i sammenheng med henholdsvis §§ 8c-2 første ledd, 8c-13 første ledd og 8c-14 første ledd. Det fremgår der at en livsforsikrings- og

pensjonskontrakt kan flyttes ved at det etableres en tilsvarende kontrakt i annen pensjonsinnretning. Reglene i kapittel 8c gjelder bare bytte av pensjonsinnretning og således flytting i rendyrket form slik som beskrevet i Del II avsnitt 1.2. Skal det gjøres endringer i form av omdanning, sammenslåing eller deling av pensjonsordning i forbindelse med flytting må dette følge av de regler som gjelder for de ulike pensjonsproduktene.

Fjerde ledd gir forskriftshjemmel. Det vises til Del II avsnitt 4.2 der det blant annet er pekt på at lovutkastet er utformet slik at lovreglene i seg selv burde være tilstrekkelige til å løse de aller fleste spørsmål som antas å oppstå i praksis.

Det er ikke lagt opp til at flyttereglene i lovutkastet kapittel 8c avsnitt I, II og III. Flytting av individuelle pensjonsavtaler, skal kunne fravikes ved avtale mellom partene med mindre dette er sagt uttrykkelig i lovteksten. Eventuelle fravikelser må enten skje i henhold til forskrift eller ved enkeltvedtak, jf. forsikringsvirksomhetsloven § 13-8.

I. Flytting av kollektive pensjonsordninger

Til § 8c-2. Flytteretten

Første ledd svarer til og erstatter gjeldende § 7-8 første ledd. Bestemmelsene i denne delen av lovutkastet gjelder ikke alle kollektive pensjonsordninger. Ved bruk av ”foretak” og ”pensjonsordning” holdes kollektiv pensjonsforsikring for foreningsmedlemmer og gruppelivsforsikringer utenfor disse bestemmelsene. Flytting av slike pensjonsordninger må enten reguleres i avtale mellom partene, ved enkeltvedtak eller i forskrift gitt med hjemmel i § 8c-1 fjerde ledd. Nærmere begrunnelse for denne avgrensningen er gitt i Del II avsnitt 4.3.

Annet ledd fastsetter at flytting må omfatte hele pensjonsordningen. Det er nærmere redegjort for bestemmelsen Del II avsnitt 5.1. Dette innebærer at alle medlemmene i pensjonsordningen, også alders-, uføre- og etterlattepensjonister, skal omfattes av flyttingen til den nye pensjonsinnretningen. Det vises til forslaget om å oppheve lov om foretakspensjon § 8-7 annet og tredje ledd som åpner for at pensjonister kan holdes utenfor en flytting.

Også sykmeldte arbeidstakere vil omfattes av en flytting i det de er å anse som aktive medlemmer av pensjonsordningen. Etter lov om foretakspensjon § 3-8 kreves det at arbeidstakere er helt arbeidsføre på tidspunktet de meldes inn i pensjonsordningen. Denne bestemmelsen får ikke anvendelse når det skjer en flytting av pensjonsordningen til en ny pensjonsinnretning. Det er her ikke snakk om nyetablering av en pensjonsordning eller en ansettelse av en ny person. Denne hjemmelen kan således ikke anvendes for å holde sykmeldte arbeidstakere utenfor ved flytting av pensjonsordningen til den nye pensjonsinnretningen. Et annet spørsmål er, når skal risikoovergangen mellom avgivende og mottakende pensjonsinnretning finne sted for arbeidstakere som er sykmeldte på flyttetidspunktet. Dette er regulert i lovutkastet § 8c-8.

I medhold av lov om foretakspensjon § 11-3, jf. forskrift 21. november 1989 nr. 1170 om forvaltning og bruk av midler i premiefond, pensjonsreguleringsfond og innskuddsfond, kan midlene i premiefond være underlagt særskilt forvaltning i en annen pensjonsinnretning enn den pensjonsordningen er opprettet i. *Banklovkommisjonen* legger til grunn at premiefond underlagt særskilt forvaltning i

medhold av ovennevnte bestemmelser, ikke trenger å omfattes av en flytting av pensjonsordningen som premiefondet er knyttet til.

Annet ledd annet punktum fastsetter at oppsatte rettigheter i kommunale pensjonsordninger, jf. § 8c-1 første ledd bokstav c, og midler knyttet til slike rettigheter skal omfattes av flyttingen. Det vises til Del II avsnitt 3.2.4 og 5.2. Det vises også til § 8c-11 første ledd som regulerer dette nærmere. Det vil her være en forskjell mellom individuelle rettigheter utgått fra kommunale pensjonsordninger og rettigheter utgått fra private pensjonsordninger (fripoliser). Det forutsettes at § 8c-2 annet ledd annet punktum bare skal gjelde ved flytting etter bestemmelsenes ikrafttreden. Oppsatte rettigheter oppstått før dette tidspunkt vil kunne reguleres ved overgangsregler, også slik at slike rettigheter blir unntatt fra flytting.

Tredje ledd gjelder flytting som innebærer at et foretak trer ut av en konsernpensjonsordning, jf. lovutkastet del § 8b-2, lov om foretakspensjon kapittel 12 og innskuddspensjonsloven kapittel 10. Når det gjelder definisjonen av hva som utgjør en gruppe, vises det til lov om foretakspensjon § 12-2.

Fjerde ledd bestemmer at ved parallelle og kombinerte pensjonsordninger vil foretakspensjonsordningen og innskuddspensjonsordningen eller den engangsbetalte alderspensjonsordningen kunne flyttes hver for seg. Det vises til Del II avsnitt 5.2.

Til § 8c-3. De forsikredes rettigheter i den nye pensjonsordningen

Det er nærmere redegjort for bestemmelsen foran Del II avsnitt 5.8. Bestemmelsen stiller krav til utformingen av regelverket for pensjonsordningen i mottakende pensjonsinnretning. Bestemmelsen må ses i sammenheng med § 8c-10 som fastsetter at overført premiereserve skal benyttes til å sikre medlemmenes pensjonsrettigheter.

Første ledd fastsetter at medlemmenes, herunder pensjonistenes, pensjonsrettigheter etter flyttingen skal fremgå i regelverket for den nye pensjonsordningen. Når det gjelder definisjonen av ”regelverket” vises det til lov om foretakspensjon § 1-2 første ledd bokstav b. Første ledd må ses i sammenheng med annet ledd.

Annet ledd bygger på prinsippet om at arbeidstakernes og pensjonistenes oppjente rettigheter med tilhørende premiereserver skal sikres fullt ut gjennom bestemmelser i det nye regelverket. Annet ledd fastslår at det i det nye regelverket ikke kan fastsettes bestemmelser som reduserer arbeidstakernes rett til opptjent pensjon eller premiereserven/pensjonskapitalen. Det vises i denne sammenheng til § 8-10 tredje og fjerde ledd. Det samme gjelder for pensjonister, jf. annet punktum. Bestemmelsen er i samsvar med lov om foretakspensjon § 5-8.

Av *tredje ledd* fremgår at det nye regelverket kan inneholde bestemmelser om framtidig opptjening av pensjon som avviker fra det som gjaldt etter regleverket for pensjonsordningen i avgivende pensjonsinnretning. Dette gjelder i forhold til både tidligere og nye medlemmer. Hvilke endringer i så måte som kan gjøres, følger av de regler som gjelder for det enkelte pensjonsprodukt. Det samme gjelder for endringer i forvaltningen av pensjonsordningens midler. Tredje ledd må ikke leses slik at bare overgang til egen investeringsportefølje er mulig. Bestemmelsen er ikke til hinder for en overgang fra investeringsvalg til kollektiv portefølje, jf. lovutkastet § 8a-12 i NOU 2001: 24 Ny livsforsikringslovgivning.

Til § 8c-4. Arbeidstakernes uttalerett mv.

Det er nærmere redegjort for bestemmelsen i Del II avsnitt 5.5. ”Medlemmene” omfatter både arbeidstakere (aktive medlemmer) og pensjonister.

Første ledd bestemmer at foretaket skal informere medlemmene om flyttingen og hvilke rettigheter de vil få i den nye pensjonsordningen, jf. § 8c-3. Medlemmene skal videre gis anledning til å uttale seg om flyttingen, og informasjonen må derfor gis før foretaket treffer endelig beslutning om å flytte.

For pensjonsordninger som har opprettet styringsgruppe i henhold til lov om foretakspensjon § 2-4 og innskuddspensjonsloven § 2-6, skal spørsmålet om flytting forelegges styringsgruppen, jf. *annet ledd.*

Siden flytting kan være av vesentlig betydning for medlemmene, følger det av *tredje ledd* at de skal gis anledning til å uttale seg. Foretaket må sørge for at samtlige medlemmer i pensjonsordningen, herunder pensjonistene, får en rimelig mulighet til å uttale seg. Hvordan dette praktisk ordnes er opptil foretaket. Annet punktum åpner for at arbeidstakerorganisasjonen kan uttale seg på vegne av sine medlemmer. At spørsmålet bare forelegges arbeidstakerorganisasjonen vil imidlertid ikke være tilstrekkelig i henhold til bestemmelsen med mindre pensjonsordningen bare omfatter aktive medlemmer som alle er fagorganiserte. Tredje punktum fastsetter at det i tariffavtalen kan inngås særlige avtaler om dette forholdet slik det blant annet er gjort i Hovedtariffavtalen for kommunal sektor. På bakgrunn av at Hovedtariffavtalen for kommunal sektor inneholder særlige prosedyreregler, er det ikke ansett som nødvendig at fratrådte arbeidstakere med oppsatte rettigheter som i henhold til § 8c-11 første ledd vil bli flyttet sammen med pensjonsordningen, omfattes av retten til å uttale seg i tredje ledd. Det vises imidlertid til informasjonsplikten overfor disse som følger av lovutkastet Del I § 8b-16 tredje ledd fjerde punktum.

Til § 8c-5. Oppsigelse. Flyttegebyr.

Det er nærmere redegjort for bestemmelsen i Del II avsnitt 5.3.

Første ledd fastsetter at kontrakten kan sies opp med en oppsigelsesfrist på to måneder. Kontrakten vil dermed opphøre etter to måneder fra oppsigelsestidspunktet. Det er imidlertid ingenting i veien for at det i oppsigelsen angis et virkningstidspunkt som ligger mer enn to måneder frem i tid. Kravet i annet punktum om at oppsigelsen skal skje skriftlig er ikke til hinder for elektronisk oversendelse av oppsigelsen, jf. lov 15. juni 2001 nr. 81 om elektronisk signatur.

I *annet ledd* åpnes det for at det kan avtales at oppsigelsesfristen etter første ledd skal løpe ut ved første kvartals-, halvårs- eller årsskifte. Slik avtale kan bare inngås for kommunale pensjonsordninger om inngår i fellesordning i henhold til lovutkastet Del I § 8b-6. Det vises til drøftelsen foran Del II avsnitt 5.4. Også i disse tilfellene vil oppsigelsesfristen være minimum to måneder. Når slik avtale foreligger, vil imidlertid oppsigelsestiden i det enkelte tilfelle reelt bli noe lenger dersom det er mer enn to måneder til nærmeste kvartals-, halvårs- eller årsskifte når selve oppsigelsen oversendes. Det vil være opp til den enkelte kunde og således markedet å vurdere hvor lang bindingstid man er villig til å akseptere.

Tredje ledd fastsetter tidspunktet for risikoovergangen mellom avgivende og mottakende pensjonsinnretning. Det vises til de særlige forhold som gjelder sykmeldte medlemmer som er regulert i § 8c-8 annet ledd.

Fjerde ledd gjelder dekning av kostnadene som avgivende pensjonsinnretning får i forbindelse med flyttingen. Det vises til Del II avsnitt 5.6.

I annet punktum fastsettes det at flyttegebyret kan belastes premie- eller innskuddsfondet. Dette medfører at lov om foretakspensjon § 10-3 første ledd og innskuddspensjonsloven § 9-3 første ledd må endres, jf. motivene til disse endringene nedenfor.

Til § 8c-6. Oppgjørsfrist
Det vises til Del II avsnitt 5.3.

Bestemmelsen fastsetter når oppgjør mellom avgivende og mottakende pensjonsinnretning skal være gjennomført. Dette innebærer ingen forlengelse av oppsigelsesfristen i det risikoen vil gå over til mottakende pensjonsinnretning etter § 8c-5 tredje ledd selv om avgivende pensjonsinnretning etter bestemmelsene i § 8c-6 kan ha lengre tid til å overføre midlene enn oppsigelsesfristens lengde. Når det gjelder vurderingen av hvilken frist avgivende pensjonsinnretning trenger for å forestå et oppgjør, er det imidlertid viktig å se hen til at pensjonsinnretningen også vil ha oppsigelsesfristen etter § 8c-5 første ledd til å forberede et oppgjør og avslutning av kontrakten.

På denne bakgrunn er det i *første ledd* foreslått at oppgjøret skal finne sted ved oppsigelsesfristens utløp med mindre midlene knyttet til pensjonsordningen, utgjør mer enn NOK 200 millioner. Overstiger midlene denne grensen, vil avgivende pensjonsinnretning ha ytterligere to måneder på seg til å overføre midlene. I små og mellomstore pensjonsordninger vil således pensjonsinnretningen få to måneder på seg fra oppsigelsen er mottatt mens den ved store pensjonsordninger vil ha til sammen fire måneder på seg til å ferdigstille oppgjøret. Dersom pengegjennomstrømningen i avgivende pensjonsinnretning er tilstrekkelig, antas det at avgivende pensjonsinnretning i mange tilfeller vil foretrekke å ferdigstille oppgjøret så fort som mulig av kostnadsmessig og effektivitetsmessige hensyn. Dette kan ha sammenheng med at størrelsen av de midler som skal overføres skal beregnes på tidspunktet for oppsigelsesfristens utløp, jf. § 8c-7.

Det kan imidlertid være forhold som gjør at pensjonsinnretningene ser at det vil være hensiktsmessig å bruke noe lengre tid på et oppgjør enn det første ledd første og annet punktum tillater. Derfor åpner *annet ledd* for at pensjonsinnretningene kan inngå avtale om dette. Det kan videre settes en frist for etteroppgjør dersom praktiske hensyn tilsier at det ikke kan skje et fullstendig oppgjør. Det vises i denne sammenheng blant annet til § 8c-9 første ledd der det kan avtales at oppgjøret skal skje ved overføring av hele eller deler av investeringsporteføljen. Forsikringstakers og de forsikredes interesser vil i et slikt tilfelle være ivaretatt gjennom pensjonsavtalen med mottakende pensjonsinnretning.

Til § 8c-7. Beregning av pensjonsordningens midler
Det er nærmere redegjort for bestemmelsen i Del II avsnitt 5.7.

Første ledd definerer hva som vil utgjøre pensjonsordningens midler i en ytelsesbasert pensjonsordning. Det vises i denne sammenheng til lov om foretakspensjon § 8-1 og lovutkastet Del I § 8b-11. Kursreserve er satt i hakeparentes for å markere at kursreserve må tas med dersom lovutkastet gjennomføres før lovendringene foreslått i NOU 2001: 24 Ny livsforsikringslovgivning trer i kraft.

Annet ledd definerer hva som utgjør en innskuddspensjonsordnings midler, jf. lov om innskuddspensjon § 8-1.

Tredje ledd fastsetter hvordan midlene skal beregnes. Det prinsipielle utgangspunktet er at forsikringsteknisk beregnet verdi på tidspunktet for oppsigelsesfristens utløp skal legges til grunn. Praktisk sett kan det imidlertid være mer hensiktsmessig å ta utgangspunkt i forsikringsteknisk beregnet "flytteverdi" i siste års kontoutskrift, og deretter beregne hvilke endringer senere inntrådte forhold betinger. Det presiseres i annet punktum at beregningen *kan* skje på denne måten. En del av pensjonsordningens midler vil allerede være uttrykt i nåverdi, og forsikringsteknisk beregnet verdi for disse midlene vil ikke være aktuelt. Dette gjelder blant annet premiefond og pensjonistenes overskuddsfond.

Fjerde ledd fastsetter hvordan verdien av en investeringsportefølje skal fastsettes i pensjonsordninger med investeringsvalg. For ytelsesbasert foretakspensjon med investeringsvalg, gjelder lov om foretakspensjon § 11-1 fjerde ledd om dekning av differansen mellom faktisk avkastning og beregnet avkastning som er lagt til grunn i beregningsgrunnlaget tilsvarende.

Til § 8c-8. Premiereserve for uføreytelser

Paragraf 8c-8 fastsetter hovedprinsippene for beregningen av premiereserven tilknyttet uførepensjonister og arbeidstakere som er sykmeldte. Det vises til Del II avsnitt 5.7. Det vises også til lovutkastet § 8c-2 annet ledd som fastsetter at flyttingen skal omfatte hele pensjonsordningen. Dette omfatter også uførepensjonister og sykmeldte arbeidstakere.

I *første ledd* fastsettes hovedprinsippet om at premiereserven for ytelser til uføre medlemmer av pensjonsordning skal utgjøre "full avsetning" beregnet på flyttetidspunktet etter beregningsgrunnlaget for avgivende pensjonsinnretning. Det legges til grunn at det i beregningsgrunnlaget vil være tatt hensyn til statistikk for reaktivering. I tilfelle hvor uførheten er konstatert på tidspunktet for oppsigelsesfristens utløp, er det ikke nødvendigvis slik at uføregraden er fastsatt. Ved beregningen av avsetningene skal likevel den uføregraden som senere fastsettes, legges til grunn og i tilfelle gi grunnlag for etteroppgjør. Ved uførhet over 50 prosent vil folketrygdens fastsettelse av uføregraden være avgjørende. For pensjonsordninger som gir uføreytelser også ved uførhet under 50 prosent, vil ikke uføregraden bli fastsatt av folketrygden, men av pensjonsinnretningen. Det er mulig at det kan være behov for å regulere beregningene av avsetningene i slike tilfeller nærmere i forskrift.

Det legges til grunn at arbeidstakers rett til å gå på avgivende pensjonsinnretning ikke nødvendigvis bortfaller som følge av flyttingen og overføringen av avsetningene. Dette gjelder selv om risikoovergangen mellom avgivende og mottakende pensjonsinnretning innebærer at ansvaret har gått over på mottakende pensjonsinnretning. Arbeidstakerens rett til å forholde seg til avgivende pensjonsinnretning må her bero på at forsikringstilfellet allerede er oppstått før flyttingen. Et krav fra arbeidstakeren mot avgivende pensjonsinnretning må i så tilfelle utløse et krav på mottakende pensjonsinnretning hva gjelder den overførte uforereserve.

Annet ledd gjelder spørsmålet om risikoovergangen mellom avgivende og mottakende pensjonsinnretning for medlemmer som er sykmeldte ved utløpet av oppsigelsesfristen. Det har her vært sentralt å fastsette et skjæringstidspunkt for risikoen for å måtte foreta uføreavsetninger. Det er lagt til grunn at avgivende pensjonsinnretning vil bære risikoen for slike avsetninger, hvor den sykdom som forelå på tidspunktet for oppsigelsesfristens utløp fører til at arbeidstakeren får rett til

rehabiliterings- og attføringspenger eller uføreytelser innen ett år etter utløpet av oppsigelsesfristen. Ett år er hovedreglen i folketrygdloven hva gjelder varigheten av utbetaling av sykepenger.

Av *tredje ledd* fremgår det at ettårs fristen for risikoovergangen i annet ledd kan fravikes ved avtale mellom pensjonsinnretningene. Det sentrale er at det fremgår et klart tidspunkt for risikoovergangen mellom pensjonsinnretningene. Det er således ingenting i veien for at pensjonsinnretningene blir enige om at oppgjøret skjer med endelig virkning på oppgjørstidspunktet. Avtales dette vil det ikke være behov for et eventuelt etteroppgjør mellom pensjonsinnretningene. Valg av et annet skjæringstidspunkt vil medføre en annen risikofordeling mellom pensjonsinnretningene. I annet punktum fremkommer det imidlertid uttrykkelig at pensjonsinnretningene gjennom en slik avtale ikke kan innskrenke foretakets eller arbeidstakerens rett til å gjøre gjeldende et krav mot avgivende pensjonsinnretning. En avtale mellom pensjonsinnretningene skal således ikke kunne medføre at arbeidstakerne som følge av en flytting blir stående uten en dekning som de ville hatt dersom flytting ikke hadde funnet sted. Som nevnt ovenfor i forbindelse med første ledd, må arbeidstakerens rett til å forholde seg til avgivende pensjonsinnretning bero på at forsikringstilfellet allerede er oppstått før flyttingen. Dersom avgivende pensjonsinnretning skal unngå muligheten for slike krav i ettertid, må foretaket samtykke til at mottakende pensjonsinnretning overtar avgivende pensjonsinnretnings forpliktelser overfor foretaket og de forsikrede.

Til § 8c-9. Oppgjørsmåte

Første ledd fastsetter at oppgjøret skal skje kontant med mindre pensjonsinnretningene avtaler at oppgjør av midler plassert i egen investeringsportefølje helt eller delvis skal skje ved overføring av investeringsporteføljen. Delvis overføring av investeringsporteføljen dekker blant annet behovet for å kunne foreta tilpasninger til den porteføljesammensetning som er avtalt i mottakende pensjonsinnretning. Det vises til Del II avsnitt 5.7.

Annet ledd tar stilling til spørsmålet om avgivende pensjonsinnretnings plikt til å svare avkastning i tilfelle hvor oppgjør først finner sted etter oppsigelsesfristens utløp. For å forenkle oppgjøret foreslås det at avgivende pensjonsinnretning skal svare en standardavkastning på midlene for denne perioden lik renten på folioinnskudd i Norges Bank. Bestemmelsen vil først og fremst få betydning i tilfelle hvor pensjonsordningens midler er på mer enn 200 mill. kr slik at den særlige oppgjørsfristen i § 8c-6 kommer til anvendelse.

Annet ledd åpner for at det kan avtales noe annet i forhold til beregningen av avkastning på midlene fra risikoovergangen til oppgjør finner sted. Det vises i denne sammenheng til at dette er et forhold mellom pensjonsinnretningene i det forsikringstaker og de forsikrede vil være sikret gjennom avtalen med mottakende pensjonsinnretning som har overtatt risikoen, jf. lovutkastet § 8c-5 tredje ledd. I forholdet mellom forsikringstakeren og mottakende pensjonsinnretning vil alle rettigheter og forpliktelser bli beregnet ut fra risikoovergangstidspunktet.

Når det gjelder avgivende pensjonsinnretnings forvaltningskostnader i den samme perioden vil disse bero på en avtale mellom pensjonsinnretningene. Forsikringstaker vil også i perioden fram til oppgjør finner sted ha de rettigheter om investeringsvalg som følger av avtalen med avgivende pensjonsinnretning.

Banklovkommisjonen har ikke gått inn på de spørsmål som kan tenkes å oppstå dersom oppgjøret mellom pensjonsinnretningene ikke finner sted innenfor oppgjørsfristen. Et av spørsmålene i denne sammenheng er forholdet til lov 17. desember 1976 nr. 100 om renter ved forsinket betaling m.m.

Til § 8c-10 Anvendelsen av overførte midler
Det vises til Del II avsnitt 5.8.

Første ledd må ses i sammenheng med § 8c-3, herunder kravene til regelverket i den nye pensjonsinnretningen. Det fremgår av første ledd at beregningsgrunnlaget i den mottakende pensjonsinnretningen skal anvendes ved sikring av medlemmenes og pensjonistenes rettigheter. Det legges til grunn at det i utgangspunktet er det beregningsgrunnlaget som mottakende pensjonsinnretning har meldt til Kredittilsynet for nye pensjonsordninger som skal anvendes. Dersom mottakende pensjonsinnretning anvender en opptrappingsplan for andre faktorer enn beregningsrenten for bestående bestand, kan ikke denne gjøres gjeldende for kontrakter som flyttes til pensjonsinnretningen. Når det gjelder beregningsrenten er det imidlertid gitt særlige unntaksregler i forskrift 15. september 1997 nr. 1005 om premier og forsikringsfond i livsforsikring.

I *annet ledd* fastsettes det at pensjonsordningens midler utover premiereserven skal anvendes etter de regler som gjelder for slike midler. Det vises til Del II avsnitt 5.8 der det er lagt til grunn at hovedregelen må være at de ulike midlene beholder sin rettslige karakter. Tilleggsavsetninger skal således også være tilleggsavsetninger i den nye pensjonsinnretningen. Når det gjelder tilleggsavsetninger vises det også til lovutkastet § 8a-22 fjerde ledd i NOU 2001: 24 Ny livsforsikringslovgivning.

Når det gjelder hakeparentesen er denne satt inn for å markere at kursreserve må tas med dersom lovutkastet gjennomføres før lovendringene foreslått i NOU 2001: 24 Ny livsforsikringslovgivning trer i kraft.

Dersom beregningen etter første ledd gir som resultat at den overførte premiereserven ikke er tilstrekkelig til å sikre de enkelte medlemmers rettigheter, må ytterligere premiereserve tilføres pensjonsordningen. I *tredje ledd* fastsettes det at disse midlene først skal tas fra premiefondet. Dersom premiefondet ikke er tilstrekkelig, skal øvrige midler dekkes ved overføringer fra tilleggsavsetningen tilknyttet pensjonsordningen og som er flyttet fra avgivende pensjonsinnretning eller ved innbetalinger fra foretaket. Rekkefølgen er sentral da en dekning av manglende premiereserve først ved bruk av tilleggsavsetninger vil kunne innebære en oppmuntring til flytting for foretaket. Ved at premiefondsmidlene først tas i bruk unngås denne ”flytteoppmuntringen”. Tilleggsavsetningene er tillatt tatt i bruk da markedsaktørene anser dette som nødvendig for en effektiv konkurranse i markedet.

Dersom den overførte premiereserven er større enn det som kreves for å sikre medlemmenes rettigheter, fastsettes det i *fjerde ledd* at overskytende midler skal anvendes til å sikre medlemmene tillegg i tjenestetiden i samsvar med medregningsreglene i lov om foretakspensjon § 4-12. Dette medfører at tillegget blir det samme for alle aktive medlemmer og at ”fripoliserettigheter” øker tilsvarende for samtlige. Tillegget i tjenestetid vil også få betydning for alle som når pensjonsalderen uten å ha annen tjenestetid som er tilstrekkelig til å gi rett til fulle ytelser. De enkelte medlemmer vil imidlertid ikke kunne oppnå mer enn fulle ytelser ved nådd pensjonsalder, og det kan derfor ikke utelukkes at enkelte av de arbeidstakere som blir i foretaket til nådd pensjonsalder, egentlig ikke vil få ”bruk for” tillegget i tjenestetid

fordi den øvrige tjenestetid er tilstrekkelig til å fylle minstekravet. Samlet sett fremstår likevel denne løsningen som den mest praktiske og som den løsningen som tilgodeser flest mulig av medlemmene. Løsningen vil heller ikke innebære noe flytteinsentiv for foretaket. Bestemmelsen antas å være i samsvar med lov om foretakspensjon § 5-8, jf. § 8-7. Det vises for øvrig til forslag til endringer i lov om foretakspensjon §§ 4-11, 4-12 og 9-3.

Pensjonister vil ikke ha bruk for tillegg i tjenestetiden. Det foreslås derfor i fjerde ledd annet punktum at overskytende premiereserve benyttes som engangspremie for tillegg til pensjonsytelsene, enten ved forlengelse av tidsavgrenset utbetalingsperiode eller ved forhøyelse av ytelsesbeløpet. På denne måten sikres at det ikke skjer en reduksjon av premiereserven som følge av flyttingen, jf. § 8c-3.

Disponeringen av overskytende premiereserve står i en annen stilling når det gjelder kommunale pensjonsordninger. I slike pensjonsordninger er både pensjonsgrunnlaget, oppsatte rettigheter og pensjonsytelsene gjenstand for årlig regulering med plikt for arbeidsgiveren til å dekke nødvendig oppreguleringspremie. For kommunale pensjonsordninger er det derfor lagt til grunn at overskytende premiereserve skal overføres til premiefondet.

Femte ledd gjelder anvendelse av overførte midler i en innskuddspensjonsordning. De samme prinsipper som er fulgt i første og annet ledd for ytelsesbaserte pensjonsordninger er gjort gjeldende for innskuddspensjonsordninger.

II. Flytting av pensjonsrettigheter utgått fra kollektive pensjonsordninger

Til § 8c-11. Flytting sammen med pensjonsordningen

Første ledd gjelder individuelle pensjonsrettigheter utgått fra kommunale pensjonsordninger (oppsatte pensjonsrettigheter), jf. lovutkastet til kapittel 8b i Del I. Det vises til Del II avsnitt 6.1, jf. avsnitt 5.2.

Disse rettighetene skal overføres til den nye pensjonsinnretningen ved flytting av pensjonsordningen som rettighetshaveren var medlem av før vedkommende fratrådte sin stilling, jf. § 8c-2 annet ledd. Ved flyttingen opprettholder de oppsatte rettighetene sin karakter av et eget kontraktsforhold i den mottakende pensjonsinnretning. Bestemmelsen vil få betydning ved flytting etter at reglene er trådt i kraft. For oppsatte rettigheter oppstått før dette tidspunktet vil det i tilfelle kunne gis overgangsregler, blant annet for at slike rettigheter med tilhørende midler forblir i avgivende pensjonsinnretning.

Bestemmelsene om rettighetene i den nye pensjonsordningen (§ 8c-3) er gitt tilsvarende anvendelse. Det samme gjelder bestemmelsen om flyttegebyr i § 8c-5 fjerde ledd. Dette innebærer at omkostningene knyttet til flytting av de oppsatte rettighetene skal innregnes i flyttegebyret for pensjonsordningen. Videre gjelder bestemmelsene om beregningen av midlene knyttet til de oppsatte rettigheter i § 8c-7 første, tredje og fjerde ledd. Paragraf 8c-8 om premiereserve for uføreytelser, § 8c-9 om oppgjørsmåten samt § 8c-19 første til fjerde ledd om anvendelsen av de overførte midler gjelder tilsvarende.

Annet ledd gjelder individuelle rettigheter utgått fra private ytelsesbaserte eller innskuddsbaserte pensjonsordninger (fripoliser/pensjonskapitalbevis). Dette er rettsforhold helt frikoblet fra pensjonsordningen, og de forblir i avgivende pensjonsinnretning med mindre innehaveren av fripolisen eller pensjonskapitalbeviset

krever flytting av fripolisen eller pensjonskapitalbeviset til samme pensjonsinnretning som pensjonsordningen flyttes til. I så tilfelle vil reglene i § 8c-13 komme til anvendelse.

Til § 8c-12. Flytting ved medregning av tidligere tjenestetid
For kommunale pensjonsordninger fastsetter Overføringsavtalen at tidligere tjenestetid opptjent i en pensjonsordning tilsluttet avtalen skal medregnes ved fastsettelse av tjenestetiden i ny pensjonsordning som er omfattet av avtalen. For kommunale pensjonsordninger gjelder således tvungen medregning. Det vises til Del II avsnitt 6.2. Pensjonsordninger basert på foretakspensjon kan ha ordning for frivillig medregning av tjenestetid, jf. lov om foretakspensjon §§ 4-11 flg.

For å forenkle oppgjøret mellom pensjonsinnretningene foreslås i *første ledd* at det ved tvungen medregning skal skje en overføring av midlene knyttet til de oppsatte pensjonsrettighetene til den nye pensjonsordningen som vedkommende blir medlem av. På denne måten unngås behovet for senere refusjon mellom tidligere pensjonsinnretning og den pensjonsinnretning som forestår utbetalingen av pensjonen. I en kommunal pensjonsordning vil medregningen føre til at den pensjonsordning som arbeidstakeren er medlem av, vil ha en plikt til å oppregulere ytelsene opptjent i hele tjenestetiden. Det er videre lagt vekt på at den utbetalende pensjonsinnretning som bærer risikoen knyttet til forskjell mellom utbetalte ytelser og refusjonskravene, bør ha rådighet over midlene. Disse forhold, blant annet beregningen av refusjonskrav, er det redegjort nærmere for foran Del I avsnitt 7.10.5.

Ved beregningen av de midler som skal overføres er det lagt til grunn at § 8c-7 første, tredje og fjerde ledd gjelder tilsvarende. Videre får §§ 8c-9 (oppgjørsmåte) og 8c-10 første til fjerde ledd (anvendelse av overførte midler) anvendelse så langt de passer. Det er ikke åpnet for at avgivende pensjonsinnretning kan kreve dekning av flyttegebyr ved overføring av midler som følge av tvungen medregning.

I forhold til Statens Pensjonskasse forutsettes det en oppfølging i Overføringsavtalen for at bestemmelsen skal kunne gjøres gjeldende. Mellom kommunale pensjonsordninger vil det derimot ikke være behov for slik oppfølging av lovforslaget.

Annet ledd gjelder overføring av midler som følge av medregning i pensjonsordning med foretakspensjon i henhold til reglene i lov om foretakspensjon §§ 4-11 til 4-13. Det vises til at det er foreslått endringer i lov om foretakspensjon §§ 4-11 og 4-12 i denne forbindelse for å gjøre bestemmelsene klarere. Ved overføring av midler knyttet til opptjente rettigheter i tidligere foretakspensjonsordning, gjelder § 8c-7 første, tredje og fjerde ledd tilsvarende ved beregning av de midler som skal overføres. Videre får § 8c-9 (oppgjørsmåte) og § 8c-10 første til fjerde ledd (anvendelse av overførte midler) anvendelse så langt de passer. Ved overføring av midler som følge av medregning i medhold av lov om foretakspensjon §§ 4-11 til 4-13, bør avgivende pensjonsinnretning kunne kreve flyttegebyr som ved flytting av fripolise i henhold til § 8c-13, jf. § 8c-5 fjerde ledd.

Til § 8c-13. Flytting av fripolise og pensjonskapitalbevis
Bestemmelsen fastsetter en individuell flytterett for midler knyttet til fripoliser utgått fra pensjonsordninger basert på foretakspensjon, og midler knyttet til pensjonskapitalbevis utgått fra innskuddspensjonsordning. Fripoliser og

pensjonskapitalbevis er egne rettsforhold mellom innehaveren av disse rettighetene og forsikringsselskapet, jf. § 8c-11 annet ledd. Fripoliser og pensjonskapitalbevis er gjenstand for egen overskuddstildeling, og innehaveren bærer således - innenfor de vilkår som gjelder for rettsforholdet - risikoen for avkastningen. Retten til å bytte pensjonsinnretning for slike kontrakter bygger på samme prinsipp som er lagt til grunn i §§ 8c-11 og 8c-12, nemlig at den som bærer risikoen skal ha rådigheten over midlene. I kommunale pensjonsordninger vil risikoen for fratrådte arbeidstakeres oppsatte rettigheter påhvile tidligere arbeidsgiver idet denne er forpliktet til å G-regulere ytelsene. Dersom den tidligere arbeidsgiver går konkurs eller opphører på annen måte, vil imidlertid G-reguleringen bortfalle. Selv om dette innebærer at reguleringen av de oppsatte rettigheter blir avhengig av overskuddet som tilføres kontrakten og risikoen således bæres av den fratrådte arbeidstaker, gis det i bestemmelsen ingen individuell flytterett for disse kontraktene. Det vises til Del II avsnitt 6.3.

Første ledd krever at flytting skal skje til "tilsvarende kontrakt". Dette innebærer blant annet at forholdet mellom ytelsene må videreføres.

Annet ledd fastsetter at bestemmelsene om oppsigelsesfrist, risikoovergang og flyttegebyr i § 8c-5 første, tredje og fjerde ledd gjelder tilsvarende. Det samme gjelder bestemmelsen om oppgjørsfrist i § 8c-6. For fripoliser og pensjonskapitalbevis vil dette innebære at oppgjør skal finne sted ved oppsigelsesfristens utløp siden en fripolise eller pensjonskapitalbevis ikke vil oppnå en slik størrelse som er angitt i § 8c-6 første ledd annet punktum

Tredje ledd gir bestemmelsen om beregning av de midler som skal overføres i §§ 8c-7 og 8c-8 samt bestemmelsene om oppgjørsmåte i § 8c-9, tilsvarende anvendelse. Også § 8c-10 med unntak av tredje ledd som gjelder dekning av manglende premiereserve, er gitt tilsvarende anvendelse. Dette innebærer at de midler som overføres beregnet på grunnlag av det beregningsgrunnlag som mottakende pensjonsinnretning anvender, vil være avgjørende for hvilke pensjonsrettigheter fripoliseinnehaveren sikres. Ved overskytende premiereserve vil anvendelsen av § 8c-10 innebære at premiereserven forblir det den var i avgivende pensjonsinnretning. Overskytende premiereserve utover det som trengs til å dekke opptjente rettigheter, vil enten bli brukt til kjøp av tjenestetid i en ny pensjonsordning ved medregning eller beholde sin størrelse fram til utbetaling, jf. lov om foretakspensjon §§ 4-12 og 4-13. Dette vil således ikke innebære noe flytteinsentiv for fripoliseinnehaveren.

III. Flytting av individuelle pensjonsavtaler

Overskriften dekker både individuelle pensjonsavtaler som er opprettet i henhold til § 6-47 i forskrift 19. november 1999 nr. 1158 til utfylling og gjennomføring mv. av skatteloven av 26. mars 1999 nr. 14 og individuell livrenteforsikring i henhold til § 5-41 i samme forskrift.

Til § 8c-14. Flytteretten

Det vises til Del II avsnitt 6.4.

Første til femte ledd gjelder individuelle pensjonsavtaler (IPA), jf. forskrift 19. november 1999 nr. 1158 til utfylling og gjennomføring mv. av skatteloven av 26. mars 1999 nr. 14 § 6-47. Dette omfatter både individuelle pensjonsforsikringsavtaler og individuelle pensjonsspareavtaler.

Første ledd fastsetter flytterett for individuelle pensjonsavtaler. Det vises til ovennevnte forskrift § 6-47-25 som fastsetter at en pensjonsspareavtale skal gi rettighetshaveren rett til å overføre oppsparte midler til et annet selskap.

Flytting må skje til en tilsvarende kontrakt i en annen pensjonsinnretning. Dette innebærer at en pensjonspareavtale bare kan flyttes til en pensjonsspareavtale og en pensjonsforsikringsavtale bare kan flyttes til en pensjonsforsikringsavtale. Ingen av avtalene kan heller omgjøres til for eksempel en livrenteforsikring. Til hvilke type pensjonsinnretning en individuell pensjonsavtale kan flyttes, følger av ovennevnte forskrift §§ 6-47-3 og 6-47-4.

På samme måte som i § 8c-12 gir *annet og tredje ledd* bestemmelsene i §§ 8c-5 første, tredje og fjerde ledd, 8c-6, 8c-7, 8c-8 og 8c-9 tilsvarende anvendelse.

Fjerde ledd viser til § 8c-10 første og annet ledd. Ved pensjonsforsikringsavtale innebærer dette at den overførte premiereserve skal anvendes til sikring av rettighetene etter den nye pensjonsavtalen og etter det beregningsgrunnlag som mottakende forsikringsselskap bygger på. Tilleggsavsetninger og premiefond skal opprettholde sin karakter i mottakende pensjonsinnretning. Dersom premiereserven ikke er tilstrekkelig til å sikre rettighetene etter den nye kontrakten, skal den manglende premiereserve først dekkes av midler fra premiefondet. Ytterligere midler kan deretter tas fra tilleggsavsetningene som er overført. Man unngår på denne måten at bruken av midler kan utgjøre et flytteinsentiv. Det vises til motivene til § 8c-10 tredje ledd.

Fjerde ledd fastsetter videre at forsikringstakeren ved overskytende premiereserve kan velge at midlene skal overføres til premiefondet. Dersom dette ikke velges, skal midlene brukes til å øke kontraktens ytelser.

Femte ledd tar hensyn til at det i en individuell pensjonsavtale kan være oppnevnt begunstigede. Bestemmelsen fastsetter at disse skal underrettes om flyttingen. Dette gjelder uavhengig av om begunstigelsen er endelig (ugjenkallelig) fra forsikringstakerens side eller ikke. At den begunstigede sitter med informasjon om hvilke pensjonsinnretning som har sikret pensjonsavtalen vil være viktig med tanke på eventuelle krav i henhold til avtalen som følge av forsikringstakers død. En begunstiget vil ikke ha noen adgang til å nekte forsikringstakeren å flytte sin pensjonsavtale til en annen pensjonsinnretning.

Sjette ledd gir bestemmelsene i første til femte ledd tilsvarende anvendelse for individuelle livrenteforsikringer opprettet i henhold til forskrift 19. november 1999 nr. 1158 til utfylling og gjennomføring mv. av skatteloven av 26. mars 1999 nr. 14 § 5-41. Dette innebærer at en livrenteforsikring bare vil kunne flyttes til en ny livrenteforsikring av samme type som kontrakten i avgivende forsikringsselskap. Også her må forholdet mellom ytelsene opprettholdes.

9.2 Endringer i andre lover

9.2.1 Lov om foretakspensjon

Til § 4-11. Adgang til medregning

I *annet ledd* foreslås ordene “og et motsvarende fradrag i pensjonsytelsen beregnet etter reglene i § 4-12" utelatt som til dels villedende. Det er nærmere redegjort for

endringen i Del II avsnitt 6.2. Ved medregning skal ytelsene for medlemmet beregnes ut fra summen av tjenestetiden i den nye pensjonsordningen og tjenestetid beregnet ut fra overførte midler fra tidligere pensjonsordning. Så lenge det skal skje en medregning, skal det ikke gjøres fradrag i ytelsene i den nye pensjonsordningen. Av samme grunn foreslås § 4-12 tredje ledd opphevet og erstattet av en ny bestemmelse i lovens § 9-3. Det vises for øvrig til motivene ovenfor til § 8c-12.

Til § 9-3. Premieberegningen
Det foreslås tatt inn et nytt femte ledd som fastsetter beregningen av premien i den nye pensjonsordningen når det skal skje en medregning av tidligere tjenestetid. Femte ledd fastsetter at det skal tas hensyn til at overførte midler tilknyttet medlemmets fripolise fra tidligere pensjonsordning dekker medregnet tjenestetid, jf. någjeldende § 4-12 tredje ledd som bestemmelsen skal erstatte. Det vises til Del II avsnitt 6.2.

Til § 10-3. Bruk av premiefondet
I § 8c-5 fjerde ledd annet punktum foreslås det at flyttegebyret kan belastes premie- eller innskuddsfondet. Lov om fortakspensjon § 10-3 som angir hva midler i premiefondet kan brukes til, åpner ikke for en slik bruk av midlene i dag. Det foreslås derfor at det tas inn en slik åpning i første ledd som ny bokstav g.

9.2.2 Lov om innskuddspensjon

Til § 9-3 Bruk av midler i innskuddsfondet
I § 8c-5 fjerde ledd annet punktum foreslås det at flyttegebyret kan belastes premie- eller innskuddsfondet. Lov om innskuddspensjon § 9-3 som angir hva midler i innskuddsfondet kan brukes til, åpner ikke for en slik bruk av midlene i dag. Det foreslås derfor at det tas inn en slik åpning i første ledd som ny bokstav d.

10 Utkast til lov om endring i forsikringsvirksomhetsloven og i visse andre lover

I

I lov 10. juni 1988 nr. 39 om forsikringsvirksomhet (forsikringsvirksomhetsloven) gjøres følgende endringer:

§ 1-1 nytt annet ledd annet punktum skal lyde:

Reglene i kapittel 8c gjelder også for banker og forvaltningsforetak for verdipapirfond.

Gjeldende annet punktum blir nytt tredje punktum.

§ 7-8 oppheves.

Nytt kapittel 8c skal lyde:

Kapittel 8c. Flytting

§ 8c-1. *(Virkeområde)*

(1) Bestemmelsene i dette kapittel gjelder flytting mellom pensjonsinnretninger av:

a) pensjonsordninger i henhold til lov om foretakspensjon,
b) pensjonsordninger i henhold til lov om innskuddspensjon,
c) pensjonsordninger som omfattes av kapittel 8b,
d) andre kollektive pensjonsordninger,
e) fripoliser, pensjonskapitalbevis og tilsvarende individuelle pensjonsrettigheter utgått fra kollektive pensjonsordninger,
f) individuelle pensjonsavtaler (pensjonsforsikrings- og livrentekontrakter og andre pensjonsavtaler),
g) andre livsforsikringskontrakter.

(2) Som pensjonsinnretning regnes her livsforsikringsselskap, pensjonskasse, bank og forvaltningsforetak for verdipapirfond.

(3) Omdanning, sammenslåing og deling av pensjonsordning i forbindelse med flytting kan foretas i henhold til ellers gjeldende regler. Tilsvarende gjelder for sammenslåing og omdanning av fripoliser, pensjonskapitalbevis og andre individuelle pensjonsrettigheter utgått fra kollektive pensjonsordninger.

(4) Kongen kan gi nærmere regler til utfylling, gjennomføring og avgrensning av reglene i kapitlet her.

I. Flytting av kollektive pensjonsordninger

§ 8c-2. *(Flytteretten)*

(1) Et foretak kan si opp kontrakt om pensjonsordning for å få flyttet pensjonsordningen og dennes midler til en tilsvarende pensjonsordning opprettet i annen pensjonsinnretning. Som foretak regnes her også kommune eller foretak som har kommunal pensjonsordning.

(2) Et foretak som vil flytte sin pensjonsordning, kan ikke unnta noen bestemt del av den fra flyttingen. Ved flytting av kommunal pensjonsordning gjelder dette også oppsatte pensjonsrettigheter og midler knyttet til slike rettigheter.

(3) Gjelder flyttingen et foretak som har felles pensjonsordning med ett eller flere andre foretak, skal foretaket og dets gruppe av medlemmer med tilhørende del av midlene i pensjonsordningen skilles ut fra den felles pensjonsordning.

(4) Har foretaket parallelle eller kombinerte pensjonsordninger i samme institusjon, kan flyttingen avgrenses til å gjelde bare en av pensjonsordningene.

§ 8c-3. *(Rettigheter i den nye pensjonsordningen)*

(1) Arbeidstakernes og pensjonistenes rettigheter etter flyttingen skal fastsettes i regelverket for den nye pensjonsordningen.

(2) Det nye regelverket kan ikke inneholde bestemmelser som innebærer reduksjon av arbeidstakeres rett til opptjent pensjon med tilhørende premiereserve eller til opptjent pensjonskapital. Pensjonister skal sikres pensjonsytelser med tilhørende premiereserve eller pensjonskapital som minst tilsvarer den rett til ytelser som gjaldt før flyttingen.

(3) Bestemmelsene i paragrafen her er ikke til hinder for at regelverket for pensjonsordningen endres etter ellers gjeldende regler med virkning for opptjening av pensjon ved tjenestetid etter flyttingen, og heller ikke for at pensjonsordningens midler etter flyttingen forvaltes helt eller delvis som egen investeringsportefølje etter ellers gjeldende regler.

§ 8c-4. *(Medlemmenes uttalerett mv.)*

(1) Før foretaket gjør bruk av flytteretten, skal det sørge for at medlemmene mottar fullstendige opplysninger om flyttingen av pensjonsordningen og hvilke rettigheter de vil få i den nye pensjonsordningen.

(2) Spørsmålet om flytting av pensjonsordningen skal forelegges styringsgruppen for pensjonsordningen til uttalelse.

(3) Medlemmer i pensjonsordningen skal også gis anledning til å uttale seg. For øvrig kan en arbeidstakerorganisasjon uttale seg på vegne av sine medlemmer. Annet kan fastsettes i tariffavtale.

§ 8c-5. *(Oppsigelse. Flyttegebyr)*

(1) Kontrakt om pensjonsordning kan sies opp med en frist på to måneder. Oppsigelse skal skje skriftlig.

(2) Første ledd er ikke til hinder for at det avtales at oppsigelsesfristen ikke skal utløpe før ved første kvartalsskifte, halvårsskifte eller årsskifte for pensjonsordninger med årspremie beregnet etter reglene i § 8b-1.

(3) Ved utløpet av fristen for oppsigelse går risiko knyttet til medlemmer og pensjonister i pensjonsordningen over på den pensjonsinnretning pensjonsordningen flyttes til.

(4) Foretaket skal betale et flyttegebyr til dekning av kostnader som pensjonsinnretningen har ved å avslutte kontrakten og overføre pensjonsordningens midler til annen pensjonsinnretning. Flyttegebyret kan belastes premie- eller innskuddsfondet. Kongen kan gi nærmere regler om flyttegebyr.

§ 8c-6. *(Oppgjørsfrist)*

(1) Ved oppsigelsesfristens utløp skal pensjonsinnretningen overføre pensjonsordningens midler til den pensjonsinnretning ordningen flyttes til. Oppgjørsfristen er likevel to måneder etter utløpet av oppsigelsesfristen når pensjonsordningens midler overtiger NOK 200 mill.

(2) Pensjonsinnretningene kan ved avtale fastsette annen oppgjørsfrist eller frist for etteroppgjør.

§ 8c-7. *(Beregning av pensjonsordningens midler)*

(1) Pensjonsordningens midler omfatter premiereserve til sikring av opptjent pensjon, herunder premiereserve for uføre- og etterlatteytelser, samt tilleggsavsetninger,[kursreserve], pensjonistenes overskuddsfond og premiefondet. Pensjonsordningens andel av overskudd i flytteåret omfattes også.

(2) I pensjonsordninger med innskuddspensjon omfatter pensjonsordningens midler pensjonskapitalen og innskuddsfondet, samt pensjonsordningens andel av overskudd i flytteåret.

(3) Pensjonsordningens midler skal tilsvare forsikringsteknisk beregnet verdi på tidspunktet for oppsigelsesfristens utløp. Ved beregningen kan det tas utgangspunkt i kontoutskriften for siste regnskapsår og senere endringer i tiden fram til utløpet av oppsigelsesfristen. Andel av årets overskudd beregnes ut fra dagen for utløpet av oppsigelsesfristen.

(4) Forvaltes pensjonsordningens midler i egen eller egne investeringsporteføljer, legges markedsverdien av porteføljen ved utløpet av oppsigelsesfristen til grunn ved verdiberegningen. Dette gjelder også avkastnings- og verdisikringsgarantier knyttet til porteføljene. Lov om foretakspensjon § 11-1 fjerde ledd gjelder tilsvarende.

§ 8c-8. *(Premiereserve for uføreytelser)*

(1) Premiereserve for uføreytelser til medlemmer som er blitt uføre før utløpet av oppsigelsesfristen, skal tilsvare kravet til full avsetning beregnet etter det beregningsgrunnlag som gjaldt for pensjonsordningen ved utløpet av oppsigelsesfristen. Fastsatt uføregrad legges til grunn selv om uføregraden blir fastsatt etter dette tidspunkt.

(2) Medlem som er sykemeldt ved utløpet av oppsigelsesfristen, skal her anses som ufør dersom den sykdom som da var konstatert, har gitt rett til rehabiliterings- og attføringspenger eller uføreytelser innen ett år etter utløpet av oppsigelsesfristen.

(3) Tidsfristen i annet ledd kan fravikes ved avtale mellom pensjonsinnretningene. Slik avtale berører ikke foretakets eller de forsikredes rettigheter overfor avvikende pensjonsinnretning etter annet ledd med mindre foretaket samtykker til at forpliktelsene overtas av mottakende pensjonsinnretning.

§ 8c-9. *(Oppgjørsmåte)*

(1) Pensjonsordningens midler beregnet etter reglene i §§ 8c-7 og 8c-8 skal overføres i penger. Det kan avtales mellom pensjonsinnretningene at oppgjør for midler plassert i egen investeringsportefølje skal skje ved overføring av porteføljen.

(2) Ved overføringen av midler etter utløpet av oppsigelsesfristen skal det i tillegg svares avkastning av midlene fra utløpet av oppsigelsesfristen og frem til den dag midlene blir overført. Avkastningen beregnes etter renten på folioinnskudd i Norges Bank med mindre annet avtales mellom pensjonsinnretningene.

§ 8c-10. *(Anvendelse av overførte midler)*

(1) Overført premiereserve skal anvendes til sikring av medlemmenes og pensjonistenes rettigheter i samsvar med det nye regelverket for pensjonsordningen og det beregningsgrunnlag som dette bygger på.

(2) Tilleggsavsetninger, [kursreserve], pensjonistenes overskuddsfond og premiefond skal etter overføringen fortsatt være en del av pensjonsordningens midler og anvendes etter ellers gjeldende regler.

(3) Er overført premiereserve ikke tilstrekkelig til å sikre rettighetene til de enkelte medlemmer eller pensjonister, skal manglende premiereserve tilføres fra premiefondet. Resten dekkes i tilfelle ved overførte tilleggsavsetninger eller ved overføringer fra foretaket.

(4) Er overført premiereserve knyttet til den rett til pensjon opptjent av medlemmene større enn nødvendig for å sikre deres rettigheter, skal overskytende premiereserve benyttes til engangspremie for tillegg til tjenestetiden etter reglene i lov om foretakspensjon § 4-12. Overskytende premiereserve knyttet til pensjoner under utbetaling benyttes som engangspremie for tillegg til pensjonsytelsene. I kommunale pensjonsordninger skal overskytende premiereserve overføres til premiefondet.

(5) Pensjonskapital og innskuddsfond i pensjonsordning med innskuddspensjon skal etter overføringen forvaltes i samsvar med det nye regelverket for pensjonsordningen og det beregningsgrunnlag dette i tilfelle bygger på.

II. Flytting av pensjonsrettigheter utgått fra kollektive pensjonsordninger

§ 8c-11. *(Flytting sammen med pensjonsordningen)*

(1) Ved flytting av en kommunal pensjonsordning skal oppsatte pensjonsrettigheter i pensjonsordningen med de midler som er knyttet til pensjonsrettighetene, samtidig overføres til den nye pensjonsinnretningen. Bestemmelsene i §§ 8c-3, 8c-5 tredje ledd, 8c-7 første, tredje og fjerde ledd, 8c-8, 8c-9 og 8c-10 første til fjerde ledd gjelder tilsvarende.

(2) Ved flytting av andre pensjonsordninger overføres ikke pensjonsrettigheter knyttet til fripoliser eller pensjonskapitalbevis til den nye pensjonsinnretningen, med mindre den som har rett til fripolisen eller pensjonskapitalbeviset krever det etter reglene i § 8c-13.

§ 8c-12. *(Flytting ved medregning av tidligere tjenestetid)*

(1) Blir en arbeidstaker medlem i kommunal pensjonsordning eller pensjonsordning i Statens Pensjonskasse som har tvungen medregning av tjenestetid for medlemskap i annen kommunal pensjonsordning, skal pensjonsrettighetene fra det tidligere medlemskapet bortfalle og de midler som er knyttet til pensjonsrettighetene, overføres til den pensjonsordningen arbeidstakeren blir medlem av. Ved beregningen av de midler som skal overføres, gjelder § 8c-7 første, tredje og fjerde ledd tilsvarende. For øvrig gjelder §§ 8c-9 og 8c-10 første til fjerde ledd tilsvarende så langt de passer.

(2) Blir en arbeidstaker medlem av pensjonsordning med foretakspensjon som har bestemmelser om medregning av tjenestetid, gjelder reglene i lov om foretakspensjon §§ 4-11 til 4-13. Ved beregningen av de midler som skal overføres, gjelder § 8c-7 første, tredje og fjerde ledd tilsvarende. For øvrig gjelder §§ 8c-5 fjerde ledd, 8c-9 og 8c-10 første, annet og femte ledd tilsvarende så langt de passer.

§ 8c-13. *(Flytting av fripolise og pensjonskapitalbevis)*

(1) Den som har rett til pensjonsrettigheter knyttet til fripolise eller pensjonskapitalbevis, kan si opp kontrakten for å flytte pensjonsrettighetene med tilknyttede midler til en tilsvarende kontrakt opprettet i annen pensjonsinnretning.

(2) Bestemmelsene om oppsigelsesfrist, risikoovergang og flyttegebyr i § 8c-5 første, tredje og fjerde ledd, samt oppgjørsfrist i § 8c-6 gjelder tilsvarende.

(3) Ved beregning, oppgjør og anvendelse av de midler som skal overføres, gjelder bestemmelsene i §§ 8c-7, 8c-8, 8c-9 og 8c-10, unntatt tredje ledd, tilsvarende.

III. Flytting av individuelle pensjonsavtaler

§ 8c-14. *(Flytteretten)*

(1) Den som har en individuell pensjonsavtale, kan si opp kontrakten for å få denne, med tilknyttede midler, overført til en tilsvarende kontrakt i en annen pensjonsinnretning.

(2) Bestemmelsene om oppsigelsesfrist, risikoovergang og flyttegebyr i § 8c-5 første, tredje og fjerde ledd, samt oppgjørsfrist i § 8c-6 gjelder tilsvarende.

(3) Ved beregningen av de midler som skal overføres, gjelder bestemmelsene i §§ 8c-7 og 8c-8. Oppgjør foretas etter reglene i § 8c-9.

(4) Overførte midler skal anvendes til å sikre rettighetene etter den nye pensjonsavtalen etter reglene i § 8c-10 første og annet ledd. Er premiereserve for pensjonsforsikring ikke tilstrekkelig til å sikre rettighetene etter den nye kontrakten, kan resten dekkes ved overføring fra premiefondet eller i tilfelle fra tilleggsavsetninger knyttet til forsikringen. Overskytende premiereserve benyttes til å øke ytelsene, med mindre forsikringstakeren krever at midlene skal overføres til premiefond.

(5) Person som er oppnevnt som begunstiget under pensjonsavtalen, skal underrettes om flyttingen.

(6) Bestemmelsene i første til femte ledd gjelder tilsvarende for individuell livrenteforsikring.

II

I lov 24. mars 2000 nr. 16 om foretakspensjon (foretakspensjonsloven) gjøres følgende endringer:

§ 4-11 annet ledd skal lyde:

(2) Medregningen skal gjennomføres ved at arbeidstakeren gis et tillegg i den pensjonsgivende tjenestetid.

§ 4-12 tredje ledd oppheves.

§ 8-7 annet og tredje ledd oppheves.

§ 9-3 nytt femte ledd skal lyde:

(5) Ved beregningen av premie for arbeidstakere som har fått medregnet tjenestetid etter reglene i §§ 4-11 og 4-12, skal det gjøres fradrag beregnet ut fra de ytelser i pensjonsordningen som den medregnede tjenestetid vil gi rett til.

§ 10-3 første ledd ny bokstav g skal lyde:

g. kostnad i henhold til forsikringsvirksomhetsloven § 8c-5 fjerde ledd.

III

I lov 24. november 2000 nr. 81 om innskuddspensjon (innskuddspensjonsloven) gjøres følgende endringer:

§ 9-3 første ledd ny bokstav d. skal lyde:

d. kostnad i henhold til forsikringsvirksomhetsloven § 8c-5 fjerde ledd.

IV

Loven trer i kraft fra den tid Kongen bestemmer.

Del III
Vedlegg

Vedlegg 1

1 Utkast til lov om forsikringsvirksomhet kapitlene 8a til 8c

1.1 Kapittel 8a. Kollektiv livsforsikring mv. (Utredning nr. 7)

I lov 10. juni 1988 nr. 39 om forsikringsvirksomhet (forsikringsvirksomhetsloven) gjøres følgende endringer:

1. Nytt kapittel 8a skal lyde:

Kapittel 8a. Kollektiv livsforsikring mv.

§ 8a-1. *(Virkeområde)*

(1) Bestemmelsene i kapitlet her gjelder livsforsikringsselskaper som driver kollektiv livsforsikringsvirksomhet. For individuell livsforsikringsvirksomhet som kan drives av slike selskaper, gjelder bestemmelsene i §§ 8a-28 til 8a-30.

(2) Som kollektiv livsforsikringsvirksomhet regnes her kollektive pensjonsordninger etablert i samsvar med lov om foretakspensjon eller lov om innskuddspensjon, samt kollektive livrenteforsikringer, gruppelivsforsikringer og andre kollektive forsikringer. Det samme gjelder virksomhet knyttet til fripoliser og pensjonskapitalbevis som gir rett til pensjon opptjent under kollektive pensjonsordninger eller livrenteforsikringer.

(3) Bestemmelsene i §§ 7-2, 7-3, 7-7 til 7-10, 8-3, 8-4, 8-5 og 8-7 gjelder tilsvarende for virksomhet som omfattes av kapitlet her. § 7-9 gjelder også tilsvarende for innskuddsfond. De øvrige bestemmelser i kapitlene 7 og 8 gjelder bare når det er særskilt fastsatt.

(4) Kongen kan fastsette særlige regler for kollektive pensjonsordninger i offentlig sektor, herunder helt eller delvis fravike bestemmelsene i kapitlet her.

§ 8a-2. *(Individuell livsforsikringsvirksomhet. Annen næringsvirksomhet)*

(1) Livsforsikringsselskap som driver kollektiv livsforsikringsvirksomhet, kan også drive individuell livsforsikringsvirksomhet, unntatt virksomhet knyttet til kontrakter med kontraktsfastsatte ytelser inngått før det tidspunkt bestemmelsene i kapitlet her tar til å gjelde. Dette er ikke til hinder for at individuell livsforsikringsvirksomhet som selskapet ikke kan drive, overføres til og videreføres i særskilt datterselskap undergitt ellers gjeldende regler.

(2) Livsforsikringsselskap som driver kollektiv livsforsikringsvirksomhet, kan ikke drive annen næringsvirksomhet enn virksomhet som omfattes av § 8a-1, og virksomhet som naturlig henger sammen med slik virksomhet. Bestemmelsene i § 7-1 annet og tredje ledd gjelder tilsvarende.

I. Pristariffer og premieberegning

§ 8a-3. *(Pristariffer)*

(1) Selskapet skal til enhver tid ha pristariffer for beregningen av premie og annet vederlag for samtlige av de produkter eller produktkombinasjoner som selskapet tilbyr.

(2) Pristariffene skal angi hvilke vederlag selskapet vil betinge seg for

a. å overta de ulike typer av risiko som er knyttet til de produkter eller produktkombinasjoner som selskapet tilbyr,

b. å yte de ulike typer av tjenester som inngår i produktene og produktkombinasjonene.

§ 8a-4. *(Alminnelige krav til pristariffene)*

(1) Ved utformingen av pristariffene skal selskapet sørge for at

a. selskapets premier vil stå i rimelig forhold til den risiko som overtas og de tjenester som ytes,

b. selskapets premier vil være tilstrekkelige til å gi sikkerhet for at forpliktelsene etter inngåtte kontrakter blir oppfylt, og vil være betryggende ut fra selskapets økonomi.

(2) Den enkelte pristariff skal utformes slik at bidraget til dekning av selskapets utgifter og fortjeneste vil være rimelig ut fra forholdet mellom den del av virksomheten pristariffen dekker og selskapets samlede virksomhet.

(3) Ved utformingen av pristariffene skal selskapet sørge for at det ikke vil skje urimelig forskjellsbehandling mellom produkter, produktkombinasjoner eller kundegrupper.

(4) Kongen kan gi nærmere regler om rentesatser og andre beregningselementer som selskapet ut fra forsiktighetshensyn og bestemmelsene i §§ 8a-3 til 8a-9 kan benytte ved utformingen av pristariffene.

§ 8a-5. *(Personrisiko)*

(1) Pristariffer basert på risiko knyttet til person skal skille mellom risiko knyttet til alderspensjon, uføreytelser og ytelser til barn og andre etterlatte. Det kan utarbeides særskilte pristariffer for ulike grupper av kontrakter.

(2) Det skal utformes særskilte tariffer for produkter med og uten rett til overskudd av risikoresultatet.

(3) Risikotariffer og tilhørende beregningsgrunnlag skal så vidt mulig bygge på senest oppdaterte forsikringsstatistikk for kollektiv livsforsikring. Gruppelivsforsikring kan baseres på erfaringstariffering.

§ 8a-6. *(Forvaltningsrisiko)*

(1) Pristariffer basert på selskapets risiko ved forvaltningen av oppsparte midler skal skille mellom produkter med og uten rett til overskudd av avkastningsresultatet. Selskapet kan ikke betinge seg vederlag i form av andel av avkastningsresultatet.

(2) For produkter med overskuddsrett skal det i pristariffen angis hvilken beregningsrente som er lagt til grunn. Det skal også angis om og på hvilken måte tilleggsavsetninger knyttet til den enkelte kontrakt inngår i beregningen av selskapets forvaltningsrisiko.

(3) Selskapet skal ha særskilt pristariff for avkastningsgarantier ved forvaltning av oppsparte midler i egne investeringsporteføljer med rett til investeringsvalg. Pristariffen skal utformes på en rimelig måte ut fra omfanget og varigheten av avkastningsgarantien og ut fra hvilke rammer som er fastsatt for investeringsvalget.

§ 8a-7. *(Pristariffer for tjenester)*

(1) Pristariffer for tjenester som inngår i selskapets produkter eller produktkombinasjoner skal skille mellom administrasjon av kollektivordningen og forvaltningen av kapitalen knyttet til den enkelte ordning. Meglerprovisjon dekket av selskapet skal inngå som særskilt tillegg til premien for den kontrakt provisjonen gjelder.

(2) Pristariff for administrasjon av pensjons- og livrenteordninger skal baseres på omfanget og sammensetningen av den gruppe av forsikrede som omfattes av den enkelte ordning, samt hvilke pensjonsytelser ordningen omfatter. Det kan fastsettes stykkpriser som er lavere når antallet av forsikrede i ordningen er høyere.

(3) Pristariff for kapitalforvaltning skal baseres på de ulike kategorier av eiendeler som midlene knyttet til den enkelte pensjons- og livrenteordning blir investert i, og på omfanget av midlene i ordningen. Det kan fastsettes enhetspriser som er lavere når midlene i ordningen utgjør et høyere beløp. Selskapet skal kreve særskilt vederlag for bruk av rett til investeringsvalg. Pristariffen kan ikke inneholde særlige priser eller andre vilkår som innebærer at størrelsen av vederlaget for kapitalforvaltningen vil påvirkes av oppnådd avkastning.

(4) Kostnadene ved forvaltningen av selskapets egne midler skal belastes selskapet.

(5) Det skal utarbeides særskilt tariff for tjenester til bruk ved beregning av administrasjonsreserve knyttet til fripoliser som utstedes under pensjonsordninger med kontraktsfastsatte ytelser. Slik pristariff skal ikke inneholde fortjenesteelement.

§ 8a-8. *(Endring av pristariffer)*

(1) Endrer selskapet sine pristariffer, skal selskapet fastsette fra hvilket tidspunkt de nye tariffene skal gjelde.

(2) I forhold til inngåtte kontrakter kan selskapet likevel ikke gjøre endringen gjeldende før første premieforfall minst fire måneder etter at forsikringstakeren har mottatt underretning om endringen.

§ 8a-9. *(Beregning av premier m.v.)*

(1) Ved beregning av premier og annet vederlag skal selskapet benytte de til enhver tid gjeldende pristariffer, med mindre annet følger av § 8a-8 annet ledd. Krav om betaling av premie skal angi hvilke poster som inngår i beregningen, og forhold av betydning for premieberegningen.

(2) Sparedelen av premie for kontraktsfastsatte ytelser beregnes ut fra de beløp som etter beregningsgrunnlaget årlig skal tilføres premiereserven som

a. avkastning i samsvar med den rente beregningsgrunnlaget inneholder, og
b. tillegg som følge av at selskapets forpliktelse overfor forsikrede som er død i løpet av året er falt bort.

(3) Selskapet kan ikke kreve tillegg til premie eller annet vederlag for å få dekket utgifter eller tap som overstiger det som premie og vederlag beregnet etter gjeldende pristariffer, gir dekning for. Selskapet kan heller ikke gjøre fradrag i overskudd etter §§ 8a-12 tredje ledd og 8a-15 for å få dekket utgifter og tap som nevnt.

§ 8a-10. *(Meldeplikt og tilsyn)*

(1) Selskapet skal gi melding til Kredittilsynet om pristariffer og prinsippene for utformingen av tariffene etter regler gitt av Kongen. Det samme gjelder ved endring av pristariffer.

(2) Kredittilsynet skal føre kontroll for å påse at de pristariffer som benyttes er i samsvar med reglene i §§ 8a-3 til 8a-8, og at premieberegningen skjer i samsvar med reglene i § 8a-9.

(3) Kongen kan forby bruk av pristariffer som Kongen finner er ubetryggende eller urimelige.

II. Kapitalforvaltning, avkastning og overskudd

§ 8a-11. *(Alminnelige regler om kapitalforvaltningen)*

(1) Selskapet skal sørge for forsvarlig kapitalforvaltning.

(2) Fordelingen av avkastningen ved kapitalforvaltningen skal foretas på grunnlag av inndeling av forvaltningskapitalen i følgende porteføljer:

a. en portefølje av eiendeler som motsvarer de forsikringsmessige avsetninger til sikring av forpliktelser under kontrakter som gjelder ytelser fastsatt ut fra beregnet minsteavkastning (beregningsrente) ved forvaltningen av oppsparte midler (kollektivporteføljen),
b. et antall porteføljer med eiendeler som motsvarer de forsikringsmessige avsetninger til sikring av forpliktelser under kontrakter som er knyttet til særskilt investeringsportefølje med investeringsvalg (investeringsvalgsporteføljen),
c. en eller flere porteføljer av eiendeler som motsvarer selskapets ansvarlige kapital og gjeld (selskapsporteføljen).

(3) Midler som motsvarer avsetninger til dekning av kontraktsfastsatte uføre- og etterlatteytelser inngår i kollektivporteføljen selv om midler knyttet til alderspensjonsytelser er plassert i særskilt investeringsportefølje. Dette gjelder likevel ikke når midlene knyttet til uføre- og etterlatteytelser forvaltes i særskilt investeringsportefølje etter reglene i lov om foretakspensjon § 11-1.

(4) Premiefond, innskuddsfond og pensjonsreguleringsfond anses her som del av den portefølje de øvrige midler knyttet til kontrakten inngår i, med mindre det følger av kontrakten at midlene i fondet skal plasseres på annen måte.

(5) Ved valg av eiendeler til de forskjellige porteføljer, og ved endring av sammensetningen av porteføljer, skal selskapet overholde krav til god

forretningsskikk og sørge for at det ikke skjer urimelig forskjellsbehandling av kunder. Selskapet skal ha retningslinjer for valg av eiendeler og endring av porteføljer for å unngå at det oppstår interessekonflikter mellom kunder og kundegrupper eller mellom kunder og selskapet. I tilfelle av interessekonflikt mellom kunder og selskapet, skal hensynet til kundene gå foran.

(6) Selskapet skal opprette et system for registrering av hvilke eiendeler som til enhver tid inngår i de ulike porteføljer.

(7) Reglene i paragrafen her er ikke til hinder for at selskapet etablerer en ordning for samlet kapitalforvaltning.

§ 8a-12. *(Forvaltning av kollektivporteføljen)*

(1) Selskapet skal sørge for at den del av forvaltningskapitalen som motsvarer kollektivporteføljen, til enhver tid er plassert på en hensiktsmessig og betryggende måte sett i forhold til arten av forsikringsforpliktelsene og hensynet til sikkerhet, risikospredning, likviditet og avkastning. § 7-4 annet ledd gjelder tilsvarende.

(2) Avkastningen ved forvaltningen av kollektivporteføljen skal årlig fordeles mellom de kontrakter som omfattes, etter forholdet mellom de midler i kollektivporteføljen som er knyttet til hver kontrakt.

(3) Avkastning tilordnet en kontrakt skal etter fradrag av avsetning i samsvar med beregningsrenten for kontrakten og i tilfelle tilleggsavsetning tildeles kontrakten som overskudd på avkastningsresultatet.

(4) Omfatter kollektivporteføljen midler knyttet til kontrakter med ytelser beregnet ut fra ulike beregningsrenter, kan midlene forvaltes i adskilte deler fastsatt etter selskapets risiko for avkastningsresultatet. De kvantitative begrensninger for plassering av midlene som følger av forskrift gitt med hjemmel i første ledd, gjelder likevel for kollektivporteføljen i sin helhet.

(5) Avkastning av midler i premiefond, innskuddsfond eller pensjonsreguleringsfond tilføres fondet etter reglene i tredje ledd.

§ 8a-13. *(Forvaltning av særskilte investeringsporteføljer)*

(1) Den del av forvaltningskapitalen som motsvarer investeringsvalgsporteføljen skal plasseres i særskilte investeringsporteføljer i samsvar med regler gitt i eller i medhold av lov og de krav som følger av kontrakten mellom selskapet og forsikringstakeren.

(2) Midler som motsvarer avsetning til sikring av avkastningsgaranti gitt av selskapet og erstatningsavsetning, skal likevel plasseres i samsvar med § 8a-12 første ledd med tilhørende forskrift.

(3) Avkastning ved forvaltning av midler plassert i særskilt investeringsportefølje skal tilordnes porteføljen. Avkastning av midler som omfattes av annet ledd tilordnes kontrakten etter reglene i § 8a-12 annet og tredje ledd.

(4) Bestemmelsene i første til tredje ledd gjelder tilsvarende for premiefond og innskuddsfond plassert i særskilt investeringsportefølje.

§ 8a-14. *(Forvaltning av selskapsporteføljen)*

(1) Selskapet bestemmer hvordan den del av forvaltningskapitalen som motsvarer selskapsporteføljen skal forvaltes.

(2) Avkastning ved forvaltning av selskapsporteføljen tilfaller selskapet.

§ 8a-15. *(Overskudd på risikoresultat)*

(1) Overskudd på selskapets risikoresultater skal beregnes særskilt for hver gruppe av pensjonsordninger eller andre kollektivordninger eller kontrakter.

(2) Som overskudd regnes her det beløp selskapets samlede risikoresultat for en gruppe et år avviker fra det beregnede resultat for risiko knyttet til person. Det skal ved beregningen ses bort fra den fortjeneste for selskapet som er bygget inn i risikotariffen. I pristariff for risiko kan det fastsettes at risikoresultatet som erfaringsmessig avviker lite fra beregnet resultat, skal unntas fra beregningen og tildeles selskapet.

(3) Overskudd på risikoresultat skal årlig fordeles mellom de enkelte kontrakter i hver gruppe etter forholdet mellom de enkelte kontrakters risikopremier beregnet ut fra gjeldende risikotariffer. Selskapet kan likevel bestemme at inntil halvparten av årets overskudd på risikoresultatet skal avsettes til et fond for risikoutjevning.

§ 8a-16. *(Anvendelse av overskudd)*

(1) Overskudd tilordnet en kollektivordning etter §§ 8a-12 tredje ledd, 8a-13 tredje ledd og 8a-15 første ledd skal anvendes etter reglene om fordeling av avkastning i lov om foretakspensjon og lov om innskuddspensjon og for øvrig i samsvar med det som er bestemt i kontrakten mellom selskapet og forsikringstakeren.

(2) Dersom selskapet finner at dets avsetninger til premiereserve for forsikringsforpliktelser med overskuddsrett ikke lenger er tilstrekkelige, kan selskapet med samtykke fra Kredittilsynet beslutte at årets overskudd i stedet skal benyttes helt eller delvis til å styrke disse avsetningene.

(3) Når hensynet til selskapets soliditet tilsier det, kan Kredittilsynet gi selskapet pålegg om at årets overskudd i stedet benyttes helt eller delvis til å dekke avsetninger til premiereserven for forpliktelser med overskuddsrett.

III. Forsikringsmessige avsetninger

§ 8a-17. *(Minstekrav til forsikringsmessige avsetninger)*

(1) Selskapet skal i sin årsbalanse føre opp forsikringsmessige avsetninger til dekning av:

a. selskapets forpliktelser under kontrakter som gjelder kontraktsfastsatte ytelser, fastsatt ut fra beregnet minsteavkastning (beregningsrente) ved forvaltningen av oppsparte midler, beregnet etter reglene i §§ 8a-18 til 8a-21 og 8a-24 med tilhørende forskrifter,
b. selskapets forpliktelser under kontrakter som er knyttet til særskilt investeringsportefølje med investeringsvalg, beregnet etter reglene i §§ 8a-22 og 8a-24 med tilhørende forskrift,
c. selskapets forpliktelse knyttet til premiefond, innskuddsfond og pensjonsreguleringsfond, beregnet etter reglene i § 8a-23 med tilhørende forskrift, og
d. selskapets øvrige forpliktelser.

(2) De forsikringsmessige avsetninger til dekning av forpliktelser under kontrakter med kontraktsfastsatte ytelser, skal omfatte premiereserve, tilleggsavsetninger, kursreguleringsfond, erstatningsavsetning og andre tekniske avsetninger. Dette gjelder også avsetninger til dekning av uføre- og etterlatteytelser selv om midler som motsvarer avsetning til dekning av alderspensjon er plassert i særskilt investeringsportefølje.

(3) Avsetningene til dekning av forpliktelser under kontrakter knyttet til særskilte investeringsporteføljer omfatter premiereserve, supplerende avsetning, erstatningsavsetning og andre tekniske avsetninger. Avsetningene til dekning av alders-, uføre- og etterlattepensjon knyttet til særskilt investeringsportefølje etter reglene i lov om foretakspensjon § 11-1, kan også omfatte tilleggsavsetninger.

(4) Kongen kan gi nærmere regler om beregningen av forsikringsmessige avsetninger. Det kan gjøres fradrag for gjenforsikret risiko etter regler gitt av Kredittilsynet.

§ 8a-18. *(Premiereserve for kontraktsfastsatte ytelser)*

(1) Avsetninger til premiereserve for kontraktsfastsatte ytelser skal minst utgjøre forskjellen mellom kapitalverdien av selskapets fremtidige forpliktelser og kapitalverdien av de fremtidige nettopremier (prospektiv beregningsmetode). Tilleggsytelser som følge av tilført overskudd medregnes.

(2) Kapitalverdiene beregnes etter den beregningsrente som gjelder for kollektivordningen. Endrer selskapet beregningsrenten, beregnes avsetningene for forpliktelser som oppstår etter endringen, på grunnlag av den nye beregningsrenten.

(3) Avsetninger til premiereserve skal tilordnes de enkelte kontrakter og de forsikrede på grunnlag av selskapets forpliktelser.

§ 8a-19. *(Årlige avsetningskrav)*

(1) Det årlige krav til avsetning til premiereserve etter § 8a-18 beregnes med utgangspunkt i sparedelen av årets premie, årlig avkastning i samsvar med beregningsrenten, og det beløp som etter beregningsgrunnlaget årlig skal tilføres premiereserven som følge av at selskapets forpliktelse overfor forsikrede som er død i løpet av året, er bortfalt.

(2) Årlig avsetning skal også omfatte det overskudd som etter § 8a-16 skal tilføres premiereserven.

(3) Dersom det i løpet av året inntrer forsikringstilfeller som gir rett til utbetaling av uføreytelser eller ytelser til etterlatte, skal avsetningen til premiereserve styrkes slik at den fullt ut tilsvarer kapitalverdien av selskapets fremtidige forpliktelser.

§ 8a-20. *(Tilleggsavsetninger)*

(1) For å sikre sine forpliktelser under kontrakter med kontraktsfastsatte ytelser i kollektivporteføljen, kan selskapet ved utgangen av det enkelte år foreta tilleggsavsetninger ut over minstekravet til premiereserve. Kredittilsynet kan, når soliditetshensyn tilsier det, pålegge selskapet å foreta tilleggsavsetninger.

(2) Selskapets tilleggsavsetninger i et år fordeles mellom de enkelte kontrakter etter forholdet mellom premiereserven for den enkelte ordning.

(3) Dersom avkastningen tilordnet en kontrakt etter § 8a-12 annet ledd i et år ikke er stor nok til å dekke det årlige avsetningskrav etter § 8a-19 første ledd, kan avsetningskravet oppfylles ved overføring av tilleggsavsetninger tilordnet kontrakten.

(4) Fører tilleggsavsetninger tildelt en kontrakt et år til at de samlede tilleggsavsetninger overstiger det beløp som tilsvarer premiereserven knyttet til kontrakten multiplisert med to ganger beregningsrenten for kontrakten, skal det overskytende beløp tildeles kontrakten som overskudd, med mindre Kredittilsynet har fastsatt en høyere grense for tilleggsavsetningene eller har truffet annet vedtak etter § 8a-16 annet eller tredje ledd.

§ 8a-21. *(Kursreguleringsfond)*

(1) Kursreguleringsfondet skal tilsvare summen av urealiserte gevinster på finansielle omløpsmidler som inngår i kollektivporteføljen, jf. § 8a-11 annet ledd.

(2) Kursreguleringsfondet skal ikke tilordnes kontraktene i kollektivporteføljen.

§ 8a-22. *(Kollektivordninger med egen investeringsportefølje)*

(1) De forsikringsmessige avsetninger til dekning av forpliktelser under kontrakter knyttet til egen investeringsportefølje med investeringsvalg, skal motsvare verdien ved utgangen av regnskapsåret av den investeringsportefølje kontrakten er tilordnet. Andelen av overskudd på risikoresultatet medregnes.

(2) Gir kollektivordningen eller kontrakten også rett til kontraktsfastsatte uføreytelser eller ytelser til barn og andre etterlatte, skal det i tillegg foretas avsetninger til sikring av slike forpliktelser etter reglene i §§ 8a-18 til 8a-20. Forvaltes midler til dekning av uføre- og etterlatteytelsene i egen investeringsportefølje etter reglene i lov om foretakspensjon § 11-1, skal det foretas supplerende avsetning etter fjerde ledd.

(3) Har selskapet knyttet avkastningsgaranti til investeringsporteføljen, skal selskapet også foreta supplerende avsetning til dekning av garantiforpliktelsen. Ved beregningen av avsetningen legges den til enhver tid høyeste lovlige beregningsrente til grunn.

(4) Supplerende avsetning til dekning av selskapets forpliktelse etter lov om foretakspensjon § 11-1 fjerde ledd skal tilsvare forskjellen mellom kapitalverdien av selskapets forpliktelser overfor de forsikrede beregnet etter § 8a-18 første ledd og verdien av investeringsporteføljen. Reglene om tilleggsavsetninger i § 8a-20 gjelder tilsvarende.

§ 8a-23. *(Premie- og innskuddsfond)*

(1) De forsikringsmessige avsetninger for forpliktelser knyttet til premiefond eller innskuddsfond, skal tilsvare fondets verdi ved utgangen av regnskapsåret. Det samme gjelder pensjonsreguleringsfond.

(2) Fondet skal årlig tilføres avkastning etter den beregningsrente som gjelder for kollektivordningen. Er avkastningen av midlene i fondet høyere, skal det overskytende etter fradrag av tilleggsavsetninger tilføres fondet som overskudd. § 8a-20 gjelder tilsvarende.

(3) Annet ledd gjelder ikke premie- og innskuddsfond plassert i særskilt investeringsportefølje med investeringsvalg. Er det knyttet avkastningsgaranti til investeringsporteføljen, gjelder § 8a-22 tredje ledd tilsvarende.

§ 8a-24. *(Erstatningsavsetning. Risikoutjevningsfond)*

(1) Erstatningsavsetningen skal dekke selskapets forventede erstatningsutbetalinger for egen regning for forsikringstilfeller som ved regnskapsårets utgang ikke er oppgjort av eller meldt til selskapet. Avsetningen skal bare omfatte utbetalinger som ville ha vært foretatt i regnskapsåret dersom erstatningstilfellet var ferdigbehandlet.

(2) Fondet for risikoutjevning kan bare benyttes til å styrke avsetning til premiereserve vedrørende risiko knyttet til person. Fondet kan ikke overstige to ganger summen av selskapets risikopremier i regnskapsåret.

(3) Avsetningene til erstatningsreserve eller risikoutjevning skal ikke fordeles på de enkelte kontrakter.

IV. Fripoliser og pensjonskapitalbevis

§ 8a-25. *(Fripoliser med kontraktsfastsatte ytelser)*

(1) Bestemmelsene i paragrafen her gjelder fripoliser som gir rett til kontraktsfastsatte pensjonsytelser, utstedt i henhold til lov om foretakspensjon og tidligere gjeldende regler om kollektive tjenestepensjonsordninger eller under andre kollektivordninger.

(2) Midler som motsvarer forsikringsmessige avsetninger til sikring av rett til pensjon etter fripoliser, skal forvaltes som del av kollektivporteføljen etter § 8a-11 annet ledd. Avkastning av midlene beregnes og disponeres etter § 8a-12 annet og tredje ledd.

(3) § 8a-l5 gjelder tilsvarende ved beregning av fripolisens andel av overskudd på risikoresultatet. Er selskapets risikoresultat negativt, kan fripolisens andel av risikoresultatet dekkes av selskapet ved fradrag i overskudd på avkastningsresultatet tilordnet fripolisen.

(4) Selskapet har rett til 20 prosent av det overskudd på avkastningsresultatet som er tildelt fripolisen, i tilfelle etter fradrag for andel av negativt risikoresultat. Selskapet kan for et fastsatt antall år benytte en lavere prosentsats dersom melding om dette er gitt til Kredittilsynet.

(5) § 8a-16 annet og tredje ledd gjelder tilsvarende.

(6) Forpliktelser etter fripoliser skal sikres ved avsetninger i samsvar med bestemmelsene om forsikringsmessige avsetninger i §§ 8a-l7 til 8a-21 og 8a-24. Administrasjonsavsetning knyttet til fripolise beregnes ut fra pristariff for tjenester som nevnt i § 8a-7 femte ledd.

§ 8a-26. *(Fripoliser og pensjonskapitalbevis med investeringsvalg)*

(1) Bestemmelsene i paragrafen her gjelder fripoliser for engangsbetalt foretakspensjon og pensjonskapitalbevis utstedt under pensjonsordninger med kollektivt eller individuelt investeringsvalg, samt andre fripoliser med investeringsvalg utstedt under kollektivordninger.

(2) Etter at fripolisen eller pensjonskapitalbeviset er utstedet, kan selskapet hvert år kreve vederlag for tjenester etter egen pristariff utarbeidet i samsvar med prinsippene i §§ 8a-7 første til tredje ledd og 8a-6 tredje ledd. Bestemmelsene i §§ 8a-3, 8a-4 og 8a-8 til 8a-10 gjelder tilsvarende.

(3) Midler knyttet til fripolisen eller pensjonskapitalbeviset forvaltes etter reglene i § 8a-13 første og tredje ledd.

(4) Bestemmelsene i § 8a-25 tredje ledd gjelder tilsvarende for fripolise for engangsbetalt foretakspensjon.

(5) Forpliktelser etter fripoliser og pensjonskapitalbevis med investeringsvalg skal sikres ved avsetninger i samsvar med bestemmelsene om forsikringsmessige avsetninger i §§ 8a-17, 8a-22 og 8a-24.

§ 8a-27. *(Fortsettelsesforsikringer m.v.)*

(1) Selskapet skal ha pristariffer for fortsettelsesforsikringer og kontrakter om fortsatt pensjonssparing. Bestemmelsene i §§ 8a-3, 8a-4 og 8a-8 til 8a-10 gjelder tilsvarende.

(2) Premieberegningen for en fortsettelsesforsikring skal for personrisiko og forvaltningsrisiko bygge på de forutsetninger som ligger til grunn for fripolisen eller pensjonskapitalbeviset. For tjenester gjelder pristariff som nevnt i § 8a-7 femte ledd og i § 8a-26 annet ledd tilsvarende.

(3) For øvrig gjelder § 8a-25 tredje til sjette ledd og § 8a-26 tredje til femte ledd tilsvarende.

V. Individuell livsforsikringsvirksomhet

§ 8a-28. *(Virkeområde)*

(1) Bestemmelsene i avsnittet her gjelder individuell livsforsikringsvirksomhet som etter § 8a-2 første ledd kan drives av livsforsikringsselskap undergitt reglene i dette kapittel, herunder individuell livsforsikring knyttet til særskilt investeringsportefølje med investeringsvalg.

§ 8a-29. *(Pristariffer, premier og gebyrer)*

(1) Selskapet skal til enhver tid ha pristariffer for beregning av premier og annet vederlag for samtlige av de produkter eller produktkombinasjoner innenfor individuell livsforsikring som selskapet tilbyr.

(2) Ved utformingen av pristariffene gjelder §§ 8a-3 annet ledd, 8a-4 til 8a-6, 8a-7 første til tredje ledd og 8a-8 tilsvarende. Pristariffene kan fastsette at det i tillegg til premien for den enkelte kontrakt skal betales et kontraktsgebyr ved begynnelsen av forsikringsforholdet og et avbruddsgebyr ved avslutning av forsikringsforholdet fra forsikringstakerens side før forsikringstiden er utløpt. Kongen kan ved forskrift fastsette grenser for størrelsen av slike gebyrer.

(3) Premien beregnes etter reglene i § 8a-9, og betales årlig med mindre det er avtalt engangspremie. Bestemmelsene i § 8a-10 gjelder tilsvarende.

Boks 14.1

Forslag fra mindretall (Berg, Fegth Knutsen, Nygaard Ottesen og Stalheim).

2. og 3. setning i § 8a-29, 2. ledd utgår slik at bestemmelsen vil lyde:

(1) Selskapet skal til enhver tid ha pristariffer for beregning av premier og annet vederlag for samtlige av de produkter eller produktkombinasjoner innenfor individuell livsforsikring som selskapet tilbyr.
(2) Ved utformingen av pristariffene gjelder §§ 8a-3 annet ledd, 8a-4 til 8a-6, 8a-7 første til tredje ledd og 8a-8 tilsvarende.
(3) Premiene beregnes etter reglene i § 8a-9, og betales årlig med mindre det er avtalt engangspremie. Bestemmelsen i § 8a-10 gjelder tilsvarende.

§ 8a-30. *(Kapitalforvaltning og avsetninger)*
(1) §§ 8a-11 til 8a-24 gjelder også for individuell livsforsikring, med unntak av bestemmelser som etter sin ordlyd bare gjelder forhold knyttet til kollektivordninger.

2. § 8-4 skal lyde:

§ 8-4. (Gjenforsikring)
(1) Et livsforsikringsselskap skal til enhver tid ha gjenforsikring som er betryggende sett i forhold til selskapets risikoeksponering og dets økonomiske stilling.
(2) Styret skal sørge for at det foreligger oppdaterte retningslinjer for arten og omfanget av selskapets gjenforsikringer og for at disse blir fulgt opp.

VI. Ikrafttreden. Overgangsbestemmelser

1.2 Kapittel 8b. Kommunale pensjonsordninger. (Utredning nr. 10 Del I)

I lov 10. juni 1988 nr. 39 om forsikringsvirksomhet (forsikringsvirksomhetsloven) gjøres følgende endringer:

Nytt kapittel 8b skal lyde:

Kapittel 8b. Kommunale pensjonsordninger

§ 8b-1. *(Virkeområde)*

(1) Bestemmelsene i dette kapittel gjelder

a) pensjonsordninger med ytelsesbasert pensjon opprettet i livsforsikringsselskap eller i pensjonskasse av kommunal arbeidsgiver som er bundet av hovedtariffavtale inngått mellom arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjonene i kommunal sektor, eller av tariffavtale med tilsvarende krav til pensjonsordning for kommunal arbeidsgiver,

b) tilsvarende pensjonsordninger for statlige helseforetak og andre statlige foretak,

c) tilsvarende pensjonsordninger for foretak hvor en kommune har den bestemmende innflytelse eller har eller har hatt en kommunal eierandel, eller som har nær tilknytning til en kommune.

(2) Som kommunal pensjonsordning regnes her pensjonsordning som omfattes av første ledd.

(3) Kongen kan fastsette nærmere regler til utfylling og avgrensning av bestemmelsene i kapitlet her.

§ 8b-2. *(Kommunale konsernforhold)*

(1) En kommune og et eller flere foretak hvor kommunen har bestemmende innflytelse, eller flere slike foretak, kan opprette felles pensjonsordning. Foretak som kommunen har eller har hatt en eierandel i, eller som har nær tilknytning til kommunen, kan også omfattes.

(2) Pensjonsordningen kan i samsvar med bestemmelsene § 8b-6 anses som fellesordning for premieberegning. For øvrig gjelder lov om foretakspensjon § 12-3 og 12-4 tilsvarende så langt det passer.

(3) Ved opphør av tilknytningen til konsernforholdet gjelder lov om foretakspensjon §§ 12-5 til 12-7 tilsvarende.

§ 8b-3. *(Kommunal bransje)*

(1) Et livsforsikringsselskap som driver virksomhet knyttet til både kommunale og andre kollektive pensjonsordninger, skal behandle de kommunale pensjonsordningene som egen bransje. Det skal føres eget regnskap for bransjen.

I. Premier

§ 8b-4. *(Årets premier)*

(1) Årlig premie for en pensjonsordning skal tilsvare summen av ordinær årspremie, reguleringspremie og særskilte engangspremier for ytelser som ikke kan premiesettes på forhånd.

(2) Premier beregnes etter reglene i § 8b-5, jf. §§ 8b-7 og 8b-8, for så vidt annet ikke følger av reglene i § 8b-6 om fellesordning for premieberegning.

§ 8b-5. *(Premieberegning)*

(1) Pensjonsordningen skal årlig tilføres en premie som etter beregningsgrunnlaget for ordningen er tilstrekkelig til å sikre den rett til pensjon som medlemmene vil opptjene i løpet av året, med tillegg av årets risikopremier og kostnader for tjenester (ordinær årspremie). Premie for hvert år beregnes ved årets begynnelse og senere i året i takt med lønnsutviklingen.

(2) Pensjonsordningen skal i tillegg hvert år tilføres premie til dekning av oppreguleringen i løpet av året av opptjente pensjonsrettigheter og løpende pensjoner (reguleringspremie). Reguleringspremie beregnes på tidspunktet for oppreguleringen ut fra lønnsutviklingen i løpet av året og reguleringen av pensjoner under utbetaling og opptjent rett til pensjon til medlemmer som har fratrådt sin stilling uten rett til utbetaling av pensjon, i samsvar med endringen av folketrygdens grunnbeløp.

(3) Pensjonsordning skal også hvert år tilføres premie til dekning av andre pensjonsrettigheter som medlemmene i tilfelle får i løpet året, og som ikke kan premiesettes på forhånd ut fra forsikringstekniske beregninger. Slik premie beregnes på det tidspunkt pensjonsrettighetene oppstår.

(4) Ved beregninger av premie etter reglene i paragrafen her skal det i samsvar med samordningsloven gjøres fradrag i pensjonsytelsene for de ytelser som, ut fra til enhver tid gjeldende regler for folketrygden, kan antas å bli utbetalt fra folketrygden (beregnet folketrygd). Ved beregningen skal:

a) grunnpensjonen for samtlige medlemmer settes til tre firedeler av grunnbeløpet, med mindre annet er fastsatt ved forskrift,
b) tilleggspensjonen beregnes for hvert medlem etter folketrygdens regler, men skal ikke utgjøre mindre enn folketrygdens særtillegg.

§ 8b-6. *(Fellesordning for premieberegning)*

(1) Bestemmelsene i § 8a-5 [§§ 7-5 og 7-6] er ikke til hinder for at det opprettes fellesordninger som består av flere pensjonsordninger, for at premie for de enkelte pensjonsordninger som inngår i en fellesordning, skal bli fastsatt ved beregning basert på prinsipper som vil motvirke at pensjonskostnaden for de enkelte medlemmer for tilsvarende pensjonsrettigheter vil variere med medlemmenes kjønn og alder.

(2) En fellesordning opprettet i henhold til første ledd, skal hvert år tilføres premier tilsvarende summen av ordinær årspremie fastsatt etter forsikringsteknisk beregning for samtlige pensjonsordninger som inngår i fellesordningen. Den enkelte pensjonsordnings andel av samlet premie til fellesordningen beregnes ut fra forholdet mellom samlet pensjonsgrunnlag for medlemmene i hver av pensjonsordningene, med mindre det er fastsatt i forsikringsvilkårene for pensjonsordningene i fellesordningen at beregningen i stedet skal foretas ut fra brutto alderspensjonsytelse fratrukket beregnet ytelse fra folketrygden for samtlige medlemmer i hver av pensjonsordningene.

(3) Opptas en arbeidstaker som medlem av en pensjonsordning i løpet av et forsikringsår, belastes tilleggspremie for den del av året som da gjenstår. Tillegget beregnes ut fra pensjonsordningens andel av samlet ordinær årspremie til fellesordningen og den prosentvise økning av pensjonsordningens beregningsgrunnlag etter annet ledd annet punktum som det nye medlemmet representerer. Avvik fra forsikringsteknisk beregnet premie inngår ved beregningen av ordinær årspremie til fellesordningen i det etterfølgende år. Bestemmelsene i første til tredje punktum gjelder tilsvarende ved beregningen av premietillegg for særskilt lønnsøkning for et medlem av pensjonsordningen.

(4) Dersom det i løpet av et forsikringsår opptas en ny pensjonsordning i en fellesordning, skal den ordinære årspremie for pensjonsordningen for resten av året beregnes ut fra den samlede ordinære årspremie til fellesordningen som er beregnet for året, og den prosentvise økning av det samlede beregningsgrunnlaget etter annet ledd annet punktum som pensjonsordningen medfører.

(5) Reguleringspremie nevnt i § 8b-5 annet ledd beregnes for hver pensjonsordning i fellesordningen ut fra den prosentvise økning av premiereserven for pensjonsordningen som er påkrevd som følge av oppregulering av medlemmenes opptjente pensjonsrettigheter ut fra lønnsutviklingen. Reguleringspremien for oppregulering av pensjoner under utbetaling og av opptjent rett til arbeidstakere som har fratrådt sin stilling uten rett til utbetaling av pensjon, skal beregnes i forhold til den del av premiereserven som sikrer slike pensjonsrettigheter.

(6) Det skal fastsettes i forsikringsavtalen i hvilken utstrekning premier som nevnt i § 8b-5 tredje ledd skal beregnes særskilt for hver pensjonsordning eller helt eller delvis ved gjennomsnittsberegning som nevnt i annet ledd.

(7) Kongen kan fastsette nærmere regler om fellesordninger.

§ 8b-7. *(Premieberegning ut fra lineær opptjening mv.)*

(1) Ved beregning av pensjonsordningenes premier skal det legges til grunn at medlemmenes rett til pensjon opptjenes lineært fra tidspunktet for medlemskap i pensjonsordningen og frem til en pensjonsalder på 67 år eller annen særaldersgrense. Skal tidligere tjenestetid fra statlig eller annen kommunal pensjonsordning medregnes, regnes tidspunktet for medlemskap fra et tilsvarende tidligere tidspunkt.

(2) Lov om foretakspensjon § 9-3 gjelder tilsvarende.

(3) Virkningene av at medlemmer gjør bruk av rett til å fratre med rett til utbetaling av pensjon før nådd pensjonsalder, skal beregnes særskilt. Det skal i tilfelle kreves tilleggspremie som nevnt i § 8b-5 tredje ledd.

§ 8b-8. *(Endring i forutsetningene for beregningsgrunnlaget)*

(1) Viser det seg at fradraget i pensjonsytelsene for ytelser utbetalt av folketrygden blir mindre enn lagt til grunn ved premieberegningen, skal det beregnes tilleggspremie etter § 8b-5 tredje ledd til dekning av differansen. Det gjelder også dersom årsaken er endring i regelverket for folketrygden som medfører at ytelsene fra folketrygden reduseres eller vil bli redusert. Blir fradraget for ytelser fra folketrygden større enn lagt til grunn ved premieberegningen, skal overskytende premiereserve tilføres premiefondet.

(2) Viser det seg ellers at vesentlige forutsetninger for beregningsgrunnlag som er benyttet ved fastsettelse av premietariffer for [beregning av premier i] tidligere år svikter, skal det fastsettes nytt beregningsgrunnlag og i tilfelle endrede vilkår for pensjonsordningen. Forbehold om rett til etterberegning av premie i slike tilfelle skal i tilfelle tas inn i vilkårene for pensjonsordningen.

(3) Lov om foretakspensjon § 9-5 første og annet ledd gjelder tilsvarende.

§ 8b-9. *(Innbetaling av premie)*

(1) Ordinær årspremie beregnet etter § 8b-5 første ledd og § 8b-6 annet til fjerde ledd, skal innbetales i like kvartalsvise terminer, med mindre det er fastsatt i forsikringsavtalen at den ordinære årspremien skal betales på forskudd før forsikringsåret begynner eller i like månedlige terminer. Premietillegg for nye medlemmer eller som følge av lønnsøkning for medlemmene skal kreves innbetalt så snart tillegget er beregnet, men innbetalingen kan fordeles i like deler over de premieterminer som da gjenstår.

(2) Reguleringspremie skal kreves innbetalt så snart den årlige reguleringspremien kan fastsettes. Innbetalingen kan fordeles i like deler over de premieterminer som gjenstår når reguleringspremien er fastsatt.

(3) Engangspremier som nevnt i § 8b-5 tredje ledd skal kreves innbetalt så snart de er fastsatt. Det kan i påkravet fastsettes at innbetaling først skal skje samtidig med årets siste premietermin eller senest ved årets utgang.

(4) Blir premie for et forsikringsår ikke innbetalt ved årets utgang eller ved utløpet av annen frist fastsatt i nytt premievarsel etter lov om forsikringsavtaler § 14-2, bortfaller den økning av forsikringsforpliktelsene som den ikke innbetalte premie skulle dekke. Medlemmene i pensjonsordningen skal i tilfelle varsles om dette. Det kan likevel ikke som følge av slikt bortfall kreves tilbakebetaling av for meget utbetalt pensjon.

(5) Når det er gitt varsel om krav på premie med betalingsfrist i samsvar med reglene i paragrafen her, skal kravet inntektsføres som forfalt premie selv om kravet forfaller til betaling på et senere tidspunkt.

II. Premiereserve

§ 8b-10. *(Minstekrav til premiereserve)*

(1) Premiereserven for pensjonsordningen skal til enhver tid være så stor at den etter beregningsgrunnlaget for ordningen er tilstrekkelig til å sikre den rett til pensjon som medlemmene har opptjent, herunder rett til uførepensjon og etterlattepensjon.

(2) Premiereserven for en pensjonsordning skal minst tilsvare summen av de premiereserver som trengs for å sikre retten til opptjent pensjon for hvert enkelt medlem i pensjonsordningen, herunder premiereserve for rett til pensjon opptjent av arbeidstakere som har fratrådt sin stilling med eller uten rett til utbetaling av pensjon. For medlem som har fått medregnet tjenestetid fra annen pensjonsordning, jf. § 8b-7 første ledd, skal det gjøres fradrag tilsvarende den premiereserve som vil være tilstrekkelig for å sikre rett til pensjon opptjent ved den tidligere tjenestetid.

(3) Ved beregningen av premiereserve skal det i samsvar med samordningsloven gjøres fradrag i pensjonsytelsene for de ytelser som, ut fra til enhver tid gjeldende regler for folketrygden, kan antas å bli utbetalt av folketrygden.

(4) Ved beregning av premiereserve etter paragrafen her skal det også gjøres fradrag for økning av forsikringsforpliktelsene som er bortfalt etter § 8b-9 fjerde ledd.

III. Pensjonsordningens midler

§ 8b-11. *(Pensjonsordningens midler)*

(1) En kommunal pensjonsordnings midler tilsvarer premiereserve til sikring av opptjent pensjon til enhver tid, samt tilleggsavsetninger[, kursreserve] og premiefond. Som premiereserve regnes også premiereserve til sikring av rett til pensjon opptjent av arbeidstakere som har fratrådt sine stillinger med eller uten rett til utbetaling av pensjon.

§ 8b-12. *(Rådighet over pensjonsordningens midler)*

(1) Pensjonsordningens midler skal holdes atskilt fra forsikringstakerens midler. Midlene hefter ikke for dennes forpliktelser og kan ikke ved pantsettelse eller på annen måte benyttes til å sikre eller å dekke dennes kreditorer.

(2) Midlene kan ikke benyttes til å utbetale pensjoner eller andre ytelser til arbeidstakere som ikke er opptatt som medlem.

(3) For premiefond knyttet til pensjonsordningen gjelder lov om foretakspensjon §§ 10-2 til 10-4 tilsvarende så langt de passer.

§ 8b-13. *(Kapitalforvaltningen)*

(1) Pensjonsordningens midler skal forvaltes i samsvar med de regler for kapitalforvaltningen i livsforsikringsselskaper og pensjonskasser som gjelder til enhver tid, med mindre annet følger av § 8b-15.

(2) Renten for lån til forsikringstaker eller medlemmer skal settes lik vanlig markedsrente for tilsvarende lån. Lånevilkårene skal gi adgang til å endre renten i samsvar med utviklingen av markedsrenten.

(3) Avkastning av midler knyttet til premiefond skal årlig tilføres premiefondet.

§ 8b-14. *(Overskudd)*

(1) Overskudd [på avkastningsresultatet og på risikoresultatet] tilført pensjonsordningen skal godskrives forsikringstakeren og overføres til pensjonsordningens premiefond.

(2) Overskudd på premiereserve knyttet til pensjon under utbetaling eller knyttet til oppsatt pensjonsrettighet til fratrådt arbeidstaker skal likevel tilføres premiereserven dersom pensjonsytelsen eller pensjonsrettigheten ikke er blitt regulert i samsvar med årlig endring av grunnbeløpet i folketrygden.

§ 8b-15. *(Egen investeringsportefølje)*

(1) Forsikringstakeren kan i samsvar med bestemmelser i regelverket for pensjonsordningen avtale at pensjonsordningens premiereserve skal forvaltes som en investeringsportefølje tilordnet pensjonsordningen. Avtalen skal angi hvordan porteføljen skal sammensettes og hvilken adgang det er til å endre sammensetningen, samt den avkastningsgaranti som i tilfelle er knyttet til porteføljen.

(2) Avkastning ut over det som er lagt til grunn i pensjonsordningens beregningsgrunnlag overføres til premiefondet.

(3) Er avkastningen på investeringsporteføljen i en regnskapsperiode ikke så stor som forutsatt i beregningsgrunnlaget for pensjonsordningen, skal differansen kreves dekket ved overføring fra premiefondet eller tilskudd fra forsikringstakeren. Pensjonsinnretningen svarer overfor de forsikrede for at differansen blir dekket.

(4) Lov om foretakspensjon §§ 11-3 til 11-5 gjelder tilsvarende.

IV. Øvrige bestemmelser

§ 8b-16. *(Pensjonsinnretningens opplysningsplikt)*

(1) Pensjonsinnretningen skal opprette og føre egen konto for hver pensjonsordning som skal inneholde regnskap og status pr. 31. desember for det enkelte år. Nærmere regler fastsettes av Kredittilsynet.

(2) Pensjonsinnretningen skal hvert år sende forsikringstakeren utskrift av kontoen for pensjonsordningen sammen med opplysninger som vil være av vesentlig betydning for forsikringstakerens vurdering av forsikringsforholdet. Kredittilsynet gir nærmere regler om dette.

(3) Pensjonsinnretningen skal utstede et pensjonsbevis til arbeidstakere som fratrer sin stilling uten rett til straks begynnende pensjon. Pensjonsbeviset skal opplyse hvilke pensjonsrettigheter vedkommende har opptjent (oppsatte rettigheter) på fratredelsestidspunktet. Pensjonsinnretningen skal senere på forespørsel fra innehaveren av pensjonsbeviset gi oppdatert informasjon. Ved flytting av pensjonsordningen som omfatter den oppsatte rettighet i medhold av § 8c-11, skal pensjonsinnretningen som pensjonsordningen flyttes fra informere den fratrådte arbeidstaker.

8b-17. *(Flytting av pensjonsordning)*

(1) Pensjonsordningen og dens midler kan flyttes til annen pensjonsinnretning etter reglene i kapittel 8c.

§ 8b-18. *(Opphør av pensjonsordningen)*

(1) Dersom et foretak med kommunal pensjonsordning går konkurs eller det er truffet vedtak om at foretaket eller dets virksomhet skal avvikles, skal

pensjonsordningen opphøre. Det samme gjelder om foretaket slutter å betale premie til pensjonsordningen og premien ikke kan dekkes av midler i premiefondet.

(2) Når en pensjonsordning opphører, skal pensjonsordningens midler fordeles mellom medlemmene og arbeidstakere som har fratrådt sine stillinger med eller uten rett til utbetaling av pensjon, på grunnlag av premiereserven knyttet til opptjente pensjonsrettigheter til hver enkelt person, og benyttes til å sikre deres rett til pensjon i pensjonsinnretningen.

V. Ikrafttreden

Loven trer i kraft fra den tid Kongen bestemmer.

1.3 Kapittel 8c. Flytting (Utredning nr. 10 Del II)

I

I lov 10. juni 1988 nr. 39 om forsikringsvirksomhet (forsikringsvirksomhetsloven) gjøres følgende endringer:

§ 1-1 nytt annet ledd annet punktum skal lyde:

Reglene i kapittel 8c gjelder også for banker og forvaltningsforetak for verdipapirfond.

Gjeldende annet punktum blir nytt tredje punktum.

§ 7-8 oppheves.

Nytt kapittel 8c skal lyde:

Kapittel 8c. Flytting

§ 8c-1. *(Virkeområde)*

(1) Bestemmelsene i dette kapittel gjelder flytting mellom pensjonsinnretninger av:

a) pensjonsordninger i henhold til lov om foretakspensjon,
b) pensjonsordninger i henhold til lov om innskuddspensjon,
c) pensjonsordninger som omfattes av kapittel 8b,
d) andre kollektive pensjonsordninger,
e) fripoliser, pensjonskapitalbevis og tilsvarende individuelle pensjonsrettigheter utgått fra kollektive pensjonsordninger,
f) individuelle pensjonsavtaler (pensjonsforsikrings- og livrentekontrakter og andre pensjonsavtaler),
g) andre livsforsikringskontrakter.

(2) Som pensjonsinnretning regnes her livsforsikringsselskap, pensjonskasse, bank og forvaltningsforetak for verdipapirfond.

(3) Omdanning, sammenslåing og deling av pensjonsordning i forbindelse med flytting kan foretas i henhold til ellers gjeldende regler. Tilsvarende gjelder for sammenslåing og omdanning av fripoliser, pensjonskapitalbevis og andre individuelle pensjonsrettigheter utgått fra kollektive pensjonsordninger.

(4) Kongen kan gi nærmere regler til utfylling, gjennomføring og avgrensning av reglene i kapitlet her.

I. Flytting av kollektive pensjonsordninger

§ 8c-2. *(Flytteretten)*

(1) Et foretak kan si opp kontrakt om pensjonsordning for å få flyttet pensjonsordningen og dennes midler til en tilsvarende pensjonsordning opprettet i annen pensjonsinnretning. Som foretak regnes her også kommune eller foretak som har kommunal pensjonsordning.

(2) Et foretak som vil flytte sin pensjonsordning, kan ikke unnta noen bestemt del av den fra flyttingen. Ved flytting av kommunal pensjonsordning gjelder dette også oppsatte pensjonsrettigheter og midler knyttet til slike rettigheter.

(3) Gjelder flyttingen et foretak som har felles pensjonsordning med ett eller flere andre foretak, skal foretaket og dets gruppe av medlemmer med tilhørende del av midlene i pensjonsordningen skilles ut fra den felles pensjonsordning.

(4) Har foretaket parallelle eller kombinerte pensjonsordninger i samme institusjon, kan flyttingen avgrenses til å gjelde bare en av pensjonsordningene.

§ 8c-3. *(Rettigheter i den nye pensjonsordningen)*

(1) Arbeidstakernes og pensjonistenes rettigheter etter flyttingen skal fastsettes i regelverket for den nye pensjonsordningen.

(2) Det nye regelverket kan ikke inneholde bestemmelser som innebærer reduksjon av arbeidstakeres rett til opptjent pensjon med tilhørende premiereserve eller til opptjent pensjonskapital. Pensjonister skal sikres pensjonsytelser med tilhørende premiereserve eller pensjonskapital som minst tilsvarer den rett til ytelser som gjaldt før flyttingen.

(3) Bestemmelsene i paragrafen her er ikke til hinder for at regelverket for pensjonsordningen endres etter ellers gjeldende regler med virkning for opptjening av pensjon ved tjenestetid etter flyttingen, og heller ikke for at pensjonsordningens midler etter flyttingen forvaltes helt eller delvis som egen investeringsportefølje etter ellers gjeldende regler.

§ 8c-4. *(Medlemmenes uttalerett mv.)*

(1) Før foretaket gjør bruk av flytteretten, skal det sørge for at medlemmene mottar fullstendige opplysninger om flyttingen av pensjonsordningen og hvilke rettigheter de vil få i den nye pensjonsordningen.

(2) Spørsmålet om flytting av pensjonsordningen skal forelegges styringsgruppen for pensjonsordningen til uttalelse.

(3) Medlemmer i pensjonsordningen skal også gis anledning til å uttale seg. For øvrig kan en arbeidstakerorganisasjon uttale seg på vegne av sine medlemmer. Annet kan fastsettes i tariffavtale.

§ 8c-5. *(Oppsigelse. Flyttegebyr)*

(1) Kontrakt om pensjonsordning kan sies opp med en frist på to måneder. Oppsigelse skal skje skriftlig.

(2) Første ledd er ikke til hinder for at det avtales at oppsigelsesfristen ikke skal utløpe før ved første kvartalsskifte, halvårsskifte eller årsskifte for pensjonsordninger med årspremie beregnet etter reglene i § 8b-1.

(3) Ved utløpet av fristen for oppsigelse går risiko knyttet til medlemmer og pensjonister i pensjonsordningen over på den pensjonsinnretning pensjonsordningen flyttes til.

(4) Foretaket skal betale et flyttegebyr til dekning av kostnader som pensjonsinnretningen har ved å avslutte kontrakten og overføre pensjonsordningens midler til annen pensjonsinnretning. Flyttegebyret kan belastes premie- eller innskuddsfondet. Kongen kan gi nærmere regler om flyttegebyr.

§ 8c-6. *(Oppgjørsfrist)*

(1) Ved oppsigelsesfristens utløp skal pensjonsinnretningen overføre pensjonsordningens midler til den pensjonsinnretning ordningen flyttes til. Oppgjørsfristen er likevel to måneder etter utløpet av oppsigelsesfristen når pensjonsordningens midler overtiger NOK 200 mill.

(2) Pensjonsinnretningene kan ved avtale fastsette annen oppgjørsfrist eller frist for etteroppgjør.

§ 8c-7. *(Beregning av pensjonsordningens midler)*

(1) Pensjonsordningens midler omfatter premiereserve til sikring av opptjent pensjon, herunder premiereserve for uføre- og etterlatteytelser, samt tilleggsavsetninger,[kursreserve], pensjonistenes overskuddsfond og premiefondet. Pensjonsordningens andel av overskudd i flytteåret omfattes også.

(2) I pensjonsordninger med innskuddspensjon omfatter pensjonsordningens midler pensjonskapitalen og innskuddsfondet, samt pensjonsordningens andel av overskudd i flytteåret.

(3) Pensjonsordningens midler skal tilsvare forsikringsteknisk beregnet verdi på tidspunktet for oppsigelsesfristens utløp. Ved beregningen kan det tas utgangspunkt i kontoutskriften for siste regnskapsår og senere endringer i tiden fram til utløpet av oppsigelsesfristen. Andel av årets overskudd beregnes ut fra dagen for utløpet av oppsigelsesfristen.

(4) Forvaltes pensjonsordningens midler i egen eller egne investeringsporteføljer, legges markedsverdien av porteføljen ved utløpet av oppsigelsesfristen til grunn ved verdiberegningen. Dette gjelder også avkastnings- og verdisikringsgarantier knyttet til porteføljene. Lov om foretakspensjon § 11-1 fjerde ledd gjelder tilsvarende.

§ 8c-8. *(Premiereserve for uføreytelser)*

(1) Premiereserve for uføreytelser til medlemmer som er blitt uføre før utløpet av oppsigelsesfristen, skal tilsvare kravet til full avsetning beregnet etter det beregningsgrunnlag som gjaldt for pensjonsordningen ved utløpet av oppsigelsesfristen. Fastsatt uføregrad legges til grunn selv om uføregraden blir fastsatt etter dette tidspunkt.

(2) Medlem som er sykemeldt ved utløpet av oppsigelsesfristen, skal her anses som ufør dersom den sykdom som da var konstatert, har gitt rett til rehabiliterings- og attføringspenger eller uføreytelser innen ett år etter utløpet av oppsigelsesfristen.

(3) Tidsfristen i annet ledd kan fravikes ved avtale mellom pensjonsinnretningene. Slik avtale berører ikke foretakets eller de forsikredes

rettigheter overfor avvikende pensjonsinnretning etter annet ledd med mindre foretaket samtykker til at forpliktelsene overtas av mottakende pensjonsinnretning.

§ 8c-9. *(Oppgjørsmåte)*

(1) Pensjonsordningens midler beregnet etter reglene i §§ 8c-7 og 8c-8 skal overføres i penger. Det kan avtales mellom pensjonsinnretningene at oppgjør for midler plassert i egen investeringsportefølje skal skje ved overføring av porteføljen.

(2) Ved overføringen av midler etter utløpet av oppsigelsesfristen skal det i tillegg svares avkastning av midlene fra utløpet av oppsigelsesfristen og frem til den dag midlene blir overført. Avkastningen beregnes etter renten på folioinnskudd i Norges Bank med mindre annet avtales mellom pensjonsinnretningene.

§ 8c-10. *(Anvendelse av overførte midler)*

(1) Overført premiereserve skal anvendes til sikring av medlemmenes og pensjonistenes rettigheter i samsvar med det nye regelverket for pensjonsordningen og det beregningsgrunnlag som dette bygger på.

(2) Tilleggsavsetninger, [kursreserve], pensjonistenes overskuddsfond og premiefond skal etter overføringen fortsatt være en del av pensjonsordningens midler og anvendes etter ellers gjeldende regler.

(3) Er overført premiereserve ikke tilstrekkelig til å sikre rettighetene til de enkelte medlemmer eller pensjonister, skal manglende premiereserve tilføres fra premiefondet. Resten dekkes i tilfelle ved overførte tilleggsavsetninger eller ved overføringer fra foretaket.

(4) Er overført premiereserve knyttet til den rett til pensjon opptjent av medlemmene større enn nødvendig for å sikre deres rettigheter, skal overskytende premiereserve benyttes til engangspremie for tillegg til tjenestetiden etter reglene i lov om foretakspensjon § 4-12. Overskytende premiereserve knyttet til pensjoner under utbetaling benyttes som engangspremie for tillegg til pensjonsytelsene. I kommunale pensjonsordninger skal overskytende premiereserve overføres til premiefondet.

(5) Pensjonskapital og innskuddsfond i pensjonsordning med innskuddspensjon skal etter overføringen forvaltes i samsvar med det nye regelverket for pensjonsordningen og det beregningsgrunnlag dette i tilfelle bygger på.

II. Flytting av pensjonsrettigheter utgått fra kollektive pensjonsordninger

§ 8c-11. *(Flytting sammen med pensjonsordningen)*

(1) Ved flytting av en kommunal pensjonsordning skal oppsatte pensjonsrettigheter i pensjonsordningen med de midler som er knyttet til pensjonsrettighetene, samtidig overføres til den nye pensjonsinnretningen. Bestemmelsene i §§ 8c-3, 8c-5 tredje ledd, 8c-7 første, tredje og fjerde ledd, 8c-8, 8c-9 og 8c-10 første til fjerde ledd gjelder tilsvarende.

(2) Ved flytting av andre pensjonsordninger overføres ikke pensjonsrettigheter knyttet til fripoliser eller pensjonskapitalbevis til den nye pensjonsinnretningen, med mindre den som har rett til fripolisen eller pensjonskapitalbeviset krever det etter reglene i § 8c-13.

§ 8c-12. *(Flytting ved medregning av tidligere tjenestetid)*

(1) Blir en arbeidstaker medlem i kommunal pensjonsordning eller pensjonsordning i Statens Pensjonskasse som har tvungen medregning av tjenestetid for medlemskap i annen kommunal pensjonsordning, skal pensjonsrettighetene fra det tidligere medlemskapet bortfalle og de midler som er knyttet til pensjonsrettighetene, overføres til den pensjonsordningen arbeidstakeren blir medlem av. Ved beregningen av de midler som skal overføres, gjelder § 8c-7 første, tredje og fjerde ledd tilsvarende. For øvrig gjelder §§ 8c-9 og 8c-10 første til fjerde ledd tilsvarende så langt de passer.

(2) Blir en arbeidstaker medlem av pensjonsordning med foretakspensjon som har bestemmelser om medregning av tjenestetid, gjelder reglene i lov om foretakspensjon §§ 4-11 til 4-13. Ved beregningen av de midler som skal overføres, gjelder § 8c-7 første, tredje og fjerde ledd tilsvarende. For øvrig gjelder §§ 8c-5 fjerde ledd, 8c-9 og 8c-10 første, annet og femte ledd tilsvarende så langt de passer.

§ 8c-13. *(Flytting av fripolise og pensjonskapitalbevis)*

(1) Den som har rett til pensjonsrettigheter knyttet til fripolise eller pensjonskapitalbevis, kan si opp kontrakten for å flytte pensjonsrettighetene med tilknyttede midler til en tilsvarende kontrakt opprettet i annen pensjonsinnretning.

(2) Bestemmelsene om oppsigelsesfrist, risikoovergang og flyttegebyr i § 8c-5 første, tredje og fjerde ledd, samt oppgjørsfrist i § 8c-6 gjelder tilsvarende.

(3) Ved beregning, oppgjør og anvendelse av de midler som skal overføres, gjelder bestemmelsene i §§ 8c-7, 8c-8, 8c-9 og 8c-10, unntatt tredje ledd, tilsvarende.

III. Flytting av individuelle pensjonsavtaler

§ 8c-14. *(Flytteretten)*

(1) Den som har en individuell pensjonsavtale, kan si opp kontrakten for å få denne, med tilknyttede midler, overført til en tilsvarende kontrakt i en annen pensjonsinnretning.

(2) Bestemmelsene om oppsigelsesfrist, risikoovergang og flyttegebyr i § 8c-5 første, tredje og fjerde ledd, samt oppgjørsfrist i § 8c-6 gjelder tilsvarende.

(3) Ved beregningen av de midler som skal overføres, gjelder bestemmelsene i §§ 8c-7 og 8c-8. Oppgjør foretas etter reglene i § 8c-9.

(4) Overførte midler skal anvendes til å sikre rettighetene etter den nye pensjonsavtalen etter reglene i § 8c-10 første og annet ledd. Er premiereserve for pensjonsforsikring ikke tilstrekkelig til å sikre rettighetene etter den nye kontrakten, kan resten dekkes ved overføring fra premiefondet eller i tilfelle fra tilleggsavsetninger knyttet til forsikringen. Overskytende premiereserve benyttes til å øke ytelsene, med mindre forsikringstakeren krever at midlene skal overføres til premiefond.

(5) Person som er oppnevnt som begunstiget under pensjonsavtalen, skal underrettes om flyttingen.

(6) Bestemmelsene i første til femte ledd gjelder tilsvarende for individuell livrenteforsikring.

II

I lov 24. mars 2000 nr. 16 om foretakspensjon (foretakspensjonsloven) gjøres følgende endringer:

§ 4-11 annet ledd skal lyde:

(2) Medregningen skal gjennomføres ved at arbeidstakeren gis et tillegg i den pensjonsgivende tjenestetid.

§ 4-12 tredje ledd oppheves.

§ 8-7 annet og tredje ledd oppheves.

§ 9-3 nytt femte ledd skal lyde:

(5) Ved beregningen av premie for arbeidstakere som har fått medregnet tjenestetid etter reglene i §§ 4-11 og 4-12, skal det gjøres fradrag beregnet ut fra de ytelser i pensjonsordningen som den medregnede tjenestetid vil gi rett til.

§ 10-3 første ledd ny bokstav g skal lyde:

g. kostnad i henhold til forsikringsvirksomhetsloven § 8c-5 fjerde ledd.

III

I lov 24. november 2000 nr. 81 om innskuddspensjon (innskuddspensjonsloven) gjøres følgende endringer:

§ 9-3 første ledd ny bokstav d. skal lyde:

d. kostnad i henhold til forsikringsvirksomhetsloven § 8c-5 fjerde ledd.

IV

Loven trer i kraft fra den tid Kongen bestemmer.

2 Dagens forskriftsbestemmelser

2.1 Flytteforskriften

Forskrift av 27. november 1991 nr. 757 om rett til overføring av oppsamlede midler knyttet til kollektiv eller individuell livs- eller pensjonsforsikring.

Del I. Felles bestemmelser

Kap. 1. Alminnelige bestemmelser

§ 1-1. *Anvendelsesområde*

Denne forskrift gjelder overføring av oppsamlede midler knyttet til kollektiv eller individuell livs- eller pensjonsforsikring som følge av flytting av forsikringen til annet forsikringsselskap eller pensjonskasse, jf. forsikringsvirksomhetsloven § 7-8 første og annet ledd, jf. § 1-1 annet ledd.

§ 1-2. *Overføring innen samme forsikringsselskap eller Pensjonskasse*

Ved overføring av midler mellom to regnskaps- eller bonusgrupper innenfor samme forsikringsselskap eller pensjonskasse gjelder bestemmelsene i forskriften her med unntak av bestemmelser om oppgjørsfrist.

§ 1-3. *Unntak fra bestemmelsene i forskriften*

Kredittilsynet kan i særlige tilfelle, og bare når dette er uten prinsipiell betydning og for øvrig er ubetydelig, gjøre unntak fra bestemmelsene om overføring i denne forskrift og kan sette vilkår for slikt unntak.

§ 1-4. *Forsikringsvilkår og vedtekter*

Livsforsikringsselskapene skal sørge for at forsikringsvilkårene blir endret slik at det fremgår at en forsikring kan sies opp for overføring av midler knyttet til forsikringen til annet forsikringsselskap eller pensjonskasse. Det skal også fremgå hvordan dette skal gjøres.

Bestemmelser om opphør og hva som i tilfelle skal foretas med en pensjonskasses midler skal fremgå av pensjonskassens vedtekter.

§ 1-5. *Dekning av utgifter*

Avgivende forsikringsselskap eller pensjonskasse kan beregne et rimelig gebyr til dekning av utgifter ved overføringen.

Gebyret fastsettes under hensyn til omkostninger som skal være dekket gjennom de omkostningselementer det tidligere er tatt hensyn til ved beregning av premien for pensjonsordningen.

Gebyret skal inngå som en del av premietariffen (beregningsgrunnlaget) og meldes til Kredittilsynet.

Gebyret kan under ingen omstendigheter settes høyere enn 200,- ved flytting av en individuell kontrakt eller 5.000,- ved flytting av en kollektiv kontrakt. Beløpet inkluderer ikke kostnad ved eventuell helsebedømmelse.

Selskapet kan ikke kreve dekning av kostnader knyttet til overføringen av en forsikring utover det som fremgår av denne paragraf.

§ 1-6. *Kursreserve*

Ved overføringer av premiereserve og overskudd knyttet til en forsikringskontrakt overføres også den andel av selskapets kursreserve som er knyttet til kontrakten i henhold til lovens § 8-1 første og tredje ledd og forskrift gitt i medhold av tredje ledd.

§ 1-7. *Tilleggsavsetning til forsikringsfondet*

Ved overføring av premiereserve og overskudd knyttet til en forsikringskontrakt overføres også den andel av selskapets tilleggsavsetning til forsikringsfondet som er knyttet til kontrakten i henhold til kontoutskriften for siste regnskapsår. Forskrift 1. juni 1990 nr. 430 om overskudd i livsforsikring § 9 gjelder tilsvarende ved overføring av andel av tilleggsavsetning.

Del II. Kollektiv pensjonsforsikring (inkl. pensjonskasse)

Kap. 2. Alminnelige bestemmelser

§ 2-1. *Anvendelsesområde*

Disse bestemmelser gjelder overføring av midler som er knyttet til kollektiv pensjonsforsikring i en pensjonsinnretning til kollektiv pensjonsforsikring i en annen pensjonsinnretning.

§ 2-2. *Definisjoner*

1. Med selskap menes her livsforsikringsselskap.
2. Med pensjonskasse menes her pensjonskasse som driver virksomhet i samsvar med lovens § 1-1.
3. Med pensjonsinnretning menes her selskap og pensjonskasse.
4. Med privat kollektiv pensjonsforsikring menes her kollektiv pensjonsforsikring i selskap når denne ikke er kommunal pensjonsforsikring.
5. Med privat pensjonskasse menes her pensjonskasse som ikke er kommunal pensjonskasse.
6. Med privat pensjonsordning menes her privat kollektiv pensjonsforsikring og privat pensjonskasse.
7. Med foretakspensjonsordning menes her kollektiv pensjonsforsikring som omfattes av lov av 24. mars 2000 nr. 16 om foretakspensjon.
8. Med innskuddspensjonsordning menes her kollektiv pensjonsforsikring som omfattes av lov av 24. november 2000 nr. 81 om innskuddspensjon i arbeidsforhold.
9. Med premiereserve, fripolise og premiefond menes her også henholdsvis pensjonskapital, pensjonskapitalbevis og innskuddsfond, jf. lov av 24. november 2000 nr. 81 om innskuddspensjon i arbeidsforhold.

10. Med kommunal pensjonsforsikring menes her kollektiv pensjonsforsikring som er tegnet i selskap av kommune, fylkeskommune eller kommunal, interkommunal eller fylkeskommunal bedrift eller institusjon. Videre menes slik forsikring tegnet av ikke skattepliktig bedrift eller institusjon hvor ledelsen tilligger kommune eller fylkeskommune eller som ledes av styre, råd eller nemnd valgt av myndighet i kommune eller fylkeskommune.
11. Med kommunal pensjonskasse menes her pensjonskasse opprettet av kommune, fylkeskommune eller annen bedrift eller institusjon som nevnt i pkt. 10 ovenfor.
12. Med kommunal pensjonsordning menes her kommunal pensjonskasse og kommunal pensjonsforsikring.
13. Med forsikringstaker menes her arbeidsgiver, herunder kommune eller fylkeskommune mv., som har tegnet kollektiv pensjonsforsikring i selskap eller opprettet pensjonskasse.
14. Med regelverket for pensjonsordningen menes her:
    - alminnelige forsikringsvilkår, overenskomst (avtale), vedtekter eller andre vilkår som er fastsatt for kollektiv pensjonsforsikring.
    - vedtekter for pensjonskasse.
15. Med medlemmer av en kollektiv pensjonsordning menes her de arbeidstakere som oppfyller opptaksvilkårene i regelverket for pensjonsordningen. Som medlem regnes også alderspensjonist som har sluttet hos forsikringstaker ved oppnådd pensjonsalder og uførepensjonist som er blitt ufør mens han var i forsikringstakers tjeneste.
16. Med de forsikrede menes her pensjonsordningens medlemmer, samt deres ektefeller og barn når de er sikret eller mottar pensjon etter regelverket for ordningen.
17. Med pensjonist menes her forsikret under pensjonsordningen som mottar løpende pensjon.
18. Med opptjente ytelser menes her de pensjonsrettigheter som er sikret i pensjonsinnretningen ved de premier som er innbetalt frem til et gitt tidspunkt.

§ 2-3. *Inndeling mellom privat og kommunal pensjonsordning*

Kredittilsynet avgjør i tvilstilfelle om en pensjonsordning skal anses som privat eller kommunal.

Kap. 3. Overføring av midler knyttet til privat kollektiv pensjonsforsikring til annen privat pensjonsinnretning

1. Betingelser for retten til overføring

§ 3-1. *Overføring i ordinære tilfelle*

Overføring av midler knyttet til foretakspensjonsordning kan bare foretas til annen foretakspensjonsordning.

Overføring av midler knyttet til innskuddspensjonsordning kan bare foretas til annen innskuddspensjonsordning med mindre annet følger av lov om foretakspensjon eller lov om innskuddspensjon i arbeidsforhold.

Midler knyttet til annen privat kollektiv pensjonsforsikring kan bare overføres til annen privat kollektiv pensjonsordning som ikke er opprettet som foretakspensjonsordning eller innskuddspensjonsordning.

§ 3-2. *De forsikredes rettigheter*

En overføring av midler må ikke medføre reduksjon i forsikredes opptjente ytelser eller premiereserve. Hvis ytelser av samme art ikke er direkte sammenliknbare, skal det skje en sammenlikning ved hjelp av avgivende selskaps beregningsgrunnlag og for den enkelte ytelse.

§ 3-3. *Fastsetting av ytelsene*

Den enkelte ytelse skal etter overføringen fastsettes etter den pensjonsplan som gjelder i pensjonsordningen i den nye pensjonsinnretning, men slik at ytelsen ikke blir lavere enn det som er bestemt i § 3-2.

Pensjonister skal i den nye ordning sikres pensjonsytelser som minst tilsvarer pensjonsytelsene i den gamle ordning på overføringstidspunktet, inklusive tildelt bonus, som er sikret ved avsetninger i det avgivende selskap, men eksklusive andre tillegg.

§ 3-4. *Informasjon*

De forsikrede eller deres representanter skal forelegges detaljert informasjon om virkningene av overføringene, herunder om virkningene av et eventuelt nytt beregningsgrunnlag og om eventuelle nye prinsipper for regulering av løpende pensjoner. Opplysninger skal gis selv om tilsvarende endringer kunne ha vært foretatt ved endring av den tidligere pensjonsforsikring.

Når arbeidstakerne betaler innskudd til pensjonsordningen, skal informasjon også omhandle overføringens virkning på de rettigheter som er sikret ved slike innskudd.

Ansvaret for at tilstrekkelig informasjon er gitt, påhviler forsikringstakeren.

Avgivende selskap og den nye pensjonsinnretning plikter å påse at forsikringstakerens informasjon er korrekt og utfyllende.

Kan det senere godtgjøres at de forsikredes uttalelse er gitt på bakgrunn av mangelfull informasjon, skal saken på ny tas opp med de forsikrede etter bestemmelsene i §§ 3-2, 3-5 og 3-6.

Spørsmålet om informasjonen har vært mangelfull kan forelegges Kredittilsynet til avgjørelse.

§ 3-5. *Aktive arbeidstakeres og pensjonisters uttalelsesrett*

En overføring av midler kan ikke gjennomføres uten at arbeidstakere og pensjonister har hatt anledning til å uttale seg.

(De lokale) arbeidstakerorganisasjonene kan uttale seg på sine medlemmers vegne med mindre arbeidstakerne har oppnevnt et utvalg som skal representere dem.

Bestemmelser i tariffavtale går foran bestemmelsene i denne paragraf.

§ 3-6. *Fratrådte arbeidstakere*

Overføring av midler knyttet til pensjonsrettigheter for fratrådt arbeidstaker, kan bare foretas etter vedkommendes eget ønske.

For fratrådte arbeidstakere med fripoliserettigheter gjelder for øvrig reglene i Kap. 6.

For fratrådte arbeidstakere med pensjonskapitalbevis etter innskuddspensjonsloven gjelder for øvrig reglene i kapittel 6.

§ 3-7. *Deling av forsikring*

Overføring må skje for alle forsikrede, unntatt fripolisehavere og innehavere av pensjonskapitalbevis, som er knyttet til forsikringen.

Det er ikke adgang til å skille mellom enkelte grupper av arbeidstakere innen et foretak. Når forsikringen omfatter flere foretak kan det likevel foretas overføring for de arbeidstakere som er tilsluttet ett eller flere av foretakene.

Alders- og etterlattepensjonister kan holdes tilbake i den tidligere forsikringen selv om de aktive og uførepensjonistene overføres til ny forsikring.

Annen oppdeling av forsikringsbestanden kan ikke foretas.

2. Gjennomføringen

§ 3-8. *Oppsigelses- og oppgjørsfrister*

Fristen for å overføre midlene er to måneder. Dersom overføringen gjelder en kollektiv forsikringskontrakt med et beløp på 10 millioner kroner eller mer, er fristen:

1. Fire måneder for kontrakt med beløp på inntil 50 millioner kroner,
2. seks måneder for kontrakt med beløp på inntil 200 millioner kroner,
3. åtte måneder for kontrakt med beløp på 200 millioner kroner eller mer.

Det kan ikke avtales lenger oppsigelsesfrist enn det som er bestemt for overføring av midler etter første ledd. For kollektiv pensjonsforsikring som er basert på at forsikringsforholdet må løpe gjennom hele året for å sikre finansieringen av de forsikrede ytelser, kan det likevel avtales at forsikringen skal opphøre ved et årsskifte. Oppsigelsen må i så fall foreligge senest to måneder før det aktuelle årsskiftet, og midlene skal, uavhengig av beløpsgrensene i første ledd, overføres samtidig med opphørstidspunktet for avtalen.

Fristen for oppsigelse av forsikringsforholdet og for overføring av midlene, løper fra det tidspunkt oppsigelsen er kommet frem til selskapet.

Fristene som nevnt i første ledd nr. 1-3, kan forlenges dersom forsikringsselskap og forsikringstaker avtaler fristforlengelse etter at forsikringstaker har meldt oppsigelse og overføring av forsikringsmidlene. Fristforlengelse kan også avtales ved inngåelse av avtale om livsforsikring med investeringsvalg på samme vilkår som gjelder for forsikringsselskapets avtale med forvaltningsselskapet om forlenget innløsningsfrist eller suspensjon av innløsningsrett etter lov 12. juni 1981 nr. 52 om verdipapirfond § 6-8 og § 6-9.

Hvis det foretas et midlertidig oppgjør, skal det avtales hvordan og med hvilken frist sluttoppgjør skal foretas.

§ 3-9. (Opphevet ved forskrift 23 des 1993 nr. 1246.)

§ 3-10. *Beregning av midler som skal overføres.*

Ved beregning av de midler som er knyttet til forsikringskontrakten, tas det utgangspunkt i kontoutskriften for siste regnskapsår. Det skal også tas hensyn til endringer frem til oppgjørstidspunktet.

§ 3-11. *Midler i premiefond, pensjonsreguleringsfond og innskuddsfond*

Det er gitt egne bestemmelser om forvaltning av midler i premiefond, pensjonsreguleringsfond og innskuddsfond i medhold av forsikringsvirksomhetslovens § 7-9.

§ 3-12. *Premiereserve*

Premiereserve for opptjente pensjonsrettigheter etter avgivende selskaps beregningsgrunnlag overføres til mottakende pensjonsinnretning. Det samme gjelder kontraktens andel av tilleggsavsetning i forsikringsfondet i avgivende selskap.

Det overføres bare premiereserve for de forsikrede som omfattes av overføringen.

Hvis den overførte premiereserve er større enn premiereserven etter mottakende pensjonsinnretnings beregningsgrunnlag, skal det overskytende benyttes til å øke pensjonsbeløpene.

Hvis den overførte premiereserve ikke er tilstrekkelig til å dekke nødvendig reserve, anvendes først den overførte andel av tilleggsavsetning til forsikringsfondet i avgivende selskap og dernest disponible midler i premiefond, herunder overskudd som skal tilføres premiefondet, samt andel av kursreserve. Er det overførte beløp ikke tilstrekkelig til dekning av den manglende premiereserve, skal differansen opp til full premiereserve i den nye pensjonsordning dekkes ved direkte innbetalinger fra forsikringstaker.

Den del av den overførte andel av tilleggsavsetning til forsikringsfondet som ikke medgår til å dekke nødvendig reserve i mottakende selskap skal tilføres forsikringstakers andel av det mottakende selskaps tilleggsavsetning. Dersom midlene overføres til pensjonskasse, skal det overskytende tilføres pensjonskassens premiereserve.

Kredittilsynet fastsetter nærmere regler om anvendelsen av overført andel av kursreserve i mottakende selskap.

§ 3-13. *Overskudd mv.*

Den enkelte kontrakts andel av overskuddet etter lovens § 8-1 med forskrift skal overføres til den nye pensjonsinnretning. Det samme gjelder kontraktens andel av avgivende selskaps kursreserve.

Den andel av pensjonistenes overskuddsfond som i en foretakspensjonsordning er tilordnet pensjonister som ikke skal overføres, skal tilbakeholdes. Fondet skal anvendes i henhold til lov om foretakspensjon kapittel 11.

Overskudd som senere oppstår i avgivende selskap på midler tilknyttet disse pensjonisters rettigheter, anvendes som bestemt i avtalen om kollektiv pensjonsforsikring, jf. forsikringsavtaleloven § 19-2 annet ledd. I en foretakspensjonsordning eller innskuddspensjonsordning anvendes overskudd som senere oppstår i avgivende selskap på midler tilknyttet disse pensjonisters rettigheter, etter regler gitt i lov om foretakspensjon eller lov om innskuddspensjon i arbeidsforhold.

§ 3-14. *Overgangsregler*

Når en kollektiv pensjonsforsikring er opphørt før ikrafttredelsestidspunktet for forskriften her i forbindelse med at forsikringen er overført til nytt forsikringsselskap eller pensjonskasse, kan samtlige midler for de av de forsikrede som fremdeles er aktive arbeidstakere i det foretak de var ansatt i da opphøret fant

sted, overføres til den nye pensjonsinnretning. Tilsvarende gjelder pensjonsordning opphørt ved fusjon.

§ 3-5 gjelder tilsvarende for arbeidstakerne nevnt i første ledd.

Kap. 4. Overføring av midler i privat pensjonskasse til privat kollektiv pensjonsforsikring

§ 4-1. *Betingelser for retten til overføring*

§§ 3-1 t.o.m. 3-4 og § 3-7 gjelder tilsvarende for rett til overføring fra pensjonskasse til selskap.

En pensjonist skal etter overføringen ikke ha utbetalt mindre enn den løpende pensjon på overføringstidspunktet som var sikret ved avsetninger i pensjonskassen.

§ 4-2. *Vedtak om overføring*

Vedtak om overføring av midler til annen pensjonsinnretning treffes av pensjonskassens styre etter forslag fra forsikringstaker. § 3-5 gjelder tilsvarende.

Dersom forsikringstaker slutter å betale premie og tilskudd til pensjonskassen, skal midlene overføres til selskap hvis pensjonskassens vedtekter ikke bestemmer noe annet.

§ 4-3. *Fordeling av midler på de enkelte foretak som har arbeidstakere tilsluttet pensjonskassen*

Omfatter en pensjonskasse ansatte i flere foretak skal pensjonskassens midler være fordelt etter reglene i forskrift 19. februar 1993 nr. 117 om forsikringsvirksomhetslovens anvendelse på pensjonskasser og pensjonsfond §§ 10, 14 og 15.

Ved fordelingen anses overskuddet for å være den del av forsikringsfondet som overstiger premiereserven.

§ 4-4. *Beregning av midler som skal overføres*

Ved beregningen av verdien av pensjonskassens midler skal det tas utgangspunkt i de prinsipper som gjelder ved fastsettelse av årsregnskapet med mindre det treffes avtale med den nye pensjonsinnretning om at en høyere verdi skal legges til grunn.

Omfatter en pensjonskasse ansatte i flere foretak skal det tas utgangspunkt i kontoutskriften for siste regnskapsår ved beregningen av verdien av de midler som er knyttet til forsikringen for hvert av foretakene. Første ledd gjelder for øvrig tilsvarende.

§ 4-5. *Midler i premiefond, pensjonsreguleringsfond og innskuddspensjonsfond*

Det er gitt egne bestemmelser om forvaltning av midler i premiefond, pensjonsreguleringsfond og innskuddsfond i forskrift til forsikringsvirksomhetslovens § 7-9.

§ 4-6. *Premiereserve*

§ 3-12 gjelder tilsvarende.

§ 4-7. *Underskudd i pensjonskassen*

Hvis det foreligger forsikringsteknisk underskudd i pensjonskassen på overføringstidspunktet, må underskuddet dekkes ved innbetaling fra forsikringstaker for så vidt det er nødvendig for å sikre de forsikredes pensjonsrettigheter i den nye innretningen.

§ 4-8. *Sluttregnskap mv.*

Ved overføring fra pensjonskasse skal sluttregnskap og avregningsoppgave over de overførte midler forelegges Kredittilsynet til godkjennelse.

Kap. 5. Overføring av midler knyttet til kommunal pensjonsordning

§ 5-1. *Betingelser for retten til overføring*

En overføring av midler må ikke på noe punkt medføre reduksjon i de forsikredes opptjente ytelser. Hvis det foreligger premie- og pensjonsreguleringsfond, skal bestemmelsene i § 3-11 gjelde tilsvarende.

§ 3-3 første ledd, § 3-4 (jf. § 5-4, annet ledd), § 3-5, § 3-6, § 3-7, § 3-12 med unntak for tredje ledd og § 3-13 gjelder tilsvarende.

Midler knyttet til kommunal pensjonsordning kan bare overføres til annen kommunal pensjonsordning.

Fratrådte arbeidstakere kan ikke kreve overføring av midlene til ny pensjonsordning.

En pensjonists utbetaling etter overføringen skal minst svare til den løpende pensjon på overføringstidspunktet.

§ 5-2. *Vedtak om overføring*

Vedtak om overføring av midler knyttet til kommunal pensjonsordning til ny pensjonsinnretning treffes av kommunen, fylkeskommunen eller ledelsen i bedrift eller institusjon som nevnt i § 2-2 nr. 10 (forsikringstaker).

Vedtaket skal omfatte anvendelsen av midlene i den nye pensjonsinnretning. § 3-5 gjelder tilsvarende.

Er pensjonsordningen opprettet i pensjonskasse treffes vedtaket etter forslag fra pensjonskassens styre.

§ 5-3. *Pensjonsordning sikret i selskap*

For pensjonsordning sikret i Kommunal Landspensjonskasse (KLP) beregnes det beløp som skal overføres etter regler meldt til og godkjent av Kredittilsynet som en del av selskapets beregningsgrunnlag. § 1-6, § 1-7, § 3-8, § 3-10, § 3-12 med unntak for tredje ledd, § 3-13 og § 3-14 gjelder tilsvarende.

For pensjonsordning sikret i andre selskap enn KLP skal bestemmelsene i Kap. 3 om gjennomføringen gjelde tilsvarende så fremt ikke annet er spesielt godkjent for avgivende selskap. Hvis det er andre fonds enn nevnt i Kap. 3 knyttet til pensjonsordningen, skal også midler i slike fonds overføres. §§ 1-6 og 1-7 gjelder tilsvarende.

§ 5-4. *Pensjonsordning sikret i pensjonskasse*

Omfatter en pensjonskasse ansatte i flere kommunale eller fylkeskommunale etater eller selskaper mv. innenfor samme kommune eller fylkeskommune, skal pensjonskassens midler være fordelt etter reglene i forskrift 19. februar 1993 nr. 117

om forsikringsvirksomhetslovens anvendelse på pensjonskasser og pensjonsfond §§ 24 og 27. § 4-3 annet ledd i forskriften her gjelder tilsvarende.

Dersom forsikringstaker slutter å betale premie og tilskudd til pensjonskassen skal midlene overføres til selskap med mindre annet er fastsatt i pensjonskassens vedtekter.

For pensjonsordning sikret i pensjonskasse gjelder §§ 4-4 og § 4-8 tilsvarende.

§ 1-6 gjelder for kommunale pensjonskasser som omfatter flere kommunale eller fylkeskommunale etater eller selskaper mv. innenfor samme kommune eller fylkeskommune.

Kap. 6. Overføring av individuelle rettigheter i privat pensjonsordning

§ 6-1. *Overføring av midler ved skifte av stilling*

En arbeidstaker kan ved ansettelse i stilling som medfører medlemskap i foretakspensjonsordning kreve at midler knyttet til tidligere opparbeidede rettigheter i foretakspensjonsordning overføres til den nye pensjonsordning. § 3-1 gjelder tilsvarende. Tilsvarende gjelder for arbeidstakere med medlemskap i innskuddspensjonsordning. Bestemmelsene i § 3-1 gjelder tilsvarende.

§ 6-2. *Krav om overføring*

Midlene kan bare kreves overført til ny pensjonsordning når dette følger av regelverket for den nye pensjonsordning eller særskilt avtale.

§ 6-3. *Lov om foretakspensjon mv.*

Den overførte premiereserve benyttes til sikring av pensjonsytelser etter den nye pensjonsordnings pensjonsplan og gjeldende beregningsgrunnlag.

Overføring skal kunne skje selv om vedkommende i den nye ordning blir sikret høyere pensjoner enn det som følger av vedkommendes lønn og pensjonsplanen i ordningen, jf. lov om foretakspensjon § 4-12 og § 4-13.

Bestemmelsene i første ledd gjelder tilsvarende for rettigheter i innskuddspensjonsordninger.

§ 6-4. *Oppgjørsfrist*

§ 3-8 gjelder tilsvarende.

§ 6-5. *Midler som kan overføres*

Når overføring foretas etter arbeidstakers krav eller samtykke ved skifte av stilling, overføres premiereserven eller pensjonskapital etter avgivende pensjonsinnretnings beregningsgrunnlag når ikke annet følger av leddet nedenfor.

Har en pensjonskasse avtale med et selskap om sikring av fripoliser eller pensjonskapitalbevis, skal premiereserven eller pensjonskapitalen beregnes etter dette selskaps beregningsgrunnlag.

§ 6-6. *Overskudd på fripolise*

Overskudd som er oppstått på fripolise, skal benyttes til sikring av individuelle pensjonsrettigheter i avgivende eller mottagende pensjonsinnretning etter arbeidstakers valg. Slike rettigheter kan likevel ikke sikres i pensjonskasse.

Del III. Kollektiv pensjonsforsikring for foreningsmedlemmer

Kap. 7. Betingelser for og gjennomføring av overføring

§ 7-1. *Anvendelsesområde*

Disse bestemmelser gjelder overføring av midler knyttet til kollektiv pensjonsforsikring for foreningsmedlemmer (foreningsforsikring) fra et selskap til et annet.

§ 7-2. *Overføring i ordinære tilfelle*

Overføring av midler knyttet til kollektiv pensjonsforsikring for foreningsmedlemmer (foreningsforsikring) kan bare foretas til tilsvarende forsikring eller til pensjonsforsikringsavtale som er individuell pensjonsavtale etter skatteloven.

§ 7-3. *Vedtak om overføring*

Forsikringstaker kan vedta overføring av midler for de premiebetalende medlemmer av forsikringen. Før overføringen kan finne sted skal forsikringstaker gi medlemmene en frist på tre uker til å melde seg ut av forsikringen. §§ 3-4 og 3-12 gjelder tilsvarende.

En enkelt forsikret kan også kreve midler tilknyttet egne rettigheter overført til annet selskap.

§ 7-4. *Registrering som individuell pensjonsavtale*

For forsikret som motsetter seg overføring som nevnt i § 7-3 første ledd, skal forsikringen senere anses som individuell pensjonsavtale etter skatteloven. Premien beregnes som angitt i selskapets konsesjonsvilkår for foreningsforsikring for individuelle poliser.

For forsikret som krever overføring som nevnt i § 7-3 annet ledd, skal forsikringen i det nye selskap registreres som individuell pensjonsavtale etter skatteloven.

§ 7-5. *Øvrige bestemmelser*

§§ 1-6, 1-7 og 9-3 flg. gjelder tilsvarende.

Del IV. Gruppelivsforsikring

Kap. 8. Betingelser for og gjennomføring av overføring

§ 8-1. *Anvendelsesområde*

Disse bestemmelser gjelder overføring av midler knyttet til en gruppelivsforsikring fra et selskap til et annet.

§ 8-2. *Betingelser for overføring av midler*

De forsikrede eller deres representanter skal forelegges informasjon om overføringen, herunder om virkningen av eventuelle nye regler for overskuddsanvendelse i det nye selskap. Ansvaret for at tilstrekkelig informasjon er gitt, påhviler forsikringstaker.

§ 8-3. *Oppgjørsfrist*
§ 3-8 gjelder tilsvarende.

§ 8-4. *Beregning av midler som skal overføres*.
§ 3-10 gjelder tilsvarende.

§ 8-5. *Premiereserve (premieavsetning) som kan overføres*
Opphører forsikringen på et annet tidspunkt enn forfallstidspunktet for premie, overføres premie for gjenstående forsikringstid dersom forsikringstaker ikke krever den utbetalt til seg.

§ 8-6. *Overskudd mv.*
Den enkelte kontrakts andel av overskuddet skal overføres til mottakende selskap. Det samme gjelder kontraktens andel av tilleggsavsetning til forsikringsfondet og andel av kursreserven i avgivende selskap.
Risikofond ved erfaringstariffering er en del av sikkerhetsfondet og skal ikke fordeles og overføres.

§ 8-7. Unntaksbestemmelser
Når risikofondet i § 8-6 annet ledd ikke i sin helhet er bestemt av risikomessige vurderinger fordi selskapet nylig er gått over til erfaringstariffering eller av andre grunner, kan Kredittilsynet godkjenne at en del av risikofondet overføres. Beløpet skal godkjennes av Kredittilsynet.

Del V. Individuell renteforsikring

Kap. 9. Betingelser for og gjennomføring av overføring

§ 9-1. *Anvendelsesområde*
Disse bestemmelser gjelder overføring av midler knyttet til individuell renteforsikring (individuell pensjonsavtale, egen pensjonsforsikring, livrente) fra et selskap til et annet.

§ 9-2. *Overføring i ordinære tilfelle*
Overføring av midler knyttet til forsikring opprettet som individuell pensjonsavtale etter skatteloven kan bare foretas til tilsvarende forsikring.
Midler knyttet til annen renteforsikring kan bare overføres til renteforsikring som ikke er tegnet som individuell pensjonsavtale etter skatteloven.

§ 9-3. *Samtykke fra tredjemann*
Er det oppnevnt begunstiget og forsikringstakeren har gitt avkall på sin rett til å tilbakekalle begunstigelsen, kan overføring bare gjennomføres hvis den begunstigede har gitt samtykke til overføringen.

§ 9-4. *Forbehold om seleksjonsfradrag*
Som vilkår for rett til overføring av midler knyttet til individuell renteforsikring med opplevelsesrisiko, kan avgivende selskap kreve at det skal

beregnes et fradrag i premiereserven når premiereserven ikke står i forhold til den risiko som faller bort, og overføringen derfor vil påføre selskapet et tap.

Avgivende selskap kan kreve at den forsikrede fremlegger legeerklæring på oppsigelsestidspunktet. Selskapet kan kreve at legen skal godkjennes av selskapet. Den premiereserve som skal overføres, beregnes i samsvar med resultatet av helseprøvingen og de beregningsregler som følger av dette.

§ 9-5. *Individuell pensjonsavtale*

Ved overføring av midler som skal anvendes til individuell pensjonsavtale etter skatteloven har det mottagende selskap plikt til å påse at forskrift av 19. november 1999 nr. 1158 til utfylling og gjennomføring mv. av skatteloven av 26. mars 1999 nr. 14 § 6-47 om individuelle pensjonsavtaler etter skatteloven (IPA) blir overholdt. Herunder har selskapet plikt til å bringe på det rene om forsikringen i avgivende selskap var gitt betegnelsen individuell pensjonsavtale etter skatteloven eller var kollektiv pensjonsforsikring for foreningsmedlemmer (foreningsforsikring). Avgivende selskap skal vedlegge en bekreftelse på hvilken type forsikring som overføres.

§ 9-6. *Oppgjørsfrist*

§ 3-8 gjelder tilsvarende.

§ 9-7. *Beregning av midler som skal overføres.*

§ 3-10 gjelder tilsvarende.

§ 9-8. *Premiereserve*

Premiereserve for opptjente pensjonsrettigheter etter avgivende selskaps beregningsgrunnlag overføres til det nye selskap. Det samme gjelder kontraktens andel av tilleggsavsetning til forsikringsfondet i avgivende selskap.

Hvis premiereserven ikke er tilstrekkelig til å dekke nødvendig reserve etter mottakende selskaps beregningsgrunnlag, anvendes først den overførte andel av tilleggsavsetning til forsikringsfondet i avgivende selskap og deretter eventuelt overførte overskuddsmidler. Er det etter dette likevel ikke tilstrekkelig midler til dekning av den manglende premiereserve, kan forsikringstaker anvende disponible midler i premiefond til å dekke nødvendig reserve.

Den del av overført premiereserve som ikke medgår til å dekke nødvendig reserve i mottakende selskap, skal benyttes til å øke pensjonsbeløpene.

Den del av overført andel av tilleggsavsetning til forsikringsfondet som ikke medgår til å dekke nødvendig reserve i mottakende selskap, skal tilføres forsikringstakers andel av det mottakende selskaps tilleggsavsetning til forsikringsfondet.

Kredittilsynet fastsetter nærmere regler om anvendelsen av overført andel av kursreserve i mottakende selskap.

Avgivende selskap kan beregne et fradrag i premiereserven i samsvar med § 9-4 når selskapet har tatt forbehold om dette i forsikringsvilkårene.

§ 9-9. *Fastsettelse av ytelsene*

Den overførte premiereserve skal i mottagende selskap anvendes til sikring av ytelser som skal være av samme art og ha samme innbyrdes forhold som i den

tidligere forsikring. Videre skal pensjons- og i tilfelle opphørsalderen være den samme.

Ved overføring av premiereserve som nevnt i lov om foretakspensjon § 4-7 eller pensjonskapital som nevnt i lov om innskuddspensjon i arbeidsforhold § 6-3 til individuell pensjonsavtale etter skatteloven (IPA), jf. forskrift av 19. november 1999 nr. 1158 til utfylling og gjennomføring mv. av skatteloven av 26. mars 1999 nr. 14 § 6-47, gjelder første ledd så langt det passer.

§ 9-10. *Overskudd mv.*

Den enkelte kontrakts andel av overskuddet i avgivende selskap skal overføres til mottakende selskap. Det samme gjelder kontraktens andel av kursreserven i avgivende selskap.

§ 9-11. *Midler i premiefond*

Det er gitt egne bestemmelser om forvaltning av midler i premiefond i medhold av lovens § 7-9.

Del VI. Kapitalforsikring

Kap. 10 Betingelser for og gjennomføring av overføring

§ 10-1. *Anvendelsesområde*

Disse bestemmelser gjelder overføring av midler knyttet til kapitalforsikring fra et selskap til et annet.

§ 10-2. *Samtykke fra tredjemann*

§ 9-3 gjelder tilsvarende. Er forsikringen pantsatt, kan overføringen bare gjennomføres etter at panthaver er underrettet om hvilket selskap midlene overføres til.

§ 10-3. *Forbehold om seleksjonsfradrag*

§ 9-4 gjelder tilsvarende for kapitalforsikring hvor overføringen på samme måte påfører selskapet tap.

For forsikring som etter gjeldende regler i selskapet kan gjenkjøpes (forsikring med dødsrisiko), kan det ikke gjøres slik fradrag i premiereserven.

§ 10-4. *Oppgjørsfrist*

§ 3-8 gjelder tilsvarende.

§ 10-5. *Beregning av midler som skal overføres*

§ 3-10 gjelder tilsvarende.

§ 10-6. *Premiereserve mv.*

§ 9-8 gjelder tilsvarende, jf. § 9-4.

§ 10-7. *Overskudd mv.*

§ 9-10 gjelder tilsvarende.

Del VII. Kapitaliseringsprodukter

Kap. 11 Betingelser for og gjennomføring av overføring

§ 11-1. Ved overføring av kapitaliseringsprodukter til annet livsforsikringsselskap gjelder §§ 9-2, 9-3 og 9-5 til og med 9-10 tilsvarende.

Del VIII. Ikrafttredelse og overgangsordninger

1. *Ikrafttredelse mv.*

§ 12-1. Forskriften trer i kraft 1. mars 1992.

Midlertidig forskrift om overføring av oppsamlede midler knyttet til kollektiv pensjonsforsikring fastsatt av Finans- og tolldepartementet 1. juni 1990 nr. 436 med hjemmel i lov 10. juni 1988 nr. 39 om forsikringsvirksomhet § 7-8 tredje ledd, oppheves fra samme dato.

2.2 Innskuddsforskriften kapittel 5

Forskrift av 22. desember 2000 nr. 1413 Del 5 til lov av 24. november 2000 nr. 81 om innskuddspensjon i arbeidsforhold (innskuddspensjonsloven).

Del 5. Om flytting av midler knyttet til innskuddspensjon med hjemmel i lov om innskuddspensjon i arbeidsforhold § 1-3

§ 5-1. *Anvendelsesområde*

Dette kapittel gjelder flytting fra bank eller forvaltningsselskap for verdipapirfond av midler knyttet til innskuddspensjonsordning etter § 8-5 samt midler knyttet til pensjonskapitalbevis etter § 6-3 i lov av 24. november 2000 nr. 81 om innskuddspensjon i arbeidsforhold når ikke annet følger av annet ledd.

Ved flytting av pensjonsordningens midler mellom livsforsikringsselskaper og pensjonskasser gjelder forskrift av 27. november 1991 nr. 757 om rett til overføring av oppsamlede midler knyttet til kollektiv eller individuell livs- eller pensjonsforsikring. Ved flytting av midler fra forsikringsselskap eller pensjonskasse til bank eller forvaltningsselskap for verdipapirfond gjelder bestemmelsene i kapittel 3 i forskrift av 27. november 1991 nr. 757 om rett til overføring av oppsamlede midler knyttet til kollektiv eller individuell livs- eller pensjonsforsikring ved beregning av de midler som skal overføres. Det samme gjelder ved flytting av kapital i henhold til pensjonskapitalbevis.

§ 5-2. *Regelverket*

Institusjonen skal sørge for at det fremgår av regelverket for pensjonsordningen at foretaket har rett til å flytte ordningens midler til en annen institusjon. Det skal også fremgå hvordan dette skal gjøres.

§ 5-3. *Dekning av utgifter*

Avgivende institusjon kan beregne et rimelig gebyr til dekning av utgifter ved flyttingen. Gebyret kan under ingen omstendigheter settes høyere enn 5.000 kroner.

Ved flytting som nevnt i § 5-8 i forskriften her av kapital i henhold til pensjonskapitalbevis kan gebyret ikke settes høyere enn 200 kroner.

Institusjonen kan ikke kreve dekning av kostnader knyttet til flytting av en pensjonsordning utover det som fremgår av denne paragraf. Kompensasjon for långivers rentetap eller gevinst ved førtidig innfrielse av fastrenteavtaler (rentetapserstatning) kan avtales mellom partene. Gebyret kan ikke dekkes ved å belaste innestående på innskuddsfondet eller ved belastning av pensjonskapitalen.

§ 5-4. *Overføring til ny innskuddspensjonsordning*

Flytting av midler knyttet til innskuddspensjonsordning kan bare foretas til innskuddspensjonsordning i ny institusjon, med mindre annet følger av lov om foretakspensjon eller innskuddspensjonsloven. Tilsvarende gjelder ved flytting av kapital i henhold til pensjonskapitalbevis.

§ 5-5. *Arbeidstakernes rettigheter*

Foretaket har adgang til å inngå en fastrenteavtale med institusjonen, dvs. rentesatser, gebyrer og andre kostnader er bundet for hele avtaleperioden eller kan bare reguleres på visse tidspunkt som er fastsatt i avtalen. Flytting av midler må ikke medføre reduksjon i den enkelte arbeidstakers opptjente pensjonskapital. Eventuell rentetapserstatning fra institusjonen ved flytting av fastrenteavtale skal tillegges pensjonskapitalen.

§ 5-6. *Informasjon*

Styringsgruppen og arbeidstakerne skal gis informasjon om virkningene av flyttingen, jf. bestemmelsene i innskuddspensjonslovens § 2-7 og del 1 i forskriften her.

§ 5-7. *Arbeidstakernes uttalelsesrett*

Flytting av midler i en pensjonsordning kan ikke gjennomføres uten at arbeidstakerne har hatt anledning til å uttale seg. I ordninger som har styringsgruppe, jf. innskuddspensjonsloven § 2-6 er det styringsgruppen som skal uttale seg.

§ 5-8. *Fratrådte arbeidstakere*

Flytting av fratrådte arbeidstakeres kapital i henhold til pensjonskapitalbevis kan bare foretas etter vedkommendes eget valg etter innskuddspensjonslovens § 6-3. Mottakende institusjon skal utstede nytt pensjonskapitalbevis.

Ved overføring av midler som skal anvendes til individuell pensjonsavtale etter skatteloven har den mottakende institusjon plikt til å påse at forskrift av 19. november 1999 nr. 1158 § 6-47 om individuelle pensjonsavtaler etter skatteloven (IPA) blir overholdt. Avgivende institusjon har plikt til å gi mottakende institusjon den informasjon som er nødvendig for å kunne beslutte om midlene er omfattet av innskuddspensjonsloven eller IPA-regelverket.

Første og annet ledd gjelder tilsvarende ved flytting av pensjonskapitalbevis utstedt i henhold til innskuddspensjonsloven § 7-2 første ledd.

§ 5-9. *Oppgjørsfrist*

Fristen for å flytte midlene er to måneder. Dersom flyttingen gjelder en pensjonsordning med en pensjonskapital på 10 millioner kroner eller mer, er fristen:

1. fire måneder for kontrakt med beløp på inntil 50 millioner kroner,
2. seks måneder for kontrakt med beløp på inntil 200 millioner kroner,
3. åtte måneder for kontrakt med beløp på 200 millioner kroner eller mer.

Fristen løper fra det tidspunkt oppsigelsen er kommet frem til institusjonen.

Ved fornyelse av fastrenteavtaler kan det avtales andre frister enn nevnt i første ledd. Fristene som nevnt i første ledd nr. 1 - 3, kan forlenges dersom institusjonen og foretaket avtaler fristforlengelse etter at foretaket har meldt flytting av pensjonsordningen. Fristforlengelse kan også avtales ved inngåelse av avtale om innskuddspensjon med investeringsvalg på samme vilkår som gjelder for institusjonens avtale med forvaltningsselskapet for verdipapirfond om forlenget innløsningsfrist eller suspensjon av innløsningsrett etter lov av 12. juni 1981 nr. 52 om verdipapirfond § 6-8 og § 6-9.

Hvis det foretas et midlertidig oppgjør, skal det avtales hvordan og med hvilken frist sluttoppgjør skal foretas.

3 Hovedtariffavtalen kapittel 2 om pensjon

3.1 Hovedtariffavtalen 1996-98

KAP. 2 PENSJONSFORHOLD

2.0 Definisjon
Med tjenestepensjonsordning menes den pensjon en arbeidstaker har rett til i samsvar med denne tariffavtale og tilsvarende de til enhver tid gjeldende vedtekter for Felles Kommunal Pensjonsordning i KLP.

2.1 Tjenestepensjonsordning
Fra 01.01.97 skal alle arbeidsgivere ha opprettet pensjonsordning for sine tilsatte som tilfredsstiller følgende krav:

2.1.1 Pensjonsordningen skal omfatte alle fast tilsatte med en arbeidstid som tilsvarer minst 14 timer pr. uke. Midlertidig tilsatte skal omfattes etter 6 måneders sammenhengende tilsetting, forutsatt at arbeidstiden tilsvarer minst 14 timer pr. uke.

2.1.2 Pensjonsordningen skal garantere medlemmene en samlet alders-/uførepensjon på minst 66 % av pensjonsgrunnlaget ved full opptjening. Pensjonsordningen skal også gi rett til ektefelle- og barnepensjon.

Pensjonsopptjeningen skal skje lineært, dvs. at man skal opptjene like store deler av full pensjon for hvert år man er medlem. Kravet til full opptjening settes til 30 år. For de som fratrer med oppsatt pensjon settes kravet til full opptjening til maksimalt 40 år.

Pensjonsgrunnlaget beregnes i samsvar med punkt 2.1.7, jf. 2.3.

2.1.3 Fastsettelse av aldersgrenser og regler om rett til å ta ut alderspensjon før nådd aldersgrense skal følge de samme prinsipper som gjelder i Statens Pensjonskasse. Tariffpartene foretar nødvendige tilpasninger til kommunal sektor.

2.1.4 Pensjonene skal reguleres i samsvar med reguleringen av folketrygdens grunnbeløp. Det samme gjelder pensjonsgrunnlaget for dem som fratrer før de har rett til pensjon.

2.1.5 Pensjonsrettighetene skal være omfattet av overføringsavtale med Statens Pensjonskasse og øvrige kommunale pensjonsordninger, slik at samlet pensjon regnes som om den var opptjent i den ordning man sist er medlem av.

2.1.6 Pensjonsrettighetene, herunder lineært beregnede og regulerte oppsatte pensjonsrettigheter, skal til enhver tid være fullt fondsdekket i et forsikringsselskap eller en pensjonskasse.

2.1.7 Pensjonsgrunnlaget fastsettes ut fra fast lønn og pensjonsgivende tillegg. Pensjonsgrunnlaget begrenses slik at den del av lønn og pensjonsgivende tillegg som overstiger 8 ganger folketrygdens grunnbeløp (8G), bare medregnes med 1/3. Det tas ikke hensyn til lønn inklusive tillegg som overstiger 12 G.

2.1.8 Tjenestepensjonsordningen må tilfredsstille de forannevnte tariffkrav. Ved skifte av selskap/pensjonskasse skal dette drøftes med de tillitsvalgte.

Før overføring til annet selskap/pensjonskasse finner sted, skal den nye tjenestepensjonsordningen forelegges for Pensjonsutvalgets tariffparter, som skal godkjenne at ordningen tilfredsstiller tariffkravene.

2.2 Avtalefestet pensjon (AFP)

Med avtalefeste pensjon – AFP – menes den pensjon en arbeidstaker har rett til i samsvar med denne tariffavtale og de til enhver tid gjeldende vedtekter for avtalefestet pensjon i KS' tariffområde.

Vedtektene er vedtatt med hjemmel i dette kapittel og inngår som vedlegg til Hovedtariffavtalen.

2.3 T-tabellen og forholdet til pensjonsgivende inntekt

2.3.1 Vilkår for pensjonsgrunnlaget

Inntekt må være godtgjøring for arbeidsytelse for å kunne medregnes i pensjonsgrunnlaget.

All godtgjøring i tillegg til vanlig regulativlønn kan kun gjøres pensjonsgivende når den er godtgjort gjennom T-tabellen som årsbeløp, og blir utbetalt på samme måte som regulativlønnen.

Partene sentralt blir enige om hvilke ytelser som skal inngå i den pensjonsgivende inntekt. (Se merknad til den enkelte bestemmelse.)

Godtgjøringer (utenom regulativlønn) som pr. 31. mai 1990 regnes med i pensjonsgrunnlaget skal likevel fortsatt være pensjonsgivende.

2.3.2 Lønnsforhøyelse kort tid før pensjonsalder

Økning i pensjonsgrunnlaget som følge av lønnsforhøyelse de siste 2 år før fratreden med alderspensjon, ses bort fra ved pensjonsberegningen med mindre lønnsforhøyelsen skyldes automatisk virkende lønnsregulering eller generell oppnormering av stillingskategorien ved sentrale og lokale forhandlinger.

Dersom lokalt fastsatt individuell lønnsforhøyelse de siste 2 år likevel skal inngå i pensjonsberegningen, skal ekstrapensjonen dekkes av arbeidsgiver i sin helhet.

2.3.3 Nedgang i pensjonsgrunnlaget

Tillegg i alderspensjon på grunn av tidligere høyere lønnsnivå gis når medlemmet i en sammenhengende periode på 2 år har hatt et gjennomsnittlig pensjonsgrunnlag – målt i antall grunnbeløp (G) – som er høyere enn

pensjonsgrunnlaget på fratredelsestidspunktet. (For deltidstilsatte benyttes pensjonsgrunnlaget omregnet til full stilling ved denne sammenligningen.) Pensjonen beregnes i så fall slik:

- Det høyere pensjonsgrunnlaget (gjennomsnittsgrunnlaget i toårsperioden) medregnes for så mange pensjonsgivende tjenesteår som vedkommende i alt hadde opptjent fram til slutten av denne perioden.
- I tillegg kommer pensjon beregnet etter det nye (lavere) pensjonsgrunnlag for de tjenesteår vedkommende har opptjent etter nevnte tidspunkt, likevel ikke for flere år enn at det til sammen blir full tjenestetid.
- For at en nedgang i lønn pga. redusert antall T-trinn skal få innvirkning på fastsettelse av pensjonsgrunnlaget, må nedgangen utgjøre minst 10 % av folketrygdens grunnbeløp.

2.4 Arbeidstakere med særaldersgrenser

Arbeidstakere med særaldersgrenser under 67 år, og som ikke har opptjent fulle pensjonsrettigheter, kan fortsette i stilling til fylte 67 år dersom vedkommende ønsker det.

2.4.1 Dagens særaldersgrenser, slik disse framkommer i Felles Kommunal pensjonsordning, opprettholdes uendret.

3.2 Hovedtariffavtalen 1998-00

KAPITTEL 2 PENSJONSFORHOLD

2.0 Definisjon

Med tjenestepensjonsordning menes den pensjon en arbeidstaker har rett til i samsvar med denne tariffavtale og tilsvarende de til enhver tid gjeldende vedtekter for Felles Kommunal Pensjonsordning i KLP.

2.1 Tjenestepensjonsordning

Fra 01.01.97 skal alle arbeidsgivere ha opprettet pensjonsordning for sine tilsatte som tilfredsstiller følgende krav:

2.1.1

Pensjonsordningen skal omfatte alle fast tilsatte med en arbeidstid som tilsvarer minst 14 timer per uke. Midlertidig tilsatte skal omfattes etter 6 måneders sammenhengende tilsetting, forutsatt at arbeidstiden tilsvarer minst 14 timer per uke.

Pensjonsordningen skal fra 01.01.99 omfatte alle tilsatte med en gjennomsnittlig arbeidstid som tilsvarer minstekravet.

2.1.2

Pensjonsordningen skal garantere medlemmene en samlet alders-/uførepensjon på minst 66 % av pensjonsgrunnlaget ved full opptjening. Pensjonsordningen skal også gi rett til ektefelle- og barnepensjon.

Pensjonsopptjeningen skal skje lineært, dvs. at man skal opptjene like store deler av full pensjon for hvert år man er medlem. Kravet til full opptjening settes til 30 år. For de som fratrer med oppsatt pensjon settes kravet til full opptjening til maksimalt 40 år.

Pensjonsgrunnlaget beregnes i samsvar med pkt. 2.1.7, jf. 2.3.

2.1.3

Fastsettelse av aldersgrenser og regler om rett til å ta ut alderspensjon før nådd aldersgrense skal følge de samme prinsipper som gjelder i Statens Pensjonskasse. Tariffpartene foretar nødvendige tilpasninger til kommunal sektor.

2.1.4

Pensjonene skal reguleres i samsvar med reguleringen av folketrygdens grunnbeløp. Det samme gjelder pensjonsgrunnlaget for de som fratrer før de har rett til pensjon.

2.1.5

Pensjonsrettighetene skal være omfattet av overføringsavtale med Statens Pensjonskasse og øvrige kommunale pensjonsordninger, slik at samlet pensjon regnes som om den var opptjent i den ordning man sist er medlem av.

2.1.6

Pensjonsrettighetene, herunder lineært beregnede og regulerte oppsatte pensjonsrettigheter, skal for alle ytelsers vedkommende være forsikringsmessig

dekket i et forsikringsselskap eller en pensjonskasse basert på forsikringsprodukter som er tatt til etterretning av Kredittilsynet.

2.1.7
Pensjonsgrunnlaget fastsettes ut fra fast lønn og pensjonsgivende tillegg. Det tas ikke hensyn til lønn inklusive tillegg som overstiger 12 G.

2.1.8
Ved skifte av selskap/pensjonskasse skal dette drøftes med de tillitsvalgte, jf. flytteforskriften kapittel 3. Referat fra drøftingene skal følge saken fram til avgjørelsen i kommunestyret/fylkestinget/styret.

Før behandling i besluttende organ knyttet til eventuelt skifte av selskap kan begynnes, skal aktuelle tilbud på ny tjenestepensjonsordning forelegges for Pensjonsutvalgets tariffparter, som skal godkjenne om de ulike pensjonsforsikringsproduktene tilfredsstiller de forannevnte tariffkravene.

Tjenestepensjonsordningen må i tillegg være basert på et finansieringssystem som er kjønnsnøytralt og som ikke virker utstøtende på eldre arbeidstakere.

Før saken kan avgjøres av kommunestyret/fylkestinget/styret, må godkjenning av Statens Pensjonskasse foreligge, knyttet til opptak i overføringsavtalen, og pensjonsordningen må være tatt til etterretning av Kredittilsynet, jf. pkt. 2.1.5 og 2.1.6.

2.2 Avtalefestet pensjon (AFP)

Med avtalefestet pensjon – AFP – menes den pensjon en arbeidstaker har rett til i samsvar med denne tariffavtale og de til enhver tid gjeldende vedtekter for avtalefestet pensjon i KS' tariffområde.

Vedtektene er vedtatt med hjemmel i dette kapittel og inngår som vedlegg til Hovedtariffavtalen.

2.3 T-tabellen og forholdet til pensjonsgivende inntekt

2.3.1 Vilkår for pensjonsgrunnlaget

Inntekt må være godtgjøring for arbeidsytelse for å kunne medregnes i pensjonsgrunnlaget.

All godtgjøring i tillegg til vanlig regulativlønn kan kun gjøres pensjonsgivende når den er godtgjort gjennom T-tabellen som årsbeløp, og blir utbetalt på samme måte som regulativlønnen.

Partene sentralt blir enige om hvilke ytelser som skal inngå i den pensjonsgivende inntekt. (Se merknad til den enkelte bestemmelse.)

Godtgjøringer (utenom regulativlønn) som per 31. mai 1990 regnes med i pensjonsgrunnlaget, skal likevel fortsatt være pensjonsgivende.

2.3.2 Lønnsforhøyelse kort tid før pensjonsalder

Økning i pensjonsgrunnlaget som følge av lønnsforhøyelse de siste 2 år før fratreden med alderspensjon, ses bort fra ved pensjonsberegningen med mindre lønnsforhøyelsen skyldes automatisk virkende lønnsregulering eller generell oppnormering av stillingskategorien ved sentrale og lokale forhandlinger.

Dersom lokalt fastsatt individuell lønnsforhøyelse de siste 2 år likevel skal inngå i pensjonsberegningen, skal ekstrapensjonen dekkes av arbeidsgiver i sin helhet.

2.3.3 Nedgang i pensjonsgrunnlaget
Tillegg i alderspensjon på grunn av tidligere høyere lønnsnivå gis når medlemmet i en sammenhengende periode på 2 år har hatt et gjennomsnittlig pensjonsgrunnlag – målt i antall grunnbeløp (G) – som er høyere enn pensjonsgrunnlaget på fratredelsestidspunktet. (For deltidstilsatte benyttes pensjonsgrunnlaget omregnet til full stilling ved denne sammenligningen.)

Pensjonen beregnes i så fall slik:
- Det høyere pensjonsgrunnlaget (gjennomsnittsgrunnlaget i toårsperioden) medregnes for så mange pensjonsgivende tjenesteår som vedkommende i alt hadde opptjent fram til slutten av denne perioden.
- I tillegg kommer pensjon beregnet etter det nye (lavere) pensjonsgrunnlag for de tjenesteår vedkommende har opptjent etter nevnte tidspunkt, likevel ikke for flere år enn at det til sammen blir full tjenestetid.
- For at en nedgang i lønn pga. redusert antall T-trinn skal få innvirkning på fastsettelse av pensjonsgrunnlaget, må nedgangen utgjøre minst 10 % av folketrygdens grunnbeløp.

2.4 Arbeidstakere med særaldersgrenser
Arbeidstakere med særaldersgrenser under 67 år, og som ikke har opptjent fulle pensjonsrettigheter, jf. pkt. 2.1.2, kan fortsette i stilling til fylte 67 år dersom vedkommende ønsker det.

2.4.1
Dagens særaldersgrenser, slik disse framkommer i Felles kommunal pensjonsordning, opprettholdes uendret.

2.5 Avkortingsregler
Alderspensjonen skal avkortes i samsvar med folketrygdloven § 19-6.

3.3 Hovedtariffavtalen 2000-02

KAPITTEL 2 - PENSJONSFORHOLD

2.0 Definisjon

Med tjenestepensjonsordning menes den pensjon en arbeidstaker har rett til i samsvar med denne tariffavtale og tilsvarende de til enhver tid gjeldende vedtekter for Felles Kommunal Pensjonsordning i KLP.

Merknad: Bestemmelsene her gjelder alle kommuner og fylkeskommuner i KS' tariffområde.

2.1 Tjenestepensjonsordning

Alle arbeidsgivere skal ha pensjonsordning for sine tilsatte, som tilfredsstiller følgende krav:

2.1.1 Pensjonsordningen skal omfatte alle tilsatte (faste og midlertidige) med en arbeidstid som i gjennomsnitt tilsvarer minst 14 timer per uke. Gjennomsnittsberegningen, som foretas etterskuddsvis hvert kvartal, skal inkludere alt ekstraarbeid, men unntak av overtid, begrenset til 100 % av full stilling.

2.1.2 Pensjonsordningen skal garantere medlemmene en samlet alders-/uførepensjon på minst 66 % av pensjonsgrunnlaget ved full opptjening. Pensjonsordningen skal også gi rett til ektefelle- og barnepensjon.

Pensjonsopptjeningen skal skje lineært, dvs. at man skal opptjene like store deler av full pensjon for hvert år man er medlem. Kravet til full opptjening settes til 30 år. For de som fratrer med oppsatt pensjon settes kravet til full opptjening til maksimalt 40 år.

Pensjonsgrunnlaget beregnes i samsvar med pkt. 2.1.7, jf. 2.3.

2.1.3 Fastsettelse av aldersgrenser og regler om rett til å ta ut alderspensjon før nådd aldersgrense skal følge de samme prinsipper som gjelder i Statens Pensjonskasse. Tariffpartene foretar nødvendige tilpasninger til kommunal sektor.

2.1.4 Pensjonene skal reguleres i samsvar med reguleringen av folketrygdens grunnbeløp. Det samme gjelder pensjonsgrunnlaget for de som fratrer før de har rett til pensjon.

2.1.5 Pensjonsrettighetene skal være omfattet av overføringsavtale med Statens Pensjonskasse og øvrige kommunale pensjonsordninger, slik at samlet pensjon regnes som om den var opptjent i den ordning man sist er medlem av.

2.1.6 Pensjonsrettighetene, herunder lineært beregnede og regulerte oppsatte pensjonsrettigheter, skal for alle ytelsers vedkommende være forsikringsmessig dekket i et forsikringsselskap eller en pensjonskasse.

Dersom KS' medlemmer ikke har, eller kan ha full forsikringsdekning for pensjonsforpliktelsene, står kommunen/fylkeskommunen ansvarlig for eventuelle differanseytelser som selvassurandør.

2.1.7 Pensjonsgrunnlaget fastsettes ut fra fast lønn og pensjonsgivende tillegg. Det tas ikke hensyn til lønn inklusive tillegg som overstiger 12 G.

2.1.8 Ved skifte av selskap/pensjonskasse skal dette drøftes med de tillitsvalgte, jf. flytteforskriften kap. 3. Drøftingsplikten inntrer tidligst mulig og senest før oppsigelse er vedtatt og levert dagens leverandør av tjenestepensjonsforsikring.

Tjenestepensjonsordningen skal være basert på et finansieringssystem som er kjønnsnøytralt og som ikke virker utstøtende på eldre arbeidstakere.

Det opprettes en faggruppe med rådgivende funksjon, bestående av:
1 representant oppnevnt av Forhandlingssammenslutningen,
1 representant oppnevnt av KS og
1 nøytral leder oppnevnt av pensjonsutvalgets tariffparter. Eventuell tvist om oppnevningen avgjøres etter Hovedavtalen § 4, pkt. 4-1, tredje ledd.

Faggruppen skal avgi begrunnet uttalelse til pensjonsutvalgets tariffparter om de innhentede tilbud på nye pensjonsprodukter er i samsvar med forsikringsvirksomhetsloven, forsikringsavtaleloven, at alle risiki og ytelser jfr. pkt. 2.1.6, har forsikringsmessig dekning i selskapet og om produktet oppfyller tariffavtalens øvrige krav. Eventuelle vurderinger fra pensjonsutvalgets tariffparter oversendes kommunen/fylkeskommunen sammen med faggruppens uttalelse.

Før saken kan avgjøres av kommunestyrer/fylkestinget skal søknad om godkjenning inn under overføringsavtalen mellom offentlige pensjonskasser være sendt til Statens Pensjonskasse og uttalelse fra tillitsvalgte som representerer de aktive arbeidstakere som er omfattet av pensjonsordningen, skal følge saken fram til endelig avgjørelse i kommunestyret/fylkestinget.

2.2 Avtalefeste pensjon (AFP)

Med avtalefestet pensjon – AFP – menes den pensjon en arbeidstaker har rett til i samsvar med denne tariffavtale og de til enhver tid gjeldende vedtekter for avtalefestet pensjon i KS' tariffområde.

Vedtektene er vedtatt med hjemmel i dette kapittel og inngår som vedlegg til Hovedtariffavtalen.

2.3 T-tabellen og forholdet til pensjonsgivende inntekt

2.3.1 Vilkår for pensjonsgrunnlaget

Inntekt må være godgjøring for arbeidsytelse for å kunne medregnes i pensjonsgrunnlaget

All godtgjøring i tillegg til vanlig regulativlønn kan kun gjøres pensjonsgivende når den er godgjort gjennom T-tabellen som årsbeløp, og blir utbetalt på samme måte som regulativlønnen.

Partene sentralt blir enige om hvilke ytelser som skal inngå i den pensjonsgivende inntekt. (Se merknad til den enkelte bestemmelse.)

Godtgjøringer (utenom regulativlønn) som per 31. mai 1990 regnes med i pensjonsgrunnlaget, skal likevel fortsatt være pensjonsgivende.

2.3.2 Lønnsforhøyelse kort tid før pensjonsalder

Økning i pensjonsgrunnlaget som følge av lønnsforhøyelse de siste 2 år før fratreden med alderspensjon, ses bort fra ved pensjonsberegningen med mindre lønnsforhøyelsen skyldes automatisk virkende lønnsregulering ved sentrale forhandlinger. I tillegg medregnes inntil 2 lønnstrinn gitt ved lokale lønnsforhandlinger med hjemmel i kap. 5, pkt. 5.1.

Dersom lokalt fastsatt lønnsforhøyelse de siste 2 år, ut over unntakene nevnt i foregående ledd, likevel skal inngå i pensjonsberegningen, skal merpensjonen som følge av dette dekkes av arbeidsgiver i sin helhet.

Når lønnen forhøyes med en viksningsdato senere enn siste regulering av folketrygdens grunnbeløp, medregnes lønnsøkningen som om den var skjedd fra samme dato som grunnbeløpsendringen.

2.3.3 Nedgang i pensjonsgrunnlaget

Tillegg i alderspensjon på grunn av tidligere høyere lønnsnivå gis når medlemmet i en sammenhengende periode på 2 år har hatt et gjennomsnittlig pensjonsgrunnlag – målt i antall grunnbeløp (G) – som er høyere enn pensjonsgrunnlaget på fratredelsestidspunktet. (For deltidstilsatte benyttes pensjonsgrunnlaget omregnet til full stilling ved denne sammenligningen.)

Pensjonen beregnes i så fall slik:

- Det høyere pensjonsgrunnlaget (gjennomsnittsgrunnlaget i toårsperioden) medregnes for så mange pensjonsgivende tjenesteår som vedkommende i alt hadde opptjent fram til slutten av denne perioden.
- I tillegg kommer pensjon beregnet etter det nye (lavere) pensjonsgrunnlag for de tjenesteår vedkommende har opptjent etter nevnte tidspunkt, likevel ikke for flere år enn at det til sammen blir full tjenestetid.
- For at en nedgang i lønn pga. redusert antall T-trinn skal få innvirkning på fastsettelse av pensjonsgrunnlaget, må nedgangen utgjøre minst 10 % av folketrygdens grunnbeløp.

2.4 Arbeidstakere med særaldersgrenser

Arbeidstakere med særaldersgrenser under 67 år, og som ikke har opptjent fulle pensjonsrettigheter, jf. pkt. 2.1.1, kan fortsette i stilling til fylte 67 år dersom vedkommende ønsker det.

2.4.1 Dagens særaldersgrenser, slik disse framkommer i Felles kommunal pensjonsordning, opprettholdes uendret.

2.5 Avkortingsregler

Alderspensjonen skal avkortes i samsvar med folketrygdloven § 19-6.

3.4 Hovedtariffavtalen 2002-04

Kapittel 2 - Pensjonsforhold

2.0 Definisjon

Med tjenestepensjonsordning menes den pensjon en arbeidstaker har rett til i samsvar med denne tariffavtale og tilsvarende de til enhver tid gjeldende vedtekter for Felles Kommunal Pensjonsordning i KLP.

Merknad: Bestemmelsene her gjelder alle kommuner og fylkeskommuner i KS' tariffområde.

2.1 Tjenestepensjonsordning

Alle arbeidsgivere skal ha pensjonsordning for sine tilsatte, som tilfredsstiller følgende krav:

2.1.1 Pensjonsordningen skal omfatte alle tilsatte (faste og midlertidige) med en arbeidstid som i gjennomsnitt tilsvarer minst 14 timer per uke. Gjennomsnittsberegningen, som foretas etterskuddsvis hvert kvartal, skal inkludere alt ekstraarbeid, med unntak av overtid, begrenset til 100 % av full stilling.

2.1.2 Pensjonsordningen skal garantere medlemmene en samlet alders-/uførepensjon på minst 66 % av pensjonsgrunnlaget ved full opptjening. Pensjonsordningen skal også gi rett til ektefelle- og barnepensjon.

Pensjonsopptjeningen skal skje lineært, dvs. man skal opptjene like store deler av full pensjon for hvert år man er medlem. Kravet til full opptjening settes til 30 år. For de som fratrer med oppsatt pensjon settes kravet til full opptjening til maksimalt 40 år.

Pensjonsgrunnlaget beregnes i samsvar med pkt. 2.1.7, jf. 2.3.

2.1.3 Fastsettelse av aldersgrenser og regler om rett til å ta ut alderspensjon før nådd aldersgrense skal følge de samme prinsipper som gjelder i Statens Pensjonskasse. Tariffpartene foretar nødvendige tilpasninger til kommunal sektor.

2.1.4 Pensjonene skal reguleres i samsvar med reguleringen av folketrygdens grunnbeløp. Det samme gjelder pensjonsgrunnlaget for de som fratrer før de har rett til pensjon.

2.1.5 Pensjonsrettighetene skal være omfattet av overføringsavtale med Statens Pensjonskasse og øvrige kommunale pensjonsordninger, slik at samlet pensjon regnes som om den var opptjent i den ordning man sist er medlem av.

2.1.6 Pensjonsrettighetene, herunder lineært beregnede og regulerte oppsatte pensjonsrettigheter, skal for alle ytelsers vedkommende være forsikringsmessig dekket i et forsikringsselskap eller en pensjonskasse.

Dersom KS' medlemmer ikke har, eller kan ha full forsikringsdekning for pensjonsforpliktelsene, står kommunen/fylkeskommunen ansvarlig for eventuelle differanseytelser som selvassurandør.

2.1.7 Pensjonsgrunnlaget fastsettes ut fra fast lønn og pensjonsgivende tillegg. Det tas ikke hensyn til lønn inklusive tillegg som overstiger 12 G.

2.1.8 Ved skifte av selskap/pensjonskasse skal dette drøftes med de tillitsvalgte, jf. flytteforskriften kap. 3. Drøftingsplikten inntrer tidligst mulig og senest før oppsigelse er vedtatt og levert dagens leverandør av tjenestepensjonsforsikring.

Tjenestepensjonsordningen skal være basert på et finansieringssystem som er kjønnsnøytralt og som ikke virker utstøtende på eldre arbeidstakere.

Det opprettes en faggruppe med rådgivende funksjon, bestående av:
1 representant oppnevnt av forhandlingssammenslutningene,
1 representant oppnevnt av KS og
1 nøytral leder oppnevnt av pensjonsutvalgets tariffparter. Eventuell tvist om oppnevningen avgjøres etter Hovedavtalen del A § 6-1 tredje ledd.

Faggruppen skal avgi begrunnet uttalelse til pensjonsutvagets tariffparter om de innhentede tilbud på nye pensjonsprodukter er i samsvar med forsikringsvirksomhetsloven, forsikringsavtaleloven, at alle risiki og ytelser, jf. pkt. 2.1.6, har forsikringsmessig dekning i selskapet og om produktet oppfyller tariffavtalens øvrige krav. Eventuelle vurderinger fra pensjonsutvalgets tariffparter oversendes kommunen/fylkeskommunen sammen med faggruppens uttalelse.

Før saken kan avgjøres av kommunestyret/fylkestinget skal søknad om godkjenning inn under overføringsavtalen mellom offentlige pensjonskasser være sendt til Statens Pensjonskasse og uttalelse fra tillitsvalgte som representerer de aktive arbeidstakere som er omfattet av pensjonsordningen, skal følge saken fram til endelig avgjørelse i kommunestyret/fylkestinget.

2.2 Avtalefestet pensjon (AFP)

Med avtalefestet pensjon – AFP – menes den pensjon en arbeidstaker har rett til i samsvar med denne tariffavtale og de til enhver tid gjeldende vedtekter for avtalefestet pensjon i KS' tariffområde.

Vedtektene er vedtatt med hjemmel i dette kapittel og inngår som vedlegg til Hovedtariffavtalen.

2.3 Tilleggslønn og forholdet til pensjonsgivende inntekt

2.3.1 Vilkår for pensjonsgrunnlaget

Inntekt må være godtgjøring for arbeidsytelse for å kunne medregnes i pensjonsgrunnlaget.

All godtgjøring i tillegg til vanlig lønnsplassering kan kun gjøres pensjonsgivende når den er godtgjort gjennom tilleggslønn som årsbeløp etter kap. 3 pkt. 3.3, og blir utbetalt på samme måte som regulativlønnen.

Godtgjøringer som pr. 30. april 2002 regnes med i pensjonsgrunnlaget, skal likevel fortsatt være pensjonsgivende.

2.3.2 Lønnsforhøyelse kort tid før pensjonsalder

Økning i pensjonsgrunnlaget som følge av lønnsforhøyelse de siste 2 år før fratreden med alderspensjon, ses bort fra ved pensjonsberegningen med mindre lønnsforhøyelsen skyldes automatisk virkende lønnsregulering ved sentrale og lokale forhandlinger. I tillegg medregnes inntil 25 % av folketrygdens grunnbeløp gitt som individuelle lønnstillegg ved lokale lønnsforhandlinger med hjemmel i kapittel 4 og kapittel 5.

Dersom lokalt fastsatt lønnsforhøyelse de siste 2 år, ut over unntakene nevnt i foregående ledd, likevel skal inngå i pensjonsberegningen, skal merpensjonen som følge av dette dekkes av arbeidsgiver i sin helhet.

Når lønnen forhøyes med en virkningsdato senere enn siste regulering av folketrygdens grunnbeløp, medregnes lønnsøkningen som om den var skjedd fra samme dato som grunnbeløpsendringen.

2.3.3 Nedgang i pensjonsgrunnlaget

Tillegg i alderspensjon på grunn av tidligere høyere lønnsnivå gis når medlemmet i en sammenhengende periode på 2 år har hatt et gjennomsnittlig pensjonsgrunnlag – målt i antall grunnbeløp (G) – som er høyere enn pensjonsgrunnlaget på fratredelsestidspunktet. (For deltidstilsatte benyttes pensjonsgrunnlaget omregnet til full stilling ved denne sammenligningen.)

Pensjonen beregnes i så fall slik:

- Det høyere pensjonsgrunnlaget (gjennomsnittsgrunnlaget i toårsperioden) medregnes for så mange pensjonsgivende tjenesteår som vedkommende i alt hadde opptjent fram til slutten av denne perioden.
- I tillegg kommer pensjon beregnet etter det nye (lavere) pensjonsgrunnlag for de tjenesteår vedkommende har opptjent etter nevnte tidspunkt, likevel ikke for flere år enn at det til sammen blir full tjenestetid.
- For at en nedgang i lønn pga. redusert tilleggslønn skal få innvirkning på fastsettelse av pensjonsgrunnlaget, må nedgangen utgjøre minst 10 % av folketrygdens grunnbeløp.

2.4 Arbeidstakere med særaldersgrenser

Arbeidstakere med særaldersgrenser under 67 år, og som ikke har opptjent fulle pensjonsrettigheter, jf. pkt. 2.1.2, kan fortsette i stilling til fylte 67 år dersom vedkommende ønsker det.

2.4.1 Dagens særaldersgrenser, slik disse framkommer i Felles kommunal pensjonsordning, opprettholdes uendret.

2.5 Avkortingsregler

Alderspensjonen skal avkortes i samsvar med folketrygdloven § 19-6.

Vedlegg 4

4 KLPs vedtekter mv.

4.1 Vedtekter for kommunal landspensjonskasse gjensidig forsikringsselskap.

Kap 1. Alminnelige bestemmelser

§ 1-1 Firma og forretningskontor
Selskapets navn er KOMMUNAL LANDSPENSJONSKASSE GJENSIDIG FORSIKRINGSSELSKAP (KLP). Forretningskontoret er i Oslo.

§ 1-2 Formålet
Selskapets formål er å ivareta medlemmenes behov for livs- og pensjonsforsikringer. Det kan herunder selv, eller gjennom datterselskaper, drive enhver virksomhet som er tillatt for livsforsikringsselskaper.

Selskapet kan drive virksomhet som naturlig henger sammen med livsforsikringsvirksomhet, og det kan eie andre forsikringsselskaper og selskaper som driver pensjons- og forsikringsservice. KLP kan gi konsernbidrag til sine datterselskaper.

Selskapet kan forestå administrasjon og forvaltning av kommunale pensjonskasser og pensjonsordninger etablert på grunnlag av tariffavtaler eller overenskomst mellom partene i lønnsoppgjør som gjelder selskapets forsikringstakere. Videre kan selskapet på grunnlag av avtale med Staten administrere og forvalte pensjonsordninger etablert ved lov og det kan administrere Norsk Pasientskadeerstatning.

§ 1-3 Forsikringstakere
Selskapet kan drive forsikringsvirksomhet etter forsikringsklasse I (uavhengig av kundegruppe) med følgende begrensning:

Som medlemmer i KLPs fellesordninger kan bare opptas forsikringstakere som er kommuner, fylkeskommuner eller helseforetak eller som er foretak, selvstendige virksomheter, institusjoner eller organisasjoner der kommuner, fylkeskommuner eller helseforetak har en majoritetsinteresse. Med majoritetsinteresse menes mer enn 50 prosent av både eierandelene og stemmerettighetene, eller tilsvarende interesse i forhold til foretakets, virksomhetens, institusjonens eller organisasjonens formål.

Kap 2. Medlemskap og medlemmenes ansvar

§ 2-1 Medlemskap
Medlemmer i KLP er de som har inngått forsikringsavtale med selskapet.

§ 2-2 Medlemmenes ansvar
Medlemmene har intet ansvar overfor tredjemann. Medlemmenes ansvar for selskapets forpliktelser kan bare gjøres gjeldende av selskapet.

Medlemmer av KLP som har tegnet kollektiv pensjonsforsikring er i fellesskap ansvarlige for at underskudd som er oppstått innen denne delen av virksomheten dekkes av medlemmene i forhold til den premiereserve som er beregnet for deres pensjonsordning. Kan slik dekning ikke gjennomføres av ett eller flere medlemmer, skal det foretas reduksjon av ytelsene i disse medlemmers pensjonsordninger. Nærmere bestemmelser gis i vedtektene for den enkelte pensjonsordning.

Fondsmidler knyttet til opptjente rettigheter kan ved uttreden overføres i samsvar med den til enhver tid gjeldende flytteforskrift.

§ 2-3 Egenkapitaltilskudd
Medlemmer med pensjonsordning i KLP plikter å betale egenkapitaltilskudd i den utstrekning det er nødvendig for å gi selskapet tilfredsstillende soliditet. Tilskuddet fastsettes i forhold til premien og beregnes særskilt for den enkelte pensjonsordning av KLPs styre for det enkelte kalenderår.

Egenkapitaltilskuddet skal kunne nyttes til dekning av tap eller underskudd ved løpende drift, og det kan ikke gis avkastning uavhengig av det årlige driftsresultat.

Egenkapitaltilskuddet kan bare tilbakebetales i forbindelse med flytting av kundeforholdet fra KLP og forutsetter forhåndssamtykke av Kredittilsynet. Gjenstand for eventuell tilbakebetaling er medlemmets andel av det faktiske oppsamlede egenkapitaltilskuddet på opphørstidspunktet.

Nærmere bestemmelser om egenkapitaltilskudd gis i vedtektene for den enkelte pensjonsordning.

Kap 3. Selskapets organer

§ 3-1 Organene
Selskapets organer er generalforsamlingen, representantskapet, kontrollkomiteen, styret, administrerende direktør (daglig leder) og valgkomiteen valgt av representantskapet.

§ 3-2 Generalforsamlingen
Selskapets høyeste myndighet er generalforsamlingen. Selskapets medlemmer velger utsendinger som har møte-, tale- og stemmerett i generalforsamlingen, jfr §§ 3-3 til 3-5.

§ 3-3 Valg av utsendinger til generalforsamlingen, valgkretser
(1) Selskapet inndeles i 20 valgkretser, hvorav 18 utgjøres av kommunene og fylkeskommunen i hvert fylke, bortsett fra Oslo. Oslo kommune inngår i Akershus valgkrets. Medlemmer som er foretak etter lov om helseforetak utgjør en valgkrets. Selskapets øvrige medlemmer (bedriftsmedlemmer) utgjør en valgkrets.

(2) Den enkelte valgkrets velger fra 4 til 17 utsendinger til generalforsamlingen avhengig av det samlede premievolum i selskapets pensjonsordninger som betales av valgkretsens medlemmer. Ved beregningen legges til grunn medlemmenes premievolum i året forut for det år valget finner sted, korrigert for forsikringsavtaler som er inngått eller opphørt fram til valgtidspunktet. Representantskapet fastsetter det nærmere forholdet mellom pensjonspremie og antall utsendinger valgkretsene velger til generalforsamlingen.

(3) I hver valgkrets avholdes det valgmøte for valg av valgkretsens utsendinger til generalforsamlingen innen utløpet av mars måned hvert annet år. Valgkretsens medlemmer på møtetidspunktet har rett til å være representert i valgmøtet med en representant med møte-, tale- og stemmerett. I valgmøtene for kommunene og fylkeskommunene gis hvert medlem 1- 12 stemmer fastsatt i forhold til den premien som betales til selskapets pensjonsordninger. Representantskapet fastsetter det nærmere forholdet mellom pensjonspremie og antall stemmer som kan avgis. I valgmøtet for helseforetak og valgmøtet for bedriftsmedlemmer gis hvert medlem stemmevekt i samsvar med den premie som betales til selskapets pensjonsordninger, fastsatt som en andel av valgkretsens totale stemmeberettigede premie.

(4) Selskapet skal gi valgstyrets leder meddelelse om representantskapets vedtak etter annet ledd siste setning og tredje ledd fjerde setning sammen med opplysninger om betalt premie innen valgkretsen, samlet og fordelt på de enkelte medlemmer. Selskapets meddelelse skal vedlegges innkallingen til valgmøtet. Skjer det deretter endringer av betydning for beregningen av antall utsendinger den enkelte valgkrets skal velge eller av medlemmenes stemmerett, skal valgstyrets leder umiddelbart varsles.

(5) Valget foregår som flertallsvalg dersom ikke valgmøtet med alminnelig flertall blant de møtende medlemmer vedtar forholdstallsvalg.

§ 3-4 Valgstyret, forberedelse av valget

(1) I første valgmøte etter at det er avholdt kommunevalg velger valgmøtet et valgstyre for valgkretsen med tre til fem medlemmer, hvorav valgmøtet velger en til valgstyrets leder. Funksjonstiden er fire år. Valgstyret fremmer selv forslag til medlemmer av valgstyret.

(2) Valgstyret fastsetter dato for valgmøtet og sørger for å innkalle medlemmene med minst en måneds varsel.

(3) Sammen med innkallingen sendes valgstyrets forslag på utsendinger til generalforsamlingen. Forslaget skal inneholde inntil like mange varautsendinger som utsendinger. Forslaget skal ta rimelig hensyn til geografisk fordeling, forholdet mellom store og små kommuner/virksomheter, fordeling mellom kjønnene og at både politisk/styrende og administrativt nivå blir representert.

(4) Frammøtt stemmeberettiget medlem kan på valgmøtet fremme forslag til andre utsendinger eller varautsendinger enn de valgstyret har foreslått.

§ 3-5 Valgmøtet

(1) Valgmøtet ledes av valgstyrets leder eller i dennes fravær av den valgstyret har utpekt. Den som leder møtet setter opp fortegnelse over møtende medlemmer, hvem de er representert ved og det antall stemmer de enkelte medlemmer kan avgi. Et medlem kan være representert ved egen representant eller ved fullmektig.

(2) Skal valget foregå som flertallsvalg er de valgt til utsendinger som får flest stemmer. De som følger etter utsendingene i stemmetall, er valgt til varautsendinger i den rekkefølge stemmetallet tilsier.

(3) Ved forholdstallsvalg gjelder de valgtekniske bestemmelsene i Kommuneloven §§ 36 og 37 tilsvarende.

(4) Møtelederen skal sørge for at det føres protokoll for valgmøtet. I protokollen skal utfallet av valgene tas inn. Fortegnelsen over representerte medlemmer og deres stemmetall skal vedlegges protokollen. Protokollen skal underskrives av møtelederen og minst to representanter for medlemmene som er til stede. Møtelederen sørger for at protokollen overbringes til selskapet.

§ 3-6 Generalforsamlingens møter

(1) Generalforsamlingen innkalles av styret ved skriftlig henvendelse til de valgte utsendingene til generalforsamlingen. Innkallingen skal være sendt senest 14 dager før møtet skal holdes.

(2) Generalforsamlingen åpnes og ledes av representantskapets leder.

(3) Hver enkelt utsending til generalforsamlingen har en stemme.

(4) En beslutning av generalforsamlingen krever flertall av de avgitte stemmer når ikke annet følger av vedtektene eller aksjeloven, jfr § 3-9. Står stemmetallet likt, gjelder det som møtelederen slutter seg til, også når denne ikke har stemmerett. Står stemmetallet likt ved valg skal det først holdes omvalg og deretter eventuelt foretas loddtrekning.

(5) Styrets leder, administrerende direktør og representantskapets leder skal være til stede på generalforsamlingen. Ved gyldig forfall skal det utpekes en stedfortreder. Styrets medlemmer, observatører til styret og medlemmer av representantskapet kan være til stede på generalforsamlingen. De som skal eller kan være til stede, har rett til å uttale seg på generalforsamlingen.

(6) Møtelederen skal sørge for at det føres protokoll for generalforsamlingen. I protokollen skal generalforsamlingens beslutninger inntas med angivelse av utfallet av avstemningene. Fortegnelsen over de møtende, jfr aksjeloven § 5-13, skal inntas i eller vedlegges protokollen.

(7) Generalforsamlingen velger to utsendinger til å undertegne protokollen sammen med møtelederen.

(8) Generalforsamlingsprotokollen skal holdes tilgjengelig for selskapets medlemmer og oppbevares på betryggende måte.

§ 3-7 Ordinær generalforsamling

(1) Ordinær generalforsamling holdes hvert år innen utgangen av juni måned.

(2) Følgende saker skal behandles og avgjøres:

1. Godkjenning av årsregnskapet og årsberetningen for selskapet.
   Årsregnskapet består av selskapsregnskap og konsernregnskap og skal inneholde resultatregnskap, balanse, kontantstrømoppstilling og noteopplysninger.
2. Anvendelse av overskudd eller dekning av underskudd i henhold til den fastsatte balanse og § 4-1 i vedtektene.
3. Valg av de generalforsamlingsvalgte medlemmer og varamedlemmer til representantskapet, jfr § 3-10.
4. Valg av medlemmer og varamedlem til kontrollkomiteen.
5. Fastsette godtgjørelse til representantskap, kontrollkomite og

revisor.

6. Behandle andre saker som etter lov eller vedtekter hører inn under generalforsamlingen.

(3) Saker som ikke er tatt med i innkallingen kan ikke avgjøres på møtet. Det kan likevel treffes avgjørelse eller vedtak i samsvar med aksjelovens § 5-14, 2. ledd.

(4) Medlem i selskapet har rett til å få behandlet spørsmål på generalforsamlingen som meldes skriftlig til selskapet i så god tid at det kan tas med i innkallingen, jfr aksjelovens § 5-11.

§ 3-8 Ekstraordinær generalforsamling

Ekstraordinær generalforsamling holdes når styret finner det nødvendig, eller når revisor eller minst en tidel av de valgte utsendinger til generalforsamlingen, skriftlig krever det for å få behandlet et bestemt angitt emne.

For øvrig gjelder de samme regler som for en ordinær generalforsamling.

§ 3-9 Aksjelovens anvendelse på generalforsamlingen

Der ikke annet følger av disse vedtektene får aksjelovens bestemmelser om generalforsamling tilsvarende anvendelse.

§ 3-10 Representantskap

(1) Selskapet skal ha et representantskap bestående av 45 representanter med vararepresentanter.

(2) 24 representanter med 8 vararepresentanter i rekkefølge velges av generalforsamlingen.

(3) 6 representanter med vararepresentanter oppnevnes av arbeidstakerorganisasjonene eller deres forhandlingssammenslutninger fordelt dem i mellom i forhold til antall medlemmer med pensjonsforsikring i KLP.

(4) 15 representanter med 5 vararepresentanter i rekkefølge velges av og blant de ansatte i KLP og i selskaper som inngår i konsern med KLP.

(5) Medlemmer og observatører i styret og administrerende direktør kan ikke velges til representantskapet.

(6) Representantskapet velger selv sin leder og nestleder.

(7) Representantskapet samt dets leder og nestleder velges med en tjenestetid på to år.

§ 3-11 Representantskapets møter

Representantskapets leder skal kalle inn til møte så ofte som nødvendig og minst to ganger i året. Dessuten kaller lederen inn til møte når minst en seksdel av representantene eller styret krever det.

Når representantskapet ikke for det enkelte tilfelle bestemmer noe annet har styremedlemmer, observatør til styret og administrerende direktør rett til å være til stede på møtet og til å uttale seg. Styrets leder og administrerende direktør har plikt til å være til stede hvis ikke dette er åpenbart unødvendig, eller det foreligger gyldig forfall. I sistnevnte tilfelle skal det utpekes en stedfortreder.

Representantskapet kan treffe beslutning når flere enn halvdelen av representantene er til stede. En beslutning krever at flertallet av de representanter som deltar i behandlingen har stemt for. Ved stemmelikhet gjelder det møtelederen har stemt for. Står stemmetallet likt ved valg, skal det først holdes omvalg og deretter

eventuelt foretas loddtrekning. De som har stemt for et forslag som innebærer en endring må likevel utgjøre mer enn en tredel av samtlige representanter.

§ 3-12 Representantskapets oppgaver
Representantskapet har de oppgaver som påligger en bedriftsforsamling etter allmennaksjelovens §§ 6-35 til 6-40. Det skal føre tilsyn med styrets og administrerende direktørs forvaltning av selskapet. Videre skal det:

1. Velge fem styremedlemmer med varamedlemmer, jfr § 3-14, 2. ledd og styrets leder og nestleder, samt fastsette godtgjørelse til styrets medlemmer.
2. Gi uttalelse til generalforsamlingen om styrets forslag til resultatregnskap og balanse, om konsernresultatregnskap og konsernbalanse bør godkjennes og om styrets forslag om anvendelse av overskudd eller dekning av tap
3. Etter forslag fra styret treffe avgjørelse om investeringer av betydelig omfang i forhold til selskapets ressurser og om rasjonalisering eller omlegging av driften som vil medføre større endring eller omdisponering av arbeidsstyrken.
4. Fremme forslag for generalforsamlingen ved valg av revisor.
5. Vedta instruks for kontrollkomiteen.
6. Fastsette forholdet mellom stemmeberettiget premievolum i valgkretsene og antall utsendinger til generalforsamlingen, jfr § 3-3, 2. ledd.
7. Fastsette forholdet mellom premievolum og stemmetall ved valg av utsendinger til generalforsamlingen, jfr § 3-3, 3. ledd.

§ 3-13 Valgkomite
Representantskapet velger en valgkomite med tre medlemmer med ett varamedlem. Valgperioden er to år og gjenvalg kan skje to ganger. Styrets medlemmer er ikke valgbare.

Valgkomiteen skal foreslå kandidater ved valg til følgende tillitsverv:

1. De medlemmer av representantskapet som velges av generalforsamlingen, samt representantskapets leder og nestleder.
2. De styremedlemmer som velges av de generalforsamlingsvalgte medlemmer i representantskapet, samt styrets leder og nestleder.
3. Kontrollkomiteen

Ved alle valg foretatt av selskapets organer skal det legges vekt på å oppnå en rimelig kjønnsfordeling.

§ 3-14 Styrets sammensetning
(1) Styret består av åtte medlemmer med varamedlemmer. I tillegg oppnevnes to observatører, jfr 8. ledd.

(2) Fem medlemmer med varamedlemmer velges av de medlemmene i representantskapet som er valgt av generalforsamlingen.

(3) Ett medlem med personlig varamedlem oppnevnes av den arbeidstakerorganisasjon eller forhandlingssammenslutning som har flest medlemmer med pensjonsforsikring i KLP.

(4) To medlemmer med varamedlemmer velges av og blant de ansatte i KLP.

(5) Styremedlemmer og varamedlemmer velges for 2 år om gangen og slik at halvparten er på valg hvert år.

(6) Det samlede representantskap velger styrets leder og nestleder.

(7) Når ikke annet er bestemt avgjør de som foretar valget om varamedlemmer skal være personlige eller i rekkefølge.

(8) De arbeidstakerorganisasjonene eller forhandlingssammenslutningene som er nr 2 og 3 med hensyn til antall medlemmer med pensjonsforsikring i KLP oppnevner hver sin observatør til styret, eventuelt med varaobservatør. Observatørene har tale og forslagsrett, men ikke stemmerett.

§ 3-15 Styrets møter.

(1) Styrets leder skal sørge for behandling av aktuelle saker som hører under styret. Styremedlemmer og administrerende direktør kan kreve at styret behandler bestemte saker.

(2) Styret er beslutningsdyktig når mer enn halvparten av medlemmene er til stede. Styret kan likevel ikke treffe beslutning med mindre alle medlemmer av styret, så vidt mulig, er gitt anledning til å delta i sakens behandling.

(3) En beslutning av styret krever at flertallet av de styremedlemmer som deltar i behandlingen av en sak har stemt for. Ved stemmelikhet gjelder det som møtelederen har stemt for. De som har stemt for et forslag som innebærer en endring må likevel alltid utgjøre mer enn en tredel av samtlige styremedlemmer.

Det skal føres protokoll over styrebehandlingen. I protokollen angis tid og sted, deltakerne, behandlingsmåten, styrets beslutninger og for øvrig det som følger av aksjelovens § 6-29. Protokollen underskrives av alle de medlemmer som har deltatt i styrebehandlingen. Fraværende styremedlemmer skal gjøre seg kjent med beslutninger som er truffet i deres fravær.

§ 3-16 Styrets oppgaver.

Styret skal forvalte selskapet i samsvar med lovgivning, vedtektene og generalforsamlingens beslutninger. Det skal påse at selskapets og medlemmenes interesser blir ivaretatt på forsvarlig måte.

Styret skal ellers:

1. Legge fram fullstendig årsregnskap, årsberetning, revisjonsberetning og representantskapets uttalelse til årsregnskapet for den ordinære generalforsamlingen.
2. Ansette administrerende direktør.
3. Sørge for forsvarlig organisering av virksomheten..
4. Fastsette planer, budsjetter og retningslinjer for virksomheten.
5. Holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling og påse at dets virksomhet, regnskap og formuesforvaltning er gjenstand for betryggende kontroll.

§ 3-17 Selskapets representasjon utad

Styret representerer selskapet utad.

Selskapets firma tegnes av styrets leder eller nestleder og ett styremedlem i fellesskap, eller av administrerende direktør alene.

Styret kan meddele prokura.

§ 3-18 Administrerende direktør.

Selskapet skal ha administrerende direktør (daglig leder). Administrerende direktør står for den daglige ledelse av selskapets virksomhet, skal følge de retningslinjer og pålegg styret har gitt og for øvrig ivareta selskapets interesser.

Den daglige ledelse omfatter ikke saker som etter selskapets forhold er av uvanlig art eller stor betydning. Slike saker kan administrerende direktør bare avgjøre om styret i det enkelte tilfelle har gitt myndighet til det, eller styrets beslutning ikke kan avventes uten vesentlig ulempe for selskapet. Styret skal i såfall snarest mulig underrettes om saken.

Administrerende direktør har rett og plikt til å være tilstede og til å uttale seg i styremøter og representantskapets møter. Han kan kreve sin oppfatning innført i protokollen hvis han ikke er enig i beslutningene.

§ 3-19 Aksjelovens anvendelse på selskapets ledelse

Der ikke annet følger av vedtektene eller forsikringsvirksomhetsloven, gjelder aksjeloven §§ 6-1 til 6-3 og §§ 6-6 til 6-34 om selskapets ledelse tilsvarende.

§ 3-20 Kontrollkomite.

Selskapet skal ha en kontrollkomite med minst fire medlemmer og ett varamedlem. Ett medlem skal tilfredsstille de krav som stilles til dommere etter domstolloven § 54 annet ledd og være godkjent av Kredittilsynet.

Valgene skjer for to år og slik at halvparten er på valg hvert år. Komiteen velger selv leder og nestleder for ett år om gangen.

Kontrollkomiteen skal føre tilsyn med selskapets virksomhet og har for øvrig de oppgaver og den myndighet som følger av forsikringsvirksomhetslovens §§ 5-6 og 5-7 og den instruks som fastsettes av representantskapet. Instruksen skal godkjennes av Kredittilsynet.

Kap. 4. Diverse bestemmelser.

§ 4-1 Anvendelse av overskudd og dekning av underskudd.

For hvert regnskapsår avgis årsoppgjør. Årsoppgjøret skal bestå av resultatregnskap, balanse og styrets årsberetning samt revisors beretning.

Årets inntekt skal anvendes således:

1. Først utredes de kostnader som vedrører selskapets drift.
2. Dernest foretas de pliktige avsetninger til forsikringsfondet og sikkerhetsfondet.
3. Eventuelt underskudd fra årets drift belastes egenkapitalen, dog slik at ekstraordinært tap knyttet til forsikringsvirksomheten belastes sikkerhetsfondet.
4. Beløp som gjenstår etter dekning av kostnader og avsetninger som nevnt i punktene 1 og 2 skal fordeles mellom selskapet/eierne og forsikringstakerne etter følgende fremgangsmåte:
    a. Summen av avsetninger til frie fonds, utbetaling av utbytte og den skatt selskapet betaler kan maksimalt utgjøre 35 pst. av summen av det gjenstående overskudd og årets kostnader til lønnsregulering og regulering i samsvar med endringer i folketrygdens grunnbeløp. Avsetninger til frie fonds, utbetaling av utbytte og den skatt selskapet betaler er likevel begrenset til det gjenstående overskudd.
    b. Gjenstående beløp anvendes i overensstemmelse med § 8-1 i lov om forsikringsvirksomhet.

§ 4-2 Minste forsikringsbestand.
Synker forsikringssummen til under kr 100 mill, eller antallet forsikrede til under 10.000, skal generalforsamlingen innkalles for å gjøre vedtak etter § 10-2 i lov om forsikringsvirksomhet.

§ 4-3 Oppløsning.
Vedtar generalforsamlingen at selskapet skal oppløses, foregår oppløsningen i samsvar med § 10-1 i lov om forsikringsvirksomhet. Selskapets egenkapital på oppløsningstidspunktet fordeles i forhold til medlemmenes andel av de forsikringsmessige avsetninger i de enkelte pensjonsordninger.

§ 4-4. Endringer av vedtektene. Godkjennelse.
Beslutning om å endre vedtektene treffes av generalforsamlingen etter innstilling fra styret. Beslutningen krever tilslutning fra minst to tredeler av de avgitte stemmer og endringen må godkjennes av Kredittilsynet for å være gyldig.

Kap 5 Overgangsbestemmelser

§ 5-1 Ikrafttreden
Endringen i disse vedtekters kap 3 som berører selskapets styringsstruktur trer i kraft fra 1. januar 2000, eller så snart de etter denne dato er godkjent av Kredittilsynet.

§ 5-2 Første gangs valg av utsendinger til generalforsamlingen, stemmevekt og antall
(1) De oppgaver som er pålagt valgstyret eller valgstyrets leder etter §§ 3-3 til 3-5 og som skal utføres forut for valgmøtet ivaretas første gang av selskapet.

(2) Det første valgmøtet i valgkretsene innkalles av selskapet, men slik at det ikke samtidig fremmes forslag på utsendinger og varautsendinger til generalforsamlingen. Valgmøtet velger en møteleder som fungerer inntil valgstyret og valgstyrets leder er valgt. Dersom det ikke besluttes forholdstallsvalg tar valgmøtet pause inntil valgstyret kan fremme forslag til utsendinger og varautsendinger til generalforsamlingen

(3) Ved første gangs valg av utsendinger til generalforsamlingen velger den enkelte valgkrets etter § 3-3, 2 ledd 4 - 17 utsendinger fastsatt i forhold til det totale stemmeberettigede premievolum i valgkretsen slik at hver påbegynt 45. premiemillion gir 1 utsending.

(4) I det første valgmøtet for kommunene og fylkeskommunene etter § 3-3, 3. ledd gis hvert medlem 1- 12 stemmer fastsatt i forhold til den premien som betales til selskapets pensjonsordninger etter følgende skala:

Premievolum mill kr	Antall stemmer
0-1	1
1-3	2
3-5	3
5-10	4
10-15	5
15-20	6
20-30	7
30-50	8
50-75	9
75-100	10
100-150	11
150-OVER	12

§ 5-3 Ordinær generalforsamling i 2000

I den ordinære generalforsamling i 2000 ivaretar styrets leder eller den han utpeker de oppgaver som etter vedtektene § 3-6, 3. ledd påhviler representantskapets leder, inntil generalforsamlingen har valgt en møteleder.

Selskapets regnskap for 1999 behandles av generalforsamlingen uten at det først er behandlet av representantskapet etter § 3-12 nr 3.

Til å foreslå kandidater til første gangs valg av de representanter generalforsamlingen skal velge til representantskapet velger generalforsamlingen selv en egen valgkomite.

4.2 Felles kommunal pensjonsordning – vedtekter

gjeldende fra 1. januar 2002

Kap 1.
PENSJONSORDNINGENS FORMÅL OG ORGANISASJON.
SAMORDNING, REGULERING AV AKTUELLE PENSJONER

§ 1-1 Om ordningen
Disse vedtekter gjelder for Felles kommunal pensjonsordning i KLP - i det følgende kalt Fellesordningen. I denne ordningen fastsettes pensjonene i hovedsak som etter lov om Statens Pensjonskasse.

§ 1-2 Avtale om tilslutning
Kommuner, fylkeskommuner samt foretak, selvstendige virksomheter, institusjoner eller organisasjoner der kommuner eller fylkeskommuner har en majoritetsinteresse kan inngå avtale med KLP om medlemskap og om tilslutning til Felles kommunal pensjonsordning. Avtaleforholdet reguleres av avtalen/forsikringsbeviset, forsikringsvilkårene og disse vedtekter.

Kommunale/fylkeskommunale folkevalgte kan etter egen avtale også omfattes av ordningen. For disse gjelder en del avvikende bestemmelser som er inntatt i et særskilt tillegg til disse vedtekter.

Arbeidsgiver er ansvarlig for at arbeidstakere som oppfyller vilkårene blir innmeldt i pensjonsordningen.

§ 1-3 Lovregulering
For pensjonsordningen gjelder Lov om samordning av pensjons- og trygdeytelser av 6. juli 1957 - i det følgende kalt samordningsloven - og forskrifter gitt med hjemmel i loven. Dette innebærer at de pensjoner som er fastsatt i disse vedtekter, bl.a. skal samordnes med annen tjenestepensjon og pensjon fra folketrygden.

Videre gjelder Lov om forsikringsavtaler av 16. juni 1989, forskrifter om pensjonsordninger for kommunalt - og fylkeskommunalt ansatte av 22. april 1997 og forskrifter om pensjonsordninger for folkevalgte i kommune eller fylkeskommune av 22. april 1997.

§ 1-4 Regulering av pensjoner
Pensjonene skal reguleres som bestemt i tariffavtale mellom Kommunenes Sentralforbund og arbeidstakerorganisasjonene i kommunal sektor.

§ 1-5 Pensjonsytelser i krig
Hvis Norge kommer i krig, kan Kongen bestemme at ytelsene fra KLP kun skal utbetales delvis. Kongen kan også vedta andre begrensninger i de rettigheter som følger av disse vedtekter dersom de tap KLP har hatt på grunn av krigen gjør dette nødvendig.

Kap 2.
HVEM PENSJONSORDNINGEN OMFATTER

§ 2-1 Ved inngåelse av avtalen
Ved inngåelsen av avtalen (jfr. §1-2) opptas som medlem i Fellesordningen de arbeidstakere som fyller vilkårene som er fastsatt i §§ 2-2 og 2-3, eventuelt i avtalen (jfr. § 2-5). Arbeidstakere som på det tidspunkt ikke fyller vilkårene og nye arbeidstakere som ansettes, blir tatt opp den dag de fyller opptaksvilkårene.

Til alle som blir medlemmer av Fellesordningen skal KLP utstede forsikringsbevis.

§ 2-2 Fast ansettelse over minstekravet
Fast ansatte arbeidstakere som er ansatt i minst 50% stilling eller med en ukentlig arbeidstid på minst 14 timer, innmeldes i pensjonsordningen med det samme. Flere arbeidsforhold hos samme arbeidsgiver ses under ett. Ved beregning av stillingsprosent medregnes i tillegg til det fast avtalte også annen arbeidstid som nevnt i § 2-3, etterskuddsvis for hvert kvartal. Samlet stillingsprosent kan likevel ikke overstige 100%.

§ 2-3 Midlertidig ansatte, fast ansettelse under minstekravet mv.
Andre arbeidstakere som i løpet av et kvartal gjennomsnittlig har hatt en arbeidstid på minst 14 timer i uken skal etterinnmeldes ved kvartalets utløp. Det tas likevel ikke hensyn til stillingsprosent som overstiger 100%. Overtidsarbeid skal ikke medregnes.

§ 2-4 Risikodekning før innmelding
Midlertidig ansatte med en avtalt stillingsstørrelse som overstiger minstekravet for innmelding i pensjonsordningen, er risikodekket frem til utløpet av det kvartalet arbeidsforholdet påbegynnes. Risikodekningen innebærer at den ansatte ved uførhet, eventuelt de etterlatte ved dødsfall, vil ha rett til pensjon som om vedkommende skulle ha vært innmeldt fra ansettelsestidspunktet med den avtalte stillingsprosent.

§ 2-5 Avtalte opptaksvilkår
Dersom det ikke er i strid med tariffavtale, kan det i tilslutningsavtale etter § 1-2 fastsettes opptaksvilkår som avviker fra vilkårene i §§ 2-2 og 2-3.

§ 2-6 Uførepensjonister
Ansatte som får rett til attførings- eller uførepensjon etter kapittel 8 er medlemmer i pensjonsordningen så lenge de mottar slike ytelser.

§ 2-7 Endring/utmelding ved gjennomsnittsberegnede medlemskap
Dersom et medlem i løpet av et kvartal ikke har oppfylt minstekravet for medlemskap etter § 2-3, skal utmelding skje med tilbakevirkende kraft fra utløpet av forrige kvartal. Tilsvarende gjelder ved endring av stillingsprosent. Se § 11-6, annet ledd om risikodekning før utmelding

§ 2-8 Når KLPs ansvar begynner å løpe
KLPs ansvar overfor den enkelte arbeidstaker begynner tidligst å løpe fra det tidspunkt arbeidsgiver innmelder vedkommende i pensjonsordningen, dersom ikke annet følger av § 2-4.

§ 2-9 Forsikringsdekning og frivillig medlemskap under permisjon
Ved avtalt permisjon i inntil 2 år, uten eller med delvis lønn, er vedkommende dekket i tilfelle død eller uførhet som om de ikke hadde permisjon. Det betales ikke premie for denne risikodekningen. Dersom vedkommende blir medlem av annen pensjonsordning i permisjonstiden, gjelder risikodekningen likevel ikke.

Et medlem har rett til å betale premie til Fellesordningen i inntil 2 år under permisjon uten lønn eller med delvis lønn for å få tiden medregnet som pensjonsgivende ved beregning av alderspensjon og eventuell etterlattepensjon eller uførepensjon som kommer til utbetaling først etter at permisjonstiden er utløpt. Inntrer uførheten under permisjonen, skal tjenestetiden medregnes, selv om uførepensjonen først kommer til utbetaling etter permisjonstidens utløp.

Den som ønsker å betale frivillig premie, må melde dette til KLP innen 2 måneder fra den dag vedkommende ble meldt ut av Pensjonsordningen. Mottar medlemmet melding om utmeldingen senere enn 1 måned etter fratredelsen, har medlemmet 1 måneds frist, regnet fra den dag medlemmet mottok meldingen, til å gi melding om vedkommende ønsker å fortsette premiebetalingen.

I fristtiden er medlemmet sikret de samme pensjonsytelser som gjaldt før fratredelsen. Når særlige grunner gjør det rimelig, kan KLP tillate slik premiebetaling selv om melding ikke er kommet inn før fristens utløp. KLPkan tillate premiebetaling for lengre tid enn 2 år når særlige grunner taler for det.

Når den egne premiebetaling etter dette punkt opphører uten at medlemskapet i Fellesordningen fortsetter gjennom arbeidsgiver, gjelder bestemmelsene i kapittel 11.

Premien for frivillig medlemskap fastsettes i samsvar med den ordinære premie i ordningen.

Et medlem som ved permisjon uten lønn eller med delvis lønn betaler frivillig premie til Fellesordningen, skal innbetale slik premie direkte til KLP innen de frister KLP fastsetter.

Etter forfall kan det kreves renter etter lov om forsinkelsesrente

Kap 3.
UNNTAK FRA MEDLEMSKAP

§ 3-1 Tjenestetid under 3 år
Unntatt fra medlemskap er arbeidstakere som ved aldersgrensen ikke vil få en samlet pensjonsgivende tjenestetid på minst 3 år.

§ 3-2 Medlemskap i folketrygden
Arbeidstakere som ikke er medlem av den norske folketrygden skal ikke være medlem av pensjonsordningen.

Kap 4.
PENSJONSGRUNNLAGET

§ 4-1 Fastsettelse av pensjonsgrunnlag
Pensjonsgrunnlaget fastsettes i hovedsak på samme måte som i lov om Statens Pensjonskasse, ut fra fast lønn og pensjonsgivende tillegg i det arbeidsforhold som gir rett til medlemskap.

Blir den ansattes lønn omregnet for å svare til folketrygdens ytelser, skal pensjonsgrunnlaget likevel ikke endres.

§ 4-2 Faste tillegg
Faste tillegg utover regulativlønn tas med som pensjonsgivende etter regler som fastsettes i tariffavtale mellom Kommunenes Sentralforbund og arbeidstakernes organisasjoner.

§ 4-3 Gjennomsnittlig stillingsprosent
Når et medlem har hatt arbeid med varierende arbeidstid, skal det ved pensjoneringen fastsettes en gjennomsnittlig stillingsprosent. Det skal ses bort fra endringer av stillingsprosent etter utløpet av siste kvartal før pensjoneringstidspunktet. Ved fastsettelsen medregnes først og fremst perioder med den høyeste stillingsprosenten og ikke med mer enn den tid som svarer til full pensjon. Når pensjonsgrunnlaget skal beregnes, tar man utgangspunkt i regulativlønn for full stilling, omregner denne i henhold til gjennomsnittlig stillingsprosent, og medregner tillegg etter § 4-2.

§ 4-4 Lønn over 12G
Pensjonsgrunnlaget begrenses slik at den del av lønnen som overstiger 12 ganger folketrygdens grunnbeløp (12 G) likevel ikke medregnes. Pensjon på grunnlag av fratreden før 1. mai 2000 skal likevel beregnes av et pensjonsgrunnlag hvor bare 1/3 av lønn mellom 8 og 12 G er medregnet.

§ 4-5 Nedgang i pensjonsgrunnlag
Når et medlem har hatt høyere pensjonsgrunnlag enn på pensjoneringstidspunktet og dette ikke skyldes en alminnelig lønnsregulering, skal det høyere grunnlag gjelde for tiden før grunnlaget gikk ned, og det lavere grunnlag for resten av medlemstiden. Ved eventuell deltidsstilling er det pensjonsgrunnlaget ved full stilling som er avgjørende for sammenligningen.

I tariffavtale mellom Kommunenes Sentralforbund og arbeidstakerorganisasjonene i kommunal sektor fastsettes hvor lenge man må ha hatt det høyere grunnlag. Minstegrensen legges til grunn selv om ikke forsikringstaker følger nevnte tariffavtale.

Denne paragrafen gjelder ikke ved beregning av attførings-/uførepensjon etter kapittel 8.

§ 4-6 Samtidige stillinger
Dersom et medlem har hatt flere stillinger samtidig, skal stillingene ses under ett ved pensjonsberegningen.

§ 4-7 Regulering av pensjonsgrunnlag
I alle de tilfeller hvor det på et senere tidspunkt skal foretas gjennomsnittsberegninger eller andre sammenligninger av grunnlag, skal grunnlagene reguleres på linje med det som i vedkommende tidsrom har skjedd med de løpende pensjoner. Normeringer og

justeringer før medlemmets endelige pensjonering, men etter at lønnen opphørte, får ikke betydning for pensjonsgrunnlaget.

Kap 5.
MEDLEMSTID

§ 5-1 Tid som medregnes
Som medlemstid ved beregning av pensjon regnes den tid det er betalt medlemsinnskudd for

Som medlemstid regnes også den tid medlemmet har oppebåret attføringspensjon eller uførepensjon, likevel slik at pensjonsgrunnlaget fastsettes i forhold til uføregraden i nevnte tidsrom. Dette kan fravikes ved tilståelsen av attføringspensjon eller uførepensjon.

Som medlemstid medregnes også tjenestetid før arbeidsgiverens tilslutning til Fellesordningen, når denne er opptjent på grunnlag av medlemskap i pensjonsordninger etter KLPs tidligere normalregulativ.

Ved etterinnmelding eller endringer i medlemskapet tilbake i tid, er det en betingelse for medregning av medlemstiden at arbeidsgiver betaler en forsikringsteknisk beregnet engangspremie.

§ 5-2 Medregning av medlemstid i annen ordning
KLP skal inngå avtale med Statens Pensjonskasse, kommunale pensjonskasser og kommuner med pensjonsordning i andre selskaper om overføring av pensjonsansiennitet("overføringsavtalen").

For dem som er omfattet av avtalen, medregnes medlemstiden i de pensjonsordninger det er inngått avtale med. Pensjonen blir beregnet som om all opptjening hadde skjedd i én pensjonsordning, og hele pensjonen utbetales fra den pensjonsordning vedkommende sist var medlem av.

Avtalen regulerer også hvordan pensjonen skal fastsettes hvis arbeidstakeren helt eller delvis har samtidig opptjening i flere pensjonsordninger.

KLP kan også avtale regler for medlemskap i de tilfeller hvor arbeidstaker samtidig har flere stillinger hos samme arbeidsgiver som hører inn under flere pensjonsordninger. Det kan da bestemmes at arbeidstaker skal innmeldes på grunnlag av sitt samlede arbeidsforhold i en av ordningene.

§ 5-3 Fremtidig medlemstid
Ved beregning av attførings-/uføre-, ektefelle- og barnepensjon medregnes fremtidig medlemstid etter bestemmelsene i hhv §§ 8-8, 9-2 og 10-2.

§ 5-4 Avrundingsregler
Ved beregning av samlet medlemstid blir del av år på 6 måneder eller mer regnet som helt år, mens del av år på under 6 måneder ikke blir regnet med.

Kap 6.
ALDERSGRENSE

§ 6-1 Aldersgrense
Aldersgrensen er 70 år, eller den aldersgrense som til enhver tid gjelder i staten for tilsvarende stilling dersom særaldersgrensen i staten er 65 år eller lavere. I tvilstilfelle, eller hvis det ikke er tilsvarende stilling i staten, kan KLPs styre fastsette aldersgrense for stillingen.

Ved overgang til stilling med annen aldersgrense legges den nye aldersgrensen til grunn etter 1 års tjeneste i den nye stillingen. Se likevel § 7-2.

Kap 7.
ALDERSPENSJON

§ 7-1 Vilkår for alderspensjon
Fratrer et medlem helt eller delvis, og stillingsreduksjonen utgjør minst 10% av full stilling, har det rett til alderspensjon beregnet etter § 7-4 a) til d) dersom
a) aldersgrensen er nådd eller
b) sum av alder og medlemstid er minst 85 år og det ikke er mer enn 3 år igjen til aldersgrensen eller
c) medlemmet har fylt 67 år eller
d) medlemmet har fylt 65 år og har minst 10 års medlemstid etter fylte 50 år eller
e) medlemmet har fylt 65 år og fyller vilkårene i § 4 i vedtektene for avtalefestet pensjon (AFP) i KS' tariffområde eller tilsvarende krav i andre AFP-vedtekter som måtte gjelde for ham eller
f) medlemmet fratrådte før fylte 65 år, fylte vilkårene for avtalefestet pensjon ved fratreden og har nå fylt 65 år

Stillingsreduksjonen regnes med utgangspunkt i stillingsprosent ved utløpet av siste kvartal før fratreden.

Medlemmer og andre arbeidstakere ansatt hos arbeidsgiver tilsluttet Fellesordningen har rett til alderspensjon etter § 7-4 e dersom de er omfattet av tariffavtale om AFP, og fyller kravene i bokstav e eller f ovenfor.

§ 7-2 Overgang til stilling med høyere aldersgrense
Medlem som i løpet av de siste 10 år har gått over fra stilling med lavere aldersgrense til stilling med høyere aldersgrense, har rett til alderspensjon når følgende vilkår er oppfylt:
a) Medlemmet ville hatt rett til alderspensjon etter den tidligere aldersgrense.
b) Medlemmet har innehatt stilling med lavere aldersgrense i minst 15 år.
c) Den tidligere stillingens lavere aldersgrense er begrunnet med at tjenesten medfører uvanlig fysisk eller psykisk belastning på arbeidstakerne, slik at de normalt ikke makter å skjøtte arbeidet forsvarlig til fylte 70 år, jfr. lov om aldersgrenser § 2, bokstav a.

§ 7-3 Pensjonsgrunnlag
Pensjonen beregnes av medlemmets pensjonsgrunnlag når det fratrer stillingen, jfr. likevel bestemmelsene i §§ 4-3 til 4-7.

Økning i pensjonsgrunnlaget som følge av lønnsforhøyelse de siste 2 år før fratreden med alderspensjon, ses bort fra ved pensjonsberegningen med mindre lønnsforhøyelsen skyldes automatisk virkende lønnsregulering ved sentrale forhandlinger. I tillegg medregnes inntil 2 lønnstrinn gitt ved lokale forhandlinger

med hjemmel i Hovedtariffavtalens kapittel 5, punkt 5.1 eller tilsvarende forhandlingsbestemmelser i andre tariffavtaler.

§ 7-4 Beregning av alderspensjon
Den årlige alderspensjon beregnes slik:
a) Har medlemmet en medlemstid på 30 år eller mer, får vedkommende full alderspensjon. Denne skal være 66% av pensjonsgrunnlaget.
b) Har medlemmet en medlemstid på mindre enn 30 år, skal vedkommende ha avkortet alderspensjon som utgjør så mange trettideler av full pensjon som medlemmet har medlemsår.
c) Ved delvis fratreden (jfr. § 7-1) kan det utbetales gradert alderspensjon.
Dersom arbeidstakeren har opptjent all pensjon i full stilling, settes pensjonsgraden lik nedgangen i stillingsprosent.
Har arbeidstakeren opptjent pensjon i stilling med deltid, beregnes først en nedgang med utgangspunkt i gjennomsnittlig stillingsprosent (jfr § 4-3). Deretter settes pensjonsgraden lik nedgangen i prosent av gjennomsnittlig stillingsprosent.
Ved endelig fratreden regnes den resterende pensjon for seg.
d) Forsørger medlemmet barn under 18 år, skal det for hvert barn ytes et barnetillegg på 10% av alderspensjonen. Alderspensjonen med barnetillegg må likevel ikke overstige 90% av pensjonsgrunnlaget.
Er pensjonen redusert etter bokstav b) eller gradert etter bokstav c), reduseres maksimumsbeløpet tilsvarende.
e) Medlem eller arbeidstaker som fratrer etter fylte 65 år eller går direkte over fra avtalefestet pensjon, skal ha en alderspensjon som inntil 67 år minst utgjør pensjonen beregnet etter vedtektene for AFP i KS' tariffområde.

§ 7-5 Samtidige arbeidsforhold
Et medlem som samtidig tjener opp rett til pensjon i mer enn ett arbeidsforhold og fratrer et av disse med rett til løpende pensjon, får pensjonen beregnet etter regler som fastsettes av KLP, jfr. også § 5-2, siste ledd.

§ 7-6 Fradrag for sykepenger
Sykepenger fra folketrygden, beregnet av samme inntekter som har vært pensjonsgivende for alderspensjonen, går til fradrag i sin helhet dersom alderspensjonen er beregnet på grunnlag av full tjenestetid. Er alderspensjonen ikke beregnet for full tjenestetid, skal fradragsbeløpet avkortes forholdsmessig.

§ 7-7 Ny innskuddspliktig stilling
Løpende alderspensjon reduseres eller faller bort dersom pensjonisten på ny tar innskuddspliktig stilling, jfr. §§ 2-2 og 2-3. Denne bestemmelsen gjelder tilsvarende dersom pensjonisten tar stilling som er innskuddspliktig i annen pensjonsordning som går inn under overføringsavtalen med Statens Pensjonskasse.
Alderspensjonen faller helt bort dersom forskjellen mellom registrert stillingsprosent ved utløpet av siste kvartal før fratreden og ny stillingsprosent er mindre enn 10 prosentenheter.
Er forskjellen minst 10 prosentenheter, utbetales fortsatt pensjon beregnet etter reglene i § 7-4 c).

Kap 8.
ATTFØRINGSPENSJON/UFØREPENSJON

§ 8-1 Vilkår for attføringspensjon og uførepensjon
Et medlem som ikke kan fortsette i sin vanlige stilling på grunn av sykdom eller skade og som derved mister eller får redusert sin arbeidsinntekt, har rett til uførepensjon. Jfr. likevel §§ 8-2, 8-4, 8-5 og 8-6.

Uførepensjon utbetales ikke så lenge medlemmet har rett til sykepenger etter lov om folketrygd eller har rett til lønn fra arbeidsgiver i henhold til sentralt avtalt tariffavtale.

Ved vurdering av om det foreligger sykdom brukes det samme sykdomsbegrepet som folketrygden bruker til enhver tid.

Finner KLP at attføring kan være hensiktsmessig, kan det i stedet for uførepensjon tilstås attføringspensjon. Attføringspensjon ytes etter reglene for uførepensjon i dette kapittel.

Bestemmelsene om uførepensjon gjelder tilsvarende for medlem som fratrer sin stilling på grunn av alderssvekkelse etter fylte 64 år, såfremt medlemmet har hatt sammenhengende tjeneste i minst 5 år umiddelbart før fratreden.

§ 8-2 Fastsettelse av uføregrad
Uførepensjonen fastsettes etter en uføregrad som svarer til den reduksjon av inntekt uførheten har medført. Som stillingsprosent før uførheten regnes stillingsprosent ved utløpet av siste kvartal før medlemmet ble ufør.

Når medlemmet blir tilstått uførepensjon fra folketrygden, skal uførepensjon etter bestemmelsene i disse vedtekter ytes etter samme uføregrad som i folketrygden. KLP kan fravike denne uføregrad når særlige grunner tilsier det.

Uførepensjonen kan avkortes eller falle bort selv om medlemmet er udyktig til tjeneste i sin stilling dersom vedkommende må antas å kunne skaffe seg annet høvelig arbeid. Uavkortet attføringspensjon kan likevel tilstås for en tid av inntil 2 år fra pensjonen begynte å løpe.

§ 8-3 Revurdering
Spørsmålet om fortsatt uførepensjon og uføregraden kan til enhver tid tas opp til ny behandling.

§ 8-4 Karenstid
Rett til uførepensjon inntrer ikke når uførheten inntrer innen 2 år etter innmeldingen og skyldes en sykdom eller lyte som medlemmet led av da det ble innmeldt og som det må antas at medlemmet da kjente til.

Det skal ses bort fra økning av stillingsprosent eller lønn senere enn 2 år før uførheten inntrer, dersom uførheten skyldes en sykdom eller lyte medlemmet led av ved økningen og som det må antas at medlemmet da kjente til. Dette gjelder likevel ikke lønnsforhøyelser som skyldes automatisk virkende lønnsregulativ eller en alminnelig lønnsregulering.

§ 8-5 Selvforskyldt uførhet
Rett til uførepensjon inntrer ikke når medlemmet forsettlig er skyld i at det er blitt udyktig til å utføre sin tjeneste. Medlemmet har heller ikke rett til uførepensjon

dersom det uten rimelig grunn nekter å ta imot tilbud om behandling, rehabilitering eller yrkesmessig attføring.

§ 8-6 Dispensasjonsadgang
Når særlige grunner taler for det, kan KLP tilstå hel eller delvis pensjon selv om et tilfelle rammes av §§ 8-4 eller 8-5. For medlemmer med varierende arbeidstid kan KLP vedta nærmere regler for anvendelse av § 8-4.

§ 8-7 Medisinsk undersøkelse
Medlem som gjør krav på uførepensjon, plikter å la seg undersøke av lege, eventuelt legge seg inn på sykehus for undersøkelse, dersom KLP ber om det. Legeerklæring avgis på et skjema som fastsettes av KLP. Undersøkelsen og legeerklæring betales av KLP.

Den som oppebærer uførepensjon, plikter å skaffe ny legeerklæring når KLP forlanger det. Har pensjonisten selv krevd ny behandling etter § 8-3, kan KLP forlange at vedkommende selv skal betale omkostningene.

§ 8-8 Beregning av uførepensjon
Pensjonen beregnes ut fra det pensjonsgrunnlag, jfr. kapittel 4, medlemmet har på det tidspunkt rett til lønn fra arbeidsgiver opphører i henhold til sentral tariffavtale og den medlemstid medlemmet ville ha fått om det hadde blitt stående i sin stilling til aldersgrensen. Pensjonsgrunnlaget beregnes likevel ut fra den stillingsprosent medlemmet hadde ved utløpet av siste kvartal før det ble ufør dersom stillingsprosenten på dette tidspunkt er høyere enn gjennomsnittlig stillingsprosent beregnet etter reglene i § 4-4. Pensjonsgrunnlaget kan bli begrenset etter reglene i § 8-4, annet ledd.

Uførepensjon ved 100% uføregrad beregnes i samsvar med § 7-4, bokstav a), b) og d). Ved lavere uføregrad reduseres pensjonen tilsvarende. Maksimumsbeløpet etter § 7-4 bokstav d skal også reduseres tilsvarende ved uføregrad under 100%.

Pensjonen reguleres som om den var igangsatt fra det tidspunkt rett til lønn i henhold til sentral tariffavtale opphører.

Medlem som blir tilstått uførepensjon fra et tidspunkt etter 1. mai 1976 og som ikke har nådd toppen i sin lønnsstige, skal ha pensjonsgrunnlaget flyttet opp til høyere lønnstrinn etter hvert på tilsvarende måte som vedkommende ville ha fått automatisk lønnsopprykk ved fortsatt arbeid i stillingen frem til aldersgrensen, likevel ikke opprykk høyere enn til lønnstrinn 9.

§ 8-9 Fritak for medlemsinnskudd
Så lenge det løper uførepensjon, har medlemmet rett til å bli helt eller delvis fritatt for å betale det innskudd som er fastsatt for vedkommende. Innskuddsfritakets grad retter seg etter graden av arbeidsuførheten.

Denne paragrafen kan fravikes ved innvilgelsen av uførepensjon.

§ 8-10 Overgang til alderspensjon
En uførepensjonist som har nådd aldersgrensen for sin stilling, skal ha alderspensjon etter bestemmelsene i kapittel 7.

Kap 9.
EKTEFELLEPENSJON (ENKEPENSJON ELLER ENKEMANNSPENSJON)

§ 9-1 Vilkår for ektefellepensjon
Gjenlevende ektefelle etter et medlem har rett til ektefellepensjon. Det samme gjelder gjenlevende ektefelle etter tidligere medlem som mottok avtalefestet pensjon eller alderspensjon.

Rett til ektefellepensjon inntrer ikke når medlemmet dør innen et år etter innmelding i pensjonsordningen eller etter at ekteskapet ble inngått og dødsfallet skyldes sykdom som medlemmet led av ved tilsettingen eller ekteskapsinngåelsen og som en av ektefellene må antas ha kjent til.

§ 9-2 Beregning av ektefellepensjon
a) Full årlig ektefellepensjon skal utgjøre 9 prosent av det pensjonsgrunnlaget som det avdøde medlemmet hadde (nettopensjon). Se likevel overgangsregler i punkt b. Med pensjonsgrunnlag menes pensjonsgrunnlag fastsatt etter reglene i kap. 4.

Er den avdødes medlemstid 30 år eller mer, ytes det full ektefellepensjon. Dersom den avdødes medlemstid er mindre enn 30 år, ytes det redusert ektefellepensjon. Pensjonen skal da utgjøre så mange trettideler av full pensjon som den avdøde har tjenesteår.

Dersom den avdøde mottok avtalefestet pensjon eller alderspensjon legges samlet faktisk medlemstid til grunn ved beregning av pensjonen. Ellers skal den medlemstiden den avdøde ville ha fått ved å fortsette i stillingen fram til aldersgrensen legges til grunn. Ved fastsettelse av fremtidig stillingsprosent tas utgangspunkt i stillingsprosent ved utløpet av siste kvartal før dødsfallet.

Bestemmelsene i § 8-8 siste ledd gjelder tilsvarende for fastsettelse av ektefellepensjon.

b) Når den gjenlevende ektefellen er født før 1. juli 1950, og ble medlem i pensjonsordningen første gang før 1. juli 2000, ytes det ektefellepensjon etter denne bestemmelsen. Det samme gjelder for enker etter mannlige arbeidstakere med medlemskap i pensjonsordningen fra før 1. oktober 1976.

Full årlig ektefellepensjon skal utgjøre 39,6 prosent av det pensjonsgrunnlaget som det avdøde medlemmet hadde (bruttopensjon). Bestemmelsene i punkt a, første ledd tredje punktum samt annet og tredje ledd gjelder tilsvarende.

Pensjonen reduseres evt etter reglene i §9-3.

§ 9-3 Reduksjon ved inntekt og annen pensjon
Enkemannspensjon fastsatt etter reglene i § 9-2 punkt b skal reduseres i henhold til reglene i punkt a og b nedenfor, i nevnte rekkefølge. Det samme gjelder enkepensjoner fastsatt etter reglene i § 9-2 punkt b i de tilfeller medlemmet er innmeldt første gang etter 1. oktober 1976.

a) Har gjenlevende ektefelle samtidig rett til uføre- eller alderspensjon fra denne eller annen tjenestepensjonsordning, kan ektefellepensjonen fra denne pensjonsordning ikke utbetales med større beløp enn at den samlede pensjon svarer til 60% av summen av vedkommendes egen pensjon og avdødes alderspensjon. Jfr. § 9-2 punkt b.

b) Når den gjenlevende ektefelle ut fra alder og ervervsevne, foreliggende ervervsmuligheter og omstendighetene for øvrig kan ventes å få en årlig

ervervsinntekt som overstiger 50% av grunn- beløpet i folketrygden, skal ektefellepensjonen reduseres. Reduksjonen skal utgjøre 40% av den del av forventet årlig ervervsinntekt som overstiger 50% av grunnbeløpet. Skjer det en vesentlig endring i de forhold som har vært avgjørende for fastsettelsen av ektefellepensjonen, kan saken prøves på nytt og pensjonen endres eller falle bort.

Når spørsmål om overgangsstønad eller pensjon fra folketrygden til gjenlevende ektefelle er avgjort, skal pensjonen fra pensjonsordningen fastsettes etter den forventede ervervsinntekt som er lagt til grunn i folketrygden. Har gjenlevende ektefelle fylt 67 år, skal ektefellepensjonen ikke avkortes med mindre vedkommende har ervervsinntekt. Når gjenlevende er fylt 70 år reduseres pensjonen ikke på grunn av ervervsinntekt.

Hvis departementet gir nærmere forskrifter for fastsettelse av ektefellepensjonen i Statens Pensjonskasse, gjøres tilsvarende bestemmelser gjeldende for denne pensjonsordningen.

Ektefellepensjon som beregnes som bruttopensjon, jf § 9-2, bokstav b), reduseres etter somordningslovens bestemmelser.

§ 9-4 Opphør ved gjengifte

Løpende ektefellepensjon opphører dersom gjenlevende ektefelle inngår nytt ekteskap, men den begynner å løpe igjen dersom det nye ekteskap oppløses ved død eller skilsmisse.

Når en ektefellepensjon er opphørt fordi gjenlevende ektefelle har inngått nytt ekteskap, kan KLP bestemme at vedkommende skal få sin pensjon helt eller delvis tilbake dersom ektefellene samlet ikke har tilstrekkelige eksistensmidler.

Stans og igangsetting av pensjon i henhold til denne paragraf skjer fra og med måneden etter at den begivenhet fant sted som betinget stansen eller igangsettingen.

§ 9-5 Ektefellepensjon etter flere

Har vedkommende rett til ektefellepensjon fra denne pensjonsordningen også etter den siste ektefelle, kan den samlede ektefellepensjon ikke overstige ektefellepensjonen etter 30 års medlemstid etter den ektefelle som hadde det høyeste pensjonsgrunnlag.

§ 9-6 Fraskilt ektefelle

Fraskilt ektefelle har rett til ektefellepensjon dersom ekteskapet varte i minst 10 år og den fraskilte var minst 45 år ved skilsmissen. Retten opphører dersom den fraskilte inngår nytt ekteskap før medlemmet dør. Var medlemmet gift på ny, fordeles pensjonen mellom de berettigede i forhold til hvor mange påbegynte år hver av dem var gift med medlemmet. Nærmere bestemmelser fremgår av ekteskapsloven §§ 86-89.

§ 9-7 Registrert partner

Gjenlevende partner som er registrert i medhold av partnerskaploven, har samme rett til ytelser etter dette kapittel som gjenlevende ektefelle og fraskilt ektefelle.

For ektefellepensjon beregnet etter § 9-2 punkt b gjelder reduksjonsreglene i § 9 - 3.

Kap 10.
BARNEPENSJON

§ 10-1 Vilkår for barnepensjon
Når et medlem dør, har gjenlevende barn rett til barnepensjon. KLP kan tilstå barnepensjon også til stebarn og pleiebarn som avdøde forsørget.

Pensjonen løper til utløpet av den måneden barnet fyller 20 år. Barnepensjon etter medlem som er død før 1.1.2001 løper likevel bare til utløpet av den måned barnet fyller 18 år. For disse kan KLP tilstå hel eller delvis pensjon inntil 21 år dersom omsynet til barnets utdanning gjør det rimelig og barnet ikke forsørger seg selv og ikke har midler til det. Dør barnet tidligere, betales pensjonen til og med måneden etter dødsmåneden.

§ 10-2 Beregning av barnepensjon
Full årlig barnepensjon skal utgjøre 15 prosent av det pensjonsgrunnlaget som det avdøde medlemmet hadde (nettopensjon). Med pensjonsgrunnlag menes pensjonsgrunnlag fastsatt etter reglene i kap.4.

Er den avdødes pensjonsgivende tjenestetid 30 år eller mer, ytes det full barnepensjon. Dersom den avdødes tjenestetid er mindre enn 30 år, ytes det redusert barnepensjon. Pensjonen skal da utgjøre så mange trettideler av full pensjon som den avdøde hadde tjenesteår.

Dersom den avdøde mottok avtalefestet pensjon eller alderspensjon, legges den faktiske medlemstiden den avdøde hadde til grunn ved beregning av pensjonen. Ellers skal den medlemstiden den avdøde ville ha fått ved å fortsette i stillingen fram til aldersgrensen legges til grunn.

Barnepensjon etter medlem som er død før 1.1.2001 beregnes likevel etter de satser og regler som gjaldt ved dødsfallet.

Har barnet rett til barnepensjon fra KLP etter både moren og faren, får barnet pensjon etter hver av dem.

Kap 11.
FRATREDEN FØR ALDERSGRENSEN. OPPSATT PENSJON. FORTSETTELSE AV PREMIEBETALING.

§ 11-1 Vilkår for oppsatt pensjon
Medlem som slutter i arbeidsgiverens tjeneste uten å få rett til straks begynnende pensjon eller avtalefestet pensjon fra arbeidsgiveren, og som derved blir utmeldt av pensjonsordningen, har rett til oppsatt pensjon hvis opparbeidet medlemstid er på minst 3 år.

§ 11-2 Omfang
Den oppsatte pensjon omfatter uføre-, alders-, ektefelle- og barnepensjon.

§ 11-3 Utbetaling av oppsatt pensjon
Rett til alderspensjon inntrer når aldersgrensen for den fratrådte stilling er nådd, eller alderspensjon fra Folketrygden blir utbetalt. Dersom Folketrygdpensjonen er redusert etter folketrygdlovens § 19-6, skal alderspensjonen frem til aldersgrensen for den fratrådte stilling reduseres etter samme forhold.

Rett til uførepensjon inntrer når det tidligere medlem får rett til foreløpig uførestønad eller uførepensjon fra folketrygden.Uføregraden følger folketrygdens uføregrad.

Rett til ektefellepensjon og barnepensjon inntrer når vilkårene i hhv kap 9 og 10 er oppfylt.

Pensjonen løper fra måneden etter at retten har oppstått, alderspensjon likevel senest fra alderspensjon fra Folketrygden utbetales.

Pensjonen utbetales i tilfelle ut måneden etter dødsmåneden. Dersom det tidligere medlem etterlater seg ektefelle, registrert partner eller pensjonsberettiget barn, løper pensjonen ytterligere 1 måned.

§ 11-4 Beregning av pensjon

Den oppsatte pensjonen beregnes av pensjonsgrunnlaget på fratredelsestidspunktet. Pensjonsgrunnlaget reguleres deretter som om den var blitt utbetalt som løpende pensjon i oppsettelsestiden. Senere regulering skjer i samsvar med § 1-4.

Ville medlemmet oppnådd mindre enn 30 års medlemstid ved aldersgrensen, avkortes pensjonen etter reglene i § 7-4 bokstav b.

Ville medlemmet oppnådd mer enn 30 års medlemstid, avkortes pensjonen etter forholdet mellom (jfr. § 5) medlemstid og den medlemstid medlemmet ville oppnådd ved aldersgrensen, likevel ikke mer enn 40 år. Mulig oppnåelig medlemstid regnes fra da medlemmet første gang ble innmeldt i pensjonsordning tilsluttet overføringsavtalen (jfr. § 5-2).

Medlem som har vært medlem av pensjonsordning i KLP før arbeidsgiverens tilslutning til Fellesordningen, skal likevel ha pensjon beregnet etter reglene i § 7-4, bokstav b, eventuelt etter samme paragrafs bokstav a.

§ 11-5 Bortfall av rett til oppsatt pensjon

Tar det tidligere medlem på ny stilling som medfører medlemskap i denne pensjonsordningen eller annen pensjonsordning som går inn under overføringsavtalen med Statens Pensjonskasse, faller retten til oppsatt pensjon bort. Medlemstiden medregnes som pensjonsgivende i den nye stilling.

Er den oppsatte alderspensjonen blitt igangsatt før inntreden i den nye pensjonsberettigede stilling, faller denne pensjonen bort, eller reduseres etter de regler som fremgår av § 7-7.

§ 11-6 Melding om rettigheter

Når KLP får melding om at et medlem slutter i tjenesten, skal KLP sende det melding om pensjonsrettighetene, herunder retten til å fortsette premiebetalingen. Ved uførhet eller død som inntrer innen 14 dager etter at slik melding er sendt, er medlemmet eventuelt de etterlatte sikret pensjon som om utmeldingen ikke var skjedd. Selv om ikke melding sendes, opphører likevel KLPs ansvar 2 måneder etter at medlemmet sluttet i tjenesten. Retten til å fortsette premiebetalingen opphører 6 måneder etter at KLPs ansvar har falt bort.

Medlemmet, eventuelt de etterlatte, er sikret pensjon etter den til en hver tid registrerte stillingsprosent og pensjonsgrunnlag, selv om utmelding eller andre endringer skal skje med tilbakevirkende kraft, jfr. § 2-7.

§ 11-7 Fortsettelse av medlemskap
KLP kan inngå avtale med et annet livsforsikringsselskap om at fratrådt medlem kan fortsette premiebetalingen der. Betales premie til et livsforsikringsselskap gjelder premiebetalingsreglene i dette.

§ 11-8 Permisjon uten lønn
Når utmeldingen skyldes permisjon uten lønn gjelder bestemmelsene i § 2-9.

Kap 12.
UTBETALING, TILBAKEKREVING OG KRAV OM FOLKETRYGDYTELSER

§ 12-1 Betalingsmottaker
Utbetaling av pensjon skjer til den pensjonsberettigede. Barnepensjon til umyndige barn utbetales til barnets mor eller far eller til eventuell annen verge. Restpensjon utbetales til ektefellen. Etterlater pensjonisten seg ikke ektefelle, skjer utbetalingen til boet. Likestilt med ektefelle er registrert partner.

Utbetaling skal skje ved overføring til en bankkonto her i landet dersom mottakeren har eller oppretter en slik konto. Dersom mottakeren ikke har slik konto kan KLP bestemme at merkostnadene ved annen betalingsmåte avregnes i utbetalingen.

§ 12-2 Start og opphør av utbetaling
Alderspensjon løper fra den dag medlemmet ikke lenger oppebærer lønn. Uførepensjon løper fra det tidspunkt medlemmet ikke lenger har rett til lønn eller sykepenger. Ektefellepensjon og barnepensjon løper fra og med den måned medlemmet dør. Barnetillegg til alderspensjon og uførepensjon utbetales tidligst fra den dag barnet blir født.

Alderspensjon, uførepensjon, ektefellepensjon og barnepensjon løper ut måneden etter den måned den berettigede dør. Alderspensjon og uførepensjon løper ytterligere 1 måned dersom medlemmet etterlater seg ektefelle, registrert partner eller pensjonsberettiget barn. Barnetillegg løper ut måneden etter barnets død.

Barnepensjon og barnetillegg som skal opphøre p.g.a barnets alder, løper ut den måned hvor alderen nås.

Uførepensjonist skal ha alderspensjon fra og med måneden etter at han når aldersgrensen for den stilling han har fratrådt, og mister samtidig retten til uførepensjon.

For utbetaling av pensjon etter oppsatte rettigheter gjelder reglene i § 11-3.

§ 12-3 Opplysningsplikt
Ethvert medlem og enhver som hever eller krever pensjon er forpliktet til å gi KLP de opplysninger, legitimasjoner og attester som er tilgjengelig for vedkommende og som KLP trenger for å kunne ta stilling til pensjonskravet og utbetale pensjonen. Vedkommende må gi riktige og fullstendige svar på KLP's spørsmål.

Dersom det ved fremsetting av pensjonskrav gis uriktige eller ufullstendige opplysninger som vedkommende vet eller må forstå kan medføre at det blir utbetalt pensjon som vedkommende ikke har krav på, kan pensjonen reduseres eller falle bort etter bestemmelsene i forsikringsavtalelovens § 18-1.

§ 12-4 Tilbakekreving
Dersom pensjonisten har mottatt pensjon i strid med redelighet og god tro, kan beløpet kreves tilbakebetalt. Feil utbetalt pensjon kan også ellers kreves tilbakebetalt dersom pensjonisten, eller noen som har handlet på vegne av ham, uaktsomt har gitt feilaktige eller mangelfulle opplysninger. Det samme gjelder dersom utbetalingen skyldes en feil fra pensjonsordningens side og pensjonisten burde ha forstått dette.

I andre tilfeller enn nevnt i foregående ledd kan for mye utbetalt pensjon kreves tilbake, dersom særlige grunner gjør det rimelig. Ved vurderingen av om det foreligger særlige grunner, skal det blant annet legges vekt på hvor lang tid det er gått siden den feilaktige utbetalingen fant sted, og om vedkommende har innrettet seg i tillit til utbetalingen. Krav om tilbakebetaling etter dette ledd er begrenset til det beløp som er i behold når vedkommende blir kjent med at utbetalingen var feilaktig.

Det feilutbetalte kan trekkes i fremtidige ytelser fra Fellesordningen.

§ 12-5 Renter
Den pensjonsberettigede kan kreve renter fra to måneder etter at melding om forsikringstilfellet ble sendt KLP, men tidligst fra de enkelte terminbeløp forfaller til betaling. Dette gjelder bare dersom ikke annet følger av forsikringsavtaleloven § 18-4.

Ved tilbakekreving av pensjon kan KLP kreve renter fra 1 måned etter at krav om tilbakebetaling ble fremsatt, jfr. forsinkelsesrenteloven § 2.

§ 12-6 Foreldelse
Krav på forfalte pensjonsterminer foreldes normalt 3 år fra forfall. Pensjonskravet som sådan foreldes normalt 10 år fra siste termin ble utbetalt eventuelt fra første gang det kunne vært krevet utbetaling. Jfr. forsikringsavtalelovens § 18-6.

§ 12-7 Krav overfor folketrygden
KLP kan pålegge den pensjonsberettigede å søke om de ytelser vedkommende er berettiget til fra folketrygden. Dersom slik søknad ikke umiddelbart fremsettes, kan KLP foreta samordning som om slike ytelser var tilstått, eventuelt kan KLP bestemme at pensjonen i sin helhet skal falle bort.

Kap 13.
ANKE

§ 13-1 Anke til Trygderetten
Vedtak om ytelser fra Fellesordningen kan ankes inn for Trygderetten, jfr. lov av 16. desember 1966, nr. 9.

Kap14
ENDRING AV VEDTEKTENE

§ 14-1 Godkjennelse
Disse vedtekter er godkjent av Kommunenes Sentralforbund (KS) og Pensjonsutvalgets tariffparter.

Kap15
IKRAFTTREDEN

§ 15-1 Ikrafttreden
Disse vedtektene gjelder fra 1. januar 1974. Senere endringer, senest pr. 1. januar 2002 er innarbeidet.

Endringene i kapittel 9 og 10 gjelder ikke for pensjonstilfeller som inntraff før 1. januar 2000. § 12-7 gis ikke anvendelse for alderspensjonister som er fylt 67 år senest 1. juli 1996.

4.3 Forsikringsvilkår Felles Kommunal Pensjonsordning

Gjeldende fra 1. januar 2002

Avtalen om medlemskap i fells kommunal pensjonsordning (Fellesordningen)

1. Avtale
Avtalen som er inngått mellom forsikringstaker og KLP reguleres av disse forsikringsvilkår og vedtektene for Felles kommunal pensjonsordning.

2. Overføring av pensjonsordning til Felles kommunal pensjonsordning
Dersom en forsikringstaker ved tilslutning overfører eksisterende pensjonsordning til Felles kommunal pensjonsordning, skal forsikringstakeren innbetale et egenkapitaltilskudd. Tilskuddet utgjør samme andel av det oppsamlede egenkapitaltilskudd som premiereserven for de overtatte pensjonsforpliktelser utgjør av den totale premiereserve i Fellesordningen ved avtalens ikrafttredelse.

I AVTALEPERIODEN

3. Innmelding av arbeidstakere
Forsikringstaker skal i henhold til fastsatt rutine gi KLP melding om de arbeidstakere som etter vedtektenes kapittel 2 skal tas opp i pensjonsordningen, og er ansvarlig for at arbeidstakere som fyller vilkårene for medlemskap blir innmeldt. KLPs ansvar overfor den enkelte arbeidstaker løper tidligst fra det tidspunkt forsikringstaker melder vedkommende inn i ordningen, jfr. vedtektene § 2-8.

4. Ansvar for betaling av premie
Forsikringstaker skal betale premie som bestemt nedenfor i punktene 5 til 7. Dersom premie ikke betales til rett tid, kan KLPs ansvar bortfalle i samsvar med bestemmelsene i punkt 9.

5. Premie
Premien består av forsikringstakers andel og medlemsinnskudd. Premien fastsettes av KLPs styre i prosent av pensjonsgrunnlaget.

Forsikringstakerens andel fastsettes slik at den samlede premien er tilstrekkelig til å dekke Fellesordningens utgifter (etter forsikringsteknisk gjennomsnittsberegning). Fellesordningen holdes i egen bonusgruppe.

Premien betales for den tid medlemmet oppebærer lønn for stillingen, eller mottar sykepenger, omsorgspenger, opplæringspenger, pleiepenger, fødelspenger, svangerskapspenger eller adopsjonspenger i henhold til lov om folketrygd. Pensjonsgrunnlaget beholdes uforandret når lønn og pensjonsgivende tillegg erstattes av ytelser fra folketrygden.

Ved etterinnmelding kan det innkreves en særskilt beregnet forsikringsteknisk engangspremie for den periode etterinnmeldingen gjelder. Det samme gjelder ved andre endringer i medlemskapet tilbake i tid. Krav på forsikringsteknisk beregnet premie forfaller på det tidspunkt etterinnmelding foretas.

6. Premie ved redusert lønn/permisjon
I den tid medlemmet på grunn av permisjon, redusert arbeidstid eller andre forhold i tjenesten – herunder delvis arbeidsuførhet – oppebærer bare en del av lønnen, betales premie (arbeidsgivers andel og medlemsinnskudd) bare av denne del. Under pliktig militærtjeneste eller siviltjeneste med delvis lønn betales arbeidsgiverens andel ut fra full lønn.

Ved permisjon uten lønn i kortere tid enn en måned betales full premie. Ved lengre permisjon uten lønn stopper premiebetaling.

Ved permisjon med lønn skal de likevel meldes ut hvis de er innmeldt i full stilling via en annen arbeidsgiver. Ved deltidsstilling hos annen arbeidsgiver skal samlet stilling begrenses til 100%.

7. Trekk av medlemsinnskudd
Forsikringstakeren er ansvarlig for at medlemsinnskuddet blir trukket fra før lønnen blir betalt. Likeledes er forsikringstakeren ansvarlig for at medlemsinnskuddet blir trukket fra folketrygdytelser som nevnt i punkt 5, 3. ledd. Medlemmet anses å ha betalt medlemsinnskuddet når det har fått utbetalt lønn eller trygdeytelser som nevnt med fradrag av pliktig medlemsinnskudd. Medlemsinnskudd som er trukket for et kvartal skal tilbakebetales dersom medlemmet utmeldes med tilbakevirkende kraft.

8. Betaling av egenkapitalinnskudd
Forsikringstakere som er tilsluttet Fellesordningen plikter å betale egenkapitaltilskudd i den utstrekning det er nødvendig for å gi KLP eller Fellesordningen tilfredsstillende soliditet. Tilskuddet fastsettes av KLPs styre for det enkelte kalenderår og i forhold til premien for Fellesordningen.

Egenkapitaltilskuddet kan nyttes til dekning av tap eller underskudd ved løpende drift, og det kan ikke gis avkastning uavhengig av det årlige driftsresultat.

9. Premieforfall – mislighold
Forsikringstakeren betaler premien til KLP. Premien forfaller til betaling med en forholdsmessig andel, første gang ved utløpet av det kvarta avtale om deltakelse i Fellesordningen er inngått, og deretter etterskuddsvis hvert kvartal. Det kan avtales andre forfallstidspunkter.

Ved for sen betaling betales forsinkelsesrente etter lov om forsinkelsesrenter.

Dersom premien ikke betales ved forfall, skal KLP sende nytt premievarsel med 14 dagers frist. Betales ikke premien innen denne fristen, bortfaller KLPs ansvar, jfr. forsikringsavtaleloven § 14-2. Medlemmene skal i så fall varsles ved skriftlig melding eller på annen forsvarlig måte. For det enkelte medlem opphører forsikringen tidligst en måned etter at slikt varsel er gitt eller medlemmet på annen måte er kjent med forholdet, jfr. forsikringsavtaleloven § 19-6, 2. ledd.

OPPHØR ELLER FLYTTING AV PENSJONSAVTALE

10. Oppsigelsesfrist
Den enkelte forsikringstaker kan si opp avtalen om tilslutning til Fellesordningen med to måneders frist til opphør ved kalenderårets slutt.

11. Flytting av pensjonsavtale
Når oppsigelse skjer i forbindelse med flytting av forsikringsavtalen til annen pensjonsinnretning gjelder forskrift av 27. november 1991 om rett til overføring av oppsamlede midler knyttet til kollektiv eller individuell livs- eller pensjonsforsikring (Flytteforskriften). Oppsamlede midler, beregnet etter Flytteforskriften § 5-3, for de forsikrede som er omfattet av flyttingen skal overføres til den nye pensjonsordningen.

KLPs forpliktelse overfor de medlemmer som omfattes av flyttingen opphører når forsikringen opphører, jfr. punkt 10.

12. Unntak ved flytting
Vedtektenes § 11-7 gjelder ikke når opphør skjer i forbindelse med flytting til annen pensjonsinnretning.

13. Etterberegnet premie
Forsikringstaker skal betale eventuell etterberegnet premie for den tid medlemskapet har vart.

14. Midler som overføres. Fortsatte rettigheter i KLP
Flytting som nevnt i punkt 11 kan bare skje for midler knyttet til pensjonsrettigheter opptjent i henhold til den pensjonsavtale som er flyttet (siste avtale).

Forsikringstakeren skal dekke det manglende dersom de oppsamlede midler på opphørstidspunktet er lavere enn det beløp som skal flyttes.

I den grad de rettigheter som er sikret i KLP ikke tilfredsstiller det krav som følger av overføringsavtalen, jfr. vedtektenes § 5-2, kan KLP kreve at forsikringstaker betaler den tilleggspremie som er nødvendig for å dekke det manglende beløp. Derved er pensjonsrettighetene i KLP brakt opp til de beløp som følger av vedtektene før fortsatt regulering.

15. Tilbakeføring av egenkapitalinnskudd
Egenkapitalstilskuddet kan bare tilbakebetales i forbindelse med flytting av forsikringen fra KLP, og forutsetter forhåndssamtykke fra Kredittilsynet. Gjenstand for eventuell tilbakebetaling er medlemmets andel av det faktisk oppsamlede egenkapitaltilskudd på opphørstidspunktet. Medlemmets andel av egenkapitaltilskuddet skal tilsvare den andel overført premiereserve utgjør av Fellesordningens totale premiereserve.

RETTIGHETER OG PLIKTER ETTER OPPHØR ELLER FLYTTING AV PENSJONSAVTALE

16. Pensjonsrettigheter sikret i KLP. Forsikringstakers ansvar.
KLPs pensjonsforpliktelser overfor aktive arbeidstakere og pensjonister som omfattes av flytting av rettigheter og midler til annen pensjonsinnretning, opphører når forsikringsavtalen opphører, jfr pkt 10.

Andre pensjonister beholder sine rettigheter beregnet etter vedtektenes § 11-4, med tilleggspremie beregnet etter fjerde ledd.

Andre aktive arbeidstakere får oppsatte pensjonsrettigheter beregnet etter vedtektenes § 11-4, med tilleggspremie beregnet etter fjerde ledd.

Midler knyttet til pensjonsrettigheter som fortsatt skal være sikret i KLP og som er opptjent i henhold til den pensjonsavtale som er opphørt eller flyttet (siste avtale), skal overføres til en egen bonusgruppe. I den grad overskuddet i bonusgruppen ikke er tilstrekkelig til å finansiere pensjonsrettighetene (herunder rettigheter som følger av overføringsavtalen), kan KLP kreve at forsikringstaker også etter opphør eller flytting skal dekke det manglende. Den nærmere gjennomføring av denne bestemmelsen avtales i forbindelse med opphør eller flytting.

Oppsatte pensjonsrettigheter for arbeidstakere fratrådt før opphørs- eller flyttetidspunktet berøres ikke.

OPPHØR AV FELLES KOMMUNAL PENSJONSORDNING

17. Opphør av avtaler ved manglende økonomisk grunnlag

KLP kan si opp avtalene med forsikringstakerne, med 1 år frist til opphør ved kalenderårets utgang, dersom grunnlaget for det økonomiske opplegg ikke lenger er forsvarlig.

18. Oppsatte rettigheter

Ved opphør av Fellesordningen beregnes oppsatte pensjoner for hvert enkelt medlem etter bestemmelsene i vedtektenes §§ 1-1 til 11-5. Herunder regnes på det pensjonsgrunnlag som gjelder på opphørstidspunktet.

KLP beregner hvor stor netto premiereserve som må avsettes for dekning av de således beregnede oppsatte pensjoner samt for de oppsatte pensjoner til tidligere fratrådte medlemmer og for de løpende pensjoner for pensjonistene.

Ved disse beregninger anvendes netto engangspremie på det beregningsgrunnlag som KLP anvender for nye pensjonsordninger på tidspunktet for opphøret, eller annet beregningsgrunnlag som måtte bli godkjent av Kredittilsynet.

19. Andel i forsikringsfond

Fellesordningens andel i KLPs samlede forsikringsfond samt andelen i KLPs bonusfond vil, som følge av det finansieringssystem som benyttes, kunne være mindre enn den samlede premiereserve beregnet som nevnt for pensjonistene og medlemmene.

Underbalansen – differansen mellom den beregnede premiereserve og det beregnede fond for Fellesordningen – er arbeidsgivere som i de siste 5 år før ordningens opphør har hatt arbeidstakere innmeldt i Fellesordningen, gjensidig ansvarlig for. Til dekning av underbalansen utlikner KLP et tilskudd som skal utfjøre en viss prosent av den samlede premie arbeidsgiver betaler til Fellesordningen i opphørsåret. Tilskuddet skal beregnes for betaling i inntil 10 år. Beregningene skal fremlegges for Kredittilsynet før etterutlikning settes i verk.

Hvis Fellesordningens andel i nevnte fonds i KLP er større enn den beregnede premiereserve som nevnt i foregående ledd, skal overskytende midler anvendes til forhøyelse av pensjonene for Fellesordningens medlemmer og pensjonister, etter en plan godkjent av Kredittilsynet.

20. Retten til oppsatt pensjon

Ved opphør av Fellesordningen har den enkelte pensjonist og det enkelte medlem rett til de pensjoner som beregnes etter bestemmelsene i punkt 17.

Vedlegg 5

5 Overføringsavtalen med Statens Pensjonskasse mv.

5.1 Gjeldende Overføringsavtale med kommentarer

Avtale om overføring og samordning av pensjonsrettigheter mellom Statens Pensjonskasse og forsikringstaker

§ 1 Avtalen
Avtalen medfører at forsikringstaker samtidig får tilsvarende avtale med de øvrige pensjonsordninger som har inngått eller inngår slik avtale med Statens Pensjonskasse.

Forsikringstaker kan ikke inngå eller opprettholde avtaler med andre pensjonsordninger som ikke har avtale med Statens Pensjonskasse, med mindre dette spesielt er godkjent av Statens Pensjonskasse i det enkelte tilfellet.

§ 2 Formål
Formålet med avtalen er å sikre at arbeidstakere som har vært omfattet av flere offentlige pensjonsordninger, får pensjon som om de hele tiden har vært omfattet av en og samme ordning. Det er videre et formål å forenkle pensjonsutbetalingen.

§ 3 Hvem avtalen gjelder
Avtalen gjelder arbeidstakere som har pensjonsordning i samsvar med de vedtekter som ligger til grunn for inngåelsen av avtalen og med eventuelle senere endringer som er godtatt av Statens Pensjonskasse.

§ 4 Arbeidstakerens rettigheter
Arbeidstaker med medlemskap i to eller flere pensjonsordninger som går inn under denne avtalen, får pensjonsrettigheter som om den samlede pensjonsopptjening hadde foregått i den pensjonsordningen som skal foreta utbetaling av samlet pensjon. Det vises til § 5. Pensjonen utbetales etter de regler som gjelder for denne ordningen. Medregning av tjenestetid kan få virkning for:

a) de vilkår som gjelder for å bli omfattet av denne ordningen,
b) begrensninger i pensjonsrettighetene (karens) på grunn av helsetilstanden ved overgang til ny pensjonsordning,
c) beregning av pensjonens størrelse ved at utbetalende ordnings bestemmelser om pensjonsgrunnlag og pensjonsalder får anvendelse for den samlede tjenestetid.

§ 5 Felles utbetaling av pensjon
Den ordning arbeidstakeren sist var omfattet av utbetaler pensjonen etter de regler som gjelder for denne ordningen. De pensjonsordninger arbeidstakeren tidligere har vært omfattet av er bundet av vedtak og disposisjoner i den utbetalende ordningen i forbindelse med pensjoneringen, herunder aldersgrense, igangsetting av pensjon, pensjoneringsgrad, stopp av pensjonen og lignende. Dette gjelder også om

arbeidstakeren tidligere har hatt rett til oppsatt pensjon fra et annet tidspunkt enn det som gjelder i den siste ordningen.

Dersom arbeidstakeren sist tjente opp rett til pensjon i to eller flere pensjonsordninger samtidig, skal den av disse som har det høyeste pensjonsgrunnlaget utbetale samlet pensjon. Utbetaling skjer etter de reglene som gjelder for denne ordningen. Det som er nevnt i foregående ledd gjelder tilsvarende.

§ 6 Refusjon mellom pensjonsordningene

Den pensjonsordningen som utbetaler pensjonen for den samlede tjenestetid, får refusjon fra de pensjonsordninger pensjonisten for øvrig har vært medlem av. Størrelsen av refusjonsbeløpet beregnes ut fra de bestemmelser som gjelder for den pensjonsrett som er opptjent i den refunderende ordningen, jf. for øvrig § 5.

Refusjonen settes i gang, endres og stoppes til samme tid som pensjonen fra den utbetalende ordningen og følger den pensjonsgrad, med eventuell ervervsreduksjon ved etterlattepensjon m.m. som denne.

Fordi all pensjonsgivende tjenestetid medregnes ved pensjonsfastsettelsen, skal det på tilsvarende måte ytes forholdsmessig refusjon også når tjenestetiden i en ordning er for kort til å gi rett til oppsatt pensjon. Refusjon for tjenestetid under ½ år ytes ikke.

Ved beregning av refusjonsbeløpet avrundes tjenestetiden til nærmeste antall hele år.

§ 7 Samordning

Den pensjonsordningen som utbetaler den samlede pensjonen, gjennomfører samordning med pensjons- og trygdeytelser fra ordninger utenfor avtalesystemet. Samordningsfradraget fordeles mellom pensjonsordningene etter forholdet mellom tjenestetiden i den enkelte ordningen og summen av tjenestetiden i samtlige ordninger (uten begrensning av summen av tjenestetiden til det som kreves for å få full pensjon i den enkelte ordningen eller samlet). Dette gjelder også for pensjonsrettigheter som helt eller delvis er opptjent samtidig.

§ 8 Oppgjør mellom pensjonsordningene

Oppgjør mellom ordningene skjer ved overføring av månedlige pensjonsutbetalinger hvis ikke annet er avtalt.

§ 9 Vedtektsendringer

Det er en forutsetning for avtalen at pensjonsordningene så langt som mulig samordner sine pensjonsbestemmelser, herunder snarest mulig gjennomfører tilsvarende endringer av pensjonsbestemmelsene som dem som måtte være foretatt i lov om Statens Pensjonskasse.

Dersom bestemmelsene for den enkelte ordningen på grunn av manglende oppfølging kommer til å avvike vesentlig fra det som er en forutsetning for avtalen, avgjør Statens Pensjonskasse om avtalen fortsatt kan gjelde og hvordan det i tilfelle skal forholdes med overførte rettigheter og pensjoner som allerede utbetales.

Avgjørelsen kan bringes inn for vedkommende departement av den ordningen det gjelder eller av de øvrige ordninger.

§ 10 Oppsigelse
Avtalen kan sies opp med 3 måneders varsel med virkning for dem som fremtidig blir omfattet av ordningen.

§ 11 Opphør av ordningene
Dersom en pensjonsordning som omfattes av avtalen opphører, gjelder tilsvarende prinsipper som nevnt under §§ 9 og 10 ovenfor, med mindre avtalen kan overføres til den ordningen som overtar forpliktelsene, eller denne ordningen allerede har slik avtale.

§ 12 Reservasjonsrett
Avtalen forutsetter å gjelde som en del av ansettelsesvilkårene for den som blir medlem av en pensjonsordning etter at avtalen er trådt i kraft.

Avtalen har tilbakevirkende kraft. Den som er blitt medlem av en ordning før avtalen var inngått, vil imidlertid kunne kreve å bli holdt utenfor, hvis det foreligger særlige grunner.

Tillegg til avtalen:
Avtalen gis virkning fra , og får dermed virkning for dem som blir pensjonert etter.

Det vises til vedlagte generelle kommentarer til overføringsavtalen.

Det vises videre til vedlegg om forsikringstekniske krav til forsikringstakers pensjonsordning i forbindelse med opptak i overføringsavtalen.

2 Kommentarer til avtalen mellom Statens Pensjonskasse og forsikringstaker

Ad. § 1 Avtalen
1. Avtalen har sin hjemmel i lov om Statens Pensjonskasse § 46. Den forutsetter gjensidighet slik at den merbelastningen overføringene kan medføre for den enkelte pensjonsordning vil bli utjevnet etter hvert.

Gjensidighetsprinsippet forutsetter at de refusjoner som ordningene yter hverandre er av rimelig størrelse. Dette forutsetter samme regulering av løpende pensjoner, og av oppsatte pensjoner, som i Statens Pensjonskasse. Det vises for øvrig til § 6, nr. 2.

2. For at den enkelte pensjonsordning skal slippe å forhandle med hver enkelt av de øvrige ordninger, gir avtalen med Statens Pensjonskasse en automatisk tilknytning til tilsvarende avtaler som Statens Pensjonskasse har inngått eller senere inngår med andre kommunale og fylkeskommunale pensjonsordninger.

3. Statens Pensjonskasse fungerer som koordinerende instans og skal bl.a. påse at de ordninger som deltar er slik oppbygget at arbeidstakere som skifter ordning får en noenlunde uforandret pensjonsrett og at forutsetningene om gjensidighet mellom ordningene blir oppfylt så langt mulig.

Ad. § 2 Formål
Det følger av formålsparagrafen av avtalen skal:
1. hindre at pensjonsmessige hensyn skaper vanskeligheter ved helt eller delvis skifte av stilling i den offentlige sektor,

2. sikre at arbeidstakere som skifter stilling blir holdt pensjonsmessig skadesløs (jf. § 4), og at det blir skapt kontinuitet i pensjonsforholdet med de

forenklinger dette innebærer også i forhold til samordning med andre pensjons- og trygdeytelser.

Ad. § 3 Hvem avtalen gjelder
1. Avtalen tar sikte på statlige og kommunale tjenestepensjonsordninger, herunder pensjonsordninger for helsepersonell i institusjoner som får refusjoner etter lov om folketrygd og for virksomheter som drives i kommunal eller interkommunal regi.

2. Avtalen gjelder både frivillig og tvungent plasskifte. I unntakstilfelle vil en avtale om overtagelse av personell i en virksomhet som f.eks. overføres til det offentlige måtte aksepteres, selv om gruppen kommer fra en pensjonsordning av annen karakter enn de ordninger som er med i avtalesystemet.

Ad. § 4 Arbeidstakerens rettigheter
1. Bestemmelsen definerer de pensjonsmessige rettigheter for den enkelte. Ved ansettelse innen rimelig tid etter fratredelse hos annen offentlig arbeidsgiver med avtale, skal den ansatte tas med i pensjonsordningen uavhengig av alder, og selv ved midlertidig ansettelse for en kort periode, forutsatt at den ansatte var medlem i den forrige arbeidsgivers pensjonsordning.

2. Tidligere pensjonsgivende tjenestetid, pensjonsgrunnlag og lov/vedtektsfestede rettigheter skal likeledes anses som opptjent (gjeldende) i siste ordning,

a) ved fastsettelse av:
   - pensjonsgivende tjenestetid og tjenestetidsbrøk,
   - pensjonsgrunnlag,
   - enkepensjon (uten evt. ervervsprøving).

b) ved eventuell anvendelse av bestemmelsene om:
   - karens ved uføre- og ektefellepensjon,
   - uførepensjon på grunn av alderssvekkelse.

Ved helt eller delvis samtidig opptjening skal samlet tjenestetid anses som opptjent i utbetalende pensjonsordning. Herunder skal opptjening i flere stillinger være å anse som opptjent i en stilling i den grad dette er mulig.

3. Den som har gått fra stilling med høyere pensjonsgrunnlag til stilling med lavere grunnlag, og den som gjennom en kortere eller lengre periode av opptjeningstiden har vært ansatt i deltidsstilling, får pensjon regnet etter prinsippene i utbetalende pensjonsordning som om hele pensjonsopptjeningen hadde foregått innenfor denne ordningen.

4. Medlem som får pensjon i medhold av avtalen plikter å gi beskjed til utbetalende ordning dersom han begynner i ny innskuddspliktig stilling innen avtalesystemet. Utbetalende ordning avgjør om pensjonen skal stoppes eventuelt reduseres, eller om avtalen ikke skal gjelde for den nye stillingen.

Ad. § 5 Felles utbetaling av pensjon
1. Pensjonen utbetales under ett fra siste ordning.

Dersom man sist tjente opp rett til pensjon i to eller flere pensjonsordninger, er det den av disse som har det høyeste pensjonsgrunnlaget som skal utbetale samlet pensjon.

2. Aldersgrenser og andre regler som pensjons- og avgangsalder følger reglene i utbetalende ordning, også med virkning for refusjon fra øvrige ordninger.

Selv om arbeidstakeren måtte ha rett til oppsatt pensjon fra et tidligere tidspunkt fra annen pensjonsordning, kan han ikke få denne særskilt utbetalt.

Ad. § 6 Refusjon mellom pensjonsordningene
1. Ved krav fra utbetalende ordning forutsetter avtalen at øvrige ordninger setter i gang refusjon av den oppsatte pensjonen, jf. § 8.

Refusjonen ytes for det tidsrom og den pensjonsgrad som er fastsatt i utbetalende ordning. For mye refundert skal tilbakebetales dersom utbetalende ordning får krav om det. Utbetalende ordning skal ha beskjed dersom beløpet i stedet går til fradrag i løpende refusjon.

2. Det ytes også refusjon selv når opptjeningstiden utgjør mindre enn 3 år, likevel ikke for opptjeningstid under ½ år.

3. Avtalen medfører at melding om igangsetting, endring og opphør av refusjon sendes snarest mulig. Refusjonen skal endres i samsvar med meldingen.

Ad. § 7 Samordning
1. Utbetalende ordning opptrer utad i relasjon til samordningsreglene som om hele pensjonen var opptjent der. Samordningslovens § 7 får ikke anvendelse for de ordninger som omfattes av avtalen.

2. Samordningsfradragene for folketrygd fordeles mellom pensjonsordningene etter forholdet mellom tjenestetiden i den enkelte ordningen og summen av tjenestetiden i samtlige ordninger.

Ad. § 8 Oppgjør mellom pensjonsordningene
Oppgjøret er basert på bruk av skjema for forespørsel, for krav om refusjon, samt for endring og opphør. Det er opp til pensjonsordningene selv å avtale den praktiske gjennomføringen av oppgjøret.

Utbetalende ordning skal sette i gang utbetaling av pensjon for samlet opptjening uavhengig av om refusjon er mottatt. Refusjonen skal overføres snarest mulig, og senest innen 4 mnd. Oversittelse av denne fristen gir utbetalende ordning rett til å kreve rente etter en avtalt sats.

Ad. § 9 Vedtektsendring
Det ventes ikke full identitet med Statens Pensjonskasses regler, men skal avtalesystemet fungere må det være stor ensartethet i bestemmelsene.

Ad. § 10 Oppsigelse
1. For nye medlemmer kan avtalen bli opphevet.

Det må særskilt bestemmes hvordan en skal forholde seg med pensjonsrettighetene for bl.a. (jf. kommentarene til § 4):

- de som nå har medlemskap, men som ikke ville hatt det ut fra bestemmelsene i siste pensjonsordning,
- de som nå risikerer reduserte rettigheter på grunn av karens, men som ellers ikke ville hatt det,

2. Avtalen og de prinsipper den er bygget på er godkjent av Sosialdepartementet.

Ad. § 12 Reservasjonsrett
Avtalen forutsetter å gjelde som en del av ansettelsesvilkårene for dem som blir medlem av en pensjonsordning etter at avtalene er trådt i kraft.

Den som er blitt medlem av en ordning før avtalen er inngått, vil kunne kreve å bli holdt utenfor, hvis han har særlig grunn for dette. Slik grunn kan f.eks. være at han har rett til å få utbetalt oppsatt pensjon fra den tidligere ordningen på et tidligere tidspunkt enn pensjonsalderen i siste ordning. Det kan også tenkes andre årsaker. Søknad om å bli unntatt fra avtalen må vurderes i det enkelte tilfellet.

5.2 Brev fra Kredittilsynet til Statens Pensjonskasse av 16. desember 1998

KRAV FOR TILSLUTNING TIL OVERFØRINGSAVTALEN - KOMMUNALE PENSJONSORDNINGER

Vi viser til Deres brev av 14. februar 1997, og vil beklage at henvendelsen ikke er besvart tidligere.

1. Generelt om bakgrunnen for saken

Kommuner og kommunale foretak som har inngått forsikringsavtale om pensjonsordning med et privat livsforsikringsselskap, utenom Kommunal Landspensjonskasse (KLP), vil ikke kunne få sikret alle ytelsene i pensjonsplanen gjennom årlig premiebetaling til pensjonsordningen. Visse deler av ytelsene vil måtte sikres på annen måte. Dette skaper problemer for kommunale foretak i forhold til oppfyllelse av kravene i Overføringsavtalen. Statens Pensjonskasse ser derfor behov for å etablere ordninger som gir den nødvendige sikkerhet når det gjelder pensjonsordninger for kommunale foretak, slik at de vil ha mulighet for å kunne tilsluttes Overføringsavtalen.

Pensjonsavtaler som kommunale foretak har inngått med private livsforsikringsselskaper har ofte vedtekter som sikrer de ansatte pensjonsytelser på linje med ansatte i stat og kommuner. Avtalen med livselskapet sikrer imidlertid bare en del av vedtektenes ytelser, mens resten dekkes over virksomhetens løpende drift. Disse virksomheter kan ikke gi garantier for avtalens overholdelse, på linje med hva kommuner gjør for egne ansattes pensjonsforhold. Etter de strenge regler som kommuneloven setter for kommunale garantier er det også tvilsomt om kommunene har anledning til å garantere for pensjonsytelsene for ansatte i kommunale foretak slik at de kan slutte seg til Overføringsavtalen.

Statens Pensjonskasse angir å ha *«vurdert om hvorvidt det er en vei å gå for å etablere den nødvendige sikkerhet å kreve at pensjonsordningens ytelser i henhold til vedtektene skal være identisk med hva som er forsikret i livselskapet i henhold til forsikringsavtalen mellom virksomhet og selskap».* Det antas fra Statens Pensjonskasses side at dette vil innebære at forsikringsfondet vil være tilstrekkelig til å dekke pensjonsordningens forventede ytelser. Videre antas at dersom Kredittilsynet finner den skisserte forsikringsmodell tilfredsstillende, bør kravene til forsikringsmessige avsetninger fastsettes etter samme prinsipper som i kommunale pensjonskasser som følger Kredittilsynets standardvedtekter.

Statens Pensjonskasse gir videre uttrykk for at livsforsikringsselskaper som tilbyr en kollektiv pensjonsforsikring som skissert, vil kunne inngå som part i Overføringsavtalen uten garantier fra andre instanser. Tilsyn med overholdelse av Overføringsavtalen antas da å kunne sammenfalle med det øvrige tilsyn med

livsforsikringsselskapenes virksomhet. Statens Pensjonskasse har bedt om Kredittilsynets syn på den skisserte løsning.

Kredittilsynet legger til grunn at den skisserte løsning må forstås slik at det skal være full forsikringsteknisk dekning for alle ytelsene.

Kredittilsynet har ved vurderingen lagt til grunn at livsforsikringsselskapene ikke har adgang til å gi garantier eller annen form for sikring av ytelser som ikke er forsikringsbare, herunder dekke ytelser/krav som det ikke er mulig å legge inn forutsetninger for i premiefastsettelsen etter forsikringstekniske prinsipper.

2. Særskilte problemområder og mulige løsninger

Særskilte problemområder

Statens Pensjonskasse har nevnt følgende områder hvor forskjellen mellom private og kommunale pensjonsordninger medfører spesielt store problemer i forhold til spørsmålet om full forsikringsmessig dekning av alle ytelser etter vedtektene:

- pensjonsalderbestemmelsene
- bruttogarantien
- G-regulering av oppsatte og løpende pensjoner.

Med pensjonsalderbestemmelsene forstår Kredittilsynet at det i utgangspunktet dreier seg om den såkalte 85-årsregelen. Vi har derfor valgt å foreta en separat vurdering av denne problemstillingen. I tillegg har vi funnet det nødvendig å vurdere Avtalefestet Pensjon (AFP), som også vil påvirke effekten av 85-årsregelen. Dette er nærmere omtalt under punkt 5. Når det gjelder bruttogarantien og G-regulering av oppsatte og løpende pensjoner er dette omtalt under punktene 6 og 7.

Kredittilsynet har i denne sammenheng funnet det påkrevet også å vurdere enkelte andre og viktige pensjonsrettigheter, som inngår som en del av de sikrede ytelser etter vedtektene, men som Statens Pensjonskasse ikke spesifikt har tatt opp i sin henvendelse. Dette er rettigheter som det etter tilsynets vurdering er vanskelig eller uhensiktsmessig å forsikre før forsikringstilfellet har inntruffet:

- uførepensjon når uføregraden er lavere enn 50 prosent
- barnepensjon mellom 18 og 21 år
- enkepensjon som ikke skal ervervsprøves.

Disse problemstillinger er nærmere vurdert under punkt 8.

Videre vil vi peke på de problemstillinger som er knyttet til opphør av kommunale foretaks virksomhet, og hvor ytterligere premiebetaling ikke finner sted. Dette er nærmere omtalt under punkt 9.

Mulige løsninger

Kredittilsynet har som et ledd i å vurdere om kommunale foretak kan tilsluttes Overføringsavtalen funnet det naturlig å vurdere følgende virkemidler, som i prinsippet kan tenkes å være aktuelle:

- innbetaling av tilleggspremie
- individualiserte fond.

Disse problemstillinger er nærmere omtalt under punktene 3 og 4 nedenfor, og er til dels områder som ikke utelukkende går på rent forsikringstekniske forhold.

3. Sikring av Overføringsavtalens krav ved innbetaling av tilleggspremie

Innen privat pensjonsforsikring innbetales premie forskuddsvis for et år av gangen. Når kommunale pensjonsordninger (som må oppfylle kravene i Overføringsavtalen og tariffavtalen) skal sikres i et livsforsikringsselskap, vil det ikke være mulig å dekke alle ytelser forsikringsteknisk ved innbetaling av årlig premie.

Kredittilsynet legger til grunn at eneste mulige løsning er at livsforsikringsselskapene utarbeider produkter (innenfor de rammer forsikringsvirksomhetsloven setter bl.a. i §§ 7-5 til 7-7) hvor selskapene i forsikringsavtalen har forbeholdt seg adgang til å kunne kreve innbetaling av tilleggspremie i form av en engangspremie for ytelser som det ikke er mulig å fastsette før forsikringstilfellet inntreffer, f.eks. på grunn av bruttogarantien og tilleggsytelser som skyldes den årlige G-reguleringen. Innbetaling av tilleggspremien må foretas på det tidspunkt forsikringstilfellet inntreffer, hhv. det tidspunkt G-reguleringen trer i kraft.

En tilleggspremieordning som nevnt vil kunne gi en form for bruttogaranti og garanti for G-regulering framover i tid, gitt at arbeidsgivers virksomhet fortsatt eksisterer, som kan sammenlignes med den som gis i kommunale pensjonskasser, herunder pensjonskasser etablert av og for kommunale foretak alene.

Nærmere om etterutligning

Kredittilsynet vil for ordens skyld presisere at begrepet etterutligning i dette brev kun benyttes for den situasjon hvor alle forsikringstakere innbetaler ytterligere premie når det i ettertid viser seg at det er betalt for lite premie på forskudd, og premieberegningssystemet forutsetter at reguleringer, bruttogaranti mv. skal være forsikret. Dersom det i henhold til avtale med forsikringstakerne, eller som følge av et produkts utforming, er forutsatt at det skal betales tilleggspremier som skissert ovenfor for nærmere angitte dekninger, er dette ikke å anse som et etterutligningssystem.

Etterutligningsordning i livsforsikring praktiseres i dag bare av KLP og da på grunnlag av selskapets vedtekter. KLP er som kjent et gjensidig selskap med etterutligningsadgang, jfr. forsikringsvirksomhetsloven § 4-8. Kredittilsynet viser til at etterutligning kun er aktuelt for gjensidige livsforsikringsselskap.

4. Sikring av Overføringavtalens krav ved bruk av fond

I den etterfølgende vurdering har Kredittilsynet tatt utgangspunkt i om det vil være mulig å innføre krav i Overføringsavtalen til etablering av en tilfredsstillende forsikringsløsning i kombinasjon med krav til bruk av en form for fond. Overskytende midler skal kunne overføres til et slikt fond, og tilleggspremier skal kunne belastes fondet. Dersom det er hensiktsmessig å etablere fondsløsninger, kan det reises spørsmål om dette skal være obligatorisk eller kun en anbefalt løsning.

En mulig løsning er således å kreve at det etableres et særskilt premiefond for den enkelte pensjonsordning kombinert med klare begrensninger i forsikringsavtalen mht. disponering av premiefondets midler, slik at det »båndlagte» premiefondet kan ha en utjevningsfunksjon.

Ved etablering av premiefond burde Overføringsavtalen sette minstekrav til fondets størrelse avhengig av pensjonsordningens totale forpliktelser. I denne forbindelse kunne det være aktuelt å benytte Norsk Regnskapsstandard for pensjonskostnader (NRSP-standarden) for å fastsette grensen dersom det forutsettes at det i fondet skal tas høyde for å dekke alle framtidige reguleringer av ytelsene. Videre

måtte det utarbeides bestemmelser i forsikringsavtalene om innkreving av manglende midler og tilbakeføring av eventuelle overskytende midler.

Det vil være mulig å etablere individualiserte fond, dvs. fond tilknyttet den enkelte pensjonsordning, innenfor rammen av gjeldende regelverk. Vi nevner for ordens skyld at forsikringsvirksomhetsloven § 7-6, jfr. § 7-5, er til hinder for at det kan opprettes et felles fond for alle kommunale pensjonsordninger i et privat livsforsikringsselskap, hvor en gruppe av forsikringstakere derved ville være kollektivt ansvarlig for finansiering av bl.a. G-reguleringen uavhengig av om den enkelte forsikringstakers virksomhet er opphørt eller ikke på det tidspunkt reguleringen skal finne sted.

Kredittilsynet antar at en ordning med et premiefond knyttet til den enkelte pensjonsordning vil være en hensiktsmessig måte å organisere det hele på. Bruk av premiefond vil imidlertid ikke sikre regulering av løpende pensjoner og oppsatte rettigheter før reguleringstillegget er gitt/innvilget. Dette gjelder også reguleringstillegg som Overføringsavtalen forutsetter skal innvilges uavhengig av om foretaket har gått til opphør eller ikke. Det er derfor ikke mulig å oppfylle Overføringsavtalens krav til varig G-regulering ved bruk av premiefond.

5. Mulige løsninger vedrørende pensjonsalderbestemmelsene

Kredittilsynet tar i sin vurdering av pensjonsalderbestemmelsene utgangspunkt i at når et medlem fratrer for å ta ut alderspensjon, skal premiereserven for vedkommende være tilstrekkelig til å dekke framtidige utbetalinger etter det forsikringstekniske beregningsgrunnlaget.

Etter Kredittilsynets vurdering kan fleksibel pensjoneringsalder ikke inngå som et eget beregningselement i et forsikringsteknisk beregningsgrunnlag. Dette skyldes at den enkelte selv i prinsippet kan bestemme om vedkommende skal benytte adgangen til fratredelse etter 85-årsregelen og fratredelse med AFP. Av denne grunn er det ikke mulig å fastsette pensjonsordningens årlige premie slik at det er avsatt korrekt premiereserve for den enkelte på fratredelsestidspunktet.

Vi vil i det etterfølgende gi en kortfattet presentasjon av alternative metoder for håndtering av pensjonsalderbestemmelsene, og en vurdering av disse. Felles for de ulike alternativene er at det ikke vil være mulig å sikre manglende dekning dersom det kommunale foretaket er opphørt.

5.1 Laveste fratredelsesalder

Pensjonsalderproblematikken kan i prinsippet håndteres ved at premien for det enkelte medlem fastsettes ut fra vedkommendes faktiske lavest mulige fratredelsesalder. For de medlemmer som fratrer senere enn ved lavest mulige alder, må overskytende midler godskrives ordningens premiefond. De årlige premiene blir noe høyere, men til gjengjeld blir tilbakeført overskudd også høyere.

Ved fastsettelse av laveste fratredelsesalder må det ses bort fra at det er adgang til å fratre med AFP fra 62 til 65 år.

5.2 Høyeste fratredelsesalder

En mulig løsning er å benytte høyeste mulige fratredelsesalder ved fastsettelse av premien for det enkelte medlem. Metoden vil forutsetningsvis ikke gi tilstrekkelige premieinnbetalinger til å dekke ytelsene på pensjoneringstidspunktet. For å dekke opp manglende premiereserve på pensjoneringstidspunktet for de som fratrer før høyeste fratredelsesalder, må det innbetales en engangspremie. Dersom denne metoden

benyttes, vil det kunne bli relativt store innbetalinger ved inntruffet forsikringstilfelle, og det vil følgelig kunne bli store variasjoner fra år til år i den totale premie som arbeidsgiveren må innbetale. Dette vil kunne avhjelpes på en hensiktsmessig måte ved å benytte et premiefond, fortrinnsvis kombinert med en spesifikk plan for innbetaling av midler til fondet for å sikre at det alltid er tilstrekkelige midler til stede.

5.3 Gjennomsnittlig faktisk pensjoneringsalder

Når det gjelder pensjonsalderproblematikken knyttet til virkningene av adgangen til å fratre før aldersgrensen, mener Kredittilsynet at den beste metode vil være å benytte en gjennomsnittlig fratredelsesalder ved beregning av den årlige premie. Gjennomsnittlig fratredelsesalder vil være et veiet gjennomsnitt mellom laveste og høyeste fratredelsesalder, jfr. punktene 5.1 og 5.2. Dette må kombineres med belastning/godskriving av premiefond avhengig av om det er betalt for lite eller for mye premie forskuddsvis, eventuelt ved direkte innbetaling fra forsikringstaker i form av engangspremie. Videre bør den gjennomsnittlige fratredelsesalderen underlegges en fortløpende vurdering.

Gjennomsnittlig fratredelsesalder kan i prinsippet fastsettes på ulike måter. Etter Kredittilsynets oppfatning vil det være mest hensiktsmessig å benytte en gjennomsnittsalder for hver aldersgrensegruppe. En annen mulighet er gjennomsnittsalder på grunnlag av all fratreden med uttak av alderspensjon, men vi anser denne metoden som noe mindre egnet.

6. Mulige løsninger for å sikre bruttogarantien

Overføringsavtalen (og tariffavtalen) gir medlemmene rett til ytelser etter et prinsipp hvor bruttonivået garanteres. Hvis folketrygdens ytelser blir endret, må pensjonsordningens ytelser endres tilsvarende.

Vi vil for ordens skyld omtale en del sentrale særtrekk ved bruttoordninger og differanseordninger og hvordan bruttogarantien virker under disse ordningene.

6.1 Prinsipper for pensjonsplaner i kommunale pensjonsordninger

I *bruttoordninger* tas det utgangspunkt i at det skal oppnås et bestemt nivå på totalytelsene inkludert folketrygdens ytelser. Pensjonsordningens ytelser defineres som differansen mellom en bestemt total prosent av pensjonsgrunnlaget og *faktiske* folketrygdytelser til enhver tid. Reglene for beregning av ytelsene i folketrygden er utformet slik at ytelsenes eksakte størrelse først kan fastsettes når pensjonstilfellet er inntruffet. Dette skyldes både at faktorer som sluttpoengtall og opptjeningsår ikke er kjent før dette tidspunktet, men også at beregningsreglene i folketrygden kan endres. I premiebetalingstiden må det derfor gjøres antakelser om folketrygdytelsenes størrelse når premien til pensjonsordningen skal fastsettes.

Det følger av prinsippene for bruttoordninger at det vil bli et større eller mindre avvik mellom antatte og faktiske folketrygdytelser.

I *differanseordninger* tas det også utgangspunkt i at det skal oppnås et bestemt nivå på totalytelsene inkludert folketrygdens ytelser. Pensjonsordningens ytelser defineres som differansen mellom en bestemt total prosent av pensjonsgrunnlaget og *antatte* folketrygdytelser til enhver tid.

Som ved bruttoordninger vil det nødvendigvis oppstå avvik mellom antatte og faktiske folketrygdytelser. I realiteten er det differansen mellom ytelsene som er sikret, ikke det samlede pensjonsnivå. For å oppnå sikring av bruttogarantien må pensjonen fra pensjonsordningen økes hvis faktiske folketrygdytelser blir lavere enn

antatt, og settes ned dersom faktiske folketrygdytelser blir større enn antatt. Dersom folketrygdens ytelser blir større enn antatt skal kontantverdien av for meget sikret pensjon, godskrives pensjonsordningens premiefond. Eventuell manglende dekning kan ikke dekkes av livsforsikringsselskapet da selskapet bare har anledning til å utbetale den pensjon som er forsikringsteknisk dekket. Det må derfor foreligge en «garanti» fra arbeidsgiver for at pensjonsordningens medlemmer skal bli sikret pensjonsplanens totale pensjonsnivå. Denne «garantien» innebærer at det må innbetales en engangspremie for manglende ytelser, enten fra arbeidsgiver direkte eller ved å belaste ordningens premiefond.

6.2 Nærmere om sikring av bruttogarantien

En bruttoordning innebærer at pensjonsinnretningen er forpliktet til å dekke opp manglende folketrygdytelser dersom disse blir lavere enn forutsatt.

Det antas at det ved bruk av en differanseordning, kombinert med at det i tillegg foretas dekning med engangspremie for ytelser som ikke er forsikringsteknisk dekket gjennom innbetalingene i premiebetalingstiden, vil være mulig å sikre bruttogarantien på en måte som er tilfredsstillende i forhold til Overføringsavtalens (og tariffavtalens) krav. Private livsforsikringsselskaper (utenom KLP) må benytte differanseordninger, og fastsette premien på grunnlag av antatte ytelser fra folketrygden.

Etter Kredittilsynets oppfatning kan bruttogarantien i dag ikke forsikres i andre livsforsikringsselskaper enn KLP. Årsaken til at KLP kan forsikre bruttogarantien er blant annet at dette er et gjensidig forsikringsselskap der det i vedtektene er bestemt at det kan innkalles ytterligere premie. KLP kan foreta en etterutligning på forsikringstakerne ved årets slutt for å dekke manglende premie som skyldes at grunnbeløpet i folketrygden og pensjonsgrunnlaget til medlemmene har utviklet seg annerledes enn det som er lagt til grunn i den beregnede forskuddspremie.

En annen medvirkende årsak til at KLP kan forsikre bruttogarantien er at selskapet har felles solidariske pensjonsordninger for de kommuner og kommunale foretak som er forsikringstakere, og hvor det benyttes et solidarisk premiesystem hvor den enkelte forsikringstaker betaler en andel av den samlede premie til fellesordningen basert på sine medlemmers andel av det samlede pensjonsgrunnlag. Den enkelte forsikringstaker betaler m.a.o. ikke til enhver tid en forsikringsteknisk korrekt premie basert på sin andel av en felles pensjonsordning. KLPs premieberegningssystem er på dette punkt basert på at selskapet har fått dispensasjon fra reglene om premieberegning i forsikringsvirksomhetsloven § 7-6 (jfr. § 7-5 som fastsetter at et forsikringsselskap skal fordele sine kostnader og inntekter mv. på en rimelig måte mellom forsikringsbransjer, forsikringskontrakter og forsikrede).

7. Sikring av G-regulering for løpende pensjoner og oppsatte rettigheter

Ved fratreden fra en kommunal pensjonsordning uten rett til straks begynnende pensjon, får fratrådte ikke utstedt en fripolise basert på oppsamlet premiereserve slik som i private pensjonsordninger. De fratrådte får en oppsatt pensjonsrettighet som ikke er å anse som en individuell kontrakt. For øvrig nevnes at pensjonsplanens bestemmelser om minste samlede tjenestetid (3 år) for rett til oppsatte rettigheter, fører til at det er uvisst om alle de oppsatte pensjonsrettighetene vil komme til utbetaling.

Arbeidsgiver anses å ha krav på alt det overskudd som i samsvar med det såkalte bidragsprinsippet skal tilordnes pensjonsordningen, jfr.

forsikringsvirksomhetsloven § 8-1. Dette omfatter således også det overskudd som genereres av oppsatte rettigheter for fratrådte arbeidstakere. Overskuddet skal tilføres arbeidsgivers premiefond. Arbeidsgivers rett til overskudd på fratrådtes rettigheter har sammenheng med at arbeidsgiver tar ansvar for disse rettighetene og inkluderer dem i pensjonsordningen. Etter Kredittilsynets vurdering må fratrådte arbeidstakere med oppsatte rettigheter være å anse som en del av bestanden av aktive medlemmer og ikke som fripoliseinnehavere, og derved håndteres på samme måte som aktive i de fleste sammenhenger.

I henhold til Overføringsavtalen (og tariffavtalen) skal oppsatte og løpende ytelser sikres en regulering i takt med folketrygdens grunnbeløp. Kredittilsynet er av den oppfatning at det i private livsforsikringsselskaper (utenom KLP) ikke er mulig å sikre G-reguleringen på annen måte enn ved innbetaling av en engangspremie for reguleringen på det tidspunktet reguleringen foretas. Engangspremien vil være en tilleggspremie i forhold til årets ordinære premie. Slik dekning av G-regulering innebærer i praksis at det må innbetales en tilleggspremie en gang hvert år med virkning fra reguleringstidspunktet, som normalt er 1. mai. Tilleggspremien må dekkes av arbeidsgiver ved direkte innbetaling eller ved å belaste pensjonsordningens premiefond. Det vil på denne måten være mulig å sikre regulering av løpende pensjoner og oppsatte rettigheter såframt forsikringstakers virksomhet ikke er opphørt på det tidspunkt reguleringen finner sted. Kravet om dekning av slik tilleggspremie må etter Kredittilsynets oppfatning inngå i forsikringsavtalen slik at arbeidsgiver forplikter seg overfor livsforsikringsselskapet til å finansiere reguleringen.

Et mulig praktisk problem kan oppstå ved flytting, dersom arbeidsgiver har flyttet aktive og uføre til en annen pensjonsinnretning, og der pensjonister og fratrådte er igjen i den opprinnelige pensjonsinnretningen. Forsikringsvirksomhetsloven med forskrifter vil etter vår vurdering ikke være til hinder for at det som vilkår for tilslutning til Overføringsavtalen kreves at arbeidsgiver fortsatt tar ansvar for at G-reguleringen opprettholdes for de gjenværende pensjonister og for innehavere av oppsatte rettigheter. Dersom overskuddsdannelsen i de grupper som ikke er flyttet, er større enn det som er nødvendig for å sikre deres G-regulering, bør det overskytende kunne overføres til pensjonsordningen i den nye pensjonsinnretningen.

Kredittilsynet vil presisere at det ikke vil være mulig for andre livsforsikringsselskaper enn KLP innenfor gjeldende regler i forsikringsvirksomhetsloven å sikre G-regulering av løpende pensjoner og oppsatte rettigheter før reguleringstillegget er gitt. Dette gjelder også reguleringstillegg som Overføringsavtalen forutsetter skal innvilges også etter at et kommunalt foretak har gått til opphør.

Bakgrunnen for at private livsforsikringsselskaper ikke kan sikre G-reguleringen før reguleringen har funnet sted, er hovedsakelig den samme som bakgrunnen for at disse selskaper ikke kan forsikre en bruttogaranti før pensjonstilfellet inntreffer. Det er hovedsakelig forsikringsvirksomhetsloven § 7-6, jfr. § 7-5, som er til hinder for at det kan opprettes en ordning i private livsforsikringsselskaper hvor en gruppe av forsikringstakere er kollektivt ansvarlig for finansiering av regulering av oppsatte og løpende pensjoner for forsikrede uavhengig av blant annet om den enkelte forsikringstakers virksomhet er opphørt på det tidspunkt reguleringen skal finne sted eller ikke. KLP har de dispensasjoner som er nødvendige for å kunne sikre regulering framover i tid av oppsatte og løpende pensjoner for kommunale foretak etter at foretaket har gått til opphør. Det vises igjen

til at KLP er organisert som et gjensidig forsikringsselskap og har en vedtektsfestet adgang til etterutligning.

8. Særskilte pensjonsrettigheter i kommunale pensjonsordninger

Enkelte pensjonsrettigheter er det etter Kredittilsynets vurdering komplisert eller umulig å forsikre. Vi vil i det etterfølgende gi en kortfattet omtale av de vesentligste av disse. Av rettigheter som *ikke* er omtalt nedenfor, kan nevnes rett til bruttopensjon i den måned forsikringstilfellet inntreffer, fordi folketrygdens ytelser først begynner å løpe en måned senere. Videre nevnes uførepensjonsrettigheter dersom pensjonsordningens uføregrad er høyere enn folketrygdens.

8.1 Uførepensjon ved lav uføregrad

I folketrygden ytes uførepensjon dersom uføregraden er minst 50 prosent. Hovedregelen ved fastsettelse av uførepensjon i kommunale pensjonsordninger er at folketrygdens uføregrad skal benyttes dersom det er tilstått uførepensjon fra folketrygden. I kommunale pensjonsordninger skal imidlertid uførepensjon tilstås også når uføregraden er lavere enn 50 prosent. Dersom pensjonsordningen fastsetter en uføregrad lavere enn 50 prosent, skal pensjonsordningen sikre bruttonivå for pensjonisten. Det er vanskelig å gjøre antakelse på forhånd om hyppigheten av slike tilfeller og hvordan uføregraden fordeler seg blant de forsikrede. Etter Kredittilsynets vurdering synes det mest hensiktsmessig at ytelsen forsikres ved at det når forsikringstilfellet inntreffer innbetales en engangspremie for den del av uførepensjonen som ikke er sikret gjennom ordinær premiebetaling.

8.2 Barnepensjon etter fylte 18 år

Barnepensjon ytes som hovedregel fram til barnet fyller 18 år. Det er imidlertid adgang til å tilstå barnepensjon mellom 18 og 21 år utfra en vurdering i det enkelte tilfelle. Tilståelse av slik utvidet barnepensjon er basert på bevilgning utfra skjønnsmessige vurderinger. Ytelsen kunne eventuelt sikres ved at samtlige medlemmer ble belastet for premie som om barnepensjonen løper ubetinget til barnet fylte 21 år. Midler som ikke kommer til utbetaling måtte i så fall godskrives pensjonsordningens premiefond. Ytelsen bør etter Kredittilsynet vurdering sikres ved en engangspremie for det enkelte tilfelle på tilståelsestidspunktet.

8.3 Ektefellepensjon uten ervervsprøving

Hovedregelen for ektefellepensjon er at det skal gjøres fradrag etter nærmere regler for den etterlattes forventede ervervsinntekt, såkalt ervervsprøving. Kredittilsynet legger til grunn at premien for etterlattepensjon skal fastsettes ut fra forutsetningen om at ytelsene fra den kommunale tjenestepensjonsordningen ikke blir redusert pga. ervervsprøving pga. parallell reduksjon av brutto tjenestepensjon og folketrygdpensjonen. Når fradragsbeløpet pga. ervervsprøving får virkning for den kommunale pensjon, må det foretas godskriving av det beløpet pensjonen blir redusert med.

For enker etter medlemmer innmeldt i pensjonsordningen før 1. oktober 1976 skal det imidlertid ikke gjøres fradrag for forventet inntekt i enkepensjonen (såkalte «gullenker»). Pensjonsordningen skal i slike tilfeller sikre bruttoytelser for enkepensjonisten. Det vil være kurant å anslå størrelsen av den bruttoytelsen pensjonsordningen skal dekke, men det vil være vanskelig å gi et signifikant anslag på hyppigheten av slike tilfeller og hvor mye større enn normalt forpliktelsene blir pga.

at folketrygdytelsen, og ikke tjenestepensjonen, blir ervervsprøvet. Kredittilsynet legger til grunn at tilleggsytelsen ut over ordinært beregnet pensjon bare kan sikres ved en engangspremie for den del av ytelsen som ikke er dekket ved årlig premie når forsikringstilfellet inntreffer.

9. Opphør av arbeidsgivers virksomhet

Som tidligere nevnt foreligger et betydelig problem i forhold til oppfyllelse av krav til sikring av ytelsene i de tilfeller hvor et kommunalt foretaks virksomhet er opphørt. Dette gjelder i første rekke krav knyttet til pensjonsalderbestemmelsene, bruttogarantien og krav om G-regulering av løpende ytelser og oppsatte rettigheter. Ved opphør av et kommunalt foretak må opptjente rettigheter både for aktive og fratrådte arbeidstakere sikres ved at det utstedes en fripolise for den enkelte. Fripoliser er som tidligere nevnt individuelle kontrakter. Også for pensjonistene må det utstedes individuelle kontrakter.

Kredittilsynet kan som nevnt ikke se at varig G-regulering av løpende ytelser og oppsatte rettigheter kan sikres etter opphør av foretaket, for andre kommunale foretak enn de som har sin pensjonsordning i fellesordningene i KLP. Vi vil i denne forbindelse presisere at varig G-regulering heller ikke vil kunne sikres for kommunale foretak som har etablert egen pensjonskasse og som opphører.

Forsikringsvirksomhetsloven med tilhørende forskrifter er til hinder for at den del av G-reguleringen som ikke kan dekkes av overskudd på den enkelte fripolise i slike tilfeller skal finansieres av den øvrige bestanden. Det vises i denne forbindelse til forsikringsvirksomhetsloven § 7-5, jfr. § 7-6.

Videre kan det også reises spørsmål om anvendelsen av eventuelle overskytende overskuddsmidler dersom midlene er mer en tilstrekkelige til å dekke G-reguleringen. Etter Kredittilsynets vurdering må overskytende midler tilfalle fripoliseinnehaveren til ytterligere oppskriving av rettighetene. Disse vil da i år med høy avkastning sikres en høyere regulering enn G-regulering.

10. Sammendrag

Etter Kredittilsynets vurdering er det for <u>kommunale foretak</u> ikke mulig å oppfylle Overføringsavtalens krav (slik avtalen er utformet i dag) etter at foretaket er opphørt når foretaket har forsikring i et livsforsikringsselskap (utenom KLP) eller i egen pensjonskasse. De individuelle pensjonsavtalene til arbeidstakere, fratrådte og pensjonister, tilfredsstiller ikke kravene til fortsatt tilslutning til Overføringsavtalen når et foretak ikke lenger eksisterer.

Kredittilsynet vil avslutningsvis nevne at det er mulig å etablere <u>kommunale pensjonsordninger</u> for kommuner/fylkeskommuner i private livsforsikringsselskap som tilfredsstiller Overføringsavtalens (og tariffavtalens) krav. Pensjonsordningene må i såfall baseres på de prinsipper som det er redegjort for i dette brev.

Med hilsen

Sven-Henning Kjelsrud e.f. Trond Brun-Gulbrandsen

5.3 Utdrag av NOU 2000: 28 Tjenestepensjon etter skifte av arbeidsgiver og strukturendringer i offentlig sektor

1.15 Sikring av offentlige tjenestepensjonsordninger i livsforsikringsselskap

1.15.1 Problemstillinger

For at en pensjonsordning skal kunne være med i Overføringsavtalen, kreves det at den har ytelser som er likeverdige med ytelsene i Statens Pensjonskasse. Ved vurderingen av kriterier for hvilke pensjonsordninger som skal kunne være tilsluttet Overføringsavtalen, blir det viktig å avklare under hvilke forutsetninger livsforsikringsselskaper og pensjonskasser kan sikre pensjonsytelser som er likeverdige med pensjonsordningen i Statens Pensjonskasse.

Viktige kjennetegn ved pensjonsordningen i Statens Pensjonskasse er at den i betydelig grad har en fleksibel pensjonsalder, at pensjonene reguleres i takt med folketrygdens grunnbeløp og at medlemmene er garantert en viss bruttoytelse. I kapittel 15 drøfter utvalget om forsikringsselskapene (utenom Kommunal Landspensjonskasse) og pensjonskassene kan administrere pensjonsordninger med slike kjennetegn.

1.15.2 Sikring av bruttogarantien

Utvalget mener at en bruttogarantert kommunal pensjonsordning kan tegnes i et livsforsikringsselskap ved bruk av en differanseordning, kombinert med at forsikringstaker forplikter seg til å innbetale engangspremie når forsikringstilfellet inntrer, til dekning av eventuelle ytelser som ikke er forsikringsteknisk dekket gjennom den ordinære premiebetaling. Dersom et kommunalt foretak opphører, vil nåværende og tidligere ansatte i foretaket som har rettigheter til pensjon som ikke har begynt å løpe, imidlertid ikke lenger ha en forsikringstaker som kan betale eventuell nødvendig tilleggspremie for bruttogarantien.

Utvalget mener at det bør kunne gis en tilfredstillende sikkerhet for varig dekning av bruttogarantien dersom det stilles en kommunal garanti eller en kredittforsikring som dekker eventuelle avvik mellom faktisk og beregnet folketrygd for de tilfeller at foretaket skulle gå konkurs eller opphøre på annen måte.

1.15.3 Framtidig regulering av oppsatte og løpende ytelser

Utvalget mener videre at det bør kunne gis tilfredsstillende sikkerhet for varig regulering av løpende og oppsatte rettigheter, dersom det stilles en kommunale garanti eller kredittforsikring, eventuelt kombinert med krav til premieberegningsgrunnlaget for pensjonsordningen. Dersom foretaket er opphørt, må garantien eller kredittforsikringen dekke eventuelt framtidig avvik mellom den regulering av ytelsene som finner sted gjennom tilbakeføring av overskudd til fripolisen, og den regulering som til enhver tid finner sted av tilsvarende pensjoner i Statens Pensjonskasse. Videre vil en gjennom å stille skjerpede krav til grunnlagsrenten i premieberegningsgrunnlaget, kunne sikre at overskuddsevnen til fripolisen normalt

blir tilstrekkelig til at G- reguleringen kan finansieres med overskuddet på fripolisens premiereserve.

1.15.4 Fleksibel pensjonsalder

Utvalget mener at det rent teknisk ikke er et problem å fastsette premien for dekning av alderspensjonsytelser hvis avgangsalder er kjent. Det er derfor enighet om at fleksibel pensjonsalder kan dekkes og derved fondsbaseres fullt ut for kommunale foretak hvis premien beregnes ut fra lavest mulige avgangsalder for den enkelte. Fortsetter arbeidstaker ut over denne alder, krediteres ytelsene premiefondet som igjen kan brukes til premiebetaling. Over tid vil det derfor skje en utjevning av premiekostnadene for foretaket.

Utvalget mener også at fleksibel pensjonsalder alternativt kan dekkes ved at foretaket kombinerer en forsikring hvor premien blir beregnet på basis av en erfaringsbasert gjennomsnittlig fratredelsesalder med å stille en kommunal garanti eller tegne en kredittforsikring til fordel for partene i Overføringsavtalen. Det må i så fall kreves at garantien eller kredittforsikringen skal dekke eventuell manglende premiebetaling dersom foretaket ikke har evne til å betale denne tilleggspremien på det tidspunktet alderspensjonen blir tatt ut.

1.16 Kommunale garantier

1.16.1 Innledning

Som det framgår av punkt 1.15 er det ikke alltid at livsforsikringsselskaper og pensjonskasser fullt ut kan sikre offentlige tjenestepensjonsordninger på linje med ordningen i Statens Pensjonskasse. Det oppstår da spørsmål om kommuner og fylkeskommuner kan stille garantier for det som ikke kan dekkes av forsikringsselskapet eller pensjonskassen.

Kommuneloven § 51 regulerer fylkeskommunenes og kommunenes adgang til å stille garantier. Vedtak om garantistillelse treffes av kommunestyret eller den kommunestyret har delegert slik myndighet til. Det kreves at garantivedtak godkjennes av Staten ved Kommunal- og regionaldepartementet eller fylkesmannen.

Utvalget har innhentet en betenkning om kommunale garantier fra tidligere fylkesmann Oluf Skarpnes. Betenkningen er inntatt som vedlegg 3 til denne utredningen og er et viktig grunnlag for utredningens kapittel 17.

1.16.2 Garanti for egne ansattes pensjonsrettigheter og lignende

Det er ikke tvilsomt at en kommune kan garantere for sin egen pensjonskasses lån, som angår kommunens egne ansatte. Videre antas det at en kommune kan garantere for pensjoner for egne ansatte når forpliktelsene er overtatt av andre, for eksempel et forsikringsselskap.

Det er mer usikkert om kommunen kan garantere for oppfyllelse av pensjonsavtalene som kommunale foretak har inngått med forsikringsselskap. Spørsmålet er blitt mer aktuelt etter som større deler av den kommunale forvaltningen er blitt fristilt fra kommunene og etablert som selvstendige virksomheter. Hvis slik virksomhet går konkurs, blir nedlagt eller av andre grunner ikke kan oppfylle sine forpliktelser, vil et garantiansvar bli til realitet.

1.16.3 Begrepet «særlig kommunal interesse»

Kommuneloven § 51 stiller som vilkår for kommunale garantistillelser at de skal knytte seg til økonomiske forpliktelser som er av «særlig kommunal eller fylkeskommunal interesse». Det gjelder først og fremst det som tradisjonelt regnes som kommunenes primæroppgaver. Det gjelder for eksempel barnehagedrift, allmenhelsetjeneste og renovasjon. Hvis slike oppgaver overføres til andre aktører enn kommunen selv, kan kommunen antakelig garantere for de ansattes pensjonsrettigheter.

1.16.4 Begrepet «utøvelse av næringsvirksomhet»

Selv om det foreligger «særlig kommunal interesse» kan kommunen likevel ikke stille garanti hvis det dreier seg om økonomiske forpliktelser som knytter seg til «utøvelse av næringsvirksomhet».

Bakgrunnen for denne regelen er at garanti for næringsvirksomhet er særlig risikabel og at slik garanti vanligvis ikke kan øke velferden til kommunens innbyggere. Formålet med næringsvirksomhet er å oppnå økonomisk gevinst for eieren, og man opererer i et marked som medfører reell økonomisk risiko.

Et viktig spørsmål er om en kommune kan stille garanti for pensjonsrettigheter for ansatte i kommunale selskaper som driver energivirksomhet. I likhet med Skarpnes antar vi at en kommune ikke kan stille garanti for et energiselskaps pensjonsforpliktelser overfor egne ansatte.

1.16.5 Om forslag til endringer i kommuneloven

I Ot.prp. nr. 43 for 1999-2000 drøfter Regjeringen spørsmålet om å utvide kommunenes adgang til å stille garantier. Det foreslås at kravene om «særlig kommunal interesse» og statlig godkjenning oppheves, og at det innføres et krav om at det i tilknytning til garantistillelse, skal avsettes et beløp til tapssikring som tilsvarer hele eller deler av garantisummen.

Det foreslås at forbudet mot garanti for økonomiske forpliktelser som er knyttet til utøvelsen av næringsvirksomhet, beholdes.

Selv om disse endringene blir vedtatt, vil det ikke medføre vesentlige forandringer i kommunenes adgang til å stille garanti for oppfyllelse av pensjonsforpliktelser.

1.17 Behov for administrative forbedringer i Overføringsavtalen

1.17.1 Innledning

Det daglige arbeidet med Overføringsavtalen har vist at flere av de reglene og rutinene som man la opp til ved starten i 1973, ikke er hensiktsmessige eller rimelige.

I 1998 var det ca. 25 000 personer som mottok pensjon i henhold til Overføringsavtalen, og det ble refundert ca. 400 millioner kroner.

1.17.2 Fordelingsnøkkel mellom utbetalende og refunderende pensjonsordning

Gjeldende regelverk fordeler ansvaret for bruttopensjon og samordningsfradrag mellom utbetalende og refunderende pensjonsordning etter to ulike metoder. Brutto tjenestepensjon fordeles slik at refunderende ordning betaler for det som er opptjent i denne ordningen, mens utbetalende ordning betaler differansen mellom dette beløpet og pensjon etter den samlede opptjeningstiden og slutttlønnen. Fordelingen av

samordningsfradraget fra folketrygdens ytelser skjer mellom de to ordningene etter tjenestetid.

Utvalget har vurdert alternative løsninger. Vi foreslår at fordelingsnøkkelen følger tjenestetiden for både brutto tjenestepensjon og samordningsfradraget.

1.17.3 Arbeidsdelingen mellom utbetalende og refunderende pensjonsordning

I dag foretar både den refunderende og den utbetalende pensjonsordning beregninger av henholdsvis refusjonsbeløp og samlet netto tjenestepensjon. Dette dobbeltarbeidet har medført at det samlede arbeidet med pensjonsberegningen er blitt unødvendig omfattende og fører til forsinkelser av refusjonsoppgjørene.

Utvalget foreslår at den utbetalende ordningen både skal beregne det beløpet som pensjonisten skal ha og skal framsette refusjonskrav overfor den refunderende ordningen.

1.17.4 Renter på for sent overførte refusjonsbeløp

Det er i dag ofte store forsinkelser med betaling av refusjonsbeløpene. Det er uklart om det i slike tilfeller skal betales morarenter. Utvalget foreslår at det skal betales renter etter morarenteloven.

1.17.5 Overgang til engangsutløsning av refusjonspensjonen ved pensjonering

Det foretas i dag månedlige overføringer mellom pensjonsordningene for de 25 000 pensjonistene som omfattes av Overføringsavtalen. Mye kan tale for å gå over til en engangsutløsning av refusjonskravet. Den utbetalende ordningen ville da få det fulle ansvaret for hele pensjonen for framtiden. Usikkerhet ved muligheten til rehabilitering av uførepensjonisten, rentefot ved kapitaliseringen og lignende taler mot en slik engangsutløsning, og utvalget vil ikke foreslå det.

1.17.6 Samtidig opptjening

En del personer har samtidig deltidsstillinger hos flere arbeidsgivere med hver sine tjenestepensjonsordninger som går inn under Overføringsavtalen. Dette medfører ofte koordineringsproblemer.

Kapittel 15 Sikring av offentlige tjenestepensjoner i livsforsikringsselskap

15.1 Problemstillingen

For at en pensjonsordning skal kunne være med i Overføringsavtalen, krever det at den har ytelser som er likeverdige med ytelsene i Statens Pensjonskasse.

Ved vurdering av kriterier for hvilke pensjonsordninger som kan være tilsluttet Overføringsavtalen, er det viktig å avklare under hvilke forutsetninger livsforsikringsselskaper og pensjonskasser har adgang til å sikre pensjonsordninger som er likeverdige med pensjonsordningen i Statens Pensjonskasse.

Overføringsavtalen forutsetter blant annet at partene kan garantere oppfyllelse av en bruttogarantert pensjonsordning med tilsvarende pensjon som den som ytes i Statens Pensjonskasse. Det er derfor antatt at det må foreligge full fondsdekning for pensjonsordningen, eventuelt at det stilles garanti for ytelsene slik at sikkerheten for ytelsene opprettholdes og soliditeten for selskapene ikke påvirkes.

Under hvilke forutsetninger livsforsikringsselskaper og pensjonskasser kan sikre offentlige pensjonsordninger beror igjen på hvilke krav og hvilke begrensninger forsikringsvirksomhetsloven legger på livsforsikringsselskapers og pensjonskassers muligheter til å gi garantier.

15.2 Premisser som følger av lov om forsikringsvirksomhet

Livsforsikringsselskapene er underlagt lov 10. juni 1988 nr 39 om forsikringsvirksomhet (forsikringsvirksomhetsloven). Denne loven setter begrensninger for den forsikringsvirksomhet selskapene kan utøve, og stiller krav til selskapenes soliditet og til de premier og vilkår som selskapene benytter. Pensjonskasser er underlagt forskrift 19. februar 1993 nr. 117 om forsikringsvirksomhetslovens anvendelse på pensjonskasser og pensjonsfond (pensjonskasseforskriften). Denne gjør forsikringsvirksomhetsloven med forskrifter i stor utstrekning gjeldende også for pensjonskasser. Forskriften er gitt med hjemmel i forsikringsvirksomhetsloven § 1-1.

15.3 Premieberegningen

Det følger av forsikringsvirksomhetsloven § 7-6 at et forsikringsselskap skal benytte premier som står i rimelig forhold til den risikoen som overtas og i forhold til selskapets økonomi. Loven krever at premiene skal være tilstrekkelig til å gi sikkerhet for oppfyllelse av de inngåtte forsikringsavtalene.

Livsforsikringsselskapene skal beregne premiene etter et forsikringsteknisk beregningsgrunnlag, som skal inneholde de nødvendige forutsetninger om rente, omkostninger, dødelighet, uførhet med mer.

Norske livsforsikringsselskaper plikter å melde nye og/eller endrede forsikringstekniske beregningsgrunnlag til Kredittilsynet senest på iverksettelsestidspunktet. Meldeplikten følger av forskrift 10. november 1994 nr. 1000 om meldeplikt for forsikringstekniske beregningsgrunnlag som er fastsatt i medhold av forsikringsvirksomhetsloven § 7-6 andre og tredje ledd.

Forskriften gjelder for norske forsikringsselskaper og filialer av utenlandske forsikringsselskaper som er hjemmehørende utenfor EØS området. For utenlandske

EØS-forsikringsselskaper, herunder de med filialer i Norge, har tilsynsmyndigheten i selskapets hjemland enerett til å drive finansiell regulering og tilsyn.

Forsikringsvirksomhetsloven § 7-6 pålegger Kredittilsynet en plikt til å føre tilsyn med norske livsforsikringsselskapers premieberegning. Videre gir loven § 7-6 Finansdepartementet hjemmel til å gripe inn mot urimelige eller ubetryggende premier, herunder premieberegning som ikke oppfyller lovens krav. Fullmakten er delegert til Kredittilsynet.

15.4 Avsetninger i forsikringsfond

Forsikringsvirksomhetsloven § 8-2 fastsetter at et livsforsikringsselskap skal føre opp et forsikringsfond i sin årsbalanse til dekning av selskapets forpliktelser etter forsikringsavtalene. Forsikringsfondet skal i henhold til § 8-2 andre ledd minst utgjøre forskjellen mellom kapitalverdien av selskapets framtidige forpliktelser og kapitalverdien av de fremtidige nettopremier.

Denne minsteverdien betegnes normalt som netto premiereserve, og representerer en beregning som er basert på forsikringstekniske prinsipper av nåverdien av forsikringsselskapets forsikringsforpliktelser. Ved beregning av forsikringsfondets minsteverdi skal det for de enkelte forsikringskontrakter benyttes samme beregningsgrunnlag som ved beregning av premien.

15.5 Hvilke garantier selskapet eller pensjonskassen kan gi

Forsikringsselskaper kan i henhold til virksomhetsbegrensningsregelen bare drive forsikringsvirksomhet og annen virksomhet som naturlig henger sammen med forsikringsvirksomhet.

De krav som ut fra soliditetshensyn er satt i forsikringsvirksomhetsloven §§ 7-6 og 8-2 til premieberegning og forsikringstekniske avsetninger, innebærer at pensjonsforpliktelsene som selskapet påtar seg, må kunne sikres ved avsetninger i forsikringsfondet. Premieinntektene må derfor sammen med garantert avkastning være tilstrekkelig til at selskapet kan foreta forsikringstekniske avsetninger til dekning av oppfyllelse av framtidige forsikringsforpliktelser.

Lovens krav om at premiene skal være tilstrekkelige til å gi sikkerhet for oppfyllelse av de inngåtte forsikringsavtaler, må ses i sammenheng med kravene til forsikringstekniske avsetninger i loven § 8-2 med tilhørende forskrift som krever full fondsdekning for selskapets forsikringsforpliktelser. Det følger av disse kravene sett i sammenheng at livsforsikringsselskap ikke har adgang til å garantere for oppfyllelse av forsikringsforpliktelser som det ikke er mulig å beregne premien for på en forsvarlig måte, det vil si etter forsikringstekniske prinsipper.

Etter Kredittilsynets vurdering kan ikke enhver ytelse dekkes gjennom årlig premie eller risikopremie. Det som kan dekkes ved en risikopremie, kjennetegnes ved at hendelsene er plutselige og uforutsette. Ytelser som ikke kan anses som forsikringsbare, karakteriseres gjerne av at forsikringstilfellets inntreden helt eller delvis kan bestemmes av den forsikrede eller av forsikringstaker.

Videre må det, for at en ytelse skal kunne forsikres gjennom ordinær årlig premie eller dekkes ved risikopremier, også foreligge et tilstrekkelig stort erfaringsmateriale som kan legges til grunn for vurdering av risikoen. Dersom premiefastsettelsen er basert på et usikkert erfaringsmateriale, og sikkerhetsmarginene er små, vil det ikke være mulig å angi premier som er i overensstemmelse med kravene i forsikringsvirksomhetsloven § 7-6 om at premiene skal stå i rimelig forhold

til den risikoen som overtas og være tilstrekkelig til å gi sikkerhet for oppfyllelse av de inngåtte forsikringsavtalene.

De ytelser som etter Kredittilsynets vurdering på denne måten ikke er forsikringsbare i den forstand at de ikke kan dekkes gjennom ordinær årlig premie eller dekkes med risikopremier, kan dekkes når forsikringstilfellet inntreffer. Disse må da finansieres med en engangspremie på dette tidspunktet.

15.6 Forbud mot kryssubsidiering

Reglene om beregning av premier i loven § 7-6 må også ses i sammenheng med forsikringsvirksomhetsloven § 7-5, som fastslår at et forsikringsselskap skal fordele sine kostnader, tap, og inntekter på en rimelig måte mellom forsikringsbransjer, forsikringskontrakter og forsikrede. Formålet med denne bestemmelsen er å motvirke urimelig kryssubsidiering mellom bransjer, kontrakter, med mer.

Etter Kredittilsynets oppfatning er § 7-5 til hinder for at det opprettes felles kommunale pensjonsordninger hvor den forsikringsteknisk beregnede premien utlignes på flere kommunale forsikringstakere. Bakgrunnen for dette er at en utligning av premien medfører at enkelte forsikringstakere betaler deler av premien for pensjonsrettigheter til ansatte hos andre forsikringstakere. Uten dispensasjon må premien fastsettes på individuell basis for den enkelte virksomhet. Hver forsikringstaker forutsettes således å finansiere dekningen av pensjonsrettigheter til egne ansatte.

Bakgrunnen for at KLP likevel kan ha en felles kommunale pensjonsordning med premie basert på en gjennomsnittsberegning som nevnt, er at Finansdepartementet har gitt selskapet dispensasjon i henhold til forsikringsvirksomhetsloven § 13-8. I henhold til dispensasjonen har KLP en felles pensjonsordning for kommuner og kommunale foretak. Det beregnes en forsikringsteknisk premie for hele ordningen, som deretter fordeles mellom forsikringstakerne etter den enkelte kommune eller foretaks andel av det samlede pensjonsgrunnlag (det vil si normalt den samlede lønn) for de arbeidstakere som omfattes av pensjonsordningen.

Forsikringstakere som har sin pensjonsordning sikret i Fellesordningen, betaler således ikke den premie som er nødvendig for å bekoste opptjeningen av egne ansattes pensjonsrettigheter til enhver tid. Dispensasjonen må ses i sammenheng med at KLP i det alt vesentlige har forsikret kommunal og dermed offentlig virksomhet, og at KLP har vedtektsfestet rett til å etterutligne en tilleggspremie hvis den forskuddsbetalte premien ikke er tilstrekkelig. KLP har også tilsvarende felles pensjonsordninger for leger og for tillitsvalgte i kommunesektoren som omfattes av samme dispensasjon fra forsikringsvirksomhetsloven.

Kredittilsynet har hittil ikke reist spørsmål ved om dispensasjonen omfatter det forhold at forsikringstakerne i KLPs fellesordninger belastes premie for dekning av pensjonsrettigheter til tidligere ansatte i foretak som ikke lenger eksisterer og dermed ikke kan betale premie til KLP. Det er imidlertid reist spørsmål om dispensasjonen dekker nevnte forhold fra forsikringsnæringen.

Videre er det i forsikringsnæringen reist spørsmål ved om kommuneloven er til hinder for at kommuner på denne måte står som en form for garantister for fortsatt premiebetaling for kommunale foretak uavhengig av om foretaket nedlegges eller opphører. Det vises til kapitel 17 om kommunale garantier og vedlagte betenkning om kommunale garantier fra tidligere fylkesmann Oluf Skarpnes.

15.7 Kredittilsynets oppgaver og uttalelse

Kredittilsynet fører i henhold til lov av 7. desember 1956 nr. 1 (kredittilsynsloven) tilsyn med at banker, forsikringsselskaper, pensjonskasser og verdipapirforetak med videre utøver sin virksomhet på en betryggende måte i samsvar med lov og bestemmelser gitt i medhold av lov.

Kredittilsynet fører blant annet tilsyn med at livsforsikringsselskap har produkter som oppfyller de krav forsikringsvirksomhetsloven stiller til premieberegningsgrunnlag og forsikringstekniske avsetninger i loven § 7-6, jf. §§ 7-5 og 8-2 med tilhørende forskrifter. Kredittilsynet fører et i hovedsak tilsvarende tilsyn med pensjonskasser basert på samme lov og pensjonskasseforskriften.

Statens Pensjonskasse ba i 1997 Kredittilsynet om en uttalelse om i hvilken grad andre livsforsikringsselskaper enn KLP kan garantere oppfyllelse av bruttogaranterte pensjonsytelser med tilsvarende innhold som i Statens Pensjonskasse (og Fellesordningen i KLP) for kommunale foretak. I en uttalelse til Statens Pensjonskasse i desember 1998 har Kredittilsynet gitt sin vurdering av i hvilken grad det er mulig å etablere kommunale pensjonsordninger som kan tilfredsstille Overføringsavtalens forutsetninger.

Spørsmålsstillingen i henvendelsen fra Statens Pensjonskasse, slik Kredittilsynet oppfattet den, var i hvilken grad livsforsikringsselskaper og pensjonskasser kan garantere oppfyllelse av bruttogaranterte pensjonsytelser innenfor de rammer forsikringsvirksomhetsloven setter.

For kommunale foretak konkluderte Kredittilsynet med at det ikke er mulig å oppfylle Overføringsavtalens forutsetninger i dag om full fondsbasering når foretaket har forsikring i en egen pensjonskasse eller i andre livsforsikringsselskaper enn KLP. Kredittilsynet begrunnet dette med at de individuelle pensjonsrettighetene til arbeidstakere, fratrådte og pensjonister, i en slik pensjonskasse eller selskap, ikke tilfredsstiller forutsetningene om fortsatt G-regulering av løpende og oppsatte pensjoner når et foretak ikke lenger eksisterer.

I tillegg til dette vil antagelig heller ikke bruttogarantien eller alderspensjon fra et tidligere tidspunkt enn den fratredelsesalder som det er betalt årlig premie for, kunne dekkes for arbeidstakere som ikke har fratrådt med rett til løpende pensjon på opphørstidspunktet for foretaket. Tilsvarende gjelder også tidligere arbeidstakere som har fratrådt med rett til oppsatt pensjon før opphørstidspunktet.

Kredittilsynet konkluderte for øvrig med at det er mulig å etablere kommunale pensjonsordninger for kommuner og fylkeskommuner i private livsforsikringsselskaper og pensjonskasser som kan tilfredsstille Overføringsavtalens forutsetninger på dette punktet. Vilkårene for dette var etter Kredittilsynets vurdering at kommunen eller fylkeskommunen må forplikte seg til å betale tilleggspremier når oppsatte rettigheter og løpende pensjoner skal reguleres og eventuelt når rett til løpende pensjon utløses hvis oppfyllelse av bruttogarantien krever dette. Kredittilsynet skisserte for øvrig tre ulike måter å dekke den fleksible pensjonsalderen på.

15.8 Særtrekk ved offentlige ordninger

Det er lagt til grunn at full forsikringsmessig dekning av ytelsene bør være en forutsetning for at foretak skal kunne tilsluttes Overføringsavtalen. De viktigste spørsmålene kommunale pensjonsordninger reiser i forhold til denne forutsetningen, er knyttet til bruttogarantien, de fleksible pensjonsalderbestemmelsene, og G-regulering av oppsatte rettigheter og løpende pensjoner.

Det er noe ulike synspunkter i Kredittilsynet og i livsforsikringsselskapene på i hvilken grad disse ytelser er forsikringsbare i den forstand at de kan dekkes gjennom årlig premie eller risikopremie, eller om de først kan sikres ved engangspremie når forsikringstilfellet inntrer. Fra forsikringsnæringen er det dessuten gitt utrykk for at det som et alternativ til forsikringsmessig dekning av visse ytelser bør kunne stilles vilkår om at ordningen skal ha et premiefond av en nærmere bestemt størrelse. Midler i dette premiefondet vil kunne benyttes som engangspremier til å regulere forskjell mellom brutto-/nettoverdier og med fornuftig premiefastsetting også til å dekke opp tillegg som måtte bli nødvendig i forbindelse med de fleksible pensjonsalderbestemmelser.

G-regulering av oppsatte rettigheter og løpende ytelser krever til dels andre løsninger, men med for eksempel tilstrekkelige garantier fra kommuner eller kredittforsikringsselskaper burde livsforsikringsselskapene også kunne dekke dette.

15.9 Om KLP's premieberegningssystem

Medlemmer av Felles kommunal pensjonsordning i KLP må kunne anses å være sikret bruttogaranterte ytelser som i hovedsak tilsvarer de ytelsene som medlemmene av Statens Pensjonskasse har rett til, herunder regulering av oppsatte og løpende ytelser. Tilsvarende gjelder for medlemmer av de andre fellesordningene i KLP.

Dette gjelder også medlemmer i fellesordningen(e) som er eller har vært ansatt i kommunale foretak som har opphørt. Deres pensjonsrettigheter blir med andre ord regulert på linje med de øvrige, selv om vedkommende foretak/arbeidsgiver ikke lenger innbetaler premie til Fellesordningen. Det er de øvrige forsikringstakere i Fellesordningen som i disse tilfeller står ansvarlig for finansieringen av regulering av de oppsatte rettigheter og løpende pensjoner for disse medlemmer av Fellesordningen, i den grad reguleringen ikke finansieres gjennom avkastningen på premiereserven knyttet til disse medlemmers rettigheter. Dette må antas til tross for at KLP's ansvar er betinget av at de enkelte forsikringstakerne innbetaler tilleggspremier dersom dette er nødvendig for å dekke utbetalinger av bruttogaranterte ytelser på linje med ytelsene i Statens Pensjonskasse.

Bakgrunnen for dette er dels den implisitte kommunale garantien som ligger i etterutligningsordningen. Videre er det i vedtektene, forsikringsvilkårene gjort unntak fra vilkåret om innbetaling av premie fra vedkommendes arbeidsgiver når det gjelder regulering av oppsatte rettigheter og løpende pensjoner til medlemmene i Fellesordningen(e) som er eller har vært ansatt i kommunale foretak som har opphørt sin virksomhet.

Vilkårene i Fellesordningen innebærer for øvrig at KLP i motsetning til andre livsforsikringsselskaper har forpliktet seg til å anvende avkastningen av forsikringsmidlene til regulering av pensjonene. Det vil derfor bare helt unntaksvis være nødvendig å dekke reguleringen med tilleggspremie (eventuelt ved etterutligning) fra de andre forsikringstakere i Fellesordningen.

15.10 Sikring av bruttogarantien

De kommunale pensjonsordningene gir i likhet med Statens Pensjonskasse medlemmene rett til ytelser etter et prinsipp hvor bruttonivået garanteres. Pensjonsordningens ytelser utgjør til enhver tid differansen mellom en bestemt total prosent av pensjonsgrunnlaget og faktiske folketrygdytelser.

De private pensjonsordninger som er mest sammenlignbare med de offentlige pensjonsordninger, er de såkalte differanseordninger. I differanseordningene tas det

også utgangspunkt i at det skal oppnås et bestemt nivå på de samlede ytelser fra pensjonsordningen og folketrygden. I differanseordninger defineres pensjonene i kollektivforsikringen som differansen mellom en viss totalprosent av pensjonsgrunnlaget og en beregnet folketrygd.

Bestemmelsene i folketrygdloven er utformet slik at folketrygdpensjonens størrelse ikke kan angis nøyaktig før vedkommende får rett til pensjon. Dette skyldes at folketrygdens pensjoner er avhengig av faktorer som sluttpoengtall, poengår og trygdetid. De folketrygdytelser som det skal gjøres fradrag for i differanseordninger, må derfor beregnes under forenklede forutsetninger, og fradraget har derfor fått navnet «beregnet folketrygd».

Totalpensjonen settes blant annet ned med tilleggspensjonen fra folketrygden.

Tilleggspensjonen beregnes etter folketrygdens regler, men med pensjonsgrunnlaget som gjennomsnittlig pensjonsgivende inntekt, og med de begrensninger som gjelder i folketrygden. (Pensjonsgrunnlaget er tilnærmet sluttlønn.)

Opptjeningstiden i folketrygden regnes fram til pensjonsalderen i pensjonsordningen. Størrelsen på den beregnede folketrygdpensjonen vil derfor avvike noe fra den pensjonen som faktisk kommer til utbetaling fra folketrygden.

I realiteten er det således differansen mellom ytelsene som er sikret ved den årlige premien, og ikke det samlede pensjonsnivået.

På grunn av at folketrygden bruker de beste 20 inntektstårene ved beregningen av tilleggspensjon, og at man også får medregnet ekstrainntekter som for eksempel overtid når pensjonen beregnes, er det grunn til å anta at man sjelden får en totalpensjon som er lavere enn den som er forutsatt ved fastsettelse av ytelsene fra tjenestepensjonsordningen. For medlemmer som har vært ute av arbeidsforholdet i perioder, vil det imidlertid som regel være slik at beregnet folketrygd er høyere enn den faktiske, og totalpensjonen blir derfor for disse lavere enn forutsatt. Noen kollektive pensjonsordninger har derfor en klausul som sier at hvis totalpensjonen blir lavere enn forutsatt ved fastsettelse av ytelsene fra tjenestepensjonsordningen, skal dette kompenseres (ved for eksempel overføringer fra premiefondet).

Kredittilsynets la i sin uttalelse i desember 1998 til grunn at bruttoordning kan sikres i livsforsikringsselskaper ved bruk av en differanseordning, kombinert med at forsikringstaker i forsikringsavtalen forplikter seg til å betale engangspremier til dekning for ytelser som ikke er forsikringsteknisk dekket gjennom den ordinære premiebetalingen i premiebetalingstiden.

Tilleggspremien kan dekkes av arbeidsgiver ved direkte innbetaling eller ved å belaste pensjonsordningens premiefond. Kontantverdien av eventuell for mye sikret pensjon godskrives premiefondet. Fram til tilleggspremien er betalt, vil livsforsikringsselskapets forpliktelser til å dekke eventuell avvik mellom faktisk og beregnet folketrygd være betinget av at forsikringstaker oppfyller sin plikt til å betale inn tilleggspremie som nevnt.

KLP må også dekke bruttogarantien ved engangspremier når forsikringstilfellene inntrer. Men på grunn av det solidariske premieberegningssystemet og etterutligningsretten vil de forsikrede i praksis få oppfylt bruttogarantien også i de tilfeller hvor det kommunale foretaket er gått til opphør og således ikke kan innbetale engangspremien.

15.11 Fleksibel pensjonsalder

15.11.1 Generelt om fleksibel pensjonsalder

I privat sektor har medlemmer av tjenestepensjonsordninger etter skatteloven ingen adgang til selv å velge når de vil fratre med rett til pensjon fra pensjonsordningen. Det fastsettes en bestemt pensjonsalder i forsikringsavtalen som fastlegger når medlemmet tidligst kan fratre med rett til alderspensjon. Skattefavoriserte foretakspensjonsordninger kan ikke ha lavere pensjonsalder enn 67 år, med mindre det er fastsatt en lavere særaldersgrense for den enkelte stillingskategori.

I kommunale pensjonsordninger og i Statens Pensjonskasse er medlemmene gitt en viss frihet hva angår fratredelsesalder. De fleste med pensjonsalder 67 år har rett til en avtalefestet tjenestepensjon (AFP) fra fylte 65 år. Det gjelder også dem som før dette tidspunktet har fratrådt med rett til AFP pensjon. Medlemmer av kommunale pensjonsordninger har dessuten rett til å fratre før nådd aldersgrense hvis det ikke er mer enn tre år igjen til aldersgrensen og summen av alder og medlemstid er minst 85 år.

15.11.2 Kredittilsynets oppfatninger

Kredittilsynet la i sin uttalelse i desember 1998 til grunn at fleksibel pensjonsalder ikke kan inngå som et eget beregningselement i et forsikringsteknisk beregningsgrunnlag. Dette skyldes at den enkelte selv kan bestemme om vedkommende skal benytte adgangen til fratredelse etter 85-årsregelen og fratredelse med AFP. Av denne grunn er det etter Kredittilsynets vurdering ikke mulig å fastsette pensjonsordningens årlige premie slik at det er avsatt korrekt premiereserve for den enkelte på fratredelsestidspunktet. Dette gjelder også for Fellesordningen(e) i KLP, men som tidligere nevnt framtrer ikke dette så klart fordi det foretas en utligning på et stort kollektiv av forsikringstakere.

Det foreligger ulike måter å dekke de rettigheter til fleksibel pensjonsalder som kommunale pensjonsordninger gir. Etter Kredittilsynets vurdering vil andre livsforsikringsselskaper enn KLP imidlertid bare kunne garantere fullt ut for utbetaling av de beregnede pensjonsytelser ved fratredelse før aldersgrensen hvis den ordinære årlige premie for det enkelte medlem blir fastsatt ut fra vedkommendes lavest mulige fratredelsesalder. Det innebærer at det bare er denne metoden som etter Kredittilsynets oppfatning gjør det mulig å dekke og dermed fondsbasere fleksibel alderspensjonering for dem som har slik rett og ikke har fratrådt på det tidspunktet da det kommunale foretaket eventuelt opphører.

Denne metoden innebærer at forsikringstaker må godskrives verdien av de ytelser som ikke kommer til utbetaling til medlemmer fordi de velger å fratre senere enn ved lavest mulige alder. Godskrivning av verdien av ytelser som ikke kommer til utbetaling, er nødvendig for at premien i henhold til forsikringsvirksomhetsloven § 7-6 ikke skal bli urimelig høy. Verdien av ytelsene kan overføres til et premiefond tilknyttet pensjonsordningen. Ved denne løsningen blir de årlige premiene noe høyere, men til gjengjeld blir tilbakeført premie(reserve) til premiefondet også høyere, og dette kan igjen brukes til å dekning av premier.

For KLP's vedkommende vises det til det som er sagt om KLP's premieberegningsystem for Fellesordningen(e) over.

15.11.3 Forsikringsnæringens synspunkter

Forsikringsnæringen mener at det også bør kunne utvikles produkter hvor fleksibel pensjonsalder inngår som et beregningselement i det forsikringstekniske beregningsgrunnlag. Dette er et spørsmål om å kunne fastsette en erfaringsmessig

basert avgangsfrekvens. Er denne fastsatt, blir det gjenstående bare et spørsmål om hvordan dekke regulering av de løpende ytelsene etter avgangsalder. Dette er blant annet lagt til grunn i et notat om vurdering av forsikringsbarhet datert 5. mai 2000 fra Fagutvalg aktuar liv i Finansnæringens hovedorganisasjon, FNH.

15.12 Pensjonsregulering

15.12.1 Om regulering av oppsatte rettigheter og løpende ytelser i og utenfor offentlige ordninger

Etter fast praksis blir oppsatte rettigheter og løpende pensjoner i Statens Pensjonskasse regulert hvert år i samsvar med endringen i folketrygdens grunnbeløp (G-regulering). Reguleringsvedtaket treffes hvert år av Stortinget. Overføringsavtalen forutsetter at oppsatte rettigheter og løpende pensjoner i kommunale pensjonsordninger som omfattes av avtalen, blir regulert på samme måte som i Statens Pensjonskasse.

Ansatte i kommunale pensjonsordninger får rett til oppsatt pensjon fra pensjonsordningen hvis han eller hun fratrer uten å ha rett til løpende pensjon. Ved fratreden fra en kommunal pensjonsordning får fratrådte ikke utstedt en fripolise basert på oppsamlet premiereserve slik som i private pensjonsordninger. De fratrådte får en oppsatt pensjonsrettighet som etter fast praksis reguleres på linje med tilsvarende regulering som den som foretas i Statens Pensjonskasse. Den oppsatte rettighet må fortsatt anses å inngå i pensjonsordningen, og er derved ikke å anse som en individuell kontrakt. Pensjonsplanens bestemmelser om minste samlede tjenestetid (tre år) for rett til oppsatte rettigheter, fører for øvrig til at det er uvisst om alle de opptjente pensjonsrettighetene vil komme til utbetaling.

Forsikringstakere i kommunale pensjonsordninger, som normalt er kommunen, fylkeskommunen eller kommunale foretak, antas på denne bakgrunnen å ha krav på alt det overskudd som etter forsikringsvirksomhetsloven § 8-1 skal tilbakeføres til kontrakten. Dette gjelder også det overskudd som genereres av midler knyttet til oppsatte rettigheter for fratrådte arbeidstakere som følge av sikkerhetsmarginer i premieberegningsgrunnlaget.

15.12.2 Om sikring av regulering av ytelser i offentlige ordninger

Kredittilsynet la i sin uttalelse til grunn at det bare er mulig å sikre G-reguleringen i livsforsikringsselskap ved innbetaling av en engangspremie for reguleringen på det tidspunktet reguleringen foretas. Dette gjelder som nevnt også for sikring av rettigheter i Fellesordningen(e) i KLP.

Livsforsikringsselskapets plikt til å foreta regulering vil inntre ved innbetaling av nødvendig tilleggspremie. Etter Kredittilsynets vurdering burde det på denne måten være mulig i tilstrekkelig grad å sikre regulering av løpende pensjoner og oppsatte rettigheter, såframt forsikringstakerens virksomhet ikke er opphørt på det tidspunktet reguleringen finner sted.

Engangspremien vil også her være en tilleggspremie i forhold til årets ordinære premie, som forsikringstaker i såfall forutsettes å være forpliktet til å innbetale i henhold til forsikringsavtalen. Slik dekning av G-regulering innebærer i praksis at det må innbetales en tilleggspremie en gang hvert år med virkning fra reguleringstidspunktet, som normalt er 1. mai.

Tilleggspremien må dekkes av arbeidsgiveren enten ved å belaste pensjonsordningens premiefond eller om nødvendig ved direkte innbetaling. Tilleggspremien vil normalt bli finansiert helt eller delvis av det overskuddet på pensjonistenes premiereserve som tilbakeføres til pensjonsordningens premiefond.

Har forsikringstaker flyttet pensjonsordningen til et nytt livsforsikringsselskap eller ny pensjonskasse, og flyttingen ikke omfatter pensjonistenes og de fratrådtes rettigheter, kan det oppstå praktiske problemer. Forsikringsvirksomhetsloven med forskrifter vil etter Kredittilsynets vurdering imidlertid ikke være til hinder for at det som vilkår for tilslutning til Overføringsavtalen kreves at arbeidsgiver fortsatt tar ansvar for at G-reguleringen opprettholdes for de gjenværende pensjonister og for innehavere av oppsatte rettigheter.

Det som er sagt om sikring av regulering av ytelsene, gjelder selvfølgelig også reguleringstillegg som Overføringsavtalen forutsetter skal innvilges etter at et kommunalt foretak har opphørt.

Andre livsforsikringsselskaper enn KLP vil imidlertid ikke kunne garantere for regulering av ytelsene til de gjenværende pensjonistene og fratrådte uavhengig av om arbeidsgiver innbetaler eventuell nødvendig tilleggspremie for dekning av reguleringen av pensjonene. Det vil være behov for slik tilleggspremie i den utstrekning overskuddsdannelsen i de gruppene som ikke er flyttet, er mindre enn det som er nødvendig for å sikre deres G-regulering. Dersom overskuddsdannelsen i de grupper som ikke er flyttet, er større enn det som er nødvendig for å sikre deres G-regulering, bør det overskytende kunne overføres til pensjonsordningen i den nye pensjonsinnretningen eller eventuelt tilføres et premiefond for vedkommende forsikringstaker i selskapet.

15.12.3 Kredittilsynets oppfatninger

Kredittilsynet mener at private livsforsikringsselskap ikke kan sikre G-reguleringen for pensjonister og fratrådte uavhengig av om arbeidsgiver er opphørt og kan innbetale eventuell nødvendig tilleggspremie for dekning av reguleringen av pensjonene. Begrunnelsen for dette standpunktet er hovedsakelig den samme som begrunnelsen for at disse selskapene ikke kan forsikre en bruttogaranti før pensjonstilfellet inntreffer. Regulering av oppsatte rettigheter og løpende pensjoner må også i KLP sikres med engangspremie på det tidspunktet reguleringen foretas. Det som adskiller KLP og de andre livsforsikringsselskapene i denne sammenheng, er at tidligere arbeidsgivers andel av premien i KLP blir dekket av de andre forsikringstakere i KLP gjennom etterutligningsordningen.

Forsikringsvirksomhetsloven § 7-6, jfr. § 7-5, er etter Kredittilsynets vurdering til hinder for at det kan opprettes nye ordninger i livsforsikringsselskaper hvor en gruppe av forsikringstakere står kollektivt ansvarlige for finansiering av regulering av oppsatte rettigheter og løpende pensjoner for forsikrede. Det vises til det som er sagt om dette under 17. 2 i avsnittet om forsikringsvirksomhetsloven § 7-5. KLP har dispensasjon fra Finansdepartementet for sitt premieberegningssystem. Kredittilsynet har lagt til grunn at dispensasjonen også omfatter det forhold at forsikringstakerne i Fellesordningen garanterer for regulering framover i tid av oppsatte rettigheter og løpende pensjoner for tidligere ansatte kommunale foretak som er opphørt.

15.12.4 Forsikringsnæringens synspunkter

Forsikringsnæringen er ikke enig med Kredittilsynet på dette punkt, idet et alternativ for eksempel kan være at man for foretak må kunne dekke også framtidig G-

regulering. Dette kan gjøres ved en kombinasjon av at premien beregnes ut fra et sterkere premieberegningsgrunnlag enn normalt og at den gjenstående forskjellen dekkes ved at det opprettes en risikopool for slike ordninger.

Næringen mener dessuten at det bør være mulig å tilfredsstille forsikringsvirksomhetslovens krav til sikkerhet ved at det stilles en garantiforsikring for oppfyllelse av plikten til å betale eventuell tilleggspremie. Forsikringsselskapenes utgangspunkt er at avsetningene kan fastsettes slik at forskjellen blir liten og behovet for garanti mindre.

15.13 Andre rettigheter som må sikres ved engangspremie

Det foreligger også enkelte andre pensjonsrettigheter i kommunale pensjonsordninger som det etter Kredittilsynets vurdering er lite hensiktsmessig, komplisert eller umulig å forsikre på annen måte enn ved innbetaling av tilleggspremie når forsikringstilfellet inntrer. Dette gjelder blant annet rett til bruttopensjon i den måned forsikringstilfellet inntreffer, fordi folketrygdens ytelser først begynner å løpe en måned senere, enke og enkemannspensjon uten ervervsprøving, samt barnepensjon mellom 18 og 21 år som er basert på bevilgning utfra skjønnsmessige vurderinger.

Barnepensjonen kan alternativt dekkes ved at medlemmer blir belastet for premie som om barnepensjonen løper ubetinget til barnet fyller 21 år. Midler som ikke kommer til utbetaling må i så fall godskrives forsikringstaker (det vil si pensjonsordningens premiefond) for at ikke premien i strid med forsikringsvirksomhetsloven § 7-6 skal bli urimelig høy.

For øvrig er det etablert et nettosystem for etterlattepensjon for etterlatte ektefelle født etter 1. juli 1950, og for barnepensjon. Disse reglene blir gitt virkning fra 1. januar 2001.

15.14 Oppsummering og utvalgets vurderinger

15.14.1 Sikring av bruttogarantien

Utvalget mener at en bruttogarantert kommunal pensjonsordning kan tegnes i et livsforsikringsselskap ved bruk av en differanseordning, kombinert med at forsikringstakeren forplikter seg til å innbetale engangspremie når forsikringstilfellet inntrer, til dekning av eventuelle ytelser som ikke er forsikringsteknisk dekket gjennom den ordinære premiebetaling. Dersom et kommunalt foretak opphører, vil ansatte og tidligere ansatte i foretaket som har rettigheter til pensjon som ikke har begynt å løpe, imidlertid ikke lenger ha en forsikringstaker som kan betale eventuell nødvendig tilleggspremie for bruttogarantien.

Utvalget mener at det bør kunne gis en tilfredstillende sikkerhet for varig dekning av bruttogarantien dersom det stilles en kommunal garanti eller kredittforsikring som dekker eventuelle avvik mellom faktisk og beregnet folketrygd dersom foretaket går til opphør ved konkurs eller på annen måte.

15.14.2 Framtidig regulering av oppsatte rettigheter og løpende pensjoner

Utvalget mener videre at det bør kunne gis tilfredsstillende sikkerhet for varig regulering av oppsatte rettigheter og løpende pensjoner, dersom det stilles en kommunale garanti eller kredittforsikring, eventuelt kombinert med krav til premieberegningsgrunnlaget for pensjonsordningen. Garantien eller

kredittforsikringen må dersom foretaket er opphørt, dekke eventuelt framtidig avvik mellom den reguleringen av ytelsene som finner sted gjennom tilbakeføring av overskudd til fripolisen og den reguleringen som til enhver tid finner sted av tilsvarende pensjoner i Statens Pensjonskasse. Videre vil en gjennom å stille skjerpede krav til grunnlagsrenten i premieberegningsgrunnlaget kunne sikre at overskuddsevnen til fripolisen normalt blir tilstrekkelig til at G-reguleringen kan finansieres med overskuddet på fripolisens premiereserve.

Det er ikke enighet i utvalget om at en kommunal garanti eller en kredittforsikring som nevnt, kan erstattes ved at det opprettes en egen risikopool for slike ordninger.

15.14.3 Fleksibel pensjonsalder

Utvalget mener at det rent teknisk ikke er et problem å fastsette premien for dekning av alderspensjonsytelser hvis avgangsalderen er kjent. Det er derfor enighet om at fleksibel pensjonsalder kan dekkes og derved fondsbaseres fullt ut for kommunale foretak hvis premien beregnes ut fra lavest mulige avgangsalder for den enkelte. Fortsetter arbeidstaker utover denne alder, krediteres ytelsene premiefondet som igjen kan brukes til premiebetaling. Over tid vil det derfor skje en utjevning av premiekostnadene for foretaket.

Utvalget er også enige om at fleksibel pensjonsalder alternativt kan dekkes ved at foretaket kombinerer en forsikring hvor premien blir beregnet på basis av en erfaringsbasert gjennomsnittlig fratredelsesalder med å stille en kommunal garanti eller tegner en kredittforsikring til fordel for partene i Overføringsavtalen. Det må i såfall kreves at garantien eller kredittforsikringen skal dekke eventuell manglende premiebetaling dersom foretaket ikke har evne til å betale denne tilleggspremien på det tidspunktet alderspensjon blir tatt ut.

Forsikringsnæringen mener som tidligere nevnt dessuten at det bør kunne utvikles produkter hvor fleksibel pensjonsalder inngår som et beregningselement i det forsikringstekniske beregningsgrunnlaget.

6 Banklovkommisjonens tidligere utredninger. Banklovkommisjonens sammensetning

Innledningsvis i Del I og Del II av denne utredningen omtales *kommisjonens* mandat på forsikringsområdet. Når det gjelder *Banklovkommisjonens* opprinnelige mandat med senere endringer, vises det til *Banklovkommisjonens* tidligere utredninger. I avsnittene 6.1 til 6.9 nedenfor, gis det en fremstilling av de ni utredningene *kommisjonen* tidligere har lagt frem. I den utstrekning *kommisjonens* forslag ikke har vært enstemmige, omtales bare flertallets forslag. I avsnitt 6.10 gis det en oversikt over *Banklovkommisjonens* sammensetning.

6.1 NOU 1994: 19 Finansavtaler og finansoppdrag

NOU 1994: 19 Finansavtaler og finansoppdrag (Utredning nr. 1) ble avgitt til Justisdepartementet 15. desember 1994.

Utredningen behandlet regler om sentrale kontraktstyper som finansinstitusjoner og lignende foretak, herunder statsbanker, tilbyr publikum.

Lov om finansavtaler og finansoppdrag (finansavtaleloven) ble vedtatt 25. juni 1999. Loven trådte i kraft 1. juli 2000. Loven har regler om innskuddskonto, betalingsoppdrag, låneavtaler og kausjoner, samt om megler-, agent- og rådgivningsoppdrag på finanssektorens område.

Banklovkommisjonen *foreslo ingen begrensninger i långiverens adgang til å overdra fordringer. I finansavtaleloven § 45 ble det imidlertid fastsatt at fordringer bare kan overdras til andre foretak enn finansinstitusjoner dersom låntakeren gir samtykke til overdragelsen. Flertallet i Justiskomiteen ønsket å beskytte låntakeren ytterligere og ønsket en vurdering av en regel som ga låntakeren anledning til å kjøpe fordringen på seg selv, om den ble framsatt for salg av långiveren (Innst. O. nr. 84 (1998-99)). Stortinget vedtok å be Regjeringen om å komme raskt tilbake til Stortinget med forslag som åpnet for at låntakeren fikk forkjøpsrett når fordringen ble overdratt. Justisdepartementet ba* Banklovkommisjonen *utrede spørsmålet, jf. kapittel 2.5.*

6.2 NOU 1995: 25 Sikringsordninger og offentlig administrasjon m.v. av finansinstitusjoner

NOU 1995: 25 Sikringsordninger og offentlig administrasjon m.v. av finansinstitusjoner (Utredning nr. 2) ble avgitt til Finansdepartementet 28. november 1995. I utredningen ble det foreslått regler om betalings- og soliditetssvikt i finansinstitusjoner samt om offentlig administrasjon av banker og forsikringsselskaper mv.

Lov om sikringsordninger for banker og offentlig administrasjon m.v. av finansinstitusjoner ble vedtatt 6. desember 1996 (banksikringsloven) og trådte i kraft 1. januar 1997.

Kommisjonens *forslag til regler om forsikringsselskapers garantiordning ble ikke ferdigbehandlet av departementet i forbindelse med ovennevnte lov. Enkelte av bestemmelsene i sikringsfondsloven om betalings- og soliditetsvansker og om offentlig administrasjon (kapittel 3 og 4), må ses i sammenheng med de regler som foreslås i NOU 1998: 14 Finansforetak m.v. (Utredning nr. 4) om oppløsning og avvikling av finansforetak (lovutkastet kapittel 9). Hvilke av disse regelverk som formelt vil bli gjort gjeldende i en konkret situasjon vil blant annet avhenge av om finansforetaket er i en økonomisk krise eller om man bare ønsker å avvikle foretakets virksomhet. I NOU 1998: 14 foreslås det at enkelte av bestemmelsene i sikringsfondsloven skal gjelde så langt de passer ved avvikling etter finansforetaksloven.*

Stortingets granskningskommisjon for bankkrisen (Smith-kommisjonen) omtaler rettsreglene om krisehåndtering, herunder gjeldende sikringsfondslov, i kapittel 8.2 i sin rapport av 29. juni 1998.

6.3 NOU 1996: 24 Betalingssystemer m.v.

NOU 1996: 24 Betalingssystemer m.v. (Utredning nr. 3) ble avgitt til Finansdepartementet 11. november 1996. Utredningen inneholdt forslag til lov om betalingssystemer m.v. med motiver. Forslaget omhandlet systemer basert på felles regler for avregning, oppgjør og overføring av betalinger mellom banker (interbanksystemer). Interbanksystemene utgjør de organiserte ordninger mellom bankene som er nødvendige for å gjennomføre betalinger mellom bankene og deres kunder. Videre omhandlet lovforslaget de systemer som lå til grunn for de enkelte betalingstjenester som institusjonene tilbyr kundene når overføringen bygger på betalingskort eller annen form for selvstendig brukerlegitimasjon. Lovforslaget omfattet også betalingssystemer som ikke er knyttet til kundekonti i banker og finansieringsforetak.

Lov om betalingssystemer (betalingssystemloven) ble vedtatt 17. desember 1999. Loven trådte i kraft 14. april 2000. Loven behandler interbanksystemer og systemer for betalingstjenester for overføring av penger fra eller mellom kundekonti i banker og finansieringsforetak. Systemer for betaling som ikke er knyttet til kundekonti i banker eller finansieringsforetak omfattes ikke av loven.

6.4 NOU 1998: 14 Finansforetak m.v.

NOU 1998: 14 Finansforetak m.v. (Utredning nr. 4), ble avgitt til Finansdepartementet 18. august 1998. Utredningen har vært på høring og er til behandling i departementet. Enkelte forslag er allerede vedtatt ved endringer av finansieringsvirksomhetsloven, sparebankloven og forretningsbankloven.

Utredningen inneholder forslag til ny felles lovgivning for banker, forsikringsselskaper og andre finansforetak. Det foreslås regler om etablering, konsesjonsbehandling, organisering mv. av finansforetak og finanskonsern, samt eier- og kapitalforhold. Kommisjonens *lovforslag er i hovedsak enstemmig.*

Gjeldende lovbestemmelser om finansinstitusjoner er nedfelt i fire lover - sparebankloven, forretningsbankloven, finansieringsvirksomhetsloven og forsikringsvirksomhetsloven. Kommisjonens *lovforslag innebærer en stor grad av samordning og forenkling av disse lovene, som gjør lovverket lettere tilgjengelig og mer brukervennlig. Kommisjonen har i tillegg samordnet regelverket med den nye aksjelovgivningen og lovforslaget oppfyller de krav som EØS-regelverket på finansområdet stiller.*

Kommisjonen *har, i samsvar med mandatet, på flere områder innarbeidet i lovforslaget sentrale bestemmelser som i dag er gitt ved forskrift. Dette gjelder blant annet de forskrifter som regulerer markedsadgangen for kredittinstitusjoner og forsikringsselskaper innenfor EØS, samt regler om ansvarlig kapital og kapitaldekning.*

Kommisjonen *foreslår en forenkling av organstrukturen i finansforetak ved at det ikke lenger skal være et lovpålagt krav å ha representantskap og kontrollkomité. Kommisjonen mener at de oppgaver som disse organene har i dag vil bli ivaretatt gjennom kommisjonens samlede forslag til regler om organisering.*

Det foreslås regler som klargjør den adgang ulike samvirkelag og enkelte andre institusjoner enn banker skal ha til å drive særlige typer av innskuddsvirksomhet.

Kommisjonen *har lagt til grunn at gjeldende eierbegrensningsregel på 10 prosent i finansinstitusjoner ligger fast, og foreslår at kjøpsrett til eierandel her skal regnes som like med eierandel.* Kommisjonen *har imidlertid vært opptatt av at regelverket ikke skal stenge for nødvendige strukturendringer og markedstilpasninger innen finansnæringen i årene fremover. På denne bakgrunn foreslår* kommisjonen *blant annet regler om at det ikke skal være et absolutt krav om heleie av konsernselskaper, slik det i praksis er i dag, men at det i forbindelse med et oppkjøp kan gis konsesjon ved en eierandel, medregnet forhåndsaksepter, ned til to tredeler. Et tilsvarende forslag er fremmet av Selvig-utvalget i NOU 2002: 3 Eierbegrensning og eierkontroll i finansinstitusjoner. Selvig-utvalget foreslår også at gjeldende eierbegrensningsregler erstattes med et skjønnsbasert system basert på den modell for kontroll med eierforholdene i finansforetak som EØS-direktiver innen finansområdet bygger på.*

Videre foreslår kommisjonen *at det som ledd i en strategisk samarbeidsavtale mellom to finansinstitusjoner (finansforetak) kan gis tillatelse til at den ene finansinstitusjonen kan eie inntil 30 prosent av den andre institusjonen. Ved lov 17. desember 1999 nr. 96 ble finansieringsvirksomhetsloven § 2-2 nr. 10 endret slik at finansinstitusjoner, etter tillatelse fra Kongen, kan ha eierandeler svarende til inntil 25 prosent av aksjekapitalen eller stemmene i en annen finansinstitusjon som et ledd i en strategisk samarbeidsavtale.*

Det foreslås en videreføring av gjeldende bestemmelser om krysseie i finansinstitusjoner.

Det foreslås at sparebanker skal kunne omdannes til aksjeselskap/allmennaksjeselskap. Flertallets forslag ble fulgt opp av Finansdepartementet i Ot.prp. nr. 59 (2001-2002). Stortinget vedtok i 11. juni 2002 endringer i sparebankloven, forretningsbankloven og finansieringsvirksomhetsloven som gir sparebanker adgang til å omdanne seg til aksjeselskaper eller allmennaksjeselskaper. Endringsloven ble sanksjonert av Kongen i statsråd 21. juni 2002. Sparebanker kan, i tråd med kommisjonens *forslag, bare omdannes etter den såkalte stiftelsesmodellen, jf. fil § 2-19 annet ledd bokstav b. Dette innebærer at*

aksjene i banken, med unntak av de som tilfaller grunnfondsbeviseierne, etter omdannelsen eies av stiftelsen. For å unngå en uhensiktsmessig eierstruktur åpnes det for kontantutbetaling til mindre grunnfondsbeviseiere. Så lenge stiftelsen eier 10 prosent eller mer så kan banken benytte ordet "spare" eller "sparebank" i sitt firma. Så lenge stiftelsen eier 10 prosent eller mer skal banken fortsatt være medlem av Sparebankenes sikringsfond. Faller eierandelen under 10 prosent skal banken være medlem av Forretningsbankenes sikringsfond.

Kommisjonen *foreslår at selveiende finansinstitusjoner gjennom avtale kan etablere konserngruppe som ledes av et felles konsernstyre. Bakgrunnen for forslaget var søknad fra Gjensidige og Sparebanken NOR om å etablere et felles blandet finanskonsern. Ved lov 4. juni 1999 nr. 36 ble forslaget fulgt opp ved at finansinstitusjonsloven ble endret slik at sparebank og gjensidig forsikringsselskap kan inngå avtale om å opprette en konserngruppe ved at foretakene har felles styre (konsernstyre). Med virkning fra 1. januar 2003, gis sparebanker anledning til å omdannes til aksjeselskap eller allmennaksjeselskap, jf. lov 21. juni 2002 nr. 32 om endringer i lov 10. juni 1988 nr. 40 om finansieringsvirksomhet og finansinstitusjoner mv.*

6.5 NOU 1999: 31 Oppkjøp og inndriving av fordringer m.v.

NOU 1999: 31 Oppkjøp og inndriving av fordringer m.v. (Utredning nr. 5) ble avgitt til Justisdepartementet 18. november 1999. Utredningen inneholdt forslag til lovgivning som skulle gjelde for oppkjøp og inndriving av forfalte fordringer, særlig misligholdte lånefordringer kjøpt opp til betydelig underkurs.

Kommisjonen *foreslo at virksomhet med erverv og inndriving av forfalte krav skulle utløse krav om inkassobevilling og at Kredittilsynet skulle ha tilsyn med slik virksomhet. Det ble også foreslått nye regler i inkassoloven som satte grenser for hvor stor egeninteresse innkreverne kunne ha i at inndrivingen lykkes.* Kommisjonen *fremmet videre et forslag om innføring av et foretaksrettet bevillingssystem for all inndrivingsvirksomhet, med unntak av advokaters fremmedinkasso.*

Kommisjonen *ble av Justisdepartementet bedt om å utarbeide et lovforslag som ga skyldneren forkjøpsrett ved overdragelse av fordringen, jf. ovenfor avsnitt 6.1. I* kommisjonen *gjorde det seg gjeldende ulike syn på i hvilken utstrekning innføring av en forkjøpsrett vil bidra til å styrke stillingen til låntakere flest, og i hvilken utstrekning det vil være behov for forkjøpsrett ved siden av de foreslåtte endringer i inkassoloven, som det under alle omstendigheter ble antatt å være behov for.*

Kommisjonens *forslag er delvis fulgt opp i lov om endringer i inkassoloven av 16. mars 2001 nr. 8. Endringene i inkassoloven trådte i kraft 1. januar 2002. Lovens øvrige forarbeider er Ot.prp. nr. 26 (2000-2001), Innst. O. nr. 47 og Besl. O. nr. 61. I loven utvides definisjonen av inkassovirksomhet til også å omfatte oppkjøp av forfalte pengekrav og egen inndriving av disse. Slik virksomhet er dermed underlagt krav om inkassobevilling og virksomheten underlagt Kredittilsynets tilsyn. Det ble innført inkassobevilling for foretak i stedet for personlig inkassobevilling. Justisdepartementet har foreslått nye regler om en klagenemnd for inkassosaker. En avtale som åpner for en inkassoklagenemnd, ble av Forbrukerrådet og Norske Inkassobyråers Forening undertegnet 28. oktober 2002. Videre har Justisdepartementet foreslått en reduksjon av maksimalsatsen for skyldnerens erstatningsplikt for utenrettslige inndrivingskostnader og regler om opplysningsplikt*

overfor skyldneren om dennes adgang til å søke gjeldsordning ved overdragelse av fordringer. Det vurderes også om det bør fastsettes nye sanksjoner mot brudd på god inkassoskikk. Disse forslagene har til formål å bedre skyldnerens rettsstilling.

6.6 NOU 2001: 23 Finansforetakenes virksomhet

NOU 2001: 23 Finansforetakenes virksomhet (Utredning nr. 6) ble avgitt til Finansdepartementet 29. juni 2001. Lovforslaget bygger videre på lovforslaget fremmet i Kommisjonens fjerde utredning, NOU 1998: 14 Finansforetak m.v.

Utredning nr. 6 inneholder forslag til ny felles lovgivning for banker, forsikringsselskaper og andre finansforetak. Det foreslås regler om organisering av virksomheten, herunder utkontraktering av tjenester, verdipapirisering, likviditet, plasseringsgrenser, pantesikrede obligasjoner, produktpakker og behandling av kundeopplysninger.

I utredningen behandles enkelte alminnelige regler for finansforetaks virksomhet. Kommisjonen *foreslår blant annet at det innføres en bestemmelse om god forretningsskikk for finansforetak. Videre foreslår kommisjonen regler om finansforetaks opplysningsplikt overfor kunder og bruk av opplysninger om kunder, herunder regler om konfidensialitet og taushetsplikt.*

Kommisjonen *beskriver og vurderer spørsmål som bortsetting av tjenester (outsourcing), og foreslår regler for slik bortsetting.* Kommisjonen *foreslår at finansforetak pålegges en meldeplikt til Kredittilsynet før de utkontrakterer deler av den konsesjonspliktige virksomheten og/ eller funksjoner som påvirker utførelsen av denne virksomheten.*

Det foreslås å gi banker, forsikringsselskaper og kredittforetak adgang til verdipapirisering. Verdipapirisering innebærer at fordringsmasser av ulike slag selges til et foretak hvis virksomhet er begrenset til å eie fordringene og til å finansiere ervervet gjennom utstedelse av obligasjoner.

Kommisjonen *foreslår videre at et kredittforetak skal kunne ta opp obligasjonslån sikret med porteføljepant (pantesikrede obligasjoner). I flere EU-land er det gitt særskilte lovbestemmelser som gjør slike obligasjoner til særlig sikre investeringsobjekter.* Kommisjonen *foreslår bestemmelser som gjør det mulig for norske kredittforetak å utstede slike obligasjoner.*

Kommisjonen *foreslår endringer i bankers likviditetskrav slik at man som hovedregel går bort fra dagens ordning med kvantitative likviditetskrav og erstatter dette med kvalitative krav. Tilsyn føres gjennom løpetidsrapportering. Reglene om likviditet gjelder for alle finansforetak.*

Kommisjonens *forslag er delvis fulgt opp i lov 13. desember 2002 nr. 77 om endringer i finansieringsvirksomhet og finansinstitusjoner (verdipapirisering og obligasjoner med særskilt sikkerhet). Endringene er foreløpig ikke trådt i kraft. Øvrige lovforarbeider er Ot.prp. nr. 104 (2001-2002), Innst. O. nr. 11 (2002-2003), Besl. O. nr. 7 (2002-2003), Besl. L. nr. 1 (2002-2003) og Besl. O. nr. 16 (2002-2003).*

6.7 NOU 2001: 24 Ny livsforsikringslovgivning

NOU 2001: 24 Ny livsforsikringslovgivning (Utredning nr. 7) ble avgitt til Finansdepartementet 29. juni 2001.

I Utredning nr. 7 behandler kommisjonen *livsforsikringslovgivningen, med hovedvekt på kollektiv pensjonsforsikring. I utredningen legger kommisjonen frem forslag til et nytt regelsett for regulering av livsforsikringsselskapers virksomhet. Regelforslaget er basert på nye prinsipper for regulering av forholdet mellom kunde og forsikringsselskap.* Kommisjonen *foreslår at bestemmelsene tas inn som et nytt kapittel 8a i lov 10. juni 1988 nr. 39 om forsikringsvirksomhet. Formålet med reglene er å øke forutberegnelighet og oversiktlighet for forsikringskundene. I utredningen behandles også et begrenset antall spørsmål som direkte angår individuell livsforsikring.*

Forslaget har vært ute til høring og er til behandling i Finansdepartementet.

6.8 NOU 2002: 14 Finansforetakenes virksomhet II

NOU 2002: 14 Finansforetakenes virksomhet II (Utredning nr. 8) ble avgitt til Finansdepartementet 27. juni 2002.

I Utredning nr. 8 behandler *kommisjonen* utbytte og konsernbidrag, finansforetaks eie av aksjer, andeler og fast eiendom, kredittforetaks adgang til å eie bank eller forsikringsselskap, tvisteløsningsordninger, tilsynsmyndighetenes kompetanse vi-á-vis finansforetakene, nasjonale og overnasjonale tilsynsmyndigheter, fjernsalg av finansielle tjenester og tiltak mot hvitvasking av penger. Lovforslaget bygger på lovforslag fremmet i NOU 1998: 14 Finansforetak m.v. og NOU 2001: 23 Finansforetakenes virksomhet, og må ses i sammenheng med disse utredningene. Forslaget har vært ute til høring og er til behandling i Finansdepartementet.

6.9 NOU 2002: 21 Oppsigelse mv. av forsikringsavtaler

NOU 2002: 21 Oppsigelse mv. av forsikringsavtaler (Utredning nr. 9) ble avgitt til Justisdepartementet 18. desember 2002.

I Utredning nr. 9 foreslår *kommisjonen* en revisjon av reglene om fornyelse og oppsigelse av andre forsikringsavtaler enn livsforsikringsavtaler. Forslagene omfatter skadeforsikring, sykeforsikring og ulykkesforsikring.

Det foreslås at forsikringstakeren i forsikringstiden skal kunne flytte forsikringen fra ett selskap til et annet. Videre foreslås en endring av fristene for å unnlate å fornye forsikringen ved utløpet av forsikringstiden, og en plikt for forsikringsselskapet til å informere forsikringstakeren om reglene for å unnlate fornyelse. Hensikten med forslagene er å styrke forsikringstakerens stilling og hindre innelåsningsmekanismer som er uheldige for konkurransen i forsikringsmarkedet.

Kommisjonen har ikke sett behov for å endre reglene om forsikringstakerens rett til oppsigelse av livsforsikringsavtaler. *Kommisjonen* foreslår at regelrevisjonen blant annet skjer ved en endring av forsikringsavtalelovens kapitler 3 og 12. Forslaget er ute på høring.

6.10 Banklovkommisjonens sammensetning

Banklovkommisjonen har ved avgivelsen av denne utredning følgende 20 medlemmer:

- Professor dr. juris Erling Selvig, leder
  (Universitetet i Oslo)

- Direktør Bernt Nyhagen, nestleder
  (Norges Bank)
- Avdelingsdirektør Olav Breck
  (Sparebankforeningen i Norge)
- Konst. banksjef Ottar Dalsøren
  (Sparebanken Sogn og Fjordane/Finansforbundet)
- Spesialrådgiver Kjersti Elvestad
  (Kredittilsynet)
- Direktør Grete Faremo
  (Storebrand ASA)
- Tekstilkjøpmann Ragnhild Fusdahl
  (Handels- og Servicenæringens Hovedorganisasjon)
- Rådgiver Jo Gjedrem
  (Forbrukerombudet)
- Økonomisk rådgiver Eystein Gjelsvik
  (Landsorganisasjonen i Norge)
- Advokat Arnhild Dordi Gjønnes
  (Næringslivets Hovedorganisasjon)
- Ekspedisjonssjef Jan A. Halvorsen
  (Arbeids- og administrasjons-departementet)
- Direktør Tor Kobberstad
  (Finansnæringens Hovedorganisasjon)
- Advokat Øivind Fegth Knutsen
  (Advokatfirmaet Fegth Knutsen, Finne & Co. DA)
- Avdelingsdirektør Øystein Løining
  (Finansdepartementet)
- Direktør Per Melsom, Oslo
- Advokat Erling G. Rikheim
  (Wikborg, Rein & Co)
- Generalsekretær Rolf A. Skomsvold
  (Norske Pensjonskassers Forening)
- Direktør Per Anders Stalheim
  (Forbrukerrådet)
- Tingrettsdommer Liv Synnøve Taraldsrud
  (Justisdepartementet)
- Direktør Olav Vannebo
  (Finansnæringens Hovedorganisasjon).

Sekretariatet ved utarbeidelsen av denne utredningen har vært:
- Seniorrådgiver Lise Ljungmann, hovedsekretær (Kredittilsynet).
- Sekretær Kari Lærum (Norges Bank).
- Rådgiver Gudrun Rogdaberg (Finansdepartementet).
- Førstekonsulent Åse Natvig (Finansdepartementet).